ชีวิตและความคิดของ
นักปรัชญา
เล่ม 2

วิลล์ ดูแรนท์

เขียน

วันเพ็ญ บงกชสถิตย์

แปล

หนังสืออ่านประกอบวิชาอารยธรรมตะวันตก ม.ธ. 112 และ ความรู้พื้นฐานทางปรัชญา ม.ธ. 113

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ชีวิตและความคิดของนักปรัชญา

วิลล์ ดูแรนท์
เขียน

วันเพ็ญ บงกชสถิตย์
แปล

ชีวิตและความคิดของนักปรัชญา

วันเพ็ญ บงกชสถิตย์
แปลจาก

Will Durant, **The Story of Philosophy :**
The live and Opinion of The Greater Philosophers,
Time Inc. Division, 1926

จัดพิมพ์โดย
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
พิมพ์ครั้งแรก
2535
สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ปก
ทรงยศ แววหงษ์
เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช

ราคา 120 บาท

คำแถลง
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2509 ด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่างๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิฯเมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเล่อร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราฯก็คือส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตราฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งๆขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้นๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภททั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่ง และงานวิจัย ในช่วงแรกๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่นๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความ

ร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม - กลั่นกรอง - ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบายได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้ เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลป ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น "ชุด" ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น "ชุดชีวิตและงาน" ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก
ประธานคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายเสน่ห์ จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี สุมิตร	รองประธาน
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธวัชชัย ยงกิตติกุล	กรรมการ
นายนรนิติ เศรษฐบุตร	กรรมการ
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นางอมรา พงศาพิชญ์	กรรมการ
นายอุทัย ดุลยเกษม	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมาการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายทรงยศ แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

รายนามกรรมการดำเนินงาน
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	ประธาน
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	รองประธาน
นายอาทร	ฟุ้งธรรมสาร	กรรมการ
นายไชยวัฒน์	ค้ำชู	กรรมการ
นายสุวินัย	ภรณวลัย	กรรมการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการ
นางสุวรรณา	สถาอานันท์	กรรมการ
นางปริตตา	เฉลิมเผ่า กออนันตกูล	กรรมการ
นายสุริชัย	หวันแก้ว	กรรมการ
นายอุทัย	ดุลยเกษม	กรรมการ
นายสัญชัย	สุวังบุตร	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการ
นายเกรียงศักดิ์	เชษฐพัฒนวนิช	กรรมและเลขานุการ

สารบัญ

		หน้า
คำแถลงของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์		I
รายนามคณะกรรมการบริหาร		II
รายนามกรรมการดำเนินงาน		IV
บทนำ	**คุณค่าของปรัชญา**	VIII
บทที่ 6	**อิมมานูเอล คานท์ และจิตนิยมแบบเยอรมัน**	
	I. ถนนสู่คานท์	224
	1. จากวอลแตร์ถึงคานท์	225
	2. จากล็อคถึงคานท์	226
	3. จากรุซโซถึงคานท์	229
	II. ตัวคานท์เอง	231
	III. บทวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์	235
	1. อุตรภาพแห่งอินทรีย์สัมผัส (TranscendentalEsthetic)	237
	2. อุตรภาพแห่งประติการ (Transcendental Dialectic)	241
	IV. บทวิจารณ์เหตุผลปฏิบัติ	244
	V. ว่าด้วยศาสนาและเหตุผล	247
	VI. ว่าด้วยการเมืองและสันติภาพอันถาวร	250
	VII. บทวิจารณ์สรุปความคิด	253
	VIII. บันทึกว่าด้วยเฮเกล	258
บันทึกผู้แปล		264
บทที่ 7	**โชเปนเฮาเออร์**	
	I. ยุค	265
	II. ตัวบุคคล	267
	III. โลกในฐานะความคิด	272
	IV. โลกในฐานะเป็นเจตจำนง	276
	1. เจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่	276
	2. เจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์	281
	V. โลกในฐานะเป็นสิ่งชั่วร้าย	287
	VI. ความรอบรู้แห่งชีวิต	294
	1. ปรัชญา	294
	2. อัจฉริยะ	298

3. ศิลปะ 300
4. ศาสนา 302
VII. ความรอบรู้แห่งมัจจุราช 304
VIII. คำวิจารณ์ 307
บันทึกผู้แปล 313

บทที่ 8 เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์
I. คองท์และดาร์วิน 314
II. พัฒนาการของสเปนเซอร์ 318
III. หลักข้อแรก 325
1. สิ่งที่เรารู้จักไม่ได้ 325
2. วิวัฒนาการ 327
IV. ชีววิทยา : วิวัฒนาการของชีวิต 331
V. จิตวิทยา : วิวัฒนาการของจิต 334
VI. สังคมวิทยา : วิวัฒนาการของสังคม 336
VII. จริยศาสตร์ : วิวัฒนาการของศีลธรรม 344
VIII. บทวิจารณ์ 350
1. หลักข้อแรก 351
2. ชีววิทยาและจิตวิทยา 353
3. สังคมวิทยาและจริยศาสตร์ 354
IX. บทสรุป 356
บันทึกผู้แปล 358

บทที่ 9 ฟรีดริช นิทช์ชี่
I. เชื้อสายของนิทช์ชี่ 359
II. วัยหนุ่ม 361
III. นิทช์ชี่และวากเนอร์ 364
IV. บทเพลงแห่งซาราธุสทรา 371
V. ศีลธรรมของวีรบุรุษ 376
VI. ยอดมนุษย์ 382
VII. ความเสื่อม 386
VIII. อภิชนาธิปไตย 389
IX. บทวิจารณ์ 394
X. ละครองค์สุดท้าย 401
บันทึกผู้แปล 403

บทที่ 10 นักปรัชญายุโรปร่วมสมัยแบร์กซอง โครเช และเบอทรันด์รัซเซล

I. ออง รี แบร์กซอง 404
1. การกบฏต่อสสารนิยม 404
2. จิตและสมอง 406
3. วิวัฒนาการสร้างสรรค์ 413
4. คำวิจารณ์ 417
II. เบเนเด็ทโต โครเช 421
1. ตัวบุคคล 421
2. ปรัชญาแห่งจิตใจ 423
3. ความงามคืออะไร 426
4. คำวิจารณ์ 428
III. เบอร์ทรันด์ รัสเซล 429
1. นักตรรกศาสตร์ 429
2. นักปฏิรูป 434
3. ปัจฉิมกถา 436

บทที่ 11 นักปรัชญาอเมริกันร่วมสมัยซันตายานา เจมส์ และดิวอี้

บทนำ 439

I. ยอร์ช ซันตายานา 441
1. เกี่ยวกับประวัติ 441
2. วิมัติวาทและความศรัทธาแบบสัตว์ 443
3. เหตุผลในวิทยาศาสตร์ 444
4. เหตุผลในศาสนา 448
5. เหตุผลในสังคม 451
6. ข้อสังเกต 456
II. วิลเลียม เจมส์ 459
1. ส่วนตัว 459
2. ลัทธิปฏิบัตินิยม 460
3. พหุนิยม 463
4. ข้อสังเกต 467
III. จอห์น ดิวอี้ 468
1. การศึกษา 468
2. ลัทธิอุปกรณ์นิยม 470
3. วิทยาศาสตร์และการเมือง 472

บทสรุป 476

ภาคผนวก 478

บทนำ
คุณค่าของปรัชญา

เมื่อครั้งที่เป็นนักศึกษา เราสนุกกับปรัชญาและแม้แต่อภิปรัชญาที่คลุมเครือก็แลดูมีมนต์ขลัง แต่แล้วความสนุกและเสน่ห์นี้ก็หมดสิ้นไปเมื่อเราต้องผละจากความคิดอันสูงส่งลงมาสู่ตลาดแห่งเศรษฐกิจที่มีแต่การต่อสู้จกฉวยตามความจำเป็นที่จะต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ พวกเราส่วนมากต่างก็เคยผ่านวัยเยาว์อันงดงามซึ่งในครั้งกระนั้นปรัชญามีลักษณะอย่างที่เพลโตเคยเรียกไว้ว่าเป็น "ความสุข อันน่ารื่นรมย์" ในยามนั้นความรักในสัจจะซึ่งถึงแม้จะดูเลื่อนลอยก็ยังมีคุณค่ามากกว่าตัณหาของเนื้อหนังมังสาและสิ่งไร้ค่าทางโลกอย่างเทียบกันไม่ได้ ในส่วนลึกเรายังคงมีความอาลัยอาวรณ์ถึงอดีตที่เราโหยว่ดว้าหาความหมายให้ชีวิตก็คือวิญญาณและเลือดเนื้อของข้าพเจ้า ซึ่งส่วนใหญ่ของเราเป็นชีวิตที่ปราศจากความหมาย โลดแล่นไปมาท่ามกลางความไร้สาระและความวุ่นวาย เราต้องสู้กับความสับสนรอบตัวเราและภายในตัวเราเอง ทว่าบางครั้งเราก็อยากจะเชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างในตัวเราที่ทรงพลังและมีความหมายเพียงแต่เราจะสามารถดึงพลัง และความหมายนั้นออกจากวิญญาของเราได้หรือไม่เท่านั้น สิ่งที่เราต้องการนั้นคือความเข้าใจ ดังคำกล่าวที่ว่า "สำหรับเรา **ชีวิต** คือการเปลี่ยนแปลงตัวของเราและสิ่งที่เราเผชิญให้กลายเป็นแสงสว่างและพลังนำทาง"[1] เช่นเดียวกันกับมิตยาในเรื่อง **ที่น้องคาราฆาซอฟ** (BROTHERS KARAMAZOV) เราก็เป็น "หนึ่งในบรรดาผู้ที่ปรารถนาสัจจะยิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทอง" เราปรารถนาที่จะหาคุณค่าและเข้าใจสิ่งที่ผันแปรเพื่อที่จะได้ไม่ตกเป็นทาสของความปรวนแปรนี้ เพื่อที่จะดึงตัวเราเองให้พ้นจากวังวนของสภาพแวดล้อมประจำวัน เราปรารถนาที่จะแยกแยะได้ว่าอะไรคือสิ่งสำคัญ อะไรคือสิ่งไม่สำคัญ เราปรารถนาที่จะเข้าใจและรู้จักสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริง "ด้วยความสว่างแห่งอนันตกาล" เราปรารถนาที่จะเรียนรู้วิธีเผชิญหน้ากับสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยจิตใจที่แน่วแน่ และสามารถยิ้มรับความตายที่คืบคลานเข้ามา เราปรารถนาความกลมกลืน และต้องการประสานพลังเข้าด้วยกันโดยอาศัยการตรวจสอบ

---

[1] Nietzsche, The Joyful Wisdom, pref.

วิพากษ์วิจารณ์ความปรารถนาของตัวเราเองและสร้างเอกภาพให้กับมัน ความสามารถในการนำพลังมาประสานกันเป็นขั้นตอนสูงสุดอันพึงปรารถนาไม่ว่าจะเป็นในสาขาจริยศาสตร์ก็ดีหรือในสาขารัฐศาสตร์ และอาจรวมไปถึงตรรกวิทยาและอภิปรัชญาด้วย ธอโรเคยกล่าวไว้ว่า "การเป็นนักปรัชญานั้นมิใช่เพียงแต่เป็นผู้ที่มีความอันลึกซึ้งซับซ้อนหรือสามารถตั้งสำนักขึ้นมา หากแต่หมายถึงการเป็นผู้ที่รักในปัญญา และดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับแนวทางแห่งปัญญานั้น อันหมายถึงการดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย เป็นอิสระ มีความเมตตาและความเชื่อมั่นเป็นที่ตั้ง" เราอาจแน่ใจได้ว่าถ้าเราสามารถค้นพบปัญญา ปัญญาย่อมนำมาซึ่งสรรพสิ่งในภายหลัง เบคอนได้แนะนำเราว่า "จงแสวงหาสิ่งที่ดีสำหรับจิตเสียก่อน แล้วสิ่งอื่นๆนั้นหากไม่ตามมาเอง ความสูญเสียมันไปก็จะไม่ทำให้ท่านรู้สึกถึงความสูญเสียนั้น"[2] ความจริงจะไม่ทำให้เรามั่งคั่ง แต่จะทำให้เราเป็นอิสระ

ผู้อ่านซึ่งเป็นคนช่างวิจารณ์บางคนอาจจะทักท้วงเราในที่นี้ได้ว่า ปรัชญาเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์พอๆ กับการเล่นหมากรุก ดูมืดทึบพอๆ กับความเขลา และซึดซาพอๆ กับสาระทั้งหลาย ซิเซโรเคยกล่าวไว้ว่า "ความไร้ประโยชน์ ความคลุมเครือและความซึดซานั้นเป็นสามัญลักษณะที่พบได้จากหนังสือของบรรดานักปรัชญา" แม้ความจริงจะมีอยู่ว่านักปรัชญาบางคนนั้นจะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทุกประเภทและขาดอยู่เพียงสิ่งเดียวคือสามัญสำนึก อีกทั้งการแสวงหาทางปรัชญาแต่ละครั้งก็เป็นเรื่องของการแสวงหาอำนาจท่ามกลางความว่างเปล่าก็ตาม ดังนั้นขอให้เราตกลงกันว่าในการเดินทางของเราครั้งนี้ เราจะแวะจอดเฉพาะท่าที่ไฟสว่างไสวเท่านั้น เพื่อหลีกเลี่ยงจากกระแสโคลนตมของอภิปรัชญาและ "ท้องทะเลอันอึกทึกแต่ไร้ความสำคัญ" ของการถกเถียงทางเทววิทยา แต่ปรัชญามีลักษณะซึดซาจริงๆหรือ ดูเหมือนว่าวิทยาศาสตร์จะเจริญรุดหน้าไปเรื่อยๆ ในขณะที่ปรัชญากลับดูเหมือนจะเป็นฝ่ายที่พ่ายแพ้ตลอดมา ถ้าพิจารณาดูจะเห็นว่าเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าปรัชญายอมรับภาระอันหนักและเสี่ยงอันตรายที่จะจัดการกับปัญหาซึ่งมีลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยให้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความงาม ความน่าเกลียด กฎเกณฑ์และเสรีภาพ ชีวิตและความตาย เป็นอาทิ เมื่อใดที่การสอบถามก่อให้เกิดความรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสูตรตายตัว เมื่อนั้นแหละที่สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งไปทันที อันที่จริงศาสตร์ทุกแขนงนั้นเริ่มต้นในลักษณะของปรัชญาทั้งสิ้นแต่กลับสิ้นสุดลงในลักษณะของผลงาน ศาสตร์เหล่านี้มาจากสมมติฐาน และคลี่คลายไปสู่ผลสำเร็จ ปรัชญานั้นเป็นเรื่องของการตีความ ในลักษณะที่เป็นสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่เราไม่รู้จัก (เช่นในอภิปรัชญา) หรือเกี่ยวกับสิ่งที่เราไม่รู้แน่ชัด (เช่นในจริยศาสตร์หรือปรัชญาการเมือง) ถ้าจะเปรียบไปปรัชญาเป็นเสมือนสนามเพลาะหน้าด่านที่จะเข้าถึงความจริง วิทยาศาสตร์เปรียบเทียบเสมือนดินแดนที่ยึดครองได้เรียบร้อยแล้ว และยังเป็นแหล่งพำนักอาศัยของความรู้และศิลปะที่สร้างโลกให้มีข้อบกพร่องและมหัศจรรย์และยังไม่สมบูรณ์แบบอีกด้วย ปรัชญาจึงดูสับสนและหยุดนิ่งอยู่กับที่ด้วยเหตุนี้ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่าเหตุเป็นดังนี้เพราะปรัชญาได้ทิ้งมรดกแห่งชัยชนะของตนให้กับศาสตร์แขนงต่าง ๆ และตนเองก็ออกเดินทางท่องเที่ยวไปสู่ที่ซึ่งยังปราศจากการสำรวจและคลุมเครือด้วยความกระหายอย่างไม่รู้จบ

---

[2] De Augmentis Scienliarum, VI I I , q.

ถ้าเราจะกล่าวโดยศัพท์ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์คือการพรรณาสิ่งต่างๆ ในเชิงวิเคราะห์ แต่ปรัชญาเป็นการตีความสิ่งต่างๆ ตามแบบสังเคราะห์ วิทยาศาสตร์ปรารถนาจะกระจายหน่วยใหญ่ให้เป็นหน่วยย่อย ระบบใหญ่ให้เป็นระบบเล็ก แก้สิ่งที่ยังมีความคลุมเครือให้เป็นสิ่งที่กระจ่างชัด โดยไม่เข้าไปใต่ถามในเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินประเมินคุณค่า และไม่มีหน้าที่เข้าไปเสนอว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ควรเป็นไปตามอุดมคติอย่างไรหรือสิ่งใดคือสิ่งที่สำคัญที่สุด วิทยาศาสตร์เพียงต้องการแสดงให้เห็นในลักษณะอันเป็นปัจจุบันและการทำงาน จึงจำกัดขอบเขตของตนอยู่ที่การพิจารณาธรรมชาติและขบวนการของวัตถุที่เป็นอยู่ ตูร์เกเนฟเคยพรรณาไว้ในกลอนของเขาว่านักวิทยาศาสตร์นั้นปราศจากอคติดุจเดียวกับธรรมชาติ เขาจะสนใจซาของตัวหมัดพอๆกับความทุกข์ทรมานในการสร้างสรรค์ของอัจฉริยะ แต่นักปรัชญานั้นจะไม่สนใจในการพรรณนาข้อเท็จจริง เขาประสงค์จะรู้ถึงความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงกับประสบการณ์โดยทั่วไป เพื่อที่จะหาความหมายและคุณค่า ดังนั้นนักปรัชญาจึงต้องรวมสิ่งต่างๆ ในลักษณะของการตีความแบบสังเคราะห์ เขาจะพยายามจะรวบรวมชิ้นส่วนของกลไกต่างๆ ของจักรวาลเข้าด้วยกันซึ่งชิ้นส่วนเหล่านี้นักวิทยาศาสตร์เต็มไปด้วยความกระหายใคร่รู้แยกแยะวิเคราะห์ออกมา อีกทั้งนักปรัชญายังสามารถทำได้ดีกว่าเดิมด้วย วิทยาศาสตร์สอนให้เรารู้จักทั้งรักษาและทำลาย ช่วยลดอัตราการตายของมนุษย์ให้น้อยลงแล้วก็ทำลายเราเสียมากมายในสงครามแต่ละครั้ง มีเพียงปัญญาซึ่งก็คือความปรารถนาอันกลมกลืนซึ่งเกิดจากประสบการณ์ทั้งมวลเท่านั้นที่จะบอกเราเมื่อไรจึงควรรักษาและเมื่อไรจึงควรทำลาย วิทยาศาสตร์จะช่วยทำให้เรารู้จักสังเกตขบวนการต่างๆ และสร้างวิธีการขึ้นมา ปรัชญาจะช่วยให้เรารู้จักวิจารณ์และทำให้เป้าหมายต่างๆ ของเราดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ ในทุกวันนี้วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ของมนุษย์มีจำนวนมากเกินกว่าการตีความหมายหรือการรวบรวมเป้าหมายและอุดมการณ์เข้าด้วยกัน ชีวิตของเราจึงเต็มไปด้วยความวุ่นวายเร่งร้อนและไร้ความหมาย ข้อเท็จจริงนั้นจะมีคุณค่าความหมายเมื่อมันสัมพันธ์กับความต้องการอันมีจุดมุ่งหมายของเรา วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากปรัชญา ข้อเท็จจริงที่ปราศจากความคิดอย่างลึกซึ้งและการให้คุณค่าจะไม่ช่วยเราให้พ้นจากความหายนะและความสิ้นหวัง วิทยาศาสตร์ให้ความรู้แต่ปรัชญาต่างหากที่ให้ปัญญาแก่เรา

เมื่อเรากล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่าปรัชญาเราหมายถึงศาสตร์ห้าแขนงคือ ตรรกวิทยา (logic) สุนทรียศาสตร์ (esthetics) จริยศาสตร์ (ethics) การเมือง (politics) และอภิปรัชญา (metaphysics) ตรรกวิทยาคือศาสตร์แขนงที่ศึกษาถึงรูปแบบของวิธีคิดและค้นคว้าที่สมบูรณ์ที่สุด การสังเกตและใคร่ครวญ วิธีการคิดแบบนิรนัย (deduction) และแบบอุปนัย (induction) การสร้างสมมติฐานและการทดลอง การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนเป็นแบบอย่างของกิจกรรมของมนุษย์ที่ตรรกวิทยาพยายามเข้าใจและชี้นำ ตรรกวิทยาเป็นวิชาที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับพวกเราส่วนใหญ่ ทว่าเหตุการณ์อันยิ่งใหญ่ในประวัติแห่งความคิดของมนุษย์ที่ศึกษาถึงแบบในอุดมคติหรือความงาม สุนทรียศาสตร์จึงเป็นปรัชญาแห่งศิลปะ จริยศาสตร์จะศึกษารูปแบบของความประพฤติที่ดีที่สุด โสกราติสเคยกล่าวไว้ว่า ความรู้อันประเสริฐสุดสำหรับมนุษย์นั้นได้แก่ความรู้เกี่ยวกับความดีความชั่วซึ่งเป็นความรู้ในสัจจธรรมของชีวิต ส่วนการเมืองนั้นเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดระบบสังคมที่ดีที่สุด (ซึ่งมิใช่ศิลปะหรือศาสตร์แห่งการยึดอำนาจหรือครองอำนาจดังที่เข้าใจ

กันอยู่) อันได้แก่การปกครองระบบราชาธิปไตย (monarchy) อภิชนาธิปไตย (aristocracy) ประชาธิปไตย (democracy) สังคมนิยม (socialism) อนาธิปไตย (anarchism) สตรีนิยม (feminism) ซึ่งระบบและแนวคิดเหล่านี้เป็นเพียงตัวละครที่โลดแล่นอยู่ในปรัชญาการเมือง ศาสตร์แขนงสุดท้ายคืออภิปรัชญา ซึ่งก่อความวุ่นวายสับสนมากที่สุดด้วยเหตุว่าเป็นศาสตร์แขนงซึ่งมิได้มุ่งประสานความจริงให้เข้ากับอุดมคติดังที่ศาสตร์แขนงอื่นมุ่งทำ หากกลับมุ่งศึกษาถึง "ความจริงสูงสุด" (ultimate reality) ของสรรพสิ่งรวมทั้งธรรมชาติที่แท้จริงของสสาร (ภววิทยา) ของจิต (ปรัชญาจิตวิทยา) ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่าง "จิต" (ปรัชญาจิตวิทยา) กับ "สสาร" ในขบวนการของการรับรู้และความรู้ (ญาณวิทยา)

นี่คือแขนงต่างๆ ของปรัชญาซึ่งถูกแยกแยะออกจนหมดเสน่ห์และความงาม ในที่นี้เราจะไม่กล่าวถึงปรัชญาในลักษณะของนามธรรมที่แห้งแล้งและมีแบบแผน ทว่าเราจะทำให้ปรัชญามีชีวิตขึ้นมาอีกในลักษณะของการเสนอความคิดของอัจฉริยะ เราจะไม่ศึกษาแต่เพียงปรัชญาเท่านั้น หากแต่จะศึกษาเกี่ยวกับนักปรัชญาด้วย เราจะให้เวลากับนักบุญและผู้ที่พลีชีพเพื่อความคิดเหล่านี้ โดยจะปล่อยให้ดวงวิญญาณอันโชติช่วงของท่านเหล่านี้กระตุ้นเราจนเราเกิดสิ่งที่ลีโอนาโด ดา วินชิ เรียกว่า "ความพึงใจอันสูงส่งและความปีติจากความเข้าใจ" นักปรัชญาแต่ละท่านล้วนมีบทเรียนให้แก่เราหากเราเข้าไปหาท่านอย่างถูกต้อง เอเมอร์สันเคยถามว่า "ท่านรู้ความลับของนักปราชญ์ที่แท้จริงไหม ในตัวของมนุษย์ทุกคนมีบางสิ่งบางอย่างที่ข้าพเจ้าอาจเรียนรู้จากเขาได้ และโดยนัยนี้เองที่ข้าพเจ้าเป็นศิษย์ของเขา" เราจะถือทัศนคตินี้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาความคิดของท่านผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้โดยไม่รู้สึกว่าเราเสียศักดิ์ศรี เราอาจปลอบใจตัวเราด้วยความคิดของเอเมอร์สันที่ว่า เมื่อท่านผู้เป็นอัจฉริยะพูดกับเรา เราจะบังเกิดความรู้สึกหวนนึกไปถึงในวัยเยาว์ที่เราก็เคยมีความคิดเป็นเลาๆ ในทำนองเดียวกับที่ท่านผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้กล่าวออกมา เพียงแต่ว่าเราไม่มีศิลปะหรือความกล้าพอที่จะถ่ายทอดความคิดบรรยายออกมาในรูปแบบที่ถูกต้องเป็นความจริงอย่างหนึ่งที่ว่า นักปราชญ์จะพูดกับเราต่อเมื่อเรามีหูมีวิญญาณสำหรับสิ่งนั้น ถ้าเราไม่มีรากฐานของสิ่งนั้นอยู่ในตัวเราเอง สิ่งนั้นก็จะงอกงามต่อไปไม่ได้ เราต้องมีประสบการณ์เช่นเดียวกับท่านเหล่านั้น เพียงแต่เรามิได้คั้นเอาความลับและความหมายอันซับซ้อนนั้นจากประสบการณ์ที่มี เราไม่อ่อนไหวพอที่จะรู้ถึงเสียงของความจริงที่กระหึ่มอยู่รอบตัวเรา ท่านเหล่านั้นได้ยินเสียงของความจริงและดนตรีแห่งสวรรค์นั้นอย่างชัดเจน ท่านตระหนักได้ว่าไพธากอรัสหมายถึงสิ่งใดเมื่อกล่าวถึงปรัชญาเป็นดนตรีอันวิเศษสุด

ขอให้เรามาฟังท่านเหล่านี้ พร้อมกับทำใจให้ยอมรับข้อบกพร่องของท่าน ขณะเดียวกันขอให้เรามีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาบทเรียนซึ่งท่านกระหายใคร่จะสอนเรา โสกราติสเคยกล่าวไว้กับไครโตว่า "ขอให้ท่านมีเหตุผลและอย่าไปกังวลว่าผู้สอนปรัชญาเป็นคนดีหรือเลว ขอให้คิดเฉพาะแต่ตัวปรัชญา พยายามพิจารณาดูปรัชญาให้ถ่องแท้ และถ้าปรัชญานั้นเป็นสิ่งชั่วร้าย ขอให้ช่วยห้ามเหผู้คนไม่ให้ไปสนใจมัน แต่ถ้าปรัชญาเป็นอย่างที่ข้าพเจ้าเชื่อว่ามันเป็น ก็ขอให้ท่านเดินตามมันและรับใช้มัน ขอให้มีความสุข"

บทที่ 6

อิมมานูเอล คานท์ และจิตนิยมแบบเยอรมัน

I ถนนสู่คานท์

ยังไม่เคยมีครั้งใดที่ระบบความคิดระบบใดระบบหนึ่งจะสามารถมีอิทธิพลครอบงำยุคทั้งยุคไว้ได้ดังปรัชญาของ อิมมานูเอล คานท์ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดในศตวรรษที่สิบเก้า หลังจากที่ใช้เวลาเกือบหกสิบปีพัฒนาความคิดอย่างสงบและสันติ ในปี ค.ศ. 1781 ชาวสก๊อตแห่งเมืองเคอร์นิคแบร์กผู้ลึกลับนี้ได้ปลุกโลกให้ฟื้นจาก "การหลับไหลอยู่กับความเชื่อที่ไร้เหตุผล" ด้วยหนังสือ **บทวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์** (Critique of Pure Reason) อันมีชื่อเสียงของเขา และตั้งแต่ปีนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ "ปรัชญาแบบวิเคราะห์" ได้ครอบงำฐานความคิดของชาวยุโรปมาตลอด ปรัชญาของโซเปนเฮาเออร์ได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทในช่วงเวลานั้นๆ พร้อมกับกระแสจินตนิยมที่ระเบิดขึ้นในปี ค.ศ. 1848 และหลังจาก ค.ศ. 1859 ทฤษฎีวิวัฒนาการได้กวาดล้างทุกสิ่งที่มีมา การทำลายรูปบูชาอย่างแข็งขันของนิทช์ชีได้ชัยชนะเหนือเวทีปรัชญาเมื่อใกล้จะสิ้นศตวรรษ ทว่ากระแสเหล่านี้เป็นเพียงพัฒนาการบนพื้นผิวอย่างฉาบฉวยและมีความสำคัญเป็นรอง ลึกลงไปแล้วกระแสความคิดอันมั่นคงและแข็งแกร่งของขบวนการแบบคานท์ยังคงดำเนินต่อไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ตราบกระทั่งทุกวันนี้หลักสำคัญของคานท์ยังคงเป็นกฎพื้นฐานของปรัชญาซึ่งพัฒนาเต็มที่แล้ว นิทช์ชียอม

รับคานท์แล้วก้าวต่อไปข้างหน้า[1] โชเปนเฮาเออร์เรียก **บทวิจารณ์**ว่าเป็น "ผลงานที่สำคัญที่สุดในวรรณกรรมเยอรมัน" และคิดว่าบุคคลใดที่ยัง "ไม่เข้าใจคานท์ บุคคลนั้นยังเป็นเด็กอยู่" สเปนเซอร์ไม่สามารถเข้าใจคานท์ได้และด้วยเหตุผลข้อนั้นแหละ เลยค่อนข้างจะไม่อยู่ในอันดับของภูมิรู้แบบสมบูรณ์ของปรัชญา ถ้าจะขอยืมคำพูดของเฮเกลที่กล่าวถึงสปิโนซาว่า : ถ้าจะเป็นนักปรัชญาจะต้องเป็นพวกคานท์เสียก่อน[2]

จะนั้นขอให้เรามาเป็นพวกคานท์กันเดี๋ยวนี้เถอะ ทว่าสิ่งเหล่านี้แท้ที่จริงแล้วเราไม่สามารถจะทำได้ทันที ทั้งนี้เพราะการเมืองและปรัชญาคล้ายคลึงกันตรงที่ระยะทางซึ่งยาวที่สุดระหว่างจุดสองจุดนั้นเป็นเส้นตรง คานท์เป็นคนสุดท้ายในโลกที่เราควรจะอ่าน นักปราชญ์ของเราท่านนี้คล้ายคลึงและแตกต่างกับพระยาห์เวห์ เขาพูดผ่านเมฆแต่ปราศจากแสงฟ้าแลบที่จะให้ความสว่างแก่เรา เขาเหยียดหยามตัวอย่างและสิ่งที่เป็นรูปธรรมโดยให้คำอธิบายว่า จะทำให้หนังสือของเขายาวเกินไป[3] (ขนาดย่นย่อแล้วหนังสือเล่มนี้ยังคงมีความยาวประมาณ 800 หน้า) เฉพาะนักปรัชญามืออาชีพจริง ๆ เท่านั้นที่จะต้องอ่านงานของเขาและคนเหล่านี้ไม่ต้องอาศัยคำอธิบายใด ๆ กระนั้นก็ตาม เมื่อคานท์ส่งต้นฉบับของ**บทวิจารณ์** ให้เฮิร์ซผู้เป็นสหายซึ่งชำนาญการคาดเดาเป็นอย่างดี เฮิร์ซส่งต้นฉบับที่อ่านไปเพียงครึ่งเดียวนั้นกลับคืนมา โดยกล่าวว่าเขากลัวว่าตัวเองจะบ้าเสียก่อนถ้ายังขืนอ่านต่อไป เราควรจะทำอย่างไรดีกับนักปรัชญาแบบนี้

ขอให้เราศึกษาเขาทางอ้อมอย่างระมัดระวังสักนิดเถิด โดยเริ่มที่ระยะห่างซึ่งปลอดภัยจากเขาพอควร ขอให้เราเริ่ม ณ จุดต่าง ๆ บนปริมณฑลของเนื้อหาและค่อย ๆ คลำทางไปสู่แกนกลางที่ซับซ้อนอันเป็นสิ่งที่ปรัชญาที่ยากที่สุดทั้งหลายฝังความลับและสมบัติของมันไว้

1. จากวอลแตร์ถึงคานท์

เส้นทางจากนี้เป็นต้นไปจะเป็นเส้นทางที่ตั้งต้นจากการใช้เหตุผลทางทฤษฎีที่ปราศจากศรัทธา ทางศาสนาไปสู่ความเชื่อทางศาสนาที่ปราศจากเหตุผลทางทฤษฎี ชื่อของวอลแตร์มีความหมายถึงยุคภูมิปัญญา เอ็นไซโคลปีเดีย และยุคของเหตุผล ความกระตือรือร้นอันแข็งขันของ ฟรานซิส เบคคอน ได้สร้างแรงบันดาลใจให้ชาวยุโรปทั้งมวล (ยกเว้นรุซโซ) เกิดความเชื่อมมั่นอย่างเต็มเปี่ยมในอำนาจของวิทยาศาสตร์และตรรกศาสตร์ที่จะแก้ปัญหาทั้งหลายและแสดงให้เห็น "ความสมบูรณ์อย่างปราศจากข้อจำกัดของมนุษย์" กงดอร์เซต์ได้เขียน **ตารางประวัติศาสตร์แห่งความก้าวหน้าของวิญญาณมนุษย์** (Historical Tableau of the Progress of the Human Spirit) (ค.ศ.

---

[1] **The Will to Power,** *vol. ii, parts*

[2] **The World as Will and Idea,** *London, 1883 ; vol. ii, p. 30*

[3] **The Critique of Pure Reason,** *London, 1881; vol. ii, p. xxiii* อ้างอิงต่อไปนี้จะเป็นการอ้างอิงถึงเล่มสอง

1793) ในที่คุมขัง ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อมั่นในความรู้และเหตุผลของศตวรรษที่สิบแปดและเชื่อว่ากุญแจดอกเดียวที่จะไขไปสู่ยูโทเปียได้คือการศึกษาในระดับกว้าง แม้กระทั่งคนเยอรมันที่หนักแน่นก็ยังมีนักกูมิธรรม (Aufklarung) นักเหตุผลนิยมอย่างคริสเตียน วูล์ฟ และ เลสซิง ผู้เป็นความหวังและชาวปารีส ที่ตื่นเต้นกับการปฏิวัติก็ได้ทำให้การยกย่องปัญญานี้มีสีสันมากยิ่งขึ้นด้วยการลุกขึ้นบูชา "เทพีแห่ง เหตุผล" โดยให้สตรีสามัญที่มีความสง่างามแต่งตัวเป็นเทพธิดา

ความเชื่อมั่นในเหตุผลนี้ ทำให้สปิโนซาสร้างโครงสร้างของเรขาคณิตและตรรกวิทยาอันมหัศจรรย์ขึ้นมา จักรวาลคือระบบของคณิตศาสตร์และสามารถอธิบายล่วงหน้าได้โดยวิธีการนิรนัยจากหลักที่ยอมรับกันแล้ว เหตุผลนิยมของเบคอนได้กลายมาเป็นอเทวนิยมและสสารนิยมบริสุทธิ์ ในงานของฮอบส์ ไม่มีอะไรอื่นดำรงอยู่นอกจาก "อะตอมและที่วาง" จากสปิโนซาถึงดิเดโรท์ความปราชัยของศรัทธาเกิดจากการตื่นตัวของเหตุผลที่ก้าวหน้า ความยึดถือเก่าๆ เริ่มพังทลายลง แม้พระเจ้าเองก็ได้หล่นลงมาจากบังลังก์ของพระองค์พร้อม ๆ กับราชวงศ์บูร์บอง สวรรค์ได้จางหายกลายเป็นท้องฟ้าและนรกก็กลายเป็นเพียงการแสดงออกทางอารมณ์ เอลเวเทียนและฮอลบาคทำให้อเทวนิยมเป็นที่นิยมในซาลอง จนกระทั่งแม้แต่พระก็รับความคิดนี้ไป ลาเมททรีได้นำความคิดนี้ไปเผยแพร่ในเยอรมันภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของกษัตริย์แห่งปรัสเซียและ ในปี ค.ศ. 1784 เลสซิงได้สร้างความตระหนกให้แก่พวกจาโคบีด้วยการประกาศตัวเป็นสานุศิษย์ของสปิโนซา นี่คือสัญญาณที่แสดงว่าศรัทธาได้ตกต่ำถึงขีดสุดและเทพีแห่งเหตุผลได้ชัยชนะ

เดวิด ฮิวม์ ผู้มีบทบาทอย่างแข็งขันในยุคภูมิปัญญาได้โจมตีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยกล่าวว่าเมื่อเหตุผลเป็นปฏิปักษ์กับมนุษย์ มนุษย์ก็จะหันเหมาเป็นศัตรูกับเหตุผล ในไม่ช้าความศรัทธาในศาสนา และความหวังซึ่งปรากฏในรูปของโบสถ์จำนวนแสนที่ผุดขึ้นมาในแผ่นดินยุโรปทั่วทุกหนทุกแห่งนั้น ฝังรากหยั่งลึกลงในสถาบันสังคมและหัวใจของมนุษย์เกินกว่าที่จะยอมจำนนแก่คำตัดสินที่เป็นปฏิปักษ์แก่เหตุผล ย่อมเป็นธรรมดาที่ศรัทธาและความหวังซึ่งถูกโจมตีนี้จะต้องตั้งข้อสงสัยถึงความสามารถของผู้พิพากษานั้น และจะเรียกร้องให้มีการตรวจสอบทั้งเหตุผลและศาสนาพร้อม ๆ กัน ปัญญาที่เสนอตัวเข้ามาทำลายความเชื่อของมนุษย์จำนวนล้านมานานนับเป็นพัน ๆ ปีนี้ คืออะไร ปัญญานั้นไม่มีข้อบกพร่องหรือ หรือว่ามันก็เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของมนุษย์เช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ ที่มีอำนาจและหน้าที่อันจำกัด ถึงเวลาที่จะตัดสินผู้พิพากษาผู้นี้ ตรวจสอบศาลปฏิวัติที่ทำลายความหวังเก่า ๆ ทุกแบบอย่างอำหิตเสียที กาลเวลาของการวิเคราะห์เหตุผลได้มาถึงแล้ว

2. จากล็อคถึงคานท์

งานของล็อค เบิร์กเลย์และฮิวม์ได้ตระเตรียมเส้นทางของการตรวจสอบนั้นไว้แล้ว แต่กระนั้นก็ตามผลของมันก็ยังมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาอย่างรุนแรง

จอห์น ล็อค (ค.ศ.1632-1704) ได้เสนอที่จะใช้การทดสอบแบบนิรนัยและวิธีการของฟรานซิส เบคอน กับจิตวิทยา ในข้อเขียนที่ชื่อความเรียงว่าด้วยความเข้าใจของมนุษย์ (Essaay on Human Understanding) (ค.ศ.1689) อันมีชื่อเสียงของเขา เหตุผลได้หันมาพิจารณาตัวมันเองเป็นครั้งแรกในความคิดสมัยใหม่และปรัชญาก็ได้หันมาพินิจพิเคราะห์เครื่องมือที่มันวางใจมาเป็นเวลา นาน ความเคลื่อนไหวในการตรวจสอบปรัชญาครั้งนี้เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ พร้อม ๆ กับนวนิยายประเภทถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ซึ่งริชาร์ดสันและรูซโซได้พัฒนาขึ้นมา ดังที่แสงสีแห่งอารมณ์ความรู้สึกของคลาริซซา ฮาร์โลว์ (Clarissa Harlowe) และ ลานูเวล เอล้วส์ (La Novvelle Heloise) มีการสรรเสริญสัญชาติญาณและความรู้สึกเหนือปัญญาและเหตุผลของปรัชญาเป็นส่วนประกอบ

ความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร เรามีความคิดติดตัวมาแต่กำเนิดเช่น ความคิดเกี่ยวกับความดี ความชั่ว พระเจ้า - ความคิดติดอยู่ในจิตของเราตั้งแต่เกิดก่อนที่เราจะมีประสบการณ์ใด ๆ ดังที่คนดี ๆ หลาย ๆ คนคิดกระนั้นหรือ นักเทววิทยาผู้แข็งขันทั้งหลายวิตกกังวลว่าความเชื่อในพระเจ้าจะสูญหายไปเพราะยังไม่มีใครเคยเห็นพระเจ้าในกล้องโทรทัศน์ จึงคิดว่าหากสามารถจะชี้ให้เห็นได้ว่าความคิดที่เป็นพื้นฐานและเป็นแกนนั้นเป็นความคิดที่ติดมากับวิญญาณทุกดวง ศรัทธาและศีลธรรมก็จะมั่นคงยิ่งขึ้น ทว่าแม้ล็อคจะเป็นชาวคริสต์ที่ดีและพร้อมจะโต้แย้งอย่างน่าเชื่อถือถึง "ความมีเหตุผลของศาสนาคริสต์" แต่เขาไม่สามารถรับความเชื่อชนิดนี้ได้ เขาประกาศอย่างสงบว่าความรู้ทุกชนิดของเราเกิดจากประสบการณ์โดยผ่านประสาทสัมผัส - นั่นคือ "ไม่มีอะไรในจิตยกเว้นแต่สิ่งที่อยู่ในประสาทสัมผัสของเรามาก่อน" จิตเมื่อแรกกำเนิดเป็นเพียงกระดานเปล่า - ประสบการณ์จากประสาทสัมผัสจะจารึกลงไปบนกระดานแผ่นนี้เป็นพัน ๆ วิธี จนกระทั่งความรู้สึกก่อให้เกิดความทรงจำและความทรงจำทำให้เกิดมโนคติ ทั้งหมดนี้ดูจะนำไปสู่ข้อสรุปอันน่าตระหนกที่ว่าในเมื่อมีแต่สสารเท่านั้นที่มีผลกระทบต่อประสาทสัมผัสของเรา เราจึงไม่รู้อะไรนอกจากสสารและจะต้องยอมรับปรัชญาสสารนิยมหากความรู้สึก คือ สาระของความคิด พวกที่รีบร้อนสรุปปก็จะสรุปว่าสสารคือสาระของจิต

สังฆราชยอร์ช เบิร์กเลย์ (ค.ศ.1684-1753) ได้ปฏิเสธว่ามิใช่เช่นนั้นเลย การวิเคราะห์ความรู้แบบล็อคนี้พิสูจน์ว่าสสารนั้นดำรงอยู่ในลักษณะเป็นรูปแบบหนึ่งของจิตต่างหาก นับเป็นความคิดที่ปราดเปรื่องมาก - ปฏิเสธสสารนิยมด้วยวิธีที่สะดวกโดยการแสดงให้เห็นว่าเรามิได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าสสาร ทั่วทั้งยุโรปคงมีแต่จินตนาการแบบชาวไอริชเท่านั้นที่จะสามารถคิดถึงลาถาบทนี้ของอภิปรัชญาได้ ท่านสังฆราชได้กล่าวสืบไปว่าเห็นหรือไม่ว่าแสมจะชัดเจน ล็อคไม่ได้บอกเราตอกหรือว่าความรู้ของเราได้มาจากอินทรีย์สัมผัส ดังนั้นความรู้ทั้งมวลของเราที่เกี่ยวกับสิ่งใดก็ตามก็เป็นเพียงอินทรีย์สัมผัสของเราเกี่ยวกับสิ่งนั้น และมโนคตินั้นก็ได้มาจากอินทรีย์สัมผัส "ของ" สิ่งหนึ่งจึงเป็นเพียงกลุ่มของสัญชาน ตัวอย่างเช่น อินทรีย์สัมผัสที่แยกแยะและตีความแล้ว ท่านอาจจะแย้งว่าอาหารมื้อเช้าของท่านมีสาระมากกว่ากลุ่มของสัญชาน และนิ้วหัวแม่มือกับมัชฌิมซึ่งให้ความรู้ด้านช่างไม้แก่ท่านย่อมมีความเป็นตัวเป็นตน ในตอนแรกอาหารเช้าของท่านก็เป็นเพียงการรวมกันของอินทรีย์สัมผัสทางตา กลิ่นและสัมผัส ต่อจากนั้นจึงเป็นรส ความสบายและอบอุ่นข้างใน ในทำ

นองเดียวกันซ้อนก็เป็นกลุ่มก้อนของอินทรีย์สัมผัสของ สี ขนาด รูปร่าง น้ำหนัก การสัมผัส ฯลฯ ความเป็นจริงของมันมิได้อยู่ที่ความเป็นสสาร หากอยู่ที่ความรู้สึกที่มาจากนิ้วหัวแม่มือของท่านหากท่านไม่มีความรู้สึกซ้อนก็จะไม่มีตัวตนสำหรับท่าน ซ้อนอาจจะทุบนิ้วที่หมดความรู้สึกของท่านตลอดเวลา แต่หากท่านจะไม่สนใจเลยแม้แต่นิดเดียว ทั้งหมดเป็นเพียงที่รวมอินทรีย์สัมผัสหรือที่รวมของความทรงจำซึ่งถูกกำหนดโดยจิต เท่าที่เรารู้สสารทั้งหลายเป็นเงื่อนไขของจิต และความจริงประการเดียวที่เรารู้โดยตรงคือจิต เราได้กล่าวถึงสสารนิยมมามากพอแล้ว

หากท่านสังฆราชชาวไอริสใคร่ครวญสิ่งเหล่านี้โดยปราศจากความช่างสงสัยแบบชาวสก็อต เดวิด ฮิวม์ (ค.ศ. 1711–1776) ได้สร้างความตระหนกให้แก่คริสตจักรเมื่ออายุได้ยี่สิบหกปีด้วยความคิดนอกรีตอย่างรุนแรง เมื่อเขาเขียน**ตำราว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์** (Treatise on Human Nature) ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาหนังสือชั้นครูที่น่าอัศจรรย์ของปรัชญาสมัยใหม่ เขากล่าวว่าเรารู้จักจิตก็เมื่อเรารู้จักสสาร โดยการรับรู้ทางสัญชานแม้ในกรณีนี้จะเป็นการรับรู้ภายใน เราไม่เคยรับรู้สิ่งที่เราเรียกกันว่า "จิต" เรารับรู้เพียงมโนคติ ความทรงจำและความรู้สึกที่กระจัดกระจายกัน เป็นต้น จิตมิใช่สิ่งที่เป็นสาระให้จับต้องได้ มิใช่อินทรีย์ที่มีมโนคติหากเป็นเพียงนามธรรมสำหรับลำดับความคิดต่าง ๆ สัญชานความทรงจำและความรู้สึกคือ จิต ไม่มี "วิญญาณ" ที่เราสังเกตเห็นซ่อนอยู่เบื้องหลังแนวความคิด ผลที่ปรากฏเหมือนว่าฮิวม์ได้ทำลายจิตลงอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับที่เบิร์กเลย์ทำลายสสารไม่มีอะไรเหลืออีกแล้ว และปรัชญาก็ได้พบตนเองอยู่ท่ามกลางซากปรักหักพังอันเกิดจากการกระทำของตน จึงไม่เป็นสิ่งแปลกอันใด ในเมื่อผู้ทรงภูมิคนหนึ่งจะแนะนำให้เลิกการโต้เถียงนี้โดยกล่าวว่า "ไม่มีสสาร อย่าไปเอาใจใส่จิต"

แต่ฮิวม์ไม่พอใจกับการทำลายศาสนาที่คนทั่วไปนับถือ ด้วยการตัดความคิดเกี่ยวกับวิญญาณออกไป เขาเสนอที่จะทำลายวิทยาศาสตร์ด้วยการลบล้างทัศนคติเกี่ยวกับกฎออกไป ตั้งแต่ยุคของบรูโนและกาลิเลโอเป็นต้นมา ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์ได้ใช้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับ "ความจำเป็น" ("necessity") ในการลำดับผลที่มีต่อเหตุอย่างมาก สปิโนซาได้ใช้ความคิดอันน่าภาคภูมินี้สร้างอภิปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ของเขา ฮิวม์ได้กล่าวว่าขอให้สังเกตดูว่า เราไม่เคยเห็นสาเหตุหรือกฎ เราเห็นแต่เหตุการณ์และลำดับของมันและวินิจฉัยว่ามีสาเหตุและความจำเป็น กฎไม่ใช่ประกาศิตอันอมตะหรือจำเป็นที่เหตุการณ์ต่าง ๆ ต้องตกเป็นทาส หากแต่เป็นเพียงการสรุปของจิตและการย่นย่อประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของเราเท่านั้น เราไม่มีหลักประกันใดที่จะประกันได้ว่าในอนาคตลำดับที่เราสังเกตเห็นนั้นจะย้อนกลับมาปรากฏในสภาพเดิมอีกในประสบการณ์ "กฎ" คือการสังเกตธรรมเนียมในลำดับเหตุการณ์ หากไม่มี "ความจำเป็น" ในธรรมเนียม

มีเพียงสูตรทางคณิตศาสตร์เท่านั้นที่มีความจำเป็น – คณิตศาสตร์เท่านั้นที่เป็นจริงโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เป็นเพราะสูตรเหล่านั้นซ้ำกัน – คำตอบอยู่ในเนื้อหาเรียบร้อยแล้ว 3 X 3 = 9 เป็นความจริงนิรันดรที่จำเป็นเพียงเพราะ "3 X 3" และ "9" นั้น คือสิ่งเดียวกันหากบรรยายออกมาต่างกันเท่านั้นเอง ภาคแสดงหาได้เพิ่มอะไรให้กับภาคประธานไม่ ดังนั้นวิทยาศาสตร์จึงควรจะจำกัดตัวเองให้อยู่แค่คณิตศาสตร์และการทดลองโดยตรง จะวางใจในการลงความเห็นโดย

พิจารณาหลักทั่วไปซึ่งปราศจากการพิสูจน์จาก "กฎ" ไม่ได้ คนช่างสงสัยอย่างน่าประหลาดของเราได้บันทึกไว้ว่า "เมื่อเราเข้าไปค้นในห้องสมุดต่าง ๆ ด้วยความเชื่อในหลักเหล่านี้ เราคงก่อความวุ่นวายอย่างมหาศาลทีเดียว" หากเราหยิบหนังสืออภิปรัชญาของโรงเรียนเล่มใดขึ้นมาก็ตามขอให้เราถามเป็นตัวอย่างว่า "หนังสือนั้นมีการหาเหตุผลแบบนามธรรมเกี่ยวกับปริมาณหรือตัวเลขไหม" คำตอบคือ ไม่ "หนังสือนี้มีการใช้เหตุผลแบบทดลองเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและสิ่งที่มีอยู่หรือไม่" ถ้าคำตอบคือ ไม่ ก็จงส่งหนังสือนั้นเข้ากองไฟไป เพราะมันจะไม่มีอะไรมากไปกว่าการอ้างเหตุผลผิด ๆ และการหลอกลวง"[4]

ลองนึกภาพดูเถอะว่าพวกนับถือศาสนาจะหูผึ่งเพียงใดกับคำพูดเหล่านี้ บัดนี้ระบบทฤษฎีความรู้อันเป็นระบบของการตรวจสอบธรรมชาติ ที่มาและความสมเหตุผลของความรู้ มิได้เป็นผู้สนับสนุนศาสนาอีกต่อไป ตามที่สังฆราชเบิร์กเลย์เคยใช้พิฆาตมังกรแห่งสสารนิยมได้หันกลับมาเล่นงานจิตที่เป็นสสารและวิญญาณอมตะเข้าแล้ว และในท่ามกลางความยุ่งเหยิงนี้วิทยาศาสตร์ก็ได้รับบาดเจ็บแสนสาหัส จึงไม่เป็นของแปลกที่เมื่อคานท์ได้อ่านผลงานของเดวิด ฮิวม์ ที่แปลเป็นภาษาเยอรมันในปี ค.ศ. 1775 เขารู้สึกตระหนกกับผลเหล่านี้และจากคำพูดของเขาเองเขาถูกปลุกให้ตื่นจาก "การหลับไหลอยู่กับความเชื่อที่ปราศจากข้อพิสูจน์" ซึ่งเขาคิดโดยปราศจากข้อกังขาว่าเป็นส่วนสำคัญของศาสนาและรากฐานของวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์และศรัทธาจะต้องพ่ายแพ้แก่วิมัติวาทกระนั้นหรือมีอะไรบ้างที่จะช่วยกู้สิ่งเหล่านี้ไว้ได้

3. จากรุซโซถึงคานท์

จากข้อถกเถียงของพวกภูมิปัญญา เหตุผลยุติลงที่ความคิดแบบสสารนิยม ซึ่งเบิร์กเลย์ได้เขียนบทความโต้ตอบว่าสสารมิได้มีตัวตนอยู่จริง ทว่าคำตอบนี้กลับนำไปสู่การโต้กลับด้วยหลักฐานเดียวกันจากฮิวม์ว่า จิตก็มิได้มีตัวตนอยู่จริงอีกเช่นกัน คำตอบที่เป็นไปได้อีกคำตอบหนึ่งคือ – เหตุผลมิใช่ข้อพิสูจน์สุดท้าย ยังมีข้อสรุปทางทฤษฎีที่เราไม่ยอมรับ เราไม่มีสิทธิที่จะสันนิษฐานว่าความต้องการตามธรรมชาติของเราจะต้องอยู่ในกรอบของคำสั่งของตรรกวิทยา ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงสิ่งที่ส่วนอันบอบบางและหลอกลวงของเราสร้างขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง สัญชาตญาณและความรู้สึกของเราได้ผลักการ อ้างเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา ซึ่งปรารถนาจะให้เราประพฤติตนคล้ายรูปทรงทางเรขาคณิตและไม่รักความแน่นอนของคณิตศาสตร์ออกไปกี่ครั้งแล้วเล่า เป็นการแน่นอนบางครั้งโดยเฉพาะชีวิตชาวกรุงแบบใหม่อันเต็มไปด้วยความเสแสร้งซับซ้อน – เหตุผลเป็นผู้นำที่ดีกว่า ทว่าในยามที่ชีวิตเผชิญวิกฤติการณ์และปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติและความเชื่อ เราวางใจในความรู้สึกของเรามากกว่าแผนผังของเรา หากเหตุผลเป็นปฏิปักษ์กับศาสนา นับเป็นสิ่งร้ายสำหรับเหตุผล

---

[4] คัดลอกจาก Royce, **The Spirit of Modern Philosphy**, Boston, 1892; p. 98

ความคิดเช่นนี้คือการอภิปรายของ จัง จาค รุซโซ (ค.ศ. 1712 - 1778) ซึ่งได้ต่อสู้กับสถานิยมและอเทวนิยมของยุคภูมิปัญญาแทบจะกล่าวได้ว่าแต่ลำพังผู้เดียวในฝรั่งเศส ช่างเป็นเครื่องหักกรรมอะไรเช่นนั้น สำหรับผู้ที่มีธรรมชาติอันบอบบางและตื่นเต้นง่ายที่ตกอยู่ท่ามกลางพวกเหตุผลนิยมที่เข้มแข็งและพวกเอ็นไซโคลปีเดียที่เกือบจะเป็นสุขนิยม (Hedonism)[5] อย่างตุเตือด รุซโซเป็นเด็กหนุ่มขี้โรคที่ความอ่อนแอทางร่างกายและความขาดเมตตาของบิดามารดาตลอดจนครู ทำให้เขาต้องหันไปคุ่นคิดและหมกมุ่นกับตนเอง เขาหนีจากความจริงอันเจ็บปวดไปอยู่ในเรือนกระจกของโลกแห่งความฝันซึ่งเขาสามารถจะฝันถึงชัยชนะและความรักซึ่งชีวิตได้ปฏิเสธเขาโดยสิ้นเชิงได้ หนังสือชื่อ**คำสารภาพ** (Confession) ของเขาได้เผยให้เห็นถึงปมอันสับสนของคนที่มีอารมณ์อันละเอียดอ่อนที่สุดและมีความรู้สึกอันบริสุทธิ์ต่อความดีและเกียรติยศ และจากลักษณะนี้เองที่สร้างความเชื่อมั่นอันปราศจากมลทินให้แก่ความเป็นเลิศทางจรรยาของเขา[6]

ในปี ค.ศ. 1749 อคาเดมีที่ดิจองได้ตั้งรางวัลให้กับความเรียงเกี่ยวกับปัญหา "ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และศิลปะได้ทำให้ศีลธรรมเสื่อมหรือทำให้ศีลธรรมบริสุทธิ์" ข้อเขียนของ รุซโซได้รับรางวัล เขาได้อิปรายด้วยความเข้มข้นและความจริงใจของคนที่พบว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไกลเกินเอื้อมของตน จึงเสนอที่จะพิสูจน์ว่ามันไร้คุณค่า เพราะได้สร้างสิ่งที่เลวมากกว่าสิ่งที่ดี ลองพิจารณาดูถึงความฝุ่งยากอันน่าตระหนกที่การพิมพ์สร้างขึ้นในยุโรป ไม่ว่าที่ใดที่ปรัชญาผุดขึ้นมาสภาพทางศีลธรรมของชาติจะต้องเสื่อมทันที "แม้กระทั่งนักปรัชญายังมีคำพูดว่าเมื่อคนมีความรู้ปรากฏขึ้นมาคนซื่อสัตย์ก็หายไปหมด" "ข้าพเจ้ากล้าที่จะประกาศว่าการไตร่ตรองนั้นขัดกับธรรมชาติและนักคิด" (ปัญญาชน ดังที่เราเรียกในปัจจุบันนี้) คือ "สัตว์ที่เลวทราม" จะเป็นการดีอย่างยิ่งหากเราจะหยุดการพัฒนาปัญญาอย่างรวดเร็วเกินไปบ้าง และหันมามุ่งอบรมจิตใจและความรู้สึก การศึกษามิได้ทำให้คนดีขึ้นเพียงแต่ทำให้เขาฉลาดขึ้น - และมักจะเป็นไปในทางเสียหาย สัญชาต-ญาณและความรู้สึกมีคุณค่า ควรแก่การไว้วางใจมากกว่าเหตุผล

ในนวนิยายอันดับต้นของเขา เอลัวส์ใหม่ (La Nouvellee Heloise) (ค.ศ. 1761) รุซโซได้พรรณาถึงคุณค่าของความรู้สึกที่เหนือกว่าปัญญาอย่างละเอียด การแสดงอารมณ์ความรู้สึกกลายมาเป็นแบบอย่างที่นิยมกันในหมู่สตรีชั้นสูงและในบรรดาบุรุษบางกลุ่ม กว่าศตวรรษมาแล้วฝรั่งเศสเมืองนองด้วยวรรณกรรมเร้าน้ำตาและแล้วก็ด้วยน้ำตาจริงๆ ขบวนการปัญญาชนอันยิ่งใหญ่ของยุโรปในศตวรรษที่สิบแปดก็ผ่ายแพ้แก่วรรณกรรมจินตนิยม (romantic) ที่สั้นสะเทือนอารมณ์ในระหว่าง ค.ศ.1789-188 กระแสการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้พัดพาเอาความรู้สึกอันรุนแรงทางศาสนาให้ฟื้นกลับมาอีกครั้ง ความปิติของชาโตบริยองต์ใน Genie de Christianisme (ค.ศ. 1802) เป็นเพียงเสียงสะท้อนของ "Confession of Faith of the Savoyard Vicar" ซึ่งรุซโซได้รวบรวมไว้ในความเรียงบทสำคัญแห่งยุคที่เกี่ยวกับการศึกษาชื่อ **เอมิล** (Emile) (ค.ศ. 1762) ของเขา พอจะสรุปข้อโต้แย้งของ "คำสารภาพ" ได้ดังนี้คือ แม้เหตุผลจะเป็นปฏิปักษ์ต่อความเชื่อในพระเจ้าและอมตภาพ

---

[5] หฤษฎีที่ถือว่าพฤติกรรมทุกชนิดถูกชักนำโดยการแสวงหาความสุข

[6] เปรียบเทียบกับ **Confessions**, bk x, vol. ii, p. 18

ความรู้สึกจะเข้าข้างความเชื่ออย่างเต็มที่ เหตุใดเล่าเราจึงไม่วางใจสัญชาตญาณของเราในเรื่องนี้ แทนที่จะยอมตกอยู่ใต้อำนาจความหมดหวังแบบพวกวิมัตินิยมอันแห้งแล้งเล่า

เมื่อคานท์ได้อ่านเรื่องเอมิล เขางดการเดินเล่นใต้ต้นลินเด็นที่เคยทำเป็นกิจวัตรเพื่อจะได้อ่านหนังสือให้จบในรวดเดียว การได้พบมนุษย์อีกคนที่พยายามจะคลำทางออกมาให้พ้นจากความมืดของพวกกอเทวนิยม และยังยืนยันถึงความสำคัญของความรู้สึกเหนือเหตุผลทางทฤษฎีในกรณีของความสนใจในสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าความรู้สึกนั้นนับเป็นเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของคานท์ ในท้ายที่สุดสิ่งนี้คือครึ่งหลังของคำตอบให้กับเรื่องการไม่นับถือพระเจ้า บัดนี้พวกชอบเยาะหยันและช่างสงสัยจะต้องแตกกระจายออกไป ในบั้นปลายภาระของคานท์ก็คือ การนำเส้นด้ายของคำถกเถียงนี้มารวมกันประสานความคิดของเบิร์กเลย์และฮิวม์เข้ากับความรู้สึกของรุซโซ กอบกู้ศาสนาขึ้นมาจากเหตุผลและในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยวิทยาศาสตร์ให้พ้นจากภัยของวิมัติวาท

แต่ใครเล่าคือ อิมมานูเอล คานท์

II. ตัวคานท์เอง

เขาเกิดที่เมืองเคอร์นิกสแบร์กในแคว้นปรัสเซีย เมื่อ ค.ศ. 1724 ศาสตราจารย์ร่างเล็กผู้เงียบสงบ และรักการบรรยายวิชาภูมิศาสตร์กับชาติวิทยาของแดนไกลเป็นอย่างมากผู้นี้ไม่ได้เคยออกจากเมืองที่เขาถือกำเนิดเลย เว้นแต่ช่วงเวลาสั้น ๆ ที่ไปสอนหนังสือในตำบลใกล้เคียง เขามาจากครอบครัวยากจนซึ่งอพยพมาจากสก็อตแลนด์ราวร้อยปีก่อนอิมมานูเอลเกิด มารดาของเขาเป็นพวกไพอิส (Pietism) ซึ่งเป็นสมาชิกของลัทธิศาสนาที่ยึดการปฏิบัติและความเชื่อทางศาสนาที่เคร่งครัดเข้มงวดเป็นสำคัญเช่นเดียวกับพวกเมธอดิสม์ในอังกฤษ นักปราชญ์ของเราคลุกคลีกับศาสนาตั้งแต่เช้าจรดค่ำ จนกระทั่งด้านหนึ่งทำให้เขาเกิดปฏิกริยาที่ต้องอยู่ห่างจากโบสถ์ตลอดช่วงชีวิตที่เติบใหญ่ แต่อีกด้านหนึ่งเขายังคงรักษาความเงียบขรึมตามแบบชาวเยอรมันที่เป็นพิวริแตนไว้ได้จนวาระสุดท้าย และขณะที่เขาแก่ตัวลง เขาเกิดความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะรักษาสาระสำคัญของศรัทธาซึ่งยังอยู่ในตัวเขาจากการอบรมของมารดา เพื่อตัวเขาและเพื่อโลก

แต่คนหนุ่มที่เติบโตในยุคของเฟรดเดอริคและวอลแตร์ ย่อมไม่สามารถจะป้องกันตนเองให้พ้นจากกระแสวิมัติวาทแห่งยุคไปได้ คานท์ได้รับอิทธิพลอย่างมากแม้แต่จากคนที่เขามุ่งจะปฏิเสธในระยะ

หลัง และบางทีอิทธิพลที่เขาได้รับมากที่สุดก็คือจากฮิวม์ ศัตรูที่เขาโปรดปรานที่สุด เราจะได้เห็นกันต่อไปถึงปรากฏการณ์อันน่าสนใจของนักปรัชญาที่ก้าวพ้นจากความเป็นจารีตนิยมในวัยฉกรรจ์ และหันกลับไปสู่ความเป็นเสรีนิยมอย่างแข็งขันในผลงานซึ่งเกือบเป็นงานชิ้นสุดท้ายที่คงจะนำความตายมาสู่เขาหากยุคและชื่อเสียงของเขาจะไม่ช่วยไว้ในวัยเกือบเจ็ดสิบ แม้แต่ในท่ามกลางงานฟื้นฟูศาสนาของเขาเราก็ยังได้ยินเสียงของคานท์อีกคนหนึ่งซึ่งเราอาจเข้าใจผิดว่าเป็นวอลแตร์อยู่บ่อย ๆ โซเปนเฮาเออร์คิดว่า "ไม่ใช่คุณความดีอะไรของเฟรดเดอริคมหาราชแม้แต่นิดเดียวที่คานท์สามารถพัฒนาตนเองและกล้าพิมพ์**บทวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์** ในรัชสมัยของพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลไหนก็ตาม ออกจะเป็นการยากที่ศาสตราจารย์ผู้รับเงินเดือน (ซึ่งในเยอรมันคือลูกจ้างของรัฐบาล) จะอาจหาญพิมพ์งานนั้น คานท์จึงจำต้องสัญญากับกษัตริย์ผู้สืบราชสมบัติต่อจากมหาราชพระองค์นั้นว่าจะไม่เขียนอะไรอีก"[7] ด้วยความรู้บุญคุณในเสรีภาพนี้แหละที่คานท์อุทิศ**บทวิจารณ์**ให้กับเซดริทซ์รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาของพระเจ้าเฟรดเดอริคผู้มีสายตากว้างไกลและก้าวหน้า ใบสมัครเป็นศาสตราจารย์ของเขาถูกปฏิเสธถึงสองครั้ง ในท้ายที่สุดในปี ค.ศ. 1770 เขาก็ได้เป็นศาสตราจารย์ในวิชาตรรกวิทยาและอภิปรัชญา หลังจากที่มีประสบการณ์ในการเป็นครูมาหลายปี เขาได้เขียนตำราชุดวิชาครูซึ่งเขาเคยกล่าวว่าหนังสือเล่มนั้นมีกฎดี ๆ หลายข้อ ทว่าตัวเขาเองไม่เคยได้ใช้แม้แต่ข้อเดียว แต่เขาก็น่าจะเป็นครูได้ดีกว่าเป็นนักเขียน และนักเรียนสองยุคก็เรียนรู้ที่จะรักเขา กฎที่ปฏิบัติได้ประการหนึ่งของเขาคือให้สนใจนักเรียนที่มีความสามารถปานกลางให้มากที่สุด คนโง่นั้นเหลือที่จะช่วยได้ ส่วนอัจฉริยะนั้นก็ช่วยตัวเองได้อยู่แล้ว

ไม่มีผู้ใดคาดหวังว่าเขาจะทำให้โลกตื่นตระหนกด้วยระบบอภิปรัชญาแบบใหม่ของเขา การทำให้ผู้ใดตระหนกดูจะเป็นอาชญากรรมข้อสุดท้ายที่ศาสตราจารย์ผู้ขี้อายและถ่อมตนผู้นี้จะทำได้ ตัวเขาเองก็หาได้คาดหวังเช่นนั้นไม่ เขาได้บันทึกไว้เมื่ออายุสี่สิบสองว่า "ข้าพเจ้ามีโชคที่ได้เป็นคู่รักของอภิปรัชญา ทว่าผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้าได้แสดงความรู้สึกสนองตอบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น" ในช่วงนั้นเขาได้พูดถึง "ความลึกล้ำของอภิปรัชญาที่ไม่อาจหยั่งได้" และกล่าวถึงอภิปรัชญาว่าเป็น "ทะเลอันมืดม้วที่มองไม่เห็นฝั่งหรือประภาคาร" ตามไปด้วยชากของปรัชญา [8] เขาสามารถโจมตีแม้กระทั่งนักอภิ

---

[7] **The World as Will and Idea**, London, 1883 ; vol. ii , p. 133

[8] In Paulsen, **Immanuel Kant** ; New York , 1910 ; p. 82

ปรัชญาว่าล่องลอยอยู่บนหอคอยของความคิดฝัน "ซึ่งมีลงกระโชกแรงตลอดเวลา" [9] เขาไม่ได้มีตาทิพย์ที่จะเห็นว่าพายุของอภิปรัชญาลูกใหญ่ที่สุดนั้นจะเกิดจากฝีมือการเป่าของเขาเอง

ในช่วงปีแห่งความสงบเหล่านั้น ความสนใจของเขาเป็นไปในด้านกายภาพมากกว่าอภิปรัชญา เขาเขียนเกี่ยวกับดาวเคราะห์ แผ่นดินไหว ไฟ ลม อีเธอร์ ภูเขาไฟ ภูมิศาสตร์ ชาติวงศ์วิทยาและเรื่องทำนองนี้อีกราวร้อยเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา เรื่อง **ทฤษฎีเกี่ยวกับสวรรค์** (Theory of Heaven) ของเขา (ค.ศ. 1755) ได้เสนอบางสิ่งบางอย่างที่คล้ายกับสมมติฐานเกี่ยวกับเนบิวลาของลาปลาซ และได้พยายามจะอธิบายความเคลื่อนไหวและพัฒนาการของดาวฤกษ์ตามแบบจักรกล คานท์คิดว่าดาวเคราะห์ที่ไหลายนั้นเคยเป็นหรืออาจจะเป็นที่อยู่ได้ และดาวที่อยู่ไกลจากดวงอาทิตย์มากที่สุดจะมีสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญาสูงกว่าสิ่งมีชีวิตใด ๆ บนโลกอาศัยอยู่ เพราะมีช่วงเวลาการเจริญเติบโตยาวนานที่สุด **มานุษยวิทยา** (Anthropology) ของเขา (รวบรวมขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1798 จากบทบรรยาย ตลอดชีวิตของเขา) ให้ข้อคิดถึงความเป็นไปได้ที่ว่า สัตว์จะเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ คานท์ได้ให้เหตุผลว่าในยุคต้น ๆ ตอนที่มนุษย์ยังเป็นรองสัตว์ป่านั้น หากการที่เกิดมาร้องเสียดังเอกเช่นปัจจุบันนี้ก็คงจะถูกสัตว์ป่ากินเสียแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อพิเคราะห์ถึงความเป็นไปของมนุษย์ในยุคต้น ๆ แล้ว มนุษย์จะต้องแตกต่างจากมนุษย์ที่มีอารยธรรมแน่ ๆ และคานท์ก็ได้กล่าวต่อไปอย่างละเอียดว่า "ธรรมชาติทำให้เกิดวิวัฒนาการนั้นได้อย่างไร และได้รับความช่วยเหลือจากอะไรนั้น เราหารู้ไม่ ข้อสังเกตนี้ชักพาเราไปไกล มันชักนำให้เกิดความคิดว่า ในโอกาสที่มีการปฏิวัติในธรรมชาติยุคที่สาม ซึ่งอุรังอุตังหรือชิมแปนซีอาจจะสร้างอวัยวะซึ่งใช้เดิน สัมผัส พูด ด้วยลักษณะที่ชัดเจนเช่นมนุษย์ มีอวัยวะสูงขึ้นกว่าที่ใช้ทำความเข้าใจ และค่อย ๆ เจริญก้าวหน้าขึ้นโดยการอบรมของสถาบันสังคม อาจจะไม่ดำเนินลำดับต่อเนื่องกับยุคปัจจุบันของประวัติศาสตร์" "เป็นไปได้ไหมว่า การที่คานท์ใช้ประโยคอนาคตกาล เป็นการแสดงความคิดของเขาทางอ้อมด้วยความระมัดระวังว่ามนุษย์นั้นพัฒนามาจากสัตว์" [10]

โดยนัยนี้ เราก็ได้เห็นความเติบโตอย่างช้า ๆ ของคนสามัญตัวเล็ก ๆ สูงไม่ถึงห้าฟุตผู้นี้ซึ่งเป็นคนอ่อนตนไม่พูดไม่จา ทว่าสิ่งที่อยู่ในสมองของเขาหรือถือกำเนิดมาจากสมองของเขานั้นก่อให้

---

[9] อ้างแล้ว, หน้า 56

[10] So Wallace suggests : **Kant** , Philadelphia, 1882 ; p. 115

เกิดการปฏิวัติในปรัชญาสมัยใหม่อย่างกว้างไกลเหลือประมาณ นักเขียนชีวประวัติคนหนึ่งได้กล่าวว่า ชีวิตของคานท์ผ่านไปอย่างเงียบ ๆ เช่นเดียวกับคำกริยาที่ผันตามกฎปกติที่ปกติที่สุด ไฮน์ได้เล่าว่า เขาตื่นขึ้น ดื่มกาแฟ เขียนหนังสือ บรรยาย รับประทานอาหารเย็น เดินเล่น แต่ละอย่างเป็นไปตามเวลาที่กำหนดไว้และเมื่ออิมมานูเอล คานท์ ปรากฏตัวขึ้นที่ประตูบ้านในเสื้อโคทสีเทา ไม้เท้าในมือ และเดินทอดน่องไปสู่ถนนเล็ก ๆ ใต้ต้นลินเด็น ซึ่งถูกขนานนามว่า "ทางเดินของนักปรัชญา" เพื่อนบ้านรู้ทันทีว่าเป็นเวลาบ่ายสามโมงครึ่ง ตรงตามเวลาของนาฬิกา เขาจะเดินเล่นไปมาเช่นนี้ทุกฤดูกาล และถ้าอากาศมืดครึ้มนักหรือว่าเมฆสีเทาส่งเค้าว่าฝนจะตก ก็จะเห็นสัมปัคคนใช้ผู้ชราของเขาเดินตามมาด้วยความห่วงใย พร้อมกับร่มคันใหญ่หนีบไว้ที่แขนเป็นสัญลักษณ์ของความรอบคอบ"

เขามีร่างกายที่อ่อนแอเสียจนเขาต้องดำเนินชีวิตตามกฎการบริโภคและการออกกำลัง อย่างเคร่งครัดเขาคิดว่าการทำเช่นนี้ปลอดภัยกว่าที่จะต้องหาหมอ จะนี้เขาจึงอยู่มาได้ถึงแปดสิบปี เมื่ออายุเจ็ดสิบเขาได้เขียนความเรียงเรื่อง "*ว่าด้วยอำนาจของจิต ที่จะเอาชนะความเจ็บปวดด้วยพลังของความตั้งใจ*" (On the Power of the Mind to Master the Feeling of Illness by Force of Resolution) หลักเกณฑ์ที่เขาโปรดปรานประการหนึ่ง คือการหายใจเข้าทางจมูก โดยเฉพาะเมื่ออยู่นอกบ้าน ดังนั้นเมื่อเขาเดินเล่นตามกิจวัตรประจำวันในฤดูใบไม้ร่วงฤดูหนาวและฤดูใบไม้ผลิ เขาไม่เคยยอมให้ใครพูดคุยกับเขาเลย เงียบเสียดีกว่าจะเป็นหวัด เขาใช้ปรัชญาแม้กระทั่งในการหยิบถุงเท้าขึ้นมา โดยให้ขอบถุงเท้าสูงถึงกระเป๋ากางเกงซึ่งจะขึ้นมาถึงตรงแหนบที่อยู่ในกล่องเล็กๆ[11] เขาจะใคร่ครวญทุกสิ่งทุกอย่างรอบคอบก่อนที่จะทำ เหตุฉะนั้น เขาจึงยังคงเป็นโสดอยู่ตลอดชีวิตอันยาวนาน เขาเคยคิดถึงการแต่งงานสองครั้ง ทว่าเขาใช้เวลาไตร่ตรองนานเกินไปจนสตรีผู้นั้นสมรสไปกับชายหนุ่มที่อาจหาญกว่า และในอีกกรณีหนึ่งสตรีผู้นั้นได้ย้ายออกไปจากเคอร์นิกสแบร์กก่อนที่นักปรัชญาจะตัดสินใจได้ บางทีเขาอาจจะรู้สึกเหมือนนิทช์ซึ่งกระมังว่าการสมรสจะขัดขวางการแสวงหาความจริงอย่างสุจริตของเขา ทาเลแรนด์เคยกล่าวว่า "คนที่แต่งงานแล้วจะทำทุกอย่างเพื่อเงิน" และคานท์ได้บันทึกไว้ในวัยยี่สิบสองด้วยความกระตือรือร้นอันงดงามของคนหนุ่มที่มีความสามารถไม่รู้สิ้นว่า "ข้าพเจ้าได้ยึดแนวทางที่ข้าพเจ้าตัดสินใจจะดำเนินแล้ว ข้าพเจ้าจะดำเนินชีวิตไปตามนี้ และจะไม่มีสิ่งใดมาขัดขวางข้าพเจ้าไม่ให้แสวงหาสิ่งนี้ได้" [12]

---

[11] **Introd to Kant's Critique of Practical Reason** ; Lonndon , 1909, p. xiii

[12] Wallace , p. 100

และเขาก็ได้พากเพียรร่าง เขียน และแก้งานชิ้นเยี่ยมของเขาเกือบสิบห้าปีด้วยความยากจนและปราศจากชื่อเสียง และเสร็จลงเมื่อ ค.ศ. 1781 เมื่อเขามีอายุได้ห้าสิบเจ็ดปี ไม่เคยมีใครที่จะเติบโตช้าเช่นนี้และไม่เคยมีหนังสือเล่มใดที่จะสร้างความตื่นตระหนก และทำให้โลกของปรัชญาสั่นสะเทือนเช่นนี้มาก่อน

III. บทวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์ [13]

ชื่อของหนังสือนี้หมายถึงอะไร บทวิจารณ์นี้มิใช่การวิพากษ์วิจารณ์จริง ๆ แต่เป็นการวิจารณ์แบบวิเคราะห์ คานท์มิได้โจมตี "เหตุผลบริสุทธิ์" เว้นแต่ในตอนท้ายที่เขามุ่งจะชี้ให้เห็นถึงขีดจำกัดของมัน เขาต้องการจะแสดงให้เห็นความสามารถของเหตุผลบริสุทธิ์ แยกมันออกจากความรู้ที่ไม่บริสุทธิ์ซึ่งเข้ามาในตัวเราโดยผ่านอินทรีย์สัมผัสที่บิดเบือน ทั้งนี้เพราะเหตุผล "บริสุทธิ์" คือ ความรู้ที่มิได้ผ่านเข้ามาทางอินทรีย์สัมผัส แต่เป็นอิสระจากประสบการณ์ทางอินทรีย์ของเราเป็นความรู้ที่ติดตัวเรามาตามธรรมชาติและเป็นโครงสร้างของจิต

ดังนั้น ในตอนเริ่มแรกคานท์ได้ประกาศท้าทายล็อคและสำนักอังกฤษว่า ความรู้บางส่วนเท่านั้นที่เกิดจากอินทรีย์สัมผัส ฮิวม์คิดว่าตนได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีทั้งวิญญาณ และวิทยาศาสตร์ จิตของเราก็คือความคิดที่เข้ามาเป็นขบวนและเชื่อมโยงกันและความแน่ใจของเราก็เป็นเพียงความเป็นไปได้ที่ตกอยู่ในอันตรายของการทำผิดตลอดกาล คานท์กล่าวว่า คำสรุปที่ผิดพลาดนี้เป็นผลมาจากสมมติฐานที่ผิดพลาด คุณคิดเอาว่าความรู้ทั้งหมดมาจากการรับรู้ที่ "แยกจากกันและชัดเจน" โดยธรรมชาติ

---

[13] คำแนะนำว่าควรอ่านอะไรบ้าง สำหรับผู้เริ่มต้นจะไม่เข้าใจคานท์ เพราะความคิดของเขานั้นถูกบดบังด้วยศัพท์ประหลาดและเข้าใจยาก (หนังสือบทนี้จึงขาดแคลนข้อความที่คัดลอกจากงานของเขาโดยตรง) บางทีบทนำที่ง่ายที่สุดคืองานของ Wallace : **Kant** ใน Blackwood Philosophical Classics ฉบับที่เข้มข้นกว่าและระดับสูงขึ้น คือ งานของ Paulsen ชื่อ **Immanuel Kant** และงานของ Chamberlain ที่ชื่อ **Immanuel Kant** (2 vols ; New York , 1914) ก็น่าใช้ หว่าผิดพลาดและออกนอกลู่นอกทาง บทวิจารณ์คานท์ที่ดีคือบทวิจารณ์ของ Schopenhauer : **The Word as Will and Idea** ; vol , ii , pp. 1-159 แต่ผู้ซื้อต้องระมัดระวัง

สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะให้ลำดับที่จำเป็นและไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณจะมั่นใจตลอดกาลได้ และเป็นธรรมดาสามัญอีกเช่นกันที่คุณย่อมไม่หวังจะ "เห็น" วิญญาณของคุณแม้แต่จากดวงตาของการรับรู้ภายใน ขอให้เรายอมรับว่า ความรู้ที่แน่นอนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หากความรู้ทั้งมวลเราได้มาจากอินทรีย์สัมผัส จากโลกภายนอกที่เป็นอิสระจากเราและไม่แน่ว่าจะมีพฤติกรรมสม่ำเสมอ แต่จะเกิดอะไรขึ้นหากเรามีความรู้ที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์จากอินทรีย์สัมผัส ความรู้ซึ่งเรารู้ว่าความจริงของมันแน่นอนตายตัวก่อนที่เราจะมีประสบการณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น *อาพริออริ* (a priori) จากนั้นนั่นแหละที่ความจริงสูงสุดและวิทยาศาสตร์สูงสุดจะเกิดขึ้นได้ใช่หรือไม่ มีความรู้สูงสุดเช่นนั้นไหม นี่คือปัญหาของ**บทวิจารณ์** เล่มแรก "คำถามของข้าพเจ้าคือ เราหวังจะได้รับอะไรจากเหตุผลเมื่อเนื้อหาและส่วนเสริมประสบการณ์ถูกตัดขาดออกไป"[14] **บทวิจารณ์** กลายมาเป็นชีววิทยาทางความคิดอย่างละเอียด ซึ่งตรวจสอบกำเนิดและวิวัฒนาการของความคิดเป็นการวิเคราะห์สิ่งที่ติดตัวโครงสร้างของจิตมา คานท์เชื่อว่าสิ่งนี้คือปัญหาทั้งมวลของอภิปรัชญา "ในหนังสือเล่มนี้จุดมุ่งหมายใหญ่ของข้าพเจ้าคือความสมบูรณ์ และข้าพเจ้ากล้าที่จะยืนยันว่าจะไม่มีปัญหาอภิปรัชญาแม้แต่ข้อเดียวที่ไม่ได้รับการสะสางหรือมีแต่คำตอบแต่ปราศจากกุญแจที่นี่"[15] ข้าพเจ้าได้สร้างอนุสาวรีย์ที่คงอยู่ตลอดไปด้วยความเชื่อมั่นอย่างสูงในตนเองเช่นนี้ ธรรมชาติก็กระตุ้นเราให้สร้างสรรค์

บทวิจารณ์ ตรงเข้าหาประเด็นทันที "ประสบการณ์มิใช่สนามเพียงสนามเดียวที่ความเข้าใจของเราถูกตีวงล้อมไว้ ประสบการณ์บอกเราว่าอะไรเป็นอะไร ทว่าสิ่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นดังนั้นโดยเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ดังนั้นประสบการณ์จึงไม่เคยให้ความจริงสากลแก่เรา และเหตุผลของเราซึ่งกระหายเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ความรู้ชนิดนั้น ก็ถูกกระตุ้นมากกว่าจะได้รับการตอบสนองความจริงสากลซึ่งจะต้องมีลักษณะความจำเป็นภายในจะต้องเป็นอิสระจากประสบการณ์ กระจ่างและแน่นอนในตัวของมันเอง"[16] กล่าวคือ ความจริงนั้นจะต้องเป็นจริงไม่ว่าประสบการณ์ภายหลังของเราจะเป็นอย่างไรก็ตาม มันจะต้องเป็นจริง *ก่อน* ที่จะมีประสบการณ์ เป็นความจริง *อาพริออริ* เราจะก้าวไปไกลอย่างเป็นอิสระจากประสบการณ์ในความรู้แบบอาพริออริได้อย่างไรนั้น ขอให้ดูจากตัวอย่างอัน

---

[14] **Critique of Pure Reason**, pref. p. xxiv

[15] อ้างแล้ว, หน้า

[16] อ้างแล้ว, หน้า 1

หลักแหลมของคณิตศาสตร์[17] ความรู้ทางคณิตศาสตร์นั้นแน่นอน เราไม่สามารถจะนึกถึงประสบการณ์ในอนาคตที่จะแย้งมันได้ เราอาจเชื่อว่าวันพรุ่งนี้ดวงอาทิตย์จะ "ขึ้น" ทางทิศตะวันตก หรือสักวันหนึ่งในโลกของอัลเบสโทสสักแห่งหนึ่งที่เราพอจะนึกออก ไฟอาจจะไม่เผาผลาญไม้ ทว่าในชีวิตของเราเราไม่สามารถที่จะคิดว่าสองคูณสองจะเป็นอย่างอื่นใดได้นอกเสียจากสี่ ความจริงเช่นนี้เป็นความจริงที่มีก่อนมีประสบการณ์เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับประสบการณ์ในอดีตปัจจุบันหรืออนาคตที่จะมาถึง ฉะนั้น ความจริงนี้จึงเป็นความจริงสมบูรณ์และจำเป็น เราไม่สามารถจะนึกได้ว่ามันจะไม่ใช่ความจริง เราได้ลักษณะอันแท้จริงและจำเป็นนี้มาจากที่ใดกัน ไม่ใช่จากประสบการณ์แน่เพราะประสบการณ์ไม่ได้ให้อะไรแก่เรา นอกจากการรับรู้และเหตุการณ์ที่กระจัดกระจายซึ่งอาจจะเปลี่ยนลำดับในอนาคต[18] ความจริงเหล่านี้ได้รับลักษณะความจำเป็นมาจากโครงสร้างที่ติดมากับจิต จากวิธีการที่จิตของเราจะต้องทำงานตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะจิตของมนุษย์ (และนี่แหละคือความรู้ใหม่อันสำคัญของคานท์) มิใช่ขี้ผึ้งที่เฉื่อยชาซึ่งประสบการณ์และอินทรีย์สัมผัสจารึกเจตจำนงอันสูงสุดและไม่แน่นอนลงไป และมันก็มิใช่ชื่อที่สมมติขึ้นมา เรียงลำดับหรือกลุ่มของสภาวะทางจิต ทว่าจิตเป็นอินทรีย์ที่หล่อหลอมและรวบรวมอินทรีย์สัมผัสเข้าเป็นมโนคติ เป็นอวัยวะที่แปลงประสบการณ์อันหลายหลากและสับสนให้เป็นความคิดที่มีระเบียบและเอกภาพ

แต่อย่างไรเล่า

1. อุตราพแห่งอินทรีย์สัมผัส (Transcendental Esthetic)

ความพยายามที่จะตอบปัญหานี้ ที่จะศึกษาโครงสร้างภายในของจิตหรือระเบียบของความคิดที่ติดตัวเรามา คานท์เรียกทั้งหมดนี้ว่า "ปรัชญาอุตรภาพ" ทั้งนี้เพราะเป็นปัญหาที่อยู่เหนือประสบการณ์ทางอินทรีย์สัมผัส "ข้าพเจ้าเรียกความรู้ที่สนใจกับความคิดอาพริออริของวัตถุมากกว่าตัววัตถุเองว่าอุตรภาพ (transcendental)"[19] – สนใจกับวิธีที่ประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวพันกับความรู้ในกระบวนการทำวัตถุดิบของอินทรีย์สัมผัสให้เป็นผลผลิตของความคิดที่สำเร็จรูปนั้น ขั้นตอนแรกคือ

---

[17] P.

[18] "ประสบการณ์นิยมแบบรุนแรง" (Radical Empiricism) (เจมส์, ลิวอี้ เป็นต้น) ก้าวเข้ามาสู่การโต้เถียงตรงนี้เลยเชียวทั้งฮิวม์และคานท์ พวกว่าประสบการณ์ได้ให้ทั้งความสัมพันธ์และลำดับตลอดจนอินทรีย์สัมผัสและเหตุการณ์ด้วย

[19] **Critique of Pure Reason**, p. 10

การประสานอินทรีย์สัมผัสด้วยการประยุกต์มันเข้ากับแบบของสัญชาน "ประเภท" ของความคิด คานท์ใช้คำว่าสุนทรีย์ (esthetic) ในความหมายดั้งเดิมและตามหลักนิรุกติศาสตร์คือ หมายถึงอินทรีย์สัมผัสหรือความรู้สึก เขาเรียกการศึกษาขั้นแรกในกระบวนการนี้ว่า "อุตรภาพแห่งอินทรีย์สัมผัส" และใช้คำว่า *ตรรกวิทยา* ในความหมายของศาสตร์เกี่ยวกับกรอบของความคิด เขาเรียกการศึกษาในขั้นที่สองนี้ว่า "อุตรภาพแห่งตรรกศาสตร์" คำเหล่านี้เป็นคำที่น่ากลัวซึ่งจะมีความหมายขึ้นเมื่อการอ้างเหตุผลดำเนินไป เมื่อเราข้ามเขาลูกนี้ไปได้ ถนนไปสู่คานท์จะค่อนข้างชัดเจนขึ้น

อินทรีย์สัมผัสและสัญชานในที่นี้หมายถึงอะไรเล่า - และจิตเปลี่ยนสิ่งแรกให้เป็นสิ่งหลังได้อย่างไร โดยลำพังตัวของมันเองอินทรีย์สัมผัสเป็นเพียงการรับรู้สิ่งกระตุ้น เรารับรู้รสที่ลิ้น รับกลิ่นที่จมูก รับรู้เสียงที่หู รับรู้อุณหภูมิที่ผิว รับแสงที่ช่วงตาดำ รับความกดดันที่นิ้ว สิ่งเหล่านี้เป็นประสบการณ์อย่างหยาบขั้นต้น สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทารกมีในระยะเริ่มต้นของชีวิตทางจิต สิ่งนี้ยังหาใช่ความรู้ไม่ ลองให้อินทรีย์สัมผัสเหล่านี้จับกลุ่มรอบ ๆ วัตถุที่ครอบครองเนื้อที่และอยู่ในกาลเวลา - สมมติเป็นแอปเปิลลูกนี้ ปล่อยให้กลิ่นของมันเข้ามาในจมูก ให้รสของมันสัมผัสลิ้น ให้แสงเข้ามาในช่วงตาดำ ให้รูปร่างของมันกดดันบนนิ้วและมือ ให้มันจับกลุ่มรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันรอบ ๆ เจ้า "สิ่ง" นี้ และในขณะนี้การรับรู้ของเรามิได้เป็นการรับรู้สิ่งกระตุ้นแล้วหากแต่เป็นการรับรู้วัตถุเฉพาะ นี่เป็นสัญชานและอินทรีย์สัมผัสได้กลายมาเป็นความรู้

ทว่าข้อความนี้ การรวมกันนี้เป็นอัตโนมัติใช่ไหม ตัวอินทรีย์สัมผัสค่อย ๆ จับกลุ่มและจัดระเบียบกันเองตามธรรมชาติจนเป็นสัญชานกระนั้นหรือ ล็อคและฮิวม์จะตอบว่าใช่แต่คานท์ตอบว่ามิได้เป็นเช่นนั้นเลย

ทั้งนี้เพราะความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้จะเข้ามาสู่เราตามช่องรับประสาทสัมผัสต่าง ๆ ผ่านเข้ามาทาง "ประสาทที่นำความรู้สึกไปสู่สมอง" นับพัน ซึ่งมันจะนำความรู้สึกจากผิวหนัง ตา หู และลิ้นไปสู่สมอง ช่างเป็นผู้สื่อข่าวจำนวนมากมายอะไรเช่นนั้นเมื่อมันมาชุมนุมกันในห้องของจิตเพื่อเรียกร้องความสนใจ ไม่น่าประหลาดใจอันใดที่เพลโตจะต้องพูดถึง "ความสับสนของประสาทสัมผัส" หากปล่อยไว้ตามลำพังมันก็จะวุ่นวายและมี "ช่องทางหลายช่อง" ที่สับสน ไร้ประสิทธิภาพอย่างน่าสมเพช รอคอยการจัดระเบียบเพื่อให้มีความหมาย ดังที่ข่าวสารจากหน่วยรบนับพันที่ส่งมาถึง

นายพลจะประสานกันเองเป็นความเข้าใจและคำสั่งโดยปราศจากการจัดการไม่ได้ โดยเหตุนี้จึงมีผู้ออกกฎให้กับฝูงชนที่ไร้ระเบียบนี้ เป็นพลังแห่งการนำทางและประสานซึ่งมิได้มีหน้าที่เพียงแต่รับเท่านั้น หากแต่นำอะตอมของอินทรีย์สัมผัสเหล่านี้มาหล่อหลอมเป็นประสาทสัมผัส

ขอให้สังเกตในประการแรกว่ามิใช่ข่าวสารทุกชนิดจะได้รับการยอมรับ หลักต่างๆนับเป็นหมื่นเป็นแสนกำลังเข้ามาสู่ร่างกายของท่านในขณะนี้ พายุของสิ่งเร้ากำลังกระหน่ำลงมาบนปลายประสาทซึ่งดูคล้ายตัวอมีบา ท่านเสนอโลกภายนอกให้กับประสบการณ์ แต่มิใช่ทุกชนิดที่จะถูกเลือก มีแต่เพียงความรู้สึกที่จะหล่อหลอมเป็นการรับรู้ที่เหมาะกับจุดหมายของท่านในขณะนี้ หรือ ความรู้สึกที่นำข่าวอันตรายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มาให้เท่านั้นที่จะได้รับการเลือกสรร นาฬิกาเดินและท่านไม่ได้ยินเสียงของมัน ทว่าคุณจะได้ยินเสียงนั้นทันทีทั้งที่เสียงนั้นมิได้ดังไปกว่าครั้งแรกเลย หากคุณมี เจตนามารดาที่หลับอยู่ข้างเปลบุตรไม่รับรู้ความยุ่งยากใดๆ ของชีวิตรอบตัวหล่อน แต่ถ้าบุตรน้อยของหล่อนขยับตัวสิ หล่อนจะตื่นทันทีราวกับประตาน้ำที่รีบโผล่ขึ้นมาจากผิวน้ำในทะเลสองให้ความตั้งใจเป็นแรงบวกและ "สองและสามเป็นสิ่งเร้า" แรงตอบสนองที่เกิดขึ้นคือ "ห้า" ขอให้ความตั้งใจเป็นแรงคูณและสิ่งเร้าเติม ความรู้สึกทางโสตประสาทชนิดเดิมคือ "สองและสาม"แรงตอบสนองที่เกิดขึ้นคือ "หก" ความสัมพันธ์ของอินทรีย์สัมผัสหรือมโนคติมิใช่เรื่องของการบรรจบกันในกาละและเทศะหรือเรื่องของความคล้ายคลึงกัน การเริ่มต้น ความสม่ำเสมอ หรือความเข้มข้นของประสบการณ์ เหนือสิ่งอื่นใดมันถูกกำหนดโดยความตั้งใจของจิต อินทรีย์สัมผัสและความคิดเป็นเพียงคนรับใช้ที่คอยรับคำสั่งจากเรามันจะไม่มาหากเราไม่ต้องการ มีตัวแทนที่คอยเลือกคอยออกคำสั่งและเป็นนายของมันนอกจากความรู้สึกและความคิดแล้ว ยังมี *จิต*

คานท์คิดว่าตัวแทนที่คอยเลือกประสานนี้ใช้วิธีการง่าย ๆ 2 วิธีในการแยกประเภทของสิ่งที่เสนอเข้ามาคือความรู้สึกเกี่ยวกับเทศะและความรู้สึกเกี่ยวกับกาละ ทำนองเดียวกับที่แม่ทัพจัดข่าวสารที่ส่งเข้ามาตามแหล่งที่มาของข่าวและตามเวลาที่เขียนข่าว จิตก็เช่นกันกำหนดอินทรีย์สัมผัสในเทศะและกาละให้วัตถุชิ้นนี้ชิ้นนั้น ให้เช่นเดียวกับที่สัญชานจัดอินทรีย์สัมผัสเกี่ยวกับวัตถุตามเทศะและกาละ มโนภาพก็จะจัดสัญชาน (วัตถุและเหตุการณ์) ตามความคิดเกี่ยวกับสาเหตุ เอกภาพ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ความจำเป็น สิ่งที่อาจเกิดขึ้น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้และ "ประเภทต่าง ๆ" เป็น

โครงสร้างซึ่งรับสัญชานตลอดจนหล่อหลอมมันเป็นความเข้าใจของความคิดที่เป็นระเบียบ นี่คือสารัตถะ และลักษณะของจิต จิตคือการประสานกันของประสบการณ์

ขอให้สังเกตดูกิจกรรมของจิตนี้ซึ่งล็อคและฮิวม์เห็นเป็นเพียง "ก้อนขี้ผึ้งที่เฉื่อยชา" อีกครั้ง ซึ่งคอยรับการจารึกจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ลองพิจารณาระบบความคิดเช่นของอริสโตเติล เราพอจะนึกวาดภาพได้ไหมว่า การจัดระบบข้อมูลระดับเกือบจะครอบจักรวาลจะเกิดจากตัวข้อมูลเอง โดยอัตโนมัติและสับสน ดูการจัดบัตรรายการในห้องสมุดอันน่ามหัศจรรย์ ซึ่งจัดระเบียบเป็นลำดับอย่างฉลาดโดยความตั้งใจของมนุษย์ ทีนี้ลองนึกภาพของลิ้นชักบัตรรายการเหล่านี้หล่นอยู่บนพื้น บัตรเหล่านี้กระจัดกระจายสับสนไปหมด ท่านนึกภาพบัตรเหล่านี้ซึ่งลุกขึ้นมาจากความยุ่งเหยิงเดินเรียงกันอย่างสงบไปตามพยัญชนะและหัวข้อในกล่องของมัน ราวกับทหารเยอรมันและกล่องแต่ละกล่องจะกลับเข้าไปสู่ชั้นของมันตามเดิม - จนกระทั่งทุกอย่างเป็นระเบียบตามเป้าหมายอีกครั้ง พวกวิมัติวาทช่างเล่าเรื่องที่น่ามหัศจรรย์อะไรเช่นนี้

อินทรีย์สัมผัสคือสิ่งกระตุ้นที่ยังไม่ได้จัดระเบียบ สัญชานคือการรับรู้ที่เป็นระเบียบมโนภาพคือการรับรู้ที่จัดระเบียบ วิทยาศาสตร์คือความรู้ที่เป็นระเบียบ ปัญญาคือชีวิตที่จัดระเบียบแล้ว แต่ละชนิดก็เป็นชั้นของระเบียบ ลำดับและเอกภาพที่สูงขึ้น ระเบียบลำดับและเอกภาพเหล่านี้มาจากไหน ไม่ได้มาจากตัววัตถุเพราะเรารู้จักมันจากอินทรีย์สัมผัสที่เข้ามาอย่างไร้ระเบียบตามช่องเป็นพันๆ ช่องเป็นความตั้งใจของเราที่จัดระเบียบ ลำดับ และเอกภาพให้กับความยุ่งเหยิงนี้ ตัวเราเอง บุคลิกและจิตของเราที่ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นระเบียบขึ้น [illegible]คผิดพลาดมากเมื่อกล่าวว่า"ไม่มีอะไรอยู่ในจิตของเรานอกจากสิ่งที่อยู่ในประสาทสัมผัสเป็นลำดับแรก" ไลปนิทซ์กล่าวไว้อย่างถูกต้องเมื่อเขาเสริมว่า "ไม่มีอะไรนอกจากปัญญา "คานท์กล่าวว่า "สัญชานที่ปราศจากมโนภาพคือความมืดบอด" หากสัญชานสานตัวเองเป็นความคิดที่เป็นระเบียบโดยอัตโนมัติ หากจิตมิใช่พลังอันกระตือรือร้นที่จะสร้างระเบียบให้กับความสับสน เหตุใดประสบการณ์เดียวกันจึงทำให้คน ๆ หนึ่งเป็นคนสามัญและอีกคนซึ่งมีวิญญาณอันตื่นตัวและกระหายได้รับการชักนำไปสู่แสงแห่งปัญญา และตรรกอันงดงามแห่งความจริง

ดังนั้นโลกมีระเบียบมิใช่ด้วยตัวของมันเอง แต่เพราะความคิดที่รู้จักโลกนั้นมีระเบียบในตัวของมัน เป็นขั้นแรกของการแบ่งแยกประสบการณ์ ซึ่งในท้ายที่สุดก็เป็นวิทยาศาสตร์และปรัชญากฎ

ของความคิดคือกฎของสรรพสิ่งด้วย เพราะเรารู้จักสิ่งต่าง ๆ ผ่านความคิดซึ่งต้องเชื่อฟังกฎเหล่านี้ ทั้งนี้เพราะความคิดและกฎต่าง ๆ นี้เป็นสิ่งเดียวกัน ดังที่เฮเกลจะพูดว่า กฎของตรรก และกฎของธรรมชาติคือสิ่งเดียวกันและตรรกศาสตร์กับอภิปรัชญาก็ประสานกัน หลักกว้าง ๆ ของวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นเพราะหลักเหล่านี้ ในท้ายที่สุดคือกฎสูงสุดของความคิดที่เกี่ยวพันและเป็นรากฐานของประสบการณ์ทุกชนิดทั้งของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต วิทยาศาสตร์เป็นสิ่งสูงสุดและเป็นความจริงอันอมตะ

2 . อุตรภาพแห่งประติการ (Transcendental Dialectic)

อย่างไรก็ตาม ความแน่นอน ความสัมบูรณ์ของตรรกวิทยาและวิทยาศาสตร์อย่างกว้าง ๆ นี้ กลับมีลักษณะจำกัดและสัมพัทธ์ด้วยซึ่งตูขัดแย้งกัน ที่ว่าจำกัดนั้นจำกัดเพราะแวดวงของประสบการณ์จริง ๆ และสัมพัทธ์ในแง่ที่เกี่ยวกับรูปแบบประสบการณ์ของมนุษย์ เพราะหากการวิเคราะห์ของเราถูกต้อง โลกดังที่เรารู้จักก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้น เป็นผลผลิตสำเร็จรูป เราอาจพูดได้ว่าเกือบจะเป็นงานหัตถกรรมที่จิตมีส่วนช่วยโดยเป็นเบ้าหล่อหลอมและวัตถุเป็นตัวกระตุ้น (เราเห็นโต๊ะเป็นวงกลมในขณะที่ความรู้สึกของเรารู้สึกเป็นรูปแบบรี) วัตถุดังที่ปรากฏแก่เรานั้นเป็นปรากฏการณ์ สิ่งปรากฏ (appearance)บางทีก็แตกต่างจากวัตถุภายนอกก่อนที่มันจะเข้ามาสู่ขอบเขตของประสาทสัมผัสของเรา ตัววัตถุดั้งเดิมนั้นคืออะไร เราไม่เคยรู้ได้ "สิ่งในตัวของมันเอง (thing-in-itself) อาจจะเป็นวัตถุแห่งความคิดหรือการอนุมาน (noumenon) ทว่าเราไม่สามารถรับรู้มันได้จากประสบการณ์ - เพราะในกระบวนการของการรับรู้ ประสาทสัมผัสและความคิดจะเปลี่ยนแปลงมัน "เรายังคงไม่รู้โดยสิ้นเชิงว่าวัตถุโดยตัวของมันเองที่เป็นอิสระจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสของเรานั้นคืออะไร เราไม่รู้อะไรนอกจากวิธีการรับรู้วัตถุของเราวิธีการนั้นเป็นวิธีการเฉพาะของเราซึ่งมนุษย์ทุกคนมีร่วมกันแต่สิ่งมีชีวิตอื่นไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมด้วย"[20] หากคานท์มิได้เพิ่มเติมอนุประโยคสุดท้าย เหตุผลของเขาเกี่ยวกับความจำเป็นของความรู้คงพังทลาย ดวงจันทร์ที่เรารู้จักเป็นเพียงกลุ่มของอินทรีย์สัมผัส (ดังที่ฮิวม์เห็น) ซึ่งรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ซึ่งฮิวม์ไม่เห็น) ด้วยโครงสร้างของจิตซึ่งติดตัวเรามาเปลี่ยน

---

[20] **Critique** หน้า 37

อินทรีย์สัมผัสให้เป็นสัญชาน จากสัญชานเป็นมโนภาพหรือมโนคติผลก็คือ *สำหรับเรา* ดวงจันทร์เป็นเพียงมโนคติของเรา [21]

มิใช่ว่าคานท์จะสังสัยในการดำรงอยู่ของ "สสาร" หรือโลกภายนอกก็หาไม่ เขาเพียงแต่เสริมว่าเราไม่รู้อะไรแน่นอนเกี่ยวกับมันเว้นแต่ว่ามันดำรงอยู่เท่านั้น ความรู้โดยละเอียดของเราจะเป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะภายนอกของมัน ปรากฏการณ์ (phenomena) และอินทรีย์สัมผัสที่เรามีต่อมัน จิตนิยม (Idealism) มิได้มีความหมายดังที่ชาวบ้านคิดว่าสิ่งที่อยู่นอกการรับรู้ของผู้รับรู้นั้นไม่มีตัวตน จิตนิยมมีความหมายถึงว่าลักษณะส่วนใหญ่ของวัตถุเกิดจากรูปแบบของสัญชานและความเข้าใจ เรารู้จักวัตถุในลักษณะที่ถูกแปลงเป็นมโนคติ ก่อนที่จะถูกแปลงรูปนั้นเราหารู้ไม่ว่ามันเป็นอะไร

ในท้ายที่สุดวิทยาศาสตร์ก็ไร้เดียงสา เพราะมันคิดว่ากำลังเล่นกับวัตถุในตัวของมันเองเล่นกับความจริงภายนอกแท้ ๆ ที่ยังไม่ถูกบิดเบือน ปรัชญาค่อนข้างมีชั้นเชิงขึ้นมาสักนิดและตระหนักว่าเนื้อหาของวิทยาศาสตร์ทั้งหมดประกอบด้วยอินทรีย์สัมผัส สัญชานและมโนภาพมิใช่วัตถุโซเปน เฮาเออร์กล่าวว่า "คุณค่าอันยิ่งใหญ่ของคานท์อยู่ที่การแบ่งแยกปรากฏการณ์ออกจากสิ่งในตัวของมันเอง"[22]

สิ่งที่ตามมาคือความพยายามอันใดที่จะกล่าวว่าความจริงสูงสุดคืออะไร ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์หรือศาสนาก็ต้องถอยกลับไปสู่การเป็นเพียงสมมติฐาน "ความเข้าใจไม่เคยไปไกลกว่าขอบเขตของการรับรู้ทางอินทรีย์สัมผัส[23] วิทยาศาสตร์แบบอุตรภาพก็พ่ายแพ้แก่ "ปฏิบท" (antinomies) และเทววิทยาแบบอุตรภาพก็พ่ายแพ้แก่ "การหาเหตุผลอย่างผิดพลาด" (paralogism) "อุตรภาพแห่งประติการ" ต้องทำหน้าที่อันโหดร้ายคือตรวจความสมเหตุสมผลของความพยายามของเหตุผลที่จะหนีจากวงล้อมของอินทรีย์สัมผัสและสิ่งที่ปรากฏไปสู่โลกของสิ่ง "ในตัวเอง" ที่เราไม่รู้จัก

---

[21] ดังนั้น John Stuart Mill ซึ่งมีแนวโน้มแบบอังกฤษที่จะเป็นสัจนิยม (Realism) ก็ต้องไปจนมุมที่การให้คำจำกัดความสสารว่าเป็น "ความเป็นไปได้ที่ถาวรของอินทรีย์สัมผัส"

[22] **The World as Will and Idea**; vol., ii, p. 7

[23] **Critique**, p215

ปฏิบทเป็นปัญหาประเภทหนึ่งเสือปะจรเข้ ซึ่งเกิดจากวิทยาศาสตร์ที่พยายามจะเข้าไปแทนที่ประสบการณ์ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อความรู้พยายามจะตัดสินว่าโลกของเทศะมีขอบเขตหรือไร้ขอบเขต ความคิดจะต่อต้านข้อสมมติทั้งสองนี้ทันที เราจะถูกรุกไล่ให้คิดไกลต่อไปอย่างไม่มีขอบเขตและไม่สิ้นสุด แต่อนันตภาพนั้นโดยตัวของมันเองก็เป็นสิ่งที่เราเข้าไม่ถึง แล้วโลกมีจุดเริ่มต้นในกาละไหม เราไม่สามารถนึกถึงนิรันดรภาพได้ ทว่าเราก็ไม่สามารถคิดถึงจุดใดจุดหนึ่งของอดีตโดยไม่เกิดความรู้สึกในทันทีว่าก่อนหน้านั้นมีบางสิ่งบางอย่าง หรือว่าลูกโซ่ของสาเหตุที่วิทยาศาสตร์ศึกษานั้นเป็นจุดเริ่มต้นเป็นปฐมกร (First Cause) ใช่ เพราะโซ่ที่ไม่รู้จักสิ้นเราก็นึกภาพไม่ออก ไม่ใช่ปฐมกรที่ไม่มีสาเหตุก็เป็นสิ่งที่เรานึกคิดไม่ได้อีกเช่นกัน ช่องทางที่ตีบตันของความคิดมีทางออกบ้างไหม คานท์บอกว่ามีหากเราระลึกได้ว่าเทศะกาละ และสาเหตุเป็นกรอบของการรับรู้และความเข้าใจซึ่งจะต้องเข้ามาในประสบการณ์ทุกชนิดของเรา เนื่องด้วยมันเป็นสายใยและโครงสร้างของประสบการณ์ ปัญหาประเภทหนึ่เสือปะจรเข้เกิดจากการสมมติว่าเทศะกาละและสาเหตุเป็นสิ่งภายนอกที่เป็นอิสระจากการรับรู้ จะไม่มีประสบการณ์ใดของเราที่เราไม่ได้ตีความออกมาในลักษณะของเทศะกาละและสาเหตุแต่เราจะไม่มีปรัชญาใดได้เลย หากเราลืมว่าสิ่งเหล่านี้มิใช่วัตถุ หากแต่เป็นกรอบของการตีความและความเข้าใจ

ด้วยการหาเหตุผลอย่างผิดพลาดของเทววิทยาแบบ "มีเหตุมีผล" ซึ่งพยายามที่จะพิสูจน์ว่าวิญญาณเป็นสาระที่ไม่เสื่อมสลาย เรตน์รำมงเป็นอิสระอยู่เหนือกฎของสาเหตุและผลและมี "สัตที่จำเป็น" คือพระเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นรากฐานของความจริงทั้งมวล อุตรภาพแห่งประติการจะต้องเตือนเทววิทยาว่าสาระ และสาเหตุตลอดจนความจำเป็นเป็นประเภทของสิ่งที่สิ้นสุดได้เป็นกรอบของการจัดและแยกประเภทที่จิตใช้กับประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และจะมีเหตุผลน่าเชื่อถือเมื่อปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นกับประสบการณ์ชนิดนั้นเท่านั้น เราไม่สามารถใช้ความเข้าใจนี้กับโลกแห่งปรมัตถ์ (noumenal world) (หรือกระทั่งลงความเห็นหรือนึกเอา) เราไม่สามารถใช้เหตุผลทางทฤษฎีพิสูจน์ศาสนาได้

และ**บทวิจารณ์**เล่มแรกก็จบลงดังนี้ เราคงสามารถนึกภาพเดวิด ฮิวม์ ชาวสก็อตผู้ลึกลับยิ่งกว่าคานท์ได้ดีว่าคงมองผลนี้ด้วยรอยยิ้มเยาะ หนังสือนี้เป็นหนังสือเล่มมหึมามีความยาวขนาดเปิดร้อยหน้าหนักเกินกว่าจะยกขึ้นได้ เต็มไปด้วยศัพท์เยิ่นเย้อเสนอที่จะแก้ปัญหาทั้งมวลของ อภิปรัชญา และช่วยกอบกู้ความศักดิ์สิทธิ์ของวิทยาศาสตร์และความจริงอันเป็นสาระสำคัญของศาสนา สิ่งที่

หนังสือได้ทำจริง ๆ คืออะไร มันได้ทำลายโลกอันไร้เดียงสาของวิทยาศาสตร์ลง แม้จะมิได้กำหนดระดับแต่ก็ได้กำหนดขอบเขตให้วิทยาศาสตร์อย่างแน่นอน และทำลายโลกโดยสารภาพว่าโลกเป็นแค่เปลือกและสิ่งปรากฏนอกเหนือจากนั้นไปก็ได้แต่เสนอประเด็นที่น่าหัวเราะเกี่ยวกับ "ปฏิบท" วิทยาศาสตร์ก็ "ปลอดภัย" โดยประการนี้ ส่วนที่สละสลวยและแหลมคมที่สุดของหนังสือคือส่วนที่อภิปรายถึงเป้าหมายของศรัทธา วิญญาณอมตะที่เป็นอิสระ ผู้สร้างที่ทรงความเมตตาว่าไม่สามารถใช้เหตุผลพิสูจน์ได้ และโดยนัยนี้ศาสนาก็ "ปลอดภัย" ไม่น่าประหลาดใจอันใดที่พระในเยอรมันนีคัดค้านการช่วยให้รอดแบบนี้อย่างรุนแรง และแก้เผ็ดด้วยการตั้งชื่อสุนัขของเขาว่าอิมมานูเอล คานท์[24]

และไม่เป็นสิ่งประหลาดอีกเช่นกันที่ไฮน์เปรียบเทียบศาสตราจารย์ร่างเล็กแห่งเคอร์นิกสแบร์กกับโรเบสปีแอร์ที่น่าเกรงขาม คนหลังนี้เพียงแต่ประหารกษัตริย์ไปหนึ่งองค์ และคนฝรั่งเศสอีกสองสามพันคน - ซึ่งคนเยอรมันอาจยกโทษให้ได้ ทว่าคานท์นั้นไฮน์บอกว่าได้ฆ่าพระเจ้าและได้ดูแคลนการให้เหตุผลที่มีค่าที่สุดของเทววิทยา "ช่างเป็นความตรงกันข้ามอะไรเช่นนั้นระหว่างชีวิตภายนอกของบุคคลผู้นี้กับความคิดที่สั่นสะเทือนและทำลายโลกของเขา หากชาวเมืองเคอร์นิกสแบร์กเดาความสำคัญของความคิดเหล่านี้ได้ พวกเขาคงรู้สึกอกสั่นขวัญแขวนเมื่ออยู่ต่อหน้าบุคคลผู้นี้มากกว่าเมื่ออยู่ต่อหน้าเพชฌฆาตซึ่งเพียงแต่ฆ่าคน ทว่าคนซื่อเหล่านั้นมิได้เห็นอะไรในตัวเขามากไปกว่าความเป็นศาสตราจารย์สอนปรัชญาและเมื่อถึงเวลาตามกำหนดเขาก็จะเดินทอดน่องผ่านไป คนเหล่านั้นจะถ้มศีรษะให้เป็นการทักทายฉันมิตรและตั้งนาฬิกา" [25]

นี่เป็นภาพล้อหรือว่าเป็นการไขแสดงของพระเจ้า

IV. บทวิจารณ์เหตุผลปฏิบัติ

หากศาสนาไม่สามารถจะพึ่งพิงวิทยาศาสตร์และเทววิทยาได้ ศาสนาจะหันไปใช้อะไรเป็นฐานได้ ใช้จริยธรรมสิ รากฐานของเทววิทยานั้นไม่มั่นคงพอ น่าจะทิ้งไปเสียด้วยซ้ำ หรือทำลายเสียเลย ศรัทธานั้นจะต้องอยู่ให้พ้นจากเงื้อมมือของเหตุผล เพราะฉะนั้นรากฐานทางจริยธรรมของศาสนาจะต้องมีลักษณะสัมบูรณ์ มิได้ได้มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่มีปัญหาหรือการอนุมานอย่าง

---

[24] Wallace, p. 82

[25] Heine, **Prose Miscellanies**; Philadelphia, 1876; p. 16

ล่อแหลม มิได้แปดเปื้อนด้วยการผสมปนเปของเหตุผลที่ผิดพลาด จริยธรรมนี้จะต้องบังเกิดจากสัญชานโดยตรงและการรู้เอง (intuition) ซึ่งบังเกิดจากภายในของบุคคล เราจะต้องหาจริยธรรมที่เป็นสากลและจำเป็น กล่าวคือ หลักจริยธรรม *อาพริออริ* ที่สัมบูรณ์และแน่นอน เช่น คณิตศาสตร์ เราจะต้องแสดงให้เห็นว่าเหตุผลบริสุทธิ์นั้นสามารถนำมาปฏิบัติได้ ตัวอย่างคือ ตัวมันเองสามารถกำหนดเจตจำนงอย่างเป็นอิสระจากสิ่งที่ขึ้นกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส[26] ความรู้สึกทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาและไม่ได้มาจากประสบการณ์ คำสั่งทางจริยธรรมซึ่งเราต้องการให้เป็นรากฐานของศาสนาจะต้องมีลักษณะสัมบูรณ์ปราศจากเงื่อนไขและจำเป็น

ความจริงอันน่าอัศจรรย์ที่สุดในประสบการณ์ของเราคือความรู้สึกทางจริยธรรมของเราซึ่งเป็นความรู้สึกที่เราหลีกหนีไม่ได้ว่าสิ่งนี้ถูกสิ่งนั้นผิดเมื่อเราเผชิญกับความเย้ายวน เราอาจพ่ายแพ้ ทว่าอย่างไรก็ตามความรู้สึกยังคงอยู่ ในตอนเช้าฉันตั้งใจดี ในตอนเย็นฉันทำสิ่งที่โง่เขลา[27] ทว่าเรารู้ว่ามันเป็นสิ่งโง่เขลา และเราก็ตัดสินใจอีกครั้ง อะไรเล่าที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกเสียใจและตัดสินใจใหม่ สิ่งนั้นคือคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไข (categorical imperative) ในตัวเรา เป็นคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขจากสำนึกของเราที่จะ "กระทำราวกับว่าหลักการกระทำของเราโดยเจตจำนงจะต้องเป็นกฎธรรมชาติอันเป็นสากล" [28] เรารู้มิใช่ด้วยเหตุผลทว่าด้วยความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีอย่างแจ่มชัดว่า เราจะต้องหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่หากมนุษย์ทั่วโลกปฏิบัติจะทำให้ชีวิตในสังคมดำเนินไปไม่ได้เลย ข้าฯเจ้าอยากจะหนีจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาด้วยการ กล่าวเท็จไหม แต่ "ขณะที่ข้าพเจ้ามีเจตจำนงที่จะกล่าวเท็จ ข้าพเจ้าสามารถตั้งเจตจำนงให้การ กล่าวเท็จนั้นเป็นกฎสากล เพราะกฎเช่นนั้นจะทำให้ไม่มีคำมั่นสัญญาใด ๆ เกิดขึ้นได้เลย"[29] ด้วยเหตุนี้ความรู้สึกในตัวจะบอกข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้าต้องไม่กล่าวเท็จแม้จะเป็นประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าก็ตาม ความรอบคอบมีลักษณะเป็นเงื่อนไข ภาษิตของมันคือซื่อสัตย์เมื่อสิ่งนี้เป็นนโยบายที่ดี ทว่าหลักจริยธรรมในหัวใจของเราจะต้องปราศจากเงื่อนไขและสัมบูรณ์

และการกระทำจะดีมิใช่เพราะการกระทำนั้นนำผลดีมาให้หรือเพราะเป็นการฉลาดที่จะทำ แต่เป็นเพราะว่าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความเชื่อฟังต่อความสำนึกในหน้าที่ ซึ่งอยู่ภายในใจกฎจริยธรรมซึ่งมิได้เกิดจากประสบการณ์ส่วนตนนี้ หากแต่ว่าออกมาบังคับและมี *มาก่อน* ความประพฤติทั้งมวลของเราไม่ว่าจะเป็นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สิ่งเดียวที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไขในโลกนี้คือ

---

[26] **Critique of Practical Reason**, p. 31

[27] ในตอนเช้าฉันตั้งใจดี ในตอนเย็นฉันทำสิ่งที่โง่เขลา

[28] **Practical Reason**, p. 139

[29] อ้างแล้ว, หน้า 19

เจตจำนงที่ดี อันเป็นเจตจำนงที่มุ่งดำเนินตามกฎจริยธรรมโดยไม่พิจารณาถึงผลได้ผลเสียสำหรับตนเอง ไม่ต้องสนใจกับความสุข ทำหน้าที่ของท่านไป "จริยธรรมมิใช่คำสั่งสอนว่าเราจะทำให้ตนเองมีความสุขได้อย่างไรหากแต่เป็นคำสั่งสอนว่าเราควรทำตนเองอย่างไรให้มีคุณค่าควรแก่ความสุข[30] ขอให้เราแสวงหาความสุขในตัวผู้อื่น แต่สำหรับตัวเราเองให้แสวงหาความสมบูรณ์ไม่ว่ามันจะนำความสุขหรือความเจ็บปวดมาให้เราก็ตาม[31] การที่จะบรรลุถึงความสมบูรณ์ในตนเองและความสุขในบุคคลอื่นนั้นเราต้อง "กระทำราวกับจะปฏิบัติต่อมนุษยชาติไม่ว่าตัวเราหรือผู้อื่นในทุกกรณีว่าเป็นจุดหมายปลายทาง อย่าทำราวกับมนุษย์เป็นเครื่องมือ"[32] นี่อีกเช่นกัน เรารู้สึกได้ทันทีว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไข ขอให้เราดำรงชีวิตตามกฎนั้น และในไม่ช้าเราก็จะสร้างชุมชนในอุดมคติของมนุษย์ที่มีเหตุผล สิ่งที่เราต้องการในการสร้างชุมชนนี้คือการกระทำของเราต้องดำเนินไปราวกับว่าเราได้เป็นสมาชิกของชุมชนนั้นแล้ว เราจะต้องมีกฎหมายที่สมบูรณ์ในรัฐที่มีข้อบกพร่อง ท่านอาจจะบอกว่าจริยศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับหน้าที่เหนือความงาม จริยธรรมเหนือความสุขนี้ช่างเป็นจริยศาสตร์ที่เข้มงวด ทว่าเราจะยุติความเป็นสัตว์ป่าและเริ่มเป็นเทพเจ้าได้เมื่อเราทำเช่นนี้เท่านั้น

ขอให้สังเกตว่า คำสั่งที่ปราศจากข้อยกเว้นให้เราทำหน้าที่นี้พิสูจน์ให้เห็นถึงเจตจำนงที่เป็นอิสระของเราในท้ายที่สุด เราจะเข้าใจความคิดที่เรียกว่าหน้าที่ได้อย่างไรหากเราไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นอิสระ เราไม่สามารถที่จะพิสูจน์เสรีภาพนี้ได้ด้วยเหตุผลทางทฤษฎี เราพิสูจน์สิ่งนี้ได้โดยการรู้สึกโดยตรงเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ที่จะต้องเลือกทางศีลธรรม เราตระหนักถึงเสรีภาพนี้ว่าเป็นแก่นแท้ของตัวตนภายในของเรา เป็นของ "ตัวตนบริสุทธิ์" เรารู้สึกถึงการทำงานอย่างสม่ำเสมอของจิตในการหล่อหลอมประสบการณ์และเลือกเป้าหมายต่าง ๆ การกระทำของเราเมื่อเริ่มต้นดูจะดำเนินไปตามกฎที่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้เพราะเราสามารถเห็นผลของมันโดยการมองทะลุประสาทสัมผัสซึ่งหุ้มห่อสิ่งที่มันปล่อยออกมาไว้ในรูปของกฎของสาเหตุและผลซึ่งจิตของเราเป็นตัวสร้างขึ้นมา แต่กระนั้นก็ตามเราอยู่เหนือและพ้นกฎที่เราสร้างเพื่อที่จะเข้าใจโลกแห่งประสบการณ์ของเรา เราแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของพลังแห่งการริเริ่มและอำนาจแห่งการสร้างสรรค์ เรารู้สึกแต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเราแต่ละคนเป็นอิสระ

และแม้เราจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ เรารู้สึกว่าเราไม่ตาย เรามองเห็นว่าชีวิตนั้นต่างจากละครที่ชาวบ้านชื่นชม – คือผู้ร้ายทุกคนจะถูกลงโทษและการกระทำดีทุกครั้งจะได้รับรางวัลตอบแทน เราเรียนรู้เพิ่มขึ้นทุกวันว่า ความฉลาดของคนร้ายทำให้มันได้ดีกว่านกพิราบที่อ่อนโยน และขโมยคนใดก็ตามที่ขโมยได้มากพอก็ชนะ หากผลประโยชน์ทางโลกและการเอาแต่ได้เป็นเหตุผลสนับสนุนคุณธรรมการทำความดีก็เป็นความโง่ แม้จะรู้เช่นนี้และได้เผชิญกับมันอย่างทารุณครั้งแล้วครั้งเล่า เรายังคงรู้สึกถึงคำสั่งให้ทำสิ่งที่ถูกต้อง **เรารู้ว่าเราควรทำความดีซึ่งไม่ราบรื่นนี้** ความรู้สึกถึงความถูกต้องนี้ยังคงอยู่ได้อย่างไร หากในใจของเราไม่รู้สึกว่าชีวิตนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต ความ

---

30 อ้างแล้ว, หน้า 227

31 คำนำของ **The Metaphyssical Elements of Ethics**

32 **Metaphysics of Morals**, London, 1909, p. 7

ฝันในโลกนี้เป็นเพียงการเริ่มต้นโหมโรงของการเกิดครั้งใหม่ ของการตื่นขึ้นมาใหม่ หากเราไม่รู้อย่างเลือนลางว่า ในภายหลังชีวิตที่ยาวนานจะมีการแก้ไขให้เกิดความสมดุล และน้ำที่ให้ด้วยความเมตตาจะได้รับการ ตอบแทนเป็นร้อยเท่า

ประการสุดท้าย โดยหลักเดียวกันนี้เอง พระเจ้าดำรงอยู่ หากความสำนึกในหน้าที่เกี่ยวกันและเป็นเหตุผลสนับสนุนความเชื่อในรางวัลที่จะตามมา "การวางหลักอมตธรรม..... จะต้องนำไปสู่ความเชื่อในการดำรงอยู่ของสาเหตุที่เหมาะสมดีกับผล กล่าวอีกนัยหนึ่งจะต้องมีการวางหลักเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระเจ้า"[33] เราพิสูจน์สิ่งนี้ไม่ได้ด้วย "เหตุผล" อีกเช่นกัน ความรู้สึกทางจริยธรรมซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับโลกแห่งการกระทำของเราจะต้องมีความสำคัญเหนือเหตุผลทางทฤษฎีซึ่งพัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางประสาทสัมผัส เหตุผลจะปล่อยให้เราเป็นอิสระที่จะเชื่อว่าเบื้องหลังสิ่งในตัวของมันเองมีพระเจ้าผู้ทรงความยุติธรรม ความรู้สึกทางจริยธรรมบังคับให้เราเชื่อในสิ่งนี้ รุซโซพูดถูกที่ว่า "สิ่งที่อยู่เหนือตรรกวิทยาของสมองคือความรู้สึกของจิตใจ" ปาสกาลพูดถูกอีกเช่นกันที่ว่า "หัวใจมีเหตุผลของมันเองซึ่งสมองจะไม่มีวันเข้าใจ"

V. ว่าด้วยศาสนาและเหตุผล

สิ่งนี้ดูเป็นความเห็นซ้ำซากขาดความเชื่อมั่นและหัวโบราณไหม แต่ไม่ใช่ดังนั้นหรอก ตรงกันข้ามนี่คือการปฏิเสธเทววิทยาแบบมี "เหตุผล" อย่างกล้าหาญ การสรุปศาสนาลงมาเป็นศรัทธาทางจริยธรรมและความหวังอย่างเปิดเผยนี้ได้กระตุ้นให้พวกที่นับถือศาสนาตามประเพณีในเยอรมันนีลุกขึ้นมาประท้วง การเผชิญหน้ากับ "อำนาจของพระสี่สิบรูป" (ดังที่ไบรอนอาจจะตั้งชื่อให้) ต้องอาศัยความกล้าหาญมากกว่าที่เราอาจจะนึกว่าสัมพันธ์กับชื่อของคานท์

ความกล้าหาญของเขานั้นปรากฏชัดเมื่อเขาพิมพ์หนังสือเรื่อง **บทวิจารณ์การตัดสินใจ** (Critique of Judgment) เมื่อเขามีอายุได้หกสิบหกปี และพิมพ์เรื่อง **ศาสนาภายในขอบเขตของเหตุผลบริสุทธิ์** (Religion within the Limite of Pure Reason) เมื่ออายุได้หกสิบเก้าปี ในตอนต้นของหนังสือเหล่านี้ คานท์ได้หันกลับไปอภิปรายถึงการให้เหตุผลเกี่ยวกับการออกแบบซึ่งในเรื่อง**บทวิจารณ์** เล่มแรกเขาเห็นว่ายังเป็นข้อพิสูจน์เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระเจ้าที่มีเหตุผลสนับสนุนไม่เพียงพอ เขาได้เริ่มต้นโดยการแสดงความเกี่ยวพันของการออกแบบกับความงาม เขาคิดว่าความงามคือ สิ่งใดก็ตามที่เผยให้เห็นถึงโครงสร้างอันมีส่วนสัดและมีเอกภาพราวกับว่ามันถูกออกแบบโดยปัญญา และในเวลาที่ผ่านมาเขาได้สังเกต (และโซเปนเฮาเออร์ได้ใช้ความคิดนี้ประกอบทฤษฎีศิลปะของเขาอย่างมาก) ว่าการใคร่ครวญถึงการออกแบบอันกลมกลืนนี้มักจะทำให้เราเกิดความพึงใจอย่างบริสุทธิ์ และ "ความสนใจในความงามของธรรมชาติแท้ ๆ มักจะเป็นเครื่องหมายของความดี"[34]

---

[33] **Practical Reason**, p. 220

[34] **Critique of Judgment**, sect . 29

วัตถุในธรรมชาติหลายอย่างมีความงาม ความกลมกลืน และเอกภาพที่เกือบจะทำให้เราคิดว่าเป็นการออกแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทว่าในอีกด้านหนึ่ง คานท์กล่าวว่ามีตัวอย่างของสิ่งที่ไร้คุณค่าและวุ่นวาย ความซ้ำซากที่ไร้ประโยชน์และความหลากหลายในธรรมชาติ ธรรมชาติรักษาชีวิตโดยแลกเปลี่ยนกับความทุกข์ทรมานและความตายมากมาย สภาพการออกแบบภายนอกจึงมิใช่ข้อพิสูจน์เกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้าที่เป็นข้อยุติลงได้ พวกนักเทววิทยาที่ชอบใช้ความคิดนี้ควรเลิกใช้แล้ว และนักวิทยาศาสตร์ที่ปฏิเสธข้อพิสูจน์นี้ก็ควรจะใช้ด้วยว่ามันเป็นแนวทางอันวิเศษที่จะนำไปสู่ความกระจ่างนับเป็นร้อย จะต้องมีการออกแบบแน่ ๆ เพียงแต่ว่าการออกแบบนั้นเป็นการออกแบบภายในส่วนรวมจะเป็นตัวกำหนดส่วนย่อย และหากวิทยาศาสตร์จะตีความแต่ละส่วนของอินทรียภาพโดยดูที่ความหมาย สำหรับส่วนรวมแล้ว ความสมดุลอย่างน่าชื่นชมสำหรับหลักการค้นคว้าอื่น - ความคิดเกี่ยวกับความเป็นจักรกลของชีวิต - ซึ่งมีผลต่อการค้นพบ แต่โดยลำพังตัวของมันเองจะไม่สามารถอธิบายได้แม้กระทั่งการเจริญเติบโตของใบหญ้าใบเดียว

ความเรียงว่าด้วยศาสนาเป็นผลงานอันน่าทึ่งของคนในวัยหกสิบเก้า หนังสือนี้อาจจะเป็นหนังสือเล่มที่กล้าหาญชาญชัยที่สุดของคานท์ก็ได้ ทั้งนี้เพราะศาสนาจะต้องมีรากฐานอยู่บนเหตุผลปฏิบัติและความรู้สึกทางจริยธรรมมิใช่การใช้เหตุผลทางทฤษฎีตามหลักตรรกวิทยา ผลที่ตามมาคือคัมภีร์ไบเบิลหรือการไขแสดงใด ๆ จะต้องถูกตัดสินโดยดูคุณค่าที่มีต่อจริยธรรม และตัวของมันเองจะเป็นหลักในการตัดสินหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมไม่ได้ โบสถ์และข้อยึดถือต่าง ๆ จะมีคุณค่าต่อเมื่อมันช่วยพัฒนาจริยธรรมของประชาชาติ เมื่อหลักความเชื่อหรือพิธีกรรมอยู่เหนือความเป็นเลิศทางจริยธรรมเพื่อทดสอบศาสนาศาสนาก็จะหายไป ศาสนาที่แท้จริงคือชุมชนของมนุษย์แม้จะกระจัดกระจายและแตกแยกก็รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยการนับถือในหลักจริยธรรมเดียวกัน พระเยซูดำรงพระชนม์และสิ้นพระชนม์เพื่อจะสร้างชุมชนเท่านั้น และศาสนาที่แท้จริงนี้แหละที่พระองค์ทรงยกขึ้นมาเปรียบเทียบกับศาสนาของพวกปาริซี ทว่าพระอีกประเภทก็เกือบจะมีชัยชนะเหนือความคิดอันสูงส่งนี้ "พระเยซู ทรงนำอาณาจักรของพระเจ้าลงมาใกล้โลก ทว่าทรงถูกเข้าใจผิด และอาณาจักรของพระก็ถูกสร้างขึ้นมาแทนที่อาณาจักรของพระเจ้าในหมู่พวกเรา"[35] ลัทธิและพิธีกรรมเข้ามาแทนที่ชีวิตที่ดี และแทนที่คนจะผูกพันกันด้วยศาสนาเขากลับถูกแบ่งแยกออกเป็นพัน ๆ นิกาย และ" ความเคร่งศาสนาอย่างไร้สาระ" แบบต่างๆก็ถูกพร่ำสอนว่าเป็น "บริการของข้าราชสำนักแห่งสวรรค์ซึ่งจะทำให้ได้รับสิทธิพิเศษจากผู้ปกครองสวรรค์โดยการประจบสอพลอ[36] -ปาฏิหาริย์นั้นไม่สามารถพิสูจน์ศาสนาได้เพราะเราไม่สามารถเชื่อถือหลักฐานที่สนับสนุนปาฏิหาริย์ได้ การสวดมนต์ก็ไร้ประโยชน์หากมุ่งจะยับยั้งกฎธรรมชาติที่ควบคุมประสบการณ์ทุกชนิด ท้ายที่สุดความตกต่ำของการบิดเบือนก็มาถึงเมื่อศาสนากลายมาเป็นเครื่องมือของรัฐบาลปฏิกิริยา เมื่อพระซึ่งมีหน้าที่ปลอบโยนและแนะนำมนุษยชาติผู้ยากลำบากด้วยศรัทธาและความหวังความกรุณาของศาสนา กลายมาเป็นเครื่องมือของเทววิทยาที่สับสนและการกดขี่ทางการเมือง

---

35 อ้างจาก Chamberlain, **Immanuel Kant**, vol. i, p. 510

36 In Paulsen, p. 366

ความกล้าหาญชาญชัยของข้อสรุปนี้อยู่ที่ข้อเท็จจริงที่ว่า สิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นแล้วในปรัสเซีย พระเจ้าเฟรดเดอริคมหาราชสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1786 และผู้ที่ขึ้นครองราชสมบัติต่อ คือ พระเจ้าเฟรดเดอริค วิลเลียมที่สอง พระองค์ไม่โปรดนโยบายเสรีนิยมของพระเจ้าเฟรดเดอริคมหาราชซึ่งขาดความรักชาติเพราะมีกลุ่มยุคภูมิปัญญาของฝรั่งเศส เซดลิทซ์ ซึ่งเคยเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของเฟรดเดอริคถูกปลดออกและ โวลเนอร์ ซึ่งเป็นพวกไพธิสได้เข้ารับตำแหน่งแทนเฟรดเดอริคทรงเคยกล่าวถึงโวลเนอร์ว่า "เป็นพระที่อกตัญญูและมีเล่ห์กระเท่ห์" เป็นผู้ที่ใช้เวลาให้หมดไปกับการเล่นแร่แปรธาตุและรหัสยลัทธิแบบโรซิครูเซี่ยน (Rosicrucien) ก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยการเสนอตัวเป็น "เครื่องมือไร้ค่า" สำหรับนโยบายของกษัตริย์องค์ใหม่ที่จะรื้อฟื้นศรัทธาทางศาสนาขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยการบังคับ[37] ค.ศ. 1788 โวลเนอร์ได้เสนอให้ออกพระราชกฤษฎีกาห้ามการสอนต่างไปจากลัทธิโปรเตสแตนท์ของลูเธอร์ซึ่งเป็นศาสนาทางราชการในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เขาจัดระบบตรวจตรางานพิมพ์ทุกชนิดอย่างเข้มงวด และสั่งปลดครูทุกคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นพวกนอกรีต ในตอนแรกคานท์ไม่ได้ถูกรบกวนจากการนี้ เพราะเขาเป็นคนแก่ และดังที่ที่ปรึกษาของกษัตริย์คนหนึ่งกล่าวว่ามีคนจำนวนน้อยที่อ่านหนังสือของเขาและคนเหล่านี้ก็ไม่เข้าใจเขา ทว่าความเรียงว่าด้วยศาสนาของเขานั้นเป็นที่เข้าใจได้และแม้มันจะเต็มไปด้วยศรัทธาอันแรงกล้าอย่างบริสุทธิ์ใจ ทว่าหนังสือนั้นก็มีน้ำเสียงอันแข็งขันของวอลแตร์เกินกว่าจะปล่อยให้ผ่านการตรวจสอบของคณะกรรมการไปได้ บริษัทแบร์กลิเนอร์ โมนาชทริฟ ซึ่งมีโครงการจะพิมพ์งานนี้ถูกสั่งห้ามมิให้พิมพ์

คานท์ออกโรงด้วยความเข้มแข็งและกล้าหาญอย่างไม่น่าเชื่อ สำหรับคนที่มีอายุเกือบเจ็ดสิบปี เขาส่งความเรียงนั้นไปให้เพื่อนบางคนที่เมืองเจนาและจากคนเหล่านั้นเองที่หนังสือได้รับการจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยที่นั่น เจตนาอยู่นอกอำนาจของปรัสเซียและปกครองโดยดุคแห่งไวมาร์ผู้เป็นเสรีนิยมและได้อุปถัมภ์เกอเต ผลก็คือ ค.ศ. 1794 คานท์ได้รับคำสั่งอย่างไพเราะจากคณะรัฐมนตรีของกษัตริย์แห่งปรัสเซียซึ่งอ่านได้ความดังนี้ "บุคคลซึ่งสูงส่งที่สุดของเรารู้สึกไม่พอใจอย่างมากที่สังเกตเห็นว่าท่านใช้ปรัชญาของท่านในทางที่ผิดเพื่อบ่อนทำลายหลักสำคัญซึ่งเป็นพื้นฐานของพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์และศาสนาคริสต์ เราขอสั่งให้ท่านส่งคำอธิบายที่ชัดเจนมา และหวังว่าในอนาคตท่านจะไม่สร้างเหตุอันทำให้เกิดความขุ่นเคืองนี้อีก หากแต่จะใช้..รสวรรค์และความสามารถของท่านตามหน้าที่ซึ่งจะทำให้เป้าหมายของชาติเราบรรลุผลมากยิ่งขึ้น หากท่านยังคงเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลนี้ต่อไปท่านก็พึงคาดหวังผลลัพธ์อันไม่น่าพึงใจได้"[38] คานท์ได้ตอบโต้ว่านักวิชาการทุกคนควรมีสิทธิที่จะสร้างความคิดอิสระเกี่ยวกับศาสนาและประกาศทัศนะของเขาให้ผู้อื่นรับรู้ได้ แต่ในรัชสมัยของกษัตริย์พระองค์นี้เขาจะรักษาความสงบไว้ นักเขียนชีวประวัติบางคนซึ่งแสดงความกล้าแต่เพียงหลังจากได้ ประณามเขาในเรื่องการยินยอมครั้งนี้ แต่ขอให้เราระลึกไว้ว่าคานท์อายุเจ็ดสิบเข้าไปแล้วสุขภาพของเขาอ่อนแอและไม่เหมาะกับการต่อสู้และเขาก็ได้กล่าวสิ่งที่เขาต้องการจะสื่อให้โลกรับรู้ไปแล้ว

---

37 **Encyclopedia Britanica**, article "Federick William II."

38 In Paulssen, p. 9

VI. ว่าด้วยการเมืองและสันติภาพถาวร

รัฐบาลปรัสเซียอาจจะยอมยกโทษให้กับเทววิทยาของคานท์หากคานท์มิได้ทำผิดโดยการมีความเห็นทางการเมืองที่นอกรีตนอกรอยด้วย สามปีหลังจากที่พระเจ้าเฟรดเดอริควิลเลี่ยมที่สองเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้มีการปฏิวัติในฝรั่งเศสซึ่งทำให้ราชบัลลังก์ของยุโรปสั่นสะเทือนไปทั่ว ในขณะที่บรรดาผู้สอนทั้งหลายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของปรัสเซียเร่งรีบไปสนับสนุนกษัตริย์ที่ถูกต้องกัน คานท์หนุ่มวัยหกสิบห้าปีได้ต้อนรับการปฏิวัติด้วยความยินดีพร้อมทั้งน้ำตาขณะที่กล่าวกับเพื่อนว่า "บัดนี้ข้าพเจ้าสามารถจะพูดได้เช่นเดียวกับไซมีออนว่า "พระผู้เป็นเจ้าบัดนี้โปรดให้ผู้รับใช้ของพระองค์จากไปด้วยความสงบเถิด เพราะข้าพระองค์ได้เห็นการเสด็จมาปลดเปลื้องบาปด้วยตาของตนเองแล้ว"[39]

ใน ค.ศ. 1784 เขาได้พิมพ์คำอธิบายสั้น ๆ เกี่ยวกับทฤษฎีทางการเมืองของเขาโดยให้ชื่อว่า "หลักธรรมชาติของระเบียบทางการเมืองเมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโลกอันเป็นสากล" (The Natural Principle of the Political Order Considered in Connection with the Idea of a Universal Cosmopolitical History) คานท์เริ่มด้วยการยอมรับว่าในการต่อสู้ของชีวิตการดิ้นรนเป็นส่วนประกอบอันจำเป็นของความก้าวหน้า หากมนุษย์มีลักษณะของการชุมนุมวิสาสะกับมนุษย์จะเฉื่อยชา ดังนั้นลักษณะผสมของความเป็นปัจเจกบุคคลและการแข่งขันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชาติพันธุ์ของมนุษย์ดำรงอยู่และเติบโตได้ "หากปราศจากคุณลักษณะที่ไม่นิยมสังคมนี้แล้ว... มนุษย์จะใช้ชีวิตราวกับอยู่ในแดนสุขาวดีอย่างสมานฉันท์ สุขสำราญ และรักใคร่กัน แต่ในกรณีเช่นนั้นความสามารถทั้งหลายของเขาจะถูกฝังจมอยู่ในเบ้าของมัน" (ดังนั้นคานท์จึงมิใช่ลนที่เดินตามรุซโซราวกับเป็นทาส) "ขอบคุณธรรมชาติสำหรับลักษณะที่ไม่เป็นมิตร ความริษยา ความโอ้อวด หลงตัวเพราะความต้องการเป็นเจ้าของและความต้องการอำนาจอย่างไม่รู้จักอิ่มนี้แหละ..... มนุษย์ต้องการมิตรภาพ ทว่าธรรมชาติรู้ดีว่าอะไรดีสำหรับสิ่งมีชีวิต และธรรมชาติจะมอบความไม่ปรองดองกันให้เพื่อที่จะกระตุ้นมนุษย์ให้พยายามใช้อำนาจขางตนใหม่ เพื่อให้เขาพัฒนาความสามารถตามธรรมชาติของเขายิ่งขึ้น"

การดิ้นรนเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่นั้นมิใช่สิ่งที่เลวร้ายเสียทีเดียว แม้กระนั้นมนุษย์ก็ได้เห็นในไม่ช้าว่าสิ่งนี้จะต้องถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตและต้องมีกฎ ประเพณีและกฎหมายควบคุม และนี่แหละที่กลายมาเป็นต้นกำเนิดและพัฒนาการของสังคมมนุษย์ แต่บัดนี้ "ความไม่นิยมสังคมซึ่งได้ผลักดันให้มนุษย์ต้องสร้างสังคมนี้แหละก็ได้กลายมาเป็นสาเหตุที่แต่ละประเทศจะถือทัศนะเสรีภาพที่ปราศจากการควบคุมในด้านความสัมพันธ์กับเท่างประเทศ เช่น รัฐหนึ่งมีความสัมพันธ์กับอีกรัฐหนึ่ง และผลที่ตามมาคือรัฐใดรัฐหนึ่งคาดหวังสิ่งเลวร้ายซึ่งเคยบีบคั้นปัจเจกบุคคลและบังคับให้เขาต้องเข้ามาอยู่รวมกันภายใต้กำหนดของกฎหมายจากอีกรัฐ"[40]

---

39 Wallace, p.0

40 **Eternal Peace and Other Essays** ; Boston, 191; p. 1

ถึงเวลาแล้วที่ชาติต่าง ๆ ควรจะก้าวขึ้นมาจากสภาวะธรรมชาติอันไร้ระเบียบและทำสัญญาที่จะรักษาสันติภาพเยี่ยงมนุษย์ ความหมายทั้งหมดและการเคลื่อนไหวของประวัติศาสตร์คือการจำกัดการต่อสู้และความรุนแรงในระดับกว้างกับขยายขอบเขตของสันติภาพให้กว้างขวางออกไป เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วอาจมองประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติได้ว่าเป็นการตระหนักถึงแผนการที่ซ่อนอยู่ในธรรมชาติ ที่จะนำเอาองค์กรทางการเมืองทั้งภายนอกและภายในที่สมบูรณ์ในฐานะที่เป็นรัฐแบบเดียวที่ความสามารถทั้งมวลที่ธรรมชาติเพาะลงไปในมนุษยชาติจะได้รับการพัฒนาเต็มที่"[41] หากไม่มีความก้าวหน้านี้ แรงงานของอารยธรรมที่ต่อเนื่องกันมาก็เป็นเสมือนแรงงานของซิซิฟัสซึ่งครั้งแล้วครั้งเล่า "ต้องลากก้อนหินก้อนกลมใหญ่ขึ้นเขาสูง" แต่มันกลิ้งกลับลงมาเมื่อขึ้นเกือบถึงยอดเขา ถ้าเป็นดังนั้นประวัติศาสตร์ก็มิได้เป็นอะไรมากไปกว่าความโง่เขลาที่หมุนเวียนไปไม่รู้จบ" "และเราอาจคิดแบบพวกฮินดูว่าโลกเป็นสถานที่สำหรับชดใช้บาปเก่า ๆ และบาปที่เราลืมไปแล้ว"[42]

ความเรียงว่าด้วย "*สันติภาพอันถาวร*"(พิมพ์ ค.ศ. 1795 เมื่อคานท์มีอายุได้เจ็ดสิบเอ็ดปี) เป็นการพัฒนาประเด็นนี้อย่างดี คานท์ตระหนักว่าเป็นการง่ายที่จะหัวเราะเยาะวลีนี้และได้ชี้อเรื่องเขาได้เขียนไว้ว่า "คำเหล่านี้ครั้งหนึ่งเป็นคำที่เจ้าของโรงแรมชาวดัทช์ได้จารึกไว้บนป้ายของเขาที่อยู่เหนือป้ายป่าช้าของโบสถ์เป็นการล้อเลียน"[43] คานท์ได้เคยบ่นไว้ซึ่งเห็นได้ชัดว่าคนทุกรุ่นก็บ่นเช่นกันว่า "ผู้ปกครองของเราไม่มีเงินสำหรับการศึกษาของประชาชน... ทั้งนี้เพราะทรัพย์สินทั้งหมดของเขาเป็นงบประมาณสำหรับสงครามครั้งต่อไป"[44] ประเทศชาติจะไม่มีวันเจริญไปได้เลยจนกว่ากองทัพประจำการที่มีอยู่จะถูกทำลาย (การเสนออย่างกล้าหาญนี้จะปรากฏชัดเมื่อเราระลึกได้ว่าปรัสเซียในรัชสมัยพระราชบิดาของพระเจ้าเฟรดเดอริคมหาราชเป็นชาติแรกที่สร้างระเบียบการเกณฑ์ทหาร) "กองทัพประจำการทำให้ชาติต่างๆ ต้องการเอาชนะกันด้วยจำนวนของทหารติดอาวุธ ซึ่งจะไม่มีข้อจำกัดใดๆ ในระยะยาวจากค่าใช้จ่ายเหล่านี้ สันติภาพกลายเป็นความบีบคั้นยิ่งกว่าสงครามในช่วงสั้น ๆ และทหารประจำการกลายเป็นสาเหตุของสงครามอันรุนแรงเพื่อขจัดภาระนี้ออกไปเสีย"[45] ในยามสงครามกองทัพจะเลี้ยงตัวเองในชนบทโดยการเกณฑ์ แบ่ง และปล้นจากเขตแดนของศัตรูถ้าเป็นไปได้ แต่ถ้าขัดสนก็ต้องทำกับดินแดนของตน แต่กระนั้นก็ยังดีกว่าที่จะใช้งบประมาณของรัฐเลี้ยงดูกองทัพ

ในทัศนะของคานท์ลัทธินิยมทหารนี้มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขยายตัวของยุโรปไปสู่อเมริกา แอฟริกา และเอเชีย และยุติลงด้วยการทะเลาะกันเรื่องทรัพย์สินที่ได้มาของบรรดาขโมย "หากเราเปรียบเทียบตัวอย่างความไม่เป็นมิตรของพวกป่าเถื่อน... กับพฤติกรรมแบบอมนุษย์ของผู้เจริญและโดยเฉพาะด้านการค้า สภาพของประเทศต่าง ๆ ในทวีปของเรา ความอยุติธรรมที่พวกนี้ปฏิบัติแม้แต่

---

41 อ้างแล้ว, หน้า 19

42 P. 58

43 P. 68

44 P. 21

45 P. 71

ในการติดต่อเป็นครั้งแรกกับต่างประเทศ และคนต่างชาติก็สร้างความตระหนกให้แก่เรา การมาเยือนของคนอย่างนั้นเทียบได้กับชัยชนะในสายตาของพวกเรา เมื่อมีการค้นพบอเมริกาดินแดนของพวกนิโกร เกาะเครื่องเทศ แหลมกู๊ดโฮป เป็นต้นนั้น เขาก็ปฏิบัติราวกับว่าดินแดนเหล่านั้นเป็นเมืองซึ่งปราศจากเจ้าของ คนป่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมปราศจากความสำคัญ..... และทั้งหมดนี้เป็นการกระทำของชาติที่สร้างความโกลาหลในเรื่องของความเรร่องศาสนา และผู้ใดเล่าที่ต้องการให้คนมองตนว่าเป็นผู้ถูกเลือกสรรสำหรับศรัทธาของศาสนาในขณะที่ดื่มความชั่วราวกับน้ำ"[46] สุนัขจิ้งจอกผู้ชราแห่งเคอร์นิกสแบร์กยังไม่ยอมเงียบสงบเสียทีเดียวหรอก

คานท์เชื่อว่าความโลภแบบจักรวรรดินิยมนี้เป็นเพราะการปกครองแบบคณาธิปไตยของรัฐในยุโรป ทรัพย์สินที่ปล้นมาได้ก็ตกอยู่ในมือของคนส่วนน้อยที่เลือกสรรแล้ว และยังคงมีเหลืออีกมากหลังจากการแบ่งปัน หากระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ถูกนำมาใช้ และมีการแบ่งอำนาจทางการเมือง ทรัพย์สินที่ได้มาจากการปล้นระดับประเทศครั้งนี้ก็จะถูกแบ่งย่อยออกไปจนกระทั่งสามารถต้านทานความเย้ายวนได้ นี่คือ "มาตราที่ชัดเจนข้อแรกที่เป็นเงื่อนไขของสันติภาพอันถาวร" กล่าวคือ "รัฐธรรมนูญของทุกรัฐจะต้องเป็นสาธารณรัฐ" และจะไม่มีการประกาศสงครามเว้นแต่จะมีการออกเสียงลงคะแนนโดยประชาชนทั้งมวล"[47] เมื่อผู้ที่ต้องรบมีสิทธิตัดสินใจเลือกสงครามหรือสันติภาพประวัติศาสตร์จะไม่ต้องจารึกด้วยเลือดอีกต่อไป ในอีกด้านหนึ่ง ในรัฐที่ประชากรมิใช่สมาชิกผู้ออกเสียง นั่นคือมิใช่สาธารณรัฐ การตัดสินใจทำสงครามเป็นเรื่องเล็กที่สุดในโลก เพราะในกรณีนั้นผู้ปกครองในฐานะเป็นผู้ปกครอง จึงมิใช่เป็นเพียงผู้อาศัยในรัฐ แต่ยังเป็นเจ้าของรัฐและไม่มีความจำเป็นแม้แต่น้อยที่จะต้องรับทุกข์ด้วยตนเองจากสงคราม ไม่ต้องเสียสละความสนุกสนานบนโต๊ะอาหาร หรือจากการล่าสัตว์ หรือพระราชวังอันผาสุก หรืองานรื่นเริงของราชสำนักหรืออะไรทำนองนั้นเลย เพราะฉะนั้นกษัตริย์จึงตัดสินใจทำสงครามด้วยเหตุผลที่ไม่สลักสำคัญ ราวกับว่าสงครามเป็นเพียงการออกล่าสัตว์ สำหรับทรัพย์สินนั้นกษัตริย์คงจะปล่อยให้เป็นเรื่องของนักการทูตของพระองค์ซึ่งกระตือรือร้นเป็นอย่างมากที่จะรับใช้เพื่อจุดประสงค์นั้น"[48] ช่างเป็นความจริงที่ทันสมัยอะไรเช่นนั้น

ชัยชนะที่เห็นได้ชัดของคณะปฏิวัติที่มีต่อกองทัพปฏิกิริยาในปี ค.ศ.1795 ทำให้คานท์มีความหวังว่าสาธารณรัฐจะเกิดขึ้นทั่วยุโรป และความเป็นระเบียบของนานาชาติซึ่งมีรากฐานอยู่บนประชาธิปไตยที่ปราศจากระบบทาสและการถือประโยชน์ส่วนตนรวมทั้งคำปฏิญาณเพื่อสันติภาพก็จะเกิดขึ้น แม้กระนั้นหน้าที่ของรัฐบาลคือการช่วยและพัฒนาปัจเจกบุคคลมิใช่การใช้และทำลายเขา "คนทุกคนนั้นเป็นที่เคารพว่าเป็นเป้าหมายที่สมบูรณ์ในตัวเอง การใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อจุดหมายภายนอกเป็นอาชญากรรมต่อศักดิ์ศรีที่เป็นของเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์"[49] นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของ

---

[46] P. 68

[47] P. 76 -77

[48] อ้างแล้ว

[49] in Paulsen, p340

คำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขซึ่งหากขาดสิ่งนี้ศาสนาก็จะเป็นเพียงละครตลกที่หลอกลวง ด้วยเหตุนี้คานท์จึงเรียกร้องความเสมอภาคมิใช่ในด้านความสามารถที่เท่าเทียมกัน หากแต่เป็นโอกาสที่จะพัฒนาและนำความสามารถไปใช้ เขาปฏิเสธสิทธิพิเศษของกำเนิดและชนชั้น และระบุว่าสิทธิพิเศษตามตระกูลนั้นคือการได้ชัยชนะอย่างโหดเหี้ยมในอดีต ท่ามกลางความสับสนและปฏิกิริยาตลอดจนการรวมตัวของราชวงศ์ในยุโรปเพื่อบดขยี้คณะปฏิวัติ คานท์ยืนหยัดอยู่ข้างระเบียบใหม่ การสร้างประชาธิปไตยและเสรีภาพในทุกหนทุกแห่งแม้เขาจะอยู่ในวัยเจ็ดสิบปีแล้วก็ตาม ไม่เคยมีครั้งใดที่คนสูงอายุจะพูดอย่างกล้าหาญด้วยเสียงของคนหนุ่ม

ทว่าเขาเหนื่อยอ่อนแล้วในขณะนี้ เขาได้วิ่งและได้ต่อสู้มาแล้ว เขาร่วงโรยลงช้า ๆ ไปสู่ความหลงเหมือนเด็ก และท้ายที่สุดก็เป็นคนจิตไม่ปกติแบบไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใด ความรู้สึกและพลังของเขาค่อย ๆ เสื่อมไปทีละเล็กทีละน้อย และในปี ค.ศ. 1804 เมื่อมีอายุได้เจ็ดสิบเก้าปีเขาก็สิ้นชีวิตลงอย่างสงบตามธรรมชาติเช่นเดียวกับใบไม้ที่ร่วงหล่นจากต้น

VII. บทวิจารณ์สรุปความคิด

และบัดนี้โครงสร้างที่ซับซ้อนของตรรกวิทยา อภิปรัชญา จิตวิทยา จริยศาสตร์ และการเมืองมีฐานะอย่างไรในปัจจุบัน หลังจากที่ถูกพายุปรัชญาแห่งศตวรรษพัดกระหน่ำ เป็นที่น่ายินดีที่จะตอบว่าโครงสร้างหลักส่วนใหญ่คงเหลืออยู่และ "ปรัชญาวิเคราะห์" ก็ยังเป็นตัวแทนของเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างถาวรในประวัติศาสตร์แห่งความคิด ทว่ารายละเอียดและส่วนปลีกย่อยของโครงสร้างถูกท้าทาย

ประการแรก เทศะเป็นเพียง "กรอบของการรับรู้จากอินทรีย์สัมผัส" ที่ปราศจากความจริงซึ่งเป็นวัตถุวิสัยและเป็นอิสระจากจิตที่รับรู้กระนั้นหรือ คำตอบคือใช่และไม่ใช่ ใช่เพราะกาละเป็นเพียงมโนภาพอันว่างเปล่าหากไม่ได้บรรจุไว้ด้วยวัตถุที่เรารับรู้ สำหรับจิตผู้รับรู้ "เทศะ" คือวัตถุที่มีตัวตนอยู่ในตำแหน่งหนึ่งหรือระยะทางหนึ่งและสัมพันธ์กับสิ่งที่จิตรับรู้ชนิดอื่น และไม่มีสัญชานภายนอกใด ๆ จะเกิดขึ้นได้เว้นแต่วัตถุในเทศะ ดังนั้นเทศะจึงเป็น "รูปแบบที่จำเป็นของประสาทสัมผัสภายนอก" และไม่ใช่เพราะข้อเท็จจริงทางเทศะในลักษณะดังเช่นการโคจรเป็นวงรีของโลกรอบดวงอาทิตย์เป็นประจำปีแม้จะกำหนดได้ด้วยจิตเท่านั้น และเป็นอิสระจากสัญชานใด ๆ มหาสมุทรสีน้ำเงินอันลึกล้ำพริ้วด้วยคลื่น ก่อนที่ไบรอนจะสั่งมันและยังคงเป็นเช่นนั้นต่อไปแม้ว่าไบรอนจะสิ้นชีวิตไปแล้วก็ตาม เทศะมิใช่ "สิ่งที่สร้างขึ้น" จากจิตด้วยการประสานกันของอินทรีย์สัมผัสที่ปราศจากเทศะ เรารับรู้เทศะโดยตรงจากสัญชานของสิ่งต่าง ๆ ณ จุดที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน – ดังเช่นที่เราเห็นแมลงเคลื่อนไหวบนพื้นดินที่อยู่นิ่ง กาละก็เช่นเดียวกันเป็นความรู้สึกของก่อนและหลังหรือเป็นสิ่งที่วัดการเคลื่อนไหว เป็นสิ่งที่เป็นจิตวิสัยและมีความเป็นสัมพัทธ์สูง ทว่าต้นไม้จะต้องแก่เหี่ยวและผุพังไปไม่ว่าจะนับเวลาที่ล่วงไปหรือมีการรับรู้หรือไม่ ความจริงก็คือ คานท์กระตือรือร้นเกินไปที่จะพิสูจน์ความเป็นจิตวิสัยของเทศะในฐานะที่เป็นที่หลบภัยจากสสารนิยม เขาเกรงการอ้างเหตุผลที่ว่าหากเทศะมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย

และเป็นสากล พระเจ้าจะต้องดำรงอยู่ในเทศะ และด้วยเหตุนั้นจะทรงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในเทศะและเป็นสสาร เขาอาจจะพอใจกับจิตนิยมแบบวิเคราะห์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความจริงทั้งมวลที่เรารู้นั้นแท้จริงเป็นอินทรีย์สัมผัสและมโนคติ สุนัขจิ้งจอกชราก็ตของชิ้นใหญ่เกินกว่าที่เขาจะสามารถเคี้ยวได้[50]

เขาอาจจะพอใจกับความสัมพันธ์ของความจริงทางวิทยาศาสตร์ โดยไม่ต้องพยายามที่จะไปสู่สิ่งสัมบูรณ์ซึ่งเป็นภาพลวงตานั้น การศึกษาที่ผ่านมาไม่นานนี้ เช่น การศึกษาของเพียรสันในอังกฤษ มัคในเยอรมัน และอองรี ปวงคาเร ในฝรั่งเศสต่างเห็นด้วยกับฮิวม์มากกว่าคานท์ ความจริงของวิทยาศาสตร์ทั้งหลายแม้กระทั่งคณิตศาสตร์ซึ่งแข็งขันก็มีลักษณะสัมพัทธ์ วิทยาศาสตร์เองหาได้วิตกเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่ มันพอใจกับความเป็นไปได้ในระดับสูง บางทีในท้ายที่สุด ความรู้ที่ "จำเป็น" อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ได้

ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของคานท์ก็คือ การที่เขาได้ชี้ให้เห็นว่าเรารู้จักโลกในลักษณะของอินทรีย์สัมผัสเท่านั้น และจิตมิได้เป็นเพียงกระดานที่ว่างเปล่าที่ช่วยตัวเองไม่ได้ จิตมิได้เป็นเหยื่อของอินทรีย์สัมผัสที่เฉื่อยชา หากแต่เป็นตัวแทนที่แข็งขันคอยเลือกสรรและสร้างประสบการณ์ขึ้นใหม่เมื่อประสบการณ์มาถึง เราสามารถจะดึงบางสิ่งออกจากความสำเร็จนี้ได้โดยไม่ทำให้เกิดความกระทบกระเทือนกับสาระที่ยิ่งใหญ่นั้น เราอาจจะยิ้มกับโชเปนเฮาเออร์ ในการที่คนทำขนมปังแบ่งประเภทออกเป็นหนึ่งโหล นวดจนมันกลายเป็นสามก่อนจากนั้นก็แผ่มันออกแล้วขมวดและตีความอย่างอ้อมค้อมและปราศจากเมตตาเพื่อให้เข้ากับทุกสิ่งและหุ้มห่อทุกสิ่ง[51] และเราอาจจะตั้งข้อสังสัยว่าประเภทเหล่านี้หรือรูปแบบความคิดที่ได้รับการตีความแล้วเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามา มีอยู่ก่อนอินทรีย์สัมผัสและประสบการณ์ บางทีอาจจะเป็นเช่นนั้นในปัจเจกบุคคลดังที่สเปนเซอร์ยอมรับ แม้จะเป็นสิ่งที่ได้มาจากเผ่าพันธุ์และบางทีอาจได้มาจากปัจเจกชนด้วย ประเภทนี้อาจจะเป็นช่องของความคิด วิสัยของสัญชานและมโนภาพซึ่งสร้างจากอินทรีย์สัมผัสและสัญชานที่จัดตัวมันเองโดยอัตโนมัติอย่างช้า ๆ โดยในครั้งแรกจะเป็นไปในลักษณะปราศจากระเบียบ ต่อจากนั้นก็จะมีการจัดสรรคัดเลือกตามธรรมชาติออกมาอย่างเป็นระเบียบเหมาะสมและให้ความกระจ่าง ความทรงจำจะแยกแยะและแปลงอินทรีย์สัมผัสนี้ให้เป็นสัญชาน และสัญชานจะถูกแปลงให้เป็นมโนคติ ทว่าความทรงจำจะเป็นตัวช่วยเพิ่มพูนสะสม เอกภาพของจิตที่คานท์คิดว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมา ("เอกภาพอุตรวิสัยอัชฌัตติกสัญชาน transcendental unity of apperception) กลับเป็นสิ่งที่เรารับมาและไม่ใช่ทั้งหมด และอาจจะสูญหาย

---

[50] หฤษฎีความรู้ของคานท์ยังคงมีบทบาทสำคัญดังที่ปรากฏในการยอมรับของนักวิทยาศาสตร์แห่ง ๆ อย่าง ชาร์ลส์ พี. สไตน์เมทซ์ : การรับรู้ทางสัญชานของเราถูกจำกัดและเกี่ยวพันกับความเข้าใจเกี่ยวกับกาลและเทศะ คานท์ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและช่างวิเคราะห์มากที่สุดปฏิเสธว่ากาลและเทศะมิใช่ผลของประสบการณ์แต่เป็นประเภท - มโนภาพที่ห่อหุ้มการรับรู้ทางอินทรีย์สัมผัส ฟิสิกส์สมัยใหม่ก็สรุปเช่นเดียวกันในหฤษฎีสัมพันธภาพที่ว่า เทศะและกาลสัมบูรณ์ไม่มีตัวตนอยู่กาลและเทศะดำรงอยู่ตราบเท่าที่มีวัตถุและเหตุการณ์บรรจุอยู่ กล่าวคือ ทั้งสองเป็นรูปแบบของสัญชาน Address at the Unitarian Church, Schenectady, 1923

[51] Op.cit, vol. ii, p23

หรือได้มาในความหลงลืมหรือบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปหรือด้วยจิตที่ไม่ปกติ มโนภาพเป็นความสำเร็จ มิใช่พรสวรรค์

ศตวรรษที่สิบเก้าเป็นศตวรรษที่จริยศาสตร์ของคานท์ในแง่ของทฤษฎีความสำนึกทางจริย-ธรรมที่สัมบูรณ์ *อาพริออร์* และติดตัวมาแต่กำเนิดต้องถูกทดสอบอย่างหนักปรัชญาของวิวัฒนาการมีนัยให้คิดได้ว่าความสำนึกในหน้าที่เป็นสิ่งที่สังคมมอบให้ปัจเจกบุคคลลักษณะของจิตสำนึกเป็นสิ่งที่เราได้รับมาแม้ว่าความโน้มเอียงที่จะมีพฤติกรรมทางสังคมเป็นสิ่งที่ดูจะติดตัวมาแต่กำเนิด ตัวตนทางจริย- ธรรมความเป็นมนุษย์ในสังคมมิใช่ "สิ่งที่สร้างมาเป็นพิเศษ" จากพระหัตถ์ของพระเจ้าอย่างลึกลับ หากแต่เป็นผลบั้นปลายของวิวัฒนาการที่ดำเนินมาอย่างช้า ๆ จริยธรรมมิใช่สิ่งสัมบูรณ์หากเป็นหลักเกณฑ์ของความประพฤติซึ่งต้องพัฒนาโดยปราศจากแนวทางเพื่อการอยู่รอดของกลุ่มและจะแปรไปตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น คนที่ถูกศัตรูห้อมล้อมจะคิดว่าความสนุกและความอยู่ไม่สุขของลัทธิปัจเจกชนนิยมเป็นสิ่งที่ไร้ศีลธรรม ในขณะที่ชาติซึ่งเพิ่งกำเนิดและมั่งคั่งและ
โดดเดี่ยวจะยอมรับสิ่งนี้เป็นส่วนประกอบอันจำเป็นในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างลักษณะของชาติไม่มีการกระทำใดที่ดีโดยตัวของมันเองดังที่คานท์คิด[52]

วัยเด็กที่อยู่ในกรอบของศาสนาที่เข้มงวด ชีวิตลำบากที่เต็มไปด้วยหน้าที่ที่ไม่รู้จบ ตลอดจนความสุขที่น้อย ๆ ครั้งเขาจะได้รับสักครั้ง ทำให้เขามีแนวโน้มในทางจริยธรรม จนในท้ายที่สุดหันมาสนับสนุนการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่และตกอยู่ในกำมือของลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของปรัสเซียโดยไม่ได้เฉลียวใจเลย[53] นอกจากนี้ยังมีความเข้มงวดแบบคาลแวงของชาวสก็อตแฝงอยู่ในการใช้หน้าที่ยับยั้งความสุข คานท์ได้ดำเนินงานต่อจากการปฏิรูปของลูเธอร์และสโตอิก ขณะที่วอลแตร์ดำเนินรอยตามการฟื้นฟูของมองแตนจ์และเอพิคิวเรียน เขาเป็นตัวแทนของปฏิกิริยาอันแข็งขันต่อลัทธิอัตตาธิปไตยและลัทธิสุขนิยมซึ่งเฮลเวเทียสและฮอลปาคได้กำหนดไว้สำหรับชีวิตในยุคที่ขาดความยั้งคิดของตน เช่นเดียวกับที่ลูเธอร์ได้เคยมีปฏิกิริยาอันรุนแรงต่อความหรูหราและเหลวไหลของอิตาลีแถบเมดิเตอร์เรเนียนมาแล้ว ทว่าหลังจากศตวรรษของปฏิกิริยาต่อต้านจริยศาสตร์แบบสัมบูรณ์ของคานท์แล้ว เราก็ได้พบตนเองท่ามกลางความหมกมุ่นอยู่กับโลกียสุขของชาวเมืองและความไร้ศีลธรรมลัทธิปัจเจกชนนิยมที่ปราศจากความเมตตา สำนึกของประชาธิปไตยหรือเกียรติยศแบบผู้ดี และบางทีคงจะถึงวันที่อารยธรรมที่กำลังแตกสลายจะต้อนรับการเรียกร้องของคานท์ให้มนุษย์ทำหน้าที่อีกครั้ง

ความน่าพิศวงของปรัชญาของคานท์อยู่ที่การรื้อฟื้นความคิดทางศาสนาเกี่ยวกับ พระเจ้า เสรีภาพและอมตภาพอย่างแข็งขันในเรื่อง**บทวิจารณ์** เล่มที่สองในขณะที่ใน**บทวิจารณ์**เล่มแรกเขา

---

[52] **Practical Reason,** p31

[53] เปรียบเทียบ Prof. Dewey : **German Philosophy and Politics.**

ทำลายสิ่งเหล่านี้ พอล รี เพื่อนผู้ช่างวิจารณ์ของนิทซ์ซีได้กล่าวไว้ว่า "ในงานของคานท์คุณมีความรู้สึกเหมือนกับอยู่ในงานวัด คุณสามารถจะซื้อสิ่งใดที่คุณต้องการก็ได้จากเขา - เสรีภาพของเจตจำนง การกักขังเจตจำนง จิตนิยมและการปฏิเสธจิตนิยม อเทวนิยมและพระผู้เป็นเจ้า ราวกับนักเล่นกลที่สามารถดึงอะไรออกมาจากหมวกที่ว่างเปล่า คานท์ดึงพระเจ้า อมตภาพ และเสรีภาพจากความคิดเรื่องหน้าที่ - ท่ามกลางความประหลาดใจของผู้อ่านของเขา"[54] โชเปนเฮาเออร์ ได้โยนการเข้าถึงอมตภาพโดยความต้องการรางวัลทิ้ง "คุณธรรมของคานท์ ซึ่งในตอนแรกมุ่งไปสู่ความสุขอย่างกล้าหาญได้สูญเสียอิสรภาพของมันในภายหลังและยื่นมือออกมารับรางวัล"[55]นักทุนิยมผู้ยิ่งใหญ่เชื่อว่าคานท์เป็นพวกวิมัติวาทซึ่งตัวเขาเองสลัดความเชื่อนั้นทิ้ง ทว่ายังรีรอที่จะทำลายศรัทธาของมนุษย์ด้วยเกรงผลที่จะเกิดขึ้นกับจริยธรรมของมวลชน "คานท์ได้เผยให้เห็นถึงเทววิทยาแบบวิเคราะห์ที่ขาดพื้นฐานและไม่ได้แตะต้องเทววิทยาระดับชาวบ้านเลย อีกทั้งยังไม่สร้างมันขึ้นมาใหม่ในรูปแบบที่สูงส่งของศรัทธาซึ่งมีรากฐานอยู่บนความรู้สึกทางจริยธรรม" ภายหลังสิ่งนี้ถูกบิดเบือนโดยพวกผู้รักแง่ของปัญหา (philosophaster) ให้เป็นความเข้าใจอย่างมีเหตุผลและจิตสำนึกในพระเจ้าเป็นต้น... ในขณะที่คานท์ทำลายความบกพร่องเก่า ๆ ที่คนเคารพและตระหนักถึงอันตรายของการทำเช่นนั้น เขากลับต้องการนำเอาจริยธรรมแบบเทววิทยาอันเปราะบางเข้าไปค้ำยันชั่วคราวเพื่อที่ว่าสิ่งปรักหักพังเหล่านั้นจะได้ไม่หล่นลงบนตัวเขาและเขาจะได้มีเวลาหนีทัน"[56] ไฮน์ก็เช่นกันได้วาดภาพคานท์ซึ่งเป็นการล้อเลียนอย่างจงใจหลังจากที่ได้ทำลายศาสนาแล้ว คานท์ก็ออกไปเดินเล่นกับลัมพ์ซึ่งเป็นคนใช้ และในทันใดก็ได้หันไปเห็นน้ำตาของชายชรา "ในวาระนั้นอิมมานูเอล คานท์ก็บังเกิดความเมตตาและแสดงให้เห็นว่าเขามิใช่เป็นแต่เพียงนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้น หากยังเป็นคนดีอีกด้วย และเขาจึงพูดขึ้นอย่างกึ่งใจดีและกึ่งเสียดสีว่า"ลัมพ์ผู้ชราจะต้องมีพระเจ้า มิฉะนั้นเขาจะไม่มีความสุข" นี่คือการพูดของส่วนที่เป็นเหตุผลปฏิบัติ แต่ในส่วนของข้าพเจ้าเหตุผลปฏิบัติอาจจะเป็นหลักประกันถึงการดำรงอยู่ของพระเจ้า"[57] หากการตีความเหล่านี้เป็นความจริง เราคงต้องเรียก**บทวิจารณ์** เล่มที่สองว่าเป็นอุตรภาพแห่งยาสลบ

ทว่าเราไม่ควรจะเอาจริงเอาจังกับการสร้างภายในตัวของคานท์อันน่าตื่นเต้นนี้ให้มากนัก ความศรัทธาอันแรงกล้าในความเรียงเรื่อง **"ศาสนาภายในของเขตของเหตุผลบริสุทธิ์"** (Religion within the Limits of Pure Reason) สะท้อนให้เห็นความจริงใจอันบริสุทธิ์เกินกว่าจะตั้งข้อสงสัยได้ และความพยายามที่จะเปลี่ยนพื้นฐานของศาสนาจากเทววิทยามาเป็นศีลธรรม จากหลักความเชื่อมาเป็นความประพฤติเช่นนี้จะเกิดขึ้นกับคนที่มีความเชื่อในศาสนาอย่างลึกซึ้งเท่านั้น เขาได้เขียนถึง

---

54 In Untermann, **Science and Revolution**, Chicago, 1905; p.81

55 In Paulsen, p.317

56 The World as will and idea, vol. ii, p.129

57 Quoted by Paulsen, p.8

โมเสส เมนเดลโซน ใน ค.ศ. 1766 ว่า "เป็นความจริงที่ว่าข้าพเจ้าคิดอะไรหลายอย่างด้วยความเชื่อมั่นอย่างแจ่มชัด... ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยมีความกล้าพอที่จะกล่าวออกมา แต่ข้าพเจ้าจะไม่พูดอะไรที่ข้าพเจ้าไม่ได้คิดออกมา"[58] เป็นธรรมดาสามัญที่ตำราที่มีขนาดยาวและครอบคลุมเครือเช่น**บทวิจารณ์** อันยิ่งใหญ่นี้จะมีลักษณะเอื้อต่อการตีความเปรียบเทียบต่าง ๆ นานาคำวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ในครั้งแรก ซึ่งเขียนโดยไรน์โฮลด์ สองสามปีหลังจากที่หนังสือตีพิมพ์ออกมาได้พูดมากพอ ๆ กับที่เราพูดในบัดนี้ "**บทวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์**ได้รับการป่าวประกาศจากพวกที่ยึดมั่นในความคิดของตนว่า เป็นความพยายามของนักวิมัติวาทผู้บ่อนทำลายความแน่นอนของความรู้ทุกสาขา -โดยพวกวิมัติวาทว่าเป็นงานของการสันนิษฐานอย่างทรนง ซึ่งอาสาจะก่อความยึดถือลัทธิแบบใหม่บนซากปรักหักพังของระบบเก่า - ฝ่ายพวกที่เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ว่าเป็นอุบายอันสลับซับซ้อนที่จะกำจัดรากฐานทางประวัติศาสตร์ของศาสนาและสร้างลัทธิธรรมชาตินิยมที่ปราศจากข้อโต้แย้งขึ้นมา - ส่วนพวกธรรมชาตินิยมก็เห็นเป็นไม้ค้ำยันให้กับปรัชญาแห่งศรัทธาที่กำลังจะสลายตัว - พวกสสารนิยมเห็นเป็นความขัดแย้งแบบจิตนิยมของความเป็นจริงของสสาร - พวกวิญญาณนิยมเห็นเป็นการจำกัดความจริงทั้งมวลลง เป็นโลกของวัตถุอย่างอยุติธรรม และแอบซ่อนอยู่โดยใช้ชื่อของอาณาจักรแห่งประสบการณ์"[59] โดยความเป็นจริงความน่าสรรเสริญของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การตระหนักคุณค่าของทัศนะต่าง ๆ เหล่านี้ และสำหรับปัญญาที่เฉียบแหลมเยี่ยงคานท์ อาจเป็นได้ว่าเขาได้พยายามประนีประนอมทุกทัศนะเข้าด้วยกัน และหล่อหลอมจนเป็นเอกภาพแห่งความจริงที่ซับซ้อนชนิดที่ปรัชญาไม่เคยได้พบเห็นในประวัติศาสตร์ของมันมาก่อน

ส่วนอิทธิพลของเขานั้น ความคิดทางปรัชญาทั้งหมดของศตวรรษที่สิบเก้าวนเวียนอยู่กับความคิดของเขา หลังจากคานท์เยอรมันนี้ก็เริ่มพูดถึงอภิปรัชญาชิลเลอร์และเกอเตศึกษาคานท์ เบโธเฟนอ้างคำพูดของเขาเกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์สองอย่างของชีวิตคือ "สวรรค์ที่พราวพร่างไปด้วยดวงดาวที่อยู่เหนือเราและกฎจริยธรรมภายในตัวเรา "ด้วยความนิยมชมชื่น พิชเตอะ เชลลิง เฮเกลและโชเปนเฮาเออร์ได้สร้างระบบความคิดอันยิ่งใหญ่ซึ่งเติบโตมาจากจิตนิยมของปราชญ์ชราแห่งเคอรนิกสแบร์กอย่างไม่ขาดสาย ในช่วงเวลาอันสดใสของอภิปรัชญาเยอรมันนี้เองที่ จีน พอล ริชเตอร์ ได้บันทึกไว้ว่า "พระเจ้าทรงประทานดินแดนให้คนฝรั่งเศส ประทานทะเลให้คนอังกฤษและสำหรับคนเยอรมันจักรวรรดิ์ในอากาศ" คำวิจารณ์เหตุผลของคานท์และการเชิดชูความรู้สึกของเขาได้ช่วยแผ้วถางทางไว้สำหรับลัทธิเจตนิยม (voluntarism) ของโชเปนเฮาเออร์และนิทช์ชี ลัทธิสหัชญาณนิยม (intuitionism) ของแบร์กซองและปฏิบัตินิยมของ วิลเลี่ยม เจมส์ การถือกฎของความคิดเป็นสิ่งเดียวกับกฎของความจริง ทำให้เฮเกลนำไปสร้างระบบปรัชญาขึ้นมา สิ่งในตัวมันเองซึ่งเราไม่สามารถรู้ได้นั้นมีอิทธิพลต่อสเปนเซอร์มากเกินกว่าสเปนเซอร์จะรู้ตัว ความเคลือบคลุมของคาไลน์ส่วนใหญ่เกิดจากความพยายามที่จะใช้อุปมาอุปมัยกับความคิดของเกอเตและคานท์ซึ่งไม่ชัดเจนอยู่แล้วที่ว่าศาสนาและ

---

[58] In Paulsen, p.53

[59] อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๔

ปรัชญาต่าง ๆ เป็นเพียงเสื้อผ้าที่เปลี่ยนไปของเอกภาพของความจริงที่เป็นอมตะ เคิร์ดและกรีนตลอดจนวอลเลซและวัตสัน แบรดลีย์ รวมทั้งคนอีกหลายคนในอังกฤษล้วนแต่ได้รับแรงบันดาลใจจาก**บทวิจารณ์**เล่มแรกทั้งสิ้น และแม้กระทั่งนิทซ์ชีผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่พิสดารก็นำทฤษฎีความรู้ของเขามาจาก "ชายร่างเล็กผู้ยิ่งใหญ่แห่งเคอร์นิกสเบร์ก" ซึ่งเขาตำหนิจริยศาสตร์ที่หยุดนิ่งอย่างตื่นตระหนกหลังจากศตวรรษแห่งการต่อสู้ระหว่างจิตนิยมของคานท์ ซึ่งปรับปรุงมาหลายครั้งและสสาร-นิยมของยุคภูมิปัญญาซึ่งแปลงโฉมหลายครั้ง ชัยชนะดูจะตกอยู่ข้างฝ่ายคานท์ แม้กระทั่งนักสสารนิยมผู้ยิ่งใหญ่อย่างเอลเวเทียสก็ยังบันทึกไว้อย่างขัดกัน "หากข้าพเจ้ากล้าที่จะพูดมนุษย์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากสสาร"[60] จะไม่มีวันอีกแล้วที่ปรัชญาจะไร้เดียงสาดังที่เคยเป็นในระยะต้นที่เรียบง่าย จากนี้เป็นต้นไปจะต้องแปลกออกไปและลึกซึ้งยิ่งขึ้นทุกทีเพราะคานท์ได้เกิดมาแล้ว

VIII. บันทึกว่าด้วยเฮเกล

เป็นประเพณีสำหรับนักประวัติศาสตร์ปรัชญาเมื่อไม่นานมานี้ที่จะต้องให้เกียรติและเขียนถึงทายาทที่สืบต่อจากคานท์ เช่น ฟิชเตอะ เชลลิง และ เฮเกล มากเท่า ๆ กับที่เคยให้กับบรรพบุรุษทางความคิดสมัยใหม่ตั้งแต่เบคอนและเดคาร์ตส์จนถึงวอลแตร์และฮิวม์ ภาพที่เราจะให้ในวันนี้จะแตกต่างออกไปเล็กน้อย และบางทีเราอาจจะสนุกกับการที่โซเปนเฮาเออร์ใช้ผรุสวาทวาจาที่มแทงคู่ปรปักษ์ในการชิงชัยเข้ารับตำแหน่งศาสตราจารย์ โซเปนเฮาเออร์ได้กล่าวว่าจากการอ่านคานท์ "สาธารณชนถูกบังคับให้เห็นว่าสิ่งที่ไม่กระจ่างนั้นมิใช่ว่าจะปราศจากความสำคัญเสียทีเดียว" ฟิชเตอะและเชลลิงถือความได้เปรียบข้อนี้คิดสร้างใยแมงมุมอันแสนมหัศจรรย์ของอภิปรัชญาขึ้นมา "จุดสูงสุดของความกล้าหาญในการรับใช้ความไร้สาระบริสุทธิ์ในการร้อยคำที่ปราศจากความหมายและรุงรังไปด้วยความฟุ่มเฟือยเข้าด้วยกัน เช่นเดียวกับที่สมัยก่อนเคยใช้กันเฉพาะในโรงพยาบาลบ้า และในท้ายที่สุดก็มารวมกันในเฮเกล และกลายเป็นเครื่องมือสู่ความลึกลับในวงกว้างอย่างเปิดเผยที่สุดที่เคยเป็นมาด้วยผลที่ย่อมเหลือเชื่อสำหรับคนรุ่นหลังและจะเป็นอนุสาวรีย์แห่งความโง่เขลาของคนเยอรมัน"[61] เป็นการยุติธรรมหรือที่กล่าวเช่นนี้

ยอร์ช วิล เฮล์ม ปรีดริช เฮเกล เกิดที่สตุทการ์ท ในปี ค.ศ. 1770 บิดาของเขาเป็นพนักงานในกระทรวงการคลังของรัฐเวอร์ตเตมแบร์ก และตัวเฮเกลเองก็เติบโตมาด้วยนิสัยที่อดทนและมีระเบียบแบบนิสัยข้าราชการ ซึ่งความมีประสิทธิภาพอย่างเหมาะสมทำให้เยอรมันนีเป็นประเทศที่มีการปกครองที่ดีที่สุด ในวัยหนุ่มเขาเป็นนักศึกษาที่ขยันขันแข็ง เขาวิเคราะห์หนังสือทุกเล่มที่ได้อ่านอย่างละเอียดและลอกข้อความยาว ๆ ออกมา เขากล่าวว่าวัฒนธรรมที่แท้จริงจะต้องเริ่มต้นด้วย

---

[60] In Chamberlain, vol.i, p86

[61] Caird, **Hegel**, in the Blackwood Philosophical Classics; หน้า 5-6 ข้อความเกี่ยวกับชีวประวัตินี้จะดำเนินตามเคิร์ดตลอดไป

การลบตัวเองออกไปอย่างเด็ดขาด ดังเช่นในระบบการศึกษาของไพธากอรัสที่ในห้าปีแรกนักเรียนจะต้องปิดปากให้สนิท

การศึกษาวรรณคดีกรีกทำให้เขาเกิดความกระตือรือร้นต่อวัฒนธรรมกรีกโบราณ ซึ่งความกระตือรือร้นนี้ยังคงอยู่กับเขาตลอดมาในขณะที่ความกระตือรือร้นอื่น ๆ แทบจะมอดมลายไปหมด เขาได้บันทึกไว้ว่า "เมื่อเอ่ยถึงชื่อของกรีก คนเยอรมันที่มีการศึกษาจะมีความรู้สึกคุ้นเคย ชาวยุโรปมีศาสนาซึ่งมีแหล่งที่มาที่ไกลออกไปคือตะวันออก... ทว่าสิ่งที่อยู่ที่นี่ สิ่งที่เป็นตัวแทนวิทยาศาสตร์และศิลปะ สิ่งทั้งปวงที่ตอบสนองความพอใจของชีวิต เชิดชูและตกแต่งชีวิต เราได้มาจากกรีกทั้งทางตรงและทางอ้อม " เขาชอบศาสนาของกรีกมากกว่าศาสนาคริสต์อยู่ระยะหนึ่ง เขาตัดหน้าสเตร๊าส์และเรนานโดยการเขียน **ชีวิตของพระเยซู** (Life of Jesus) ขึ้นมา ซึ่งในที่นั้นพระเยซูเป็นบุตรของแมรีและโยเซฟ โดยไม่กล่าวถึงส่วนที่เป็นความอัศจรรย์ต่าง ๆ เลย ต่อมาภายหลังเขาทำลายหนังสือเล่มนั้น

ในทางการเมืองเขาได้แสดงวิญญาณของนักปฏิวัติ ซึ่งแทบจะจับไม่ได้เลยเมื่อพิจารณาความเลื่อมใสในรูปแบบเดิมในระยะหลังของเขา ขณะที่ศึกษาเพื่อจะเป็นพระที่ตูบบิงเก็น เขาและเชลลิงได้ปกป้องการปฏิวัติของฝรั่งเศสอย่างแข็งขัน และได้ออกไปปลูกต้นไม้แห่งอิสรภาพในตลาดในเช้าตรู่ของวันหนึ่ง เขาได้บันทึกไว้ว่า "จากการชำระล้างด้วยการปฏิวัติชาติฝรั่งเศสได้เป็นอิสระจากสถาบันต่าง ๆ ซึ่งวิญญาณของมนุษย์ได้ทอดทิ้งไว้ราวกับรองเท้าของทารก และด้วยเหตุนั้นจึงเพิ่มน้ำหนักให้มันดังเช่นที่รองเท้าเหล่านี้ยังเพิ่มน้ำหนักให้กับผู้อื่นราวกับขนนกที่ไร้ชีวิต" ในวันเวลาแห่งความหวังนั้นเมื่อความเป็นหนุ่มยังเป็นสุข" เขาก็ติดพันกับสังคมนิยมแบบศักดินาเช่นเดียวกับพิชเตอะและมอบกายถวายชีวิตให้กับกระแสจินตนิยมซึ่งห้อมล้อมยุโรปในขณะนั้นด้วยพลังอันกระตือรือร้น

เขาได้รับปริญญาจากตูบบิงเก็น ใน ค.ศ.1793 พร้อมกับประกาศนียบัตรซึ่งระบุว่าเป็นคนมีความรับผิดชอบและนิสัยดี รอบรู้ในเทววิทยาและภาษาศาสตร์ แต่ไม่มีความสามารถทางปรัชญา ในขณะนี้เขายากจนและต้องหาเลี้ยงตัวโดยการรับจ้างสอนหนังสือในกรุงเบอร์นและนครแฟรงเฟิร์ต นี่คือช่วงเวลาพักตัวของเขา ขณะที่ยุโรปแตกแยกออกเป็นประเทศต่าง ๆ เฮเกลได้พัฒนาและเติบโตขึ้นมา ต่อจากนั้น (ค.ศ. 1799) บิดาของเขาสิ้นชีวิตและเฮเกลได้กลายเป็นทายาทของมรดกราว 1500 ดอลลาร์ ซึ่งเขาเห็นว่าเขาร่ำรวยแล้วและได้เลิกสอนหนังสือ เขาได้เขียนไปขอคำแนะนำจากเชลลิงว่าควรจะไปตั้งรกราก ณ ที่ใด และได้ถามหาสถานที่ซึ่งจะมีอาหารง่ายๆ หนังสือมากๆ และ "เบียร์ดี ๆ" เชลลิงแนะนำเจนาซึ่งเป็นเมืองมหาวิทยาลัยอยู่ในอำนาจของดุคแห่งไวมาร์ ที่เจนนา ซิลเลอร์ สอนประวัติศาสตร์ ทีค โนวาลิส และพวกชเลเกลส์กำลังประกาศลัทธิจินตนิยม และพิชเตอะกับเชลลิงกำลังเสนอปรัชญาของตน เฮเกลมาถึงที่นั่นใน ค.ศ. 1801 และใน ค.ศ. 1803 เขาก็ได้เป็นครูสอนที่มหาวิทยาลัย

เขายังคงอยู่ที่นั่นใน ค.ศ. 1806 เมื่อชัยชนะของนโปเลียนเหนือปรัสเซียได้ทำให้เมืองวิชาการเล็ก ๆ แห่งนี้ตกอยู่ในความสับสนและหวาดผวา ทหารฝรั่งเศสได้บุกเข้ามาในบ้านของเฮเกลเขาหนีเยี่ยงนักปรัชญาและได้นำต้นฉบับของหนังสือสำคัญเล่มแรกของเขา คือ **The Phenomenology of**

Spirit ไปด้วย เขาสิ้นเนื้อประดาตัวอยู่ระยะหนึ่งจนเกอเตต้องบอกให้คนีเบลให้เงินเฮเกลกู้สักสองสามดอลลาร์เพื่อให้เขาอยู่รอด เฮเกลเขียนถึงคนีเบลด้วยสุ้มเสียงเกือบขมขื่นว่า "ข้าพเจ้าได้เลือกคำกล่าวในไบเบิลเป็นทางชีวิตแล้ว และข้าพเจ้าก็ได้เรียนสัจจะในนั้นจากประสบการณ์แล้ว จงแสวงหาอาหารและเสื้อผ้าก่อน แล้วอาณาจักรแห่งสวรรค์จะมาสู่ท่านเอง" เขาเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ที่บัมแบร์กอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาใน ค.ศ. 1812 เขาได้เป็นอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยที่เนอร์นูร์ค บางทีอาจจะเป็นที่นี่กระมังที่ความอดทนอันเป็นความจำเป็นในงานบริหารทำให้ไฟของความเป็นจินตนิยมในตัวเขาเย็นลง และทำให้เขาเป็นเช่นนโปเลียนและเกอเต คือคงร่องรอยของความเป็นคลาสสิกไว้ในยุคจินตนิยม และที่นี่เองที่เขาเขียนหนังสือเรื่อง**ตรรกวิทยา** (Logic) (ค.ศ. 1812-16) ซึ่งดึงดูดความสนใจของคนฯอรมันด้วยการไม่สามารถเข้าใจมันและทำให้เขาได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ทางปรัชญาที่ไฮเดลเบอร์กเขาได้เขียน **Encyclopedia of the PhilosophicalSciences** (ค.ศ.1817) อันมโหฬารของเขาที่ไฮเดลเบิร์ก และพลังงานของเขาครั้งนี้ทำให้เขาได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นไปอยู่ที่มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ใน ค.ศ. 1818 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาตราบกระทั่งวันสุดท้ายแห่งชีวิต เขาก็ปกครองโลกของปรัชญาแต่ผู้เดียวแบบที่เกอเตปกครองโลกของวรรณคดี และเบโธเฟนปกครองโลกของดนตรี เกอเตเกิดก่อนเขาหนึ่งวันและชาวเยอรมันผู้ภาคภูมิใจในเรื่องนี้ก็ได้เฉลิมฉลองให้ทั้งสองคนทุกปี

ครั้งหนึ่งชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งได้ขอให้เฮเกลสรุปปรัชญาของเขาให้เหลือเพียงบรรทัดเดียว ดูเขาจะประสบความสำเร็จได้ไม่ดีเท่าพระซึ่งถูกขอให้ให้คำจำกัดความศาสนาคริสต์ ด้วยการยืนกระต่ายขาเดียวอย่างง่าย ๆ ว่า "ท่านควรจะรักเพื่อนบ้านของท่านเหมือนกับที่ท่านรักตนเอง" เฮเกลชอบที่จะตอบด้วยหนังสือสิบเล่มและเมื่อได้เขียนและพิมพ์หนังสือนั้นแล้ว คนทั้งโลกจะพูดถึงมัน เขาบ่นว่า "มีคนคนเดียวที่เข้าใจข้าพเจ้าและแม้เขาก็ไม่เข้าใจ"[62] ข้อเขียนส่วนใหญ่ของเขาเป็นแบบเดียวกับของอริสโตเติลคือประกอบด้วยบันทึกเตรียมการบรรยายหรือที่ร้ายกว่านั้นคือบันทึกที่นักศึกษาผู้ฟังการบรรยายของเขาจดไว้ มีแต่เพียง***ตรรกวิทยา***และ ***Phenomenology*** ที่เกิดจากน้ำมือของเขา และนี่ก็คืองานที่เป็นเอกในทางความไม่กระจ่าง งานเหล่านี้เขียนไปด้วยวิธีการเขียนโดยใช้นามธรรมแบบย่นย่อและศัพท์ประหลาดที่คิดขึ้นใหม่ ตลอดจนการแก้ไขประโยคทุกประโยคแบบเยอรมันอันมากมายอย่างระมัดระวังจนเกินไป เฮเกลบรรยายงานของเขาว่าเป็น "ความพยายามที่จะสอนให้ปรัชญาพูดด้วยภาษาเยอรมัน"[63] เขาประสบความสำเร็จ

ตรรกวิทยา มิใช่การวิเคราะห์วิธีการหาเหตุผลแต่เป็นวิธีการวิเคราะห์ความคิดที่ใช้ในการหาเหตุผล ความคิดเหล่านี้เฮเกลถือเป็นประเภทที่คานท์เรียกว่า - สัด คุณภาพ คุณลักษณะ ความสัมพันธ์ ฯลฯ เป็นหน้าที่แรกของปรัชญาที่จะต้องผ่าตัดความคิดพื้นฐานซึ่งเราใช้ในการติดต่อ ๆ กัน

---

[62] สิ่งที่เขาคาดไว้ นักวิจารณ์ที่โหดร้ายมักจะหาหายความน่าเชื่อถือของเรื่องนี้

[63] Wallace, **Prolegomena to Logic of Hegel**, p.16

มา ความคิดที่แพร่หลายที่สุดคือความสัมพันธ์ความคิดทุกความคิดเป็นกลุ่มของความสัมพันธ์ เราจะคิดถึงบางสิ่งเมื่อเราเชื่อมโยงมันกับสิ่งอื่นและเห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างของมัน ความคิดที่ปราศจากความเชื่อมโยงใด ๆ เป็นสิ่งที่ว่างเปล่า นี่คือทุกสิ่งที่เราหมายถึงเมื่อเราพูดว่า "สัตที่บริสุทธิ์และความว่างเปล่าคือสิ่งเดียวกัน" สัตปราศจากความสัมพันธ์หรือคุณภาพไม่มีอยู่อย่างแน่นอนและปราศจากความหมายทั้งมวล ข้อความนี้นำไปสู่คำพูดคม ๆ อย่างไม่รู้จบ และยังคงออกดอกออกผลอยู่ต่อมาและนี่คืออุปสรรคและเครื่องล่อให้เราศึกษาความคิดของเฮเกล

ในบรรดาความสัมพันธ์ทั้งหลายที่เป็นสากลที่สุดคือ ความตรงกันข้ามหรือสิ่งตรงกันข้าม เงื่อนไขของความคิดหรือวัตถุทุกชนิด – ความคิดทุกความคิดและสถานการณ์ทุกสถานการณ์ในโลก – นำไปสู่สิ่งตรงกันข้ามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจากนั้นจะรวมกันเพื่อสร้างส่วนรวมที่ซับซ้อนและสูงขึ้น "ความเคลื่อนไหวแบบประติการ" นี่ปรากฏในทุกสิ่งที่เฮเกลเขียน สิ่งนี้เป็นความคิดเก่าซึ่งเอ็มพีโดคลีสได้เสนอมาก่อนและอริสโตเติลได้ใช้ใน "ทางสายกลาง" ของเขาเมื่อเขาเขียนว่า "ความรู้ของสิ่งที่ตรงกันข้ามกันเป็นหนึ่ง" ความจริง (เช่นเดียวกับอีเลคตรอน) เป็นอินทรีย์ที่รวมส่วนที่ตรงข้ามเข้าด้วยกัน ความจริงของจารีตนิยมและลัทธินิยม ความรุนแรงคือเสรีนิยม – ใจกว้างและมือที่ระมัดระวังมือเติมกับใจที่ระมัดระวัง การสร้างความคิดของเราในเรื่องสำคัญ ๆ คือ(การลดความ)ไม่แน่นอนของสิ่งที่เกินไปทั้งสองอย่าง และในปัญหาที่เป็นที่ถกเถียงทั้งหลาย ความจริงจะอยู่ที่จุดกึ่งกลาง ความเคลื่อนไหวของวิวัฒนาการเป็นการพัฒนาสิ่งที่ตรงกันข้ามอย่างต่อเนื่องผสมและประสานมันเข้าด้วยกันเซลลิงพูดถูกที่ว่า... มี "ความคล้ายคลึงกันของสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน" แฝงอยู่และพิชเตอะก็พูดถูกอีกเช่นกัน ข้อเสนอ (Thesis) ข้อแย้ง (antithesis) และข้อสรุป (synthesis) เป็นองค์ประกอบของสูตรและความลับของพัฒนาการและความจริงทุกชนิด

มิใช่ความคิดเท่านั้นที่พัฒนาและหมุนเวียนตาม "กระบวนการประติการ" วัตถุก็เป็นเช่นนั้น ด้วยสภาพของสิ่งต่าง ๆ ทุกสภาพมีความขัดแย้งแฝงอยู่ วิวัฒนาการจะสลายความขัดแย้งนี้โดยการประนีประนอมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นระบบสังคมในปัจจุบันของเราจะปล่อยความขัดแย้งที่กัดกร่อนตัวเองออกมา ลัทธิปัจเจกชนนิยมที่กระตือรือร้นต้องการความเติบโตทางเศรษฐกิจและทรัพยากรที่ยังไม่ได้ใช้ ลัทธินี้ในระยะต่อมาจะก่อให้เกิดความปรารถนาจะเป็นเครือประเทศที่ร่วมมือกัน และอนาคตก็จะไม่เห็นทั้งความจริงในปัจจุบันหรืออุดมคติที่ได้วาดไว้ สิ่งที่เห็นคือการสังเคราะห์ที่ทั้งสองจะรวมกันและสร้างชีวิตที่สูงส่งขึ้น และขั้นตอนนั้นก็จะแบ่งเป็นความขัดแย้งที่สร้างสรรค์และจะก้าวขึ้นไปสู่ระดับของการร่วมกันที่ซับซ้อนและเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น ความเคลื่อนไหวทางความคิดก็ดำเนินไปในลักษณะเดียวกับความเคลื่อนไหวของวัตถุ ในแต่ละสิ่งจะมีความก้าวหน้าของประติการจากเอกภาพโดยผ่านความหลากหลายไปถึงความหลายหลายในเอกภาพ ความคิดและสัตก็ดำเนินไปตามกฎเดียวกันตรรกศาสตร์และอภิปรัชญาก็คือสิ่งเดียวกัน

จิตเป็นอินทรีย์ที่จำเป็นสำหรับสัญชานของกระบวนการแห่งประติการซึ่งเป็นเอกภาพในความแตกต่างนี้ หน้าที่ของจิตและภาระของปรัชญาคือการค้นหาเอกภาพที่แฝงเร้นอยู่ในความหลายหลาก ภาระของจริยศาสตร์คือการประสานนิสัยกับความประพฤติเข้าด้วยกัน และงานของการเมืองคือการ

ประสานปัจเจกบุคคลเข้ากับรัฐ หน้าที่ของศาสนาคือความพยายามที่จะเข้าถึงและสัมผัสบูรณภาพซึ่งสรรพสิ่งที่ขัดแย้งกันประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสัตซึ่งเป็นสสารและจิต ผู้กระทำและวัตถุ ตลอดจนความดีความชั่วเป็นสิ่งเดียวกัน พระเจ้าเป็นระบบของความสัมพันธ์ ซึ่งทุกสิ่งจะเคลื่อนไหวและมีตัวตนและความสำคัญ ในมนุษย์สัมบูรณภาพจะก้าวขึ้นมาสู่การรู้ด้วยตนเอง และกลายเป็นความคิดสัมบูรณ์ - กล่าวคือ ความคิดที่ตระหนักว่าตัวมันเองเป็นส่วนหนึ่งของสัมบูรณภาพอยู่เหนือข้อจำกัดและเป้าหมายของปัจเจกชน และยึดความขัดแย้งอันเป็นสากล ความกลมกลืนของสรรพสิ่งซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้ได้ "เหตุผลเป็นสาระของจักรวาล... แบบของโลกนั้นเป็นสิ่งที่มีเหตุผลที่สุด"[64]

การต่อสู้และความชั่วมิได้เป็นเพียงจินตนาการเชิงปฏิเสธ มันเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงเมื่อพิจารณาอย่างฉลาด มันเป็นขั้นตอนสำหรับการบรรลุเป้าหมายและความดี การต่อสู้เป็นกฎของการเติบโต ลักษณะนิสัยถูกสร้างขึ้นท่ามกลางโลกของความสับสนวุ่นวาย และมนุษย์จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของเขาโดยการถูกบีบบังคับ ความรับผิดชอบและความทุกข์ทรมาน แม้กระทั่งความเจ็บปวดก็มีเหตุผลของมัน ความเจ็บปวดเป็นเครื่องแสดงถึงชีวิตและเป็นเครื่องกระตุ้นให้มีการสร้างใหม่ ตัณหาก็มีส่วนในเหตุผลของสรรพสิ่ง "ไม่มีสิ่งใดที่ยิ่งใหญ่ในโลกที่ประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากกิเลส[65] และแม้กระทั่งความทะเยอทะยานแบบอัตตานิยมของนโปเลียน ก็ได้มีส่วนในการพัฒนาประเทศชาติโดยไม่เจตนา ชีวิตมิได้ถูกสร้างมาเพื่อความสุขแต่เพื่อความสำเร็จ "ประวัติศาสตร์ของโลกมิใช่เวทีของความสุข ช่วงเวลาแห่งความสุขคือ กระดาษที่ว่างเปล่าในประวัติศาสตร์เพราะมันเป็นยุคของความกลมเกลียว"[66] และเนื้อหาอันน่าเบื่อหน่ายนี้ไม่มีค่าแก่มนุษย์ ประวัติศาสตร์จะถูกบันทึกก็เฉพาะในยุคที่ความจริงซึ่งขัดแย้งกันยุติลงด้วยความเจริญเจกเช่น ความลังเลและความขัดเขินของคนหนุ่มแปรไปเป็นความเรียบง่ายและความมีแบบแผนของผู้ใหญ่ ประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการประติการที่เกือบจะเป็นการปฏิวัติที่ติดต่อกันไป มนุษย์คนแล้วคนเล่า อัจฉริยะคนแล้วคนเล่ากลายมาเป็นเครื่องมือของสิ่งสัมบูรณ์ บุคคลผู้ยิ่งใหญ่ก็เป็นดังเช่นหมอตำแยที่มิได้ก่อให้เกิดอนาคต สิ่งที่เขานำออกมาจะถูกวิญญาณแห่งยุค (Zeitgeist) เป็นผู้ฟูมฟัก อัจฉริยะเพียงแต่วางก้อนหินอีกก้อนลงบนเสาเข็มดังเช่นที่คนอื่นได้ทำมาแล้ว "อย่างไรก็ตามเขาโชคดีที่มาเป็นคนสุดท้ายและเมื่อเขาวางก้อนหินลงโค้งซ้อมประตูก็สามารถตั้งอยู่ได้ด้วยตัวของมัน" "ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นปราศจากจิตสำนึกของมโนคติสากลที่เขากำลังช่วยคลี่คลายออกมา... ทว่าเขามีสายตาแหลมคมพอที่จะมองทะลุถึงข้อบังคับของกาลเวลา - ว่าอะไรพร้อมสำหรับการพัฒนา นี้คือสัจจะแห่งยุคของเขา โลกของเขาเผ่าพันธุ์ต่อไปที่จะถือกำเนิดขึ้นมาหรืออาจกล่าวได้ว่าได้ก่อกำเนิดขึ้นมาแล้วภายในครรภ์ของกาลเวลา"[67]

---

[64] Hegel : **Philosophy of History**, Bohn ed., pp9, 13

[65] อ้างแล้ว, หน้า ๒๖

[66] อ้างแล้ว, หน้า ๒๘

[67] อ้างแล้ว, หน้า ๓๑

ปรัชญาประวัติศาสตร์เช่นนั้นดูจะนำไปสู่ข้อสรุปของการปฏิวัติ กระบวนการประวัติการทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นหลักการสำคัญของชีวิต ไม่มีเงื่อนไขใดที่ถาวรในทุกขั้นตอนของสิ่งต่าง ๆ มีความขัดแย้งซึ่ง "การต่อสู้ของสิ่งตรงกันข้าม" เท่านั้นที่จะยุติมันลงได้ กฎที่ลึกซึ้งของการเมืองจึงเป็นเสรีภาพ – ทางเปิดสำหรับการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์คือความเติบโตของเสรีภาพและรัฐคือหรือควรเป็นเสรีภาพที่เป็นระเบียบ ในอีกแง่หนึ่งทฤษฎีที่ว่า "ความจริงคือสิ่งที่มีเหตุผล" ยังมีแสงสีของความเป็นอนุรักษ์นิยมอยู่ สภาพทุกอย่างแม้จะถูกกำหนดมาให้สูญสลายไปก็มีเทวสิทธิซึ่งเป็นของมันในฐานะที่เป็นขั้นตอนที่จำเป็นในวิวัฒนาการ ในอีกแง่เป็นความจริงที่โหดร้ายซึ่ง "สิ่งที่เป็นอยู่คือสิทธิ" และเมื่อเอกภาพเป็นจุดหมายของการพัฒนา ระเบียบจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอิสรภาพเป็นประการแรก

หากช่วงหลังของชีวิตเฮเกลจะมีแนวโน้มเป็นจารีตนิยมมากกว่าเป็นพวกหัวรุนแรงตามนัยแห่งปรัชญาของเขา สาเหตุส่วนหนึ่งคงเป็นวิญญาณแห่งยุค (ใช้วลีทางประวัติศาสตร์ของเขาเอง) ซึ่งเบื่อหน่ายกับการเปลี่ยนแปลงมากเกินไปหลังจากการปฏิวัติใน ค.ศ.1830 เขาได้บันทึกไว้ว่า"ในท้ายที่สุดหลังจากสี่สิบปีแห่งสงครามและความวุ่นวายนับครั้งไม่ถ้วน หัวใจที่ชราก็อาจยินดีที่ได้เห็นทุกสิ่งยุติเสียที และเป็นการเริ่มต้นของยุคที่สงบสุขอย่างน่าพอใจ"[68] ดูจะไม่ค่อยเข้าทีนักที่นักปรัชญาแห่งการต่อสู้ดังเช่นประติการแห่งการเติบโตจะกลายมาเป็นผู้สนับสนุนความพอใจ แต่เมื่อมีอายุหกสิบปีมนุษย์ก็มีสิทธิที่จะร้องขอความสงบ และในรุ่นต่อมาสานุศิษย์ของเขาก็แตกแยกตามชะตากรรมของ ประติการออกเป็น "กลุ่มเฮเกลฝ่ายขวา" และ "กลุ่มเฮเกลฝ่ายซ้าย" ไวส์และพิชเตอะในวัยหนุ่มได้เสนอแนวความคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า และการหาเหตุผลเกี่ยวกับการเมืองของการเชื่อฟังอย่างหมดหัวใจโดยมีรากฐานอยู่บนทฤษฎีที่ว่าความจริงคือเหตุผล ฟอยเออร์บัค โมลชวต เบาเออร์ และ มาร์กซ์ หันกลับไปสู่วิภัติวาทและ "การวิจารณ์ชั้นสูง" ของเฮเกลในวัยหนุ่ม และพัฒนาปรัชญาประวัติศาสตร์ให้เป็นทฤษฎีของการต่อสู้ทางชนชั้นโดยมีรากฐานอยู่บนความจำเป็นแบบเฮเกลซึ่งนำไปสู่ "สังคมนิยมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้" มาร์กซ์ได้เสนอการเคลื่อนไหวของมวลชนและพลังทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นสาเหตุพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นในโลกของวัตถุหรือชีวิตทางความคิดเข้ามาแทนที่สัมบูรณ์ ภาพซึ่งกำหนดประวัติศาสตร์ผ่านวิญญาณแห่งยุคเฮเกลศาสตราจารย์ผู้ยิ่งใหญ่ได้ฟักไข่ของสังคมนิยมออกมา

ปราชญ์ผู้ชราติเตียนพวกหัวรุนแรงว่าเป็นพวกช่างฝันและได้ซ่อนข้อเขียนในตอนต้น ๆ ของเขาอย่างระมัดระวัง เขาเข้าข้างรัฐบาลปรัสเซียด้วยเห็นชอบว่าเป็นการแสดงออกของสัมบูณภาพครั้งล่าสุดและรุ่งโรจน์อยู่ในความนิยมของวงวิชาการ ศัตรูของเขาเรียกเขาว่าเป็น "นักปรัชญาของราชการ" เขาเริ่มคิดว่าระบบเฮเกลเป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติของโลก เขาลืมไปว่าหลักประติการของเขาได้กำหนดความเป็นอนิจจังและความเสื่อมสลายในความคิดของเขา "ไม่เคยมีครั้งใดที่ปรัชญาจะมีสุ้มเสียงที่

---

[68] In Caird, p93

เดิศลอยเช่นนี้ และไม่เคยมีครั้งใดอีกเช่นกันที่เกียรติยศอย่างสูงของปรัชญาจะได้รับการยอมรับอย่างมั่นคงเช่นใน ค.ศ.1830" ในกรุงเบอร์ลิน[69]

ทว่าเฮเกลแก่เร็วมากในช่วงเวลาแห่งความสุขนั้น เขากลายมาเป็นคนสติลอยเช่นอัจฉริยะตามเรื่องเล่าในหนังสือ ครั้งหนึ่งเขาเข้ามาในห้องบรรยายด้วยรองเท้าข้างเดียวอีกข้างหนึ่งทิ้งไว้ในโคลนโดยไม่ได้สังเกตุ เมื่ออหิวาตกโรคระบาดเข้ามาในเบอร์ลินเมื่อ ค.ศ. 1831 ร่างกายที่อ่อนแอของเขาก็พ่ายแพ้แก่โรคติดต่อเป็นคนแรก หลังจากที่ล้มเจ็บได้หนึ่งวันเขาก็สิ้นชีวิตลงอย่างสงบขณะที่หลับในช่วงเวลาปีเดียวกันนั้นเราได้เห็นนโปเลียน เบโธเฟน และ เฮเกล ถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1827 ถึง ค.ศ. 1832 เยอรมันก็สูญเสียเกอเต เฮเกล และ เบโธเฟน นับเป็นการสิ้นสุดแห่งยุคความพยายามอันงดงามครั้งสุดท้ายในสมัยที่ยิ่งใหญ่สุดของเยอรมัน

บันทึกผู้แปล

พิวริแตน (Puritan) สมาชิกของกลุ่มโปรเตสแตนท์จากอังกฤษซึ่งแยกตัวออกมาเพราะความเชื่อที่ต่างจากโปรเตสแตนท์เดิม พวกนี้ไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรม และเคร่งครัดกับกฎเกณฑ์ทางศาสนามาก

ฟาริซี (Pharisee) สมาชิกของยิวนิกายเก่าที่เน้นการตีความกฎหมายของโมเสสอย่างเคร่งครัด

เอ็นไซโคลปีเดีย (Encyclopedia) กลุ่มนักคิดสำคัญของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 ซึ่งให้ความสำคัญกับความรู้และเหตุผลตลอดจนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่าจะช่วยทำให้มนุษยชาติเจริญก้าวหน้า

---

[69] Paulsen : **Immanual Kant**, p.385

บทที่ 7

โชเปนเฮาเออร์

I. ยุค

เหตุใดครึ่งแรกของศตวรรษที่สิบเก้าเสียงของกวีทุนิยม เช่น ไบรอนในอังกฤษ เดอร์บูเซตในฝรั่งเศส ไฮน์ในเยอรมัน ลีโอปาดีในอิตาลี พุชกินและเลอมอนทอฟในรุสเซีย คีตกวีทุนิยม เช่น ชูเบิร์ต ชูมานท์ โชแปง และแม้กระทั่ง เบโธเฟ่นในช่วงหวัง (นักทุนิยมที่พยายามจะบอกตนเองว่าตนเป็นพวกที่มองโลกในแง่ดี) และเหนืออื่นใดนักปรัชญาทุนิยมอย่างลึกซึ้งเยี่ยงอาเธอโชเปนเฮาเออร์ จึงกลายมาเป็นเสียงที่เด่นชัดของศตวรรษ **โลกในฐานะเป็นเจตจำนงและความคิด** (The World as Will and Idea) ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมความทุกข์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดปรากฏออกมาใน ค.ศ. 1818 ซึ่งเป็นยุคของสัมพันธมิตรอัน"ศักดิ์สิทธิ์"สงครามวอเตอร์ลูได้ยุติลง การปฏิวัติได้มอดมลายไป และ "บุตรของการปฏิวัติ" ก็กำลังตายอย่างช้า ๆ อยู่บนก้อนหินในท้องทะเลอันไกลโพ้น การที่โชเปนเฮาเออร์เชิดชูเจตจำนงให้เป็นสิ่งสูงสุดนั้นเป็นผลมาจากร่องรอยของเจตจำนงอันมหัศจรรย์และบ้าเลือดที่ปรากฏขึ้นมาเป็นรูปร่างอย่างชัดเจนในร่างเล็ก ๆ ของชาวคอซิการ์ผู้นั้น และความหมดหวังในชีวิตของโชเปนเฮาเออร์ก็มาจากระยะทางอันแสนจะห่างไกลจากเกาะเซนต์เฮเลนา เจตจำนงได้ชัยชนะในท้ายที่สุดและมัจจุราชก็เป็นผู้กำชัยชนะในสงครามทุกครั้ง ราชวงศ์บูร์บองได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง ขุนนางศักดินาหวนกลับมาอ้างสิทธิในดินแดนของตนอีกครั้ง และจิตนิยมแบบนิยมสันติภาพของอเล็กซานเดอร์ก็ได้ฟูมฟักสันนิบาตที่จะระงับความก้าวหน้าทุกหนทุกแห่งอย่างไม่รู้ตัว ยุคแห่ง

ความยิ่งใหญ่ได้ผ่านพ้นไปแล้วเกอเตได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้าขอบคุณพระเจ้าที่ข้าพเจ้ามิใช่คนหนุ่มในโลกที่สูญสลาย จนหมดสิ้นแล้วเช่นนี้"

ยุโรปทั้งปวงหมดกำลังแล้ว คนแข็งแรงนับล้านล้มตายไป ที่ดินนับล้านไร่ถูกทอดทิ้งให้ว่างเปล่า ทั่วทุกหนทุกแห่งในทวีปยุโรปชีวิตจะต้องเริ่มต้นกันใหม่อีกครั้งเพื่อจะฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจส่วนเกินอันซับซ้อนซึ่งถูกกลืนหายไปในสงครามอย่างช้า ๆ และเจ็บปวด โซเปนเฮาเออร์ได้ท่องเที่ยวไปในฝรั่งเศสและออสเตรียเมื่อ ค.ศ. 1804 และรู้สึกตกใจกับความไร้ระเบียบและความสกปรกตลอดจนความน่า สังเวชในชนบท ความลำเค็ญของชาวนา ความระส่ำระสายและความทุกข์ยากภายในเมืองต่าง ๆ ร่องรอยความเสียหายจากกองทัพนโปเลียนและกองทัพต่อต้านนโปเลียนปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกประเทศ กรุงมอสโคว์จมอยู่ในกองเถ้าถ่าน ชาวนาในอังกฤษผู้มีชัยอย่างน่าภาคภูมิในการต่อสู้ สิ้นเนื้อประดาตัว เพราะราคาข้าวสาลีตกต่ำ และคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมก็ได้ลิ้มรสความน่ากลัวของระบบโรงงานซึ่งเพิ่งเริ่มต้นและปราศจากการควบคุม การปลดทหารออกจากประจำการยิ่งเพิ่มอัตราการว่างงานของประชาชนมากขึ้น คาไลน์ได้บันทึกไว้ว่า "ข้าพเจ้าได้ยินบิดาของข้าพเจ้าเล่าว่าในระยะที่ข้าวโอ๊ตบดหยาบ ๆ ราคาสูงถึงสโตนละสิบชิลลิง ท่านได้สังเกตเห็นคนงานแยกกันไปที่ลำธารตามลำพังและดื่มน้ำแทนอาหารเย็น ต่างคนต่างพยายามที่จะซ่อนความทุกข์ยากจากกันและกัน"[1] ไม่เคยมีครั้งใดที่ชีวิตจะดูไร้คุณค่าและแสนจะต่ำต้อยเช่นนี้มาก่อน

ถูกแล้วการปฏิวัติได้สิ้นสุดไปแล้ว และชีวิตก็ดูจะสูญหายไปจากวิญญาณของยุโรปเนื่องด้วยสวรรค์แห่งใหม่ที่เรียกกันว่ายูโทเปียซึ่งมนต์ขลังของมันเข้ามาแทนที่ ยุคสุดท้ายของเทพเจ้าทั้งหลายได้จางหายไปในอนาคตอันมืดมัวซึ่งมีแต่ตาของเด็กเท่านั้นที่มองเห็นได้ ผู้มีอายุทั้งหลายได้ติดตามภาพลวงตานี้มานานพอแล้ว และหันหลังให้มันเพราะมันเป็นเพียงภาพจำลองความหวังของมนุษย์ มีเพียงคนหนุ่มคนสาวเท่านั้นที่จะอยู่ในอนาคตได้ และคนเก่าเท่านั้นที่อยู่ในอดีตได้ คนส่วนใหญ่จำต้องยอมอยู่ในปัจจุบัน และปัจจุบันก็คือความพินาศ วีรบุรุษและผู้มีศรัทธาในความเชื่อกี่พันคนที่ได้ต่อสู้เพื่อการปฏิวัติ หัวใจของคนหนุ่มสาวทั่วทุกแห่งในยุโรปได้หันไปหาสาธารณรัฐที่เพิ่งกำเนิดขึ้นมา และหล่อเลี้ยงชีวิตด้วยแสงและความหวังจากสิ่งนี้ จนกระทั่งเบโธเฟนจึกคำอุทิศบทเพลง **บทดนตรีแห่งวีรบุรุษ** (Heroic Symphony) ที่มอบให้แก่ผู้ที่เลิกเป็นบุตรแห่งการปฏิวัติและกลายมาเป็นบุตรเขยของปฏิกิริยาทั้งเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย คนจำนวนเท่าใดที่ต่อสู้เพื่อความหวังอันยิ่งใหญ่ในขณะนั้นและเชื่อด้วยความไม่แน่ใจอย่างรุนแรงจนกระทั่งถึงวันสุดท้าย และบัดนี้นี่คือวาระสุดท้าย : วอร์เตอร์ลูและเซนต์เฮเลนาและเวียนนา และแล้วบนบัลลังก์ของฝรั่งเศสที่อ่อนแรงคือราชวงศ์บูร์บอง ซึ่งมิได้เรียนรู้อะไรและไม่ลืมอะไรด้วย นี่คือละครฉากสุดท้ายอันยิ่งใหญ่ของยุคแห่งความหวังและความพยายาม อย่างที่ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ไม่เคยรู้จักมาก่อน

---

[1] Froude : **Life and Letter of Thomas Carlyle**, I, p 52

ช่างเป็นโศกนาฏกรรมที่ตลกอะไรเช่นนี้สำหรับผู้ซึ่งมีเสียงหัวเราะที่เต็มไปด้วยความขมขื่นและน้ำตา

ในช่วงเวลาแห่งความผิดหวังและความทุกข์ยากนี้ คนจนก็ได้อาศัยความหวังทางศาสนาเป็นเครื่องปลอบใจ แต่ชนชั้นสูงส่วนใหญ่ได้สูญเสียศรัทธาไปหมดแล้วและมองโลกที่พินาศนี้อย่างปราศจากภาพแห่งความฝันถึงชีวิตที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งในท้ายที่สุดความชั่วร้ายที่น่าเกลียดนี้จะถูกทำลายลงด้วยความยุติธรรมและความงาม และแท้ที่จริงแล้วดูเป็นการยากที่จะเชื่อว่า ดาวเคราะห์ซึ่งน่าสังเวชที่มนุษย์ได้เห็นในปี ค.ศ. 1818 นั้น อยู่ในอุ้งพระหัตถ์ของพระเจ้าผู้ทรงปัญญาและพระกรุณาธิคุณ เมฟิสโตเฟลิสได้ชัยชนะและเฟาสต์ทั้งหลายก็ตกอยู่ในความหมดหวัง วอลแตร์ได้หว่านลมบ้าหมูไว้และโชเปนเฮาเออร์จะเป็นคนเก็บเกี่ยวผลผลิตนี้

น้อยครั้งที่ปรัชญาและศาสนาต้องเผชิญหน้าอย่างชัดเจนและหลีกเลี่ยงไม่ได้กับปัญหาความชั่วร้าย หลุมฝังศพจากสงครามตั้งแต่โปโลญน์จนถึงมอสโควและปิรามิดได้ก่อให้เกิดข้อปุจฉาเงียบ ๆ ต่อดวงดาวที่ซาเย็น อีกนานเท่าไรกันพระเป็นเจ้า และทำไมความหายนะอันใหญ่หลวงเกือบทั่วทั้งโลกนี้เป็นการแก้แค้นของพระเจ้าผู้ทรงความยุติธรรม ต่อยุคแห่งเหตุผลและความปราศจากศรัทธากระนั้นหรือ นี่เป็นการเรียกร้องให้ปัญญาที่สำนึกผิดน้อมรับศรัทธาความหวังและความกรุณาอันเป็นคุณธรรมเก่าแก่กระนั้นหรือ นี่คือความคิดของชเลเกล โนวาลิส ชาโตบริออง์ เดอมูเซท์ เซาท์ที และเวิร์ดสเวิร์ทกับโกกอล และทั้งหมดก็หันกลับไปหาศรัทธาดั้งเดิมราวกับลูกที่ออกจากบ้านไปทนทุกข์ยาก จึงรู้สึกมีความสุขที่ได้กลับมาบ้านอีกครั้ง ทว่าอีกหลายคนให้คำตอบที่เกรี้ยวกราดว่าความ อลหม่านของยุโรปเป็นภาพสะท้อนถึงความไร้ระเบียบของจักรวาล ไม่มีทั้งสิ่งที่เรียกว่าระเบียบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความหวังจากสวรรค์ และถ้าหากมีพระเจ้าจริง พระองค์จะต้องพระ(เนตร)บอดความชั่วร้ายจึงครอบงำโลก นี่คือความคิดของไบรอน ไฮน์ เลอมอนทอฟและลีโอปาดีกับนักปรัชญาของเรา

II. ตัวบุคคล

โชเปนเฮาเออร์เกิดในดานท์ซิก เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1788 บิดาเป็นพ่อค้าที่ขึ้นชื่อว่ามีความสามารถ อารมณ์ร้อนและมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองและรักอิสรภาพ เข้าย้ายจากดานท์ซิกมาฮัมบูร์กเมื่อเด็กชายมีอายุได้ห้าขวบ เพราะดานท์ซิกสูญเสียอิสรภาพในการผนวกเข้ากับโปแลนด์ เมื่อ ค.ศ. 1793 ดังนั้นโชเปนเฮาเออร์น้อยจึงเติบโตขึ้นท่ามกลางธุรกิจและการเงินและแม้ว่าเขาจะละทิ้งอาชีพพ่อค้าซึ่งบิดาผลักดันเขาเข้าไป ทว่าสิ่งนี้ยังคงทิ้งร่องรอยให้ปรากฏในตัวเขาคือท่าทางที่แข็งกระด้าง จิตที่เป็นสื่อนิยม ความรู้เกี่ยวกับโลกและมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เขามีลักษณะตรงข้ามกับนักปรัชญาประเภทแก่ทฤษฎีหรืออยู่แต่ในหอคอย

ซึ่งเขาเหยียดหยามมาก บิดาของเขาสิ้นชีวิตด้วยน้ำมือของตนเอง ใน ค.ศ. 1805 ส่วนย่าสิ้นชีวิตด้วยความวิกลจริต

โชเปนเฮาเออร์กล่าวไว้ว่า "ลักษณะหรือเจตจำนงเป็นสิ่งซึ่งถ่ายทอดมาจากบิดา ปัญญานั้นได้จากมารดา"[2] มารดาของเขาเป็นคนมีปัญญา หล่อนเป็นนักประพันธ์ผู้เป็นที่นิยมมากที่สุดคนหนึ่งในยุคของหล่อน ทว่าหล่อนมีทั้งอารมณ์และความอ่อนไหวของอารมณ์ด้วยหล่อนไม่มีความสุขกับสามีผู้น่าเบื่อ และเมื่อเขาถึงแก่กรรม หล่อนก็หันไปหาความรักแบบเสรี และย้ายไปไวร์มาร์ซึ่งมีบรรยากาศเหมาะสมที่สุดกับชีวิตแบบนั้น อาเธอร์ โชเปนเฮาเออร์มีปฏิกริยาต่อการกระทำของมารดาเช่นเดียวกับที่แฮมเล็ตมีต่อการสมรสครั้งใหม่ของมารดา และการทะเลาะกับมารดาก็ได้สอน ความจริงเพียงส่วนเดียวเกี่ยวกับสตรีซึ่งเขาได้ปรุงแต่งปรัชญาของเขาส่วนใหญ่ จดหมายฉบับหนึ่งซึ่งเธอมีถึงเขา ได้เผยให้ภาวะความเป็นไปของทั้งสอง "แกเป็นคนเหลือที่ใครจะทนได้และเป็นภาระยากที่จะอยู่ด้วยได้ คุณลักษณะที่ดีของแกถูกความอวดดีของแกบดบังหมด และไร้ค่าสำหรับโลก เพียงเพราะแกไม่สามารถที่จะบังคับตัวเองไม่ให้แคะไค้ผู้อื่น"[3] ดังนั้นทั้งสองจึงแยกกันอยู่ เขาจะมาหาเมื่อเธอ "จัดงานที่บ้าน และเป็นคนหนึ่งในกลุ่มแขก และทั้งคู่จะสุภาพใส่กันเยี่ยงคนแปลกหน้าแทนที่จะเป็นศัตรูกันเยี่ยงคนที่เป็นญาติ เกอเตซึ่งชอบมาตามโชเปนเฮาเออร์เพราะเธออนุญาตให้เขานำคริสเตียนมาด้วย ทำให้เหตุการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้นด้วยการบอกมารดาว่าบุตรชายของเธอจะเป็นคนมีชื่อเสียงโด่งดังต่อไป ผู้เป็นแม่ไม่เคยได้ยินว่าอัจฉริยะสองคนจะอยู่ในตระกูลเดียวกัน ท้ายที่สุดในการทะเลาะกันครั้งสุดท้าย แม่ก็เลยผลักลูกและคู่อริลงบันไดไป ซึ่งนักปรัชญาของเราก็ได้ประกาศแก่เธออย่างชมชื่นว่า โลกภายนอกจะรู้จักเธอได้โดยผ่านเขา โชเปนเฮาเออร์ออกจากไวร์มาร์หลังจากนั้นไม่นาน และแม้ว่ามารดาของเขาจะมีชีวิตอยู่ต่อมาอีกยี่สิบสี่ปีเขาก็ไม่เคยเห็นเธออีกเลย ในรอบซึ่งเป็นเด็กปี 1788 ก็ดูจะเผชิญชะตากรรมเช่นเดียวกันนี้ จากสภาพแวดล้อมคนเหล่านี้เกือบจะถูกชะตากรรมผลักดันให้เป็นทุนนิยม คนที่ไม่เคยได้รู้จักความรักของมารดาและที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้นคือรู้จักแต่ความจองหังของมารดา จึงไม่มีเหตุที่จะต้องหลงใหลในเสน่ห์ของโลก

ในระหว่างนั้นโชเปนเฮาเออร์ก็ได้เข้า "ยิมนาเซียม" และมหาวิทยาลัยและได้เรียนรู้มากกว่าสิ่งที่ระบุไว้ในหลักสูตร เขาได้โผเข้าหาความรักและโลก ผลที่ได้รับมีส่วนกระทบต่อนิสัยใจคอและปรัชญาของเขา[4] เขากลายเป็นคนที่หมดหวัง ชอบเยาะเย้ยและซีระแวง เขาถูกครอบงำด้วยความกลัวและจินตนาการอันชั่วร้าย เขาต้องเก็บกล้องยาสูบลั่นกุญแจและไม่เคยไว้ใจให้ช่างตัดผมโกนหนวดให้เลย และเขาจะวางปืนที่บรรจุกระสุนไว้ข้างเตียงเมื่อเข้านอน สันนิษฐานได้ว่าคงเพื่อความสะดวกเมื่อมีขโมยเข้ามา เขาทนเสียงต่าง ๆ ไม่ได้ เขาได้บันทึกไว้

---

[2] **The World as Will and Idea** : London, 1883; III 300

[3] In Wallace : **Life of Schopenhauer**; *London, no date; p. 59*

[4] เปรียบเทียบ, Wallace, 92

ว่า "ข้าพเจ้ามีความเห็นมาเป็นเวลานานแล้วว่า ปริมาณของเสียงที่คนทนได้โดยไม่เดือดร้อนนั้น จะเป็นสัดส่วนที่กลับกันกับความสามารถทางจิตของบุคคลนั้น และอาจจะถือได้ว่าเป็นการวัดที่ค่อนข้างยุติธรรม...เสียงนั้นเป็นสิ่งที่ทรมานคนที่มีปัญญาทุกคน..... การแสดงความกระปรี้กระเปร่าอย่างมหาศาล เช่น การเคาะ การตอกตะปู การโยนของโครมคราม เป็นสิ่งที่ทรมานข้าพเจ้าทุกวันตลอดชีวิตของข้าพเจ้า"[5] เขาใกล้จะมีอาการทางประสาทเนื่องจากความยิ่งใหญ่ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับ พาลพลาดหวังในความสำเร็จและชื่อเสียง ทำให้เขาหันเข้าหาตัวเองและกัดกร่อนวิญญาณของตนเองแทน

เขาไม่มีมารดา ภรรยา บุตร ครอบครัวหรือแม้แต่ประเทศ "เขาเป็นคนตัวคนเดียวจริงๆ ไม่มีเพื่อนแม้แต่คนเดียว และระหว่างเขากับความไม่มีอะไรเลย คืออนันตภาพ"[6] เขาปลอดจากโรคชาติ นิยมในสมัยของเขายิ่งกว่าเกอเต ใน ค.ศ.1813 ความกระตือรือร้นของพิชเตอะต่อสงครามปลดแอก นโปเลียนดึงดูดเขาจนเขาคิดจะสมัครเป็นทหารอาสา และได้ซื้ออาวุธมาชุดหนึ่งด้วย ทว่าความรอบคอบได้ยับยั้งเขาไว้ทันเวลา เขาได้โต้แย้งว่า "สิ่งที่นโปเลียนให้ก็คือการแสดงออกถึงตัวตนและความปรารถนาในชีวิตที่เข้มข้นและปราศจากเครื่องเหนี่ยวรั้งซึ่งคนอ่อนแอก็รู้สึก ทว่าต้องปกปิดด้วยความจำเป็น"[7] ดังนั้นแทนที่จะไปรบ เขาจึงไปอยู่ในชนบทและเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกทางปรัชญาของเขาแทน

หลังจากจบวิทยานิพนธ์ว่าด้วยรากฐานสี่ส่วนของเหตุผลที่เหมาะสม (On the Fourfold Root of Sufficienct Reason)(ค.ศ. 1813)[8] โชเปนเฮาเออร์ก็มอบเวลาและทุ่มพลังทั้งหมดให้กับงานที่จะมาเป็นงานชิ้นเอกของเขาเรื่อง**โลกในฐานะเจตจำนงและความคิด** (The World as Will and Idea) เขาส่งต้นฉบับไปให้ผู้พิมพ์ พร้อมกับคำสรรเสริญอย่างสูง เขาได้กล่าวว่าสิ่งนี้มิใช่การนำความคิดเก่ามาปรุงใหม่ หากแต่เป็นโครงสร้างทางความคิดริเริ่มที่มีเอกภาพสูง "กระจ่างชัด ทรงพลังและมีความงาม" เป็นหนังสือ "ซึ่งจากนี้ต่อไปจะเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดหนังสืออื่น ๆ อีกเป็นร้อยเล่ม"[9] คำบรรยายทั้งหมดนี้แสดงถึงความหลงตัวอย่างรุนแรงและเป็นคำบรรยายที่เป็นความจริงที่สุด หลายปีต่อมาเขามั่นใจอย่างมากว่าได้แก้ปัญหาสำคัญของปรัชญาตก จนกระทั่งเขาคิดจะสลักแหวนตราของเขาเป็นรูปสฟิงซ์กระโดดลงสู่เหวดังที่มันได้สัญญาไว้หากมีผู้ตอบปัญหาของมันได้

---

[5] **The World as Will and Iden**, ii. 199 *Essays*, "On Noise".

[6] Nietzsche : **Schopenhauer as Educator**; London, 1910; p. 122

[7] Wallace : Article "Schopenhauer" in the **Encyclopedia Britanica**

[8] โชเปนเฮาเออร์ได้ยืนยันอย่างไม่สู้มีเหตุผลเพียงพอนักและราวกับเขาเป็นผู้ขายของว่าจะต้องอ่านหนังสือเล่มนี้ก่อนเพื่อที่จะเข้าใจโลกในฐานะเจตจำนงและความคิด แต่กระนั้นผู้อ่านคงจะเป็นสุขที่จะรู้ว่า "หลักของเหตุผลที่เหมาะสม" คือ "กฎของสาเหตุและผล" ในสี่ลักษณะ 1. สรรกเป็นตัวกำหนดข้อสรุปที่มาจากข้อฐาน 2. กายภาพเป็นตัวกำหนดผลซึ่งมาจากสาเหตุ 3. คณิตศาสตร์เป็นตัวกำหนดโครงสร้างโดยหลักคณิตศาสตร์และกลศาสตร์ และ 4. ศีลธรรมเป็นตัวกำหนดความประพฤติโดยลักษณะ

[9] In Wallace, **Life**. p. 107

อย่างไรก็ดีหนังสือนั้นแทบมิได้ดึงดูดความสนใจของผู้ใดเลย โลกยากจนและเหนื่อยอ่อนเกินกว่าที่จะอยากอ่านเรื่องของความยากจนและความเหนื่อยอ่อนอีก สิบหกปีหลังจากที่หนังสือได้รับการตีพิมพ์ออกมา โชเปนเฮาเออร์ก็ได้รับแจ้งว่าหนังสือส่วนใหญ่ถูกขายเป็นกระดาษใช้แล้ว ในความเรียงว่าด้วยชื่อเสียงซึ่งปรากฏใน "ปัญญาแห่งชีวิต" เขาได้คัดข้อสังเกตบางประการของลิช เตนเบอร์เกอร์ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีส่วนพาดพิงถึงงานชิ้นเอกของเขา "งานประเภทนี้เป็นเสมือนกระจกเงา หากจะส่องกระจกท่านจะหวังเห็นภาพเทวทูตมองออกมาย่อมไม่ได้" และ" เมื่อศีรษะและหนังสือเกิดชนกัน หากสิ่งหนึ่งฟังดูกลวง จำเป็นหรือไม่ว่าสิ่งนั้นจะต้องเป็นหนังสือ" เขาได้เขียนต่อไปด้วยเสียงของความทะนงตนที่ถูกทำร้ายว่า "ยิ่งมนุษย์เป็นของอนุชนรุ่นหลังมากเท่าใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นของมนุษยชาติโดยทั่วไปมากเท่าใด เขาก็ยิ่งเป็นคนแปลกหน้าสำหรับคนรุ่นเขามากเท่านั้น ทั้งนี้เพราะงานของเขา มิได้มุ่งสำหรับคนพวกนี้เท่านั้น แต่มุ่งสำหรับเขาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ งานของเขาจึงปราศจากลักษณะสามัญที่คนเหล่านี้คุ้นเคยคนเหล่านี้จึงไม่ชอบ" จากนั้นเขาก็ร่ายโวหารอย่างไพเราะราวกับสุนัขจิ้งจอกในนิทานโดยกล่าวว่า "นักดนตรีจะรู้สึกภูมิใจไหมเมื่อได้รับการ ปรบมือจากผู้ฟัง หากเขารู้ว่าคนเหล่านั้นหูหนวกเกือบทั้งหมด และเพื่อจะปิดบังความพิการ เขาเห็นคนสองสามคนปรบมือและเขาจะว่าอย่างไรหากเขาได้รู้ว่าคนสองสามคนนั้นได้รับการติดสินบนให้ปรบมือดังที่สุดให้กับนักดนตรีที่เล่นแย่ที่สุด" สำหรับคนบางคนความหลงตัวเป็นเครื่องทดแทนความไร้ชื่อเสียงสำหรับคนอื่น ความหลงตัวกลับช่วยสนับสนุนให้มันปรากฏชัดขึ้น

โชเปนเฮาเออร์ได้ทุ่มชีวิตทั้งชีวิตให้กับหนังสือเล่มนี้เสียจนงานชิ้นหลังของเขาเป็นเพียงคำอธิบายหนังสือเล่มนี้เท่านั้น เขากลายมาเป็นนักศึกษาคัมภีร์ทัลหมุดสำหรับคัมภีร์โทราห์ของเขา อธิบายความคับข้องใจของเขาเอง ใน ค.ศ. 1836 เขาได้พิมพ์ความเรียงเรื่อง **ว่าด้วยเจตจำนงในธรรมชาติ** (On The Will in Nature) ซึ่งในระดับหนึ่งได้รวมไว้ในฉบับพิสดารเรื่อง **โลกในฐานะเป็นเจตจำนงและความคิด** ซึ่งปรากฏใน ค.ศ. 1844 ใน ค.ศ. 1841 เขาได้พิมพ์หนังสือเรื่อง **ปัญหารากฐานสองประการของจริยศาสตร์**(The Two Ground-Problems of Ethics) และใน ค.ศ. 1851 ได้พิมพ์เรื่องที่เหลือ (By-Products and Leavings) ขนาดสองเล่มใหญ่ ๆ ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า **ความเรียง** (Essays) นับเป็นเล่มที่อ่านได้ง่ายที่สุดในบรรดาหนังสือของเขา อีกทั้งยังเพียบพร้อมไปด้วยความรอบรู้และไหวพริบ โชเปนเฮาเออร์ ได้รับหนังสือฟรีสิบเล่มเป็นรางวัลตอบแทน การมองโลกในแง่ดีออกจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากในสภาวการณ์เช่นนี้

มีเพียงการผจญภัยอย่างเดียวเท่านั้น ที่เข้ามาขัดจังหวะการศึกษาอย่างจำเจของเขาหลังจากไวร์มาร์ เขาหวังจะมีโอกาสเสนอปรัชญาของเขาในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงแห่งใดแห่งหนึ่งของเยอรมัน โอกาสนั้นมาถึงใน ค.ศ. 1822 เมื่อเขาได้รับเชิญไปเบอร์ลินในฐานะอาจารย์พิเศษเขาจงใจเลือกชั่วโมงที่ตรงกับเวลาสอนของเฮเกล ซึ่งขณะนั้นมีอิทธิพลมากแล้ว เป็นเวลาบรรยายของเขา โชเปนเฮาเออร์เชื่อมั่นว่านักศึกษาจะมองเขาและเฮเกลด้วยสายตาของคน

รุ่นหลัง ทว่านักศึกษานั้นยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ไกลถึงเพียงนั้นและโซเปนเฮาเออร์ก็ได้พบว่าตนเองบรรยายให้เก้าอี้ที่ว่างเปล่าฟัง เขาลาออกและแก้แค้นให้ตนเองด้วยการกล่าวร้ายต่อเฮเกลอย่างขมขื่น และทำให้งานชิ้นสำคัญที่พิมพ์ครั้งหลังของเขาเสียไป ใน ค.ศ. 1831 เมื่ออหิวาตกโรคระบาดในเบอร์ลินทั้งเฮเกลและโซเปนเฮาเออร์ได้อพยพหนีภัย ทว่าเฮเกลหวนกลับมาก่อนถึงเวลาอันสมควรจึงติดโรคและสิ้นชีวิตลงภายในสองสามวัน โซเปนเฮาเออร์ไม่ยอมหยุดจนกระทั่งถึงแฟรงเฟิร์ต อันเป็นที่ซึ่งเขาได้ใช้ชีวิตในส่วนที่เหลือของเจ็ดสิบสองปี ต่อมา

เช่นเดียวกับพวกทุนนิยมที่มีสติปัญญาทั้งหลาย เขาพยายามหลีกเลี่ยงจากการตกหลุมพรางของการมองโลกในแง่ดี อันได้แก่ ความพยายามที่จะหาเลี้ยงชีวิตด้วยปากกาเขาได้รับมรดกเป็นผลกำไรจากกิจกรรมของบิดาและอยู่อย่างเป็นสุขตามอัตภาพด้วยรายได้จากมรดกนี้ เขานำเงินไปลงทุนด้วยความฉลาดที่ไม่เหมาะสมกับนักปรัชญา เมื่อบริษัทที่เขาเล่นหุ้นด้วยล้มและเจ้าหนี้คนอื่นๆตกลง จะยอมรับเงินคืน 70% โซเปนเฮาเออร์ต่อสู้เพื่อให้ได้คืนร้อยเปอร์เซ็นต์และได้ชัยชนะ เขามีเงินพอที่จะเช่าห้องสองห้องในบ้านที่แบ่งให้เช่าพร้อมอาหาร เขาใช้ชีวิตบั้นปลายสามสิบปีที่นั่น โดยไม่มีสหายใดนอกจากสุนัข เขาเรียกเจ้าสุนัขพูเดิลตัวน้อยนั้นว่า อาตมา (ศัพท์พราหมณ์สำหรับวิญญาณสากล) ทว่าคนช่างล้อเลียนประจำเมืองจะเรียกมันว่า "โซเปนเฮาเออร์น้อย" เขากินอาหารมื้อเย็นเป็นประจำที่ร้านอิงลิชเซอร์ฮอฟ เมื่อเริ่มอาหารแต่ละมื้อเขาจะวางเหรียญทองไว้บนโต๊ะตรงหน้าเขา และเมื่อสิ้นสุดการรับประทานเขาจะเก็บเหรียญนั้นเข้ากระเป๋า ในท้ายที่สุดคนเดินโต๊ะผู้ขุ่นเคืองก็ถามถึงความหมายของพิธีกรรมที่เป็นนิจสินนี้ โซเปนเฮาเออร์ได้ตอบว่าเป็นการพนันข้างเดียวของเขาว่าวันใดที่นายทหารอังกฤษที่กินอาหารที่นั่นจะพูดถึงเรื่องอื่นที่มิใช่ม้าผู้หญิงหรือสุนัข เขาจะหย่อนเหรียญนี้ลงหีบสำหรับหยอดเงินบริจาคสงเคราะห์คนจนทันที[10]

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ไม่ใส่ใจทั้งตัวเขาและหนังสือของเขาเลย ราวกับจะพิสูจน์ข้ออ้างของเขาที่ว่าความก้าวหน้าทางปรัชญาทั้งหลายนั้นเกิดนอกกำแพงวิชาการ นิทซ์ชีได้กล่าวว่า "ไม่มีสิ่งใดที่ทำให้ปราชญ์เยอรมันขัดเคืองได้เท่ากับการที่โซเปนเฮาเออร์ต่างไปจากพวกเขา" แต่เขาก็เรียนรู้ที่จะอดทน เขาเชื่อมั่นว่าแม้จะช้าเพียงใดก็ตามเขาจะต้องเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และในท้ายที่สุดสิ่งนั้นก็เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ คนชั้นกลาง เช่น นักกฎหมาย แพทย์ พ่อค้า ได้พบว่าเขาเป็นนักปรัชญาที่มิได้เสแสร้งใช้ภาษากวนจอมปลอมของอภิปรัชญา แต่กลับสำรวจปรากฏการณ์ของชีวิตจริงอย่างฉลาด ยุโรปซึ่งเลิกงมงายกับอุดมคติและความพยายามของ ค.ศ. 1848 ได้หันมาต้อนรับปรัชญาซึ่งเป็นเสียงสะท้อนของความสิ้นหวังของ ค.ศ. 1815 อย่างกระตือรือร้น องค์ประกอบที่ช่วยส่งให้โซเปนเฮาเออร์มีชื่อเสียงในท้ายที่สุด คือ การโจมตีเทววิทยาโดยวิทยาศาสตร์ การกล่าวหาความยากจนและสงครามของพวกสังคมนิยม การให้ความสำคัญแก่การต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตของนักชีววิทยา

---

10 Wallace, 171

เขายังไม่แก่เกินกว่าจะชื่นชอบความเป็นที่นิยมนี้ เขาอ่านบทความที่เขียนเกี่ยวกับเขาทุกบท อย่างหิวกระหาย และขอให้เพื่อนส่งคำวิจารณ์ที่ตีพิมพ์ทุกฉบับเท่าที่จะหาได้มาให้เขา โดยเขาจะเป็นผู้เสียค่าส่งทางไปรษณีย์เอง ใน ค.ศ. 1851 วากเนอร์ได้ส่ง **Der Ring der Nibelungen** มาให้เขาพร้อมคำพูดที่แสดงความชื่นชมในปรัชญาดนตรีของโชเปนเฮาเออร์ ด้วยเหตุนี้นักทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่เกือบจะกลายเป็นผู้มองโลกในแง่ดีเมื่อย่างเข้าวัยชรา เขาจะเป่าขลุ่ยด้วยความพากเพียรหลังอาหารค่ำและขอบคุณกาลเวลาที่ทำลายไฟในวัยหนุ่มของเขาไป ผู้คนจากทั่วโลกหลั่งไหลมาเยี่ยมเขา และในวันครบรอบวันเกิดปีที่เจ็บสิบของเขา ใน ค.ศ. 1858 คำแสดงความยินดีก็หลั่งไหลมาจากทุกสารทิศทุกทวีป

เขามีชีวิตอยู่ต่ออีกสองปีหลังจากนั้นซึ่งนับว่าไม่เร็วเกินไปนัก ครั้นวันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1860 เขาลงมากินอาหารเช้าตามลำพังและดูเป็นปกติ หนึ่งชั่วโมงต่อมาหลังจากนั้น เจ้าของบ้านได้พบว่าเขายังคงนั่งอยู่ที่โต๊ะอาหารแต่สิ้นชีวิตแล้ว

III. โลกในฐานะความคิด

สิ่งที่กระทบความรู้สึกของผู้อ่านในทันทีที่เปิดหนังสือเรื่อง**โลกในฐานะเจตจำนงและความคิด** คือ ท่วงทำนองของการเขียน นี่มิใช่ปัญหาที่น่าเวียนหัวจากศัพท์เฉพาะแบบคานท์ ไม่มีสิ่งที่ทำให้มีแบบเฮเกล ไม่มีเรขาคณิตแบบสปิโนซา ทุกสิ่งกระจ่างเป็นระเบียบและโยงเข้าสู่ความคิดหลักที่ว่าโลกเป็นเจตจำนง ดังนั้นจึงมีการต่อสู้ซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ ช่างเป็นความสัตย์ซื่อ ทรงพลังและตรงไปตรงมาอะไรเช่นนั้น ในขณะที่นักปราชญ์สมัยก่อนเขาเลื่อนลอยจนมองไม่เห็นอะไร เต็มไปด้วยทฤษฎีที่มีหน้าต่างเผยให้เห็นโลกจริง ๆ น้อยเต็มที โชเปนเฮาเออร์กลับร่ำรวยด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมทั้งในด้านตัวอย่างการประยุกต์และแม้กระทั่งความขำขันตามแบบฉบับของบุตรชายนักธุรกิจ ต่อจาก สมัยของคานท์อารมณ์ขันในปรัชญาออกจะเป็นการริเริ่มที่น่าตระหนกอยู่[11]

แล้วเหตุใดเล่าที่หนังสือถูกปฏิเสธ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่หนังสือนี้โจมตีผู้ซึ่งสามารถจะช่วยสนับสนุนให้หนังสือแพร่หลาย ได้แก่พวกครูในมหาวิทยาลัย เฮเกลเป็นผู้เผด็จการในวงการปรัชญาของเยอรมันใน ค.ศ. 1818 ทว่าโชเปนเฮาเออร์หาได้ยอมเสียโอกาศที่จะโจมตีเฮเกลไม่ เขาได้เขียนคำนำไว้ในการพิมพ์ครั้งที่สองว่า

---

11 ตัวอย่างเรื่องหนึ่งจากอารมณ์ขันของเขาซึ่งเหมาะแก่การหมกไว้ในเชิงอรรถอันคลุมเครือ "อังเชลมานน์เป็นนักแสดง" ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า ชอบเพิ่มข้อสังเกตของตนเองเข้ากับสิ่งที่ผู้ประพันธ์บทละครกล่าว "ได้ถูกสั่งห้ามมิให้ต่อเติมคำพูดของตนเมื่อแสดงที่โรงละครในเบอร์ลิน อีกสักครู่ต่อมาเขาต้องขี่ม้ามาปรากฏตัวบนเวที" พอหันกู่โผล่ออกมา ม้าก็รู้สึกละอายกับการแสดง ซึ่งแสนไม่เข้าท่าบนเวทีสาธารณะ "คนดูเริ่มหัวเราะณะที่อังเชลมานน์ตำหนิม้าอย่างรุนแรง..... "เจ้าไม่รู้ตอกหรือว่าเราถูกห้ามมิให้เพิ่มเติมสิ่งใดเข้าไป" – vol. ii. p. 273

ไม่มีครั้งใดที่กาลเวลาจะไม่เอื้ออำนวยกับปรัชญาเท่ากับครั้งที่มันถูกใช้อย่างผิด ๆ และปราศจากความละอายเพื่อส่งเสริมเป้าหมายทางการเมืองในด้านหนึ่งและเพื่อเป็นทางหาเลี้ยงชีพในอีกด้านหนึ่ง... ไม่มีอะไรที่จะโต้ตอบกฎที่ว่าคนเราจะต้องมีกินเสียก่อนแล้วถึงจะคิดทีหลังบ้างหรือ[12] สุภาพบุรุษเหล่านี้ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่และอยู่ได้ด้วยปรัชญาจริง ๆ เขากับภรรยาและบุตรถูกโอนให้ปรัชญา กฎที่ว่า "ข้าพเจ้าจะร้องเพลงของผู้ซึ่งข้าพเจ้ากินขนมปังของเขา" ยังเป็นจริงอยู่เสมอ คนโบราณมองว่าการทำเงินจากปรัชญานั้นเป็นลักษณะของพวกโสฟิสต์

สิ่งซึ่งทำให้เกิดทองมักจะเป็นความไม่ดีบดีอะไร... เป็นสิ่งซึ่งเป็นไปได้ยากสำหรับยุคที่สรรเสริญเฮเกล ปัญญาชนผู้สร้างสิ่งใหม่ผู้นั้นว่าเป็นนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดมาถึงยี่สิบปี... จะทำให้ผู้ที่เฝ้ามองดูเกิดความปรารถนาได้รับการเห็นชอบนั้น

ทว่าความจริงมักจะเป็นของคนจำนวนน้อยเสมอ[13] และจะต้องรอคอยคนจำนวนน้อยที่มีวิธีคิดอันแปลกไปจากผู้อื่นซึ่งทำให้สนุกกับหนังสือนี้อย่างสงบเสงี่ยม... ชีวิตนั้นสั้นแต่ความจริงไปได้ไกลและอยู่ได้นาน ขอให้เรามาพูดความจริงกันเถอะ"

วาทะสุดท้ายนี้เป็นวาทะซึ่งกล่าวได้อย่างดีมาก ทว่าดูจะมีบางสิ่งแบบองุ่นเปรี้ยวแฝงอยู่ ไม่มีใครอีกแล้วที่กระหายการยอมรับเท่ากับโชเปนเฮาเออร์ คงจะเป็นสิ่งดียิ่งขึ้นหากจะไม่กล่าวร้ายเฮเกล สำหรับผู้ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ ขอให้เราอย่าพูดอะไรนอกจากความดี และสำหรับการรอคอยการยอมรับอย่างสงบเสงี่ยมนั้นเขาได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าระหว่างสมัยของคานท์กับข้าพเจ้านั้นได้มีงาน อะไรในปรัชญาเกิดขึ้น"[14] "ข้าพเจ้ายึดถือความคิดนี้ที่ว่าโลกเป็นเจตจำนง เป็นความคิดที่ได้เสาะแสวงหากันภายในซื่อของปรัชญามาเป็นเวลานาน และถือว่าการค้นหาสิ่งนี้โดยคนที่คุ้นเคยกับประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สุดวิสัยพอ ๆ กับการหาก้อนหินของปรัชญา"[15] "ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะแถลงความคิดเพียงประการเดียว ทว่าแม้จะใช้ความพยายามเท่าใดข้าพเจ้าก็ไม่สามารถหาทางที่สั้นไปกว่าหนังสือเล่มนี้เพื่อแถลงความคิดนั้นแก่ท่านได้.....

---

12 คนเราจะต้องมีกินเสียก่อนแล้วจึงจะมาพิจารณาคิด

13 of few men

14 vol.ii, p. 5

15 Vol. i, p. vii

จงอ่านหนังสือนี้สองครั้งและจะมีความอดทนให้มากในครั้งแรก"[16] ช่างเต็มไปด้วยความถ่อมตนอะไรเช่นนั้น "ความถ่อมตนคืออะไรหากมิใช่ความอ่อนน้อมจอมปลอม ซึ่งในโลกที่อัดแอไปด้วยความริษยานี้ มันคือแนวทางที่มนุษย์เราแสวงหาเพื่อจะได้รับการให้อภัยที่มีความเป็นเลิศและความสามารถจากคนอื่นที่ปราศจากคุณสมบัตินี้"[17] "ไม่ต้องสงสัยเลย เมื่อความถ่อมตนกลายเป็นคุณธรรม ก็เป็นการได้เปรียบของพวกคนโง่เพราะทุกคนต่างหวังให้มีคนกล่าวถึงตนเองราวกับว่าตนเป็นหนึ่ง"[18]

ไม่มีความถ่อมตนอันใดในประโยคแรกของหนังสือของโซเปนเฮาเออร์ หนังสือได้เริ่มต้นว่า "โลกคือความคิดของข้าพเจ้า" เมื่อฟิชเตอะได้เปล่งข้อความที่คล้ายคลึงกันนี้ออกมา แม้กระทั่งนักอภิปรัชญาเยอรมันผู้ทรงความรู้ยังต้องถามว่า "แล้วภรรยาของเขาว่าไงบ้างเกี่ยวกับเรื่องนี้" แต่โซเปนเฮาเออร์ไม่มีภรรยา แน่ละความหมายของเขาง่ายนิดเดียว เขาต้องการที่จะรับจุดยืนของคานท์ที่ว่า เรารู้จักโลกภายนอกผ่านความรู้และความคิดตั้งแต่เริ่มแรก จากนั้นก็ตามมาด้วยการตีแผ่ความคิดแบบจิตนิยม ซึ่งชัดเจนและน่าเชื่อถือเพียงพอ แต่ส่วนนี้เป็นเพียงส่วนน้อยของส่วนที่เป็นความคิดริเริ่มของเขาในหนังสือ และควรจะมาเป็นช่วงสุดท้ายมากกว่าช่วงแรก โลกต้องใช้เวลาของคนหนึ่งรุ่นเพื่อจะค้นพบโซเปนเฮาเออร์ ทั้งนี้เพราะเขาก้าวเท้าข้างที่แย่ออกมาก่อนและซ่อนความคิดของเขาไว้เบื้องหลังเครื่องกีดขวางซึ่งเป็นจิตนิยมมือสองจำนวนสองร้อยหน้า[19]

ส่วนสำคัญที่สุดของตอนแรกคือการโจมตีสสารนิยม เราอธิบายว่าจิตเป็นสสารได้อย่างไรในเมื่อเรารู้จักสสารโดยผ่านจิตเท่านั้น

> หากเราติดตามสสารนิยมด้วยความคิดที่กระจ่างมานานพอ เมื่อเรามาถึงจุดสำคัญที่สุด เราอาจรู้สึกอยากหัวเราะจนตัวโยนแบบพวกโอลิมเปีย ราวกับเพิ่งตื่นจากความฝันเราอาจตระหนักถึงผลอันร้ายแรงของมันขึ้นมาทันที นั่นคือความรู้ที่ได้มาด้วยความมานะพยายามอย่างยิ่ง กลายเป็นของที่ถูกสมมติล่วงหน้าว่าเป็น

---

16 อ้างแล้ว, viii อันที่จริงนี่คือสิ่งที่เราต้องทำอยู่แล้ว หลายคนพบว่าการอ่านเป็นครั้งที่สามยิ่งได้ผลมากขึ้น หนังสือที่ยิ่งใหญ่ก็เป็นเสมือนซิมโฟนีชั้นครู ซึ่งจะต้องได้ฟังหลาย ๆ ครั้งก่อนที่จะเข้าใจ

17 I, 303

18 Essays "On Pride"

19 แทนการแนะนำหนังสือเกี่ยวกับเขาคงจะเป็นการดีที่จะส่งผู้อ่านไปหาโซเปนเฮาเออร์เอง หนังสือสามเล่มซึ่งเป็นงานชิ้นเอกของเขา (เว้นตอนที่ 1 ของทุกเล่ม) นั้น เป็นงานที่อ่านได้ง่าย และเต็มไปด้วยสาระ และความเรียงทั้งหมดก็มีคุณค่าและอ่านสนุก ในเรื่องเกี่ยวกับชีวประวัติ งานของ Wallace ที่ชื่อ **Life** ก็เพียงพอ ในความเรียงนี้ คงจะเป็นสิ่งที่ดีกว่าที่จะย่อหนังสือเล่มมหึมาของโซเปนเฮาเออร์โดยการเลือกและรวบรวมตอนที่สำคัญ และปล่อยให้นักปรัชญาแสดงความคิดของเขาออกมาในภาษาที่กระจ่างและปราดเปรื่องของเขาเอง แทนที่จะเรียบเรียงความคิดของเขาออกมา ผู้อ่านจะได้ประโยชน์จากการรู้จักโซเปนเฮาเออร์เอง แม้จะย่นย่อเพียงใดก็ตาม

> เงื่อนไขที่จำเป็นในจุดเริ่มต้น ลำพังแต่สสาร และเมื่อเราวาดภาพว่าเราคิดถึงสสาร สิ่งที่เราคิดจริง ๆ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รับรู้สสาร ตาที่เห็น มือที่สัมผัส ความเข้าใจที่รู้จัก ดังนี้แหละที่ข้อผิดพลาดอันเกิดจากการทึกทัก สมมุติฐานอันยิ่งใหญ่ปรากฏเองโดยไม่คาดหมาย ทั้งนี้เพราะโซ่ห่วงสุดท้ายเกิดเป็นจุดเริ่มต้นขึ้นมาเป็นลูกโซ่ของวงกลม และพวกสสารนิยมก็เป็นเช่นบารอนมึนชอเซนที่ว่ายน้ำบนหลังม้า โดยใช้ขาของเขาดึงม้าขึ้นไปในอากาศ และใช้ผมดึงตัวเขาขึ้นไป[20] ...สสารนิยมอย่างหยาบ ๆ ซึ่งแม้กระทั่งบัดนี้ในศตวรรษที่สิบเก้าถูก[21]นำมาใช้อีกครั้งด้วยความงมงายโง่เขลาว่ามันเป็นของแท้ ... ความโง่เขลาจะปฏิเสธพลังอันรุนแรงและจะอธิบายปรากฏการณ์ของชีวิตโดยอิงพลังทางกายภาพและเคมีเป็นเบื้องแรกและจะอธิบายอีกครั้งด้วยผลทางกลศาสตร์ของสสาร[22] ... ทว่าข้าพเจ้าไม่เคยเชื่อ แม้กระทั่งว่าการรวมตัวกันทางเคมีที่ง่ายที่สุดจะยอมรับคำอธิบายแบบจักรกล และยิ่งคุณสมบัติของแสง ความร้อนและไฟฟ้า ยิ่งไม่ยอมรับใหญ่ สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยคำอธิบายที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ[23]

ไม่หรอก เป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ปัญหาอภิปรัชญา ที่จะค้นหาสารัตถะอันเร้นลับของความจริงโดยการสำรวจสสารในเบื้องแรกแล้วจึงก้าวไปสำรวจความคิด เราจะต้องเริ่มกับสิ่งที่เรารู้จักโดยตรงอย่างใกล้ชิดคือตัวเรา "เราจะไม่มีวันเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ จากภายนอกได้เลย ไม่ว่าเราจะสำรวจมากเท่าใดก็ตามเราจะไม่ได้อะไรนอกจากจินตภาพและชื่อประดุจคนซึ่งวนไปรอบ ๆ ปราสาทเพื่อหาทางเข้าโดยปราศจากผลสำเร็จและบางครั้งก็วาดภาพชุ่มประตู[24] ขอให้เราเข้ามาข้างในเถิดหากเราสามารถค้นหาธรรมชาติสูงสุดของจิตของเราได้ บางทีเราอาจมีกุญแจที่จะไขไปสู่โลกภายนอกเสียที

---

[20] I, 34

[21] Vogt, Buchner, Moleschott, Feuerbach, etc.

[22] I, 159

[23] III, 43

[24] I, 128

IV. โลกในฐานะเป็นเจตจำนง

1. เจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่

แทบจะไม่มีข้อยกเว้นที่นักปรัชญามักจะคิดว่าสารัตถะของจิตอยู่ที่ความคิดและสติ มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้ เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล "ความผิดพลาดอย่างฉกรรจ์ที่เป็นสากลและเก่าแก่นี้ การโกหกครั้งแรก ความผิดขั้นแรกอันมหันต์นี[25] ...จะต้องถูกขจัดออกไปก่อน"[26] "สติเป็นเพียงผิวของจิตเท่านั้น ทำนองเดียวกับโลก เราไม่รู้จักสิ่งที่อยู่ข้างในเรารู้จักแต่เปลือกเท่านั้น"[27] สิ่งที่อยู่ในปัญญาที่มีสติคือเจตจำนงที่มีสติหรือไร้สติ เจตจำนงนี้เป็นพลังที่ดิ้นรน รุนแรงและทำงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นเจตจำนงที่มีความปรารถนาอันลำพอง บางครั้งดูเหมือนว่าปัญญาจะนำเจตจำนงแต่จะนำในลักษณะของผู้นำทางที่ทำหน้าที่ให้กับผู้เป็นนายเจตจำนง "เป็นคนตาบอดแข็งแรงซึ่งแบกคนพิการตาดีไว้บนบ่า"[28] เรามิได้มีความต้องการสิ่งหนึ่งเพราะเรามีเหตุผล เราหาเหตุผลให้มันเพราะเราต้องการมัน เราทำแม้กระทั่งขยายปรัชญาและเทววิทยาขึ้นมาหุ้มห่อความปรารถนาของเรา[29] ดังนี้แหละที่โชเปนเฮาเออร์เรียกมนุษย์ว่าเป็น "สัตว์อภิปรัชญา" สัตว์อื่นปรารถนาโดยปราศจากอภิปรัชญา "ไม่มีอะไรที่กวนโทโสยิ่งไปกว่าการที่เราค้นพบว่า ในท้ายที่สุด คนที่เราเสียเวลาโน้มน้าวใจเขาเมื่อเราเถียงกับเขาด้วยเหตุผลและคำอธิบายนั้น เขามีเจตจำนงที่จะไม่เข้าใจและเราต้องยอมแพ้กับเจตจำนงของเขา"[30] นี่คือความไร้ประโยชน์ของตรรกวิทยา ไม่มีใครเคยทำให้ผู้อื่นเชื่อได้ด้วยเหตุผล และแม้กระทั่งนักตรรกศาสตร์ก็ใช้ตรรกวิทยาเพื่อเป็นเพียงแหล่งของรายได้ การที่จะโน้มน้าวใจคนได้เราต้องอ้างถึงผลประโยชน์ของเขา ความปรารถนาของเขาและเจตจำนงของเขา ขอให้สังเกตว่าเราจดจำชัยชนะของเราได้นานเพียงใด และเราลืมความพ่ายแพ้ของเราได้เร็วเพียงใด ความทรงจำเป็นเพียงผู้รับใช้ของเจตจำนง[31] เวลาเราทำบัญชีเราทำผิดหลายครั้งที่มักจะเป็นความผิดที่เข้าข้างตัวเองมากกว่าที่จะทำให้ตัวเองเสียประโยชน์และการกระทำนี้มิได้มีความตั้งใจที่จะคดโกงแม้แต่น้อย"[32] "ในอีกด้านหนึ่งความเข้าใจของคนโง่ที่สุดกลายมาเป็นความเฉียบแหลมเมื่อสิ่งที่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับความปรารถนาของเขาอย่างใกล้ชิด"[33] โดยทั่วไปแล้วปัญญาจะพัฒนาเพราะภยันตรายดังเช่นในสุนัขจิ้งจอกหรือเพราะความต้องการดังเช่นในอาชญากร แต่โดยปกติ

---

[25] การโกหกครั้งแรก ความผิดขั้นแรก

[26] II, 409 โชเปนเฮาเออร์ (หรือเขาได้แนวทางจาก) ประโยคที่สปิโนซาย้ำเสมอ "ความปรารถนาคือแก่นแท้ของมนุษย์" - **Ethics**, part iv, prop. 18 ฟิชเตอะได้ย้ำถึงเจตจำนงด้วยเช่นกัน

[27] II, 328

[28] II, 421

[29] แหล่งของฟรอยด์

[30] III, 443

[31] Essays, "Counsels and Maxims", p. 126

[32] II, 433

[33] II, 437

ปัญญาก็เป็นรองและเป็นเครื่องมือของความปรารถนา เมื่อมันพยายามเข้าแทนที่เจตจำนง ความยุ่งยากก็ติดตามมาทันที ไม่มีใครทำผิดพลาดได้มากไปกว่า ผู้ซึ่งทำแต่เฉพาะโดยการไตร่ตรอง[34]

ขอให้พิจารณาดูการต่อสู้ของมนุษย์เพื่ออาหาร การหาคู่และการมีบุตรสิ่งเหล่านี้จะเป็นผลงานจากการไตร่ตรองหรือ ไม่ใช่อย่างแน่นอน สาเหตุคือเจตจำนงส่วนหนึ่งที่ต้องการจะมีชีวิตอยู่และอยู่อย่างเต็มที่ด้วย "ดูเพิน ๆ ดูเหมือนว่ามนุษย์จะถูกดึงจากข้างหน้า ในความเป็นจริงเขาถูกผลักดันจากข้างหลัง[35] เขาคิดว่าเขาถูกชักนำโดยสิ่งที่เขาเห็นในเมื่อความจริงเขาถูกกระตุ้นโดยสิ่งที่เขารู้สึกโดยสัญชาตญาณซึ่งเขาไม่ตระหนักถึงการทำงานของมันอย่างเต็มที่ ปัญญาเป็นเพียงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ "ธรรมชาติสร้างมันขึ้นมาเพื่อรับใช้เจตจำนงของปัจเจกชน ดังนั้นมันจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ เท่าที่มันจะสนับสนุนแรงจูงใจสำหรับเจตจำนงได้ แต่มิใช้ไว้หยั่งรู้หรือเข้าใจลักษณะที่แท้จริงของเจตจำนง"[36] "เจตจำนงเท่านั้นที่จะเป็นองค์ประกอบที่แน่นอนและไม่เปลี่ยนแปลง ในจิต... เจตจำนง" โดยจุดประสงค์ที่ต่อเนื่อง..."จะสร้างเอกภาพของสติและเชื่อมโยง มโนคติและความคิดต่าง ๆ ด้วยกันอีกทั้งยังติดตามมันไปราวกับเป็นความกลมกลืนที่ต่อเนื่อง"[37] เจตจำนงคือส่วนที่สำคัญของความคิด

ลักษณะนิสัยอยู่ที่เจตจำนงมิใช่อยู่ที่ปัญญา ลักษณะนิสัยเป็นความต่อเนื่องของเป้าหมายและทัศนคติและสิ่งเหล่านี้คือเจตจำนง ภาษาชาวบ้านเป็นภาษาที่ถูกต้องเพราะมันเลือก "หัวใจ"มากกว่า "สมอง" มันรู้ (เพราะมันไม่ได้หาเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งนั้น) ว่า "เจตจำนงที่ดี" นั้นลึกซึ้งกว่าและเชื่อถือได้มากกว่าจิตที่แจ่มชัด และเมื่อมันเรียกขานมนุษย์ว่า "ฉลาด" "รอบรู้" หรือ "เจ้าเล่ห์" คำเหล่านี้มีนัยถึงความสงสัยและความไม่ชอบ คุณสมบัติอัน "ปราดเปรื่องของจิตทำให้คนยกย่องแต่ไม่เคยทำให้คนรักได้" และ "ศาสนาทั้งหลายสัญญาจะให้รางวัล... สำหรับความเป็นเลิศของเจตจำนงหรือหัวใจแต่ไม่มีรางวัลให้กับความเป็นเลิศของสมองหรือความเข้าใจ[38]

แม้แต่ร่างกายก็เป็นผลของเจตจำนง เลือดไหลเวียนเพราะการผลักดันของเจตจำนงที่เราเรียกอย่างเลื่อนลอยว่าชีวิต สร้างเส้นโลหิตโดยการเจาะช่องในร่างกายของตัวอ่อน ช่องนี้จะลึกลงและปิดตัวเองกลายมาเป็นเส้นโลหิตแดงเส้นโลหิตดำ[39] เจตจำนงที่ต้องการจะรู้จะสร้างสมองเช่นเดียวกับเจตจำนงที่จะหยิบฉวยจะสร้างมือขึ้นมา หรือเจตจำนงที่จะกินอาหารจะพัฒนา

---

[34] II, 251

[35] III, 118

[36] II, 463, 326 แหล่งที่มาของแบร์กซอง

[37] II, 333

[38] II, 450, 449

[39] II, 479

ระบบย่อยอาหารขึ้นมา[40] แท้ที่จริงสิ่งที่คู่กันเหล่านี้ แบบของเจตจำนงกับแบบของร่างกายเป็นเพียงสองด้านของขบวนการหรือความจริงอันเดียวกัน ความสัมพันธ์ของมันจะเห็นได้ชัดเจนจากอารมณ์เมื่อความรู้สึกและความเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายสร้างหน่วยที่ซับซ้อนขึ้นมาหน่วยหนึ่ง"[41]

> การทำงานของเจตจำนงและการเคลื่อนไหวของร่างกาย มิใช่ของสองสิ่งที่รู้กันแบบวัตถุวิสัยโดยทั่วไป ซึ่งหลักของสาเหตุและผลเชื่อมโยงไว้ มันมิได้มีความสัมพันธ์ในลักษณะของเหตุและผล มันเป็นสิ่งเดียวกันทว่าแสดงออกในลักษณะที่ต่างกัน ทันทีและอยู่ในสัญชาน... การทำงานของร่างกายมิได้เป็นอะไรมากไปกว่าการทำงานของเจตจำนงที่เป็นตัวเป็นตนขึ้นมา สิ่งนี้เป็นความจริงกับการเคลื่อนไหวของร่างกาย... ร่างกายก็เป็นเพียงเจตจำนงทำให้เป็นรูปร่างขึ้นมาเป็นตัวเป็นตน ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจึงต้องสอดคล้องกับความต้องการหลักซึ่งเจตจำนงแสดงตัวของมัน ส่วนต่าง ๆ นี้จะต้องเป็นการแสดงออกของความปรารถนาที่มองเห็นได้ ฟัน ลำคอ และท้องคือความหิวที่ทำให้เป็นรูปร่างขึ้นมา อวัยวะของการให้กำเนิดก็คือความต้องการทางเพศที่ทำให้เป็นรูปร่างขึ้นมา... ระบบประสาททั้งหมดเป็นส่วนประกอบของการสัมผัสของเจตจำนงซึ่งยืดออกไปทั่วข้างในและข้างนอก...ดังที่ร่างกายของคนแต่ละคนก็จะสัมพันธ์กับเจตจำนงของมนุษย์ ดังนั้นโครงสร้างทางร่างกายของปัจเจกบุคคลจะสัมพันธ์กับเจตจำนงของเขาซึ่งแปรเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของปัจเจกบุคคล[42]

ปัญญาอาจเหนื่อยอ่อนแต่เจตจำนงจะไม่เคยเป็นเช่นนั้น ปัญญาต้องการการพักผ่อนแต่เจตจำนงจะทำงานแม้กระทั่งในยามหลับ ความเหนื่อยอ่อนก็คล้ายกับความเจ็บปวดคือมีแหล่งที่อยู่ในสมองเป็นกล้ามเนื้อที่ไม่เชื่อมโยงกับสมอง (เช่นเดียวกับหัวใจ) ไม่เคยเหนื่อย[43] ในยามหลับสมองจะได้รับอาหารทว่าเจตจำนงหาได้ต้องการอาหารไม่ ดังนั้นความต้องการนอนหลับจึงมีสูงในหมู่คนที่ใช้สมอง (ความจริงข้อนี้ "ไม่ควรทำให้เราเข้าใจผิด โดยการยึด

---

[40] II, 436 นี่เป็นทัศนะแบบสามารัคเกี่ยวกับความเจริญเสื่อมโสมและวิวัฒนาการว่าขึ้นอยู่กับความปรารถนาและหน้าที่ซึ่งบังคับโครงสร้างและก่อให้เกิดอวัยวะ

[41] I, 32 เป็นที่มาของหฤษฎีอารมณ์ของเจมส์และลางจ์

[42] I, 130 – 141, II, 462 เปรียบเทียบกับ Spinoza, Ethics, III, 2

[43] II, 424 ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความปรารถนาที่รู้จักพอหรือเหนื่อยบ้างหรือ ในความเหนื่อยอ่อนมาก ๆ หรือความเจ็บป่วยเจตจำนงที่จะมีชีวิตก็จางหายไปได้เช่นกัน

เวลานอนออกไปอย่างไม่เหมาะสมเพราะจะทำให้สูญเสียความเข้มข้นไป... และกลายเป็นการเสียเวลา")[44] ในขณะหลับชีวิตของมนุษย์ดิ่งลงสู่ภาวะแบบพืช และจากนั้น "เจตจำนงจะทำงานตามธรรมชาติที่แท้จริงของมัน โดยไม่ถูกรบกวนจากภายนอก และอำนาจของมันมิได้ลดลง เพราะการทำงานของสมองและการรู้ซึ่งเป็น อวัยวะที่มีหน้าที่หนักที่สุด..... ดังนั้นในยามนอนอำนาจทั้งมวลของเจตจำนงจะมุ่งไปที่การรักษา และปรับปรุงอินทรีย์ ดังนั้นการรักษาตลอดจนข้อวิกฤติการณ์ซึ่งเอื้ออำนวยประโยชน์มักจะเกิดในยามหลับ"[45] เบอร์ดัคพูดถูกเมื่อเขาประกาศว่าการนอนหลับเป็นภาวะดั้งเดิม ตัวอ่อนจะนอนหลับติดต่อกันเกือบตลอดเวลา และทารกก็แทบจะตลอดเวลาเช่นกัน ชีวิต คือ "การต่อสู้กับการนอนหลับ ในตอนแรกเราชนะมันแต่ในตอนท้ายมักจะมีชัยเหนือเรา การนอนหลับเป็นอาหารอันโอชะของความตายที่ถูกขอยืมมาเพื่อรักษาและรื้อฟื้นส่วนของชีวิตที่เหน็ดเหนื่อยมาทั้งวัน" [46] มันเป็นศัตรูตลอดกาลของเราและแม้ในยามที่เราตื่นมันก็ครอบงำเราอยู่ส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ดีเราจะคาดหวังอะไรได้จากสมองแม้แต่สมองที่ฉลาดที่สุด ซึ่งจะเป็นเวทีของความฝันที่แปลกประหลาดและไร้สาระที่สุดทุกคืนและจะต้องเริ่มการใคร่ครวญใหม่อีกครั้งเมื่อตื่นจากความฝันนั้น"[47]

เจตจำนงจึงเป็นสารัตถะของมนุษย์ แล้วหากมันเป็นสารัตถะของชีวิตในทุกรูปแบบและเป็นสารัตถุของสสารที่ "ไร้ชีวิต" ด้วยเล่าและจะเกิดอะไรขึ้นหากเจตจำนงเป็นสิ่งที่แสวงหามานาน สิ่งที่หมดหวังมานานเป็น "สิ่งในตัวเอง" เป็นความจริงสูงสุดและสารัตถะอันลึกลับของสรรพสิ่ง

ขอให้เราลองตีความโลกภายนอกในลักษณะของเจตจำนงดู และขอให้เราลงไปที่กันบึ้งที่คนอื่น ๆ มักจะพูดว่าเจตจำนงเป็นรูปแบบของพลังแบบหนึ่ง ขอให้เราพูดว่าพลังคือรูปแบบหนึ่งของเจตจำนงแทน[48] เราจะตอบปัญหาของฮิวม์ที่ว่า อะไรคือสาเหตุ เราจะตอบว่าเจตจำนงเพราะเจตจำนงคือสาเหตุสากลให้ตัวเรา ดังนั้นมันจึงเป็นสาเหตุของสิ่งอื่น ๆ ด้วย และหากเราไม่เข้าใจว่าสาเหตุคือเจตจำนง สาเหตุก็จะยังคงเป็นสูตรที่ลึกลับมีอาถรรพ์และไร้ความหมายอยู่ ปราศจากความลับนี้เราก็จะถูกต้อนไปสู่คุณสมบัติอันลึกลับ เช่น "พลัง" หรือ "ความโน้มถ่วง" หรือ "ความเกี่ยวพัน" เราไม่รู้ว่าพลังเหล่านี้คืออะไร แต่เรารู้ว่าอย่างน้อยที่สุดก็ชัดเจนมากขึ้นว่าเจตจำนงคืออะไร ขอให้เราพูดว่าสิ่งที่ผลักออกและการดึงดูด การผสมผสานและการแยกจากกัน สิ่งดึงดูดและไฟฟ้า แรงโน้มถ่วงและการทำให้ตกผลึก สิ่งเหล่านี้คือเจตจำนง[49] เกอเต แสดงความคิดนี้ในชื่อนวนิยายเล่มหนึ่งของเขา เมื่อเขาเรียก

---

44 II, 468

45 II, 463

46 "Counsels and Maxims", essay "On Our Relations to Ourselves"

47 II, 333

48 I, 144

49 I, 142

การดึงดูดใจอย่างหักห้ามไม่ได้ของคู่รักว่า "สัมพันธภาพที่เลือกแล้ว" พลังที่ดึงดูดคู่รักและพลังที่ดึงดูดดาวเคราะห์คือพลังเดียวกัน

ส่วนชีวิตของพืชนั้น ยิ่งเราศึกษาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตขั้นต่ำมากเท่าใดเราก็จะยิ่งพบว่าบทบาทของปัญญานั้นแทบจะไม่มีเลยในชีวิตเหล่านี้แต่กลับมีเจตจำนง

> สิ่งที่อยู่ในตัวเราติดตามเป้าหมายของมันโดยแสงจากความรู้ แต่ที่นี้.. เป็นการสู้โดยปราศจากทิศทางและการรับรู้ใด ๆ ในลักษณะด้านเดียวและในลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงแต่อยู่ในชื่อของเจตจำนงทั้งสองกรณี... ความปราศจากจิตสำนึกเป็นสภาพเบื้องต้นและเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ด้วยเหตุนั้นจึงเป็นรากฐานที่สัมปชัญญะในสัตว์บางชนิดเจริญงอกงามอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนั้นความปราศจากสัมปชัญญะจึงยังคงมีอำนาจเหนือ ฉะนั้นสิ่งที่ดำรงอยู่มักปราศจากสัมปชัญญะ แต่มันยังคงทำสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติของมัน เช่น ทำตามเจตจำนงของมัน พืชมีสัมปชัญญะที่น้อยที่สุด ส่วนสัตว์ขั้นต่ำนั้นเพิ่งเริ่มมีสัมปชัญญะ แต่แม้ว่าหลังจากที่มันก้าวผ่านลำดับต่าง ๆ ของสัตว์มาเป็นมนุษย์และเหตุผลของเขา ความปราศจากสัมปชัญญะของพืชซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของมันก็ยังคงเป็นรากฐาน และอาจจะหาร่องรอยได้จากความจำเป็น [50]

อริสโตเติลพูดถูกที่ว่า มีพลังภายในคอยกำหนดแบบทุกชนิดในพืชและดาวเคราะห์ในสัตว์และในมนุษย์ "สัญชาตญาณของสัตว์โดยทั่ว ๆ ไปเป็นตัวอย่างอันดีถึงสิ่งที่ยังคงเหลือจากอันตวิทยา (Teleology) ในธรรมชาติ เพราะสัญชาตญาณเป็นการกระทำที่คล้ายคลึงกับสิ่งที่ถูกชักนำโดยมโนภาพเกี่ยวกับจุดหมายปลายทาง แต่กระนั้นก็ปราศจากสิ่งนั้นโดยสิ้นเชิง"[51] ความชำนาญโดยอัตโนมัติอันน่ามหัศจรรย์ของสัตว์นั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเจตจำนงที่มีเหนือปัญญาซ้างซึ่งถูกนำผ่านยุโรปมาได้ข้ามสะพานหลายร้อยสะพานกลับไม่ยอมข้ามสะพานที่ไม่แข็งแรง แม้มันจะเห็นม้าและคนข้ามสะพานนั้นมากมาย ลูกสุนัขน้อยไม่กล้ากระโดดลงจากโต๊ะเพราะมันสามารถมองเห็นผลของการตกลงมาล่วงหน้าด้วย*สัญชาตญาณมิใช่*เหตุผล (เพราะมันยังไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับ การตกลงมาเช่นนั้น) เมื่ออุรังอุตังพบกองไฟมันจะเข้าไปใกล้*เพื่อ*ทำให้ตัวมันอบอุ่น มันไม่ได้ใส่เชื้อให้กับกองไฟแน่นอน ดังนั้นการกระทำเช่นนั้นเป็นสัญชาตญาณมิใช่ผลของการไตร่ตรองของการกระทำนั้นเป็นการแสดงออกของเจตจำนงมิใช่ปัญญา" [52]

---

50 I, 153 ; II, 418, 337

51 I, 210

52 I, 29

เจตจำนงนั้นคือเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่ และเป็นเจตจำนงที่จะมีชีวิตให้ยืนนานที่สุดด้วย ชีวิตเป็นสิ่งมีค่าอะไรเช่นนั้นสำหรับสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย และด้วยความอดทนอย่างเงียบสงบที่รอคอยเวลาของมัน นับเป็นพัน ๆ ปีที่เดียวที่กระแสไฟฟ้าหลับไหลอยู่ในทองแดงและสังกะสี และมันอยู่อย่างสงบข้าง ๆ เงินซึ่งจะถูกเผาด้วยไฟเมื่อนำสารทั้งสามชนิดมาไว้ด้วยกันภายในเงื่อนไขที่กำหนด แม้กระทั่งในอาณาจักรของสิ่งมีชีวิตเราก็เห็นเมล็ดพืชแห้ง ๆ สะสมพลังที่เฉื่อยชาของชีวิตไว้ถึงสามพันปี และในท้ายที่สุดเมื่อสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยก็เจริญเติบโตเป็นพืช คางคกเป็น ๆ ที่พบในหินก็นำไปสู่ข้อสรุปว่าแม้ชีวิตสัตว์ก็อาจหยุดพักได้เป็นพัน ๆ ปี[53] เจตจำนงคือเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่และศัตรูชั่วนิรันดรของมันคือ ความตาย

แต่บางทีมันอาจจะเอาชนะได้แม้กระทั่งความตายกระมัง

2. เจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์

เอาชนะได้แน่ โดยกลยุทธและความกล้าตายของการสืบเผ่าพันธุ์

สิ่งมีชีวิตทุกชนิดเมื่อเจริญวัยเต็มที่จะรีบเสียสละตนเองให้กับการทำหน้าที่สืบเผ่าพันธุ์ ดูจากแมงมุมซึ่งถูกตัวเมียที่มันเพิ่งผสมพันธุ์กิน หรือตัวต่อที่อุทิศตัวเองเพื่อสะสมอาหารสำหรับลูกที่มันจะไม่เคยได้เห็น มนุษย์ซึ่งเหนื่อยยากแทบตายเพื่อเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ลูกหลานของตน การสืบเผ่าพันธุ์เป็นจุดหมายสูงสุดของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด และเป็นสัญชาตญาณที่รุนแรงที่สุด และด้วยวิธีนี้ เท่านั้นที่เจตจำนงสามารถเอาชนะความตายได้ และเพื่อเป็นหลักประกันการเอาชนะความตายนี้เจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์จึงเกือบจะอยู่นอกการควบคุมของความรู้หรือการไตร่ตรอง แม้กระทั่งนักปรัชญาบางครั้งบางคราวก็ยังมีลูก

> ในเรื่องนี้เจตจำนงจะแสดงตนเองเป็นอิสระจาก
> ความรู้ และจะทำงานอย่างปราศจากทิศทาง เช่นใน
> ธรรมชาติที่ปราศจากสัมปชัญญะ ฉะนั้นอวัยวะสืบพันธุ์จึง
> เป็นศูนย์กลางของเจตจำนงและเป็นสิ่งที่อยู่คนละข้างกับสมอง
> ซึ่งเป็นตัวแทนของความรู้... สิ่งแรกคือหลักในการค้ำจุน
> ชีวิตมันเป็นหลักประกันของชีวิตที่ไม่รู้จบ "ด้วยเหตุผลนี้อวัยวะ
> ส่วนนี้จึงได้รับการบูชาจากพวกกรีกในรูปของลึงค์และของฮินดู
> เช่นกัน... เฮซิออดและพาร์มินิดิสกล่าวอย่างให้ความสำคัญว่า
> เอรอส เป็นสิ่งแรกเป็นผู้สร้างเป็นหลักที่ทุกอย่างดำเนินต่อไป

---

53 I, 176

> ความสัมพันธ์ทางเพศ... เป็นศูนย์กลางอันสำคัญที่เรามองไม่เห็นของการกระทำ และความประพฤติและเล็ดลอดออกมาทุกหนทุกแห่งแม้จะมีม่านปกปิดมันไว้ก็ตาม สิ่งนี้เป็นสาเหตุของสงครามและเป็นจุดสิ้นสุดของความสงบสุข เป็นรากฐานของสิ่งที่สำคัญและเป็นเป้าหมายของการล้อเลียน เป็นแหล่งของไหวพริบที่ไม่มีวันเหือดแห้ง เป็นกุญแจของความหลอกลวงทั้งมวลและเป็นความหมายของนัยอันลึกลับ[54] เราเห็นมันนั่งอยู่โดยตัวเองในทุกขณะบัลลังก์ของบรรพบุรุษราวกับเทพเจ้าประจำตระกูล และความจริงของโลก เต็มไปด้วยพลังโดยตัวของตัวเอง มองลงมาด้วยสายตาที่เหยียดหยาม หัวเราะเยาะการเตรียมการที่จะผูกมัดมัน กักขังมันหรืออย่างน้อยที่สุดจำกัดมันเมื่อสามารถทำได้ เก็บซ่อนมันไว้และแม้กระทั่งพยายามจะเอาชนะมันเพื่อที่จะให้มันเป็นรองลงไปในความสนใจของชีวิต [55]

"อภิปรัชญาของความรัก" จะหมุนเวียนอยู่กับการบิดาเป็นรองจากมารดา การที่บิดามารดาเป็นรองบุตร การที่ปัจเจกบุคคลเป็นรองเผ่าพันธ์ และกฎของความดึงดูดทางเซ็กส์ประการแรกคือการเลือกคู่ ซึ่งส่วนใหญ่ถูกกำหนดแล้วแม้จะไม่รู้ตัวโดยความเหมาะสมของการให้กำเนิด

> แต่ละฝ่ายแสวงหาคู่ที่จะแก้ข้อบกพร่องของตนเพื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะได้ไม่ถ่ายทอดต่อไป ผู้ชายที่มีร่างกายอ่อนแอก็จะแสวงหาผู้หญิงที่แข็งแรง...แต่ละคนก็จะมองความสมบูรณ์ซึ่งเขาขาดในตัวของอีกฝ่ายหรือแม้กระทั่งข้อบกพร่องซึ่งตรงกันข้ามกับของเขาในตัวของอีกฝ่ายว่าเป็นความงาม[56] ...คุณสมบัติทางร่างกายของคนสองคนอาจเป็นไปเพื่อรื้อฟื้นชนิดของเผ่าพันธุ์เท่าที่จะทำได้ ฝ่ายหนึ่งก็เป็นสิ่งที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งสมบูรณ์และเสริมอีกฝ่ายหนึ่งให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นจึงปรารถนามันเป็นพิเศษ .... จากจิตสำนึกส่วนลึกเราพิจารณาและคิดว่าเป็นทุกส่วนของร่างกาย... การให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษเมื่อเราพิจารณาผู้หญิงที่เริ่มเอาใจเรา... คนจะกระทำสิ่งต่าง ๆ โดย

---

[54] แหล่งของทฤษฎี "ไหวพริบและความไร้สัมปชัญญะ" ของฟรอยด์

[55] I, 426, 525 ; III, 314 เช่นเดียวกับผู้ซึ่งได้รับความทรมานจากเซ็กส์ โชเปนเฮาเออร์ได้ให้ความสำคัญแก่บทบาทของมันมากเกินไป ความสัมพันธ์ของบิดามารดาอาจจะมีน้ำหนักมากกว่าความสัมพันธ์ทางเซ็กส์ในจิตของคนที่เป็นปกติ

[56] แหล่งของ Weininger

> คำสั่งจากบางสิ่งที่เหนือตัวเขาโดยที่เขาไม่รู้ .. คนทุกคนจะสิ้นความดึงดูดใจต่อเพศตรงข้ามเมื่อเขาหรือหล่อนไม่อยู่ในระยะอันเหมาะสมสำหรับการมีบุตรหรือตั้งครรภ์... หนุ่มสาวที่ปราศจากความงามยังคงมีแรงดึงดูดใจอยู่ แต่ความงามที่ปราศจากความเยาว์วัยไม่มีอะไรเลย... การตกอยู่ในห้วงแห่งความรักทุกกรณี ...สิ่งที่มุ่งหวังคือการสร้างคนซึ่งมีธรรมชาติที่แน่นอน สิ่งนี้ถูกย้ำโดยข้อเท็จจริงที่ว่าประเด็นที่สำคัญ มิใช่การแลกเปลี่ยนความรักกันหากเป็นการเป็นเจ้าของกัน [57]

อย่างไรก็ตามก็ไม่มีการสมรสใดที่ปราศจากความสุขเท่ากับการสมรสแบบนี้ และด้วยเหตุนี้เองเป้าหมายของเขาคือการสร้างเผ่าพันธุ์ให้มีอยู่ต่อไปมิใช่ความสุขของปัจเจกบุคคล[58] สุภาษิตสเปนได้กล่าวไว้ว่า "บุคคลใดที่แต่งงานเพราะความรักจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความเศร้า" ครั้งหนึ่งของวรรณกรรมเกี่ยวกับปัญหาการสมรสนั้นไร้ความหมายเพราะวรรณกรรมเหล่านี้คิดว่าการสมรสคือการสมสู่กัน แทนที่จะคิดว่าเป็นวิธีการที่จะดำรงรักษาเผ่าพันธุ์ไว้ ธรรมชาติดูจะไม่สนใจ พ่อแม่จะ "มีความสุขตลอดไปหลังจากนั้น" หรือเพียงวันเดียว ตราบใดที่การสืบต่อเผ่าพันธุ์ประสบความสำเร็จ การสมรสจากความสะดวกที่พ่อแม่ของคู่สมรสจัดขึ้นมักจะมีความสุขมากกว่า การสมรสที่เกิดจากความรัก กระนั้นสตรีที่สมรสเพราะความรักโดยไม่ฟังคำแนะนำจากพ่อแม่นั้นในแง่หนึ่งก็ควรแก่การยกย่องเพราะ "หล่อนเลือกสิ่งที่สำคัญที่สุดและได้กระทำตามความรู้สึกทางธรรมชาติ (กล่าวให้ตรงคือตามเผ่าพันธุ์) ในขณะที่พ่อแม่แนะนำตามความรู้สึกยึดมั่นในอัตตาของปัจเจกชน"[59] ความรักคือการบำรุงพันธุ์ของมนุษย์

เมื่อความรักเป็นความหลอกลวงของธรรมชาติ การแต่งงานเป็นการทำลายความรักและจะต้องปลดความคิดที่ผิด ๆ ออกไป มีแต่นักปรัชญาเท่านั้นที่จะมีความสุขในการสมรสและนักปรัชญาก็ไม่แต่งงาน

> เพราะตัณหาขึ้นอยู่กับภาพลวงตาซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งมีค่าสำหรับเผ่าพันธุ์แต่แสดงตัวว่ามีค่าต่อบุคคลแทน ภาพลวงนี้จะหายไปทันทีที่เป้าหมายของเผ่าพันธุ์บรรลุผล ปัจเจกบุคคลได้พบว่าตนเองถูกหลอกจากเผ่าพันธุ์ หากตัณหาของเพทราคได้รับการตอบสนองบทเพลงของเขาคงจะเงียบเสียงไป[60]

---

57 III, 342, 357, 347, 360, 359,, 352, 341

58 III, 372

59 III, 371

60 III, 370

การลดความสำคัญของปัจเจกบุคคลให้เป็นเพียงเครื่องมือในการสืบต่อเผ่าพันธุ์จะปรากฏอีกครั้งในการที่พลังของมนุษย์ต้องขึ้นอยู่กับสภาพของเซลล์สืบพันธุ์

> จะต้องถือว่าแรงกระตุ้นทางเพศเป็นชีวิตภายในของต้นไม้ (เผ่าพันธุ์) ซึ่งชีวิตของปัจเจกบุคคลจะเติบโตขึ้นมา จากนั้น เช่นเดียวกับใบไม้ซึ่งต้นไม้ให้อาหารและมันช่วยเลี้ยงต้นไม้ด้วย นี่คือเหตุผลว่าเหตุใดแรงกระตุ้นนั้นจึงรุนแรงและมาจากส่วนลึกที่สุดแห่งธรรมชาติของเรา การตอนมนุษย์หมายถึงการตัดเขาจากต้นไม้ของเผ่าพันธุ์ที่เขาเติบโตขึ้นมา ดังนั้นจึงเป็นการร้ายแรง ปล่อยเขาให้อับเฉาและกลายเป็นความเสื่อมถอยของพลังทางใจและกายของเขา สิ่งที่ตามมาจากการรับใช้เผ่าพันธุ์ เช่น การออกดอกออกผลในสัตว์แต่ละหัว คือ ความเหนื่อยอ่อนและหมดแรงชั่วคราว และในกรณีของแมลงทั้งหลายสิ่งที่ตามมาคือความตายอย่างรวดเร็ว ซึ่งในกรณีนี้เซลซัสได้กล่าวว่า พืชผลที่หว่านออกไปเป็นการกระตุ้นของวิญญาณ ในกรณีของมนุษย์การสูญพลังในการให้กำเนิดแสดงว่าบุคคลนั้นกำลังจะตาย การใช้พลังนี้มากเกินไปในคนทุกวัยจะทำให้อายุสั้น ในอีกด้านหนึ่ง ความพอควรในกรณีนี้จะเพิ่มพลังโดยเฉพาะพลังทางกล้ามเนื้อซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกหัดนักกีฬาของกรีก การยับยั้งนี้จะช่วยยืดชีวิตของแมลงไปถึงฤดูใบไม้ผลิต่อมา ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงที่ว่าชีวิตของปัจเจกบุคคลโดยส่วนลึกแล้วขอยืมมาจากเผ่าพันธุ์ ... การให้กำเนิดเป็นสิ่งสูงสุดและเมื่อไปถึงจุดนั้นแล้วชีวิตของคนเราจะทรุดลง ขณะที่ชีวิตใหม่จะเป็นหลักประกันให้ธรรมชาติถึงความคงอยู่ของเผ่าพันธุ์และปรากฏการณ์นี้จะย้อนกลับมาอีก... ดังนี้การหมุนเวียนของความตายและการให้กำเนิดเป็นเหมือนชีพจรของเผ่าพันธุ์... ความตายสำหรับเผ่าพันธุ์ก็เปรียบเสมือนการนอนหลับสำหรับบุคคล... นี่คือหลักอมตภาพอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ... สำหรับโลกทั้งโลกพร้อมกับปรากฏการณ์ของมันก็คือการปรากฏของเจตจำนงที่เป็นหนึ่งเดียวเป็นความคิด ซึ่งเชื่อมโยงกับความคิดอื่น ๆ ดังเช่นความกลมกลืนสัมพันธ์กับเสียงเสียงเดียว... (เล่ม 1 หน้า 161) ในหนังสือของเอกเคอร์มานน์**ในการสนทนากับเกอเต** (Conversation with Goethe) เกอเตได้กล่าวว่า "วิญญาณของเราเป็นสัตของธรรมชาติที่ทำลายไม่ได้ และกิจกรรมของมันก็ดำเนินต่อเนื่องจากความเป็นนิรันดร์ไปสู่ความเป็นนิรันดร์ มันเหมือนดวงอาทิตย์ที่ดูจะตกในสายตามนุษย์ซึ่งมองจากโลก แต่ในความเป็นจริงดวงอาทิตย์ไม่เคยตกดินแต่จะส่องสว่างอย่างไม่เคย

> หยุด" เกอเตนำการเปรียบเทียบนี้ไปจากข้าพเจ้า ไม่ใช่ข้าพเจ้านำมาจากเขา [61]

ในเทศะและกาละเท่านั้นที่เราดูจะเป็นสิ่งมีชีวิตที่แยกจากกัน ทั้งสองเป็นองค์ประกอบของ "หลักแห่งการกำหนดลักษณะเฉพาะของแต่ละสิ่ง ซึ่งแยกชีวิตออกเป็นอินทรีย์ที่เด่นชัดดังที่ปรากฏในสถานที่และเวลาต่าง ๆ กัน เทศะและกาละเป็นม่านแห่งมายา ภาพลวงตาที่ซ่อนเอกภาพของสรรพสิ่ง ในความเป็นจริงมีเพียงเผ่าพันธุ์ ชีวิตและเจตจำนงเท่านั้น "เพื่อทำความเข้าใจให้แจ่มชัด ปัจเจกบุคคลเป็นเพียงปรากฏการณ์มิใช่สิ่งในตัวมันเอง" การเห็นว่าใน "ความเปลี่ยนแปลงของสสารอย่างสม่ำเสมอนั้นมีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว" นี่คือสารัตถะของปรัชญา [62] ภาษิตของประวัติศาสตร์ควรเป็น "สิ่งเดียวกันแต่ในหลายลักษณะ" [63] ยิ่งสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปเท่าใดมันก็ยิ่งคงสภาพเดิมมากขึ้นเท่านั้น

> คนซึ่งไม่เคยเห็นว่ามนุษย์หรือสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงความฝัน หรือภาพลวงตาเป็นบางครั้งคือคนซึ่งไม่มีความสามารถที่จะคิดปรัชญา... ปรัชญาประวัติศาสตร์ที่แท้จริงอยู่ที่การเห็นได้ว่าในความเปลี่ยนแปลงที่ไม่รู้จบและเหตุการณ์ที่ปนเปสลับซับซ้อนนั้นเป็นเพียงสัตเดียวกันที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเบื้องหน้าเรา ซึ่งทุกวันนี้ยังคงดำเนินไปตามเป้าหมายเดิมดังเช่นวันวานและจะเป็นเช่นนั้นต่อไป นักปรัชญาประวัติศาสตร์จึงต้องตระหนักถึงความเหมือนกันของเหตุการณ์ต่าง ๆ ... และแม้จะมีสภาพแวดล้อมเป็นพิเศษก็ตาม เสื้อผ้าและลักษณะประเพณีต่าง ๆ นานา จะต้องมองเห็นได้ว่าเป็นมนุษยชาติเช่นเดียวกับทุกหนทุกแห่ง... จากทัศนะของปรัชญาการอ่านฮีโรโดตัสคือการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเพียงพอ... ทั่วทุกหนทุกแห่งสัญลักษณ์ที่แท้จริงของธรรมชาติคือวงกลมเพราะมันเป็นแบบแผนหรือแบบของการวนกลับมาอีก [64]

เราชอบเชื่อว่า ประวัติศาสตร์ทั้งหมดเป็นการตระเตรียมที่ขาดตอนและไม่สมบูรณ์เพื่อยุคอันวิเศษซึ่งเราเป็นส่วนสำคัญและเป็นจุดสุดยอด ทว่าความคิดเกี่ยวกับความก้าวหน้าทำนองนี้ เป็นเพียงการเสแสร้งและความเขลา โดยทั่วไปผู้รู้ของทุกยุคทุกสมัยจะพูดในสิ่งเดียวกัน และคนโง่ซึ่งเป็นมหาชนส่วนใหญ่มาตลอดก็ประพฤติตามแบบของงานเหมือน ๆ กัน และ

---

61 III, 310; I, 214; III, 312, 270, 267; I 206, 362

62 I, 357 - 8

63 III, 227 "สิ่งเดียวกันแต่ในหลายลักษณะ"

64 III, 227, 267; Wallace, 97 เปรียบเทียบ "การย้อนกลับมาครั้งแล้วครั้งเล่า" ของนิทชซี

ทำในสิ่งตรงกันข้ามและมันจะดำเนินต่อไปในลักษณะนี้ ดังที่วอลแตร์ได้กล่าวไว้เราจะปล่อยโลกให้โง่เขลาและชั่วร้ายดังที่เราได้พบมัน" [65]

สิ่งที่เราได้จากแง่คิดทั้งหมดนี้คือความคิดใหม่อันร้ายกาจเกี่ยวกับความจริงของการถูกกำหนด อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ "สปิโนซากล่าวว่า (จดหมาย 62) หากก้อนหินที่ถูกปล่อยลงมาในอากาศมีสัมปชัญญะ มันจะต้องเชื่อว่ามันเคลื่อนไหวด้วยเจตจำนงที่เป็นอิสระของมันเอง ข้าพเจ้าขอเสริมเพียงว่าก้อนหินอาจจะถูกก็ได้ สำหรับก้อนหินแรงกระตุ้นที่มันได้รับก็เป็นเสมือนกับที่แรงจูงใจมีผลต่อข้าพเจ้า และสิ่งที่ปรากฏในก้อนหินว่าเป็นการเกาะกันเป็นก้อนแรงดึงดูด ความแข็งโดยธรรมชาติภายในของมันแล้วก็เป็นสิ่งเดียวกับที่ข้าพเจ้าตระหนักในตัวของข้าพเจ้า และหากก้อนหินมีความรู้มันก็จะตระหนักว่าสิ่งนี้เป็นเจตจำนง" [66] ทว่าทั้งในก้อนหินและในตัวนักปรัชญา เจตจำนงมิได้เป็น "อิสระ" เจตจำนงทั้งมวลเป็นอิสระเพราะไม่มีเจตจำนงอื่นนอกจากตัวมันเองซึ่งจะจำกัดมันลงได้ ทว่าแต่ละส่วนของเจตจำนงสากล – แต่ละเผ่าพันธุ์ แต่ละอินทรีย์ แต่ละอวัยวะ – จึงถูกกำหนดจากส่วนรวมทั้งหมดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

> ทุกคนเชื่อว่าตนเองเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ก่อนที่จะถือกำเนิดขึ้นมา แม้แต่ในการกระทำแต่ละครั้งและดีกว่า ทุกขณะเขาสามารถเริ่มต้นชีวิตในลักษณะใหม่ได้ซึ่งหมายถึงว่าเขาจะกลายเป็นคนอีกคนได้ ทว่าหลังจากประสบการณ์โดยประสบการณ์เขาจะพบด้วยความอัศจรรย์ใจว่าเขามิได้เป็นอิสระ ทว่าตกอยู่ภายใต้ความจำเป็น และแม้เขาจะตัดสินใจและคิดเพียงใดเขาก็หาได้เปลี่ยนความประพฤติไม่ และจากจุดเริ่มต้นของชีวิตจนถึงวาระสุดท้าย เขาต้องมีลักษณะที่ตัวเขาเหยียดหยามตลอดไป และดังที่เป็นอยู่ เขาจะต้องสวมบทบาทที่เขารับจนกระทั่งถึงที่สุด [67]

---

65 Introduction to "The Wisdom of Life"

66 II, 164

67 I, 147

V. โลกในฐานะเป็นสิ่งชั่วร้าย

แต่ถ้าหากโลกเป็นเจตจำนง มันคงเป็นโลกของความทุกข์

ประการแรกเพราะตัวเจตจำนงเองนั้นชี้ให้เห็นถึงความต้องการ และความต้องการของมันจะมีมากกว่าสิ่งที่มันจะไขว่คว้าได้ ทั้งนี้เพราะความปรารถนาแต่ละชนิดที่ได้รับการตอบสนองนั้นจะยังมีความปรารถนาอีกสิบชนิดที่มิได้รับการตอบสนอง ความประสงค์นั้นไม่มีวันสิ้นสุด ทว่าความสมประสงค์นั้นมีจำนวนจำกัด "เปรียบเสมือนกับทานที่โยนให้ขอทานทำให้เขามีชีวิตอยู่ในวันนี้เพื่อที่จะยืดความทุกข์ของเขาไปในวันพรุ่งนี้.... ตราบใดที่เจตจำนงครอบครองจิตสำนึกของเขาตราบใดที่เรายอม ตกอยู่ในอำนาจของความปรารถนาสารพัดชนิดซึ่งมีทั้งความหวังและความกลัว ตราบใดที่เราตกอยู่ในอำนาจของเจตจำนง เราไม่มีวันมีความสุขและความสงบอย่างแท้จริง" [68] ความสมปรารถนานั้นไม่เคยรู้จักอิ่ม ไม่มีสิ่งใดที่เป็นอันตรายต่ออุดมคติยิ่งไปกว่าการตระหนักถึงมัน"ตัณหาที่ได้รับการตอบสนองมักจะนำไปสู่ความทุกข์มากกว่าความสุข ทั้งนี้เพราะสิ่งที่มันต้องการมักจะขัดกับความผาสุกส่วนตัวของคนที่กังวลว่าตัณหาจะทำลายความสุขของเขา" [69] มนุษย์แต่ละคนมีความขัดแย้งที่แตกแยกอยู่ในตัวทั้งสิ้น ความต้องการที่เราตระหนักถึงจะสร้างความต้องการชนิดใหม่ขึ้นมาและเป็นเช่นนี้เรื่อยไปไม่มีสิ้นสุด "ในส่วนเล็กแล้วสิ่งนี้เป็นผลมาจากข้อเท็จจริงที่ว่าเจตจำนงจะต้องอยู่ด้วยตัวของมันเองเพราะไม่มีสิ่งอื่นใดนอกจากตัวมันเอง และมันก็เป็นเจตจำนงที่หิวกระหายเสียด้วย" [70]

> ในตัวมนุษย์ทุกคนปริมาณของความเจ็บปวดที่จำเป็นสำหรับเขาจะถูกกำหนดโดยธรรมชาติของเขามาแต่ต้น ปริมาณนี้จะว่างเปล่าหรือบรรจุมากเกินไปก็ไม่ได้... หากความกังวลที่สำคัญพ้นไปจากอกของเขา ... ความกังวลใหม่ก็จะเข้ามาแทนที่โดยมีเนื้อหาอยู่ ณ ที่นั้นมาก่อนแล้ว ทว่าไม่สามารถขึ้นมาอยู่ในจิตสำนึกในฐานะความกังวลได้เพราะไม่มีที่ว่างเหลือให้มัน... และเมื่อมีที่ว่างมันก็จะก้าวออกมาและครองบัลลังก์ได้" [71]

---

68 I, 253

69 III, 368

70 I, 201

71 I, 409

ชีวิตเป็นสิ่งชั่วร้ายเพราะความปวดร้าวคือแรงกระตุ้นและความจริงพื้นฐาน และความสุขเป็นเพียงการยับยั้งความเจ็บปวดในเชิงปฏิเสธเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น อริสโตเติลพูดถูกที่ว่าปราชญ์ย่อมไม่แสวงหาความสุขแต่จะแสวงหาความเป็นอิสระจากความวิตกและความเจ็บปวด

> "ความพอใจทั้งหลายหรือสิ่งที่มักจะเรียกกันว่าความสุขนั้นในความเป็นจริงและโดยสารัตถะแล้วเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายเท่านั้น... เรามิได้ตระหนักถึงความสุขและข้อดีที่เรามีอยู่จริง ๆ สักเท่าใดนัก เราไม่เห็นคุณค่าของมัน แต่เห็นมันเป็นเพียงเรื่องสามัญเพราะมันตอบสนองเราในทางลบ ด้วยการยับยั้งความทุกข์ ต่อเมื่อเราสูญเสียมันไป เราจึงตระหนักถึงคุณค่าของมัน ทั้งนี้เพราะความต้องการ ความขาดแคลน และความทุกข์เป็นปฏิภาคมันติดต่อกับเราโดยตรง... อะไรคือเหตุที่ชักนำให้พวกซินนิคส์ปฏิเสธความสุขในทุกรูปแบบหากไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ว่าความเจ็บปวดมักจะเกี่ยวข้องกับความสุขในระดับใดระดับหนึ่งเสมอ สัจจะข้อนี้ปรากฏในสุภาษิตของฝรั่งเศสที่ไพเราะบทนั้นที่ว่า สิ่งที่ดีกว่าเป็นศัตรูกับสิ่งที่ดี ปล่อยสิ่งที่ดีที่สุดไว้ตามลำพัง"[72]

ชีวิตเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายเพราะ "ทันทีที่ความต้องการและความทุกข์ยอมให้มนุษย์หยุดพัก ความหน่ายชีวิตก็เข้ามาใกล้ทันทีจนกระทั่งมนุษย์จำเป็นต้องมีความบันเทิง"[73] นั้นคือการเพิ่มความทุกข์มากยิ่งขึ้น แม้ว่ายูโทเปียของพวกสังคมนิยมจะบรรลุเป้าหมายก็ยังคงมีความชั่วร้ายนับไม่ถ้วนหลงเหลืออยู่ ทั้งนี้เพราะบางสิ่งบางอย่าง เช่น การต่อสู้เป็นส่วนสำคัญของชีวิต และหากว่าความชั่วร้ายทุกชนิดถูกลบล้างออกไปและการต่อสู้ทุกชนิดยุติลง ความเบื่อหน่ายจะกลายมาเป็นสิ่งที่เราทนไม่ได้เช่นเดียวกับความเจ็บปวด ดังนั้น "ชีวิตจึงแกว่งไกวไปมาดุจลูกตุ้มนาฬิการะหว่างความเจ็บปวดและความเบื่อหน่าย... หลังจากที่มนุษย์แปรความเจ็บปวดและความทรมานเป็นความคิดเกี่ยวกับนรกแล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดเหลือสำหรับสวรรค์นอกจากความเบื่อหน่าย"[74] ยิ่งเราประสบความสำเร็จมากเท่าใดเราก็ยิ่งเบื่อหน่ายมากขึ้นเท่านั้น "ดังที่ความปรารถนาเป็นความพินาศของมนุษย์ ความเบื่อหน่ายก็เป็นความพินาศของโลกที่หรูหรา ในหมู่ชนชั้นกลางความเบื่อหน่ายปรากฏตัวออกมาในรูปของวันอาทิตย์และความปรารถนาในรูปของวันธรรมดา"[75]

---

72 I, 411, "Counsels and Maxims," p. 5 หน้า 5 "สิ่งที่ดีกว่าเป็นศัตรูกับสิ่งที่ดี"

73 I, 404

74 I, 402

75 I, 404

ชีวิตเป็นสิ่งชั่วร้ายเพราะยิ่งเป็นชีวิตชั้นสูงมากเท่าใดก็ยิ่งมีความทุกข์มากเท่านั้น ความก้าวหน้าของวิชาการหาใช่ทางยุติปัญหาไม่

> เพราะเมื่อปรากฏการณ์ของเจตจำนงกลายเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ขึ้น ความทุกข์ก็ยิ่งปรากฏชัดมากขึ้น ต้นไม้นั้นยังไม่มีความรู้สึก จึงไม่มีความเจ็บปวด สัตว์ชั้นต่ำที่สุด เช่น สัตว์เซลล์เดียวเรดิโอลาตารับรู้ความทุกข์เพียงเล็กน้อย แม้กระทั่งในแมลงความสามารถที่จะรู้สึกและทนทุกข์นั้นก็มีจำกัด ความทุกข์ปรากฏเป็นครั้งแรกในสัตว์ชั้นสูงที่มีกระดูกสันหลังและระบบประสาทที่สมบูรณ์ตลอดจนสัตว์ชั้นสูงที่ปัญญาได้พัฒนามากขึ้น ดังนั้นโดยอัตราส่วนแล้วขณะที่ความรู้มาถึงจุดที่ชัดเจน จิตสำนึกพัฒนามากขึ้น ความเจ็บปวดก็เพิ่มขึ้นด้วย และมาถึงขีดสุดในตัวมนุษย์ และอีกครั้งยิ่งมนุษย์รู้ชัดเจนมากขึ้นเท่าใด กล่าวคือ ยิ่งเขาฉลาดมากขึ้นเท่าใด เขาก็ยิ่งเจ็บปวดมากขึ้นเท่านั้น คนซึ่งมีพรสวรรค์เป็นอัจฉริยะจะมีความทุกข์มากที่สุด"[76]

คนซึ่งเพิ่มพูนความรู้จึงเพิ่มพูนความทุกข์ด้วย ความทรงจำและสายตาอันยาวไกลก็มีส่วนเพิ่มความทุกข์ให้กับมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความทุกข์ส่วนใหญ่ของมนุษย์นั้นอยู่ที่การหวนคิดถึงความหลังและการคาดการณ์ล่วงหน้า ลำพังความเจ็บปวดนั้นสั้นนิดเดียว ความทุกข์ที่เกิดจากความคิดเกี่ยวกับความตายนั้นช่างมีมากกว่าความตายจริง ๆ นี่กระไร

ในท้ายที่สุดและสำคัญที่สุด ชีวิตเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายเพราะชีวิตคือสงครามในธรรมชาติทุกหนทุกแห่งเราเห็นการต่อสู้ การแข่งขัน ความขัดแย้ง และการหมุนเวียนทำลายตนเองของชัยชนะและความพ่ายแพ้ สัตว์ทุกชนิด "ต่อสู้เพื่อช่วงชิงวัตถุ เทศะและกาละของผู้อื่น"

> ตัวอ่อนของไฮดราซึ่งผลิออกมาคล้ายดอกตูมจากต้นเก่าและภายหลังแยกตัวมันเองออกมาโดยการต่อสู้เพื่อแย่งชิงเหยื่อซึ่งหลงเข้ามาจากปากของตัวเก่าในขณะที่มันยังอยู่ร่วมกับตัวเก่า ทว่ามดบุลด็อกของออสเตรเลียคงจะเป็นตัวอย่างพิเศษสุดในกรณีนี้สำหรับเราดังนี้ เพราะหากมันถูกตัดออกเป็นสองท่อน สงครามระหว่างหัวกับหางจะเกิดขึ้นทันที หัวจะกัดหางด้วยฟันของมัน ในขณะที่หางก็จะป้องกันตัวของมันเองอย่างกล้าหาญด้วยการต่อยหัว การต่อสู้นี้อาจจะใช้เวลาถึงครึ่งชั่วโมงจนกว่ามันจะตายหรือถูกมดตัวอื่นลากออก

---

76 I, 400

ไป การต่อสู้นี้เกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการทดลองแบบนี้ ยุงฮานน์ได้กล่าวว่า เขาได้เห็นที่ราบสุดลูกหูลูกตาแห่งหนึ่งในซาวาที่เต็มไปด้วยโครงกระดูกและคิดว่าที่นั่นคือสนามรบ อย่างไรก็ตาม โครงกระดูกเหล่านี้คือโครงกระดูกของเต่าขนาดใหญ่ ซึ่งขึ้นจากทะเลมาทางนี้เพื่อวางไข่และถูกโจมตีโดยหมาป่าซึ่งรวมหัวกันตรึงเต่าให้หงายท้องแล้วจึกกระดองหน้าท้องและเขมือบมันทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ บ่อยครั้งอีกเช่นกันที่เสือจะตระครุบหมา ...เต่าเหล่านี้เกิดมาสำหรับการนี้... โดยนัยนี้เจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่ก็เป็นเหยื่อของตัวมันเองในทุกหนทุกแห่ง และก็เป็นอาหารหล่อเลี้ยงตัวมันเองในรูปที่แตกต่างกันออกไป จนกระทั่งในท้ายที่สุดมนุษย์ซึ่งปราบสิ่งอื่น ๆ ก็เห็นธรรมชาติเป็นโรงงานที่เขาจะใช้ประโยชน์ได้ แม้กระทั่งมนุษย์... ในตัวเองก็มีความขัดแย้งซึ่งเห็นได้เด่นชัดอย่างน่ากลัว ความแตกต่างระหว่างเจตจำนงกับตัวมันเองและเราก็ได้พบว่ามนุษย์เป็นหมาป่าสำหรับมนุษย์กันเอง [77]

ภาพรวมของชีวิตนี้เกือบจะเป็นภาพที่เจ็บปวดเกินกว่าจะนำมาไตร่ตรองได้ ชีวิตขึ้นอยู่กับการไม่รู้จักมันให้ดีนัก

หากเราจะนำภาพของความทุกข์ทรมานและความยากไร้อย่างแสนสาหัสซึ่งเราพบในชีวิตเสมอมาเสนออย่างชัดเจน เขาจะต้องชะงักงันด้วยความตกใจ และหากเราจะต้องนำคนที่เชื่อมั่นแบบสุนิยม (optimist) นี้ไปดูโรงพยาบาล สถานพยาบาล ห้องผ่าตัด คุก ห้องทรมานนักโทษ ที่ขังทาส สนามรบ ลานประหารนักโทษ และหากเราจะเปิดประตูของห้องมืดแห่งความทุกข์ซึ่งเคยหลบซ่อนตัวจากสายตาที่อยากรู้อยากเห็นให้เขาดู และท้ายที่สุดปล่อยให้เขาดูห้องใต้ถุนที่กำลังอโกลิโน ผู้หิวโหย เขาจะเข้าใจในท้ายที่สุดถึงธรรมชาติของ "โลกที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้นี้" ก็ตั้งแต่นำวัตถุดิบเกี่ยวกับนรกของเขามาจากไหนหากไม่ใช่จากโลกของเรานี้เอง และเขาได้สร้างนรกที่เหมาะสมจากภาพนั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งเมื่อเขาหันมาพรรณนาถึงสวรรค์และความเพลิดเพลินต่าง ๆ เขาก็เผชิญกับความยุ่งยากที่แก้ไม่ได้ เพราะโลกเราหาได้มีวัตถุดิบสำหรับการนี้ไม่... มหากาพย์และโคลงกลอนที่กินใจนั้น

---

[77] I, 192; III, 112; I, 191 "มนุษย์เป็นหมาป่าสำหรับมนุษย์กันเอง"

> สามารถจะเสนอแต่เรื่องของการดิ้นรน ความพยายาม และการต่อสู้เพื่อความสุข มิได้เสนอภาพของความสุขที่ยืนนานและสมบูรณ์เลย งานนี้จะนำตัวของมันเองผ่านภยันตราย และความยุ่งยากนับพันไปสู่เป้าหมายและเมื่อบรรลุเป้าหมาย เรื่องก็จะรีบปิดฉากลงทันที ทั้งนี้เพราะบัดนี้ไม่มีอะไรเหลือให้มันทำได้อีกต่อไป นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าเป้าหมายอันจรัสแสงที่ตัวเอกหวังว่าจะได้พบความสุขนั้นกลับสร้างความผิดหวังให้เขาและหลังจากที่เขาประสบความสำเร็จ เขาก็มิได้อะไรดีไปกว่าแต่ก่อน[78]

เมื่อแต่งงานเราก็ไม่มีความสุข เมื่อไม่แต่งงานเราก็ไม่ความสุข เมื่ออยู่ตามลำพังเราก็ปราศจากความสุข เมื่ออยู่ในสังคมเราก็ปราศจากความสุข เราเป็นเหมือนเม่นซึ่งเกาะกลุ่มกันเพื่อความอบอุ่น เมื่ออยู่ใกล้กันมากก็ไม่มีความสุข ทว่าเมื่อแยกจากกันก็ทุกข์ทรมาน ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องน่าขันและ "ชีวิตของคนแต่ละคนนั้นหากเราสำรวจชีวิตของเขาทั้งหมด... และหากเราเน้นตรงด้านสำคัญที่สุดจะเห็นว่ามันเป็นโศกนาฏกรรมเสมอ แต่หากเราพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่ามันมีลักษณะของสุขนาฏกรรม"[79] ลองคิดดู :

> เมื่ออายุได้ห้าขวบก็เข้าไปในโรงงานปั่นด้ายหรือโรงงานอื่น ๆ และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็นั่งที่นั่นทุกวัน ครั้งแรกก็สิบชั่วโมง แล้วก็เป็นสิบสองและสุดท้ายสิบสี่ชั่วโมง ทำงานแบบเครื่องจักรชนิดนั้นตลอด นี่คือการซื้อความพอใจของการมีลมหายใจด้วยราคาแพง ทว่านี่คือชะตากรรมของคนนับล้าน และคนอีกหลาย ๆ ล้านก็ดำเนินชีวิตซึ่งคล้ายคลึงกันนี้... ภายในเปลือกอันแข็งแกร่งของดาวเคราะห์นี้มีพลังอันทรงอำนาจของธรรมชาติซึ่งทันทีที่มีช่องทางที่มันจะแสดงตัวออกมา มันจำเป็นต้องทำลายเปลือกซึ่งเป็นที่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทันทีดังที่เกิดขึ้นมาแล้วอย่างน้อยสามครั้งในโลกของเราและอาจจะเกิดขึ้นอีกบ่อย ๆ ก็ได้ แผ่นดินไหวที่ลิสบอน แผ่นดินไหวที่ไฮติ ความพินาศของปอมเปอิ นี่คือข้อชี้เล่น ๆ ให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นไปได้ [80]

---

78 I, 419, 413

79 I, 419, 413

80 III, 389,395

ในท่ามกลางสิ่งเหล่านี้ "การมองโลกในแง่ดี เป็นการเยาะเย้ยอย่างขมขื่นของความทุกข์ของมนุษย์"[81] และเราไม่สามารถลงความเห็นได้ว่า **Theodicy** ของไลบนิทซ์เป็น "การเผยถึงการมองโลกแบบสุนิยมอย่างกว้าง ๆ และเป็นระเบียบ ข้อดีประการอื่นนอกจากนี้คือมัน เปิดโอกาสให้กับหนังสือเรื่อง**กองดีด**อันเป็นงานอมตะของวอลแตร์ผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งคำแก้ตัวที่ฟังไม่ขึ้นและเป็นที่อ้างบ่อย ๆ ของไลบนิทซ์ในเรื่องความชั่วร้ายของโลกที่ว่าความเลวอาจจะนำความดีมาให้ในบางครั้งได้รับการยืนยันซึ่งเราไม่คาดว่าจะได้ยินจากเขา"[82] กล่าวโดยย่อ "ธรรมชาติของชีวิตโดยทั่วไปซึ่งปรากฏแก่เราในลักษณะมุ่งมั่นและคาดคะเนที่จะปลุกความเชื่อที่ว่า ไม่มีอะไรที่มีคุณค่าพอแก่การไขว่คว้า พยายามและต่อสู้ สิ่งดี ๆ ทั้งหลายเป็นสิ่งที่เลื่อนลอย โลกทั้งโลกยุติลงที่ความล้มละลายและชีวิตก็เป็นธุรกิจที่ไม่คุ้มกับรายจ่าย"[83]

การที่จะเป็นสุขได้เราจะต้องไม่รู้อะไรทั้งสิ้นเช่นเดียวกันเด็ก คนหนุ่มสาวจะคิดว่าเจตจำนง และการต่อสู้เป็นความสนุก เขายังไม่รู้จักความเหนื่อยอ่อนจากความปรารถนาที่ไม่รู้จักพอและความสมปรารถนาที่ไร้ผล เขายังไม่ได้เห็นความพ่ายแพ้ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

> ความชื่นบานและความร่าเริงของวัยหนุ่มสาวนั้น
> ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าเมื่อเราปีนขึ้นเขาแห่งชีวิต
> ความตายยังไม่ปรากฏ มันรออยู่ที่เชิงเขาอีกด้านหนึ่ง...
> เมื่อใกล้บั้นปลายของชีวิตทุกวันที่เรามีชีวิตอยู่เรามีความรู้สึก
> แบบเดียวกับที่อาชญากรรู้สึกในทุก ๆ ก้าวที่ไปสู่ตะแลงแกง...
> การที่จะเห็นได้ว่าชีวิตสั้นเพียงใดนั้นต้องอยู่มานานพอ...
> เมื่อมีอายุได้สามสิบหกปีเราอาจจะเปรียบได้โดยพิจารณาจาก
> การใช้พลังอันกระปรี้กระเปร่าของเรากับคนที่มีชีวิตอยู่โดย
> อาศัยตอกเบี้ย สิ่งที่เขาใช้ในวันนี้พรุ่งนี้เขาก็ได้มาอีก แต่จาก
> อายุสามสิบหกปีเป็นต้นไป ฐานะของเราจะเหมือนกับนักลงทุน
> ที่ต้องเริ่มควักทุนของตัวเอง... ความกลัวในความหายนะนี้เอง
> ที่ทำให้ความรักในทรัพย์สมบัติเพิ่มขึ้นพร้อมกับวัย... วัยที่ห่างไกล
> จากวัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่มีความสุขที่สุดของชีวิต คำกล่าวของ
> เพลโตในตอนต้นของ**อุคมรัฐ** มีความจริงแฝงอยู่มาก เพลโต
> ถือว่ารางวัลควรจะมอบให้กับคนแก่เพราะในตอนนั้นมนุษย์เป็น
> อิสระจากตัณหาแบบสัตว์ซึ่งไม่เคยหยุดรบกวนมนุษย์เลย แต่จะ
> ต้องไม่ลืมว่า เมื่อตัณหานี้มอดหมดไป แก่นที่แท้ของชีวิตก็หมด

---

81 I, 420

82 III, 394

83 III, 383

> ไปด้วย ไม่มีอะไรเหลืออยู่นอกจากเปลือกที่กลวง หรือจากอีกแง่มุมหนึ่งชีวิตในตอนนั้นจะเป็นเสมือนสุขนาฏกรรมซึ่งเริ่มต้นด้วยผู้แสดงจริง ๆ ดำเนินต่อไปและจบลงด้วยมนุษย์กลในเครื่องแต่งตัวของนักแสดง[84]

ในท้ายที่สุดเราก็พบกับความตาย ขณะที่ประสบการณ์เริ่มรวมตัวเป็นความรอบรู้ สมองและร่างกายก็เริ่มผุพัง"ทุกสิ่งคงอยู่ชั่วขณะเดียวแล้วก็รีบเร่งไปสู่ความตาย"[85] และหากความตายรอคอยเวลาของมัน มันก็เพียงเล่นกับเราแบบที่แมวเล่นกับหนูซึ่งไม่มีทางช่วยตัวเอง"เห็นได้ชัดเจนว่าการเดินของเราก็เป็นเพียงการป้องกันมิให้หกล้มตลอดไป ดังนั้นชีวิตของร่างกายเราก็มิได้เป็นอะไรมากไปกว่าการป้องกันความตายอย่างสม่ำเสมอ เป็นการเลื่อนความตายออกไปเท่านั้น"[86] ในบรรดาเครื่องประดับและเสื้อผ้าของผู้ทรงอำนาจเต็ดขาดในทางตะวันออกนั้นมักจะมีขวดราคาแพงของยาพิษอยู่[87] ปรัชญาของตะวันออกเข้าใจการแทรกแซงของความตายอยู่ในทุกหนทุกแห่งและได้มอบการวางตัวที่สงบและมีศักดิ์ศรี ซึ่งเกิดจากการตระหนักถึงระยะเวลาอันสั้นของชีวิตมนุษย์ให้กับผู้เป็นศิษย์ ความกลัวตายเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาและเป็นเหตุสุดท้ายของศาสนา มนุษย์สามัญไม่สามารถจะประนีประนอมกับความตายได้ ดังนั้นเขาจึงสร้างปรัชญาและเทววิทยาขึ้นจนนับไม่ถ้วน ความเชื่อในความเป็นอมตะที่แพร่หลายคือหลักฐานที่แสดงถึงความกลัวตายเป็นอย่างยิ่งนี้

ในขณะที่เทววิทยาเป็นที่หลบภัยจากความตาย ความวิกลจริตก็เป็นที่หลบภัยจากความเจ็บปวด "ความบ้าเป็นวิธีหลีกหนีจากความทรงจำของความทุกข์"[88] มันเป็นการหยุดพักชั่วคราวในสายใยของสัมปชัญญะ เราสามารถจะผ่านประสบการณ์บางอย่างหรือความกลัวมาได้โดยการลืมมัน เท่านั้น

> เราไม่เต็มใจที่จะคิดถึงสิ่งซึ่งเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของเรา ทำให้เราเสียศักดิ์ศรี หรือสิ่งซึ่งขัดขวางความปรารถนาของเราเลย และเราต้องลำบากเพียงใดในการจะต้องตัดสินใจให้ปัญญาของเราตรวจสอบสิ่งเหล่านั้นอย่างระมัดระวังและจริงจัง... ความบ้าคลั่งจู่โจมเข้ามาในจิต เมื่อเจตจำนงต่อต้านการที่ปัญญาจะตรวจสอบสิ่งตรงกันข้ามกับมัน หากเจตจำนงต่อต้านความเข้าใจใน

---

84 "Counsels and Maxims," 124 - 139

85 II, 454; III, 269

86 Counsels and Maxims," 28, บันทึก

87 I, 119

88 I,250

> ความรู้บางระดับถึงขั้นที่จะทำให้การปฏิบัติไม่สามารถลุล่วงไปได้องค์ประกอบหรือสภาพแวดล้อมบางประการของปัญญาจะถูกกำจัด เพราะเจตจำนงไม่สามารถทนเห็นสิ่งเหล่านั้นได้ และจากนั้นเพื่อการเชื่อมโยงที่จำเป็นบางประการ ช่องว่างที่เกิดจากการนั้นจะถูกแทนที่ด้วยความสนุก ความบ้าก็บังเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะปัญญาได้ยอมละทิ้งธรรมชาติของมันเพื่อสร้างความพอใจให้แก่เจตจำนง คนเลยจินตนาการถึงสิ่งที่มิได้มีตัวตนอยู่ ดังนั้นความวิกลจริตซึ่งเกิดขึ้นก็คือการลืมความทุกข์ที่สุดจะทนทาน สิ่งนี้เป็นยาซนิดสุดท้ายสำหรับธรรมชาติที่ถูกรบกวน เช่นของเจตจำนง[89]

ที่พึ่งสุดท้ายคือการฆ่าตัวตาย ออกจะเป็นสิ่งแปลกที่จะกล่าวว่า ณ ที่นี้เองในท้ายที่สุด ความคิดและจินตนาการก็เอาชนะสัญชาญาณได้ กล่าวกันว่าไดโอจีเนสได้ยุติชีวิตของตนเองด้วยการปฏิเสธที่จะหายใจ ช่างเป็นชัยชนะเหนือเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่อะไรอย่างนั้น ทว่าชัยชนะนี้เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เจตจำนงยังคงดำรงอยู่ต่อไปในเผ่าพันธุ์ ชีวิตนั้นหัวเราะเยาะการฆ่าตัวตายและยิ้มให้กับความตาย ทั้งนี้เพราะการจงใจตายทุกครั้งจะมีการเกิดที่มิได้เจตนานับพัน "การฆ่าตัวตายอันเป็นการจงใจทำลายของสิ่งมีชีวิตนั้นเป็นการกระทำที่ปราศจากแก่นสารและโฉดเขลา ทั้งนี้เพราะสิ่งในตัวมันเอง เผ่าพันธุ์และชีวิตและเจตจำนงโดยทั่วไปยังคงอยู่โดยไม่กระทบกระเทือนราวกับรุ้งที่คงอยู่แม้ว่าหยดน้ำซึ่งรองรับมันชั่วขณะหนึ่งอาจจะตกลงมา[90] ความทุกข์และการต่อสู้ยังคงดำเนินไปหลังจากที่คนคนหนึ่งสิ้นชีวิตลง และจะคงดำรงอยู่ต่อไปนานตราบเท่าที่เจตจำนงยังคงครอบงำมนุษย์อยู่ ความชั่วร้ายของชีวิตจะไม่มีวันปราชัยจนกว่าเจตจำนงจะอยู่ใต้บังคับบัญชาของความรู้และปัญญา

VI. ความรอบรู้แห่งชีวิต

1. ปรัชญา

ลองพิจารณาดูเป็นอันดับแรกถึงความน่าชวนหัวของความปรารถนาในวัตถุสมบัติ คนโง่เชื่อว่าหากตนร่ำรวย เจตจำนงจะได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ มักคิดกันว่าคนซึ่งมีรายได้คือคนซึ่งมี ช่องทางที่จะตอบสนองความปรารถนาทุกประการ "คนมักจะถูกตำหนิว่า ปรารถนาเงินทองเหนือสิ่งอื่นใดและรักมันมากกว่าสิ่งอื่น ทว่าเป็นธรรมชาติและสิ่งซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่คนจะรักในสิ่งซึ่งพร้อมจะเปลี่ยนเป็นอะไรก็ได้ ที่ความปรารถนาอันสะเปะสะปะหรือความต้องการที่

---

89 III, 167 – 9 แหล่งของฟรอยด์

90 I, 515

แสดงออกมาประสงค์ เช่นเดียวกับโพรเทียสผู้ไม่เหนื่อยหน่าย ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถตอบสนองความปรารถนาเพียงอย่างเดียว เงินเป็นสิ่งเดียวที่ดีที่สุด... ทั้งนี้เพราะมันเป็นความพอใจที่เป็นนามธรรมของความปรารถนาทุกประการ" [91] แต่กระนั้นชีวิตที่อุทิศให้กับการแสวงหาทรัพย์ก็ไร้ประโยชน์ หากเราไม่รู้จักที่จะแปรมันให้เป็นความสนุกสนาน และสิ่งนี้เป็นศิลปะที่ต้องอาศัยวัฒนธรรมและปัญญา การแสวงหาความสุขทางโลกีย์อย่างไม่สิ้นสุด ไม่เคยสร้างความพอใจได้นานเราจะต้องเข้าใจเป้าหมายของชีวิตพอ ๆ กับศิลปะในการหารายได้ "มนุษย์ตั้งใจที่จะเป็นคนรวยยิ่งกว่าเป็นคนมีวัฒนธรรมแม้จะเป็นสิ่งซึ่งแน่นอน ว่าการที่มนุษย์เป็นอะไรมีบทบาทต่อความสุขของเขายิ่งกว่าสิ่งซึ่งเขามี" [92] "คนซึ่งไม่มีความต้องการทางจิตใจนั้นเราเรียกว่า คนป่าเถื่อน" [93] เขาไม่รู้จะทำอะไรกับเวลาว่างของตน – ความเงียบในยามว่างคือความยุ่งยาก[94] เขาจะเที่ยวหาสิ่งเร้าใจใหม่ ๆ อย่างกระหายจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง และท้ายที่สุดก็จะพ่ายแพ้แก่เตราะห์กรรมชนิดซึ่งเป็นกันในหมู่คนรวยซึ่งเกียจคร้านหรือพวกซึ่งหมกมุ่นในราคะอย่างไม่ยั้งคิด – (*ความเหนื่อยหน่าย*)" [95]

มิใช่ทรัพย์สมบัติหากแต่เป็นปัญญาที่เป็นวิถี "มนุษย์คือการดิ้นรนของเจตจำนงอย่างหุนหัน (ซึ่งมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ระบบสืบพันธุ์) และเป็นหัวข้อที่เป็นอมตะอิสระและราบรื่นสำหรับความรู้อันบริสุทธิ์ (ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่สมอง)" [96] น่าอัศจรรย์ที่จะกล่าวว่าความรู้แม้จะเกิดจากเจตจำนงก็อาจจะเป็นนายของเจตจำนงได้ ความเป็นไปได้ที่ว่าความรู้เป็นอิสระนั้นปรากฏเป็นครั้งแรกในการที่ปัญญาตอบสนองต่อการบงการต่าง ๆของความปรารถนา "บางครั้งปัญญาก็ปฏิเสธที่จะรับคำสั่งจากเจตจำนง ตัวอย่างเช่น เมื่อเราพยายามที่จะเพ่งความสนใจของเราอยู่ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร้ผลหรือเมื่อเราพยายามจะรำลึกถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ในความทรงจำอย่างเปล่าประโยชน์ ความโกรธของเจตจำนงที่มีต่อปัญญาในวาระเช่นนั้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน และความแตกต่างระหว่างทั้งสองนั้นมองเห็นได้อย่างแจ่มชัด เมื่อถูกรบกวนด้วยความโกรธนี้ บางครั้งปัญญาจะเจ้ากี้เจ้าการ นำสิ่งที่มันถูกเรียกร้องหลายชั่วโมงหลังจากนั้นหรือในเช้าวันรุ่งขึ้นมาอย่างไม่คาดฝันและไม่เหมาะกับกาละเทศะ" [97] จากการรับใช้อย่างไม่สมบูรณ์นี้ปัญญาอาจจะขึ้นมาเป็นนายได้ "จากการไตร่ตรองที่เคยมีมาและความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์จะรับทุกข์หรือบรรลุผลอย่างเลือดเย็นจากสิ่งที่สำคัญและน่ากลัวสำหรับเขา การฆ่าตัวตาย การถูกประหาร การดวลกัน งานทุกชนิดซึ่งเต็มไปด้วยอันตรายต่อชีวิต กล่าวโดยทั่ว ๆ ไปก็คือ สิ่งที่ธรรมชาติแบบสัตว์ของเขาเป็นปฏิปักษ์ ในสถานการณ์

---

91 Essays, "Wisdom of Life," p. 47

92 อ้างแล้ว, หน้า 11

93 p. 41

94 หน้า 39 "ความเงียบในยามว่างเป็นสิ่งที่ยากลำบาก"

95 หน้า 22

96 I, 262

97 II, 439

เช่นนั้นเราจะเห็นว่าเหตุผลสามารถบังคับบัญชาธรรมชาติแบบสัตว์ได้เพียงใด[98]

อำนาจของปัญญาที่มีต่อเจตจำนงเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาอย่างสุขุม ความต้องการอาจถูกกล่อมเกลาหรือทำให้สงบลงโดยอาศัยความรู้ ความรู้และปัญญานิยัตินิยม (determinism) ซึ่งตระหนักว่าทุกสิ่งเป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของสิ่งซึ่งเกิดขึ้นก่อน "ในจำนวนสิ่งซึ่งรบกวนเรา 10 ประการนั้น เก้าประการไม่สามารถรบกวนเราได้หากเราเข้าใจสาเหตุของมันอย่างถ่องแท้ นั่นคือเข้าใจความจำเป็นและธรรมชาติที่แท้จริงของมัน บังเหียนและเหล็กขวางปากม้ามีความสัมพันธ์กับม้าพยศอย่างไรปัญญาก็มีความสัมพันธ์เช่นนั้นกับเจตจำนงในตัวมนุษย์" [99] มันเป็นทั้งความจำเป็นภายในและภายนอก ไม่มีสิ่งใดจะประสานเราได้ดีไปกว่าความรู้อันกระจ่าง" [100] ยิ่งเรารู้จักตัณหาของเรามากเท่าใด มันยิ่งควบคุมเราได้น้อยลงและ "ไม่มีสิ่งใดที่จะปกป้องเราจากการบังคับของสิ่งภายนอกได้ดีไปกว่าการควบคุมตัวเราเอง"[101] หากท่านจะให้ทุกสิ่งอยู่ในความควบคุมของท่าน ท่านต้องยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของเหตุผล"[102] ความมหัศจรรย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดมิได้อยู่ที่การพิชิตโลก แต่อยู่ที่การปราบตนเอง

ดังนั้นปรัชญาจึงชำระเจตจำนงให้บริสุทธิ์ ทว่าจะต้องเข้าใจว่าปรัชญานี้คือประสบการณ์และความคิดมิใช่เป็นเพียงการอ่านหรือการศึกษาอย่างเฉื่อยชา

> ความคิดของบุคคลอื่นซึ่งหลั่งไหลเข้ามาสู่นั้นจะปิดกั้นและระงับความคิดของตัวเราเองและในระยะยาวจะทำให้ความคิดของเราเป็นอัมพาต นักวิชาการทั้งหลายมีแนวโน้มที่จะเป็นเครื่องดูดที่กลวง[103] ความขัดสนทางจิตของเขาทำให้เขาดูดซับความคิดจากผู้อื่นอย่างจริงจัง... การอ่านเรื่องก่อนที่เราจะคิดถึงมันนั้นเป็นอันตรายยิ่ง... เมื่อเราอ่านหนังสือ ผู้อื่นช่วยคิดให้เรา เราเพียงแต่ทำตามกระบวนการคิดของเขา... สิ่งที่ตามมาคือหากผู้ใดใช้เวลาเกือบทั้งวันอ่านหนังสือ... เขาจะสูญเสียความสามารถที่จะคิดในไม่ช้า... เราอาจมองประสบการณ์จากโลกเป็นบทเรียนชนิดหนึ่งซึ่งการไตร่ตรองและความรู้เป็นบทวิจารณ์ ในที่ที่มีการไตร่ตรองและความ

---

98 I, 112

99 II, 426

100 I,396

101 "Counsels and Maxims," p. 51

102 หากท่านจะให้ทุกสิ่งอยู่ในความควบคุมของท่าน ท่านต้องยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของเหตุผล

103 เครื่องดูดที่กลวง

> รู้ทางวิชาการมากแต่ประสบการณ์น้อย ผลที่ออกมาก็เปรียบได้กับหนังสือซึ่งมีบทเรียนหน้าละสองบรรทัดและมีบทวิจารณ์อีกสี่สิบบรรทัด[104]

ดังนั้นคำแนะนำข้อแรกก็คือชีวิตมาก่อนหนังสือ ข้อที่สองก็คือตำรามาก่อนบทวิจารณ์ จงอ่านงานจากผู้สร้างมากกว่าอรรถกถาจารย์หรือผู้วิจารณ์ "เราจะได้ความคิดทางปรัชญาจากผู้ประพันธ์เท่านั้น ดังนั้นผู้ใดที่รู้สึกสนใจปรัชญาจงแสวงหาครูผู้เป็นอมตะจากงานอันน่าเคารพของเขาเอง"[105] งานเพียงหนึ่งชิ้นของอัจฉริยะมีคุณค่าเกินกว่าบทวิจารณ์พันเล่ม

ภายในขอบเขตนี้ การแสวงหาวัฒนธรรมแม้จะอาศัยจากหนังสือก็มีค่าเพราะความสุขของเรานั้นขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรามีในสมองมากกว่าสิ่งที่เรามีอยู่ในกระเป๋า แม้แต่ชื่อเสียงก็เป็นสิ่งซึ่งหลอกลวง "หัวสมองของผู้อื่นเป็นสถานที่อันเลวร้ายเกินกว่าจะเป็นสถานที่แห่งความสุขที่แท้จริงของมนุษย์"[106]

> สิ่งที่คนคนหนึ่งจะเป็นได้สำหรับอีกคนหนึ่งนั้นมิใช่มากนัก ในท้ายที่สุดทุกคนก็ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว... ความสุขที่เราได้จากตนเองนั้นยิ่งใหญ่กว่าความสุขที่เราได้จากสภาพแวดล้อม... โลกที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นั้นสร้างตัวมันเองโดยวิธีที่เราเห็น... ทั้งนี้เพราะทุกสิ่งซึ่งดำรงอยู่หรือเกิดขึ้นกับมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของเขาทั้งสิ้นและเกิดขึ้นเฉพาะกับเขา สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ก็คือองค์ประกอบของจิตสำนึกของเขา... เพราะฉะนั้นสิ่งที่อริสโตเติลกล่าว ที่ว่า "การเป็นสุขหมายถึงความเพียงพอในตนเอง" นั้น เป็นความจริงยิ่ง"[107]

ทางออกสำหรับความชั่วร้ายของเจตจำนงไม่รู้จบนี้คือ การไตร่ตรองเกี่ยวกับชีวิตอย่างฉลาดและมีความสัมพันธ์กับผลงานของผู้ยิ่งใหญ่ทุกยุคทุกสมัยและทุกหนทุกแห่ง จากจิตที่ฝักใฝ่ในสิ่งเหล่านี้เท่านั้นที่อัจฉริยะเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ "ปัญญาที่ปราศจากอัตตา จะระเหยขึ้นมาเหนือความบกพร่องและโฉดเขลาของโลกแห่งเจตจำนงราวกับน้ำหอม"[108] คนส่วนใหญ่ไม่สามารถจะยกระดับตนเองให้พ้นจากการถือวัตถุเป็นสิ่งที่ตนปรารถนาได้ จึงเกิดความทุกข์ แต่

---

104 II, 254; *Essays* "Books and Reading ", "Counsels and Maxims," p. 21

105 I, XXVII

106 "Wisdom of Life," p. 117

107 อ้างแล้ว, หน้า 27, 4 – 9

108 Wisdom of Life," 34, 108

ถ้ามองวัตถุเป็นเพียงสิ่งที่จะต้องเข้าใจนั้น การยกระดับของตนขึ้นสู่ความเป็นอิสระก็จะเกิดขึ้น

> เมื่อสาเหตุภายนอกหรือความประสงค์ภายในดึง
> เราขึ้นมาอย่างกระทันหันจากกระแสอันไม่รู้จบของเจตจำนง
> และช่วยให้ความรู้หลุดพ้นจากการเป็นทาสของเจตจำนง
> ความสนใจจะมิได้อยู่ที่ความประสงค์ของเจตจำนงอีกต่อไป
> แต่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นอิสระจากความสัมพันธ์
> กับเจตจำนง จึงสังเกตมันได้โดยปราศจากผลประโยชน์ส่วนตน
> ปราศจากอัตตา มีแต่ความเป็นวัตถุวิสัยอย่างบริสุทธิ์ คือปล่อยตัว
> ให้กับวัตถุเต็มที่ตราบที่มันเป็นมโนคติมิใช่เป็นแรงจูงใจ และใน
> ทันทีนั้นเองความสงบที่เรามุ่งแสวงหาและได้หลีกหนีจากเรา
> เมื่อเราอยู่บนทางสายเดิมของความปรารถนานั้นกลับหวนคืนมา
> ทางเราด้วยความสมัครใจของมันและดำเนินไปด้วยดี สำหรับเรา
> นี่คือภาวะไร้ความเจ็บปวดที่เอพิคิวรัสยกย่องว่าเป็นความดีสูงสุด
> และเป็นภาวะของเทพ ทั้งนี้เพราะเราเป็นอิสระจากการดิ้น
> รนอันขมขื่นของเจตจำนงอยู่ชั่วขณะ เราได้พักจากการถูกลงทัณฑ์
> โดยจำยอมจากเจตจำนง กงล้อของอิกไซออนได้หยุดนิ่งลงแล้ว[109]

2. อัจฉริยะ

ภาวะสูงสุดของความรู้ที่ปราศจากเจตจำนงนี้ คือเจตจำนงทั้งมวลโดยปราศจากความรู้ มนุษย์โดยทั่วไปนั้นมักจะเต็มไปด้วยเจตจำนงและมีความรู้เพียงเล็กน้อย อัจฉริยะนั้นมีความรู้มากกว่ามีเจตจำนงน้อย "อัจฉริยะประกอบด้วยสิ่งนี้คือ อินทรีย์แห่งการรับรู้จะได้รับการพัฒนามากกว่าที่เจตจำนงต้องการ[110] สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับการออกนอกทางของกิจกรรมการสร้างเผ่าพันธุ์ไปสู่กิจกรรมทางปัญญา "สภาพพื้นฐานของอัจฉริยะคือการที่ความรู้สึกและสิ่งเร้าอยู่เหนือพลังในการสืบเผ่าพันธุ์อย่างมาก"[111] ดังนั้นจึงเกิดความเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างอัจฉริยะกับสตรีซึ่งเป็นตัวแทนของการสืบเผ่าพันธุ์ และการทำให้ปัญญาเป็นทาสของเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่และดำรงอยู่ "สตรีอาจมีความสามารถเป็นพิเศษแต่ปราศจากอัจฉริยภาพ เพราะหล่อนจะคงความเป็นจิตวิสัยตลอดไป"[112] ทุกสิ่งสำหรับหล่อนเป็นเรื่องส่วนตัวไปหมดและถูกมองว่าเป็นวิถีทางไปสู่เป้าหมายส่วนตัวในทางตรงกันข้าม

---

109 I, 254, สามเรื่องในปกรณัมของกรีกโบราณ อิกไซออนพยายามจะช่วงชิงจูโนจากกงจูปีเตอร์ เลยถูกลงโทษด้วยการถูกจับมัดกับกงล้อซึ่งหมุนตลอดชั่วกัลปชั่วกัลป์

110 III, 139

111 III, 159

112 อ้างแล้ว

> อัจฉริยะเป็นเพียงความเป็นวัตถุวิสัยอย่างสมบูรณ์ที่สุด ตัวอย่างเช่น แนวโน้มของจิตที่จะเป็นวัตถุวิสัย... ความเป็นอัจฉริยะคือความสามารถที่จะสลัดความสนใจความปรารถนาและจุดมุ่งหมายของตนได้อย่างสิ้นเชิง ปฏิเสธบุคลิกของตนได้ชั่วขณะเพื่อที่จะเป็นผู้รู้อย่างบริสุทธิ์ซึ่งภาพอันแจ่มชัดของโลก... ดังนั้นสีหน้าของอัจฉริยะจะเป็นดังนี้คือ มีลักษณะของการที่ความรู้อยู่เหนือเจตจำนงอย่างเด่นชัด ในสีหน้าของคนทั่วไปเจตจำนงจะปรากฏชัดเจนและความรู้จะมีบทบาทเมื่อถูกกระตุ้นด้วยเจตจำนงและจะถูกชักนำโดยแรงจูงใจจากผลประโยชน์และข้อได้เปรียบส่วนตน[113]

เมื่อเป็นอิสระจากเจตจำนง ปัญญาจะสามารถเห็นวัตถุดังที่มันเป็น "อัจฉริยะแสดงให้เราเห็นโดยยื่นกระจกวิเศษซึ่งสิ่งสำคัญทั้งหลายจะรวมตัวกันปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน และสิ่งที่เป็นเพียงการบังเอิญและแปลกปลอมจะถูกละทิ้ง"[114] ความคิดจะส่องทะลุตัณหาดุจดังแสงอาทิตย์ส่องผ่านเมฆและเผยให้เห็นแก่นของสรรพสิ่ง มันก้าวผ่านเบื้องหลังของปัจเจกบุคคลและสิ่งเฉพาะไปสู่ "โลกแห่ง ความคิดของเพลโต" หรือสารัตถะสากลซึ่งมันเป็นรูปแบบหนึ่ง ดังเช่นที่จิตกรมิได้เห็นแต่ลักษณะและรูปร่างของคนที่เขาวาดเท่านั้น เขายังได้เห็นคุณลักษณะสากลและสัจจะอันเป็นอมตะซึ่งปัจเจกบุคคลเป็นเพียงสัญลักษณ์และเครื่องมือในการถ่ายทอดมันออกมา ความลับของอัจฉริยะจึงอยู่ที่สัญชาญซึ่งชัดเจนและปราศจากอคติเกี่ยวกับวัตถุวิสัย สิ่งที่สำคัญและเป็นสากล

การดึงสมการส่วนตัวออกไปนี้เองที่ทำให้อัจฉริยะกลายเป็นคนซึ่งปรับตัวไม่ได้ดีในโลกที่เต็มไปด้วยเจตจำนงและกิจกรรมส่วนตัวที่มุ่งประโยชน์ส่วนตน การมองการณ์ไกลทำให้เขาไม่สามารถเห็นสิ่งที่อยู่ใกล้ได้ เขาเป็นคนโง่และ "พิลึก" และขณะที่จินตนาการของเขายุ่งอยู่ที่ดวงดาวเขาก็ตกลงไปในบ่อน้ำ ส่วนหนึ่งคือลักษณะความไม่ข้องในสังคมของอัจฉริยะ เขาคิดถึงสิ่งที่เป็นรากฐาน เป็นสากล และเป็นอมตะ คนอื่น ๆ จะคิดถึงสิ่งที่อยู่ชั่วขณะ สิ่งเฉพาะและสิ่งที่เฉพาะหน้า จิตของเขาและบุคคลอื่นไม่มีจุดร่วมกันและไม่เคยบรรจบกันกับของคนอื่น "เป็นกติกาว่า มนุษย์ซึ่งชอบสมาคมมักจะมีปัญญาน้อยและมักจะสามานย์"[115] อัจฉริยะจะมีสิ่งทดแทนและมักไม่ต้องการเพื่อนมากเท่ากับคนซึ่งมีชีวิตอยู่โดยต้องพึ่งพิงสิ่งภายนอกตลอดไป" ความสุขที่เขาได้จากความงามทั้งมวล การปลอบโยนจากศิลปะ ความกระตือรือร้นของศิลปิน ... ทำให้เขาลืมความกังวลของชีวิต" และ "ชดใช้ความทุกข์ที่เพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนกับจิตสำนึกที่

---

113 I, 240, 248

114 I, 321

115 "Wisdom of Life," p. 24 คำแก้ต่างเพื่อชีวิตของตนเอง

แจ่มชัดและความเปล่าเปลี่ยวอ้างว้างของเขาท่ามกลางคนที่แตกต่างไปจากเขา"[116]

อย่างไรก็ตามผลก็คืออัจฉริยะจำต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวและบางครั้งเป็นบ้า ความอ่อนไหวอย่างรุนแรงซึ่งนำความเจ็บปวดและจินตนาการตลอดจนความรู้เองมาสู่เขา ผสมผสานกับความโดดเดี่ยวและความไร้สมรรถภาพที่จะปรับตัวเพื่อทำลายสิ่งผูกมัดจิตกับความจริง อริสโตเติลกล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า "คนซึ่งมีชื่อเสียงในปรัชญา การเมือง กวีนิพนธ์ และศิลปะ มักจะเป็นคนที่มีอารมณ์เศร้า"[117] ความสัมพันธ์ระหว่างความวิกลจริตกับความเป็นอัจฉริยะนั้น "เห็นได้ในชีวประวัติของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ เช่น รุซโซ ไบรอน อัลเฟียรี เป็นต้น"[118] "จากการค้นหาคนบ้าในโรงพยาบาลอย่างอุตสาหะ ข้าพเจ้าได้พบคนไข้ผู้มีความสามารถมาก และอัจฉริยภาพของเขาปรากฏอย่างเด่นชัดในความวิกลจริต นั้น"[119]

กระนั้นในคนครึ่งบ้าซึ่งเป็นอัจฉริยะนี้ยังคงมีความสูงส่งแห่งความเป็นมนุษย์แฝงอยู่ "เมื่อพิจารณาดูปัญญา ธรรมชาตินั้นสูงส่งนัก ความโดดเด่นที่มันสร้างขึ้นนั้นยิ่งใหญ่กว่าสิ่งที่สร้างขึ้นในชาติต่าง ๆ โดยกำเนิดยศศักดิ์ ฐานะหรือชั้นวรรณ"[120] "ธรรมชาติมอบความเป็นอัจฉริยภาพให้กับคนจำนวนน้อย ทั้งนี้เพราะอารมณ์เช่นนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตแบบสามัญซึ่งต้องสนใจต่อสิ่งเฉพาะและปัจจุบัน "ธรรมชาติเจตนาที่จะให้แม้กระทั่งผู้มีการศึกษาก็ต้องใช้แรงงาน อันที่จริงศาสตราจารย์สอนปรัชญาก็คงจะได้รับการประเมินค่าตามมาตรฐานนี้ และจากนั้นความสำเร็จของคนพวกนี้จะได้ขึ้นมาถึงระดับความคาดหวังที่ยุติธรรม"[121]

3. ศิลปะ

การปลดปล่อยความรู้จากการรับใช้เจตจำนง การลืมตัวตนและความสนใจในวัตถุการยกจิตขึ้นสู่การพิจารณาความงามอย่างปราศจากเจตจำนง นี่คือหน้าที่ของศิลปะ เป้าหมายของวิทยาศาสตร์คือสิ่งสากลซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งเฉพาะหลายสิ่ง เป้าหมายของศิลปะคือสิ่งเฉพาะที่มีสิ่งสากลอยู่ "แม้แต่ภาพวาดของคนจะต้องเป็นดังที่วิงเคลมานว่าไว้คือ เป็นอุดมคติของปัจเจกบุคคล[122] ในการวาดภาพสัตว์ลักษณะเฉพาะของมันถือเป็นสิ่งซึ่งงดงามที่สุด เพราะได้แสดงถึงส่วนที่ดีที่สุดแห่งเผ่าพันธุ์ของมัน ดังนั้นมันได้แสดงถึง*แบบของเพลโต* หรือสิ่งสากล

---

116 I, 345

117 ใน "Wisdom of Life," p. 19

118 แหล่งของ Lombroso – ซึ่งได้เพิ่มโชเปนเฮาเออร์เข้าไปในรายชื่อ

119 I, 247

120 II, 342

121 III, 20, ศาสตราจารย์สอนปรัชญาอาจจะแก้เผ็ดให้ตัวเองโดยการชี้ให้เห็นว่าโดยธรรมชาติเราดูจะเป็นนายพรานมากกว่าผู้บุคลิน กสิกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นหาใช่ สัญชาตญาณตามธรรมชาติไม่

122 I, 290

ของกลุ่มซึ่งมีวัตถุนั้นเป็นตัวแทน เพราะฉะนั้นภาพวาดของคน ๆ หนึ่งจะต้องมุ่งเผยลักษณะสำคัญหรือคุณลักษณะสากลของมนุษย์โดยอาศัยบุคคลนั้นเป็นสื่อให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้มิใช่มุ่งความเหมือนแบบรูปถ่าย[123] ศิลปะยิ่งใหญ่กว่าวิทยาศาสตร์เพราะวิทยาศาสตร์ดำเนินการโดยการสะสมอย่างเอาใจใส่และหาเหตุผลอย่างระมัดระวัง ในขณะที่ศิลปะมาสู่เป้าหมายของมันทันทีด้วยการรู้เอง และการเสนอวิทยาศาสตร์เข้ากับความสามารถได้ดี ทว่าศิลปะต้องอาศัยอัจฉริยะ

ความสุขในธรรมชาติดังเช่นในบทกวี และภาพเขียนบังเกิดจากการไตร่ตรองวัตถุอย่างปราศจากการปะปนของเจตจำนงส่วนตัว สำหรับศิลปิน แม่น้ำไรน์เป็นภาพอันมีเสน่ห์ที่ต่อเนื่องกันเป็นลำดับอย่างมหัศจรรย์เร่งเร้าความรู้สึกและจินตนาการซึ่งเตือนให้นึกถึงความงาม แต่สำหรับนักท่องเที่ยวผู้หมกมุ่นกับเรื่องส่วนตัว "จะมองเห็นแม่น้ำไรน์และฝั่งแม่น้ำเป็นเพียงเส้นเส้นหนึ่ง และสะพานเป็นเพียงเส้นที่ตัดขวางเส้น ๆ แรก"[124] ด้วยวิธีนั้นศิลปินก็เป็นอิสระจากเรื่องส่วนตัวซึ่ง "สำหรับสัญชานของศิลปินแล้วไม่ว่าเราจะเห็นพระอาทิตย์ตกจากคุกหรือจากพระราชวัง นั่นคือสิ่งเดียวกัน"[125] "ความมมหัศจรรย์ของการรับรู้ที่ปราศจากเจตจำนงนี้แหละที่โปรยเสน่ห์อันน่าหลงใหลลงบนอดีตและสิ่งที่ห่างไกลอีกทั้งยังทำให้มันงดงาม"[126] แม้กระทั่งสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเราเมื่อเราพิจารณามันโดยปราศจากการเร่งเร้าของเจตจำนงและปราศจากภยันตรายจะกลายเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ขึ้นมา ในทำนองเดียวกันโศกนาฏกรรมอาจมีคุณค่าทางสุนทรีย์ขึ้นด้วยการดึงเราออกจากความดิ้นรนของเจตจำนงและทำให้เราสามารถเห็นความทุกข์ของเราในมุมที่กว้างขึ้น ศิลปะช่วยบรรเทาความชั่วร้ายของชีวิตด้วยการแสดงให้เราเห็นถึงความเป็นอมตะ และความเป็นสากลที่อยู่เบื้องหลังความไม่ถาวรและสิ่งเฉพาะสปิโนซากล่าวถูกต้องที่ว่า "ตราบใดที่จิตสามารถเห็นสรรพสิ่งในลักษณะที่เป็นอมตะตราบนั้นจิตก็จะร่วมในนิรันดรภาพ"[127]

อำนาจของศิลปะที่ช่วยยกเราให้พ้นจากการต่อสู้ของเจตจำนงนี้ ถูกยึดครองเหนือสิ่งอื่นใดโดยดนตรี[128] "ดนตรีต่างจากศิลปะชนิดอื่นซึ่งเป็นภาพจำลองของความคิดหรือสารัตถะของสรรพสิ่ง "แต่ดนตรีกลับเป็นสิ่งที่ลอกเลียนจากตัวเจตจำนง" ดนตรีแสดงให้เราเห็นถึงเจตจำนงซึ่งเคลื่อนไหวตลอดกาล ดิ้นรนและเร่ร่อน แต่จะกลับมาสู่ตัวมันเองในท้ายที่สุดเพื่อเริ่มต้นการ

---

123 "ดังนั้นในวรรณคดี ภาพแล้วละครจะก้าวขึ้นสู่ความยิ่งใหญ่เป็นสัดส่วนกับการวาดภาพปัจเจกบุคคลอย่างชัดเจนเพื่อเป็นตัวแทนของลักษณะสากลล้วย" เช่น เฟาสต์และมาเกอรีต หรือกิโฮเตกับซานโจปันซา

124 III, 145

125 I, 265

126 I, 256

127 I, 250 เปรียบเทียบ เกอเต "ไม่มีการหลุดพ้นจากโลก" ของการต่อสู้ "หางใดที่ดีไปกว่าศิลปะ" - **Elective Affinities,** New York, 1902, p. 336

128 "โชเปนเฮาเออร์เป็นคนแรกที่สระหนักและกำหนดบทบาทของดนตรีด้วยการอ้างอิงถึงประณีตศิลป์อื่นๆ ด้วยความคิดที่แจ่มชัด" - Wagner, **Beethoven,** Boston, 1872, p. 23

ดิ้นรนใหม่อีกครั้ง "เหตุนี้แหละผลของดนตรีจึงทรงอำนาจและแทรกซึมได้ดีกว่าศิลปะชนิดอื่น เพราะศิลปะเหล่า นั้นกล่าวถึงแต่เรื่องของเงาในขณะที่ดนตรีกล่าวถึงตัวจริงของวัตถุนั้น"[129] ดนตรีแตกต่างจากศิลปะอื่นเพราะกระทบความรู้สึกของเราโดยตรง[130] โดยมิได้อาศัยสื่อของความคิดใด ๆ ดนตรีพูดคุยกับบางสิ่งซึ่ง ซับซ้อนกว่าปัญญา ส่วนสัดมีบทบาทต่อศิลปะแห่งการทำรูปแบบฉันใด จังหวะก็มีบทบาทต่อดนตรี ฉันนั้น ดังนี้ดนตรีและสถาปัตยกรรมจึงเป็นสิ่งที่อยู่คนละมุม ดังที่เกอเตได้กล่าวไว้ว่า"สถาปัตยกรรมคือดนตรีที่แข็งตัวและส่วนสัดคือจังหวะที่หยุดนิ่ง"

4. ศาสนา

เมื่อเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ โชเปนเฮาเออร์ก็ได้ประจักษ์เป็นครั้งแรกว่า ทฤษฎีศิลปะของเขาว่าด้วยการถอดถอนเจตจำนงและการพิจารณาสิ่งอมตะและสิ่งสากลนั้นเป็นทฤษฎีของศาสนาด้วย เขาได้รับการอบรมทางศาสนาน้อยมากในวัยหนุ่ม และอารมณ์ของเขาก็ไม่อยู่ในลักษณะที่จะทำให้เขาให้ความเคารพต่อองค์การทางศาสนาในยุคของเขาด้วย เขาเหยียดหยามนักเทววิทยา หรือการถกเถียงขั้นสุดท้าย (final argument) "ของนักเทววิทยาซึ่งเราในพบหลาย ๆชาติว่า เป็นเรื่องของการเดิมพัน"[131] และเขาได้บรรยายถึงศาสนาว่าเป็น "อภิปรัชญาของฝูงชน"[132] ทว่าในระยะหลังเขาเริ่มเห็นความสำคัญที่ลึกซึ้งในข้อยึดถือและแนวคิดบางประการของศาสนา "การโต้เถียงระหว่างพวกที่เชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและพวกเหตุผลนิยมซึ่งดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในสมัยของเขานั้น เกิดจากความล้มเหลวในการตระหนักถึงธรรมชาติในการเปรียบเทียบของศาสนาต่าง ๆ"[133] ยกตัวอย่างเช่น ศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นปรัชญาทุนิยมที่ลึกซึ้ง "ทฤษฎีเรื่องบาปดั้งเดิม (การยืนยันของเจตจำนง) และการรอดจากบาป (การปฏิเสธเจตจำนง) เป็นสัจจะที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งสารัตถะของศาสนาคริสต์"[134] การอดอาหารเป็นหนทางที่ดีในการลดพลังความต้องการที่ไม่เคยนำไปสู่ความสุขมีแต่นำไปสู่ความเข้าใจหรือความต้องการอื่น ๆนั้น "พลังซึ่งทำให้ศาสนาคริสต์สามารถมีชัยเหนือศาสนาของยิวเป็นอันดับแรกและพวกนอกศาสนาชาวกรีกและโรมันเป็นลำดับต่อมานั้นคือการมองโลกในแง่ร้าย การสารภาพว่าภาวะของเราสุดแสนจะร้ายกาจและมีบาปมหันต์ ขณะที่ศาสนายิวและลัทธินอกศาสนานั้นมองโลกในแง่ดี"[135] เขาเห็นศาสนาเป็นเรื่องของการติดสินบนอำนาจสวรรค์ให้

---

129 I, 133

130 Hanslick (**The Beautiful in Music**, London, 1891, p. 23) ได้เชิงประเด็นนี้และได้ว่าดนตรีมีผลกระทบต่อจินตนาการโดยตรง

131 II, 365

132 Essay, "Religion," p. 2

133 II, 369

134 I, 524

135 II, 372

บันดาลความสำเร็จในโลก ให้ศาสนาคริสต์เห็นศาสนาเป็นเครื่องจูงใจให้ละเว้นจากการแสวงหาความสุขทางโลกอันไร้ประโยชน์ ท่ามกลางความฟุ่มเฟือยและอำนาจทางโลก ศาสนาคริสต์ได้เสนออุดมคติของนักบุญคนโง่ในองค์พระเยซูผู้ปฏิเสธที่จะต่อสู้ และมีชัยเหนือเจตจำนงของปัจเจกชนอย่างสมบูรณ์[136]

ศาสนาพุทธลึกซึ้งกว่าศาสนาคริสต์ตรงที่เสนอการทำลายเจตจำนงเป็นตัวศาสนาทั้งหมดและถือนิพพานเป็นเป้าหมายของการพัฒนาตนเอง พวกฮินดูนั้นลึกซึ้งกว่านักคิดของยุโรปทั้งนี้เพราะพวกเขาแปลความหมายของโลกในลักษณะของเรื่องภายในและเกิดขึ้นในใจ มิใช่เรื่องภายนอกหรือเรื่องของปัญหา ปัญญานั้นแบ่งแยกทุกอย่าง ความรู้เองประสานทุกสิ่ง พวกฮินดูตระหนักว่า "ฉัน" เป็นภาพลวงตา ปัจเจกบุคคลเป็นเพียงปรากฏการณ์และความจริงเพียงประการเดียวคือเอกนิรันดร์ (Infinite One) – "นั่นคือท่าน" "บุคคลใดที่สามารถจะกล่าวสิ่งนี้กับตนเองได้ในเรื่องของบุคคลอื่นที่เขาเกี่ยวข้องด้วย" บุคคลใดที่มีสายตาและมีวิญญาณที่แจ่มชัดเพียงพอก็จะเห็นว่าเราเป็นสมาชิกของอินทรีย์เดียวกัน เราทั้งหลายเป็นกระแสน้ำเล็ก ๆ ในห้วงมหาสมุทรของเจตจำนง – "เขาเชื่อมั่นในคุณธรรมและความดี และอยู่บนถนนสายที่ไปสู่ความหลุดพ้นโดยตรง"[137] โซเปนเฮาเออร์ไม่คิดว่าศาสนาคริสต์จะเข้าไปแทนที่ศาสนาพุทธได้ในตะวันออก"เหมือนกับว่าเรายิงกระสุนเข้าใส่หน้าผา"[138] ปรัชญาอินเดียกลับจะเป็นฝ่ายไหลบ่อเข้ามาในยุโรป และจะมีบทบาทอย่างลึกซึ้งในการเปลี่ยนแปลง ความรู้และความคิดของเรา "อิทธิพลของวรรณคดีสันสกฤตจะแทรกซึมเข้ามาอย่างลึกล้ำ พอกับการรื้อฟื้นผลงานของกรีกในคริสตศตวรรษที่สิบห้า"[139]

ดังนั้นสัจธรรมสูงสุดก็คือนิพพาน การลดตัวของเราให้มีความปรารถนาและเจตจำนงน้อยที่สุด เจตจำนงของโลกแข็งแกร่งกว่าของเรา ขอให้เรายอมจำนนทันทีเถอะ "ยิ่งเจตจำนงถูกกระตุ้นน้อยลงเท่าใด เราก็ยิ่งทนทุกข์น้อยลงเท่านั้น"[140] จิตรกรรมที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายมักจะเสนอสีหน้าแห่งความรู้ที่สมบูรณ์ที่สุดซึ่งมิได้เจาะจงที่สิ่งเฉพาะ ทว่าเป็น... การระงับเจตจำนงทั้งปวง"[141] "ความสงบซึ่งอยู่เหนือเหตุผลใด ๆ ความสงบสุขแห่งวิญญาณ การหยุดนิ่งสนิท ความเชื่อมั่นและใจอันสงบโดยไม่หวั่นไหว... ดังเช่นที่ราฟาเอลและคอเรกจิโอได้วาดไว้เป็นคำสอนทั้งหมดที่แน่นอน มีแต่ความรู้ที่คงอยู่ เจตจำนงได้อันตรธานไป"[142]

---

136 I, 493

137 I, 483

138 I, 460

139 I, XIII บางทีเรากำลังเป็นประจักษ์พยานของการทำนายในเรื่องความเสื่อมโสมของลัทธิซึ่งถือว่ามนุษย์จะสำเร็จได้ด้วยการรู้เองและศรัทธาที่คล้ายคลึงกันนี้ซึ่งกำลังเป็นจริงอยู่

140 "Counsels and Maxims," p. 19

141 I, 300

142 531

VII. ความรอบรู้แห่งมัจจุราช

กระนั้นยังมีบางสิ่งบางอย่างซึ่งเป็นที่ต้องการมากไปกว่านั้น นิพพานทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับความสงบของการปราศจากเจตจำนงและพบความหลุดพ้น แต่หลังจากที่ปัจเจกบุคคลตายไปแล้วเล่า ชีวิตหัวเราะเยาะความตายของปัจเจกบุคคล ด้วยมันยังคงอยู่ต่อไปในลูกหลานของเขา หรือในลูกหลานของผู้อื่น และแม้ว่ากระแสชีวิตเล็ก ๆ ของเขาจะแห้งเหือดก็ยังมีกระแสชีวิตอีกนับพันที่ขยายกว้างขึ้นและลึกซึ้งทุกรุ่น มนุษยชาติจะรอดพ้นได้อย่างไร มีนิพพานสำหรับเผ่าพันธุ์ดังที่มีสำหรับปัจเจกบุคคลหรือไม่

เป็นการแน่นอนว่าการเอาชนะเจตจำนงขั้นสุดท้ายอย่างเด็ดขาดนั้นอยู่ที่การยุติปัจจัยของชีวิต นั่นคือเจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์ "ความพอใจของแรงกระตุ้นในการสืบเผ่าพันธุ์เป็นสิ่งที่เลวทรามอย่างแท้จริงเพราะมันเป็นการยืนยันถึงตัณหาของชีวิตที่รุนแรงที่สุด"[143] เด็กเหล่านี้ประกอบอาชญา กรรมอันใดจึงต้องมาเกิด

> หากบัดนี้เราพิจารณาความยุ่งยากของชีวิตจะเห็นว่าทุกอย่างหมกมุ่นอยู่กับความต้องการและความทุกข์ ใช้พลังของมันอย่างเต็มที่เพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่รู้จบและปกป้องความทุกข์ต่าง ๆ ทว่าปราศจากความกล้าที่จะหวังอะไรมากไปกว่าการรักษาชีวิตที่ทรมานนี้ชั่วระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามในระหว่างนี้ ท่ามกลางความยุ่งยากเราเห็นการชำเลืองมองด้วยความรักของคู่รัก ทว่าเหตุใดเล่าจึงต้องเป็นความลับ เป็นความหวาดหวั่น เป็นการลักลอบ ทั้งนี้เพราะคู่รักเหล่านี้เป็นคนทรยศที่แสวงหาทางที่จะตรึงความปรารถนาและความน่าเบื่อหน่ายซึ่งอาจจะไปสู่จุดหมายปลายทางเร็วเกินไป... นี่เองคือเหตุผลอันลึกซึ้งว่าเหตุใดความละอายจึงเชื่อมโยงกับกระบวนการของการก่อกำเนิด[144]

ในที่นี้ผู้หญิงคือผู้ซึ่งควรแก่การตำหนิ ทั้งนี้เพราะเมื่อความรู้มาถึงระดับที่ปราศจากเจตจำนงแล้ว ความมีเสน่ห์ที่ไร้ความคิดก็ล่อหลอกผู้ชายให้เข้าไปสู่การสร้างเผ่าพันธุ์อีกครั้ง วัยหนุ่มสาวยังไม่มีปัญญาพอที่จะเห็นว่าเสน่ห์เหล่านี้สั้นนัก และเมื่อมีปัญญาเกิดขึ้นก็สายเกินไปแล้ว

---

143 In Wallace, p. 29

144 III, 374, I, 423

> ถ้าใช้ภาษาของละคร ธรรมชาติดูจะมีทัศนะว่าผู้หญิงสาวนั้นมีความเด่นสะดุดตา ธรรมชาติจะประทานความงามและทุ่มเทเสน่ห์ให้หญิงสาวเหล่านั้นมากมายเพื่อชดเชยชีวิตที่เหลือของหล่อน ดังนั้นในระหว่างนี้หล่อนอาจจะดึงดูดจินตนาการของชายบางคนถึงขนาดที่เขาต้องรีบเข้ามารับเกียรติยศในการพิทักษ์หล่อนตราบเท่าที่สตรีเหล่านี้มีชีวิตอยู่ หากเพียงเหตุผลจะชักจูงความคิดของมนุษย์จะเห็นได้ว่าช่างเป็นก้าวที่ไม่มีหลักประกันเพียงพอเลย... เช่นเดียวกับในที่แห่งอื่น ณ ที่นี้ธรรมชาติจะดำเนินไปอย่างมีประโยชน์ เช่น มดตัวเมียหลังจากที่วางไข่แล้วปีกของมันซึ่งไม่จำเป็นในขณะนั้นหรือที่จริงคือเป็นอันตรายต่อการผสมพันธุ์ก็หลุดหายไป ดังนั้นสตรีหลังจากที่มีบุตรหนึ่งถึงสองคนก็จะสูญเสียความงามของหล่อนไป บางทีอาจจะด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกัน[145]

ชายหนุ่มทั้งหลายควรไตร่ตรองว่า "หากสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจให้เขาเขียนเพลงรักและโคลงในวันนี้เกิดมาก่อนหน้านี้สิบแปดปีคงไม่ได้รับการชำเลืองมองแม้แต่นิดเดียวจากเขา"[146] อย่างไรก็ตามผู้ชายนั้นมีร่างกายงดงามกว่าผู้หญิงมากนัก

> มีเพียงบุรุษซึ่งปัญญาถูกหุ้มห่อด้วยแรงกระตุ้นทางเพศเท่านั้นที่สามารถเรียกขานเผ่าพันธุ์ที่มีขนาดเล็กกว่าธรรมดาให่แคบ ตะโพกผายและขาสั้นว่าเป็นเพศที่งดงามได้ ทั้งนี้เพราะความงามของเพศขึ้นอยู่กับแรงกระตุ้นนี้ แทนที่จะบรรยายว่าสตรีนั้นงดงามคงจะมีเหตุผลดีกว่าที่จะบรรยายว่าสตรีเป็นอสุนทรียเพศ สตรีเหล่านี้ปราศจากอารมณ์และความรู้สึกอ่อนไหวต่อดนตรี กวีนิพนธ์หรือประณีตศิลป์อย่างจริงจัง เป็นเพียงการเสแสร้างเท่านั้น หากหล่อนจะมารยาในสิ่งเหล่านี้เพื่อช่วยในการที่หล่อนพยายามจะเอาใจ หล่อนไม่สามารถที่จะสนใจในสิ่งใดอย่างบริสุทธิ์ใจและปราศจากอารมณ์ส่วนตนได้ ... คนซึ่งเด่นที่สุดในเพศของหล่อนก็หาได้สามารถผลิตประณีตศิลป์ใดที่เป็นของแท้และเกิดจากความคิดริเริ่มหรือทิ้งผลงานในสาขาใดสาขาหนึ่งที่มีคุณค่าถาวรต่อโลกไม่[147]

---

145 **Essay on Women,** p. 73

146 III, 339

147 **Essay on Women,** p. 79

ความเคารพสตรีเช่นนี้ เป็นผลผลิตของศาสนาคริสต์และอารมณ์อ่อนไหวแบบเยอรมัน และกลายมาเป็นสาเหตุของความเคลื่อนไหวของกลุ่มจินตนิยมที่เชิดชูความรู้สึกสัญชาตญาณ และเจตจำนงเหนือเหตุผล[148] คนเอเชียรู้ดีกว่าและยอมรับอย่างเปิดเผยถึงความด้อยกว่าของสตรี "เมื่อกฎหมายให้สิทธิสตรีเท่าเทียมกับบุรุษก็ควรจะมอบปัญญาแบบบุรุษเพศให้ด้วย"[149] อีกครั้งที่เอเชียแสดงความสัตย์ซื่ออย่างงดงามมากกว่าของเราในเรื่องของสถาบันการสมรสด้วยการยอมรับประเพณีพหุภรรยาว่าเป็นปกติวิสัยและถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนของเราแม้จะปฏิบัติกันแพร่หลาย ทว่ากลับปกปิดด้วยวลีสั้น ๆ "ที่ใดบ้างที่มีคู่สมรสเดียวจริง ๆ"[150] และช่างเป็นเรื่องน่าหัวเราะเยาะที่ให้สิทธิในทรัพย์สินแก่สตรี "ผู้หญิงทั้งหลายมีแนวโน้มที่จะฟุ่มเฟือยโดยแทบจะไม่มีข้อยกเว้น" ทั้งนี้เพราะหล่อนมีชีวิตอยู่เพียงในปัจจุบันและกีฬากลางแจ้งของเจ้าหล่อนคือการจับจ่าย "สตรีคิดว่าเป็นหน้าที่ของบุรุษ ที่จะหาเงินและหล่อนมีหน้าที่ใช้เงิน"[151] นี่คือทัศนะการแบ่งงานของหล่อน "เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่าไม่ควรปล่อยให้สตรีจัดการเรื่องของตนเองโดยเด็ดขาดแต่ควรให้อยู่ภายใต้การกำกับของ บุรุษไม่ว่าจะเป็นบิดา สามี บุตรหรือรัฐ ดังเช่นในอินเดีย และด้วยเหตุนั้นจึงไม่ควรมอบอำนาจเต็มที่ให้หล่อนจัดการทรัพย์สินใดที่หล่อนมิได้หามาด้วยตนเองโดยเด็ดขาด"[152] บางทีความฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อของสตรีในราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 นี้เองที่ทำให้เกิดความจ้อจลในรัฐบาลซึ่งลงเอยด้วยการปฏิวัติในฝรั่งเศส[153]

ยิ่งเราต้องยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงน้อยลงเท่าใดยิ่งดีมากขึ้นเท่านั้น หล่อนมิได้เป็น "ความชั่วร้ายที่จำเป็นด้วยซ้ำไป"[154] ชีวิตจะปลอดภัยและราบรื่นกว่าหากปราศจากหล่อน ขอให้ผู้ชายตระหนักถึงกับดักที่แฝงอยู่ในความงามของสตรี แล้วสุขนาฏกรรมชวนหัวของเจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์จะได้ยุติลง การพัฒนาของปัญญาจะทำให้เจตจำนงที่จะสืบเผ่าพันธุ์อ่อนกำลังหรือถูกทำลายลง และในท้ายที่สุดจะสามารถทำให้เผ่าพันธุ์สูญสิ้นลงได้ไม่มีสิ่งใดที่จะสร้างจุดคลี่คลายของโศกนาฏกรรมแห่งเจตจำนงที่ดิ้นรนบ้าคลั่งได้ดีกว่านี้ เหตุใดม่านซึ่งเพิ่งปิดลงบนความพ่ายแพ้และความตายจึงจะต้องเปิดขึ้นอีกครั้งเมื่อมีชีวิตใหม่ การดิ้นรนครั้งใหม่และความพ่ายแพ้ครั้งใหม่อุบัติขึ้น อีกนานเท่าใดที่เราจะต้องถูกล่อเข้าไปสู่สิ่งที่ไม่บังเกิดผล ความเจ็บปวดอันไม่รู้จบที่นำไปสู่เพียงจุดจบที่เจ็บปวดเมื่อใดที่เราจะมีความกล้าพอที่จะท้าทายเจตจำนงนี้ที่จะบอกมันว่าความน่าพิศมัยของชีวิตนั้นเป็นเพียงการโกหกและพรอันประเสริฐสุดคือความตาย

---

148 III, 209 – 14

149 **Essay on Women.** p. 84

150 อ้างแล้ว, หน้า 86

151 อ้างแล้ว, หน้า 75

152 In Wallace, หน้า 80 เสียงสะท้อนจากความไม่พอใจของโซเปนเฮาเออร์ที่มีต่อความฟุ่มเฟือยของมารดา

153 **Essay on Women.** p. 89

154 วลีของ Carlyle

8. คำวิจารณ์

คำขานรับตามธรรมชาติต่อปรัชญาเช่นนี้คือ การวินิจฉัยทางการแพทย์ถึงยุคและตัวบุคคล

ขอให้เราตระหนักอีกครั้งว่าเรามีปรากฏการณ์ซึ่งคล้ายกับที่เกิดขึ้นในระยะต่อจากยุคของอเล็กซานเดอร์และซีซาร์ ที่กระแสของศรัทธาและทัศนคติแบบตะวันออกได้หลั่งไหลเข้ามาในกรีซและโรม เป็นลักษณะของตะวันออกที่เจตจำนงภายนอกในธรรมชาติมีอำนาจมากกว่าเจตจำนงในตัวมนุษย์และจะสรุปลงมาสู่ทฤษฎีของการสละโลกและทฤษฎีของความหมดหวัง ดังเช่นที่ความเสื่อมของกรีซนำลัทธิสโตอิกอันปราศจากสีสันและลัทธิเอพิคิวเรียน ซึ่งเปี่ยมไปด้วยสีสันน่าตื่นเต้นมาสู่แก้มของพวกกรีก ความสับสนของสงครามนโปเลียนก็ได้นำความเหนื่อยหน่ายอันน่าเศร้ามาสู่วิญญาณของชาวยุโรป ซึ่งสร้างให้โชเปนเฮาเออร์เป็นเสียงแห่งปรัชญาของมัน ยุโรปต้องปวดหัวอย่างรุนแรงใน ค.ศ. 1815[155]

การวินิจฉัยส่วนบุคคลนั้นอาจเริ่มจากการยอมรับของโชเปนเฮาเออร์ที่ว่าความสุขของมนุษย์ขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นอะไรมากกว่าสภาพแวดล้อมภายนอก ทุนิยมเป็นการกล่าวหาของพวกทุนนิยมเอง สภาพสรีรศาสตร์เหมาะสมแก่การก่อกำเนิดปรัชญาของโชเปนเฮาเออร์ขึ้นมาคือสภาพของร่างกายที่เป็นโรคและจิตที่วิกล ชีวิตที่มีเวลาว่างอย่างเปล่าประโยชน์และเหนื่อยหน่ายน่าหดหู่ บุคคลจะต้องมีเวลาว่างจึงจะเป็นทุนนิยมได้ ชีวิตที่กระฉับกระเฉงมักจะสร้างแต่วิญญาณที่งดงามในร่างกายและจิตเสมอ โชเปนเฮาเออร์ยกย่องความสงบซึ่งมาจากเป้าหมายสมถะและชีวิตที่ดำเนินไปอย่างมั่นคง[156] ทว่าตัวเขาเองแทบจะไม่สามารถกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้จากประสบการณ์ส่วนตัวได้เลย ความสงบแห่งการไม่ทำอะไรเป็นสิ่งที่ยาก จริงอยู่ที่เขามีเงินพอที่จะอยู่เฉย ๆ โดยไม่ต้องทำงานได้ตลอดไป และเขาก็พบว่าการอยู่เฉย ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ร้ายยิ่งไปกว่าการทำงานตลอดเวลา บางทีความโน้มเอียงที่จะโศกเศร้าของนักปราชญ์ผู้นี้อาจมากจากการทำงานอยู่กับโต๊ะอย่างผิดธรรมชาติก็ได้ บ่อยครั้งที่การโจมตีชีวิตนั้นเป็นเพียงอาการของการสูญเสียศิลปะแห่งการขับถ่าย

นิพพานเป็นอุดมคติของคนซึ่งขาดความกระตือรือร้นแบบ *Childe Harold* หรือเรเนที่เริ่มต้นด้วยความต้องการมากเกินไป วางเดิมพันทุกสิ่งลงบนตัณหาและพ่ายแพ้จึงใช้ช่วงชีวิตที่เหลืออย่างปราศจากตัณหาและเบื่อหน่ายจุนเจียว หากปัญญาเป็นผู้รับใช้เจตจำนง เป็นไปได้ที่ว่าผลผลิตจากปัญญาซึ่งเรารู้จักว่าเป็นปรัชญาของโชเปนเฮาเออร์ เป็นการปกปิดและเป็นคำแก้ตัวของเจตจำนงซึ่งเป็นโรคและเกียจคร้าน และเป็นการแน่นอนว่าประสบการณ์ในระยะแรก

---

155 เปรียบเทียบกับความเฉยเมยและความหมดหวังของยุโรปทุกวันนี้ (ค.ศ. 1924) และความแพร่หลายของหนังสือ

156 I, 422

ของเขากับผู้หญิงและผู้ชายนั้นได้กลายมาเป็นความขี้ระแวงและอ่อนไหวอย่างผิดปกติ ดังที่เกิดขึ้นกับสตองดาลและโฟลแบต์และนิตซ์ชี เขากลายเป็นคนช่างเยาะเย้ยและถ้างว้าง เขาได้บันทึกไว้ว่า "เพื่อนในยามยากมิใช่เพื่อนที่แท้จริงเขาเป็นแค่ลูกหนี้"[157] และ "จงอย่าบอกสิ่งใดที่ท่านจะปกปิดจากศัตรูให้แก่เพื่อน"[158] เขาแนะนำให้ใช้ชีวิตอย่างสงบราบเรียบแบบเฉาชี เขากล้วสังคมและปราศจากความตระหนักในคุณค่าและความสุขจากความสัมพันธ์ของมนุษย์[159] กว่าความสุขนั้นมลายไปเมื่อมิได้มีผู้ร่วมรับในความสุข

เป็นการแน่นอนว่าในความคิดแบบทุนนิยมนี้มีลักษณะของอัตตานิยมแฝงอยู่ไม่น้อย โลกไม่ดีเพียงพอสำหรับเรา เราจึงเชิดจมูกของนักปราชญ์ใส่มัน ทว่านี่คือการลืมบทเรียนจากสปิโนซาที่ว่าศัพท์ทางศีลธรรมเกี่ยวกับการตำหนิและเห็นพ้องของเรานั้น เป็นเพียงการตัดสินของมนุษย์และมักจะไม่เข้าท่าเมื่อใช้กับจักรวาลในลักษณะกว้าง ๆ บางทีการดูถูกเหยียดแขยงตัวตนนั้นอาจจะเป็นการปกปิดความรังเกียจตัวเองอย่างลับ ๆ ก็ได้ เราได้ใช้ชีวิตอย่างผิดพลาด เราจึงโยนความผิดไปให้ "สภาพแวดล้อม" หรือ "โลก" ซึ่งไม่มีปากที่จะปกป้องตนเองได้ คนที่เป็นผู้ใหญ่เพียงพอจะยอมรับข้อจำกัดตามธรรมชาติในชีวิต เขาจะไม่หวังให้พระเจ้าลำเอียงเข้าข้างเขา เขาจะไม่ร้องขอลูกเต๋าที่ถ่วงน้ำหนักเพื่อมาเล่นกีฬาแห่งชีวิต เขารู้เหมือนกับคาไลน์ว่าเป็นการไร้สาระที่จะไปประณามดวงอาทิตย์เพราะมันไม่ช่วยจุดชีการ์ให้เรา และบางทีหากเราฉลาดเพียงพอที่จะช่วยมัน ดวงอาทิตย์ก็อาจจะทำเช่นนั้น และจักรวาลอันไพศาลที่ปราศจากความรู้สึกนี้อาจจะกลายมาเป็นสถานที่อันน่าอยู่เพียงพอหากเราจะนำแสงอาทิตย์ของเราเองเข้ามาช่วยมันบ้าง โดยความเป็นจริงแล้วโลกมิได้เข้าข้างหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อเรา มันเป็นเพียงวัตถุดิบในมือเรา และสามารถจะเป็นได้ทั้งสวรรค์และนรก สำหรับเรานั้นอยู่กับว่าเราเป็นอะไร

สาเหตุส่วนหนึ่งของการมองโลกในแง่ร้ายของโชเปนเฮาเออร์และผู้ร่วมสมัยของเขาอยู่ที่ทัศนะและความคาดหมายแบบจินตนิยมนั่นเอง คนหนุ่มมักจะคาดหวังจากโลกมากมาย ทุนนิยมคือสิ่งซึ่งติดตามมาจากการมองโลกในแง่ดี ดังเช่นที่ ค.ศ. 1815 ย้อนกลับไปที่ ค.ศ. 1789 การเชิดชูและปลดแอกความรู้สึก สัญชาตญาณและเจตจำนงของจินตนิยมผลอดวนการเหยียดหยามปัญญา การควบคุมและระเบียบของพวกจินตนิยมได้ชักนำการลงโทษตามธรรมชาติมาให้ ดังที่ฮอเรซ วอลโปล ได้กล่าวไว้ว่า "โลกคือสุขนาฏกรรมสำหรับผู้ที่คิดและเป็นโศกนาฏกรรมสำหรับผู้ที่รู้สึก" บางทีคงไม่มีกระบวนการใดที่จะเปื่องไปด้วยความเศร้าโศกเท่ากับจินตนิยมที่เต็มไปด้วยอารมณ์..... เมื่อพวกจินตนิยมได้พบว่าความสุขตามอุดมคตินั้นกลับกลายเป็นความทุกข์ที่แท้จริง เขามิได้หันไปตำหนิอุดมคติของตน เขากลับติกกักว่าโลกนั้นไร้ค่าสำหรับสิ่งที่เป็น

---

157 "Counsels and Maxims," p. 86

158 อ้างแล้ว, หน้า 96

159 อ้างแล้ว, หน้า 24, 77

ระเบียบงดงามเช่นตัวเขา"[160] จะให้จักรวาลที่รวนเรนี้สร้างความพอใจให้แก่วิญญาณที่รวนเรนี้ได้อย่างไร

ภาพของนโปเลียนที่ก้าวขึ้นมาเป็นจักรพรรดิ์ ภาพของรุซโซที่ปฏิเสธปัญญา ภาพของคานท์ที่วิพากษ์วิจารณ์เหตุผลและอารมณ์ตลอดจนประสบการณ์อันรุนแรงของตนเอง ได้ร่วมกันแนะโชเปนเฮาเออร์ให้เห็นถึงความสำคัญและความเหนือกว่าของเจตจำนง บางทีวอเตอร์และเซนต์เฮเลนาคงจะได้ช่วยพัฒนาความคิดแบบทุนิยม ซึ่งเกิดจากการสัมผัสกับความเจ็บปวดและอาญาของชีวิตด้วยตนเองอย่างขมขื่น นี่คือเจตจำนงส่วนบุคคลซึ่งทรงพลังที่สุดในประวัติศาสตร์จนครอบงำทวีปทั้งทวีปได้อย่างสง่าผ่าเผย กระนั้นก็ตามเคราะห์กรรมของมันนั้นแน่นอนและน่าอับอายเช่นเดียวกับแมลงซึ่งได้นำความตายที่ไม่น่าริษยาติดตัวมาตั้งแต่วันที่มันกำเนิดขึ้น โชเปนเฮาเออร์ไม่เคยคิดว่าการต่อสู้แล้วพ่ายแพ้ยังดีกว่าไม่เคยต่อสู้เลย เขาไม่เคยรู้สึกเฉกเช่นเฮเกลผู้แข็งขันและเป็นชายชาตรีมากกว่าถึงความภาคภูมิและความน่าปรารถนาของการต่อสู้ เขาปรารถนาความสงบ ทว่ากลับมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสงคราม เขาเห็นการต่อสู้ทุกหนทุกแห่ง เขาไม่สามารถมองผ่านการต่อสู้เข้าไปถึงการช่วยเหลือกันฉันมิตร ความร่าเริงของเด็กและคนหนุ่มสาว การเริงระบำของเด็กสาวซึ่งมีชีวิตชีวา การเต็มใจเสียสละของบิดามารดาและคู่รัก ความอุดมสมบูรณ์อย่างอดทนของแผ่นดิน และการฟื้นคืนชีวิตของฤดูใบไม้ผลิ

และหากความปรารถนาที่ได้รับการตอบสนองนำไปสู่ความปรารถนาใหม่เล่า บางทีอาจจะเป็นสิ่งดีกว่าที่เราจะไม่เคยพอใจ บทเรียนเก่าบทหนึ่งได้บรรยายว่าความสุขอยู่ที่ความสำเร็จมากกว่าการเป็นเจ้าของหรือความรู้จักพอ คนที่แข็งแรงจะขอโอกาสที่จะแสดงความสามารถของเขามากกว่าขอความสุข และหากเขาจะต้องรับความเจ็บปวดจากการลงทัณฑ์เพราะเสรีภาพและอำนาจนี้ เขาจะรับโทษแห่งการกระทำผิดนี้อย่างร่าเริงด้วยราคาที่ไม่แพงเลย เราต้องการแรงต้านที่จะช่วยยกเราขึ้นมาดังที่มันยกเครื่องบินหรือนกขึ้นมา เราต้องการอุปสรรคที่จะช่วยเสริมพลังและกระตุ้นความเจริญของเรา ชีวิตที่ปราศจากโศกนาฏกรรมคงเป็นชีวิตที่ปราศจากคุณค่าสำหรับมนุษย์"[161]

---

[160] Babbit, **Rousseau and Romanticism,** p. 208

[161] เปรียบเทียบตัวโชเปนเฮาเออร์เอง :- "หากปราศจากความประหม่า ไม่มีกิจกรรมที่แน่นอน ช่างเป็นสิ่งที่น่าสังเวชอะไรเช่นนั้น...ความพยายาม การต่อสู้กับความยากลำบาก นั่นคือสิ่งที่เป็นธรรมชาติสำหรับมนุษย์เช่นเดียวกับการขุดดินของตัวตุ่นความสมปรารถนาในทุกสิ่งเป็นสิ่งที่สุดแสนอดทนทาน ความรู้สึกเฉื่อยชาซึ่งเกิดจากความสุขที่ยาวนานเกินไป การเอาชนะความลำบากคือการได้รู้จักความสุขของชีวิตอย่างเต็มที่" –**"Counsels and Maxim"**, หน้า 53 เราอยากรู้เกี่ยวกับความคิดของโชเปนเฮาเออร์ช่วงเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ว่า มีความเห็นอย่างไรต่อปรัชญาของเขาในวัยหนุ่ม

เป็นความจริงหรือที่ว่า "ผู้ซึ่งเพิ่มพูนความรู้ก็เพิ่มพูนความทุกข์ด้วย" และสัตว์ที่พัฒนาอย่างสูงสุดจะรับทุกข์มากที่สุด เป็นความจริง ทว่าเป็นความจริงด้วยที่ว่าความรู้ที่เติบโตได้เพิ่มพูนความสุขพอ ๆ กับความทุกข์และความปีติอันสลับซับซ้อน และความเจ็บปวดอันแจ่มชัดนั้นเกิดขึ้นเฉพาะกับวิญญาณที่พัฒนาแล้ว วอลแตร์กระทำถูกที่เลือก"ความทุกข์" จากความรอบรู้แบบพราหมณ์แทนที่จะเลือกความสบายใจอย่างโง่เขลาของหญิงชาวนา เราปรารถนาที่จะมีประสบการณ์กับชีวิต อย่างลึกซึ้งและแจ่มชัดแม้จะต้องเจ็บปวด เราปรารถนาจะเสี่ยงภัยเข้าไปรับรู้ความลับอันแท้จริงแม้จะต้องผิดหวังก็ตาม[162] เวอร์จิลซึ่งได้ลิ้มรสความสนุกสนานทุกอย่างและรู้จักความโปรดปรานอันมากมายของจักรพรรดิ์ ในท้ายที่สุด "ก็เบื่อทุกสิ่งเว้นแต่ความสุขจากความเข้าใจ" เมื่อประสาทสัมผัสหยุดที่จะตอบสนองก็ควรจะต้องหาทางเข้าไปร่วมเป็นมิตรกับศิลปิน กวี และนักปรัชญาซึ่งจิตใจที่เป็นผู้ใหญ่แล้วเท่านั้นจึงจะเข้าใจไม่ว่ายากลำบากเพียงใดก็ตาม ปัญญาเป็นความสุขที่ขมขื่นและหอมหวานซึ่งลึกซึ้งยิ่งขึ้นด้วยความไม่ลงรอยที่เข้ามาในเอกภาพของมัน

ความสุขเป็นสิ่งซึ่งมีผลในทางลบกระนั้นหรือ มีแต่วิญญาณที่บาดเจ็บร้าวระบมเท่านั้นที่จะดึงตัวเองออกจากความสัมพันธ์กับโลกและเปล่งคำสบประมาทมูลฐานนั้นต่อชีวิตได้ ความสุขมิใช่สิ่งใดมากไปกว่าการทำงานประสานกันของสัญชาตญาณของเรา และความสุขจะเป็นสิ่งซึ่งให้ผลในเชิงปฏิเสธได้อย่างไรกันนอกจากเมื่อสัญชาตญาณถอยออกมาแทนที่จะก้าวเข้าไป ความสุขจากการหนีและการพักผ่อน การยอมจำนนและความมั่นคง ความสันโดษและความสงบเป็นสิ่งซึ่งเป็นอันตรายทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณที่บังคับเรานั้นมักจะมีลักษณะในเชิงปฏิเสธ เช่นในรูปของการหนีและความกลัว แต่จะให้เราพูดทำนองเดียวกันหรือกับความสุขที่บังเกิดขึ้น เมื่อสัญชาตญาณที่ดีเป็นผู้บังคับบัญชา สัญชาตญาณของการแสวงหาและการเป็นเจ้าของ การต่อสู้และการเอาชนะ การกระทำและการเล่น การสังสรรค์และความรัก ความสุขจากการหัวเราะหรือการวิ่งเล่นของเด็ก หรือเสียงเพลงจากนกที่จู๋จี๋กัน หรือเสียงขันของไก่ตัวผู้ หรือความปีติจากการสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นสิ่งที่มีผลในเชิงปฏิเสธกระนั้นหรือ โดยตัวของมันเองชีวิตเป็นพลังในทางปฏิภาค และหน้าที่โดยปกติทุกชนิดของมันย่อมนำความพอใจมาบ้าง

ยังคงเป็นความจริงโดยไม่มีข้อสงสัยใด ๆ ว่าความตายนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัว ความน่าตระหนกส่วนใหญ่ของมันจะหายไปหากเราใช้ชีวิตตามปกติ บุคคลจะต้องมีชีวิตที่ดีจึงจะตายดีได้และความเป็นอมตะจะทำให้เราเป็นสุขจริงหรือ ผู้ใดบ้างที่ริษยาชะตากรรมของอะฮาซรัสซึ่งได้รับชีวิตนิรันดร์เป็นการลงทัณฑ์อย่างหนักที่สุดที่จะให้แก่มนุษย์ได้ และเหตุใดความตายจึงน่ากลัวหากไม่เป็นเพราะชีวิตนั้นหอมหวาน เราไม่จำเป็นที่จะต้องกล่าวอย่างนโปเลียนว่าผู้ที่

---

[162] Anatole France (การอวสารครั้งสุดท้ายของวอลแตร์) ได้อุทิศงานชิ้นเอกชิ้นหนึ่งของเขาคือ **The Human Tragedy** ให้กับภาระในการแสดงให้เห็นว่า แม้ "ความสุข จากความเข้าใจจะเป็นความสุขอันแสนเศร้า" กระนั้นก็ดี "บุคคลที่ได้ลิ้มรสของมันครั้งหนึ่งแล้วจะไม่ยอมแลกมันกับความรื่นเริงที่ไม่จริงจังและความหวังอันว่างเปล่าของฝูงชนสามัญ" The Garrden of Epicurus, New York, 1908, p. 120

กลัวความตายคือคนที่ปราศจากศาสนาในหัวใจ แต่เราอาจจะพูดได้แน่ ๆ ว่า คนซึ่งมีชีวิตอยู่ถึงเจ็ดสิบปีจะผ่านพ้นการมองโลกในแง่ร้ายมาได้ เกอเตได้กล่าวว่าไม่มีใครเป็นทุนิยมหลังจากอายุสามสิบ และยังไม่ทันจะถึงยี่สิบทุนิยมก็เป็นความฟุ่มเฟือยของเด็กหนุ่มที่คิดถึงตนเองเห็นความสำคัญของตนเองเกินไป เช่น คนหนุ่มสาวที่เติบโตมาจากอ้อมอกอันอบอุ่นของครอบครัวซึ่งอยู่ร่วมกันมาสู่บรรยากาศอันชาเย็นของการแข่งขันและความละโมบของปัจเจกบุคคล ย่อมร่ำร้องที่จะกลับไปสู่อ้อมอกของมารดาอีก คนหนุ่มสาวซึ่งทุ่มตัวเองเข้าใส่ความเปลี่ยนแปลงและความชั่วร้ายของโลกอย่างบ้าคลั่งสลัดยูโทเปียและอุดมคติทิ้งไปทุก ๆ ปี ทว่าช่วงก่อนวัยยี่สิบคือช่วงความสุขของการได้รับความคุ้มครองและความมั่นคง หลังสามสิบคือช่วงของความพึงพอใจในการเป็นบิดามารดาและครอบครัว

จะให้บุคคลที่ใช้เวลาเกือบตลอดชีวิตอยู่ในบ้านเช่าหลีกเลี่ยงจากความเป็นทุนิยมได้อย่างไร และผู้ใดเล่าที่ทอดทิ้งลูกคนเดียวของคนให้เป็นลูกนอกกฎหมาย[163] ลึกลงไปในความไม่เป็นสุขของโซเปนเฮาเออร์คือการปฏิเสธการใช้ชีวิตเยี่ยงสามัญชน การปฏิเสธสตรี การสมรสและการมีบุตร เขาเห็นว่าการเป็นบิดามารดาเป็นความชั่วร้ายที่สุด ในขณะที่คนปกติจะเห็นว่าเป็นความพอใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต เขาคิดว่าการล้กลอบมีความรักเป็นเรื่องของความอับอายในการสืบเผ่าพันธุ์ จะมีสิ่งใดที่น่าขันยิ่งไปกว่าการอวดภูมินี้อีกไหม เขามองเห็นแต่การเสียสละปัจเจกบุคคลให้กับเผ่าพันธุ์เท่านั้นในความรัก และไม่รับรู้ความสุขที่สัญชาตญาณได้รับการตอบแทนจากการเสียสละนี้ ความสุขที่ยิ่งใหญ่จนกระทั่งกลายมาเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดกวีนิพนธ์ในโลก[164] เขารู้จักแต่ว่าผู้หญิงเป็นพวกปากร้าย และเป็นคนบาปและเขาก็คิดว่าไม่มีผู้หญิงแบบอื่นอีก เขาคิดว่าผู้ชายที่เลี้ยงดูภรรยาเป็นคนโง่[165] ทว่าคนเหล่านี้กลับมีความสุขมากกว่าผู้เผยแพร่ลัทธิความทุกข์ของคนโสดอย่างเห็นได้ชัด และ (ดังที่บาลซักกล่าวไว้) การเลี้ยงดูครอบครัวนั้นเสียค่าใช้จ่ายพอกับการเลี้ยงดูความชั่ว เขาเหยียดหยามความงามของผู้หญิง – ราวกับว่ามีความงามแบบอื่นที่เราผ่านเลยไปและไม่ควรถนอมไว้ดังเช่นสีและกลิ่นของชีวิต ช่างเป็นความจงชังสตรีซึ่งความโชคร้ายเพียงประการเดียวได้ก่อให้เกิดในวิญญาณอันอับโชคนี้

ยังมีความยุ่งยากประการอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นวิชาการมากกว่านี้ และสำคัญน้อยกว่านี้ ในปรัชญาที่น่าสนใจและเร่งเร้านี้ อัตตวินิบาตกรรมเกิดขึ้นได้อย่างไรในโลกที่พลังอันแท้จริงพลังเดียวคือเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่ ปัญญาซึ่งกำเนิดและเติบโตมาเพื่อรับใช้เจตจำนงจะสามารถเป็นอิสระและเป็นวัตถุวิสัยได้อย่างไร ความเป็นอัจฉริยะอยู่ที่ความรู้ซึ่งแยกจากเจตจำนงกระนั้นหรือ หรือว่ามีพลังอันยิ่งใหญ่ของเจตจำนงผสมกับความทะเยอทะยานส่วนตน และ

---

163 Finot, **The Science of Happiness**, New York, 191, p.70

164 เปรียบเทียบ สังโซเปนเฮาเออร์อีกครั้ง "โดยเฉพาะสมรสการที่ไม่แสวงหาทรัพย์สินของตนเอง (ซึ่งเป็นเครื่องหมายของความยิ่งใหญ่ในทุกหนทุกแห่ง) ที่ทำให้ความรักอันรุนแรงมีความประเสริฐขึ้น"

165 **Essay on Women**, p. 37

ความทะนงเป็นพลังผลักดันในตัวอัจฉริยะ[166] ความวิกลจริตเชื่อมโยงกับความเป็นอัจฉริยะเสมอไปหรือ หรือว่าเฉพาะกับอัจฉริยะประเภท "จินตนิยม" (ไบรอน เชลลี โพ ไฮน์ สวินเบอร์น สไตรด์เบอร์ก ดอสโตเยฟสกี เป็นต้น) และพวก "คลาสสิค" และอัจฉริยะที่ลึกซึ้งนั้นมิยิ่งมีความเป็นปกติยิ่งกว่าปกติหรือ (โสกราติส เพลโต สปิโนซา เบคอน นิวตัน วอลแตร์ เกอเตดาร์วิน วิทแมน เป็นต้น) จะเกิดอะไรขึ้นหากหน้าที่อันเหมาะสมของปัญญาและปรัชญา มิใช่การปฏิเสธเจตจำนงแต่เป็นการประสานความปรารถนาให้เป็นเจตจำนงที่มีเอกภาพ จะเกิดอะไรขึ้นหากตัว "เจตจำนง" ที่เราไม่นับเป็นผลจากการรวมกันนั้นเป็นเพียงนามธรรมในจินตนาการที่เลื่อนลางพอกับคำว่า "พลัง"

แต่กระนั้นในปรัชญานี้ยังมีความซื่อสัตย์อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเมื่อมาเทียบเคียงแล้วลัทธิของพวกมองโลกในแง่ดีจะกลายเป็นสิ่งจอมปลอมไปทันที จะกล่าวแบบสปิโนซาก็ได้ว่าความดีความชั่วเป็นศัพท์ทางจิตวิสัย เป็นอคติของมนุษย์ ทว่าเราก็ถูกบังคับให้ตัดสินโลกนี้จากจุดยืนของความทุกข์และความต้องการจริง ๆ ของมนุษย์ มิใช่จากทัศนะ "ที่ปราศจากอคติ" เป็นการดีที่โชเปนเฮาเออร์ได้บังคับให้ปรัชญาเผชิญหน้ากับความจริงอันชั่วร้าย และหันมาไตร่ตรองกับภาวะของมนุษย์ที่จะระงับความทุกข์ตั้งแต่ยุคของเขาเป็นต้นมา ออกจะเป็นการยากสำหรับปรัชญาที่จะอยู่ในบรรกาศจอมปลอมของอภิปรัชญาที่วิเคราะห์ด้วยเหตุผล นักคิดเริ่มตระหนักว่าความคิดที่ปราศจากการกระทำเป็นโรคภัยชนิดหนึ่ง

อย่างไรก็ดีโชเปนเฮาเออร์ได้ทำให้นักจิตวิทยาต้องลืมตาดูความลึกซึ้งซับซ้อนและพลังที่มีอยู่ทั่วไปของสัญชาตญาณ ลัทธิปัญญานิยม คดีที่ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิดรู้จักปรับวิธีการอย่างมีสติให้เข้ากับเป้าหมายที่เลือกอย่างมีเหตุผลนั้นล้มเจ็บลงเพราะรุซโซ ถูกหามไปไว้บนเตียงโดยคานท์ และถึงแก่กรรมด้วยฝีมือของโชเปนเฮาเออร์ หลังจากสองศตวรรษแห่งการวิเคราะห์ไคร่ครวญปรัชญาก็ได้พบว่าเบื้องหลังความคิดคือความปรารถนา เบื้องหลังปัญญาคือสัญชาตญาณ ดังเช่นที่หลังจากหนึ่งศตวรรษแห่งสสารนิยม ฟิสิกส์ก็ได้พบว่าเบื้องหลังสสารก็คือพลังงาน เราเป็นหนี้บุญคุณโชเปนเฮาเออร์ที่ได้เผยหัวใจอันลึกลับของเราให้เราเห็น ชี้ให้เราเห็นความปรารถนาของเราคือหลักปรัชญาที่ไม่ต้องพิสูจน์สำหรับเรา และกรุยทางให้เข้าใจความคิดว่ามิใช่การคาดคะเนอย่างเป็นนามธรรมของเหตุการณ์ที่ไม่มีตัวตนหากแต่เป็นเครื่องมือของการกระทำ และความปรารถนาที่ยืดหยุ่นได้

ในท้ายที่สุดแม้จะมีการขยายความจนเกินความเป็นจริง โชเปนเฮาเออร์ก็ได้สอนเราอีกครั้งถึงความจำเป็นของอัจฉริยะและคุณค่าของศิลปะ เขาเห็นว่าความดีสูงสุดคือความงามและความสุขอย่างยิ่งอยู่ที่การสร้างสรรค์หรือยึดมั่นอยู่กับสิ่งที่งดงาม เขาร่วมมือกับเกอเตและคาร์ไลล์ ในการประท้วงต่อความพยายามของเฮเกลและมาร์กซ์และบัคเคิลที่จะกำจัดอัจฉริยะใน

---

166 เปรียบเทียบโชเปนเฮาเออร์ "ความสามารถอันยิ่งใหญ่ทางปัญญานี้จะพบได้เฉพาะในการเชื่อมโยงกับเจตจำนงอันแรงกล้าด้วยอารมณ์" – II, 413

ฐานะที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ออกไป ในยุคที่คนยิ่งใหญ่ดูจะล้มหายตายจากกันไปหมด เขาก็ได้สอนถึงการบูชาวีรบุรุษอีกครั้งหนึ่ง และด้วยความบกพร่องทั้งหลายของเขา เขาก็ประสบความสำเร็จในการเพิ่มชื่อของเขาต่อจากชื่อของบุคคลเหล่านั้น

บันทึกผู้แปล

คัมภีร์โทราห์ (Torah) งานวรรณกรรมทั้งหมดของยิวตั้งแต่กฎหมาย คำสอนและความรู้สูงสุดของศาสนา

จิมนาเซียม (Gymnasium) ในความหมายของยุโรป คือ โรงเรียนมัธยม

ดังเต (Dante Alighieri) กวีชาวอิตาเลียนผู้ประพันธ์ Divine Gomedy มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1265 – 1321

เมฟิสโตฟิลิสและเฟาสต์ (Mephistopheles and Faust) ซาตานในตำนานเรื่องซึ่งเกอเตกวีเอกของเยอรมันได้นำมาเขียนเป็นบทประพันธ์ ตามตำนานกล่าวว่าเฟาสต์เป็นนักวิชาการผู้รอบรู้แต่ได้ขายวิญญาณของตนให้กับเมฟิสโตฟิลิสเพื่อแลกกับความสนุก

บทที่ ๘

เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์

๑. คองท์และดาร์วิน

ปรัชญาของคานท์ซึ่งประกาศตนเองว่าเป็น "ข้อสังเกตเบื้องต้นสำหรับอภิปรัชญาทั้งหลายในอนาคต" เป็นการฆาตกรรมวิธีคิดแบบจารีตนิยมด้วยเจตนาร้ายซึ่งตรงข้ามกับเจตจำนงเดิม และได้กลายเป็นการทำร้ายอภิปรัชญานับแต่นั้นมา ทั้งนี้เพราะตลอดเวลาในประวัติของความคิดอภิปรัชญาหมายถึงความพยายามที่จะค้นหาธรรมชาติอันแท้จริงสูงสุดของความจริง บัดนี้มนุษย์ได้เรียนรู้จากผู้รู้ที่น่านับถือที่สุดว่า เราจะไม่มีวันมีประสบการณ์เกี่ยวกับความจริงได้เลย ความจริงเป็น "ปรมัตถ์" ซึ่งเรามีมโนภาพถึงได้ ทว่าไม่มีทางรู้จักได้ และแม้กระทั่งสติปัญญาของมนุษย์ที่ซับซ้อนที่สุดก็ไม่สามารถก้าวข้ามพ้นปรากฏการณ์ไปได้ ไม่สามารถที่จะเจาะทะลุม่านของมายาไปได้ ความฟุ่มเฟือยทางอภิปรัชญาของพีชเตอะ เฮเกล และเชลลิงซึ่งพยายามจะอ่านปริศนาโบราณต่าง ๆ ให้ออก และได้สร้างอัตตา มโนคติและเจตจำนงของเขาขึ้นมาให้ทำลายกันและกันจนไม่มีอะไรเหลือ และเมื่อถึง ค.ศ. 1830 ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าจักรวาลได้รักษาความลับของมันเป็นอย่างดี หลังจากยุคของความมึนเมาในสิ่งสูงสุด จิตของยุโรปหันมามีปฏิกิริยาด้วยการปฏิญาณต่อต้านอภิปรัชญาทุกรูปแบบ

ในเมื่อพวกฝรั่งเศสเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิมัติวาท ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเป็นผู้ผลิตผู้ก่อตั้ง (หากมีบุคคลประเภทนั้นในปรัชญาซึ่งความคิดทุกชนิดกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามจำนวนปี) ขบวนการ "ปฏิฐานนิยม" ออคุสต์ คองท์หรือดังที่บิดามารดาเรียกเขาว่า อิสิดอร์ ออกุสต์ มารี ฟรองซัวต์ ซาเวียร์ คองท์เกิดที่มงเปลลิเยร์ใน ค.ศ.1789 วีรบุรุษในวัยหนุ่มของเขาคือ เบนจามิน แฟรงคลิน ซึ่งเขาขนานนามว่าเป็นโลกราติสแห่งยุคใหม่ "ท่านรู้ว่าเมื่อมีอายุได้ยี่สิบห้าเขาได้วางแผนที่จะกลายเป็นคนฉลาดอย่างสมบูรณ์และเขาสามารถทำให้แผนการนั้นกลายเป็นความจริงได้ ข้าพเจ้าได้อาจหาญที่จะทำในสิ่งเดียวกันแม้ข้าพเจ้าจะยังมีอายุไม่ถึงยี่สิบดี" เขาได้เริ่มต้นค่อนข้างดีด้วยการเป็นเลขานุการให้กับแซงต์ - ซิมอง ยูโทเปียนผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งได้ถ่ายทอดความกระตือรือร้นในการปฏิรูปของตูร์โกและกงดอร์เซต์ อีกทั้งความคิดที่ว่าสังคมก็เป็นเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ทางกายภาพอาจจะสรุปลงเป็นกฎและศาสตร์ได้ และปรัชญาทั้งหลายควรจะมุ่งปรับปรุงศีลธรรมและการเมืองให้เก่มนุษยชาติ หากว่าเช่นเดียวกับเราทั้งหลายที่เตรียมจะเปลี่ยนแปลงโลก คองท์ได้พบว่าแม้แต่การจัดการกับครอบครัวของตนเองนั้นก็เต็มไปด้วยความยากลำบาก หลังจากสองปีแห่งความทุกข์ในชีวิตสมรส เขาก็เป็นโรคประสาท ใน ค.ศ.1827 และพยายามฆ่าตัวตายในแม่น้ำแซนต์ ดังนั้นเราจึงเป็นหนี้บุญคุณผู้ที่ช่วยชีวิตเขาจนมีหนังสือห้าเล่มของ **ปรัชญาปฏิฐานนิยม** (Positive Philosophy) ออกมาในระหว่าง ค.ศ.1830 และค.ศ.1842 และหนังสือสี่เล่มของ**รัฐปฏิฐานนิยม** (Positive Polity) ออกมา

ในยุคใหม่ งานนี้เป็นรองเพียงงาน "ปรัชญาสังเคราะห์" (Synthetic Philosophy) ของสเปนเซอร์ในด้านขอบเขตและความอดทนเท่านั้น ณ ที่นี้วิทยาการต่าง ๆ ถูกจัดตามระดับความง่ายและความกว้างของเนื้อหา คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยาและสังคมวิทยาแต่ละสาขาจะขึ้นอยู่กับผลของศาสตร์ซึ่งมาก่อน ดังนั้นสังคมวิทยาจึงเป็นขั้นสูงสุดของศาสตร์ทั้งหลายและศาสตร์อื่น ๆ ดำรงอยู่ได้ตราบเท่าที่มันสามารถสร้างความกระจ่างให้กับศาสตร์ของสังคม วิทยาศาสตร์ในแง่เป็นความรู้ที่แน่นอนได้ขยายจากเนื้อหาหนึ่งไปสู่อีกเนื้อหาหนึ่งตามลำดับที่จัดไว้ และเป็นธรรมดาที่ปรากฏการณ์อันซับซ้อนของชีวิตในสังคมจะต้องยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีสุดท้าย ในความคิดแต่ละสาขานักประวัติศาสตร์ความคิดจะสังเกตเห็นกฎสามระดับ ในตอนแรกเขาจะมองตัวประธานในแบบของ *เทววิทยา* และจะอธิบายปัญหาทุกชนิดว่าเป็นเจตจำนงของเทพเจ้าบางองค์ - ดังเช่นดวงดาวคือเทวดาหรือราชรถของเทวดา ต่อมาตัวประธานเดียวกันนั้นเองก็เข้ามาสู่ระดับของ *อภิปรัชญา* และจะได้รับการอธิบายด้วยนามธรรมของอภิปรัชญา ดังเช่นว่าดวงดาวเคลื่อนที่เป็นวงกลมเพราะวงกลมเป็นรูปทรงที่สมบูรณ์ที่สุด ท้ายที่สุดตัวประธานจะถูกสรุปเป็นศาสตร์ของปฏิฐาน โดยการสังเกตที่แน่นอน ตั้งสมมติฐานและทดลองและการอธิบายปรากฏการณ์จากสาเหตุและผลอันสม่ำเสมอตามธรรมชาติ "เจตจำนงของพระเจ้า" จะพ่ายแพ้แก่สัตที่เลื่อนลอยดังเช่น "มโนคติ" ของเพลโต หรือ "มโนคติสูงสุด" ของเฮเกล และสิ่งเหล่านี้ในท้ายที่สุดก็จะพ่ายแพ้แก่กฎของวิทยาศาสตร์ อภิปรัชญาเป็นขั้น

ของการพัฒนาที่หยุดชงัก คองท์ได้กล่าวว่าถึงเวลาแล้วที่จะสลัดความไร้เดียงสานี้ ปรัชญามิใช่สิ่งแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ แต่เป็นการประสานศาสตร์ทุกสาขาเข้าด้วยกันเพื่อปรับปรุงชีวิตของมนุษย์

มีทิฐุแบบปัญญาชนแฝงอยู่ในลัทธิปฏิฐานนิยมนี้ ซึ่งบางทีอาจจะเป็นภาพสะท้อนถึงนักปรัชญาที่ตาสว่างและโดดเดียวก็ได้ ใน ค.ศ.1845 มาดามโคลทิลด์ เดอ โวซ์ (ซึ่งสามีถูกจำคุก) ได้เข้าเป็นเจ้าหัวใจของเขา ความรักของเขาที่มีต่อหล่อนทำให้ความคิดของเขามีสีสันและลบอุ่นขึ้นและนำไปสู่ ปฏิกิริยาที่เขาเชิดชูความรู้สึกเหนือปัญญาในฐานะที่ความรู้สึกเป็นพลังในการปฏิรูป และสรุปว่าโลกจะรอดพ้นได้ด้วยศาสนาใหม่ ซึ่งมีหน้าที่หล่อเลี้ยงและสร้างพลังให้กับความรู้สึกเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่นในธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งอ่อนกำลังลงด้วยการยกย่องมนุษย์ชาติขึ้นเป็นเป้าหมายของพิธีกรรมในการบูชา คองท์ ใช้เวลาในวัยชราคิดหาระบบอันประณีตสำหรับพระ การรับศีลศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์และวินัยสำหรับศาสนาของมนุษย์ชาติ และเสนอปฏิทินใหม่ซึ่งมีวีรบุรุษแห่งความก้าวหน้าของมนุษย์เข้ามาแทนที่ชื่อของเทพเจ้านอกศาสนาและนักบุญต่าง ๆ ของสมัยกลาง ดังเช่นที่คนเจ้าสำบัดสำนวนคนหนึ่งได้กล่าวว่า คองท์ได้เสนอความเป็นคาทอลิกทั้งหมดให้กับโลกยกเว้นศาสนาคริสต์

ขบวนการปฏิฐานนิยมเข้ามาในกระแสความคิดของอังกฤษ ซึ่งมีวิญญาณที่หล่อหลอมขึ้นมาจากชีวิตของอุตสาหกรรมการค้าและการนับถือข้อเท็จจริง แนวทางของเบคอนที่หันเหความคิดไปสู่วัตถุ จิตไปสู่สสาร สสารนิยมของฮอบส์ ลัทธิผัสนิยม (Sensationalism) ของล็อค วิมัติวาทของฮิวม์ ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ของเบนธัม เหล่านี้ล้วนแต่เป็นรูปแบบที่แตกต่างกันไปของแกนอันเดียวกันคือ ชีวิตที่รุ่นวายและมุ่งในภาคปฏิบัติ เบิร์คเลย์เป็นชาวไอริชที่มีสุ้มเสียงแปร่งไปจากดนตรีประจำชาติของเขา เฮเกลมักจะหัวเราะเยาะนิสัยของคนอังกฤษที่ยกย่องเครื่องมือทางวัตถุหรือเคมีว่าเป็น "เครื่องมือของปรัชญา" หว่าศัพท์นี้กลับเป็นศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปในหมู่ของคนที่เห็นด้วยกับคองท์และสเปนเซอร์ในการนิยามปรัชญาว่าเป็นการวางหลักให้กับผลของวิชาการทุกสาขา ดังนั้นขบวนการปฏิฐานนิยมจึงได้พรรคพวกจากอังกฤษมากกว่าในบ้านเกิดเมืองนอนของมัน ภาคีเหล่านี้อาจจะไม่มีศรัทธารุนแรงเท่ากับคนใจกว้างกว่าก็ได้ความยึดมั่นอันเหนียวแน่นแบบอังกฤษซึ่งทำให้จอห์น สจ็วต มิลล์ (ค.ศ.1806–73) และเฟรดเดอริค แฮริสัน (ค.ศ.1831–2923) จงรักภักดีต่อปรัชญาของคองท์มาตลอดชีวิต ในขณะที่ความระมัดระวังแบบอังกฤษทำให้เขาเหินห่างจากศาสนาแห่งพิธีกรรมของคองท์

ในขณะเดียวกัน การปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเกิดจากวิทยาศาสตร์เพียงเล็กน้อยได้มีส่วนกระตุ้น วิทยาศาสตร์เป็นการตอบแทน นิวตันและเฮอร์เชลได้นำดวงดาวมาสู่อังกฤษ บอยล์และเดวีได้เปิดกรุของเคมี ฟาราเดย์ได้ค้นพบสิ่งที่จะทำให้โลกจังงัง รับฟอร์ดและวูดได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความเหมือนกันของแรงและการรักษาพลังงานวิทยา

ศาสตร์กำลังมาถึงขั้นซับซ้อนซึ่งจะทำให้โลกที่งงงวยต้องต้อนรับการสงเคราะห์ แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็คืออิทธิพลจากปัญญาชนที่ปลุกอังกฤษ ในช่วงที่เฮอร์เบิร์ตสเปนเซอร์เป็นหนุ่มนั้น ชีววิทยาและทฤษฎีวิวัฒนาการก็กำลังเติบโต วิทยาศาสตร์เป็นแบบ อย่างนานาชาติที่ดีในการพัฒนาทฤษฎีนี้ คานท์เคยกล่าวถึงโอกาสที่ลิงจะกลายมาเป็นมนุษย์เกอเตเคยเขียนถึงการเปลี่ยนรูปของพืช อีราสมัส ดาร์วินและลามาร์คได้เคยเสนอทฤษฎีที่ว่าสิ่งมีชีวิตได้วิวัฒนาการจากรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนโดยการรับช่วงผลของสิ่งที่ถูกใช้และไม่ได้ใช้การต่อมา และใน ค.ศ.1830 เซน ฮิลแลร์ได้สร้างความตระหนกให้กับยุโรปและสร้างความยินดีให้เกอเต ด้วยการเกือบได้ชัยชนะเหนือคูเวียร์ในการอภิปรายอันลือลั่นเกี่ยวกับวิวัฒนาการ ซึ่งดูคล้ายกับจะเป็น *เออร์นานี* อีกคน ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อความคิดแบบคลาสสิคที่ว่าความไม่เปลี่ยนแปลงปกครองและวางระเบียบในโลกที่ปราศจากการเปลี่ยนแปลงนี้

ใน ค.ศ.1850 กว่า ๆ ความคิดเรื่องวิวัฒนาการก็แพร่กระจายไปทั่ว สเปนเซอร์ได้แสดงความคิดเห็นมาก่อนดาร์วินเป็นเวลานานแล้วในความเรียงว่าด้วย *"การพัฒนาสมมติฐาน"* (The Development Hypothesis) (ค.ศ.1852) และใน**หลักของจิตวิทยา** (Principles of Psychology) (ค.ศ.1855) ใน ค.ศ.1858 ดาร์วินและวอลเลซได้อ่านบทความที่มีชื่อก้องโลกของตนต่อสมาคมลินเนียน และในค.ศ.1859 โลกเก่าดังที่บรรดาสังฆราชทั้งหลายรู้จักนั้นก็พังทะลายลงเป็นชิ้น ๆ เมื่อหนังสือชื่อ **กำเนิดของสิ่งมีชีวิต** (Origin of Species) ตีพิมพ์ออกมา หนังสือนี้มิใช่ความคิดอันเลื่อนลอยเกี่ยวกับวิวัฒนาการการพัฒนาของสัตว์ชั้นสูงจากสัตว์ชั้นต่ำ หากแต่เป็นทฤษฎีที่ประกอบด้วยรายละเอียดและหลักฐานมากมายจากแบบและกระบวนการของวิวัฒนาการอย่างแท้จริง "โดยวิธีการเลือกสรรตามธรรมชาติหรือการรักษาเผ่าพันธ์ที่ถูกคัดเลือกในการต่อสู้เพื่อชีวิต" ภายในสิบปีโลกทั้งโลกก็พูดถึงวิวัฒนาการ สิ่งที่ส่งให้สเปนเซอร์ขึ้นมาอยู่ตรงจุดสูงสุดของคลื่นแห่งความคิดนี้คือความคิดอันกระจ่างซึ่งชี้ให้เห็นถึงการใช้ความคิดแบบวิวัฒน์นี้กับการศึกษาทุกสาขา และขอบเขตของจิตใจที่นำความรู้แทบทุกสาขามาเป็นบรรณาการแก่ทฤษฎีของเขา ดังที่คณิตศาสตร์ได้ครอบงำปรัชญาในศตวรรษที่สิบเจ็ดและได้มอบเดคาร์ตส์ ฮอบส์ สปิโนซา ไลป์นิทซ์และปาสกาลให้กับโลก และจิตวิทยาได้เขียนปรัชญาในงานของเบอร์กเลย์ ฮิวม์คอนติแลคและคานท์ ในศตวรรษที่สิบเก้าชีววิทยากลายมาเป็นภูมิหลังของความคิดทางปรัชญา ในงานของเชลลิงและโชเปนเฮาเออร์ สเปนเซอร์ และนิทซ์ซี รวมทั้งแบร์กซองในแต่ละกรณีความคิดของยุคเป็นผลผลิตอันน้อยนิดของคนต่าง ๆ ซึ่งแม้ว่าจะคลุมเครือบ้างทว่าความคิดเหล่านี้จะถูกมอบให้กับบุคคลผู้รวบรวมและให้ความกระจ่าง ดังที่โลกใหม่ได้ชื่อมาจากอเมริโก เวสปุซซีเพราะเขาร่างแผนที่ขึ้นมา เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์เป็นเวสปุซซีแห่งยุคดาร์วินและมีลักษณะของโคลัมบัสปนอยู่ด้วย

II. พัฒนาการของสเปนเซอร์

เขาถือกำเนิดที่ดาร์บีใน ค.ศ.1820 บรรพบุรุษทั้งสองสายของเขาเป็นพวกที่ยอมปฏิบัติตามนิกายศาสนาที่เป็นทางการของประเทศ หรือพวกต่อต้านนั่นเอง ย่าของเขาเคยเป็นสานุศิษย์ผู้จงรักภักดีในจอห์น เวสเลย์ ธอมัสน้องชายของบิดาของเขาเป็นผู้นำขบวนการของเวสเลย์ในคริสต์จักร แม้จะเป็นพระในนิกายอังกลิกันก็ตามเขาไม่เคยไปฟังดนตรีหรือดูละคร และมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปทางการเมือง แรงผลักดันไปสู่ความนอกรีตนี้รุนแรงขึ้นในตัวบิดาของเขาและลงเอยในลัทธิปัจเจกชนนิยมที่หัวแข็งในเฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์เอง บิดาของเขาไม่เคยใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาอธิบายสิ่งใดเลยผู้ซึ่งคุ้นเคยกับเขาคนหนึ่งได้บรรยายว่า (แม้เฮอร์เบิร์ตจะเห็นว่าเป็นการพูดเกินความเป็นจริงไปก็ตาม "เท่าที่มองเห็นเขาเป็นผู้ซึ่งปราศจากศรัทธาหรือศาสนา"[1] เขามีแนวโน้มมาทางวิทยาศาสตร์และได้เขียน*เรขาคณิตที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นมา* (Inventional Geometry) ในทางการเมืองเขาเป็นปัจเจกชนแบบเดียวกับบุตรชายและไม่เคยถอดหมวกคำนับใครไม่ว่าจะมียศศักดิ์เพียงใดก็ตาม"[2] "หากพ่อไม่เข้าใจคำถามที่แม่ถามขึ้น พ่อจะเงียบเฉยไม่ถามว่าคำถามนั้นคืออะไรและปล่อยให้มันผ่านไปโดยไม่ตอบ พ่อทำเช่นนี้มาตลอดชีวิต แม้จะหาประโยชน์มิได้ก็ตาม ผลคือไม่มีการปรับปรุงสิ่งใด"[3] สิ่งนี้เตือนเราให้ระลึกถึง (เว้นแต่เพื่อความเงียบ) การต่อต้านในช่วงหลังของชีวิตที่เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์มีต่อการขยายหน้าที่ของรัฐ

บิดาลุงและปู่ของเขาเป็นครูในโรงเรียนเอกชน กระนั้นก็ตามบุตรชายซึ่งจะกลายมาเป็นนักปรัชญาอังกฤษที่มีชื่อที่สุดในศตวรรษของเขา กลับเป็นคนไร้การศึกษาจนอายุสี่สิบ เฮอร์เบิร์ตเป็นคนเกียจคร้านและบิดาก็ตามใจบุตร ในท้ายที่สุดเมื่อมีอายุได้สิบสามปี เฮอร์เบิร์ตก็ถูกส่งตัวไปที่ฮินตันเพื่อรับการศึกษาจากลุงผู้มีชื่อเสียงว่าเข้มงวด ทว่าเฮอร์เบิร์ตกลับหนีออกจากบ้านลุงทันทีและเดินด้วยความเหนื่อยยากกลับไปบ้านพ่อแม่ที่ดาร์บี สี่สิบแปดไมล์ในวันแรก และสี่สิบเจ็ดในวันที่สองและยี่สิบในวันที่สามและอยู่ได้ด้วยขนมปังและเบียร์เล็กน้อย อย่างไรก็ตามอีกสองสามอาทิตย์ต่อมาเขาก็กลับไปที่ฮินตันและอยู่ที่นั่นเป็นเวลาสามปี นั่นเป็นการเรียนในระบบชนิดเดียวที่เขาได้รับ ในตอนหลังเขาไม่สามารถบอกได้ว่าเขาได้เรียนอะไรที่นั่นบ้าง ไม่มีประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวรรณคดี เขากล่าวด้วยความทะนงอันเป็นลักษณะประจำตัวว่า "ทั้งในวัยเด็กและวัยหนุ่มข้าพเจ้ามิได้รับการสอนบทเรียนภาษาอังกฤษแม้แต่บทเดียว และข้าพเจ้าก็ยังคงมิได้รับการศึกษาตามระบบเกี่ยวกับวากยสัมพันธ์จนกระทั่งชั่วโมงนี้ นี่คือข้อเท็จจริงที่ควรจะรู้ทั้งนี้เพราะนัยของมันจะขัดแย้งกับสมมติฐานที่ยอมรับกันทั่วไป"[4] ในวัยสี่สิบเขาได้พยายามที่จะอ่าน**อีเลียด** (Iliad) ทว่า

---

[1] Spencer, Autobiography, New York, 1904; vol. I, p.51

[2] หน้า 53

[3] หน้า 61

[4] หน้า VII

"หลังจากที่ได้อ่านไปประมาณหกเล่มข้าพเจ้ารู้สึกว่าช่างเป็นภาระเสียนี่กระไรที่จะอ่านต่อไป รู้สึกว่าข้าพเจ้าควรจะให้อะไรได้มากกว่าที่จะอ่านไปจนจบ"[5] คอลลิเออร์ เลขานุการคนหนึ่งของเขาได้เล่าให้เราฟังว่า สเปนเซอร์ไม่เคยอ่านหนังสือวิทยาศาสตร์เล่มใดจนจบ[6] แม้กระทั่งในแขนงวิชาที่เขาชอบเขาก็ไม่เคยได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ เขาทำไฟไหม้นิ้วมือและทำให้เกิดการระเบิดสองสามครั้งในวิชาเคมี เขาเลือกอ่านเกี่ยวกับตัวแมลงในวิชากีฏวิทยาทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน และเขาได้เรียนบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับชั้นของหินและซากสัตว์ที่กลายเป็นดินในงานช่วงหลังของเขา เมื่อเป็นวิศวกรโยธา สำหรับความรู้นอกจากนั้นเขาเก็บตกวิทยาศาสตร์โดยบังเอิญขณะที่เขาดำเนินชีวิตไป จนกระทั่งเมื่อเขามีอายุได้สามสิบเขาก็ยังไม่เคยได้คิดถึงปรัชญา[7] จากนั้นเขาได้อ่านงานของลิวส์และพยายามที่จะอ่านคานท์ต่อไป ทว่าได้พบตั้งแต่เริ่มแรกว่าคานท์เห็นว่าเทศะและกาละเป็นรูปแบบของการรับรู้ทางประสาทสัมผัสและสัญชานมากกว่าเป็นสิ่งที่เป็นวัตถุวิสัย เขาลงมติว่าคานท์เป็นคนโง่เลยทิ้งหนังสือไป[8] เลขาของเขาเล่าให้เราฟังว่าสเปนเซอร์ได้ประพันธ์หนังสือเล่มแรกของเขาคือ **สถิตย์ศาสตร์สังคม** (Social Statics) ขึ้น" หลังจากอ่านทฤษฎีทางจริยธรรมที่ล้าสมัยและถูกลืมไปแล้วของโจนาธาน ไดมอนด์เพียงเล่มเดียว"เขาเขียนจิตวิทยาของเขาหลังจากที่ได้อ่านเพียงงานของฮิวม์ แมนเซลและเหรด ชีววิทยาของเขานั้นประพันธ์ขึ้นหลังจากที่ได้อ่านเพียง **สรีรศาสตร์เปรียบเทียบ** (Comparative physiology) ของคาร์เพนเตอร์เท่านั้น (มิใช่**กำเนิดของสิ่งมีชีวิต) สังคมวิทยา** (Sociology) นั้นเขาเขียนขึ้นโดยมิได้อ่านงานของคองท์หรือไทเลอร์ **จริยศาสตร์** (Ethics) ของเขาก็ประพันธ์ขึ้นโดยมิได้อ่านงานของคานท์หรือมิลล์หรือนักสอนศีลธรรมคนใดยกเว้นเซตจ์วิค[9] ช่างเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการศึกษาอย่างคร่ำเคร่งและทรหดของจอห์น สจ็วต มิลล์เสียนี่กระไร

แล้วเขาไปได้ข้อเท็จจริงจำนวนมากมายมาสนับสนุนข้อโต้แย้งของเขาจากที่ใดเล่า เขา "หยิบ มันขึ้นมา" จากการสังเกตโดยตรงมากกว่าการอ่านเป็นส่วนใหญ่ "ความอยากรู้อยากเห็นของเขานั้นตื่นอยู่ตลอดเวลาและเขาก็ยังลงชักจูงความสนใจของเพื่อนพ้องไปสู่ปรากฏการณ์ที่น่าสังเกต.... ซึ่งในขณะนั้นมีแต่เพียงเขาผู้เดียวที่สังเกตเห็นอยู่ตลอดเวลา" ที่อะธีเนียมคลับเขาได้สูบเอาความรู้อันซ่ำซองจากฮักซเลย์และเพื่อนคนอื่น ๆ จนแทบจะเหือดแห้งและเขาก็ได้สำรวจวารสารที่สโมสรเหมือนที่ได้สำรวจวารสารเพื่อสมาคมปรัชญาที่ดาร์บี้ซึ่งผ่านมือบิดาของเขามาก่อน "ตาไวสำหรับข้อเท็จจริงทุกประการซึ่งเป็นอาหารสำหรับโรงโม่ของเขา"[10] หลังจากตกลงใจได้ว่าเขาต้องการจะทำอะไรและได้ความคิดเรื่องวิวัฒนาการ

---

5 หน้า 300

6 ภาคผนวกของ Royce : **Herbert Spencer**

7 Autob, i, 438

8 p. 289, 291

9 Collier, in Royce, 210 f.

10 อ้างแล้ว

เป็นแกนกลางซึ่งงานทุกชิ้นของเขาจะยึดแล้ว สมองของเขาก็กลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดวัสดุที่เกี่ยวข้องเข้ามา และความคิดอันเป็นระเบียบโดยปราศจากการฝึกฝนของเขา ก็จะแยกแยะวัตถุดิบเกือบจะอัตโนมัติทันทีที่มันเข้ามา จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดอันใดที่คนงานและนักธุรกิจจะรับฟังเขาด้วยความยินดี นี่คือจิตที่คล้ายจิตของพวกเขาคนแปลกหน้าสำหรับการศึกษาจากหนังสือ ไม่เดียงสากับ "วัฒนธรรม" และเต็มไปด้วยความรู้สามัญและจริงจังของคนที่เรียนรู้ขณะที่เขาทำงานและดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะเขาทำงานเลี้ยงชีวิตและอาชีพของเขาได้เพิ่มพูนแนวโน้มของความคิดในภาคปฏิบัติ เขาเป็นผู้สำรวจ ผู้ดูแลและผู้ออกแบบทางรถไฟ และสะพาน และเป็นวิศวกรในความหมายกว้าง ๆ เขาประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ แทบจะทุกย่างก้าวแต่ก็ล้มเหลวหมดทุกอย่างทว่าเขาก็หันกลับไปพิจารณามัน ใน**อัตตชีวประวัติ** (Autobiography) ของเขา เขาได้โปรยปรายกระปุกเกลือ เหยือก ที่ดับเทียนไข เก้าอี้ซึ่งไม่สมประกอบ และสิ่งของทำนองนั้นไว้เต็มไปหมดในหนังสือหน้าที่หวนระลึกถึงความหลังด้วยความรักใคร่เยี่ยงบิดาที่มีต่อบุตรชายผู้ดื้อดึง เขาก็เหมือนกับเราทั้งหลายในวัยหนุ่มสาว เขาได้สร้างโภชนาการแบบใหม่ขึ้นมา เขาเป็นมังสวิรัติอยู่ชั่วขณะหนึ่งแต่เขาได้เลิกเป็นเมื่อเห็นเพื่อนมังสวิรัติด้วยกันเป็นโรคโลหิตจาง และตัวเขาเองก็อ่อนแอลง "ข้าพเจ้าได้พบว่าข้าพเจ้าต้องเขียนสิ่งที่ได้เคยเขียนไว้ในขณะที่เป็นมังสวิรัติใหม่ ทั้งนี้เพราะยังขาดความเข้มแข็ง"[11] ในช่วงนั้นเขาพร้อมที่จะลองทุกสิ่ง เขาคิดแม้กระทั่งจะอพยพไปอยู่นิวซีแลนด์ โดยลืมไปว่าประเทศที่เพิ่งกำเนิดนั้นไม่ต้องการนักปรัชญา เป็นลักษณะของเขาที่จะต้องทำบัญชีเหตุผลเห็นด้วยหรือคัดค้านการโยกย้ายคู่ขนานกันไปโดยให้ค่าเหตุผลแต่ละเหตุผลเป็นตัวเลข ผลของการคำนวณออกมาว่าได้คะแนน 110 แต้มสำหรับการอยู่ในอังกฤษและ 301 แต้มสำหรับการอพยพ เขาตกลงใจอยู่ในอังกฤษต่อไป

เขาเป็นคนซึ่งมีข้อบกพร่องอยู่ในวิสัยอันดี การที่เขาเป็นสัจนิยมอย่างแน่วแน่ และมีสามัญสำนึกทำให้เขาขาดวิญญาณและความสนุกของกวีนิพนธ์และศิลปะ การสัมผัสกวีนิพนธ์เพียงแห่งเดียวในหนังสือยี่สิบเล่มของเขานั้นเป็นเพราะผู้พิมพ์ซึ่งทำให้เขาต้องกล่าวถึง "โคลงประจำวันของการทำนายทางวิทยาศาสตร์" เขามีความพากเพียรอย่างน่าสรรเสริญ ทว่าอีกด้านหนึ่งของความเพียรนั้นคือการยึดความเห็นของตนเองอย่างดื้อดึง เขาสามารถจะรวบจักรวาลทั้งมวลมาเป็นข้อพิสูจน์สมมติฐานของเขาได้ ทว่าเขาไม่สามารถมองเห็นด้วยสายตาอันยาวไกลในทัศนะของบุคคลอื่นได้ เขามีความเห็นว่าตนเองสำคัญแบบพวกไม่ประนีประนอมทั้งหลาย และเขาไม่สามารถจะเป็นบุคคลยิ่งใหญ่ที่ไม่ทะนงตัวได้ เขามีข้อจำกัดเช่นเดียวกับผู้บุกเบิกทั้งหลาย กล่าวคือความคับแคบที่เกิดจากการยึดความเห็นของตนควบคู่ไปกับความกล้าหาญอย่างเปิดเผย และความคิดริเริ่มอันแรงกล้า ต่อต้านการยกยออย่างเฉียบขาด ปฏิเสธเกียรติยศที่รัฐบาลหยิบยื่นมาให้ และดำเนินงานอันยากลำบากเป็นเวลาถึงสี่สิบปีในสภาพของคนซึ่งมีสุขภาพอ่อนแอและอยู่อย่างสันโดษสมถะ แม้กระนั้นนักทำนายนิสัยใจคอผู้มีโอกาสคุ้นเคยกับเขาก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่าเขามีความยกย่องตนเองอย่าง

---

[11] Autob, i, 401

มาก"[12] ในฐานะที่เป็นลูกและหลานของครูเขาถือศาสนาเหล็กและเปล่งเสียงในทำนองสั่งสอนในหนังสือของเขา เขาเล่าไว้ว่า "ข้าพเจ้าไม่เคยงุนงง"[13] ชีวิตโสดอันโดดเดี่ยวทำให้เขาขาดคุณลักษณะของมนุษย์ที่อบอุ่น แม้ว่าเขาสามารถมีเมตตาต่อมนุษย์อย่างจริงจังก็ตาม เขาเคยมีความรักกับยอร์ช อีเลียตผู้หญิงอังกฤษที่ยิ่งใหญ่คนนั้น ทว่าหล่อนมีสติปัญญามากเกินกว่าที่จะทำให้เขาพอใจ[14] เขาขาดอารมณ์ขันและท่วงทำนองการเขียนของเขาก็ปราศจากภาษาอันซับซ้อนหรือนุ่มนวล เมื่อเขาเป็นฝ่ายแพ้ในการเล่นบิลเลียดซึ่งเป็นเกมส์ที่เขาชอบ เขาก็ติเตียนคู่แข่งขันว่าทุ่มเทเวลามากมายให้กับกีฬาพรรค์นั้นเพื่อจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ เขาได้เขียนบทวิจารณ์หนังสือในระยะแรกของเขาไว้ใน**อัตชีวประวัติ**เพื่อแสดงให้เห็นว่าควรจะวิจารณ์งานอย่างไร[15]

เห็นได้ชัดว่างานหฤนาตมหึมาของเขาบังคับให้เขาต้องมองชีวิตอย่างเคร่งเครียดเกินกว่าที่มันควรจะเป็น เขาได้เขียนจดหมายจากปารีสว่า "ข้าพเจ้าอยู่ที่งานรื่นเริงของเซนต์เคลาด์ในวันอาทิตย์และรู้สึกสนุกกับความเป็นเด็กของพวกผู้ใหญ่ พวกฝรั่งเศสไม่เคยหยุดที่จะเป็นเด็ก ข้าพเจ้าเห็นคนผมเป็นสีเทาขี่ม้าหมุนดังที่เราเห็นในงานออกร้านบ้านเรา"[16] เขาวุ่นวายอยู่กับการวิเคราะห์และอธิบายชีวิตเสียจนกระทั่งเขาไม่มีเวลาใช้ชีวิต หลังจากที่ได้เห็นน้ำตกไนแองการา เขาได้บันทึกลงในสมุดบันทึกประจำวันว่า "ดังที่ข้าพเจ้าได้คาดไว้"[17] เขาพรรณาถึงเหตุการณ์แสนธรรมดาด้วยการวางภูมิอย่างน่าอัศจรรย์ดังเช่นที่เขาเล่าให้เราฟังถึงครั้งเดียวที่เขากล่าวคำสาบาน[18] เขาไม่เคยมีความทุกข์จากวิกฤติการณ์ในชีวิต ไม่เคยรู้จักเรื่องรักใคร่ (หากบันทึกของเขาจดไว้ถูกต้อง) เขามีความสัมพันธ์กับสตรีบ้างทว่าเขาบันทึกถึงเรื่องเหล่านั้นแบบคณิตศาสตร์ เขาวาดเส้นโค้งแห่งมิตรภาพอันซืดชานี้อย่างปราศจากอารมณ์ เพื่อนคนหนึ่งได้กล่าวถึงตัวเขาเองว่า เขาเขียนไม่ได้ดีเลยเวลาบอกคำบอกให้สาวนักชวเลขจด สเปนเซอร์ว่ามันไม่รบกวนเขาแต่ประการใด เลขานุการของเขาว่า "ปากบางไร้อารมณ์นั้นบอกถึงการขาดราคะโดยสิ้นเชิงและตาสีจางก็แสดงถึงการขาดอารมณ์อันลึกซึ้ง"[19] นี่คือท่วงทำนองการเขียนที่สม่ำเสมอซ้ำซาก ไม่มีตอนใดที่ต้องเปลี่ยนระดับและไม่จำต้องมีเครื่องหมายอัศเจรีย์ ในศตวรรษแห่งจินตนิยมเขายืนอยู่เสมือนรูปปั้นซึ่งเป็นบทเรียนแห่งศักดิ์ศรีและความสุขุม

---

[12] หน้า 228

[13] หน้า 464

[14] I, 457-62; II, 44

[15] I, 415, 546

[16] I, 533

[17] II, 465

[18] ครั้งหนึ่งฟินเลอลเคยกล่าวถึงเขาว่าคงจะเป็นคนที่ลึกว่านี้หากเขารู้จักที่จะสาบานสี ๆ บ้างเป็นครั้งคราว Elliot, Herbert Spencer, p. 61

[19] Royce

เขาเป็นคนซึ่งมีความคิดเป็นเหตุเป็นผลอย่างน่าอัศจรรย์ เขาสามารถเรียบเรียงอาพริออริและอาโพสเทอริออริได้แม่นยำราวกับเป็นผู้เล่นหมากรุก เขาเป็นคนซึ่งสามารถตีแผ่วิชาที่ซับซ้อนในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างแจ่มชัด เขาเขียนเกี่ยวกับปัญหายาก ๆ โดยใช้ศัพท์ที่ง่ายจนกระทั่งโลกทั้งโลกในยุคหนึ่งหันมาสนใจปรัชญา เขากล่าวไว้ว่า"มีข้อสังเกตว่าข้าพเจ้ามีความสามารถเป็นพิเศษในการตีแผ่ เสนอข้อมูลและหาเหตุผลพร้อมกับสรุปด้วยความกระจ่างและต่อเนื่องกันอย่างหาได้ยาก[20] เขาชอบการพูดครอบคลุมอย่างกว้าง ๆ และทำให้งานของเขาน่าสนใจด้วยสมมติฐานมากกว่าข้อพิสูจน์ฮักซเลย์กล่าวว่าความคิดของสเปนเซอร์เกี่ยวกับโศกนาฏกรรมนั้นเป็นทฤษฎีที่ถูกฆ่าโดยข้อเท็จจริง[21] และในสมองของสเปนเซอร์ ก็เต็มไปด้วยทฤษฎีมากมายที่ทำให้เขาต้องประสบกับโศกนาฏกรรมทุกวันหรือทุกสองวัน ฮักซ์เลย์สะดุดใจเมื่อเห็นท่าเดินที่อ่อนแรงและลังเลของบัคเคิลจึงได้กล่าวกับสเปนเซอร์ว่า "เออ ข้าพเจ้าเห็นคนชนิดนี้ เขาเดินโงนเงน" สเปนเซอร์ได้เสริมว่า "บัคเคิลได้รับเอาสสารในปริมาณที่มากเกินกว่าที่เขาจะจัดระบบได้"[22] สำหรับสเปนเซอร์นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง เขาจัดระบบมากเกินกว่าสิ่งที่เขารับเข้ามา เขาเป็นคนที่สนับสนุนการประสานและการสังเคราะห์ เขาดูถูกคาร์ไลล์ที่ขาดคุณสมบัติชนิดนี้ความรักในระเบียบกลายมาเป็นตัณหาที่เขาหลงใหล การกล่าวครอบคลุมอย่างหลักแหลมมีอำนาจเหนือเขา ทว่าโลกต้องการจิตเยี่ยงเขา ซึ่งสามารถแปลงข้อเท็จจริงที่ปราศจากระเบียบจำนวนมหาศาลออกมาเป็นความหมายที่ได้รับการขัดเกลาอย่างกระจ่าง และบริการที่สเปนเซอร์ทำให้กับคนรุ่นเขาทำให้เขาได้ชื่อว่ามีข้อบกพร่องซึ่งทำให้เขาเป็นมนุษย์ธรรมดา หากภาพของเขาที่เสนอไว้ในที่นี้จะมีลักษณะเปิดเผยเกินไป ก็เป็นเพราะเราจะรักบุคคลผู้ยิ่งใหญ่มากขึ้นเมื่อเรารู้ข้อบกพร่องของเขา และไม่ชอบเขาด้วยความไม่แน่ใจเมื่อเขาดูสมบูรณ์โดยปราศจากข้อบกพร่อง สเปนเซอร์ได้บันทึกไว้ในวัยสี่สิบว่า "จนกระทั่งถึงบัดนี้ชีวิตของข้าพเจ้าควรจะได้รับการบรรยายอย่างเหมาะสมว่าเป็นสิ่งละอันพรรละน้อย"[23] ไม่บ่อยครั้งนักที่งานของนักปรัชญาจะปรากฏในลักษณะไม่อยู่กับร่องกับรอยเหมือนไม้หลักปักขี้เลน "ถึงตอนนี้ (อายุยี่สิบสาม) ความสนใจของข้าพเจ้าไปอยู่ที่การทำนาฟิกา"[24] แต่เขาก็ได้พบแขนงที่เขาสนใจในท้ายที่สุดและได้ลงแรงกับมันอย่างซื่อสัตย์ ในตอนต้น ค.ศ.1842 เขาได้เขียนจดหมาย (ขอให้สังเกตสื่อที่เขาเลือกใช้) ว่าด้วย *"ขอบเขตอันเหมาะสมของรัฐบาล"* (The proper Sphere of Government) ให้กับ**ผู้ไม่ประนีประนอม**(Non-Comformist) ซึ่งจดหมายนี้คือ ปรัชญาของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เสรี (laissez-faire) หกปีต่อมาเขาก็ทิ้งงานวิศวกรรมเพื่อหันไปเป็นบรรณาธิการให้แก่หนังสือนัก**เศรษฐศาสตร์** (The Economist) ในวัยสามสิบเมื่อเขากล่าวถึง**ความเรียงว่าด้วยหลักของศีลธรรม** (Essays on the

---

[20] Autobi, ii, 511

[21] i, 467

[22] ii, 4

[23] ii, 4

[24] ii, 4

Principles of Morality) ของโจนาธาน ไดมอนด์อย่างเหยียดหยามและบิดาของเขาได้ท้าให้เขาเขียนเรื่องทำนองนี้ให้ดีเท่ากับไดมอนด์ เขารับคำท้าและเขียน**สถิตย์ศาสตร์สังคม** หนังสือนี้ขายได้น้อยทว่าเขาก็กลายเป็นที่รู้จักของผู้จัดทำวารสารต่าง ๆ ใน ค.ศ.1852 ความเรียงของเขาที่ว่าด้วย *"ทฤษฎีประชากร"* (The Theory of Population) (ตัวอย่างหนึ่งของอิทธิพลของมัลทัสที่มีต่อความคิดในศตวรรษที่สิบเก้า) แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อชีวิตซึ่งนำไปสู่การอยู่ รอดของสิ่งซึ่งเหมาะสมและสร้างวลีประวัติศาสตร์เหล่านั้น ในปีเดียวกับความเรียงว่าด้วย "การพัฒนาสมมติฐาน" (The Development of Hypothesis) ของเขาได้รับการคัดค้านมากมายว่ายังไม่มีผู้ใดเคยเห็นว่าสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ถือกำเนิดมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นลำดับจากชีวิตเก่า ด้วยการชี้ให้เห็นว่าข้อโต้แย้งนั้นชี้ให้เห็นว่าข้อโต้แย้งนั้นได้แสดงหลักฐานมากมายที่ขัดต่อทฤษฎี "การสร้างสรรค์เป็นพิเศษ" ของเผ่าพันธุ์ใหม่โดยพระเจ้า และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าการพัฒนาสิ่งซึ่งมีชีวิตใหม่ ๆ นั้นมิได้วิเศษหรือมหัศจรรย์ยิ่งไปกว่าการพัฒนาจากไข่และเสปอร์มมาเป็นมนุษย์หรือการพัฒนาจากเมล็ดของพืช ใน ค.ศ.1855 **หลักของจิตวิทยา** (Principles of Psychology) หนังสือเล่มที่สองของเขาได้ตีพิมพ์ออกมาโดยมุ่งจะสืบถึงวิวัฒนาการของจิต ต่อจากนั้นใน ค.ศ.1857 ความเรียงว่าด้วย "ความก้าวหน้า กฎและสาเหตุของมัน" (Progress, Its Law and Cause) ซึ่งนำความคิดของฟอน แบร์เกี่ยวกับการเติบโตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจากจุดเริ่มต้นซึ่งมีส่วนประกอบเหมือนกันไปสู่การพัฒนาที่แตกต่างกันและนำไปสู่หลักกว้าง ๆ ของประวัติศาสตร์และความก้าวหน้าได้ปรากฏออกมา โดยสรุปสเปนเซอร์ได้เติบโตขึ้นมาพร้อมกับยุคของเขาและพร้อมแล้วในบัดนี้ที่จะเป็นนักปรัชญาของการวิวัฒนาการระดับสากล

ใน ค.ศ.1858 ขณะที่เขากำลังตรวจแก้ความเรียงของเขาชิ้นใหม่เพื่อพิมพ์เป็นเล่ม เขาได้พบเอกภาพและความต่อเนื่องของความคิดที่เขาได้บรรยายไว้ และความคิดก็บังเกิดขึ้นกับเขาราวกับแสงอาทิตย์ซึ่งส่องผ่านประตูที่เปิดกว้างเข้ามาว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการอาจจะใช้ได้กับศาสตร์ทุกสาขาเช่นเดียวกับที่ใช้ในชีววิทยา และทฤษฎีนี้อาจใช้อธิบายไม่เพียงแต่สิ่งมีชีวิตและตระกูลของมันเท่านั้น แต่ยังใช้อธิบายดาวเคราะห์และชั้นหิน ประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง ความคิดทางศีลธรรมและสุนทรียศาสตร์ด้วยเขาเกิดแรงบันดาลใจด้วยความคิดที่จะสร้างงานโดยจะแสดงให้เห็นว่าวิวัฒนาการของสสาร และจิตนั้นดำเนินมาจากกลุ่มก๊าซในอวกาศมาเป็นมนุษย์ และจากคนป่ามาเป็นเช็คสเปียร์ ทว่าเขาเกือบจะสิ้นหวังเมื่อเขาคิดถึงวัยของเขาซึ่งเกือบจะสี่สิบเข้าไปแล้ว คนคนเดียวที่ชราแล้วและไม่แข็งแรง จะท่องไปในพรมแดนความรู้ของมนุษย์ทั้งหมดก่อนที่เขาจะตายได้อย่างไร เมื่อสามปีที่ผ่านมานี้เองที่เขาเป็นโรคประสาทกำเริบและเขาทำอะไรไม่ได้อยู่นานถึง 18 เดือน จิตใจและความกล้าหาญแตกสลาย พเนจรไปอย่างไร้จุดหมายและความหวังจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ความสำนึกถึงพลังภายในของเขาทำให้เขาขมขื่นกับความอ่อนแอของตนเอง เขารู้ว่าเขาจะไม่มีวันแข็งแรงอีกแล้วและเขาจะไม่สามารถใช้ความคิดได้นานเกินกว่าครั้งละชั่วโมง ไม่เคยมีครั้งใดที่มนุษย์จะเสียเปรียบในงานที่ตนเลือกได้เท่านั้นและไม่เคยมีครั้งใดที่มนุษย์จะเลือกงานที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นในวัยที่สูงมากเช่นนี้

เขาเป็นคนยากจนและเขาก็ไม่ค่อยคิดถึงเรื่องการดำเนินชีวิตมากนัก เขาได้กล่าวไว้ว่า "ข้าพเจ้าไม่ได้คิดถึงการดำเนินชีวิต ข้าพเจ้าไม่คิดว่าการดำเนินชีวิตมีค่าจนต้องวุ่นวายกับมัน"[25] เขาได้ลาออกจากการเป็นบรรณาธิการหนังสือ **นักเศรษฐศาสตร์**เมื่อได้รับเงินสองพันห้าร้อยเหรียญเป็นมรดกจากน้าชาย ทว่าความเกียจคร้านของเขาทำให้ของขวัญชิ้นนี้หมดไป ตอนนี้เขาก็เกิดมีความคิดขึ้นมาว่าเขาอาจหาค่าสมาชิกจากหนังสือซึ่งเขาตั้งใจจะเขียนล่วงหน้าได้ ด้วยเหตุนี้เขาจึงทำงานอย่างหนักและมีรายได้พอเป็นค่าใช้จ่าย เขาเตรียมโครงร่างและเสนอแก่ฮักซเลย์ ลิวส์และเพื่อนคนอื่น ๆ คนเหล่านั้นได้หารายชื่อของผู้มีเกียรติที่จะเป็นสมาชิก และชื่อของบุคคลเหล่านี้จะประดับอยู่ในหมายกำหนดโครงการของเขา เช่น คิงส์เลย์, ไลเอล, ฮุคเคอร์, ทินดอล, บัคเคิล, โฟรด, เบน, เฮอร์เซลและคนอื่น ๆ หมายกำหนดโครงการซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.1860 ได้ทำให้เขาได้สมาชิกจากยุโรป 440 ราย จากอเมริกา 200 ราย เขามีรายได้ 1500 เหรียญต่อปี สเปนเซอร์รู้สึกพอใจกับผลนี้และเริ่มต้นทำงานด้วยความตั้งใจ

ทว่าหลังจากที่ตีพิมพ์**หลักข้อแรก** (First Principles) ใน ค.ศ.1862 สมาชิกหลายคนถอนชื่อออกเพราะ "ตอนที่หนึ่ง" อันลือลั่นซึ่งพยายามจะประนีประนอมวิทยาศาสตร์และศาสนาได้สร้างความขุ่นเคืองให้กับสังฆราชและบัณฑิตทั้งหลาย วิถีทางของผู้สร้างสันติภาพนั้นยากลำบากนัก **หลักข้อแรก**และ**กำเนิดของสิ่งมีชีวิต** กลายมาเป็นเป้าของสงครามระหว่างหนังสือซึ่งมีฮักซ์เลย์เป็นจอมทัพให้กับกำลังฝ่ายลัทธิดาร์วินและพวกที่ไม่เชื่อในพระเจ้าหรือนรกสวรรค์ พวกวิวัฒนาการถูกคว่ำบาตรจากพวกที่มีหน้ามีตาในสังคมอยู่ระยะหนึ่ง พวกนี้ถูกติเตียนว่าเป็นสัตว์ร้ายที่ไร้ศีลธรรมและเชื่อกันว่าการหมิ่นประมาทพวกนี้ในที่สาธารณะเป็นสิ่งที่ดี สมาชิกของสเปนเซอร์ลดลงทุกงวดและหลาย ๆ คนก็ไม่ได้ชำระเงินให้กับหนังสือที่ตนได้รับ สเปนเซอร์ยังคงดำเนินการต่อไปตราบเท่าที่เขายังทำได้โดยควักกระเป๋าของตนเองจ่ายให้กับเล่มที่ขาดการชำระ ในท้ายที่สุดทุนและความกล้าหาญของเขาก็เหือดแห้ง และเขาก็ได้ออกประกาศแก่สมาชิกที่เหลือว่าเขาไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้

และแล้วเหตุการณ์ที่หล่อเลี้ยงน้ำใจเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์ก็อุบัติขึ้น ศัตรูยิ่งใหญ่ที่สุดของสเปนเซอร์ซึ่งครองวงการปรัชญาของอังกฤษก่อนการพิมพ์ **หลักข้อแรก**และบัดนี้ได้เห็นว่านักปราชญ์แห่งวิวัฒนาการได้เข้ามาแทนที่เขาได้เขียนมาถึงสเปนเซอร์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1866 ด้วยข้อความดังต่อไปนี้

---

25 J.A. Thomson, Herbert Spencer, p. 71

เรียนท่านที่เคารพ

เมื่อมาถึงที่นี่สัปดาห์ที่แล้ว ข้าพเจ้าได้รับหนังสือ **ชีววิทยา** ฉบับเดือนธันวาคม ของท่านที่สั่งซื้อไว้ และข้าพเจ้าคงไม่จำเป็นต้องกล่าวว่า ข้าพเจ้าเสียใจกับประกาศที่แนบมาด้วยเพียงใด..... ข้าพเจ้าขอเสนอว่า ท่านควรจะเขียนตำราเล่มต่อไปของท่านและข้าพเจ้าจะรับประกันเรื่องความสูญเสียกับผู้พิมพ์เอง.....ข้าพเจ้าขอร้องว่าท่านคงไม่เห็นข้อเสนอนี้เป็นการสงเคราะห์ส่วนตัว หากแม้ว่าจะเป็นการสงเคราะห์ส่วนตัวจริงข้าพเจ้ายังหวังว่าข้าพเจ้าจะได้รับอนุญาตให้ทำ ทว่ามันมิใช่สิ่งเหล่านั้นตอก - มันเป็นเพียงข้อเสนองาย ๆ สำหรับการร่วมมือกันเพื่อเป้าหมายที่สำคัญแก่สังคม ซึ่งท่านได้ลงแรงและสุขภาพลงไป ข้าพเจ้านับถือท่านเสมอ

ด้วยความนับถือ
เจ. เอส. มิลล์[26]

สเปนเซอร์ได้ปฏิเสธอย่างสุภาพ ทว่ามิลล์ได้ออกไปชักชวนเพื่อนฝูงหลายคนให้บอกรับสมาชิกคนละ 250 ฉบับ สเปนเซอร์ได้คัดค้านอีกครั้งและไม่โอนเอียงไปตามนั้นเลย ในช่วงนั้นเองก็มีจดหมายจากศาสตราจารย์ยูมันแจ้งแก่สเปนเซอร์ว่าผู้ที่นิยมชมชอบเขาในอเมริกาได้ซื้อพันธบัตรจำนวน 7000 เหรียญในนามของเขาซึ่งดอกเบี้ยหรือเงินปันผลจะเป็นของเขา เขายอมรับในครั้งนี้ ของขวัญชิ้นนี้ได้สร้างความบันดาลใจครั้งใหม่ให้เขา เขาเริ่มงานอีกครั้ง และตลอดเวลาสี่สิบปีเขาก็ทำงานมาตลอด จนกระทั่งปรัชญาสังเคราะห์ได้มาถึงแท่นพิมพ์อย่างปลอดภัย ชัยชนะของจิตและเจตจำนงเหนือความเจ็บไข้และอุปสรรคนับพันนี้เป็นจุดสว่างเล็ก ๆ จุดหนึ่งในประวัติของมนุษยชาติ

III. หลักข้อแรก

1. สิ่งที่เรารู้จักไม่ได้

สเปนเซอร์ได้กล่าวไว้ในตอนเริ่มต้นว่า "เรามักจะลืมไปเสมอว่าในสิ่งที่ชั่วร้ายก็มีวิญญาณที่ดีอยู่และในวิญญาณของความจริงก็มีสิ่งที่ผิดพลาดอยู่ด้วย" เพราะฉะนั้นเขาจึงเสนอที่จะตรวจสอบความคิดทางศาสนาด้วยความคิดที่ว่าจะหาแก่นของความจริงภายใต้รูปแบบต่าง ๆ ของศรัทธาที่ทำให้ศาสนามีอำนาจเหนือจิตวิญญาณของมนุษย์ตลอดมา

---

[26] Autob, II, 156

สิ่งซึ่งเขาพบในทันทีคือทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดของจักรวาลทุกทฤษฎีจะนำเราไปสู่สิ่งซึ่งเรามองเห็นไม่ได้ พวกเทวนิยมพยายามจะคิดถึงโลกที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเองโดยปราศจากผู้เป็นต้นเหตุและจุดเริ่มต้น ทว่าเราก็ไม่สามารถนึกถึงสิ่งซึ่งปราศจากจุดเริ่มต้นหรือต้นเหตุได้ พวกเทวนิยมก็เพียงแต่ตึงความยุ่งยากถอยกลับไปอีกก้าวหนึ่งและสำหรับนักเทววิทยาซึ่งกล่าวว่า "พระผู้เป็นเจ้าทรงสร้างโลก" คำถามที่ปราศจากคำตอบของเด็กก็เกิดขึ้นทันทีว่า "ใครสร้างพระเจ้า" ความคิดเกี่ยวกับสิ่งสูงสุดทางศาสนาล้วนแต่คิดตามหลักของเหตุผลไม่ได้เลย

ความคิดเกี่ยวกับสิ่งสูงสุดทางวิทยาศาสตร์ก็เช่นกัน เป็นความคิดที่อยู่นอกเหนือการคิดหาเหตุผล สสารคืออะไร เราทอนมันลงเป็นอะตอมและพบว่าตัวเราเองจำต้องแบ่งอะตอมออกดังที่เราแบ่งแยกโมเลกุล เราถูกต้อนไปสู่ปัญหาการหนีเสือปะจรเข้ที่ว่าแบ่งแยกได้ไม่รู้จบ – ซึ่งเรามองไม่เห็นอีกเช่นกันหรือว่ามีข้อจำกัดสำหรับการแบ่งแยกมันเช่นเดียวกับการแบ่งแยกเทศะกับกาละ ความคิดทั้งสองนี้เป็นความคิดซึ่งไม่สมเหตุสมผลที่สุด การเคลื่อนที่ก็ถูกหุ้มห่อด้วยความเคลือบคลุมเป็นสามเท่า ทั้งนี้เพราะมันเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสสารในเทศะและตำแหน่งในกาละ เมื่อเราวิเคราะห์สสารด้วยความตั้งใจเราจะไม่ได้พบอะไรในท้ายที่สุดนอกจากแรง – แรงที่ประทับลงบนอวัยวะและประสาทสัมผัสของเราหรือแรงต้านทานอวัยวะที่ทำงานของเรา แล้วผู้ใดเล่าที่จะบอกเราได้ว่า แรงคืออะไร เมื่อหันจากฟิสิกส์มาสู่จิตวิทยาและเรามาพบจิตและสัมปชัญญะและนี่เป็นปริศนาข้ออื่น ๆ "ความคิดสูงสุดทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นตัวแทนของความจริงซึ่งเราเข้าใจได้... การสืบสวนของนักวิทยาศาสตร์ในทุกทิศทุกทางทำให้เขาต้องเผชิญกับปริศนาลึกลับซึ่งแก้ไม่ตกและเขาก็ยิ่งเห็นชัดเจนขึ้นว่าสิ่งนี้เป็นปริศนาซึ่งปราศจากคำตอบ เขาได้เรียนรู้ในทันทีถึงความยิ่งใหญ่และความต่ำต้อยของปัญญามนุษย์ – อำนาจของมันในการจัดการกับทุกสิ่งที่เข้ามาในขอบข่ายของประสบการณ์ ความปราศจากอำนาจในการจัดการกับสิ่งซึ่งอยู่เหนือประสบการณ์ นักวิทยาศาสตร์จะเป็นผู้ซึ่งรู้ดีกว่าใครว่าในธรรมชาติขั้นสูงสุดนั้นไม่มีสิ่งใดที่เราจะรู้จักได้เลย" [27] ปรัชญาที่ซื่อสัตย์หากจะใช้คำของฮักซเลย์คืออจินไตยนิยม

สาเหตุร่วมของความมืดมนเหล่านี้คือลักษณะสัมพัทธ์ของความรู้ทุกสาขา "ความคิดเป็นการสัมพัทธ์ ความคิดอธิบายอะไรไม่ได้มากไปกว่าความสัมพัทธ์...ปัญญาเมื่อถูกวางโครงขึ้นมาโดยและเพื่อสัมพันธ์กับปรากฏการณ์จะนำเราไปสู่สิ่งซึ่งไร้สาระ เมื่อเราพยายามจะใช้มันสำหรับบางสิ่งบางอย่างที่อยู่นอกเหนือปรากฏการณ์"[28] กระนั้นก็ตามโดยชื่อและธรรมชาติของมันความสัมพัทธ์และปรากฏการณ์ก็มีนัยถึงบางสิ่งบางอย่างซึ่งอยู่นอกเหนือ

---

[27] First Principles, New York, 1910, p. 56

[28] p. 107–108 นี่คือการสามคานห่อย่างไม่รู้ตัวและการรวบรัดสรุปนี้คือการกล่าวถึงสิ่งที่แบร์กซองจะกล่าวต่อไปในภายหลัง

จากมัน บางสิ่งบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดและเป็นปรมัตถ์ "ในการเฝ้าดูความคิดของเรา เราจะเห็นได้ว่าการพยายามจะขจัดสัมปชัญญะเกี่ยวกับความจริงที่แฝงอยู่ในสิ่งปรากฏนั้น เป็นสิ่งซึ่งเป็นไปไม่ได้ และจากความเป็นไปไม่ได้นี้ผลก็คือความเชื่อในความเป็นจริงนั้นอย่างฝังหัว"[29] ทว่าความเป็นจริงนั้นคือสิ่งใดเราไม่สามารถรู้ได้

จากทัศนะนี้การร่วมมือระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนาไม่เป็นสิ่งยากอีกต่อไป"ความจริงมักจะอยู่ในการร่วมมือกันระหว่างทัศนะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน"[30] ขอให้ศาสนายอมรับว่าเทววิทยาเป็นตำนานที่อธิบายด้วยเหตุผลเพื่อความเชื่อซึ่งท้าทายความคิด ขอให้ศาสนาเลิกที่จะวาดภาพสิ่งสูงสุดเป็นมนุษย์ที่ขยายใหญ่ และที่เลวร้ายไปกว่านั้นคือเป็นสัตว์ที่ดุร้ายกระหายเลือดและทรยศ ถูกรบกวนด้วย "ความรักของพวกช่างประจบซึ่งมักจะถูกตูถูกจากมนุษย์"[31] ขอให้วิทยาศาสตร์เลิกปฏิเสธพระเจ้าพร้อยึดถือแต่เพียงสสารนิยมทั้งจิตและสสารเป็นปรากฏการณ์สัมพัทธ์ เป็นผลทวีคูณของสาเหตุสูงสุดซึ่งมีธรรมชาติที่ลึกลับไม่อาจล่วงรู้ได้ การตระหนักถึงอำนาจที่หยั่งรู้ไม่ได้นี้คือแก่นของความจริงในศาสนาทุศาสนา และเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาทั้งมวล

2. วิวัฒนาการ

หลังจากที่ชี้ให้เห็นถึงสิ่งซึ่งรู้จักไม่ได้แล้วปรัชญาก็ยอมแพ้และหันไปหาสิ่งซึ่งรู้จักได้ อภิปรัชญาเป็นสิ่งลวงตาดังที่มิเคลเลว่าไว้ว่ามันเป็น "ศิลปะแห่งการทำให้ตนเองสับสนอย่างเป็นระบบ" ขอบเขตและหน้าที่อันเหมาะสมของปรัชญาอยู่ที่การสรุปและรวมผลของวิทยาศาสตร์ "ความรู้ในขั้นต่ำที่สุดเป็นความรู้ซึ่งยังไม่ได้ทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่รวบรวมเข้าด้วยกันในระดับหนึ่ง ปรัชญาคือความรู้ที่เป็นเอกภาพอย่างสมบูรณ์"[32] การรวบรวมอย่างสมบูรณ์นี้ต้องอาศัยหลักที่กว้างและเป็นสากลซึ่งจะรวมประสบการณ์ทั้งมวลและจะอธิบายถึงลักษณะสำคัญของความรู้ทั้งหลายมีหลักชนิดนี้บ้างไหม

เราอาจจะเริ่มหลักการนั้นด้วยการพยายามสร้างเอกภาพให้กับฟิสิกส์ในระดับกว้าง นี่คือสสารที่ทำลายไม่ได้ การรักษาพลังงาน ความต่อเนื่องของการเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ของแรงต่างๆ (เช่น กฎธรรมชาติที่ละเมิดไม่ได้) การเปลี่ยนแปลงและความเหมือนกันของแรง (แม้กระทั่งแรงทางจิตและทางกายภาพ) และจังหวะของการเคลื่อนไหว การ

---

[29] หน้า 83

[30] Autob. II. 16

[31] F.P. ; 103

[32] หน้า 119

พูดครอบคลุมอย่างกว้าง ๆ นี้แม้จะตระหนักกันทั่วไปก็ยังต้องมีการชี้ให้เห็นอยู่ ธรรมชาติทั้งมวลมีลักษณะเป็นจังหวะ จากการไหลของความร้อนไปสู่การสั่นสะเทือนของสายไวโอลิน จากคลื่นแสงความร้อนและเสียงไปสู่คลื่นในทะเล จากการเป็นระยะของเพศไปสู่การเกิด เป็นระยะของพืชและดาวหางและดวงดาว จากการสลับกันของกลางคืนและกลางวันไปสู่การต่อเนื่องของฤดูกาล และบางทีไปสู่จังหวะของการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลจากการสั่นของโมเลกุลไปสู่การเจริญและเสื่อมของชาติต่าง ๆและการเกิดและการดับของดวงดาว

"กฎของสิ่งที่รู้ได้" เหล่านี้สรุปลงเป็น (โดยการวิเคราะห์ซึ่งไม่ควรจะกล่าวถึงในรายละเอียด ณ ที่นี้) กฎสุดท้ายของแรงที่ยังคงอยู่ ทว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่หยุดนิ่งและเจื่อยชาเกี่ยวกับหลักการนี้ มันไม่ได้แนะเกี่ยวกับความลับของชีวิตสักเท่าใดอะไรคือหลักแห่งการเคลื่อนไหวของความจริงเล่า อะไรคือสูตรสำหรับความเจริญและความเสื่อมของสรรพสิ่ง มันจะต้องเป็นสูตรของวิวัฒนาการและการแตกสลาย ทั้งนี้เพราะ "ประวัติทั้งหมดของสิ่งใดก็ตามต้องรวมสิ่งที่ปรากฏจากสิ่งที่แลเห็นไม่ได้และการหายตัวของมันเข้าไปในสิ่งที่เราไม่เห็น" [33]

ดังนั้น สเปนเซอร์จึงเสนอสูตรของวิวัฒนาการอันมีชื่อเสียงของเขาให้แก่เราซึ่งทำให้ปัญญาชนของยุโรปต้องอ้าปากค้าง และต้องใช้หนังสือสิบเล่มและเวลาอีกกี่สิบปีเพื่ออธิบายสูตรนี้ "วิวัฒนาการเป็นการรวบรวมสสารและกระจายการเคลื่อนไหว ซึ่งในระหว่างนั้นสสารจะผ่านจากส่วนประกอบมหาศาลที่ไม่ประสานกัน ไปสู่ส่วนประกอบที่มีความกลมกลืนจำนวนแน่นอน และในระหว่างนั้นการเคลื่อนไหวที่ถูกเก็บไว้จะผ่านการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายคลึงกัน" [34] สิ่งนี้หมายถึงอะไร

ความเติบโตของดาวเคราะห์จากกลุ่มก๊าซในอวกาศ การก่อตัวของมหาสมุทรและภูเขาบนโลก การเปลี่ยนแปลงภายในของธาตุต่าง ๆ โดยพืช และการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อของสัตว์โดยมนุษย์ การพัฒนาของหัวใจในตัวอ่อนและการผสมกันของกระดูกเมื่อเกิดมาแล้ว การประสานกันของความรู้สึกและความทรงจำมาเป็นความรู้และความคิด และความรู้ที่กลายเป็นวิทยาศาสตร์และปรัชญา การพัฒนาของครอบครัวไปสู่พวกพ้องและการสืบเชื้อสายเป็นตระกูลเดียวกัน และเมือง รัฐและพันธมิตรและ "สหพันธรัฐของโลก" นี่คือการรวมกันของสสารการรวมกันของสิ่งที่แตกต่างกันเป็นก้อนเป็นกลุ่มและเป็นจำนวนรวม การรวมกันนั้นเกี่ยวพันกับการลดการเคลื่อนไหวลงเป็นสัดส่วน ดังเช่นที่การเพิ่มอำนาจของรัฐได้ทอนเสรีภาพของปัจเจกบุคคลลง แต่ในขณะเดียวกันมันก็ได้สร้างการขึ้นแก่กันและกันให้แก่ส่วนต่าง ๆ สายใยการป้องกันความสัมพันธ์ซึ่งประกอบเป็น "กลุ่ม" และสนับสนุนการอยู่รอดเป็นกลุ่ม กระบวนการนี้ได้กำหนดรูปร่างและหน้าที่อันแน่นอนขึ้นมาด้วย กลุ่ม

---

[33] หน้า 253

[34] หน้า 367

ก๊าซในอวกาศปราศจากรูปร่าง เป็นกลุ่มก๊าซ จากกลุ่มก๊าซนี้กลายเป็นการโคจรโดยสม่ำเสมอของดาวเคราะห์เป็นรูปวงรี เส้นอันแจ่มชัดของภูเขาที่ต่อเนื่องกันไป รูปและลักษณะเฉพาะของสิ่งมีชีวิตและอวัยวะ การจัดแบ่งงานและหน้าที่เฉพาะในโครงสร้างทางสรีรศาสตร์และการเมือง เป็นต้น และส่วนหนึ่งของการรวบรวมทั้งหมดนี้ก็มิได้กลายเป็นเฉพาะสิ่งที่แน่นอน หากแต่ยังมีความหลากหลาย แตกต่างกันทั้งในด้านธรรมชาติและการทำงานของมัน กลุ่มก๊าซในอวกาศในตอนแรกเริ่มมีลักษณะเหมือนกัน เช่น ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ซึ่งคล้ายกันทว่าในไม่ช้ามันก็ถูกแยกเป็นก๊าซ ของเหลวและของแข็ง แผ่นดินตรงนี้กลายมาเป็นหญ้าสีเขียวตรงนั้นเป็นยอดเขาสีขาว หรือเป็นทะเลสีน้ำเงินมากมาย ชีวิตก็วิวัฒน์ขึ้นจากโปรโตปลาสซึมที่ค่อนข้างจะเป็นเนื้อเดียวกัน อวัยวะเกี่ยวกับการรับประทานต่าง ๆ การสืบพันธุ์ การเคลื่อนไหว และการรับรู้ ภาษาง่าย ๆ เข้ามาครอบคลุมทวีปทั้งหลายพร้อมกับภาษาถิ่นจำนวนมาก ศาสตร์สาขาเดียวก็แตกออกไปเป็นร้อย ขนบธรรมเนียมและความเชื่อของชาวบ้านของชาติหนึ่งก็แตกแขนงเป็นศิลปะทางวรรณกรรมนับพัน ความเป็นปัจเจกบุคคลก็เติบโตขึ้น ลักษณะนิสัยก็ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด และมนุษย์ทุกเชื้อชาติก็ได้สร้างอัจฉริยะของตนขึ้นมา จุดรวมการโคจรของวิวัฒนาการคือการรวมและการแยก การรวมส่วนต่าง ๆ เข้าเป็นส่วนรวมที่ใหญ่ยิ่งขึ้นและแยกส่วนต่าง ๆ ออกเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป นี่คือจุดรวมแห่งวงโคจรของวิวัฒนาการ สิ่งใดก็ตามที่ผ่านจากการแพร่กระจายไปสู่การรวมกันและเอกภาพ จากกลุ่มเดียวที่ไม่ซับซ้อนไปสู่ความซับซ้อนที่มีหลายรูปแบบ (เปรียบเทียบกับอเมริกา 1600-1900) จัดเป็นกระแสของวิวัฒนาการ สิ่งใดก็ตามที่มาจากการรวมไปสู่การแพร่กระจายและจากความซับซ้อนไปสู่ความเรียบง่าย (เปรียบเทียบ ยุโรป ค.ศ.200 ค.ศ.600) ก็ติดอยู่ในกระแสที่เสื่อมสลาย

สเปนเซอร์หาได้พอใจในสูตรสังเคราะห์นี้ไม่ จึงพยายามจะแสดงให้เห็นว่าสูตรนี้เป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากการทำงานตามธรรมชาติของแรงที่ดำเนินไปโดยอัตโนมัติประการแรก มี "ความไม่แน่นอนของสิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน"เช่น ส่วนที่คล้ายกันไม่สามารถคงความคล้ายคลึงกันอยู่ได้นานเพราะมันตกอยู่ภายใต้แรงจากภายนอกที่โดยไม่สม่ำเสมอ ตัวอย่างเช่น เมืองชายฝั่งในสมัยสงครามและอาชีพที่แตกต่างกันทำให้คนซึ่งคล้ายกันกลายมาเป็นตัวแทนของอาชีพนับร้อย นอกจากนี้ยังมี "ผลทวีคูณ" สาเหตุประการหนึ่งอาจจะสร้างผลมากมายและทำให้โลกแตกต่างกัน คำพูดที่ผิดพลาดคำเดียว เช่นในกรณีของมารี อังตัวแนต หรือโทรเลขซึ่งถูกเปลี่ยนที่เอิร์มสหรือลมที่ซาลามิส อาจมีบทบาทมหาศาลในประวัติศาสตร์ และยังมีกฎของ "การคัดออก" ส่วนของสิ่งที่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนถูกแยกออกไปในพื้นที่ต่าง ๆ และจะถูกหล่อหลอมด้วยสภาพแวดล้อมจนเป็นผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน ดังเช่นคนอังกฤษกลายเป็นคนอเมริกันหรือแคนาดาหรือออสเตรเลียตามสภาพพิเศษของแต่ละสถานที่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้แรงในธรรมชาติก็ได้สร้างความแตกต่างให้กับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้

แต่ในท้ายที่สุดสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ"ความคงที่" ความเคลื่อนไหวภายใต้แรงต้านทานด้วยเหตุนี้ภายในไม่ช้าก็เร็วมันจะต้องหยุดนิ่ง จังหวะการสั่นทุกชนิดจะต้องสูญเสียอัตราความเร็วและความกว้าง ดาวเคราะห์จะลอยอยู่ในวงโคจรเล็กและจะโคจรเกินกว่าหนึ่งครั้งเมื่อมันอยู่ในวงโคจรแล้ว แต่ละศตวรรษที่ผ่านไปดวงอาทิตย์ก็จะให้ความอบอุ่นและแสงสว่างน้อยลงไปเป็นลำดับ ความกระทบกระเทือนของคลื่นจะถ่วงการหมุนเวียนของโลก โลกที่สั่นไหวระรัวด้วยการเคลื่อนไหวนับล้านชนิด และกลายมาเป็นรูปแบบของชีวิตซึ่งทรงพลังนับล้านจะโคจรช้าลงทั้งในส่วนของวงโคจรและตัววัตถุ เลือดในเส้นเลือดจะเย็นลงและไหลเวียนช้าลง เราจะไม่ต้องรีบร้อนอีกต่อไปดังเช่นเผ่าพันธุ์ซึ่งกำลังจะสูญสิ้น เราจะคิดถึงสวรรค์ในลักษณะของการพักผ่อนมิใช่ชีวิต เราจะฝันถึงนิพพาน ในไม่ช้าความคงที่นั้นจะกลายมาเป็นการแตกกระจาย เป็นบทส่งท้ายอันน่าเศร้าของวิวัฒนาการ สังคมจะแตกกระจัดกระจาย ฝูงชนจะอพยพ เมืองจะมลายหายไปในความมืดของชีวิตชาวนาที่อยู่ห่างไกล จะไม่มีรัฐบาลใดที่เข้มแข็งพอที่จะยึดส่วนที่กระจัดกระจายนี้ได้ แม้กระทั่งความทรงจำเรื่องระเบียบของสังคมก็จะเลือนหายไป แม้กระทั่งในตัวบุคคล การรวมกันก็จะแตกทำลาย การประสานกันซึ่งเป็นชีวิตก็จะกลายเป็นความสับสนซึ่งเป็นตัวแทนของความตาย โลกจะเป็นเวทีของความเสื่อมที่สับสน เป็นบทละครอันน่าเศร้าของพลังงานที่เสื่อมลงอย่างแก้ไขไม่ได้ และจะสูญสลายกลับไปเป็นฝุ่นและกลุ่มก๊าซตามเดิม วงจรของวิวัฒนาการและการสูญสลายก็จะสมบูรณ์ วงจรนี้จะเริ่มอีกครั้งและด้วยเวลาชั่วกัปป์ชั่วกัลป์ แต่จุดจบก็จะเป็นเช่นนี้เสมอไป โฉมหน้าของชีวิตถูกจารึกไว้ด้วยสิ่งที่เตือนให้ระลึกถึงความตาย และกำเนิดทุกชนิดก็เป็นเพียงอาร้มภกถาของความเสื่อมและความตาย

หลักข้อแรก เป็นละครเล่าเรื่องของความเจริญและความเสื่อม วิวัฒนาการและการแตกสลายของดาวเคราะห์และชีวิตของมนุษย์ด้วยความสงบอย่างมีศักดิ์ศรีและวิเศษกว่ามันเป็นโศกนาฏกรรมซึ่งบทส่งท้ายอันเหมาะสมของมันคงจะเป็นวาจาของแฮมเล็ต "ที่เหลือคือความเงียบ" จะมีสิ่งใดแปลกประหลาดไหมหากมนุษย์ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตด้วยศรัทธาและความหวังจะคัดค้านบทสรุปของชีวิตเช่นนี้ เรารู้ว่าเราจะต้องตายทว่ามันเป็นเรื่องที่จะดำเนินไปตามครรลองของมันเอง เราชอบที่จะคิดถึงชีวิต สเปนเซอร์เกือบจะมีความคิดแบบเดียวกับโชเปนเฮาเออร์ในเรื่องความพยายามอันไร้คุณค่าของมนุษย์ และในบั้นปลายของอาชีพ*อันรุ่งโรจน์ของเขาเขาได้แสดงความรู้สึกว่าชีวิตนั้นไร้ค่า เขามีโรคของนักปรัชญา ซึ่งมองไกล*เกินไปในอนาคตเสียจนมองไม่เห็นรูปร่างและสีสันของชีวิตอันงดงามที่แวดล้อมตัวเขา

เขาตระหนักว่าคนจะต้องไม่ชอบปรัชญาที่คำพูดท้ายสุด มิใช่พระเจ้าและสวรรค์หากแต่เป็นความคงที่และการแตกสลาย และในการสรุปบทแรกนี้เขาก็ได้ป้องกันตนเองด้วยการเอ่ยถึงสิทธิในการพูดถึงความจริงอันมืดมนที่เขาเห็นด้วยโวหารและความเร่าร้อนอันมิใช่วิสัยว่า

> บุคคลใดลังเลที่จะเอ่ยสิ่งที่เขาเห็นว่าเป็นความจริงสูงสุดด้วยเกรงว่าสิ่งนั้นจะล้าสมัยเกินไป อาจจะต้องสร้างความมั่นใจให้กับตนเองด้วยการพิจารณาการกระทำของเขาโดยไม่นำตนเองเข้าไปเกี่ยวข้อง ขอให้เขาระลึกไว้ว่าทัศนคติเป็นตัวแทนที่มนุษย์จะปรับสภาพแวดล้อมเข้ามาหา และทัศนะของเขาจะมีส่วนสร้างตัวแทนขึ้นมาอย่างถูกต้องเป็นหน่วยของพลังเช่นเดียวกับหน่วยอื่นที่จะประกอบเป็นอำนาจที่สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม และเขาจะเห็นว่าเขาได้แสดงความเชื่อมั่นจากใจออกมาอย่างเหมาะสม ปล่อยให้มันสร้างผลที่จะเป็นสิ่งดีที่เขาจะมีความเอนเอียงไปหากฎเกณฑ์บางกฎและเป็นปฏิปักษ์ต่อทฤษฎีอื่น ๆ ด้วยความสามารถ แรงบันดาลใจและความเชื่อต่าง ๆ เขาก็เป็นผลผลิตของกาลเวลามิใช่สิ่งที่เกิดมาโดยบังเอิญ ในขณะที่เขาเป็นผู้สืบต่อมาจากอดีตเขาก็เป็นผู้ให้กำเนิดอนาคตด้วย และความคิดก็เป็นเช่นลูกหลานที่เกิดแก่เขาซึ่งเขาไม่ควรจะละเลยปล่อยให้ตาย เขาอาจจะพิจารณาตนเองเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ว่าเป็นตัวแทนจำนวนหนึ่งจำนวนแสนซึ่งสาเหตุที่เขารู้จักไม่ได้แสดงผลงานของมัน และเมื่อสาเหตุที่เขาไม่รู้จักนี้ได้สร้างความเชื่อบางอย่างในตัวเขา เขาก็มีสิทธิที่จะปฏิบัติและดำเนินตามศรัทธาที่มีอยู่ในตัวเขา... คนฉลาดจะไม่เห็นว่าศรัทธาที่มีอยู่ในตัวเขาเป็นเรื่องของการผจญภัย เขาจะกล่าวถึงความจริงสูงสุดที่เขาเห็นออกมาโดยไม่เกรงกลัวสิ่งใด เนื่องด้วยรู้ว่าได้แสดงบทบาทที่ถูกต้องแล้วในโลกนี้ไม่ว่าจะเกิดสิ่งใดขึ้นก็ตาม – และตระหนักว่าหากเขาจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงตามที่เขามุ่งหวังก็จะเป็นสิ่งที่ดี หากไม่เป็นไปตามนั้นก็ดีอีกเช่นกัน แม้จะไม่ดีมากนักก็ตาม

IV. ชีววิทยา : วิวัฒนาการของชีวิต

ปรัชญาสังเคราะห์ เล่มสองและเล่มสามปรากฏใน ค.ศ. 1872 โดยใช้ชื่อว่าหลักของชีววิทยา (Principles of Biology) หนังสือนี้เผยให้เห็นถึงข้อจำกัดตามธรรมชาติของนักปรัชญาเมื่อรุกล้ำเข้าไปในวงการของความชำนาญเฉพาะด้าน ทว่าหนังสือนี้ก็ชดเชยข้อผิดพลาดหรือรายละเอียดด้วยการ กล่าวครอบคลุมอย่างกว้าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความกระจ่างและเอกภาพใหม่แก่ข้อมูลทางชีววิทยาซึ่งมีมากมาย

สเปนเซอร์ได้เริ่มด้วยคำจำกัดความอันลือลั่นว่า "ชีวิตคือการปรับตัวตลอดเวลาของความสัมพันธ์ภายในให้เข้ากับความสัมพันธ์ภายนอก" [35] ความสำเร็จของชีวิตขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของความสัมพันธ์นี้ และชีวิตจะสมบูรณ์เมื่อความสัมพันธ์นี้สมบูรณ์ ความสัมพันธ์นี้มิใช่การปรับตัวอย่างเฉื่อยชา สิ่งที่แยกชีวิตอย่างเด่นชัดคือการปรับตัวของความสัมพันธ์ภายในโดยคาดหวังถึงการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ภายนอก ดังเช่นที่สัตว์หมอบลงเพื่อหลบการถูกตีหรือมนุษย์ก่อไฟเพื่ออุ่นอาหาร ข้อบกพร่องของคำจำกัดความมิได้อยู่ เฉพาะตรงแนวโน้มที่จะละเลยการจัดรูปกิจกรรมของอวัยวะต่อสภาพแวดล้อมเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ความล้มเหลวในการอธิบายว่าอะไรคืออำนาจอันซับซ้อนที่ทำให้อวัยวะสามารถปรับตัวล่วงหน้าอันเป็นลักษณะความทรงพลังของชีวิต สเปนเซอร์จำเป็นต้องอภิปรายถึง "องค์ประกอบที่เคลื่อนไหวของชีวิต" (The Dynamic Element in Life) ในบทที่เขาเพิ่มเข้าไปในการพิมพ์ครั้งหลัง และต้องยอมรับว่าคำจำกัดความของเขามิได้เปิดเผยให้เห็นธรรมชาติของชีวิต "เราจำเป็นจะต้องสารภาพว่า เราไม่สามารถพิจารณาแก่นแท้ของชีวิตในลักษณะทางกายภาพเคมีได้"[36] เขามิได้ตระหนักว่าการยอมรับเช่นนั้นได้สร้างความเสียหายให้กับเอกภาพและความสมบูรณ์ในระบบของเขา

สเปนเซอร์เห็นการปรับตัวของความสัมพันธ์ภายในกับภายนอกในชีวิตของปัจเจกบุคคล ดังเช่นที่เขาก็เห็นการปรับอวัยวะสืบพันธุ์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างน่าทึ่งในสิ่งมีชีวิต การสืบพันธ์..... ยกตัวอย่างเช่น การเติบโตของตัวอ่อนบาเกี่ยวข้องกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วเกินกว่าสิ่งที่มันอาศัยเป็นอาหารจะเลี้ยงดูมันได้ การแบ่งแยก การออกดอก การสร้างสปอร์และการสืบพันธุ์ มีสิ่งนี้ร่วมกัน กล่าวคืออัตราส่วนของจำนวนกับอาหารจะต้องลดลงและความสมดุลของอาหารจะกลับคืนมา ดังนั้นการเติบโตของอวัยวะไปถึงจุดหนึ่งจึงเป็นอันตรายและโดยปกติ หลังจากระยะหนึ่งความเติบโตนี้จะพ่ายแพ้แก่การสร้างเผ่าพันธ์

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วการเติบโตจะแปรไปในทางกลับกันกับพลังงานที่ถูกใช้และอัตราของการสืบพันธุ์จะแปรไปในทางตรงกันข้ามกับระดับของความเติบโต "เป็นที่รู้กันอย่างแพร่หลายในหมู่ผู้ผสมพันธุ์สัตว์ว่าหากปล่อยให้ลูกม้าตัวเมียออกลูกออกมา มันจะไม่สามารถเติบโตไปสู่ขนาดที่เหมาะสมได้.... ความจริงที่ตรงกันข้ามคือสัตว์ที่ถูกตอนเช่นไก่ตอนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งแมว มักจะตัวโตกว่าพวกพ้องของมันที่ไม่ถูกตอน"[37] อัตราของการสืบพันธุ์มักจะลดลงในขณะที่ความเติบโตและความสามารถของปัจเจกบุคคลพัฒนาขึ้น" เมื่อความสามารถที่จะต่อสู้กับอันตรายภายนอกในสิ่งมีชีวิตขั้นต่ำมีน้อย ก็จะต้องมีความสามารถในการขยายพันธุ์อย่างมากมายเป็นเครื่องชดเชยอัตราการตายของมันตามมา มิฉะนั้นเผ่าพันธุ์

---

[35] **Principles of Biology,** New York, 1910, I, 99

[36] I, 120

[37] II, 459

ของมันจะดับสูญหมด ในทางกลับกันเมื่อคุณสมบัติขั้นสูงที่ได้รับนั้นสร้างความสามารถในการรักษาชีวิตอย่างมาก ผลคือความสามารถในการขยายเผ่าพันธุ์จะอยู่ในระดับต่ำ "มิฉะนั้นอัตราของการขยายตัวจะเกินว่าปริมาณอาหาร"[38] ดังนั้นโดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะมีความขัดแย้งกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับการสร้างเผ่าพันธุ์หรือพัฒนาการส่วนบุคคลกับการขยายเผ่าพันธุ์ กฎนั้นมักจะใช้ได้กับกลุ่มและเผ่าพันธุ์มากกว่าปัจเจกบุคคล ยิ่งกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์พัฒนาสูงยิ่งขึ้นเพียงใด อัตราการเกิดของมันจะยิ่งต่ำลงเพียงนั้น *ทว่าโดยทั่ว ๆ ไปแล้วกฎนั้นก็ใช้*ได้กับปัจเจกบุคคลเช่นกัน ยกตัวอย่างการพัฒนาทางสติปัญญาดูจะเป็นปฏิปักษ์ต่อการสืบเผ่าพันธุ์ "ที่ใดที่มีการเกิดอย่างมหาศาล ที่นั้นจิตใจจะเฉื่อยชาและที่ใดที่มีการทำกิจกรรมทางความคิดอย่างมากในระหว่างการศึกษา สิ่งที่มักจะติดตามมาคือความเป็นหมันอย่างสมบูรณ์หรือบางส่วน ดังนั้น วิวัฒนาการเฉพาะแบบครั้งต่อไปที่มนุษย์ต้องผ่านพบจะเป็นวิวัฒนาการที่ทำให้ความสามารถในการสืบพันธุ์ของเขาลดลงยิ่งกว่าครั้งใด"[39] นักปรัชญามักจะขึ้นชื่อในการไม่ยอมรับภาระการเป็นบิดามารดา ในทางตรงกันข้ามสำหรับสตรี เมื่อเธอต้องเป็นมารดามักจะทำให้กิจกรรมทางปัญญาลดลง[40] และบางทีช่วงความเป็นสาวสั้นไป เพราะการเสียสละตนเองเพื่อสืบเผ่าพันธุ์เร็วเกินไป

แม้จะมีการปรับตัวของอัตราการเกิด ให้ใกล้เคียงกับความต้องการในการอยู่รอดของกลุ่ม การปรับตัวก็ไม่เคยสมบูรณ์และมาลทัสก็พูดถูกในเรื่องทฤษฎีทั่ว ๆ ไปของเขาที่ว่าประชากรมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณเกินจำนวนเครื่องยังชีพ "ความแออัดของประชากรเป็นสาเหตุของความก้าวหน้ามาตั้งแต่ต้น สร้างการแพร่กระจายในเผ่าพันธุ์ มันบังคับให้มนุษย์ละทิ้งนิสัยกินสัตว์อื่นเป็นอาหารและหันไปหาการเกษตร นำไปสู่การหักล้างถางพงผลักดันให้มนุษย์เข้าไปอยู่ในภาวะสังคม.... และพัฒนาความรู้สึกผูกพันทางสังคมขึ้นมามันสร้างความก้าวหน้าด้วยการกระตุ้นให้มีการปรับปรุงผลผลิตและเพิ่มความชำนาญและปัญญา"[41] มันเป็นสาเหตุสำคัญของการต่อสู้เพื่อชีวิตซึ่งคนที่เหมาะสมที่สุดจึงจะอยู่รอดได้และช่วยยกระดับของมนุษยชาติด้วย

ไม่ว่าการอยู่รอดของสิ่งซึ่งเหมาะสมที่สุด จะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมและสม่ำเสมอเป็นส่วนใหญ่ หรือขึ้นกับลักษณะที่สืบต่อมาส่วนหนึ่งหรือความสามารถซึ่งได้รับสืบทอดกันมาเป็นรุ่น ๆ ก็ตามยังคงเป็นปัญหาที่สเปนเซอร์มิได้ยืนยัน เขายอมรับทฤษฎีของดาร์วินอย่างเต็มอกเต็มใจ แต่รู้สึกว่ายังมีข้อมูลที่ทฤษฎีนั้นอธิบายไม่ได้และทำให้ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทัศนะของลามาร์คด้วย เขาปกป้องลามาร์คอย่างแข็งขันในการโต้แย้งกับไวส์มานน์และชี้ให้เห็นข้อบกพร่องบางประการในทฤษฎีของดาร์วิน ในระยะนั้น

---

38 II, 421

39 II, 530

40 Autob., 62

41 Biology, II, 536

สเปนเซอร์เกือบจะเป็นบุคคลเดียวที่เข้าข้างลามาร์ค เป็นเรื่องน่าสนใจที่จะตั้งข้อสังเกตว่าปัจจุบันนี้ พวกลามาร์คใหม่ได้รวมเรื่องการสืบเชื้อสายของดาร์วินเข้ามาในขณะที่นักชีววิทยาผู้ยิ่งใหญ่ในปัจจุบันของอังกฤษ ถือว่าการปฏิเสธทฤษฎีบางส่วน (แน่นอนมิใช่ทฤษฎีหลัก) ของดาร์วินเป็นเพียงทัศนะของนักศึกษาวิชาถ่ายทอดพันธุ์สมัยใหม่[42]

V. จิตวิทยา : วิวัฒนาการของจิต

หนังสือสองเล่มของสเปนเซอร์ที่ว่าด้วย **หลักของจิตวิทยา** (The Principles of Psychology) (ค.ศ.1873) นับเป็นห่วงที่เปราะบางที่สุดในวงโซ่ของเขา ยังมีหนังสืออีกเล่มในหัวข้อนี้ที่พิมพ์ออกมาก่อน (ค.ศ.1855) เป็นหนังสือที่ปกป้องสสารนิยมและนิยัตินิยมอย่างแข็งขัน ทว่าวัยและความคิดได้ช่วยแก้ไขหนังสือเล่มนี้ให้มีความรุนแรงน้อยลง และได้เพิ่มการวิเคราะห์ซึ่งมิได้ให้ความกระจ่างใดๆ เข้าไปอีกเป็นร้อยหน้าในนั้นสเปนเซอร์ดูจะร่ำรวยไปด้วยทฤษฎีแต่ยากจนในข้อพิสูจน์ยิ่งกว่าที่ใด ๆ เขาเสนอทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดของเส้นประสาทจากเนื้อเยื่อซึ่งเป็นโพรงและเชื่อมโยมกันและทฤษฎีว่า ด้วยกำเนิดของสัญชาตญาณจากแรงสะท้อนกลับที่ผสมกันและการถ่ายทอดลักษณะที่รับมา ทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดของการแยกประเภททางจิตจากประสบการณ์ของมนุษยชาติ รวมทั้งทฤษฎีว่าด้วย "การเปลี่ยนแปลงของสัจนิยม"[43] ตลอดจนทฤษฎีอื่นๆอีกนับร้อยซึ่งล้วนแต่มีอำนาจทำให้มีแบบอภิปรัชญามากกว่าที่จะมีคุณสมบัติในการให้ความกระจ่างอย่างตรงไปตรงมาแบบจิตวิทยา ในงานเหล่านี้เราได้ละสัจนิยมแบบอังกฤษและหัน "กลับไปสู่คานท์"

สิ่งซึ่งดึงดูดความสนใจของเราในทันทีคือ นับเป็นครั้งแรกในประวัติของจิตวิทยาที่เราได้เห็นทัศนะวิวัฒนาการอย่างแท้จริง ความพยายามที่จะอธิบายด้วยเรื่องของพันธุกรรม ความพยายามที่จะสืบหาร่องรอยของความคิดที่ซับซ้อนและสับสนลงไปถึงวิธีการทำงานของระบบประสาทอย่างง่าย ๆ และท้ายที่สุดไปถึงความเคลื่อนไหวของสสาร เป็นความจริงที่ว่าความพยายามนี้ล้มเหลว ทว่าผู้ใดเล่าที่เคยประสบความสำเร็จในงานนี้ สเปนเซอร์ เริ่มต้นด้วยโครงการอันหรูหราเพื่อเผยถึงกระบวนการที่สัมปชัญญะกำเนิดขึ้นมา ในท้ายที่สุดเขาจำต้องวางมันไว้ทุกหนทุกแห่งเพื่อจะให้มันวิวัฒน์[44] เขายืนยันว่าวิวัฒนาการจากกลุ่มก๊าซในอวกาศมาเป็นจิตนั้นมีเพียงกระแสเดียวที่ต่อเนื่อง ในท้ายที่สุดเขาได้สารภาพว่าเรารู้จักสสาร

---

[42] เปรียบเทียบกับสุนทรพจน์ของ Sir Wm. Bateson ต่อ American Association for the Advancement of Science (Toronto, Dec. 28, 1921) in Science, Jan 20, 1922.

[43] สเปนเซอร์หมายถึงว่าแม้เป้าหมายของประสบการณ์จะแปรรูปไปเพราะสัญชาตและเป็นอีกสิ่งที่ต่างไปจากสิ่งที่มันดูจะเป็นก็ตาม มันก็ยังคงมีตัวตนที่มีได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ - II. 494

[44] ชีวประวัติ : II. 59

ได้โดยผ่านจิต บางทีย่อหน้าสำคัญที่สุดในหนังสือเหล่านี้อาจเป็นย่อหน้าที่ปรัชญาสสารนิยมถูกปฏิเสธก็ได้

> เป็นไปได้ไหมที่การสั่นรัวของโมเลกุลจะปรากฏในสัมปชัญญะคู่เคียงกันไปกับการที่ประสาทถูกกระตุ้นโดยแรงและทั้งสองคือสิ่งเดียวกัน ยังไม่มีความพยายามใดที่จะช่วยให้เราเทียบเคียงมันได้ เมื่อเรานำความรู้สึกหน่วยหนึ่งมาวางเคียงกันกับการเคลื่อนไหวอีกหน่วยหนึ่ง จะปรากฏชัดเจนแก่เราว่าทั้งสองมิได้มีอะไรที่เหมือนกันเลย และคำตัดสินโดยทันทีของจิตสำนึกเช่นนั้นย่อมเป็นการวิเคราะห์ที่สมเหตุสมผล... เพราะอาจแสดงให้เห็นได้ว่าความคิดเกี่ยวกับโมเลกุลที่สั่นรัวนั้นมาจากความรู้สึกหลาย ๆ หน่วย" (ตัวอย่าง ความรู้เรื่องสสารของเราเกิดจากการสร้างของจิตหลาย ๆ หน่วย – ความรู้สึกและความทรงจำรวมทั้งมโนคติ)"...หากเราจะต้องเลือกระหว่างการแปลปรากฏการณ์ทางจิตออกมาเป็นปรากฏการณ์ทางกายหรือแปลปรากฏการณ์ทางกายไปเป็นปรากฏการณ์ทางจิต ทางเลือกแบบหลังดูจะเป็นทางเลือกที่น่ายอมรับมากกว่าในระหว่างสองทาง [45]

อย่างไรก็ตามก็มีวิวัฒนาการของจิต ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบของความรู้สึกตอบสนองจากแบบง่าย ๆ ไปสู่แบบผสมและแบบที่ซับซ้อน จากการสะท้อนไปสู่การแสดงปฏิกริยาตอบสิ่งเร้าไปสู่สัญชาตญาณ จากความทรงจำและจินตนาการไปสู่ปัญญาและเหตุผล ผู้อ่านที่รอดชีวิตจาก 1400 หน้าของการวิเคราะห์ทางสรีรวิทยาและจิตวิทยามาได้จะรู้สึกอย่างรุนแรงถึงชีวิตและจิตใจที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง เขาจะเห็นในลักษณะเดียวกับที่เห็นในภาพยนตร์ซึ่งฉายช้าๆเกี่ยวกับการก่อตัวของเส้นประสาท พัฒนาการของการสะท้อนและสัญชาตญาณซึ่งปรับตัว การสร้างสัมปชัญญะและความคิดจากการปะทะกันของแรงกระตุ้น "ปัญญานั้นมิได้มีระดับที่เด่นชัดหรือประกอบด้วยอินทรีย์ที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง ทว่าการแสดงออกในระดับสูงของมันเป็นผลของความซับซ้อนซึ่งเกิดจากการแยกออกมาจากธาตุง่าย ๆโดยขั้นตอนที่ปราศจากความรู้สึก"[46] ไม่มีช่องโหว่ระหว่างสัญชาติญาณและเหตุผลแต่ละสิ่งก็เป็นการปรับของความสัมพันธ์ภายในให้เข้ากับความสัมพันธ์ภายนอก และความแตกต่างเพียงประการเดียวก็คือความแตกต่างในระดับ ตราบเท่าที่สัญชาตญาณซึ่งตอบสองความสัมพันธ์ยังมีลักษณะเป็นพิมพ์เดียวกันและเรียบง่าย ในขณะที่ความสัมพันธ์ที่เผชิญกับเหตุผลจะเป็นสิ่งใหม่และซับซ้อนกว่า การกระทำที่มีเหตุผลก็เป็นเพียงการตอบสนองตามสัญชาตญาณซึ่งรอดมาจากการต่อสู้กับการตอบสนองตามสัญชาตญาณที่ถูกกระตุ้นโดยสถานการณ์

---

[45] **Principles of Psychology** , New York, 1910, I, 158-9

[46] I, 388

"ความตั้งใจ"เป็นเพียงการต่อสู้ต้านผลาญของแรงกระตุ้นที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน[47] ลึกลงไปแล้ว เหตุผลและสัญชาตญาณ จิตและชีวิตคือสิ่งเดียวกัน

เจตจำนงเป็นศัพท์นามธรรมที่เราเรียกผลรวมของแรงกระตุ้นที่แข็งขัน และความสมัครใจคือการหลั่งไหลตามธรรมชาติของความคิดที่กลายมาเป็นการกระทำโดยไม่ถูกขัดขวาง[48] ความคิดคือขั้นตอนแรกของการกระทำ การกระทำคือความคิดขั้นสุดท้าย ในทำนองเดียวกันความรู้สึกคือการทำตามสัญชาตญาณขั้นแรก และการแสดงความรู้สึกคือการโหมโรงที่มีประโยชน์ของการตอบสนองที่สมบูรณ์ การกัดฟันด้วยความโกรธเป็นสัญญาณเพียงพอที่จะบอกให้รู้ถึงการจิกทึ้งศัตรูออกเป็นชิ้นๆ ซึ่งสิ่งนี้คือจุดจบตามธรรมชาติของการเริ่มต้นเช่นนี้[49] "แบบของความคิด" ก็คล้ายกับการรับรู้ในเรื่องเทศะและกาละ หรือความคิดเรื่องปริมาณและสาเหตุซึ่งคานท์คิดว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด คือเป็นการคิดตามสัญชาติญาณ และเนื่องจากสัญชาติญาณคือนิสัยของมนุษยชาติและเป็นธรรมชาติของปัจเจกชน ดังนั้นการแยกประเภทนี้จึงเป็นนิสัยของจิตซึ่งได้มาอย่างช้า ๆ จากการวิวัฒน์และบัดนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางปัญญา[50] ปริศนาอันยาวนานของจิตวิทยานี้จะอธิบายได้ด้วย "มรดกของการเปลี่ยนแปลงอันยาวนานอย่างต่อเนื่อง"[51] สมมติฐานอย่างหละหลวมนี้เองที่ทำให้หนังสือซึ่งเกิดจากแรงงานมหาศาลนี้เป็นปัญหาและบางทีไร้สาระ

VI. สังคมวิทยา : วิวัฒนาการของสังคม

ในกรณีของสังคมวิทยาคำพิพากษาต่างกันที่เดียว หนังสือเล่มมหึมาซึ่งพิมพ์จำหน่ายมากกว่ายี่สิบปีเล่มนี้เป็นงานชิ้นเยี่ยมของเขา เนื่องด้วยเป็นสาขาวิชาที่เขาโปรดปรานและแสดงให้เห็นถึงความสามารถชั้นสูงสุดของเขาในการแนะอย่างกว้างๆ และในปรัชญาการเมือง จากหนังสือเล่มแรกของเขาคือ**สถิตย์ศาสตร์สังคม** จนถึงหนังสือรุ่นสุดท้าย คือ **หลักของสังคมวิทยา** (Principle of Sociology) ซึ่งนับเป็นเวลาเกือบครึ่งศตวรรษความสนใจส่วนใหญ่ของเขาอยู่ที่ปัญหาเศรษฐกิจและรัฐบาล เขาได้เริ่มต้นและจบลงด้วยบทสนทนาว่าด้วยความยุติธรรม ทางศีลธรรมและการเมืองเช่นเดียวกับเพลโต ไม่เคยมีใครแม้กระทั่งคองท์ (ผู้ให้กำเนิดศาสตร์แขนงนี้และสร้างคำ ๆ นี้ขึ้นมา) จะได้ทำอะไรให้แก่สังคมวิทยามากมายเช่นนี้

---

47 I, 453-5

48 I, 496-7

49 I, 496-7

50 I, 466

51 I, 491

ในคำนำของ **การศึกษาสังคมวิทยา** (ค.ศ.1873) ฉบับที่แพร่หลายนั้น สเปนเซอร์ได้อภิปรายเข้าข้างการยอมรับและการพัฒนาศาสตร์แขนงใหม่นี้อย่างสละสลวย หากนิยัตินิยมเป็นสิ่งที่ถูกต้องในวิชาจิตวิทยาแสดงว่าจะต้องมีสาเหตุและผลอันสม่ำเสมอเกิดขึ้นในปรากฏการณ์สังคม และผู้ที่ศึกษามนุษย์และสังคมอย่างต่องแท้จะไม่มีวันพอใจกับประวัติศาสตร์ตามลำดับเดือนปีเช่นของลีวี หรือประวัติชีวิตส่วนตัวเช่นของคาร์ไลน์ หากแต่จะมองหาแนวทางของการพัฒนาอย่างกว้าง ๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ความต่อเนื่องที่มีต้นเหตุความสัมพันธ์ที่จะช่วยให้ความกระจ่าง สิ่งเหล่านี้จะช่วยเปลี่ยนข้อมูลอันสับสนให้เป็นตารางทางวิชาการ ประวัติของบุคคลมีความสำคัญต่อมามนุษย์วิทยาฉันใด ประวัติศาสตร์ก็มีความสำคัญต่อสังคมวิทยาฉันนั้น[52] แน่ละมีอุปสรรคนับพันที่การศึกษาสังคมจะต้องเอาชนะก่อนที่จะได้รับการยอมรับเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง[53] การศึกษาที่เพิ่งเริ่มต้นนี้จะถูกราวีจากอคติมากมาย ทั้งจากส่วนบุคคล การศึกษา เทววิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง ชาติ ศาสนา และความรู้แจ้งอย่างฉันพลันของผู้ขาดการศึกษาซึ่งมีอยู่ทั่วไป "มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับคนฝรั่งเศสซึ่งหลังจากที่มาอยู่ที่นี่ได้สามอาทิตย์ก็อาสาจะเขียนหนังสือเกี่ยวกับอังกฤษ แต่เมื่ออยู่ได้สามเดือนก็พบว่าตนเองไม่พร้อม และหลังจากที่อยู่ได้สามปีก็สรุปว่าเขาไม่รู้อะไรเกี่ยวกับอังกฤษเลย"[54] คนเช่นนี้แหละที่พร้อมแล้วสำหรับการเริ่มศึกษาสังคมวิทยา มนุษย์จะต้องเตรียมตัวด้วยการศึกษาทั้งชีวิตก่อนที่จะมาเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาฟิสิกส์ เคมี หรือชีววิทยา แต่ในแขนงของสังคมวิทยาและการเมืองแล้ว เด็กชายของร้านชำทุกคนเป็นผู้เชี่ยวชาญที่รู้คำตอบและเรียกร้องให้คนรับฟังด้วย

ในกรณีนี้การตระเตรียมของสเปนเซอร์เป็นตัวอย่างของสำนึกแห่งปัญญาชน เขาจ้างเลขานุการสามคนเพื่อเก็บข้อมูลให้เขาและจัดแบ่งข้อมูลเป็นตารางขนานกัน โดยแยกเป็นสถาบันครอบครัว ศาสนา อาชีพ การเมืองและอุตสาหกรรม ของบุคคลสำคัญทุกคนเขาพิมพ์สิ่งที่รวบรวมขึ้นนี้เป็นหนังสือแปดเล่มด้วยเงินทุนของเขาเองเพื่อที่ว่านักศึกษาคนอื่น ๆ จะได้พิสูจน์หรือแก้ไขข้อสรุปของเขา ขณะที่เขาสิ้นชีวิตลงนั้นการพิมพ์ยังไม่เสร็จสิ้น เขาทิ้งเงินจำนวนเล็กน้อยที่มีอยู่เพื่อเป็นค่าพิมพ์งานที่ค้าง หลังจากที่เตรียมงานอยู่เจ็ดปี **สังคมวิทยา**เล่มแรกก็ปรากฏโฉมออกมาใน ค.ศ.1876 และจนกระทั่งใน ค.ศ.1896 เล่มสุดท้ายจึงสำเร็จออกมา เมื่องานทุกชิ้นของสเปนเซอร์กลายมาเป็นงานสำหรับพวกซึ่งศึกษาของโบราณ งานสามเล่มนี้ยังคงเป็นงานที่เป็นรางวัลอันคุ้มค่าสำหรับผู้ที่ศึกษาสังคมทุกคน

---

52 **The Study of Sociology**, New York, 1910; p. 52

53 The Principles of Ethics, New York, 1910, I, 464 หากเมื่อวิจารณ์ของของสเปนเซอร์ที่ได้อ่านข้อความสอนนี้ คงเลือกกล่าวหาเขาว่าให้ลุณเล่าแก่สังคมวิทยามากเกินไป

54 Study

กระนั้นก็ตามความคิดเริ่มแรกเกี่ยวกับงานนี้ได้สะท้อนถึงนิสัยประจำตัวของสเปนเซอร์ ซึ่งมักผลีผลามให้ความหมายกว้าง ๆ เขาเชื่อว่าสังคมเป็นอินทรีย์ซึ่งมีอวัยวะสำหรับอาหาร การหมุนเวียนการประสานงานและการสืบพันธ์[55] คล้ายคลึงกับในกรณีของปัจเจกบุคคล เป็นความจริงที่ว่าในกรณีของปัจเจกบุคคล จิตสำนึกในปัจเจกบุคคลนั้นจำกัดในขณะนี้สำนักของสังคมนั้นแต่ละส่วนยังคงรักษาสำนึกและเจตจำนงของมันอยู่ได้ ทว่าการรวมอำนาจของรัฐและผู้มีอำนาจมีแนวโน้มที่จะลดขอบเขตของความแตกต่างนี้ "องค์กรของสังคมก็คล้ายกับชีวิตของปัจเจกบุคคลในลักษณะสำคัญเหล่านี้คือมีความเติบโต ในขณะที่เติบโตก็จะซับซ้อนยิ่งขึ้น และเมื่อซับซ้อนขึ้นแต่ละส่วนก็จะต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น และชีวิตของมันก็จะยิ่งยาวมากขึ้นเมื่อเปรียบกับชีวิตของส่วนประกอบย่อย ๆ ในทั้งสองกรณีมีทั้งการรวมกันควบคู่ในกับความแตกต่างมากยิ่งขึ้น[56] ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้สูตรของวิวัฒนาการประสบผล การเติบโตของหน่วยทางการเมืองจากครอบครัวมาสู่รัฐและสันนิบาต การเติบโตของหน่วยทางเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมขนาดเล็กในครอบครัวไปสู่ลัทธิเศรษฐกิจแบบผูกขาดและแบบร่วมมือกัน การเติบโตของจำนวนประชากรจากตำบลมาสู่เมืองและนคร ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการของการรวมกัน ในขณะที่การแบ่งงานการเพิ่มอาชีพและการค้าต่าง ๆ การเติบโตของการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างชาติกับชาติล้วนแต่เป็นตัวอย่างอันดีถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์และความแตกต่าง

หลักของการรวมสิ่งที่แตกต่างหลักเดียวกันนี้ สามารถใช้ประยุกต์ได้กับปรากฏการณ์ทางสังคมทุกสาขาตั้งแต่ศาสนาและรัฐบาลจนถึงวิทยาศาสตร์และศิลปะ ในเบื้องแรกศาสนาเป็นเรื่องของการบูชาเทพและวิญญาณต่าง ๆ ซึ่งไม่สู้จะแตกต่างกันสักเท่าใดในแต่ละชาติ และพัฒนาการของศาสนาก็มาถึงจุดของพระเจ้าซึ่งทรงอำนาจองค์เดียวเหนือเทพเจ้าองค์อื่น และจัดเทพเจ้าเหล่านี้ตามลำดับความสำคัญของหน้าที่ บางทีเทพเจ้าองค์แรกอาจจะเกิดจากความฝันและผีก็ได้[57] คำว่า *วิญญาณ* เคยใช้และใช้เรียกทั้งผีและเทพเจ้า มนุษย์ในสมัยบรรพกาลเชื่อว่าเมื่อตายหรือหลับหรือแน่นิ่งไปผีหรือวิญญาณจะออกจากร่าง แม้กระทั่งในการจามแรงจากการหายใจออกอาจจะขับวิญญาณออกไปได้ดังนั้นคำปกป้อง "ขอพระเจ้าจงประทานพรให้ท่าน"- หรืออะไรทำนองนั้น- จึงถูกนำเข้ามาเชื่อมกับการผจญภัยที่เสี่ยงอันตรายนี้ เสียงสะท้อนและแสงสะท้อนจึงเป็นเสียงและแสงของผีในตัวเราหรือคู่ในตัวเรา พวกบูซูโตไม่ยอมเดินข้างลำธารด้วยเกรงว่าจรเข้จะฉวยเงาของเขาและเขมือบมันเข้าไป ในตอนแรกพระเจ้าเป็นเพียง "วิญญาณที่ดำรงอยู่อย่างถาวร"[58] เชื่อกันว่าคนซึ่งมีอำนาจในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเก็บอำนาจของตนไว้ในร่างที่เป็นเงา ในหมู่ของพวกทานีส คำที่ใช้กับเทพเจ้านั้นมีความหมาย

---

55 เปรียบเทียบกับการเปรียบความคิดเรื่องอาณานิคมและการสืบพันธุ์ด้วยการสมรสข้ามเชื้อชาติ

56 Autob., II, 56

57 **Principles of Sociogy**, New York, 1910, I, 286

58 I, 296

ตามตัวอักษรว่าคนตาย[59] "ยาห์เวห์" หมายถึง "ผู้ที่แข็งแรง" "นักรบ" อาจจะเป็นผู้มีอำนาจประจำถิ่นมาก่อน เมื่อสิ้นชีวิตลงจึงได้รับการบูชาในฐานะเป็น "เทพประจำบ้าน" ผีซึ่งเป็นอันตรายเหล่านี้จะต้องได้รับการเคารพ พิธีศพกลายมาเป็นการบวงสรวง และวิธีการประจบสารพัดแบบด้วยการมอบสิ่งสำคัญของโลกได้ถูกนำไปใช้ในพิธีการสวดมนต์และการเอาใจเทพต่าง ๆ รายได้ของศาสนจักรกำเนิดมาจากบรรณาการที่มอบให้เทพเจ้า ดังเช่นที่ภาษีของรัฐเริ่มมาจากบรรณาการให้กับประมุข การคำนับกษัตริย์กลายมาเป็นการกราบไหว้และสวดมนต์ ณ ที่บูชาของเทพเจ้าการที่กษัตริย์ผู้สิ้นพระชนม์ไปแล้วกลายมาเป็นเทพเจ้าปรากฏอย่างชัดเจน ในกรณีของชาวโรมันซึ่งสตูดีผู้ปกครองของตนให้เป็นเทพเจ้าตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ศาสนาทั้งหลายดูจะมีจุดเริ่มต้นมาจากการบูชาบรรพบุรุษ เรื่องของผู้ปกครองซึ่งปฏิเสธจะเข้าพิธีรับศีลจุ่ม เพราะไม่พอใจกับคำตอบอันไม่กระจ่างว่าเขาจะได้พบบรรพบุรุษซึ่งมิได้รับศีลจุ่มในสวรรค์หรือไม่ เป็นตัวอย่างอันดีถึงอิทธิพลของประเพณีนี้[60] (ความเชื่อแนวนี้เข้ามาสู่เรื่องความกล้าหาญของชาวญี่ปุ่นในสงครามปี ค.ศ.1905 ความคิดที่ว่าบรรพบุรุษกำลังมองลงมาจากฟ้าทำให้ชาวญี่ปุ่นเผชิญกับความตายได้ง่ายขึ้น)

ศาสนาดูจะเป็นลักษณะสำคัญแห่งชีวิตของคนในยุคบรรพกาล การมีชีวิตอยู่เป็นสิ่งที่อันตรายและต่ำต้อยจนวิญญาณต้องฝากความหวังไว้กับอนาคตมากกว่าความจริงที่ได้พบเห็น ศาสนาที่เชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นในบางระดับเป็นสิ่งที่ดำเนินมาคู่กับสังคมทหาร ดังเช่นที่สงครามต้องพ่ายแพ้แก่อุตสาหกรรม ความคิดก็พ้นเหจากความตายไปหาชีวิต และชีวิตก็วิ่งหนีจากความคับแคบของการเคารพในอำนาจไปสู่ทางที่เปิดกว้างไปสู่ความคิดริเริ่มและเสรีภาพ การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลอันกว้างไกลในประวัติศาสตร์ของสังคมตะวันตกนั้น เกิดจากการที่ระบบอุตสาหกรรมก้าวเข้ามาแทนที่การปกครองของทหารอย่างช้า ๆ นักศึกษาเรื่องของรัฐจะแบ่งแยกสังคมเป็นรัฐบาลแบบราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือประชาธิปไตย ทว่าสิ่งเหล่านี้เป็นการแยกแยะอย่างผิวเผิน เส้นขีดคั่นที่สำคัญคือเส้นที่แยกสังคมทหารออกจากสังคมอุตสาหกรรม ชาติที่อยู่ด้วยสงครามกับชาติที่อยู่ด้วยการทำงาน

รัฐทหารจะมีรัฐบาลที่รวมอำนาจและมักจะเป็นระบบราชาธิปไตยเกือบทั้งหมด ความร่วมมือที่ระบบนี้อบรมกันคือระเบียบและการบังคับ ศาสนาที่ระบบนี้สนับสนุนคือศาสนาที่เชื่อในอำนาจ บูชาเทพแห่งสงคราม พัฒนาระบบการแข่งขันอย่างเด่นชัดและสร้างหลักเกณฑ์ที่เข้มงวด สนับสนุนอำนาจเด็ดขาดของบุรุษภายในครอบครัว ทั้งนี้เพราะอัตราการตายในสังคมสงครามนั้นสูง จึงมีแนวโน้มไปสู่ลัทธิพหุภรรยาและสตรีจะมีฐานะต่ำ รัฐส่วนใหญ่จะเป็นรัฐทหารเพราะสงครามได้ทำให้อำนาจในศูนย์กลางเข้มแข็งและทำให้ผลประโยชน์ทั้งหลายต้องเป็นของรัฐ ดังนั้น "ประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทมากกว่าปฏิทินในคุกของชาติเพียงเล็กน้อย" เป็นเพียงบันทึกของการปล้น ความอัปลักษณ์ การฆาตกรรมและการฆ่าตัวตายของชาติ

---

59 I, 303

60 I, 284, 422; Encycl. Brit, "Ancestor-worship."

ประเพณีกินคนจัดเป็นความอัปยศของสังคมบรรพกาล ทว่าสังคมสมัยใหม่บางสังคมเป็นสังคมบริโภคที่สร้างความเป็นทาสและบริโภคมนุษยชาติทั้งมวล" หากสงครามยังเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมายและมีอิทธิพลอยู่ อารยธรรมจะเป็นเพียงบทสลับฉากอันล่อแหลมระหว่างความหายนะ "โอกาสของรัฐที่จะเป็นสังคมชั้นสูงนั้นมีรากฐานอยู่ที่การยุติสงคราม"[61]

ความหวังของจุดมุ่งหมายเช่นนั้นมิได้อยู่ที่การกลับใจมนุษย์ (เพราะมนุษย์จะเป็นไปตามสิ่งแวดล้อม) มากไปกว่าการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมนั้นกำเนิดขึ้นมาเพราะประชาธิปไตยและความสงบ ทั้งนี้เพราะชีวิตมิได้ถูกครอบงำด้วยสงครามอีกต่อไป ศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรมนับพันจึงเกิดขึ้นและอำนาจที่เป็นประโยชน์จะแผ่ไปสู่มวลสมาชิกกลุ่มใหญ่ เนื่องจากผลผลิตสูงจะเกิดขึ้นได้เฉพาะในที่ ๆ มีอิสระในการริเริ่ม ดังนั้นสังคมอุตสาหกรรมจึงต้องทำลายประเพณีการปกครองตามอำนาจยศศักดิ์และชนชั้น ซึ่งรุ่งเรืองในรัฐทหารและรัฐทหารก็รุ่งเรืองด้วยเงื่อนไขเหล่านี้ อาชีพทหารจะมิได้รับการยกย่องอย่างสูงอีกต่อไป ความรักชาติจะกลายมาเป็นความรักในประเทศมากกว่าความเกลียดชังชาติอื่น[62] สันติสุขของประเทศกลายเป็นความจำเป็นข้อแรกสำหรับความมั่งคั่ง และเมื่อเมืองหลวงกลายมาเป็นเมืองนานาชาติ และมีการลงทุนนับพันข้ามพรมแดนทุกพรมแดน สันติภาพระหว่างประเทศจะกลายมาเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เมื่อสงครามกับต่างประเทศลดน้อยลง ความโหดร้ายภายในประเทศลดน้อยลง ระบบสามีภรรยาเดียวจะเข้ามาแทนที่ระบบพหุภรรยาทั้งนี้เพราะช่วงชีวิตของบุรุษเกือบจะเท่ากับของสตรี ฐานะของผู้หญิงจะสูงขึ้นและ "การปลดแอกสตรี" จะกลายเป็นความจริงขึ้นมา[63] ศาสนาซึ่งเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ จะหลีกทางให้กับความเชื่อแบบเสรีนิยมซึ่งพยายามที่จะผดุงและทำให้ชีวิตตลอดจนคุณลักษณะของมนุษย์ในโลกนี้สูงส่งขึ้น กลไกอุตสาหกรรมได้สอนให้มนุษย์รู้จักกลไกของจักรวาล และความคิดเกี่ยวกับลำดับของสาเหตุและผลที่ไม่เปลี่ยนแปลง การตรวจสอบสาเหตุธรรมชาติอย่างเที่ยงตรงจะเข้ามาแทนที่การอ้างคำอธิบายโดยสิ่งเหนือธรรมชาติ[64] ประวัติศาสตร์จะเริ่มการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ผู้ทำงานมากกว่าที่จะศึกษากษัตริย์ผู้ทำสงคราม ประวัติศาสตร์จะมิใช่การบันทึกเรื่องบุคคลพิเศษแต่จะเป็นประวัติของการสร้างสรรค์และความคิดที่ยิ่งใหญ่ อำนาจของรัฐบาลจะลดลงและอำนาจของกลุ่มผู้ผลิตในรัฐจะเพิ่มขึ้น จะเปิดทาง "จากตำแหน่งไปสู่การทำสัญญา" จากความเท่าเทียมกันในการเป็นรองไปสู่เสรีภาพในการริเริ่ม จากความร่วมมือที่เกิดจากการบังคับไปสู่การร่วมมือโดยอิสระ ความแตกต่างระหว่างสังคมทหารและสังคมอุตสาหกรรมอยู่ที่ "การพลิกความเชื่อที่ว่าปัจเจกบุคคลอยู่เพื่อผลประโยชน์ของรัฐมาสู่ความเชื่อที่ว่ารัฐดำรงอยู่เพื่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล"[65]

---

61 II, 663

62 II, 634-5

63 I, 681

64 II, 599

65 I,575

ในขณะที่สเปนเซอร์ประท้วงความเติบโตของลัทธิจักรวรรดินิยมแบบทหารในอังกฤษอย่างแข็งขัน เขาเลือกประเทศของเขาเป็นแบบของการก้าวเข้าไปสู่สังคมอุตสาหกรรม และชี้ให้เห็นว่าฝรั่งเศสและเยอรมนีเป็นตัวอย่างของสังคมทหาร

> หนังสือพิมพ์ได้เตือนเราเป็นครั้งคราวถึงการแข่งขันระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมนีในการพัฒนาทางทหาร ในทั้งสองกรณีองค์กรทางการเมืองกลับใช้พลังในการสร้างเขี้ยวเล็บ – การเพิ่มของฝ่ายหนึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มของอีกฝ่ายทันที..... เมื่อไม่นานมานี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของฝรั่งเศสเอ่ยถึงทูนิส ทองคิง คองโคและมาดากัสการ์ซึ่งถูกขยายด้วยความต้องการแข่งขันกันกับชาติอื่นเพื่อเป็นชโมยทางการเมือง และถือว่าการใช้กำลังเข้าครอบครองดินแดนที่เป็นของผู้ที่อ่อนแอกว่านั้น "ฝรั่งเศสได้กู้ศักดิ์ศรีบางส่วนซึ่งงานอันสูงส่งในศตวรรษก่อน ๆได้สร้างไว้กลับคืนมา.....ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นเหตุผลว่า เหตุใดในฝรั่งเศสและในเยอรมนีแผนการจัดระเบียบสังคมซึ่งพลเมืองจะต้องทำงานให้ชุมชนในขณะที่ได้รับการเลี้ยงดูจากชุมชนจึงได้รับการยึดถืออย่างกว้างขวางจนกระทั่งสร้างองค์กรทางการเมืองที่น่าสะพรึงกลัว– เหตุใดในหมู่ชาวฝรั่งเศส แซงต์ ซิมองต์ ฟูริเอ พรูดอง คาเบต์ ลุยส์ บลองค์ ปิแอร์ เลอรูต์ ได้พยายามนำแบบของการอยู่และทำงานร่วมกันเป็นประชาคมทั้งโดยการกระทำและคำพูดตลอดเวลา..... เราพบการพิสูจน์จากสิ่งที่ตรงกันข้ามโดยสังเกตว่าในอังกฤษนั้นขอบเขตของการเป็นเจ้าของโดยบุคคลอื่นนั้นมีน้อยกว่าในฝรั่งเศสและเยอรมนี มีความรู้สึกและความคิดที่ก้าวไปสู่ความเป็นเจ้าของโดยบุคคลอื่นเช่นที่สังคมนิยมเสนอแนะน้อยมากทั้งในการปกครองแบบทหารหรือแบบพลเรือน[66]

ดังที่ข้อความนี้เสนอไว้ สเปนเซอร์เชื่อว่าสังคมนิยมเป็นรัฐที่แยกออกมาจากรัฐแบบทหารและศักดินาและปราศจากความเกี่ยวพันโดยธรรมชาติกับอุตสาหกรรม สังคมนิยมคล้ายกับ *ลัทธินิยมทหาร* ตรงที่มีการพัฒนาระบบรวมอำนาจ การขยายอำนาจของรัฐบาล การเสื่อมของการริเริ่มและการลดความสำคัญของปัจเจกบุคคล "ปล่อยให้การแสดงของเจ้าชายบิสมาร์คเอนไปหารัฐสังคมนิยมเถอะ"[67] กฎของการรวมตัวกันทุกชนิดคือเมื่อรวมตัวกันโดยสมบูรณ์จะ

---

66 III, 596-9

67 **Social Statistics,** *p329*

ขาดความยืดหยุ่น"[68] อุตสาหกรรมในระบบสังคมนิยมจะเป็นดุจเครื่องมือตามสัญชาตญาณ ซึ่งขาดความยืดหยุ่นในตัวสัตว์ มันจะสร้างชุมชนของมนุษย์ที่เป็นดังมดหรือผึ้ง และสร้างความเบื่อหน่ายและหมดหวังในระบบทาสยิ่งกว่าสภาพการณ์ในปัจจุบัน

> ภายใต้การบังคับอย่างเด็ดขาดซึ่งระบบสังคมนิยมสร้าง... ผู้ออกกฎหมายจะทำตามผลประโยชน์ส่วนตัว.....จะไม่ยอมรับการรวมตัวกันต่อต้านของคนงาน และพลังของคนงานที่ควบคุมไม่ได้เช่นในขณะนี้จะปฏิเสธที่จะทำงานเว้นแต่ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ พลังนี้จะเติบโตขยายตัวและแข็งแกร่งจนรั้งไว้ไม่ได้.....จากกฎเกณฑ์ของคนงานที่กำหนดโดยการปกครองเราหันไปดูที่ตัวการปกครองและถามดูว่าควรจะวางกฎกับระบอบนี้อย่างไร ไม่มีคำตอบอันน่าพอใจ... ในสภาพเช่นนี้ระบอบอภิชนาธิปไตยแบบใหม่จะเกิดขึ้น ซึ่งมวลชนจะต้องทำงานอย่างหนักเพื่อค้ำจุนมันไว้ และเมื่อมันมั่นคงขึ้นจะปกครองด้วยอำนาจที่แข็งแกร่งกว่าที่เคยมีมาในระบบอภิชนาธิปไตยใด ๆ ในอดีต[69]

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแตกต่างจากความสัมพันธ์ทางการเมืองมาก และซับซ้อนกว่าจนกระทั่งไม่มีรัฐบาลใดสามารถออกกฎบังคับได้โดยไม่สร้างระบบการปกครองที่ผูกมัด การเข้าแทรกแซงของรัฐมักจะละเลยองค์ประกอบของสถานการณ์อุตสาหกรรมอันละเอียดอ่อนบางด้านไป และเมื่อพยายามครั้งใดก็ประสบความล้มเหลว ขอให้สังเกตกฎหมายกำหนดค่าแรงงานในสมัยกลางของอังกฤษและกฎหมายกำหนดราคาของฝรั่งเศสในยุคปฏิวัติ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจควรปล่อยให้เป็นเรื่องการปรับตัวเองโดยอัตโนมัติ (แม้จะไม่สมบูรณ์ก็ตาม) ของอุปสงค์และอุปทาน สิ่งใดที่สังคมต้องการมากที่สุด สังคมก็ต้องจ่ายให้กับสิ่งนั้นมากที่สุด และหากคนบางคนหรือหน้าที่บางหน้าที่ได้รางวัลใหญ่ก็เป็นเพราะคนเหล่านั้น หรือหน้าที่เหล่านั้น ต้องเกี่ยวข้องกับการเสี่ยงอันตราย หรือความเจ็บปวดอย่างมาก มนุษย์ซึ่งอยู่กันเช่นนี้จะไม่ทนต่อความเท่าเทียมกันที่เกิดจากการบังคับกฎหมายที่บัญญัติการเปลี่ยนแปลงจอมปลอมจะเป็นสิ่งไร้ประโยชน์เช่นเดียวกับโหราศาสตร์ เมื่อเกิดการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมโดยอัตโนมัติก็เกิดการเปลี่ยนนิสัยของมนุษย์โดยอัตโนมัติด้วย[70]

---

[68] **Sociogy,** I, 571

[69] III, 566. ยังมีภัยประเภทนี้ในรัสเซียทุกวันนี้

[70] เปรียบเทียบกับ The Man VS. The State

สเปนเซอร์แทบจะลมจับเพียงแต่คิดว่าชนชั้นกรรมาชีพจะปกครองโลก ผู้นำสหพันธ์การค้า มิได้ทำให้เขาประทับใจตราบเท่าที่เขารู้จักคนเหล่านี้ผ่านหนังสือพิมพ์**ไทม์** ของลอนดอนซึ่งเป็นสื่อที่ไม่สู้ตรงต่อความจริง[71] เขาชี้ให้เห็นว่าการประท้วงนั้นไร้ประโยชน์นอกจากว่าการประท้วงส่วนใหญ่จะล้มเหลวทั้งนี้เพราะถ้าคนงานทั้งหลายประท้วงและชนะเป็นครั้งคราว ราคาสินค้าจะสูงขึ้นตามราคาค่าแรงงานที่สูงขึ้น และสถานการณ์จะเป็นดังที่เคยเป็นตามเดิม[72] "ในขณะนี้เราจะเห็นความอยุติธรรมซึ่งชนชั้นนายจ้างสร้างขึ้นในครั้งหนึ่งขนานไปกับความอยุติธรรมที่ชนชั้นลูกจ้างสร้างขึ้น"[73]

แต่กระนั้นก็ตามข้อสรุปของเขากลับมิได้เป็นจารีตนิยมแบบหัวชนฝา เขาตระหนักถึงความวุ่นวายและความโหดร้ายของระบบสังคมซึ่งล้อมรอบตัวเขาอยู่ และเขาก็มองหาสิ่งที่จะมาทดแทนอย่าง กระตือรือร้น ในท้ายที่สุดเขาก็เข้าข้างขบวนการร่วมมือกัน ด้วยเห็นจุดหมายของเส้นทางจากตำแหน่งไปสู่พันธสัญญาดังที่เซอร์เฮนรี่ เมน พบว่าเป็นสาระสำคัญของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ "การกำหนดระเบียบของแรงงานจะมีลักษณะบังคับน้อยลงเมื่อสังคมเจริญขึ้น ณที่นี้เรามาถึงรูปแบบที่การบังคับลดลงจนถึงระดับน้อยที่สุดซึ่งสอดคล้องกับการกระทำร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนเป็นนายของงานที่ตนทำ และจะอยู่ภายใต้ข้อกำหนดซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ร่างขึ้นเพื่อรักษาระเบียบ การเปลี่ยนแปลงจากการร่วมมือกันด้วยความจำใจแบบทหารไปสู่การร่วมมือกันด้วยความเต็มใจของระบบอุตสาหกรรมสมบูรณ์แล้ว"[74] เขาไม่แน่ใจว่ามนุษย์จะซื่อตรงและมีความสามารถพอที่จะทำให้ระบบอุตสาหกรรมซึ่งเป็นประชาธิปไตยอย่างยิ่งนี้มีประสิทธิภาพ ทว่าเขาก็สนับสนุนการทดลองนี้เต็มที่ เขาคาดการณ์ถึงกาลเวลาที่นายงานซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดจะไม่ควบคุมอุตสาหกรรม และมนุษย์จะไม่ต้องเสียสละชีวิตของตนเองเพื่อการผลิตสิ่งไร้สาระ" การพลิกความเชื่อจากความคิดที่ว่าปัจเจกบุคคลดำรงอยู่เพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ไปสู่ความคิดที่ว่ารัฐดำรงอยู่เพื่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างแบบทหารกับแบบอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับที่การพลิกความเชื่อจากความคิดที่ว่าชีวิตเพื่องานมาสู่งานเพื่อชีวิต[75] นั้นก็ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างระบบอุตสาหกรรมกับระบบที่วิวัฒน์มาจากอุตสาหกรรมเช่นกัน

---

71 III, 589

72 III, 545

73 Autob; II, 433

74 III, 572

75 I, 575

VII. จริยศาสตร์ : วิวัฒนาการของศีลธรรม

ปัญหาของการสร้างระบบอุตสาหกรรมขึ้นใหม่ดูจะมีความสำคัญสำหรับสเปนเซอร์เสียจนกระทั่งเขาอุทิศส่วนใหญ่ของ**หลักจริยศาสตร์** (ค.ศ.1893) ให้กับปัญหานี้ "งานตอนสุดท้ายของข้าพเจ้านี้....ซึ่งข้าพเจ้าถือว่างานก่อนหน้านี้เป็นส่วนประกอบ"[76] สเปนเซอร์ก็เป็นเช่นเดียวกับคนที่เคร่งครัดศีลธรรมในกลางรัชสมัยของพระนางเจ้าวิคตอเรียทั่วไป คือสนใจกับปัญหาของจริยศาสตร์ธรรมชาติแบบใหม่ซึ่งเข้ามาแทนที่กฎศีลธรรมที่เชื่อมโยงกับศรัทธาแบบจารีตนิยม "หากปฏิเสธข้อกำหนดเรื่องความประพฤติอันเหมาะสมของสิ่งที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์จะไม่มีช่องว่างอันใดเกิดขึ้น มีข้อบัญญัติตามธรรมชาติซึ่งมีสิทธิก่อนและครอบคลุมได้กว้างขวางกว่า"[77]

ศีลธรรมใหม่จะต้องสร้างขึ้นจากรากฐานทางชีววิทยา "การยอมรับทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตกำหนดความคิดทางจริยธรรมบางประการ"[78] ใน Romanes lecture ของฮักซ์เลย์ที่ออกซฟอร์ดเมื่อ ค.ศ.1893 เขาได้โต้แย้งว่าจะใช้ชีววิทยาเป็นเครื่องนำทางจริยศาสตร์ไม่ได้ "ธรรมชาติโดยเขี้ยวเล็บของมัน" (ดังที่เทนนีสันใช้วลีนี้) ชื่นชมต่อความโหดร้ายและความเจ้าเล่ห์ยิ่งกว่าความยุติธรรมและความรัก แต่สเปนเซอร์ รู้สึกว่าหลักศีลธรรมซึ่งไม่อาจทนต่อการพิสูจน์จากการคัดเลือกตามธรรมชาติและการต่อสู้ เพื่อความอยู่รอดได้นั้นเป็นเพียงการสรรเสริญและความไร้สาระตั้งแต่เริ่มแรกเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ความประพฤติจะดีหรือเลวอยู่ที่ว่า มันสามารถปรับให้เข้ากับเป้าหมายของชีวิตได้ดีหรือเลวเพียงใด "ความประพฤติที่ดีที่สุดคือความประพฤติที่นำไปสู่ชีวิตที่ยาวนานกว้างไกลและสมบูรณ์"[79] หรือจะใช้ศัพท์ตามสูตรของวิวัฒนาการว่า ความปประพฤตินั้นดีเพราะมันทำให้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มร่วมมือและประสานกันท่ามกลางเป้าหมายที่แตกต่างกัน ศีลธรรมนั้นคล้ายกับศิลปะที่บรรลุเอกภาพในความหลากหลายมนุษย์ระดับสูงสุด คือผู้ที่สามารถประสานความแตกต่างความซับซ้อนและความสมบูรณ์ของชีวิตในตัวเขาเข้าด้วยกัน

คำจำกัดความนี้ออกจะเป็นคำจำกัดความที่หละหลวมดังเช่นที่เห็น เพราะไม่มีสิ่งใดแตกต่างกันนักจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง จากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่ง ความจำเป็นของการปรับตัวและใจความสำคัญที่แท้จริงของความดีหาได้แตกต่างกันไม่ เป็นความจริงที่ว่าพฤติกรรมบางแบบได้รับการ ขนานนามว่าดี.....ดังที่มันปรับเข้ากับชีวิตส่วนใหญ่อย่างเต็มที่โดยการรับรู้ความพึงพอใจซึ่งการเลือกสรรตามธรรมชาติได้มอบไว้ให้กับการกระทำเพื่อรักษาตัวและความเจริญ ความซับซ้อนของชีวิตสมัยใหม่มีข้อยกเว้นมามาย แต่โดยปกติความ

---

[76] **Ethics**, vol. I, p. XII.

[77] I, 7

[78] I, 25

[79] I, 22, 26; II, 3

พึกพอใจจะเป็นเครื่องชี้ถึงกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทางชีววิทยาและความเจ็บปวดเป็นเครื่องชี้ถึงกิจกรรมที่เป็นอันตรายทางชีววิทยา[80] กระนั้นก็ตามภายในขอบเขตอันกว้างขวางของหลักนี้ เราได้พบความคิดเรื่องความดีที่แตกต่างและเป็นปฏิปักษ์อย่างเห็นได้ชัด แทบจะไม่มีหลักศีลธรรมตะวันตกข้อใดของเราที่จะไม่ถูกมองว่าไร้ศีลธรรมในที่บางแห่ง ไม่เพียงแต่เรื่องของการมีภรรยาหลายคนเท่านั้น หากยังมีอัตวินิบาตกรรม การฆาตกรรมเพื่อนร่วมชาติ แม้กระทั่งบิดามารดาของตนที่มนุษย์ในที่บางแห่งจะยอมรับเป็นศีลธรรมที่น่าเคารพ

> "ภรรยาของฟัวหน้าชาวฟิจิถือว่าการผูกคอตายเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องทำเมื่อสามีตาย สตรีที่วิลเลี่ยมช่วยเหลือได้หนีโดยการว่ายน้ำข้ามกลับไปหาคนของหลอนในตอนกลางคืนและยืนยันที่จะทำให้พิธีบูชาซึ่งล้มเหลวเพราะหล่อนอ่อนแอไปขณะหนึ่งจนไม่ยอมเข้าพิธีนั้นเสร็จสมบูรณ์ และวิลค์ได้เล่าถึงอีกคนหนึ่งซึ่งต่าทอผู้ช่วยเหลือหล่อนด้วย หลังจากนั้นก็แสดงความจงชังเขาอย่างรุนแรง"[81]
> "ลิฟวิงสโตนได้เล่าถึงสตรีมาโคโลโลบนฝั่งซัมเบซิว่าสตรีเหล่านี้ตระหนกมากที่ได้ยินว่าในอังกฤษบุรุษจะมีภรรยาเพียงคนเดียว การมีภรรยาเพียงคนเดียวเป็นสิ่งที่ไม่ "น่านับถือ" เช่นเดียวกับในแอฟริกาแถบเส้นศูนย์สูตรตามที่รีดเล่าไว้"หากบุรุษจะสมรสและภรรยาของเขาคิดว่าเขาสามารถจะมีภรรยาอีกได้ หล่อนจะรบเร้าให้เขาสมรสอีกและจะเรียกเขาว่าเป็น "คนขี้เหนียว" หากเขาไม่ยอมทำตาม"[82]

ข้อเท็จจริงเช่นนี้ขัดกับความเชื่อที่ว่า มีสำนึกทางศีลธรรมติดตัวมาแต่กำเนิดที่คอยบอกคนแต่ละคนว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ทว่าโดยทั่ว ๆ ไปการเชื่อมโยงความสุขและความเจ็บปวดกับความประพฤติดีประพฤติชั่ว ชี้ให้เห็นถึงความจริงบางส่วนในความคิดและอาจเป็นได้ว่าความคิดทางศีลธรรมบางอย่างได้จากเผ่าพันธุ์กลายมาเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์[83] สเปนเซอร์ได้ใช้สูตรที่เขาชื่นชอบเพื่อประนีประนอมทัศนะการรู้เองและลัทธิประโยชน์นิยม และหันกลับไปอาศัยความคิดเรื่องลักษณะนิสัยที่ได้มาโดยกรรมพันธุ์

อย่างไรก็ตามหากมีความรู้สึกทางศีลธรรมที่ติดตัวมาจริง ความรู้สึกนี้จะต้องตกอยู่ในฐานะยุ่งยากในปัจจุบันนี้ เพราะไม่เคยมีครั้งใดที่ความคิดทางจริยธรรมจะสับสนเช่นนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักที่เราใช้กับชีวิตประจำวันนี้มักตรงกันข้ามกับสิ่งซึ่งเราสอนในโบสถ์และใน

---

80 I, 98
81 I,4 69
82 I, 327
83 I,471

หนังสือ จริยธรรมที่นิยมกันในยุโรปและอเมริกามีลักษณะเป็นชาวคริสต์ที่รักสงบ ทว่าในหนังสือจริยธรรมที่นิยมกันในยุโรปและอเมริกามีลักษณะเป็นจริยธรรมของชาวคริสต์ผู้รักสงบ ทว่าจริยธรรมที่นำมาปฏิบัติจริง ๆ กลับเป็นกฎทหารของพวกติวตอนผู้ชอบปล้นสดมภ์ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองของยุโรปเกือบทั้งทวีป การฝึกดวลดาบของชาวฝรั่งเศสที่เป็นคาทอลิกและชาวเยอร์มันที่เป็นโปรเตสแตนท์นั้น นับเป็นสิ่งที่เตือนให้ระลึกถึงหลักความประพฤติของพวกติวตอนดังเดิมได้เป็นอย่างดี[84] นักศีลธรรมของเราก็วุ่นวายอยู่กับการแก้ตัวให้กับสิ่งที่แย้งกันนี้ ดังเช่นที่นักศีลธรรมของระบบสามีภรรยาเดียวของกรกและอินเดียในระยะหลังถูกรบเร้าให้อธิบายความประพฤติของเทพเจ้าซึ่งถูกสร้างในสมัยที่ยังแทบจะไม่มีระเบียบอันใดเกิดขึ้น[85]

ไม่ว่าชาติจะพัฒนาพลเมืองตามศีลธรรมของชาวคริสต์หรือหลักของติวตอ ก็ขึ้นอยู่กับว่าอุตสาหกรรมหรือสงครามคือจุดมุ่งหมายสำคัญของชาตินั้น สังคมทหารจะเชิดชูคุณธรรมบางประการและให้อภัยกับการกระทำที่บุคคลอื่นเรียกว่าอาชญากรรม ผู้ซึ่งคุ้นเคยกับสงครามและได้เห็นความ ก้าวร้าว การขโมยและความทรยศจะไม่ตำหนิสิ่งเหล่านี้แข็งขันเท่ากับคนซึ่งได้เรียนรู้ค่าของความซื่อสัตย์และความอ่อนโยนในสังคมอุตสาหกรรมและสังคมที่สงบสุข ความกรุณาและความเป็นมนุษย์จะเฟื่องฟูได้ดีกว่า ในที่ ๆ ไม่ค่อยมีสงครามและมีความสงบอันยาวนานจนทำให้เกิดการพร่ำสอนถึงการร่วมมือช่วยเหลือกัน[86] สมาชิกผู้รักชาติของสังคมทหารจะถือว่าความกล้าหาญและพละกำลังเป็นคุณธรรมสูงสุดของมนุษย์ และความเชื่อฟังคือคุณธรรมสูงสุดของพลเมือง และการยอมรับความเป็นมารดาอย่างเงียบสงบเป็นคุณธรรมสูงสุดสำหรับสตรี[87] จักรพรรดิไกเซอร์ทรงคิดว่าพระเจ้าคือผู้นำทัพเยอรมันและส่งท้ายพระบรมราชานุญาตที่ให้มีการต่อสู้ตัวต่อตัวได้ด้วยการเข้าร่วมพิธีทางศาสนา[88] พวกอินเดียนในอเมริกาเหนือ "ถือว่าการใช้ดินธนูและธนู กระบองและหอกเป็นงานที่มีศักดิ์ศรีที่สุดของมนุษย์..... คนเหล่านี้ถือว่าการใช้แรงงานทางเกษตรและเครื่องจักรเป็นงานที่ต่ำช้า ...เพิ่งเมื่อไม่นานนี้เอง...ที่ความผาสุกของชาติขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการผลิตอย่างสูงมากขึ้นทุกที" และสิ่งเหล่านี้ "เมื่อพิจารณาสมรรถภาพของจิตในระดับสูงแล้ว เป็นงานที่กำลังได้รับการยอมรับนอกเหนือไปจากอาชีพทหาร"[89]

บัดนี้สงครามเป็นเพียงการฆ่ามนุษย์อย่างไม่เลือกหน้า และไม่มีเหตุผลประการใดที่สิ่งนี้จะไม่ถูกจัดว่าเป็นการล่ามนุษย์และถูกตำหนิอย่างจริงจัง "ความรู้สึกและความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมจะงอกงามได้เร็วเท่ากับการลดความเป็นปรปักษ์ต่อสังคมจากภายนอก และ

---

84 I, 323

85 I, 458

86 I, 391 f.

87 เปรียบเทียบกับปรัชญาของนิทเช่

88 I, 318

89 I, 423-4

เพิ่มความร่วมมืออย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกภายในประเทศ" [90] จะสนับสนุนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันนี้ได้อย่างไรเล่า ดังที่เราได้เห็นสิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายจากเสรีภาพมากกว่าข้อบังคับ สูตรของความยุติธรรมควรจะเป็น "มนุษย์ทุกคนมีอิสระที่จะทำสิ่งซึ่งเขาตั้งใจได้ โดยมีข้อแม้ว่าเขาจะไม่ละเมิดเสรีภาพอันเท่าเทียมกันของผู้อื่น"[91] สูตรนี้เป็นสูตรซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสงครามซึ่งเชิดชูอำนาจการอยู่ในระเบียบและความเชื่อฟัง สูตรนี้เป็นสูตรที่สนับสนุนการอุตสาหกรรมอย่างสงบ เพราะสูตรนี้ได้สร้างแรงกระตุ้นอย่างสูงด้วยการให้โอกาสอย่างเท่าเทียมกันเต็มที่นับเป็นสูตรที่สอดคล้องกับศีลธรรมของชาวคริสต์ เพราะสูตรนี้ถือว่ามนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งที่จะล่วงละเมิดมิได้ และทำให้เขาเป็นอิสระจากความก้าวร้าว[92] และมันยังมีลักษณะของการลงโทษแบบผู้พิพากษาสูงสุดอีกด้วยนั่นคือการคัดเลือกตามธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะมันเปิดให้เห็นทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของทุกคนโดยเท่าเทียมกัน และอนุญาตให้คนแต่ละคนรุ่งโรจน์ได้ตามความสามารถและการทำงานของเขา

ในตอนแรกสูตรนี้อาจจะดูเป็นสูตรที่โหดร้ายและอาจจะค้านกับการขยายตัวของชาติ ซึ่งมีกฎของครอบครัวว่าให้แต่ละคนตามความต้องการมิใช่ตามความสามารถหรือผลผลิต ทว่าสังคมที่มีรากฐานบนหลักเช่นนี้จะต้องถูกกำจัดไปในไม่ช้า

> ในระหว่างที่ยังเจริญไม่เต็มที่ผลประโยชน์ที่ได้รับจะต้องกลับกันกับสัดส่วนของความสามารถที่มี ภายในกลุ่มของครอบครัวจะมีการให้มากที่สุดแก่ส่วนซึ่งต้องการน้อยที่สุดหากถือการว่างงานเป็นคุณค่า ในทางกลับกันเมื่อเจริญเต็มที่แล้วผลประโยชน์จะมีลักษณะแปรไปเป็นคุณค่าโดยตรง คุณค่าจะถูกวัดด้วยความเหมาะสมกับสภาวะของชีวิต คนซึ่งไม่เหมาะสมจะต้องรับทุกข์จากความไม่เหมาะสมนั้น นี่คือกฎสองข้อซึ่งสิ่งมีชีวิตจะต้องทำตัวให้สอดคล้องหากต้องการจะมีชีวิตอยู่....หากในหมู่ผู้เยาว์ ผลประโยชน์ถูกแบ่งตามความสามารถ สิ่งมีชีวิตจะต้องสูญหายไปทันที และหากในหมู่ผู้มีอายุผลประโยชน์ถูกแบ่งปันตามความไร้สมรรถภาพ สิ่งมีชีวิตจะสูญหายด้วยการเสื่อมลงภายในสองสามชั่วอายุ.....ความเหมาะสมของการเปรียบเทียบระหว่างบิดามารดากับบุตร รัฐบาลและประชาชนคือความไม่เดียงสาของคนซึ่งเปรียบเทียบเช่นนี้[93]

---

[90] I, 377

[91] II, 46

[92] I, 256

[93] II, 4, 217

สเปนเซอร์ถือว่าอิสรภาพนั้นเข้าชิงชัยกับวิวัฒนาการ[94] และอิสรภาพก็ได้ชัยชนะ เขาคิดว่าเมื่อสงครามลดน้อยลงรัฐจะหมดข้ออ้างสำหรับการควบคุมปัจเจกบุคคล[95] และในสภาวะของสันติภาพอันยาว รัฐจะถูกลดอำนาจลงภายในขอบเขตของเจฟเฟอร์สันและจะกระทำการต่อเมื่อต้องป้องกันการละเมิดเสรีภาพอันเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมเช่นนี้จะต้องดำเนินไปโดยปราศจากค่าใช้จ่ายเพื่อว่าคนซึ่งทำผิดจะได้รู้ว่าความยากจนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อตนนั้น หาได้เป็นอุปสรรคต่อการถูกลงโทษของตนไม่ และค่าใช้จ่ายของรัฐนั้นควรจะได้มาจากภาษีโดยตรงมิฉะนั้นการเก็บภาษีทางอ้อมจะหันเหความสนใจของมหาชนไปจากความสุรุ่ยสุร่ายของรัฐบาล[96] ทว่า "นอกเหนือไปจากการผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมแล้ว รัฐไม่สามารถจะทำอะไรโดยไม่ละเมิดความยุติธรรมได้"[97] ทั้งนี้เพราะจะกลายเป็นการปกป้องคนที่ด้อยจากการแบ่งปันรางวัลและความสามารถ การลงโทษและความไร้สมรรถภาพตามธรรมชาติซึ่งความอยู่รอดและการปรับปรุงของกลุ่มอิงอยู่

หลักของความยุติธรรมนี้จะต้องอาศัยความเป็นเจ้าของที่ดินร่วมกัน หากสามารถแยกที่ดินออกจากการปรับปรุงที่ดินได้[98] ในหนังสือเล่มแรกนี้สเปนเซอร์ได้เสนอแนะการยึดที่ดินเป็นของรัฐ สร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจทว่าเขาถอนข้อยืนยันนี้ในภายหลัง (ซึ่งสร้างความรังเกียจอย่างมากให้กับเฮนรี ยอร์ซซึ่งเรียกเขาว่า "นักปรัชญาผู้สับสน") บนรากฐานที่ว่าที่ดินจะได้รับการทำนุบำรุงเฉพาะจากคนซึ่งเป็นเจ้าของมันเท่านั้น และขึ้นอยู่กับการมอบผลของแรงงานที่ลงไปในที่ดินให้กับผู้สืบเชื้อสายด้วย สำหรับทรัพย์สินส่วนตัวนั้นเป็นสิ่งที่ตามมาจากกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรม ด้วยมนุษย์แต่ละคนควรจะมีเสรีภาพเท่าเทียมกันที่จะรักษาผลผลิตซึ่งเกิดจากความกระเหม็ดกระแหม่ของตน ความยุติธรรมของพินัยกรรมนั้นไม่ชัดเจนนัก ทว่า "สิทธิของการยกมรดกนั้นรวมอยู่ในสิทธิในทรัพย์สิน มิฉะนั้นความเป็นเจ้าของจะไม่สมบูรณ์"[99] การค้าทั้งในระหว่างประเทศและระหว่างบุคคลควรเป็นอิสระ กฎแห่งความยุติธรรมจะต้องมิใช่กฎของเผ่าเท่านั้นหากแต่ต้องเป็นหลักความสัมพันธ์นานาชาติที่ละเมิดไม่ได้

นี่คือ "สิทธิที่แท้จริง" ของมนุษย์ในเค้าโครงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุขอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากสิทธิทางเศรษฐกิจเหล่านี้แล้ว สิทธิทางการเมืองก็เป็นเพียงสิ่งซึ่งไม่มีตัวตน การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐบาลจะไม่นำไปสู่อะไร หากชีวิตทางเศรษฐกิจไม่เป็นอิสระและระบบราชาธิปไตยอย่างเสรีจะดีกว่าสังคมนิยมประชาธิปไตยมากนัก

---

94 Elliot, **Herbert Spencer, 81**

95 I, 148, 420

96 II, 200

97 II, 222

98 II, 81

99 II,120

> เมื่อการลงคะแนนเสียงเป็นเพียงวิธีสร้างเครื่องมือสำหรับรักษาสิทธิ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าความเป็นสากลของการลงมตินี้จะนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่ดีที่สุดสำหรับการรักษาสิทธิหรือไม่เราได้เห็นว่ามันหาได้เป็นเครื่องประกันที่เพียงพอสำหรับเป้าหมายนี้ไม่..... ประสบการณ์ได้ทำให้สิ่งซึ่งเห็นได้ชัดโดยไม่ต้องมีประสบการณ์เด่นชัดขึ้น กล่าวคือการกระจายการออกเสียงทั่ว ๆ ไปนั้นชนชั้นส่วนใหญ่ในสังคมจะได้รับประโยชน์จากความเสียเปรียบของชนกลุ่มน้อย.....เห็นได้ชัดว่าองค์ประกอบของรัฐที่เหมาะสมกับสังคมแบบอุตสาหกรรมซึ่งหลักความยุติธรรมเป็นที่ยอมรับอย่างเต็มที่จะต้องเป็นแบบที่ปราศจากตัวแทนของปัจเจกบุคคลแต่มีตัวแทนของผลประโยชน์ อาจเป็นได้ว่าระบบอุตสาหกรรม ซึ่งในทางทฤษฎีอาจจะมาจากการพัฒนาความร่วมมือจากองค์การต่าง ๆ แม้ในขณะนี้สิ่งเหล่านี้จะยังไม่เป็นจริงก็ตาม ทว่าอาจจะช่วยลบความแตกต่างระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างและอาจช่วยในการจัดรูปสังคมซึ่งไม่มีความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชนชั้นหรือลดความขัดแย้งนี้จนปัญหาไม่ซับซ้อน..... ทว่าด้วยความตระหนักถึงมนุษยชาติเช่นในบัดนี้จะคงอยู่ต่อไปอีกนาน การครอบครองสิ่งที่เรียกกันว่าสิทธิอันเท่าเทียมกันจะไม่เป็นหลักประกันถึงการรักษาสิทธิอันเท่าเทียมกันดังที่เรียกอย่างเหมาะสม[100]

ในเมื่อสิทธิทางการเมืองเป็นภาพลวงตาและมีเพียงจิตวิทยาทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่หาได้ สตรีซึ่งใช้เวลามากมายแสวงหาสิทธิในการเลือกตั้งจึงเป็นผู้ที่เข้าใจผิด สเปนเซอร์เกรงว่าสัญชาติญาณของความเป็นมารดาซึ่งมุ่งช่วยผู้ซึ่งไม่สามารถช่วยตัวเองได้จะชักนำสตรีให้เลือกรัฐแบบบิดาปกครอง[101] ตรงจุดนี้ดูสเปนเซอร์จะมีความสับสนอยู่ เขาแย้งว่าสิทธิทางการเมืองปราศจากความสำคัญด้วยเหตุนี้ สตรีจึงไม่ควรมีสิทธิทางการเมือง เขาปฏิเสธสงครามและยืนยันว่าสตรีไม่ควรออกคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งนี้เพราะสตรีมิได้เสี่ยงชีวิตในสงคราม[102] เป็นการโต้แย้งที่น่าละอายสำหรับบุคคลซึ่งถือกำเนิดมาจากความเจ็บปวดของสตรี เขากล่าวผู้หญิงเพราะผู้หญิงอาจจะเป็นพวกซึ่งเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่นมากเกินไป กระนั้นก็ตามความคิดรวบยอดของหนังสือนี้ กลับเป็นว่าอุตสาหกรรมและสันติภาพจะช่วยพัฒนาความรู้สึกที่เห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่น จนถึงจุดที่ว่ามันจะช่วยสร้างความสมดุลให้กับความเป็นอัตตาธิปไตยและช่วยการสร้างสังคมที่เป็นระเบียบโดยมิต้องมีกฎหมายและการปกครองโดยอัตโนมัติ

---

100 ll. 192-3

101 ll. 195-7

102 ll. 165

ความขัดแย้งระหว่างอัตตาธิปไตยและความเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่น (คำๆ นี้และความคิดทำนองนี้ สเปนเซอร์ได้รับมาจากคองท์โดยไม่รู้สึกตัว) เป็นผลจากความขัดแย้งของปัจเจกบุคคลกับครอบครัว กับกลุ่มหรือชนชาติของเขา สันนิษฐานได้ว่าอัตตาธิปไตยจะยังคงเป็นจุดเด่น แต่ว่าบางทีสิ่งนี้อาจจะเป็นสิ่งซึ่งพึงปรารถนาก็ได้หากทุกคนคิดถึงผลประโยชน์ของบุคคลอื่นมากกว่าตนเอง เราคงมีความวุ่นวายในเรื่องมารยาทและความสันโดษและบางที "การแสวงหาความสุขของปัจเจกบุคคลภายในขอบเขตที่กำหนด โดยสภาพทางสังคมจะเป็นเงื่อนไขประการแรกสำหรับความสุขอันยิ่งใหญ่ของส่วนรวม"[103] อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราจะคาดหวังได้ คือการขยายขอบเขตของความเห็นอกเห็นใจซึ่งเป็นการพัฒนาแรงกระตุ้นไปสู่ความเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่นที่สำคัญ แม้กระทั่งบัดนี้ความเสียสละซึ่งมาจากความเป็นบิดามารดานั้นเกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ "ความปรารถนาที่จะมีบุตรในหมู่ผู้ซึ่งไม่มีบุตร และการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมเป็นครั้งคราว แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการตอบสนองความพอใจของอัตตาในกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์ของบุคคลอื่น"[104] ความรุนแรงของความรักชาติเป็นตัวอย่างอีกประการหนึ่งถึงความพอใจในผลประโยชน์ปัจจุบันของตน สัตว์สังคมทุกรุ่นได้สร้างแรงกระตุ้นในการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นทุกที[105] "ระเบียบสังคมที่ต่อเนื่องจะหล่อหลอมธรรมชาติของมนุษย์ จนกระทั่งในท้ายที่สุด ความพึงใจในความมีใจเหมือนกันจะดำเนินไปสู่ระดับที่สมบูรณ์ จนเป็นประโยชน์แก่คนทั้งมวล"[106] ความสำนึกถึงหน้าที่ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนของชนชั้วอายุต่าง ๆ ซึ่งถูกบังคับให้มีพฤติกรรมสังคมจะสูญหายไป การกระทำเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งกลายมาเป็นสัญชาติญาณต้องการเลือกสรรตามธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของสังคม จะกลายมาเป็นการกระทำด้วยความสนุกมิใช่จากการถูกบังคับเช่นเดียวกับการทำงานของสัญชาติญาณอื่น ๆ วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ตามธรรมชาติได้นำเราเข้ามาใกล้รัฐที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทุกที

VIII. บทวิจารณ์

ในบทวิเคราะห์อย่างสั้น ๆ นี้ผู้อ่านที่มีวิจารณญาณ[107] จะได้เห็นความยุ่งยากบางประการในข้อโต้แย้งและคงไม่ต้องการสิ่งใดมากไปกว่าการเตือนว่าความบกพร่องอยู่ ณ ที่ใด

---

103 I, 196, 190

104 I, 224-3

105 I, 466

106 I,250

107 แน่นอนว่าการวิเคราะห์นี้ไม่สมบูรณ์แน่ "เนื้อที่ไล่ห้าม (ผู้เขียนมักจะยิ้มกับเครื่องปกปิดความเกียจคร้านนี้ หว่าก็ต้องทำในที่นี้) มิให้มีการอ้างถึง **Education essays** และส่วนใหญ่ของ **Sociology** บทเรียนของ **Education** ได้รับการสอนดีเกินไปและปัจจุบันนี้เราต้องแก่คำยืนยันที่เคยได้รับชัยชนะมาแล้วว่าวิทยาศาสตร์เป็นปฏิปักษ์ต่ออักษรศาสตร์และศิลปะ ในบรรดาความเรียงทั้งหมด ที่ดีที่สุด

เป็นครั้งคราว การวิจารณ์ในแง่ลบมักจะไม่น่าฟังนัก และจะเป็นดังนั้นมากยิ่งขึ้นเมื่อวิจารณ์ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ทว่านี่ก็เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องพิจารณาว่ากาลเวลาได้ทำสิ่งใดให้กับการสังเคราะห์ของสเปนเซอร์บ้าง

1. หลักข้อแรก

อุปสรรคประการแรกคือสิ่งที่รู้จักไม่ได้ เราอาจจะตระหนักถึงขีดจำกัดที่เป็นไปได้ของความรู้ของมนุษย์ด้วยน้ำใสใจจริง เราไม่สามารถจะหยั่งถึงทะเลแห่งชีวิตอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเราเป็นเพียงคลื่นที่ไม่ยืนยง ทว่าเราก็ไม่ควรจะเชื่อความคิดนี้อย่างฝังหัว ด้วยว่าตามหลักตรรกวิทยาที่เคร่งครัด คำยืนยันถึงสิ่งที่เรารู้ไม่ได้ย่อมมีนัยว่าเรามีความรู้บางประการเกี่ยวกับสิ่งนั้น จริงอยู่ที่ว่าขณะที่สเปนเซอร์ดำเนินงานสิบเล่มของเขาไปนั้น เขาได้แสดง "ความรู้อันมหัศจรรย์ของสิ่งที่เรารู้ไม่ได้"[108] ดังที่เฮเกลสรุปไว้ : การจำกัดเหตุผลด้วยวิธีการของเหตุผลก็เป็นเสมือนว่าการว่ายน้ำโดยไม่เคยลงน้ำ และการได้ความเกี่ยวกับ "สิ่งที่คิดถึงไม่ได้" สิ่งนั้นดูห่างไกลเพียงใดสำหรับเราในปัจจุบันนี้ ช่างเหมือนกับวันเวลาในสมัยที่เราเป็นนักศึกษาปีที่สองในมหาวิทยาลัย ซึ่งการมีชีวิตอยู่หมายถึงการอภิปรายอะไรเช่นนั้น " และด้วยเหตุผลประการนั้นเราก็ไม่สามารถจะนึกถึงเครื่องจักรที่ปราศจากผู้บังคับพอๆ กับที่เราไม่สามารถนึกถึงปฐมกรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากวลีหลังนี้เราหมายถึงผลรวมทั้งมวลของสาเหตุและแรงทุกชนิดในโลกนี้ ด้วยความที่สเปนเซอร์มีชีวิตอยู่ในโลกของเครื่องจักรจึงถือเครื่องจักรเป็นของธรรมดา เช่นเดียวกับที่ดาร์วินซึ่งมีชีวิตอยู่ในโลกของการแข่งขันกันอย่างรุนแรงในระดับปัจเจกชนจึงมองเห็นแต่เพียงการต่อสู้เพื่อการมีชีวิตอยู่

เราควรจะพูดอย่างไรถึงคำจำกัดความของวิวัฒนาการที่กว้างขวางเช่นนั้น มันอธิบายอะไรบ้างหรือไม่ "การกล่าวว่า 'ในเบื้องแรกมีสิ่งเรียบง่ายต่อจากนั้นสิ่งที่ซับซ้อนก็วิวัฒน์มาจากมัน' และต่อ ๆ ไป มิได้เป็นการอธิบายธรรมชาติ"[109] แบร์กซองกล่าวว่าสเปนเซอร์ได้แต่ปะติดปะต่ออีกครั้ง เขาไม่ได้อธิบายสิ่งใด[110] เขาพลาดที่จะเห็นธาตุที่ทรงพลังในโลกดังที่เขาได้เห็นในภายหลัง เห็นได้ชัดว่าพวกนักวิจารณ์ทั้งหลายรู้สึกหงุดหงิดกับคำนิยามนี้ ตลอดจนการใช้ภาษาอังกฤษที่มีลักษณะใกล้เคียงภาษาละตินของบุคคลซึ่งไม่ยอมศึกษาภาษาละตินและนิยามท่วงทำนองการเขียนที่ดีว่าเป็นท่วงทำนองการเขียนที่มีต้องใช้ความพยายามมากในการเข้าใจ อาจจะต้องยอมให้บางอย่างแก่สเปนเซอร์ อย่างไรก็ตามสเปนเซอร์เลือกที่จะสละ

ล้อส่วนที่ว่าด้วยท่วงทำนองการเขียน การทัวเราะและดนตรี Huge Elliott , Herbert Spencer เป็นบทสนทนาอย่างน่าชื่นชม

108 Browne : **Kant and Spencer**, p. 253

109 Ritchie : **Darwin and Hegel**, p. 60

110 **Creative Evolution**, p. 64

ความกระจ่างในแวบแรกให้กับความจำเป็นที่จะต้องสนใจในข้อความสั้น ๆ ซึ่งเป็นกระแสของชีวิตทั้งมวล แต่โดยความสัตย์แล้วเขาออกจะชอบคำนิยามของเขามากเกินไป เขาจึงอมมันไว้ราวกับอาหารอันโอชะ จึกมันจากกันแล้วจึงประกบมันด้วยกันอีกครั้งอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน จุดอ่อนของคำจำกัดความอยู่ที่การสมมติ "ความไม่แน่นอนของสิ่งเหมือนกัน" สิ่งรวมประกอบด้วยส่วนย่อยที่เหมือนกัน มีความไม่แน่นอนและตกอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงมากยิ่งกว่าสิ่งรวมที่ประกอบด้วยส่วนย่อยที่ต่างกันกระนั้นหรือ สิ่งที่ต่างกันซึ่งซับซ้อนกว่าคงจะมีความแน่นอนน้อยกว่าสิ่งเหมือนกันที่เรียบง่าย ในวิชาชาติวงศ์วิทยาและรัฐศาสตร์นั้นมักจะทึกทักกันว่าความแตกต่างทำให้เกิดความไม่มั่นคงและการผสมผู้อพยพเข้าเป็นลักษณะของชาติเดียวกันจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม ทาร์ด คิดว่าอารยธรรมเป็นผลมาจากการเพิ่มความคล้ายคลึงกันในหมู่สมาชิกของกลุ่ม โดยการเลียนแบบอย่างใกล้ชิดของคนรุ่นต่าง ๆ ณ ที่นี้ขบวนการของวิวัฒนาการถูกมองว่าเป็นความก้าวหน้าไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สถาปัตยกรรมโกธิคย่อมซับซ้อนกว่าสถาปัตยกรรมของกรีกแต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นวิวัฒนาการทางศิลปะในระดับสูง สเปนเซอร์ สรุปเร็วเกินไปว่าสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนในกาลเวลาจะต้องมีโครงสร้างที่เรียบง่าย เขาไม่เห็นความสำคัญของความซับซ้อนของโปรโตปลาสซัมและสติปัญญาของคนบรรพกาล[111] ท้ายที่สุด คำนิยามมิได้เอ่ยถึงสิ่งที่คนปัจจุบันถือว่าเชื่อมโยงกับความคิดเรื่องวิวัฒนาการอย่างแนบแน่น – กล่าวคือความคิดเรื่องการคัดเลือกตามธรรมชาติบางทีการบรรยายถึงประวัติศาสตร์ (แม้จะดูไม่สมบูรณ์ก็ตาม) ว่าเป็นการต่อสู้เพื่อชีวิตและการอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสม – ของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด สังคมที่เหมาะสมที่สุด ศีลธรรมที่เหมาะสมที่สุด ภาษาความคิดและปรัชญาที่เหมาะสมที่สุด – อาจจะให้ความกระจ่างได้มากกว่าสูตรของความไม่ประสานกันและการรวมกัน ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความแตกต่างกันของความแตกกระจายและการรวมกัน

สเปนเซอร์กล่าวว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้สังเกตการณ์เกี่ยวกับมนุษยชาติในลักษณะเป็นรูปธรรมที่แยบมาก ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าตุหวัดตุเหร่กับนามธรรมมากเกินไป[112] นี่เป็นความซื่อสัตย์ที่เป็นอันตราย วิธีการของสเปนเซอร์นั้นมีลักษณะเป็นนิรนัยและอาพริออริมากเกินไป ซึ่งต่างจากอุดมคติของเบคอนหรือกระบวนการความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงมาก เลซานุการของเขาเล่าว่าเขามี "สมรรถนะมหาศาลในการพัฒนา อา พริออริ และ อา โพสเตริออริ การโต้แย้งแบบอุปนัยและนิรนัย เพื่อสนับสนุนข้อความที่คิดขึ้นมา"[113] และข้อโต้แย้ง อา พริออริ นี้อาจจะมาก่อนข้อโต้แย้งอื่น ๆ สเปนเซอร์ได้เริ่มต้นเช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ด้วยการสังเกต และก้าวไปสู่การสร้างสมมติฐานเบื้องต้น นักวิทยาศาสตร์ ต่อจากนั้นเขาก็ใช้การเลือกสะสมข้อมูลที่เขาชอบแทนที่จะทดลองหรือสังเกตอย่าง ปราศจากอคติ นี่เองที่เขาไม่เหมือนนักวิทยาศาสตร์ เขาไม่ไวต่อ "ตัวอย่างในเชิงปฏิเสธ" ต่างจากวิธีการของดาร์วินซึ่งเมื่อ

---

111 เปรียบเทียบกับ Boas : **The Mind of Primitive Man.**

112 Autob, II, 461

113 Royce, 194

พบข้อมูลไม่เป็นประโยชน์ต่อทฤษฎีของเขาจะรีบบันทึกไว้ด้วยรู้ว่าสิ่งเหล่านี้มักจะถูกลืมเลือนได้ง่ายกว่าข้อเท็จจริงที่เราพอใจ

2. ชีววิทยาและจิตวิทยา

ในเชิงอรรถของความเรียงว่าด้วย *"ความก้าวหน้า"* (Progress) สเปนเซอร์ได้สารภาพอย่างตรงไปตรงมาว่าทฤษฎีวิวัฒนาการของเขามีรากฐานมาจากทฤษฎีการสืบทอดลักษณะของลามาร์ค และมิใช่การคาดการณ์ล่วงหน้าของดาร์วินซึ่งความคิดที่สำคัญคือการคัดเลือกตามธรรมชาติ ดูเขาจะเป็นนักปรัชญาของลัทธิลามาร์คมากกว่านักปรัชญาของลัทธิดาร์วิน ในตอนที่**กำเนิดของสิ่งมีชีวิต** ตีพิมพ์ออกมานั้นเขามีอายุได้ก็อบสี่สิบปีแล้ว และเมื่อมีอายุได้สี่สิบ ประเภทต่าง ๆ แข็งจนเปลี่ยนรูปไม่ได้แล้ว

นอกเหนือจากความยุ่งยากเล็ก ๆ น้อยเช่นความล้มเหลวที่จะประนีประนอมหลักที่เป็นเครื่องชี้นำสิ่งอื่นแล้ว การสืบเผ่าพันธุ์ที่ยุติลงขณะที่การพัฒนาก้าวไปข้างหน้า-ด้วยข้อเท็จจริงดังเช่นการสืบเผ่าพันธุ์ในอัตราสูงในสังคมยุโรปที่เจริญแล้วเปรียบเทียบกับของคนป่าเถื่อน ข้อผิดพลาดที่สำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีชีววิทยาของเขาอยู่ที่การยึดมั่นในลามาร์ค และความล้มเหลวของเขาที่จะหามโนภาพที่เปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับชีวิต เมื่อเขาสารภาพว่าชีวิต "จะมองในลักษณะทางกายภาพ-เคมีไม่ได้"[114] "การยอมรับนี้เป็นผลร้ายต่อสูตรวิวัฒนาการคำนิยามเกี่ยวกับชีวิตและความสอดคล้องของ*ปรัชญาสังเคราะห์* (Synthetic philosophy) ของเขาเอง"[115] ความลับของชีวิตควรจะหาได้จากพลังของจิต ที่จะปรับความสัมพันธ์ภายนอกให้เข้ากับภายใน มากกว่าการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตต่อสภาพแวดล้อมอย่างเฉื่อยชา โดยสมมติฐานของสเปนเซอร์การปรับตัวอย่างสมบูรณ์คือความตาย

หนังสือเล่มที่ว่าด้วยจิตวิทยาก็ทำหน้าที่วางกฎมากกว่าที่จะให้ความรู้ สิ่งที่เรารู้ถูกจัดรูปร่างใหม่เสียจนเกือบจะกลายเป็นศัพท์ที่ซับซ้อน ซึ่งสร้างความงุนงงให้ในขณะที่มันควรจะให้ความกระจ่าง ผู้อ่านเหนื่อยอ่อนกับสูตรและคำนิยาม ตลอดจนการทอนข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาออกเป็นโครงสร้างทางประสาทซึ่งเขาอาจจะไม่ได้สังเกตว่ากำเนิดของจิตและสตินั้นยังไม่ได้รับการอธิบาย เป็นความจริงที่ว่าสเปนเซอร์พยายามจะปิดช่องว่างในระบบความคิดของเขาด้วยการแย้งว่า จิตนั้นเป็นส่วนจิตวิสัยที่ควบคู่ไปกับกระบวนการทางประสาทที่เคลื่อนไหวโดยอัตโนมัติจากกลุ่มก๊าซในระยะต้น กว่าเขามิได้กล่าวถึงเหตุที่ต้องมีส่วนจิตวิสัยเพิ่มเข้าไปในกลไกของประสาท และนั่นแหละที่เป็นจุดสำคัญของจิตวิทยาทั้งมวล

---

114 Biology, I, 120

115 J.R. Thomson, **Herbert Spencer**, p. 109

3. สังคมวิทยาและจริยศาสตร์

แม้**สังคมวิทยา**จะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่เพียงไร ปริมาณ 2,000 หน้าของหนังสือก็เปิดช่องให้แก่การโจมตีได้หลายแห่ง แกนกลางของหนังสือนี้คือสมมติฐานปกติของสเปนเซอร์ที่ว่าวิวัฒนาการและความก้าวหน้าคือสิ่งเดียวกัน และเป็นไปได้ว่าวิวัฒนาการอาจจะมอบชัยชนะขั้นปลายให้กับแมลงและบักเตรีซึ่งทำสงครามกับมนุษย์อย่างทรหด ไม่ค่อยกระจ่างชัดนักว่ารัฐอุตสาหกรรมอาจจะรักสงบหรือว่ามีศีลธรรมมากกว่ารัฐศักดินาแบบ"ทหาร" ที่มาก่อนหน้านั้น สงครามที่รุนแรงที่สุดของเอเธนส์เกิดขึ้นภายหลังการที่ชุนนางศักดินามอบอำนาจให้กับพ่อค้าชั้นกลางเป็นเวลานาน และประเทศในยุโรปสมัยใหม่ดูจะทำสงครามโดยปราศจากสติ ไม่ว่ามันจะเป็นสังคมอุตสาหกรรมหรือไม่ก็ตาม อุตสาหกรรมแบบจักรวรรดินิยมอาจจะเป็นพวกซึ่งนิยมลัทธิทหารได้เท่า ๆ กับราชวงศ์ที่หิวกระหายดินแดน รัฐสมัยใหม่ที่ปกครองโดยระบบทหารมากที่สุดคือรัฐที่เป็นหนึ่งในสองของชาติผู้นำทางอุตสาหกรรมของโลกยิ่งไปกว่านั้นความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วของเยอรมันได้รับการสนับสนุนมากกว่าการขัดขวางจากการควบคุมของรัฐเกี่ยวกับการขนส่ง และการค้าสังคมนิยมเป็นการพัฒนาของอุตสาหกรรมมากกว่าลัทธิทหารอย่างเห็นได้ชัด สเปนเซอร์เขียนหนังสือขึ้นในระยะที่อังกฤษค่อนข้างจะโดดเดี่ยว เลยทำให้อังกฤษเป็นนักนิยมความสงบ (ในยุโรป) และเมื่อความยิ่งใหญ่ในทางการค้าและอุตสาหกรรมทำให้อังกฤษกลายเป็นผู้ที่เชื่อในการค้าเสรี สเปนเซอร์คงจะตระหนกหากเขาจะมีชีวิตยืนยาวมาจนได้เห็นว่าทฤษฎีการค้าเสรีได้ลับสูญลงอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับความยิ่งใหญ่ทางการค้าและอุตสาหกรรม และความสงบได้สูญหายไปอย่างไรเมื่อเยอรมนีโจมตีเบลเยี่ยมและคุกคามความโดดเดี่ยวของอังกฤษ และแน่ละที่สเปนเซอร์กล่าวถึงคุณค่าของรัฐอุตสาหกรรมเกินความจริงไป เขาเกือบจะตาบอดกับการหาประโยชน์อย่างป่าเถื่อนซึ่งแพร่หลายในอังกฤษก่อนที่รัฐจะยื่นมือเข้าไปบรรเทามัน สิ่งที่เขามองเห็นทั้งหมด "ในกลางศตวรรษของเราโดยเฉพาะในอังกฤษคือเสรีภาพของบุคคลที่มีมากกว่าที่เคยเป็นมา"[116] จึงไม่น่าแปลกใจที่จะได้เห็นนิทซ์ชีมีปฏิกิริยาขยะแขยงต่อระบบอุตสาหกรรม และได้สรรเสริญคุณค่าของชีวิตทหารอย่างเกินความจริงเป็นการตอบแทน"[117]

การเปรียบเทียบองค์กรของสังคมอาจจะนำสเปนเซอร์ไปสู่รัฐแบบสังคมนิยม หากว่าหลักเหตุผลของเขาจะมีพลังมากกว่าความรู้สึก ทั้งนี้เพราะรัฐสังคมนิยมหมายถึงการรวมความแตกต่างทั้งหลายในระดับที่สูงกว่าสังคมแบบเสรีนฐศาสตร์เสรี โดยมาตรฐานจากสูตรของเขาสเปนเซอร์จำจะต้องประกาศว่าเยอรมนีเป็นรัฐสมัยใหม่ที่วิวัฒน์ถึงขีดสูงสุด เขาพยายามที่จะแก้ข้อนี้ด้วยการอภิปรายว่าความแตกต่างเกี่ยวข้องกับเสรีภาพของส่วนอื่น และ

---

[116] **Sociology**, III, 607 เปรียบเทียบกับ The Study of Sociology, p. 335. "หลักฐานคือค่าแรงสูงมักมีผลต่อการใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยหรือล้มมากเกินไป"

[117] เปรียบเทียบกับ **The Joyful Wisdom**, sec. 40

เสรีภาพเช่นนั้นมีนัยถึงการปกครองน้อยที่สุด ทว่าข้อความนี้แตกต่างจากข้อความที่เราได้ยินเกี่ยวกับ "การประสานกันของความแตกต่าง" ในร่างกายมนุษย์ การรวมกันและการวิวัฒน์แทบจะไม่เหลือที่ว่างให้กับเสรีภาพของแต่ละส่วนเลย สเปนเซอร์ตอบว่าในสังคมสติจะอยู่ในแต่ละส่วน ส่วนในร่างกายนั้นสติจะอยู่ในส่วนรวม ทว่าสติของสังคม-สติของผลประโยชน์และกระบวนการของกลุ่มจะรวมกันอยู่ในสังคมดังเช่นที่สำนึกส่วนบุคคลจะอยู่ในปัจเจกบุคคล พวกเราน้อยคนที่จะมี "ความรู้สึกถึงรัฐ" สเปนเซอร์ช่วยเราให้รอดพ้นจากรัฐสังคมนิยมที่จัดระบบด้วยการเสียสละความคงเส้นคงวาและหลักเหตุผลของเขา

และเพียงแต่ทำด้วยการกล่าวเกินความจริงเฉพาะตัว เราจะต้องระลึกไว้ว่าสเปนเซอร์ตกอยู่ในระหว่างยุคสองยุคกล่าวคือความคิดทางการเมืองของเขาก่อตัวขึ้นมาในยุคของ*การค้าแบบเสรี* และภายใต้อิทธิพลของอดัม สมิธ ในขณะที่เขามีชีวิตช่วงหลังอยู่ในระยะที่*อังกฤษกำลังดิ้นรนที่จะแก้ไขความผิดพลาดของรัฐอุตสาหกรรมของตนด้วยการควบคุมทางสังคม* เขาไม่เคยเหนื่อยที่จะกล่าวซ้ำถึงข้อโต้แย้งเรื่องการแทรกแซงของรัฐ เขาคัดค้านการศึกษาที่รัฐอุปถัมภ์หรือการปกป้องประชากรของรัฐจากการฉ้อฉลทางการเงิน[18] ครั้งหนึ่งเขาได้อภิปรายว่าแม้กระทั่งการจัดการเรื่องสงครามก็ควรจะเป็นเรื่องของบุคคลมิใช่รัฐ[19] ดังที่เวลส์สรุปไว้ว่าเขาปรารถนาจะ "ยกระดับความปราศจากเล่ห์กระเท่ห์ของมหาชนไปสู่ศักดิ์ศรีของนโยบายระดับชาติ" เขานำต้นฉบับไปให้ผู้พิมพ์ด้วยตนเองด้วยความไม่วางใจในสถาบันของรัฐเพียงพอที่จะมอบต้นฉบับให้อยู่ในความคุ้มครองของไปรษณีย์[20] เขาเป็นคนที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคลอย่างรุนแรงและมักจะยืนยันที่จะอยู่ตามลำพังจนน่าโมโห และกฎหมายที่ออกใหม่ทุกครั้งนั้นดูจะเป็นการรุกล้ำเสรีภาพส่วนตัวของเขาเสมอ เขาไม่สามารถเข้าใจข้อโต้แย้งของเบนจามิน คิดด์ ที่ว่าเมื่อการคัดเลือกตามธรรมชาติดำเนินงานของมันกับกลุ่มการแข่งขันของชนชั้นและของชาติมีมากขึ้นทุกที มันจะดำเนินการกับปัจเจกบุคคลน้อยลงทุกที ดังนั้น การใช้หลักครอบครัว (ซึ่งคนที่อ่อนแอจะได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่แข็งแรง) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงไว้ซึ่งเอกภาพและพลังของกลุ่มมาประยุกต์จึงขยายกว้างขึ้น จุดที่สเปนเซอร์ละเลยคือจุดที่ว่าเหตุใดรัฐจะต้องปกป้องประชากรจากอำนาจทางกายภาพซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อสังคม และปฏิเสธการปกป้องอำนาจทางเศรษฐกิจที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม เขาเหยียดหยามการเปรียบเทียบรัฐบาลและประชากรเป็น เสมือนบิดามารดากับบุตรว่าเป็นการเปรียบเทียบแบบเด็ก การเปรียบเทียบที่แท้จริงควรจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างการช่วยเหลือของพี่น้อง การเมืองของเขามีลักษณะเป็นแบบลัทธิตารวินมากกว่าชีววิทยาของเขาเสียอีก

---

118 Autob; II, 5

119 I, 239

120 Collier, in Royce, 221

ทว่าคำวิจารณ์เหล่านี้ดูจะเพียงพอแล้ว ขอให้เราหันกลับมาดูที่ตัวบุคคลอีกครั้ง และพิจารณาเขาด้วยทัศนะที่ยุติธรรมเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของงานของเขา

IX.บทสรุป

หลักข้อแรก (First Principles) ทำให้สเปนเซอร์แทบจะเป็นนักปรัชญาที่มีชื่อที่สุดในสมัยของเขา หนังสือได้รับการแปลออกมาเกือบทุกภาษาในยุโรปแม้กระทั่งในภาษารุสเซีย ซึ่งหนังสือต้องเผชิญการตรวจสอบของรัฐบาลและมีชัย เขาได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปราชญ์ผู้สนับสนุนวิญญาณแห่งยุค และอิทธิพลของเขาไม่เพียงแต่แพร่ไปในความคิดของคนยุโรปเท่านั้น หากแต่ยังมีผลต่อกระบวนการสัจนิยมของวรรณคดีและศิลปะอย่างจริงจังใน ค.ศ.1869 เขารู้สึกอัศจรรย์ใจที่พบว่า **หลักข้อแรก** ถูกนำไปใช้เป็นตำราเรียนที่ออกซฟอร์ด[121] ที่วิเศษยิ่งไปกว่านั้นก็คือหลังจาก ค.ศ.1870 หนังสือของเขาเริ่มนำรายได้กลับมาให้เขาซึ่งทำให้การเงินของเขามั่นคงขึ้น ในบางครั้งผู้ชื่อชื่นชมเขาส่งของขวัญจำนวนมากมาให้ซึ่งเขามักจะส่งคืนไปเสมอ เมื่อพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่สอง เสด็จมาลอนดอน และได้แสดงความปรารถนาที่จะพบปราชญ์ผู้มีชื่อของอังกฤษกับลอร์ดดาร์บี ดาร์บีได้เชิญสเปนเซอร์ ฮักซเลย์ ทินดอลล์ เป็นต้น คนอื่น ๆ ไปเข้าเฝ้า ทว่าสเปนเซอร์ไม่ได้ไปปรากฏตัว เขาสังสรรค์เฉพาะกับผู้ใกล้ชิดจำนวนน้อย เขาได้บันทึกไว้ว่า "ไม่มีบุคคลใดที่จะเทียบได้กับหนังสือของเขา ผลผลิตที่ดีที่สุดจากกิจกรรมทางปัญญาจะอยู่ในหนังสือซึ่งสิ่งดีที่สุดเหล่านี้ จะแยกตัวมันออกจากผลผลิตที่ด้อยกว่าซึ่งผสมปนเปอยู่ในการพูดคุยประจำวัน"[122] เมื่อมีผู้ยืนยันจะมาเยี่ยมเขา เขาใช้เครื่องอุดหูและนั่งฟังการสนทนอย่างสงบ

ออกจะเป็นการแปลกอยู่ที่จะต้องกล่าวว่าชื่อเสียงของเขาหายวับไปเกือบจะทันควันพอ ๆ กับ ที่มันเข้ามา เขามีชีวิตยืนยาวกว่าจุดสุดยอดของชื่อเสียงของเขา และในชีวิตช่วงสุดท้ายเขาก็ประสบกับความเศร้าที่ได้เห็นว่า คำพูดอันยืดยาวของเขามีอำนาจน้อยเต็มที่ที่จะหยุดกระแสของกฎหมายแบบบิดาปกครอง เขากลายมาเป็นคนที่ชนทุกชั้นไม่นิยม ผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเขาได้รุกล้ำเข้าไปในงานของคนเหล่านั้นก็ได้ประณามเขาด้วยการแสร้งสรรเสริญ โดยไม่ยอมรับรู้ถึงสิ่งซึ่งเขาได้ทำไว้และย้ำแต่ความผิดพลาดของเขา และสังฆราชทุกลัทธิได้ร่วมมือกันกำหนดโทษชั่วกัปกัลป์แก่เขา สมาชิกของพรรคกรรมกรซึ่งพึงพอใจกับการคัดค้านสงครามของเขา ก็หันหนีเขาด้วยความโกรธเมื่อเขาเปิดใจกล่าวถึงสังคมนิยมและการเมืองของสมาพันธ์การค้า ในขณะที่พวกจารีตนิยมซึ่งชอบทัศนะว่าด้วยสังคมนิยมของเขาก็รังเกียจเขาเพราะเขามีทัศนะที่ไม่เชื่อในพระเจ้าหรือนรกสวรรค์ เขาได้กล่าวอย่างละห้อยว่า "ข้าพเจ้าเป็นทอรีมากกว่าทอรีคนใดและเป็นพวกหัวรุนแรงยิ่งกว่าพวกหัว

---

121 Autob; II, 242

122 Autob, I, 423

รุนแรงคนใด"[123] เขามีความจริงใจอย่างจริงจังและสร้างความขุ่นเคืองให้กับคนทุกกลุ่มด้วยการพูดเกี่ยวกับทุกเรื่องอย่างเปิดเผย หลังจากที่แสดงความเห็นใจคนงานซึ่งเป็นเหยื่อของนายจ้าง เขาก็ได้เสริมว่าคนงานก็จะมีลักษณะครองอำนาจเช่นนี้เหมือนกันหากตำแหน่งกลับกัน และหลังจากที่แสดงความเห็นใจสตรีว่าเป็นเหยื่อของบุรุษ เขาก็ไม่ลืมที่จะเพิ่มเติมอีกว่าบุรุษก็เป็นเหยื่อของสตรีตราบที่สตรีสามารถจัดการได้ เขาก้าวไปสู่ความชราอย่างโดดเดี่ยว

เมื่อเขาแก่ตัวลง การคัดค้านของเขาเริ่มนุ่มนวลขึ้น ความคิดเห็นมีความรุนแรงน้อยลง เขามักจะหัวเราะเยาะกษัตริย์ที่เป็นเพียงเครื่องประดับของอังกฤษ บัดนี้เขาแสดงทัศนะว่าไม่มีสิทธิอันใดที่จะทำให้พสเมืองชาตกษัตริย์เฉกเช่นเดียวกับที่ไม่มีสิทธิใดที่จะแย่งตุ๊กตาไปจากเด็ก[124] เช่นเดียวกับในศาสนาเขารู้สึกว่า เป็นสิ่งไร้สาระและปราศจากเมตตาที่จะไปก่อกวนความศรัทธาตามจารีตนิยมซึ่งมีอิทธิพลที่เป็นประโยชน์และปลอบใจ[125] เขาเริ่มตระหนักว่าความเชื่อทางศาสนาและขบวนการทางการเมืองนั้นสร้างขึ้นจากความต้องการและแรงกระตุ้นซึ่งอยู่นอกเหนือจากการโจมตีของปัญญาชน และเขาเริ่มเคยชินกับการมองโลกดำเนินไปโดยมิได้เอาใจใส่กับหนังสือเล่มหนาที่เขาโยนไปในทิศทางของมัน เมื่อมองย้อนกลับไปสู่งานที่เขาตรากตรำมา เขาคิดว่าเขาโฉดเขลาที่แสวงหาความมีชื่อเสียงทางอักษรศาสตร์แทนที่จะมีชีวิตที่มีความสุขอย่างง่าย ๆ[126] *เมื่อเขาถึงแก่กรรมใน ค.ศ.1903 เขาได้คิดว่างานของเขานั้น* เป็นงานที่ทำอย่างไร้ผล[127]

ในบัดนี้เรารู้แล้วว่ามิได้เป็นเช่นนั้น ความเสื่อมในชื่อเสียงของเขาเป็นส่วนหนึ่งแห่งปฏิกิริยาของพวกเฮเกลแบบอังกฤษที่มีต่อปฏิฐานนิยม การฟื้นตัวของสิทธิเสรีนิยมจะนำเขากลับมาสู่ฐานะของนักปรัชญาอังกฤษผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษของเขา เขาหยิบยื่นการสัมผัสใหม่ ๆ กับสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ปรัชญาและยังนำสัจนิยมมาสู่ปรัชญาอีกด้วย ทำให้ปรัชญาเยอรมนีดูซีดจางและเลื่อนลอยเมื่อเทียบเคียงกัน เขาได้สรุปยุคของเขาอย่างที่ไม่เคยมีผู้ใดหลังจากตังเตได้ทำมาก่อน และเขาได้ประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการรวมความรู้ที่กว้างขวาง ซึ่งการวิจารณ์เกือบจะต้องเงียบเสียงด้วยความสำเร็จของเขา เราได้มายืนอยู่ ณ

---

123 II, 431

124 Elliott, p. 66

125 Rutob, II, 547

126 II, 534

127 Thomson, p. 51

จุดสูงสุดที่เขาได้ต่อสู้และลงแรงจนได้ชัยชนะมาให้เรา เราดูจะอยู่สูงกว่าเขาเพราะเขาได้ยกเราขึ้นไว้บนบ่าของเขา สักวันหนึ่งเมื่อการทิ่มแทงจากศัตรูของเขาถูกลืมเลือนเราจะให้ความยุติธรรมที่ดีกว่าแก่เขา

บันทึกผู้แปล

อีเลียด (Iliad) มหากาพย์เล่มสำคัญของกรีก ประพันธ์โดยโฮเมอร์

บทที่ 9

ฟรีดริช นิทซ์ชี่

I. เชื้อสายของนิทซ์ชี่

นิทซ์ชี่เป็นผู้สืบเชื้อสายจากดาร์วินและเป็นพี่น้องของบิสมาร์ค การที่เขาเยาะเย้ยพวกวิวัฒนาการของอังกฤษและพวกชาตินิยมเยอรมันเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญนัก เขาคุ้นเคยกับการติเตียนคนซึ่งมีอิทธิพลต่อเขามากที่สุด ซึ่งเป็นวิธีปกปิดหนี้ของเขาโดยไม่รู้ตัว

ปรัชญาจริยธรรมของสเปนเซอร์มิได้เกี่ยวพันกับทฤษฎีวิวัฒนาการโดยตรง หากชีวิตเป็นการต่อสู้เพื่อดำรงอยู่โดยมีคนซึ่งเหมาะสมที่สุดเป็นผู้อยู่รอดแล้ว พละกำลังและการจะกลายมาเป็นคุณธรรมสูงสุดและความอ่อนแอเป็นความบกพร่องประการเดียว*ความดี* คือสิ่งที่อยู่รอดและการได้ชัยชนะ *ความชั่ว* คือสิ่งที่พ่ายแพ้และล้มเหลว มีเพียงคนขี้ขลาดแห่งลัทธิดาร์วินของอังกฤษในตอนกลางรัชสมัยของพระนางเจ้าวิคตอเรีย และพวกชนชั้นกลางที่น่านับถือในกลุ่มปฏิฐานนิยมของฝรั่งเศส รวมทั้งกลุ่มสังคมนิยมเยอรมันที่จะปกปิดข้อสรุปที่หลีกเลี่ยงไม่ได้นี้ไว้ คนเหล่านี้กล้าหาญพอที่จะปฏิเสธเทววิทยาแบบคริสต์ ทว่าหาได้กล้าพอที่จะใช้เหตุผลปฏิเสธความคิดทางศีลธรรม การบูชาคนซึ่งปวกเปียกและอ่อนโยนตลอด

จนเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่นเป็นที่ตั้งซึ่งเป็นผลิตผลจากเทววิทยานั้น *ไม่* พวกเขาเลิกเป็นแองกลิคันหรือคาทอลิกหรือลูเธอร์แรน ทว่าหาได้กล้าพอที่จะเลิกเป็นชาวคริสต์ไม่นี่คือข้อโต้แย้งของฟรีดริช นิทซ์ชี่

> "แรงกระตุ้นอันลึกลับที่มีต่อนักคิดอิสระของฝรั่งเศส ตั้งแต่วอลแตร์จนถึงออกุสต คองท์นั้น มิได้อยู่เบื้องหลังของอุดมคติแบบชาวคริสต์..แต่จะชิงตัดหน้าเมื่อมีโอกาสความคิดของคองท์ที่ว่า "อยู่เพื่อบุคคลอื่น" นั้นล้ำหน้ากว่าความเป็นชาวคริสต์ที่อยู่ในศาสนาคริสต์เสียด้วยซ้ำ ในเยอรมัน เรามีโซเป็นเฮาเออร์ และในอังกฤษก็มีจอห์น สจ๊วต มิลล์ ซึ่งนำชื่อเสียงโด่งดังมาให้ทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้สึกเมตตา ความสงสารและความเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นในฐานะเป็นหลักของการกระทำ... ระบบสังคมนิยมทั้งหลายได้วางตัวของมันเองไว้อย่างไม่ตั้งใจ.....บนรากฐานร่วมกันของทฤษฎีเหล่านี้"[1]

ดาร์วินได้ทำให้งานของพวกเอ็นไซโคลบีเดียสมบูรณ์ขึ้นโดยมิได้ตั้งใจ พวกเอ็นไซโคลบีเดียได้ย้ายรากฐานทางเทววิทยาของศีลธรรมสมัยใหม่ ทว่าเขากลับมิได้แตะต้องหรือทำลายตัวศีลธรรม แต่ปล่อยให้มันลอยอยู่ในอากาศอย่างน่าอัศจรรย์ เพียงลมแผ่ว ๆ ของชีววิทยาเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็จะทำให้ความหลอกลวงซึ่งหลงเหลืออยู่หมดไปในไม่ช้า คนที่สามารถคิดได้อย่างกระจ่างชัดจะตระหนักได้เช่นเดียวกับผู้รู้ในทุกยุคทุกสมัย ว่าในสงครามที่เราเรียกว่าชีวิตนั้นสิ่งซึ่งเราต้องการมิใช่ความดีจากแต่เป็นพลัง มิใช่ความอ่อนน้อมถ่อมตน หากแต่เป็นความภาคภูมิ มิใช่การปราศจากอัตตา หากแต่เป็นการใช้ปัญญาเป็นที่ตั้ง ความเสมอภาคและประชาธิปไตยนั้นเป็นอุปสรรคต่อการเลือกสรรและการอยู่รอด และมิใช่ฝูงชนหากแต่เป็นอัจฉริยะที่เป็นเป้าหมายของวิวัฒนาการ มิใช่ "ความยุติธรรม" หากแต่เป็นอำนาจซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดถึงความแตกต่างและจุดหมายทั้งหลายนี่คือสิ่งที่ฟรีดริช นิทซ์ชี่เห็น

หากสิ่งเหล่านี้เป็นจริง คงจะไม่มีอะไรวิเศษและสำคัญยิ่งไปกว่าบิสมาร์ค นี่คือคนซึ่งรู้จักความจริงของชีวิต คนซึ่งกล่าวอย่างตรง ๆ ว่า "ไม่มีการเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นในระหว่างชาติ" และปัญหาของสมัยใหม่จะต้องตัดสินด้วยเลือดและเหล็กมิใช่การออกเสียงและการใช้วาทะศิลป์ ดูเขาจะเป็นลมพายุซึ่งจะชำระล้างยุโรปที่ผุพังด้วยความหลอกลวงและประชาธิปไตย รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า "อุดมคติ"

ภายในระยะเวลาสั้น ๆ สองสามเดือนเขาได้ทำให้ออสเตรียที่เสื่อมโทรมยอมรับความเป็นผู้นำของเขา ในสองสามเดือนอีกเช่นกันเขาได้ทำให้ฝรั่งเศสที่มืนงงด้วยตำนาน

---

[1] อ้างจาก Faquet on **Reading Nietzsche**, New York, 1918 : p. 71

ของนโปเลียนต้องหมอบราบให้เขา และในช่วงเวลาสั้น ๆ สองสามเดือนอีกเช่นกันที่เขาได้บีบบังคับ "รัฐ" เล็ก ๆ ของเยอรมัน กษัตริย์ที่ปราศจากความสลักสำคัญ เจ้าและอำนาจทั้งหลายให้รวมกันเป็นอาณาจักรที่ทรงอำนาจ นับเป็นสัญญลักษณ์ของศีลธรรมแห่งพลังแบบใหม่ ความเติบโตในการแข่งขันทางกองทัพและอุตสาหกรรมของเยอรมันโหมนี้ต้องการกระบอกเสียง การสร้างสงครามต้องอาศัยปรัชญามาเป็นเหตุผลสนับสนุน ศาสนาคริสต์ปราศจากเหตุผลที่จะสนับสนุน ทว่าลัทธิดาร์วินสามารถหาเหตุผลให้ได้ด้วยความกล้าหาญเพียงนิดเดียวก็สามารถจะทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ

นิทซ์ชีมีความกล้าชนิดนั้นและกลายมาเป็นกระบอกเสียง

II. วัยหนุ่ม

บิดาของเขาเป็นพระและครอบครัวทั้งข้างบิดาและมารดาก็สืบเชื้อสายมาจากตระกูลที่เป็นพระมาหลายชั่วคน เขาเองก็เป็นนักเทศน์จนวาระสุดท้าย เขาโจมตีศาสนาคริสต์เพราะศีลธรรมของคริสต์ฝังอยู่ในตัวของเขามากมาย ปรัชญาของเขาเป็นความพยายามที่จะสร้างความสมดุลและแก้ไขแนวโน้มที่จะมีความอ่อนโยน ความกรุณาและความสงบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยการคัดค้านอย่างรุนแรง สิ่งนี้เป็นการหมิ่นประมาทครั้งสุดท้ายที่คนดี ๆ ของเจนัวจะเรียกเขาว่า "นักบุญ" ใช่หรือไม่ มารดาของเขาเป็นสตรีผู้เคร่งศาสนา และนับถือลัทธิพิวริตันแบบเดียวกับลัทธิที่อบรมอิมมานูเอล คานท์มา และบางทีอาจจะมีข้อยกเว้นที่ร้ายแรงประการหนึ่งคือ นิทซ์ชียังคงเป็นคนเคร่งศาสนาและเป็นพิวริตันบริสุทธิ์ราวกับรูปปั้นจนกระทั่งวาระสุดท้าย ดังนั้นเขาจึงโจมตีลัทธิพิวริตันและความเคร่งศาสนา นักบุญผู้ซื่อตรงช่างปรารถนาจะเป็นคนบาปอย่างรุนแรงอะไรเช่นนี้

เขาถือกำเนิดที่เริคเค่น ปรัสเซีย เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1844 ซึ่งเผอิญตรงกับวันคล้ายวันพระราชสมภพของกษัตริย์เฟรดเดอริค วิลเลียม IV ซึ่งครองราชย์อยู่ในขณะนั้น บิดาของเขาซึ่งเป็นผู้สอนสมาชิกหลายคนในราชตระกูล ยินดีกับความบังเอิญแบบชาตินิยมเช่นนี้จึงตั้งชื่อเด็กชายตามพระนามของกษัตริย์ "ในบรรดาเหตุการณ์ทั้งหมด ข้อได้เปรียบในการเลือกวันนี้เป็นวันเกิดของข้าพเจ้าก็คือ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าเป็นเด็ก วันเกิดของข้าพเจ้าเป็นวันรื่นเริงของรัฐ"[2]

มรณกรรมก่อนวัยอันควรของบิดา ทำให้เขากลายเป็นเหยื่อของสตรีผู้เคร่งศาสนาในบ้านซึ่งเลี้ยงดูเขาจนเขาเกือบจะกลายเป็นสตรีที่ละเอียดอ่อนและอ่อนไหว เขาเกลียดชังเด็กเกเรในละแวกบ้านซึ่งขโมยรังนก บุกรุกเข้าไปขโมยผลไม้ในสวนเล่นเป็นทหารและโกหกเพื่อนร่วมชั้นเรียกเขาว่า "พระน้อย ๆ" และคนหนึ่งในกลุ่มได้บรรยายว่าเขาเป็น "พระเยซู

---

[2] **EccoHomo**, ฉบับเป็นภาษาอังกฤษ, บรรณาธิการ Levy, หน้า 15

ไนโบสถ์" เป็นความสุขของเขาที่จะได้แยกตัวเองออกไปนั่งอ่านคัมภีร์ไบเบิลตามลำพังหรืออ่านด้วยความซาบซึ้งให้ผู้อื่นฟังจนกระทั่งผู้ฟังน้ำตาไหล ทว่าในตัวของเขาก็มีความอดทนที่ผิดปกติและความภูมิใจแฝงอยู่ เมื่อเพื่อนนักเรียนแสดงความสงสัยในเรื่องของมูซีอุสเซโวลา เขาจุดไม้ขีดกำหนึ่งไว้ในอุ้งมือและปล่อยมันไว้อย่างนั้นจนกระทั่งไม้ขีดเหล่านั้นมอดไหม้หมด[3] เป็นเหตุการณ์ปกติสำหรับเขา ตลอดชีวิตของเขาเขาต้องหาวิธีสร้าง ความเข้มแข็งทั้งทางกายและทางปัญญาให้กับตนเอง เพื่อจะได้เป็นซายซาตรีในอุดมคติ "สำหรับข้าพเจ้าแล้ว สิ่งที่ข้าพเจ้ามิได้เป็นคือพระเจ้าและคุณธรรม"[4]

เมื่อมีอายุได้สิบแปดเขาหมดศรัทธาในพระเจ้าของบรรพบุรุษของเขา และใช้เวลาที่เหลือในชีวิตทั้งหมดแสวงหาพระเจ้าองค์ใหม่ เราคิดว่าเขาได้พบในยอดมนุษย์ เขาได้กล่าวในภายหลังว่าเขายอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ทว่าเขาเป็นผู้ซึ่งมีวิสัยที่จะหลอกตนเองอย่างง่ายดาย และเป็นผู้เขียนอัตชีวประวัติที่ไว้ใจไม่ได้ เขากลายมาเป็นคนซึ่งชอบเยาะเย้ยถากถางคุจเดียวกับผู้วางเดิมพันไว้กับการโยนลูกเต๋าครั้งเดียวและแพ้ ศาสนาเคยเป็นแกนสำคัญของชีวิตเขามาก่อน และบัดนี้ชีวิตคว่างเปล่าและปราศจากความหมาย เขาก้าวเข้าไปสู่วะยะของความสำมะเลเทเมากับเพื่อนร่วมมหาวิทยาลัยที่บอนน์และไลป์ซิก ทันทีและสามารถเอกชนะความพิถีพิถัน ซึ่งเคยทำให้เขาลำบากในเรื่องศิลปะของซายซาตรีเกี่ยวกับการสูบบุหรี่และดื่มสุรา ทว่าไม่ช้าสุรานารีและยาสูบก็ทำให้เขาขยะแขยง เขามีปฏิกิริยาด้วยการเหยียดหยามเบียร์อ่อยของชีวิตและยุคของเขา คนซึ่งดื่มสุราและสูบกล้องไม่สามารถจะมีสัญชานที่แจ่มชัดหรือ คิดอย่างฉลาดได้

ประมาณระยะนี้ ค.ศ.1865 ที่เขาได้ค้นพบหนังสือเรื่อง**โลกในฐานะเจตจำนงและความคิด**ของโชเปนเฮาเออร์และได้พบ "กระจกที่ส่องให้เห็นโลกชีวิตและธรรมชาติของข้าพเจ้าเองซึ่งพรรณาไว้ด้วย ความสง่างามอย่างน่าตระหนกเป็นที่ยิ่ง"[5] เขานำหนังสือนั้นกลับที่พักและอ่านทุกตัวอักษรอย่างหิวกระหาย "ดูราวกับว่าโชเปนเฮาเออร์พูดกับข้าพเจ้าเป็นส่วนตัวโดยตรง ข้าพเจ้ารู้สึกถึงความกระตือรือร้นของเขาและดูราวกับว่าเห็นเขาอยู่ตรง

---

[3] Mencken, **The Philosophy of Friedrich Nietzsche**, Boston, 1913, p. 10

[4] **Thus Spake Zarathustra,** หน้า 123 งานชิ้นนี้จะถูกอ้างในครั้งต่อไปว่า "Z" และชื่อดังต่อไปนี้ (ในคำแปลภาษาอังกฤษ) จะถูกอ้างด้วยอักษรตัวแรก **The Birth of Tragedy** (1982), **Thoughts out of Season** (1873-76) **Human All Too Human** (1876-80) **The Dawn of Day** (1881) ***The Joyful Wisdom*** *(1882)* ***Beyond Good and Evil*** *(1882)* ***The Genealogy of Morals*** (1887) **The Case of Wagner** (1888) **The Twilight of the Idols** (1888) **Anti Christ** (1889) **Ecce Homo** (1889) **The will to Power** (1889) บางหเล่มที่ดีที่สุดที่จะเป็นการแนะเกี่ยวกับตัวนิทชี่เองคือ **Beyond Good and Evil Zarathustra** ค่อนข้างจะคลุมเครือและครึ่งหลังลูจเฌ่งต่อเติมให้ละเอียด **The Will To Power** มีเนื้อหาสาระมากกว่าหนังสือเล่มอื่น ๆ ประวัติชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุดคือฉบับของ *Frau Forster-Nietzsche* ของ *Halevy* นั้นสั้นกว่าและดี Salter : **Nietzsche The Thinker** *(New York 1917)* เป็นการตีแผ่อย่างเป็นวิชาการ

[5] E.T. คำนำ , p. XVII

หน้าข้าพเจ้า ทุกบรรทัดเรียกร้องให้สละ ปฏิเสธ และตัดกิเลส"[6] ความหมั่นมั่วของปรัชญาของโชเปนเฮาเออร์ประทับอยู่ในความคิดของเขาอย่างถาวร ไม่เฉพาะเมื่อเขาเป็นสาวกของ *"โชเปนเฮาเออร์ในฐานะนักการศึกษา"* (ชื่อของความเรียงบทหนึ่งของเขา) เท่านั้น แม้เมื่อเขาปฏิเสธทฤษฎีนิยมว่าเป็นความเสื่อมแบบหนึ่ง ลึกลงไปแล้วเขาก็ยังเป็นผู้ปราศจากความสุขราวกับว่าระบบประสาทของเขาถูกสร้างขึ้นมาอย่างประณีต เพื่อรับความทุกข์และการยกย่องโศกนาฏกรรมเป็นความสุขของชีวิตก็เป็นเพียงการหลอกตัวเองอีกครั้งหนึ่ง มีเพียงสปิโนซาและเกอเตเท่านั้นที่จะช่วยเขาให้รอดพ้นจากโชเปนเฮาเออร์ แม้เขาจะสอนเรื่องของอารมณ์ที่ไม่ผันแปรและความรักตัวเองก็ตามเขาไม่เคยปฏิบัติในสิ่งเหล่านี้ ความสงบของนักปราชญ์และการระงับของจิตใจที่สมดุลย์ไม่เคยเป็นของเขา

เมื่อมีอายุได้ยี่สิบสามปีเขาถูกเกณฑ์เป็นทหาร เขาคงยินดีที่จะได้รับการยกเว้น เพราะสายตาสั้นและเป็นบุตรชายคนเดียวของแม่ม่าย แม้กระนั้นกองทัพก็รับเขา แม้แต่นักปรัชญาก็ได้รับการต้อนรับให้เป็นคนบรรจุกระสุนปืนใหญ่ในวันเวลาอันยิ่งใหญ่แห่งสงครามที่ซาโดวาและซีดาน อย่างไรก็ตามการตกจากหลังม้าซึ่งทำให้กล้ามเนื้อหน้าอกฉีกทำให้นายสิบผู้ทำหน้าที่เกณฑ์คนจำต้องปล่อยเหยื่อไป นิทซ์ชี่มิเคยฟื้นตัวจากการบาดเจ็บครั้งนี้เลย ประสบการณ์จากกองทัพของเขาสั้นเสียจนกระทั่งเขาละมาด้วยความเข้าใจผิดเกี่ยวกับทหารมากมายพอ ๆ กับที่เขามีตอนเข้าไป ความเข้มงวดของชีวิตแห่งการออกคำสั่งและรับคำสั่ง ความอดทนและระเบียบ สอดคล้องกับจินตนาการของเขามาก บัดนี้เขาเป็นอิสระจากความจำเป็นที่จะต้องตระหนักถึงอุดมคตินี้ด้วยตนเองแล้ว ดังนั้นเขาจึงหันมาบูชาทหารเพราะสุขภาพของเขาไม่เอื้ออำนวยให้เขาเป็นทหารได้

จากชีวิตทหารเขาก็ก้าวไปสู่สิ่งซึ่งตรงกันข้ามคือชีวิตทางวิชาการของนักภาษาศาสตร์และแทนที่จะเป็นนักรบเขาก็กลายมาเป็นผู้ได้รับปริญญาเอก เมื่อมีอายุยี่สิบห้าเขาได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์วิชานิรุกติศาสตร์โบราณที่มหาวิทยาลัยบาเซิล ซึ่งห่างไกลจนเขาสามารถชื่นชมกับการนองเลือดอันน่าถากถางของบิสมาร์คได้ เขามีความเสียใจอย่างประหลาดที่ต้องรับงานนั่งเก้าอี้ที่แสนจะไม่เป็นวีรบุรุษเช่นนี้ ในด้านหนึ่งเขาปรารถนาจะมีอาชีพสามัญที่เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นเช่นแพทย์ แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ได้พบว่าตนเองสนใจดนตรี เขาได้กลายมาเป็นนักเปียโนกลาย ๆ และได้เขียนเพลงทำนองผสมสำหรับเปียโน เขากล่าวว่า "หากขาดดนตรีเสียแล้วชีวิตคงจะเป็นความผิดพลาด[7]

ไม่ไกลจากเบเซลคือทริชเชนซึ่ง ริชาร์ด วากเนอร์ ยักษ์ใหญ่แห่งวงการดนตรีอาศัยอยู่กับภรรยาของชายอื่น นิทซ์ชี่ได้รับเชิญให้ไปพักที่นั่นในช่วงคริสต์มาสปีค.ศ.1869 เขาเป็นผู้ที่กระตือรือร้นอย่างยิ่งต่อดนตรีในอนาคต และวากเนอร์ก็ไม่เคยเหยียดหยามสมาชิกผู้

---

[6] อ้างโดย MENNCKKEN, p. 18

[7] Letter to Brandes, in Huneker, **Egoists**, New York, 1910, p. 251

มีเกียรติศักดิ์ในการศึกษาและมหาวิทยาลัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชื่อเสียงของเขา ภายใต้มนต์ขลังของคีตกวีผู้ยิ่งใหญ่ นิทซ์ชี่ได้เริ่มเขียนหนังสือเล่มแรกซึ่งจะเริ่มด้วยละครของกรีกและจบลงด้วย **The Ring Of the Nibelungs** หนังสือนี้จะแนะนำวากเนอร์ให้กับโลกในฐานะเอสคิลุสสมัยใหม่ เขาได้ขึ้นไปบนเทือกเขาแอล์ปเพื่อเขียนหนังสือด้วยความสงบห่างไกลจากฝูงชนซึ่งบ้าคลั่ง และ ณ ที่นั้นใน ค.ศ.1870 ก็มีข่าวมาถึงเขาว่าเกิดสงครามระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศส

เขารีรออยู่ วิญญาณของกรีกและเทพธิดาแห่งกวีนิพนธ์ ละคร และปรัชญา รวมทั้งดนตรีได้วางมืออันศักดิ์สิทธิ์ลงบนตัวเขาแล้ว ทว่าเขาไม่สามารถขัดขืนเสียงเรียกร้องแห่งชาติของตนได้ นี่ก็เป็นกวีนิพนธ์เช่นกัน เขาได้บันทึกไว้ว่า " ณ ที่นี้ท่านมีรัฐซึ่งถือขึ้นกำเนิดเป็นอย่างน่าอับอาย ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่เป็นบ่อน้ำแห่งความทุกข์ทรมานที่ไม่เคยแห้งเหือดเป็นประกายไฟซึ่งเผาตัวเขาเองในยามวิกฤติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง กระนั้นก็ตามเมื่อมันเรียกร้องวิญญาณของเราก็ลืมตัว การเรียกร้องอย่างกระหายเลือดของมันทำให้คนส่วนใหญ่ถูกกระตุ้นให้เกิดความกล้าและกลายมาเป็นวีรบุรุษ"[8] ที่แฟรงเฟิร์ตระหว่างทางไปสู่แนวหน้า เขาได้เห็นเหล่าทหารม้าผ่านไปด้วยเสียงฝีเท้าม้าอันคึกคัก ตลอดจนการอวดตัวกั๊วเมือง ขณะนั้นเองที่เขาเกิดสัญชาน เกิดความรู้เองซึ่งจะเป็นที่มาของปรัชญาทั้งมวลของเขา "เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าเกิดความรู้สึกว่า เจตจำนงเพื่อชีวิตอันรุนแรงและสูงส่งมิได้แสดงออกด้วยการดิ้นรนเพื่อชีวิตอย่างน่าสังเวช หากแต่แสดงออกในเจตจำนงเพื่อสงคราม เจตจำนงเพื่ออำนาจและเจตจำนงเพื่อการมีอำนาจเหนือกว่า"[9] สายตาที่บกพร่องทำให้เขาไม่สามารถเข้าร่วมในการเป็นทหารอย่างจริงจังได้และเขาจำต้องพอใจกับหน้าที่พยาบาล และแม้เขาจะได้เห็นความสยดสยองอย่างพอเพียงก็ตาม เขาก็ไม่เคยรู้จักความโชคร้ายจริง ๆ ของ สงครามในสนามรบที่วิญญาณอันชลาดเชลาของเขาจะสร้างให้เป็นอุดมคติด้วยจินตนาการอันเร่าร้อนของผู้ซึ่งขาดประสบการณ์ แม้กระทั่งในหน้าที่ของพยาบาล เขาก็มีความอ่อนไหวจนเกินไป เพียงแต่เห็นเลือดเขาก็รู้สึกไม่สบายเขาสัมเจ็บลงและถูกส่งกลับบ้านด้วยความผิดหวัง ต่อมาในภายหลังเขาก็กลายเป็นผู้ที่มีประสาทอบบางแบบเชลลีและมีกระเพาะแบบคาร์ไลน์ และมีวิญญาณของเด็กหญิงที่แฝงอยู่ในเกราะของนักรบ

III. นิทซ์ชี่และวากเนอร์

ในตอนต้น ค.ศ.1872 เขาได้พิมพ์หนังสือกำเนิดของโศกนาฏกรรมจากวิญญาณ

---

[8] In Haley **Life of Fredrich Nietzsche**, London, 1913, p. 106

[9] In Forster-Nietzsche, **The Young Nietzsche**, London, 1912; p. 235

ของดนตรี (The Birth of Tragedy out of the Spirit of Music)[10] ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกและเล่มเดียวที่สมบูรณ์ของเขา

ยังไม่เคยมีนักนิรุกติศาสตร์คนใดซึ่งสามารถกล่าวอย่างไพเราะเช่นนี้ เขาเล่าถึงเทพเจ้าสององค์ผู้ซึ่งศิลปะของกรีกบูชาครั้งแรกไดโอนีซุส (หรือแบคคัส) เทพแห่งเหล้าองุ่นและความสนุกสนาน เทพแห่งชีวิตที่เฟื่องฟู เทพแห่งความปิติจากการกระทำและการผจญภัย ตลอดจนความทุกข์อย่างไม่พรั่นพรึง เทพแห่งบทเพลง ดนตรี ระบำและละคร และในภายหลังก็มีอพอลโล เทพแห่งสันติ เวลาว่างและความสงบ เทพแห่งระเบียบทางความคิดและความสงบอย่างปราชญ์ เทพแห่งจิตรกรรม ประติมากรรมและมหากาพย์ ศิลปกรีกที่ยิ่งใหญ่คือการประสานกันของอุดมคติทั้งสอง กล่าวคือพลังชายชาตรีอันเข้มแข็งของไดโอนีซุสและความงามเยี่ยงสตรีเพศยั่นสงบเสงี่ยมของอพอลโล ไดโอนีซุสเป็นแรงบันดาลใจให้กับกลุ่มนักร้องและอพอลโลสร้างบทสนทนาในละคร กลุ่มนักร้องเติบโตมาจากขบวนของผู้บูชาไดโอนีซุสที่แต่งตัวเป็นคนครึ่งสัตว์ บทสนทนาเป็นความคิดที่เกิดขึ้นในภายหลังเป็นการไตร่ตรองต่อท้ายประสบการณ์ทางอารมณ์

ลักษณะที่ลึกซึ้งที่สุดของละครกรีกคือ ชัยชนะของไดโอนีซุสเหนือทุนิยมโดยอาศัยศิลปะเป็นสื่อ คนกรีกมิใช่คนซึ่งร่าเริงและมองโลกในแง่ดีดังที่เราพบในบทเพลงสมัยใหม่เกี่ยวกับคนเหล่านี้ เขารู้จักความเจ็บปวดของชีวิตอย่างลึกซึ้งตลอดจนความสิ้นอันน่าเศร้าของมัน เมื่อไมดาสถามไซเลนนัสว่าชะตากรรมใดดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ไซเลนนัสตอบว่า "เผ่าพันธุ์ที่น่าสงสารของวัน บุตรของความบังเอิญและความทุกข์ เหตุใดท่านจึงบังคับให้ข้าพเจ้ากล่าวถึงสิ่งที่หากไม่กล่าวถึงจะเป็นการดี สิ่งที่ดีที่สุดนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ไกลเกินเอื้อม-ไม่เกิดมาไม่เป็นอะไรเลย สิ่งที่ดีเป็นอันดับที่สองคือการตายเมื่ออายุยังน้อย" แน่นอนว่าคนเหล่านี้มิได้เรียนจากโซเปนเฮาเออร์หรือพวกฮินดู ทว่าคนกรีกสามารถเอาชนะความเศร้าจากความเข้าใจนี้ด้วยความเป็นเลิศทางศิลปะ เขาสามารถสร้างบทละครอันน่าตื่นเต้นจากความทุกข์ของตน และได้พบว่า "มันเป็นปรากฏการณ์ที่สุนทรีย์" เป็นเป้าหมายของการไตร่ตรองหรือการสร้างศิลปะ การดำรงชีวิตและโลกจึงดูยุติธรรม"[11] สิ่งที่เป็นเลิศคือการระงับความน่ากลัวด้วยศิลปะ[12] ทุนิยมเป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อม การมองโลกในแง่ดีเป็นเครื่องหมายของความผิวเผิน "การมองโลกในแง่อย่างสลดหดใจ" คือสาระจิตใจของคนแข็งแกร่งซึ่งแสวงหาประสบการณ์อันเข้มข้นและกว้างขวางแม้จะต้องเป็นทุกข์ และพอใจที่ได้พบว่าการต่อสู้คือกฎของชีวิต "โศกนาฏกรรมโดยตัวของมันเองเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่ว่า พวกกรีกมิใช่พวกทุนิยม

---

[10] สอดคล้องกับการแยกกันในนายหลัง วากเนอร์ได้เขียนความเรียง "**ว่าด้วยวิวัฒนาการของดนตรีจากละคร**" (On the Evolution of Music out of the Drama) (**Prose Works**: vol V) ในเวลาเดียวกัน

[11] B.T. 50, 183

[12] หน้า 62

วันเวลาที่สภาพจิตชนิดนี้สร้างละครของเอสคิลุสและปรัชญาก่อนโสกราติสเป็นช่วงของ "วันเวลาอันสำคัญของกรีก"[13]

โสกราติส-แบบของนักวิชาการ"[14] เป็นสัญญาณแสดงถึงแก่นแท้ในนิสัยของกรีกที่ผ่อนคลายลง ความสามารถทางกายและใจอันแข็งแกร่งดั้งเดิมแบบสุดยอดถูกสังเวยให้แก่ความรู้แจ้งอันน่ากังขามากขึ้นทุกที ๆ"[15] ปรัชญาวิจารณ์เข้ามาแทนที่ปรัชญาแบบกวีนิพนธ์ของยุคก่อนโสกราติส วิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ศิลปะ ปัญญาเข้ามาแทนที่สัญชาติญาณ วิภาษวิธีเข้ามาแทนที่การละเล่น ภายใต้อิทธิพลของโสกราติส เพลโตผู้เป็นนักกีฬากลายมาเป็นผู้มีสุนทรีย์ เพลโตนักแต่งบทละครกลายมาเป็นนักตรรกศาสตร์เป็นศัตรูของความรู้สึกอันรุนแรงเป็นผู้เนรเทศกวี "คนซึ่งเป็นชาวคริสต์ก่อนที่จะมีชาวคริสต์เกิดขึ้น" นักญาณวิทยา ณ วิหารของอพอลโลที่เดลฟีมีคำแสดงความรอบรู้โดยปราศจากอารมณ์จารึกไว้ว่า จงรู้จักตนเอง และไม่มีสิ่งใดมากเกินไป[16] - ซึ่งในโสกราติสและเพลโตได้กลายมาเป็นความเข้าใจผิดว่าปัญญาคือสิ่งเดียวที่เป็นคุณธรรม และในอริสโตเติลได้กลายมาเป็นทฤษฎีที่อ่อนลงของทางสายกลาง ในวัยหนุ่มคนจะสร้างนิยายและกวีนิพนธ์ เมื่อเข้าวัยชราก็สร้างปรัชญาและตรรกวิทยา ในวัยเริ่มต้นกรีกได้สร้างโฮเมอร์และเอสคิวลุส เมื่อเสื่อมกรีกก็ได้สร้างยูริปิดิส-นักตรรกศาสตร์ผู้หันมาเป็นนักแต่งบทละคร นักเหตุผลนิยมผู้ทำลายตำนานและสัญลักษณ์ บุคคลผู้มีอารมณ์อ่อนไหวซึ่งได้ทำลายการมองโลกในแง่ดีจนน่าสมเพชแห่งยุคชายชาตรี มิตรของโสกราติสผู้นำกลุ่มดาราวาทวิจารณ์และนักพูดแบบอพอลโลเข้ามาแทนที่กลุ่มนักร้องแบบไดโอนีเซียน

จึงไม่เป็นการแปลก ที่คนทรงของอพอลโลแห่งเดลฟีจะตั้งโสกราติสเป็นคนฉลาดที่สุดในหมู่พวกกรีก และยูริปิดิสเป็นรอง และไม่เป็นการแปลกอีกเช่นกันที่"สัญชาตญาณที่ไม่ผิดพลาดของอริสโตเฟเนส.. จะรวมโสกราติสและยูริปิดิส.. เข้าไว้ในความรู้สึกจงชังแบบเดียวกันและเห็นร่องรอยของวัฒนธรรมที่เสื่อมทรามในตัวบุคคลทั้งสอง"[17] เป็นความจริงที่ทั้งสองเปลี่ยนความเห็นของตน ละครเรื่องสุดท้ายของยูริปิดิส.. เป็นการพ่ายแพ้ต่อไดโอนีซุสและเป็นบทนำสำหรับอัตตวินิบาตกรรมของเขา และโสกราติสเมื่ออยู่ในคุกก็หันไปเล่นเพลงของไดโอนีซุสเพื่อผ่อนคลายสำนึกของเขา เขาได้ถามตนเองว่า บางทีสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่เข้าใจไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ไร้เหตุผลเสมอไป บางทีอาจจะมีอาณาจักรของความรอบรู้ที่นักตรรกศาสตร์ถูกขับออกมา บางทีศิลปะอาจจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันและเสริมวิทยาศาสตร์ก็ได้[18] ทว่า

---

[13] **The Wagner-Nietzsche Corespondence**, New York, 1921; p. 167

[14] B.T. 114

[15] หน้า 106

[16] "จงรู้จักตนเอง" และ "ไม่มีสิ่งใดมากเกินไป"

[17] B.T. 182

[18] หน้า 113

ก็สายเกินไปแล้ว งานของนักตรรกศาสตร์และนักเหตุผลนิยมได้ออกมาแล้วและแก้อะไรไม่ได้ ละครของกรีก ลักษณะของกรีกเสื่อมสูญไปแล้ว "สิ่งที่น่าประหลาดได้เกิดขึ้นเมื่อกวี" และนักปรัชญา "ได้เปลี่ยนความคิด ความโน้มเอียงของเขาได้ถูกพิชิตแล้ว"[19] ยุคแห่งวีรบุรุษและศิลปะของไดโอนีซุสได้สิ้นสุดลงพร้อม ๆ กับเขาทั้งสอง

ทว่าบางทียุคของไดโอซุสอาจจะหวนกลับมาอีก ก็คานท์มิใช่หรือที่ทำลายเหตุผลทางทฤษฎีและมนุษย์เจ้าทฤษฎีเสียราบเรียบ – และโชเปนเฮาเออร์มิใช่หรือที่สอนเราถึงความลึกซึ้งของสัญชาตญาณและโศกนาฏกรรมของความคิดอีกครั้ง – และริชาร์ดวากเนอร์ มิใช่หรือที่เป็นเอสคิวลุสอีกคนที่รื้อฟื้นนิยายและสัญญลักษณ์ ประสานดนตรีและละครเข้าด้วยกันในความปิติแบบไดโอนีเซียน "จากรากฐานไดโอนีเซียนแห่งวิญญาณเยอรมัน พลังแบบหนึ่งซึ่งแตกต่างจากสภาพบรรพกาลของวัฒนธรรมโสกราติสก์ ถือกำเนิดขึ้นมา – กล่าวคือ ดนตรีเยอรมัน..... ภายในวงจรอันไพศาลจากบาคจนถึงเบโธเฟน จากเบโธเฟนจนถึงวากเนอร์"[20] วิญญาณเยอรมันได้สะท้อนศิลปะแบบอพอลโลของอิตาลีและฝรั่งเศสซึ่งแฝงอยู่ออกมานานแล้ว ขอให้คนเยอรมันตระหนักว่าสัญชาติญาณของตนน่าเชื่อถือกว่าวัฒนธรรมที่เสื่อมโทรมเหล่านี้ ขอให้เขาปฏิรูปดนตรีแบบเดียวกับศาสนา ทุ่มพลังอันเร่าร้อนของลูเธอร์ลงไปในศิลปะและชีวิตอีกครั้ง ผู้ใดจะรู้ว่าจากความลำเค็ญของสงครามในชาติเยอรมันยุคแห่งวีรบุรุษกำลังทอแสงขึ้นมา และจากวิญญาณของดนตรี

โศกนาฏกรรมอาจจะกำเนิดขึ้นมาอีกครั้งใน ค.ศ.1872 นิทซ์ชีได้กลับมาบาเซิลทั้ง ๆ ที่ร่างกายยังคงอ่อนแอทว่าจิตใจของเขาโชติช่วงไปด้วยความทะเยอทะยาน และรังเกียจที่จะเผาผลาญมันด้วยการบรรยายที่น่าเบื่อ "ข้าพเจ้ามีงานตรงหน้าของข้าพเจ้าพอที่จะทำไปห้าสิบปีและข้าพเจ้าต้องฆ่าเวลาโดยอยู่ได้แอก"[21] เขาเข้าใจสงครามแล้วในบัดนี้ เขาได้บันทึกไว้ว่า "อาณาจักรเยอรมันนี้ได้ล้างวิญญาณของเยอรมันออกไปแล้ว"[22] ชัยชนะใน ค.ศ.1871 ได้นำความอหังการ์มาสู่วิญญาณเยอรมันและไม่มีสิ่งใดอีกแล้วที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อความเติบโตของวิญญาณได้เท่านี้ ลักษณะไม่อยู่เฉยในตัวของนิทซ์ชีทำให้เขาหงุดหงิดกับรูปบูชาทุกรูป และเขาตัดสินใจที่จะต่อสู้กับความเฉื่อยชาอันน่าเบื่อนี้ด้วยการโจมตีเดวิด สเตร้าท์ ตัวแทนซึ่งเป็นที่เคารพที่สุดของแนวคิดนี้ "ข้าพเจ้าเข้ามาในสังคมเพื่อต่อสู้ สตองดาลเป็นผู้ให้คำแนะนำ"[23]

---

19 หน้า 95

20 B.T. 150

21 In Halevy, 169

22 อ้างแล้ว, 151

23 อ้างแล้ว

ในหนังสือเล่มที่สองของเขาซึ่งตั้งชื่ออย่างดีว่า**ความคิดนอกฤดูกาล** (Thought Out of Season) "โชเปนเฮาเออร์ในฐานะนักการศึกษา" (Schopenhauer as Educator) เขาห้นเข้าโจมตีพวกที่หลงมหาวิทยาลัยจนงมงายทั้งหลายด้วยความรู้สึกรุนแรง "ประสบการณ์สอนเราว่า ไม่มีสิ่งใดขัดขวางการพัฒนานักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้เท่าประเพณีการสนับสนุนปราชญ์เลว ๆ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ... ไม่มีรัฐใดที่จะกล้าอุปถัมภ์คนเช่นเพลโต และโชเปนเฮาเออร์...รัฐมักจะกลัวคนเหล่านี้"[24] เขาลุกขึ้นมาโจมตีอีกครั้งใน "อนาคตของสถาบันการศึกษาของเรา" (The Future of Our Educational Institutions) และใน "ประโยชน์และโทษของประวัติศาสตร์" (The Use and Abuse of History) เขาเยาะเย้ยการกดปัญญาชนเยอรมันให้จมอยู่กับการศึกษาตำราโบราณ ซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย ความคิดเด่นสองความคิดของเขาได้ปรากฏออกมาแล้วในความเรียงเหล่านี้ กล่าวคือ จะต้องสร้างศีลธรรมและเทววิทยาขึ้นใหม่ตามทฤษฎีวิวัฒนาการ และหน้าที่ของชีวิตคือการทำให้เกิด "การสร้างสรรค์อัจฉริยะ"[25] ซึ่งเป็นการพัฒนาและยกระดับของบุคคลที่ดีกว่ามิใช่การทำให้คนส่วนใหญ่ซึ่งเมื่อพิจารณาแต่ละคนแล้วเป็นพวกที่แทบจะไม่มีคุณค่าอันใดดีขึ้น"

ในบรรดาความเรียงเหล่านี้ ความเรียงที่เต็มไปด้วยศรัทธาแรงกล้าคือบทที่ชื่อว่า "ริชาร์ด วากเนอร์ในไบรอยท์" (Richard Wagner in Bayreuth) งานชิ้นนี้ได้สรรเสริญวากเนอร์เป็นซิกฟรีด "ผู้ไม่เคยรู้จักความหมายของคำว่าความกลัว"[26] และเป็นผู้วางรากฐานให้กับศิลปะอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะลักษณะแรกคือการหล่อหลอมศิลปะให้เป็นการสังเคราะห์ทางสุนทรียะอันยิ่งใหญ่ และได้เรียกร้องเยอรมนีให้ตระหนักถึงความสำคัญอันยิ่งใหญ่ของเทศกาลวากเนอร์ที่กำลังจะมาถึง - "ไบรอยท์สำหรับเราหมายถึงการประกอบพิธีรับศีลศักดิ์สิทธิ์ในตอนเช้าของวันที่ทำการรบ"[27] นี่คือเสียงบูชาของคนหนุ่มเสียงของวิญญาณซึ่งละเอียดอ่อนจนเกือบจะเป็นสตรีเพศ ที่มองเห็นบางสิ่งบางอย่างในความเด็ดขาดและกล้าหาญเยี่ยงบุรุษเพศแฝงอยู่ในตัววากเนอร์ ซึ่งภายหลังลักษณะนี้ได้ปรากฏในความคิดเกี่ยวกับยอดมนุษย์ ทว่าผู้ที่ชื่นชมนี้ก็เป็นนักปราชญ์ด้วย และตระหนักว่าในตัวของวากเนอร์มีความหลงตัวแบบเผด็จการซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อวิญญาณของศักดินา เขาไม่สามารถจะทนต่อการที่วากเนอร์โจมตีฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1871 (ปารีสไม่เคยปราณีต่อ Tannhauser*) และเขารู้สึกประหลาดใจต่อความริษยาของวากเนอร์ที่มีต่อบาร์ห์ม[28] แกนกลางของความเรียงสดุดีนี้กลับเป็นลางไม่ดีสำหรับวากเนอร์นัก "โลกถูกทำให้เป็นตะวันออก

---

[24] "Schopenhauer as Educator", sect. 2.

[25] อ้างแล้ว, ตอน 6

[26] T.O.S., I, 117

[27] อ้างแล้ว, 104

[28] **The Wagner–Nietzsche Correspondence**, p. 223

มานานพอแล้วและบัดนี้มนุษย์ก็ร่ำร้องที่จะเป็นกรีก[29] ทว่านิทซ์ซี่รู้แล้วว่าวากเนอร์มีเลือดยิวอยู่ครึ่งหนึ่ง

และแล้วใน ค.ศ.1876 ไบรอยท์ก็เกิดขึ้น ติดตามด้วยอุปรากรของวากเนอร์ ซึ่งแสดงคืนแล้วคืนเล่า - โดยไม่ตัดทอน - และลัทธิวากเนอร์และจักรพรรดิและเจ้าชายตลอดจนเจ้าน้อย ๆ และเศรษฐีที่มีเวลาว่างซึ่งห้อมล้อมสาวกผู้ไร้ทรัพย์ ในทันใดนั้นเองที่นิทซ์ซี่ได้คิดขึ้นมาว่ามีความเป็นเกเยอร์ มากเพียงใดในตัววากเนอร์[30] The Ringof the Nibelungs เป็นหนี้ผลทางเทคนิคการละครซึ่งมีอยู่ในนั้นมาก และมีความดื่นเต้นเร้าอารมณ์เพียงใดที่เราจับไม่ได้ในดนตรีและได้กลายเป็นละคร "ข้าพเจ้านึกเห็นภาพละครซึ่งมีซิมโฟนีแทรกอยู่เป็นแบบซึ่งพัฒนามาจากลีด (Lied)" อันเป็นเพลงพื้นเมืองทุกประเภทของเยอรมัน ทว่าลักษณะแปลกของอุปรากรได้ดึงวากเนอร์ไปในทิศทางอื่นอย่างหยุดยั้งไม่ได้[31] นิทซ์ซี่ไม่สามารถไปในทิศทางนั้น เขาเหยียดหยามทั้งละครและอุปรากร เขาได้บันทึกไว้ว่า "ข้าพเจ้าคงต้องเป็นบ้าถ้าอยู่ที่นี่ ข้าพเจ้ารอยามเย็นแห่งดนตรีอันยาวนานนี้ด้วยความตระหนก... ข้าพเจ้าทนไม่ได้อีกต่อไป"[32]

ดังนั้นเขาจึงหนีโดยมิได้กล่าวสิ่งใดกับวากเนอร์ ในขณะที่วากเนอร์กำลังประสบชัยชนะอันรุ่งโรจน์และได้รับการบูชาจากโลก หนีเพราะ "ทนขยะแขยงต่อความเป็นสตรีและไร้ระเบียบในลัทธิจินตนิยม ในการมุสาแบบจิตนิยม ตลอดจนการทำให้สำนึกของมนุษย์ย่อนลง ซึ่งได้มีชัยเหนือวิญญาณที่กล้าหาญที่สุดวิญญาณหนึ่งในโคลงนี้ไม่ได้"[33] และต่อจากนั้นในซอเรนโตที่ห่างไกล เขาได้พบใกรอีกเล่าหากมิใช่วากเนอร์ซึ่งพักผ่อนหลังจากชัยชนะและกำลังวุ่นอยู่กับอุปรากรเรื่องใหม่ (Parsifal) ที่เขากำลังเขียนอยู่ งานชิ้นนี้จะเป็นการสรรเสริญศาสนาคริสต์ ความเมตตาและความรักตามอุดมคติและโลกที่ถูกไล่บาปโดย "คนโง่บริสุทธิ์" ความโง่ในตัวของพระเยซู นิทซ์ซี่หันหนีโดยไม่กล่าวอะไรแม้แต่คำเดียวและไม่เคยพูดกับวากเนอร์อีกเลยหลังจากนั้น "เป็นการยากสำหรับข้าพเจ้าที่จะยอม *รับความยิ่งใหญ่* ซึ่งขาดเอกภาพแห่งความซื่อตรงและความจริงใจต่อตนเองไว้ในนั้น ทันทีที่ข้าพเจ้าค้นพบสิ่งนี้ความสำเร็จของบุคคลก็ไร้ความหมายสำหรับข้าพเจ้าทันที"[34] เขาโปรดปรานซิกฟริด นักปฏิวัติมากกว่าพาซิฟาลผู้เป็นนักบุญ และไม่สามารถยกโทษให้กับวากเนอร์ที่เห็นคุณค่าทางศีลธรรมและความงามในศาสนาคริสต์มากกว่าข้อบกพร่องทางเทววิทยา ใน *กรณีของวากเนอร์*(The Case of Wagner) เขาได้หว่านความโกรธอย่างรุนแรงไว้

---

29 T.O.S. 122

30 นิทซ์ซี่ถือว่าสุภาพ เกเยอร์ นักแสดงชาวยิวเป็นบิดาของวากเนอร์

31 **The Wagner-Nietzsche Correspondence**, p. 279

32 In Haley, p. 191

33 Correspondence, p. 310

34 อ้างแล้ว, หน้า 295

> วากเนอร์สรรเสริญสัญชาตญาณสูญญวาทของศาสนาพุทธทุกชนิดและซ่อนมันไว้ในดนตรี เขายกยอศาสนาคริสต์และศาสนาทุกรูปแบบรวมทั้งการแสดงออกของความเสื่อม... ริชาร์ด วากเนอร์...นักจินตนิยมผู้ทุพลภาพและเข้าตาจนได้สัมผัสลงทันทีตรงหน้าไม้กางเขนยันศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีชาวเยอรมันคนใดมีตามองเห็นภาพอันน่าสยดสยองนี้ด้วยความสงสารในจิตสำนึกจนต้องร่ำไห้เลยหรือข้าพเจ้าเป็นเพียงผู้เดียวหรือที่เขาสร้างความทุกข์ให้... กระนั้นก็ตามข้าพเจ้าก็เป็นคนหนึ่งซึ่งเป็นพวกวากเนอร์ที่ผิดเพี้ยนไป
>
> ข้าพเจ้าเป็นเด็กของยุคนี้เช่นเดียวกับวากเนอร์ นั่นคือยุคแห่งความเสื่อม กว่าข้าพเจ้าตระหนักถึงสิ่งนี้จึงปกป้องตนเองจากมัน [35]

นิทซ์ชี่เป็นพวกอพอลโลมากกว่าที่เขาคาดคิด เขาเป็นคนที่รักความสุขุมความละเอียดอ่อนและความประณีต มิใช่ความรุนแรงอย่างป่าเถื่อนเยี่ยงไดโอนีซุสหรือความอ่อนละมุนของเหล้า ดนตรีและความรัก วากเนอร์โต้กล่าวกับนางฟอสเตอร์-นิทซ์ชี่ "ความละเอียดอ่อนของพี่ชายเธอทำให้เขาเป็นคนซึ่งไม่น่าอยู่ด้วย บางครั้งเขาก็รู้สึกอายกับเรื่องตลกของข้าพเจ้า-ดังนั้นข้าพเจ้าจึงยิ่งพูดเรื่องตลกให้บ้ามากขึ้น"[36] มีความเป็นเพลโตอยู่ในตัวนิทซ์ชี่มากทีเดียว เขาเกรงว่าศิลปะจะทำให้มนุษย์ไม่เข้มแข็ง"[37] ด้วยความที่เป็นคนใจอ่อนเขาก็เลยคิดว่าคนทั้งโลกเหมือนตัวเขาไปหมด กล่าวคือการปฏิบัติตนแบบชาวคริสต์อย่างน่าเป็นห่วง สำหรับศาสตราจารย์ผู้อ่อนโยนผู้นี้ สงครามที่ดำเนินอยู่ยังไม่เพียงพอ แต่กระนั้นในช่วงเวลาที่สงบสงัดเขาก็ตระหนักว่าวากเนอร์ก็ถูกต้องพอ ๆ กับเขา กล่าวคือความอ่อนโยนของพาซิฟาลนั้นมีความสำคัญเท่า ๆ กับพลังของซิกฟริด และในวิถีทางบางประการของจักรวาลความขัดแย้งอันรุนแรงนี้รวมตัวกันเป็นเอกภาพแห่งการสร้างสรรค์ เขามักจะชอบคิดถึง "มิตรภาพแห่งดวงดาว" ซึ่ง[38] ซึ่งยังคงเชื่อมโยงเขากับบุคคลที่เคยเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า และเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญที่สุดในชีวิตเขาอย่างเงียบ ๆ และในช่วงที่เขารู้ตัวตอนที่เขาอยู่ในภาวะวิกลจริตครั้งสุดท้ายเขาได้เห็นภาพของวากเนอร์ผู้วายชนม์ไปนานแล้ว เขาได้กล่าวออกมาอย่างอ่อนโยนว่า "เขาเป็นคนที่ข้าพเจ้ารักมาก"

---

[35] C.W. หน้า 6, 27, 9, 2; เปรียบเทียบกับ Paquet, p. 21

[36] อ้างจาก Ellis, *Affirmations*, London, 1898; p. 27

[37] เปรียบเทียบ Z., PP. 258-26 และ 36-37 ซึ่งอ้างถึงวากเนอร์

[38] เปรียบเทียบ **Correspondence**, p. 311

IV. บทเพลงแห่งชาราธุสตรา

และบัดนี้จากศิลปะที่ดูจะทำให้เขาผิดหวัง เขาได้หันมาหาวิทยาศาสตร์ซึ่งลมเย็นของอพอลโลได้ชำระวิญญาณของเขา หลังจากความร้อนและความปั่นป่วนของไดโอนีซุสที่ทริชเชินและไบรอยท์เป็นที่พึ่ง และปรัชญาซึ่ง "ให้ที่พักอาศัยที่ทรราชย์คนใดก็รุกล้ำเข้ามาไม่ได้"[39] เช่นเดียวกับสปิโนซา เขาพยายามจะระงับอารมณ์อันรุนแรงของเขาด้วยการพิจารณามัน เขากล่าวว่าเราต้องการ "วิชาเคมีของอารมณ์" และดังนั้นในหนังสือเล่มต่อมาของเขา **มนุษย์เอ๋ยมนุษย์** (Human All Too Human)(ค.ศ.1878–80) เขากลายมาเป็นนักจิตวิทยาและวิเคราะห์ความรู้สึกที่อ่อนโยนและความเชื่อที่มนุษย์ยึดมั่นเยี่ยงศัลยแพทย์ผู้ปราศจากความปราณี โดยอุทิศงานนี้ให้กับวอลแตร์ผู้ฉลาดอย่างกล้าหาญ ท่ามกลางปฏิกิริยา เขาส่งหนังสือนี้ไปให้วากเนอร์และได้รับ Parsifal เป็นการตอบแทน ทั้งสองไม่เคยติดต่อกันอีกเลยหลังจากนั้น

และแล้วในช่วงเป็นหนุ่มฉกรรจ์ใน ค.ศ.1879 นั้นเองเขาก็ล้มเจ็บลงทั้งกายและใจและตกอยู่ในอาณาจักรของความตาย เขาเตรียมตัวสำหรับจุดจบนี้อย่างไม่ยอมจำนน เขาได้กล่าวกับน้องสาวว่า"สัญญากับฉันซิว่าเมื่อฉันตายจะมีแต่เพื่อนเท่านั้นที่มายืนอยู่ข้างโลงศพ จะไม่มีกลุ่มคนสอดรู้สอดเห็น ดูด้วยว่าจะไม่มีพระหรือใครที่จะมากล่าวคำอสัตย์ที่หลุมศพของฉันเมื่อฉันปกปักรักษาตัวเองไม่ได้แล้ว และขอให้ฉันลงไปนอนในหลุมอย่างคนนอกศาสนาที่ชื่ออสัตย์"[40] ทว่าเขากลับฟื้นตัวและพิธีศพของวีรบุรุษก็ต้องเลื่อนออกไปจากความเจ็บไข้นั้นทำให้เขารักสุขภาพและแสงอาทิตย์ ชีวิต เสียงหัวเราะ และการ เริงระบำตลอดจน *คาร์เมน* (Carmen)* ดนตรีของทางใต้ และจากความเจ็บไข้นั้นอีกเช่นกันเจตจำนงอันแรงกล้าซึ่งเกิดจากการต่อสู้กับมัจจุราช "การกอบรับชีวิต" ซึ่งตระหนักถึงความหอมหวานแม้ในวาระแห่งความขมขื่นและความเจ็บปวดก็เกิดขึ้น และจากความเจ็บไข้นี้อีกเช่นกันที่บางที ความพยายามอย่างน่าเห็นใจที่จะยอมรับขีดจำกัดตามธรรมชาติของซะตากรรมมนุษย์อย่างร่าเริง เช่นสปิโนซาก็เกิดขึ้น "หลักของข้าพเจ้าในเรื่องความยิ่งใหญ่ก็คือความรักตัวเอง มิใช่เพียงเพื่ออดทนกับความจำเป็นทุกชนิดเท่านั้นหากยังรักมันด้วย" อนิจจาการกล่าวเช่นนี้ง่ายกว่าการกระทำมากนัก

ชื่อของหนังสือเล่มใหม่ของเขาคือ – **รุ่งอรุณแห่งวัน** (The Dawn of Day) (ค.ศ.1881) และ**ความรอบรู้ที่ร่าเริง** (The Joyful Wisdom) (ค.ศ.1882) – สะท้อนถึงความสำนึกในบุญคุณที่ตนได้ฟื้นจากการเจ็บป่วย นี่คือน้ำเสียงที่มีท่วงทำนองเมตตามากขึ้น และวาจาอ่อนโยนลงยิ่งกว่าที่ปรากฏในหนังสือระยะหลัง บัดนี้เขามีเวลาแห่งความสงบถึงหนึ่งปีและอยู่อย่างสมถะด้วยบำนาญที่ได้รับจากมหาวิทยาลัย นักปรัชญาผู้ภาคภูมิได้

---

[39] T.O.S. II. 122

[40] **The Lonely Nietzsche**, p. 65

ละลายลงมาสู่ความใจอ่อนและพบว่าตนเองตกอยู่ในห้วงของความรักอย่างปัจจุบันทันด่วน ทว่าลูซาโลเม่หาได้รักเขาตอบไม่ ตาของเขาหลักแหลมและลึกซึ้งเกินกว่าที่จะสร้างความอบอุ่นให้แก่ผู้ใดได้ พอล เร เป็นอันตรายน้อยกว่าและเล่นบทของหมอพาเกลโลให้กับเดอมุสเซของนิทซ์ชี่ นิทซ์ชี่หนีด้วยความหมดหวังพร้อมกับประพันธ์คำพังเพยต่อต้านสตรีไปด้วย โดยความเป็นจริงแล้วเขาไร้เดียงสา กระตือรือร้นอารมณ์อ่อนไหว อ่อนโยนต่อความเรียบง่าย สงครามต่อต้านความอ่อนโยนของเขา เป็นความพยายามที่จะไล่คุณธรรมซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจผิดอันขมขื่นและบาดแผลซึ่งไม่เคยหาย

บัดนี้เขาไม่สามารถหาความวิเวกได้เพียงพออีกแล้ว "เป็นการยากที่จะอยู่กับมนุษย์เพราะความเงียบเป็นสิ่งที่ยากจะทำได้"[41] เขาจากอิตาลีไปสู่ซิลส์มาเรียในเอนกาดีนตอนบนของเทือกเขาแอลป์-ไม่มีความรักให้ทั้งชายหรือหญิง และภาวนาว่าจะต้องก้าวให้พ้นความเป็นมนุษย์ปุถุชนและ ณ ที่นั้นบนยอดเขาอันเปล่าเปลี่ยวแรงบันดาลใจสำหรับหนังสือที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเขาก็เกิดขึ้น

> ข้าพเจ้านั่งอยู่ ณ ที่นั้น รอคอย รอคอยโดยปราศจากความหมาย
> พอใจเหนือความดีความชั่ว บัดเดี๋ยว
> แสงสว่าง บัดเดี๋ยวเงา มีเพียง
> วัน ทะเลสาบ กลางวัน เวลาที่ปราศจากจุดจบ
> จากนั้น สหายของข้าพเจ้า ในทันใดคนเดียวกลายเป็นสอง
> และซาราธุสทราได้ผ่านข้าพเจ้าไป[42]

บัดนี้ "วิญญาณของเขาโลดแล่นขึ้นและเอ่อล้นขอบ"[43] เขาได้พบครูคนใหม่แล้ว โซโรอัสเตอร์ พระเจ้าองค์ใหม่ - ยอดมนุษย์ และศาสนาใหม่ - การกลับมาเกิดตลอดกาล เขาจะต้องร่าย-ปรัชญา ที่ดำเนินไปสู่บทกวีภายใต้แรงบันดาลใจอันรุนแรงในบัดนี้ "ข้าพเจ้าสามารถร้องเพลงได้ และจะร้องแม้ว่าข้าพเจ้าจะอยู่ตามลำพังในบ้านที่ว่างเปล่าและจะต้องร้องเพลงให้ตัวเองฟัง"[44] (ช่างเป็นวลีที่แฝงความโดดเดี่ยวอะไรเช่นนั้น) ท่านผู้เป็นดวงดาวอันยิ่งใหญ่-สิ่งใดเล่าที่จะเป็นความสุขของท่านหากมิใช่คนที่ท่านส่องแสงสว่างให้เขาดูซึ่ข้าพเจ้าเบื่อหน่ายกับความรอบรู้ของข้าพเจ้าเต็มที เช่นเดียวกับผึ้งที่สะสมน้ำหวานไว้มากเกินไป ข้าพเจ้าต้องการมือที่ยื่นออกมารับมัน[45] ดังนั้นเขาจึงเขียน **Thus Spake Zarathustra** (ค.ศ.1883) และเขียนจบลงใน "ชั่วโมงอันศักดิ์สิทธิ์ที่วากเนอร์ทิ้งปีศาจใน

---

41 2, 212

42 In Halevy, 234

43 2, 315

44 2, 279

45 2, 1

เวนิซ"[46] หนังสือนี้เป็นคำตอบที่วิเศษสุดต่อ **Parsifal** ทว่าผู้สร้าง **Parsifal** ได้ตายไปเสียแล้ว

หนังสือเล่มนี้เป็นงานชิ้นเอกของเขาและเขาก็ตระหนักในสิ่งนี้ เขาได้บันทึกไว้ในภายหลังว่า "หนังสือเล่มนี้จะยืนอย่างโดดเด่น ขอให้เราอย่าเอ่ยถึงกวีต่าง ๆ ด้วยสุ้มเสียงเดียวกันนี้ บางทีอาจไม่มีสิ่งใดที่จะสร้างออกมาจากพลังมากมายเป็นพิเศษเช่นนี้... หากรวมวิญญาณและความดีทั้งหลายของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่เข้าด้วยกันทั้งหมด ก็หาได้สามารถสร้างบทสนทนาของซาราธุสทราแม้แต่บทเดียวไม่"[47] ออกจะเป็นการกล่าวเกินความจริงไปสักนิด ทว่าเป็นการแน่นอนว่าหนังสือนี้เป็นหนังสือที่ยิ่งใหญ่เล่มหนึ่งของศตวรรษที่สิบเก้า กระนั้นก็ตามนิทซ์ชีก็ต้องแสดงความขมขื่นในการที่จะพิมพ์หนังสือนี้ออกมา การจัดพิมพ์ตอนแรกของหนังสือล่าช้าเพราะสำนักพิมพ์กำลังวุ่นวายกับการจัดพิมพ์**หนังสือเพลงสวด** 500,000 เล่ม และกระแสของเอกสารต่อต้านยิวเป็นลำดับต่อมา[48] และผู้พิมพ์ก็ไม่ยอมพิมพ์ตอนสุดท้ายเลยด้วยเห็นว่าปราศจากค่าเมื่อพิจารณาจากทัศนะทางการเงิน ดังนั้น ผู้ประพันธ์จึงต้องควักกระเป๋าพิมพ์เอง หนังสือขายได้สี่สิบเล่ม แจกไปเจ็ดเล่ม มีรายเดียวที่ตอบรับหนังสือ ไม่มีผู้ใดชมหนังสือนี้ ไม่มีใครอีกแล้วที่จะโดดเดี่ยวเช่นนี้

ซาราธุสทราอายุสามสิบลงมาจากภูเขาที่เขาไปนั่งเข้าญาณเพื่อสอนผู้คน จากเช่นเดียวกับโซโรอัสเตอร์ชาวเปอร์เซีย ทว่าฝูงชนกลับหันไปสนใจการแสดงของนักไต่เชือก คนไต่เชือกตกลงมาและถึงแก่ความตาย ซาราธุสทรายกศพนั้นขึ้นบ่าและแบกเขาไป "ทั้งนี้เพราะท่านเลือกอันตรายเป็นอาชีพของท่าน ดังนั้นข้าพเจ้าจะฝังท่านด้วยมือของข้าพเจ้าเอง" เขาสอนว่า "จงอยู่อย่างอันตราย" สร้างเมืองของท่านใกล้กับภูเขาวิสซูเวียส ส่งเรือของท่านออกไปสู่ทะเลที่ยังไม่ได้สำรวจ จงมีชีวิตอยู่ในภาวะของสงคราม"

และจงจำไว้ว่าอย่าเชื่อซาราธุสทรา ขณะที่ลงมาจากเขาได้พบกับนักพรตชราซึ่งคุยกับเขาถึงพระเจ้า ทว่าเมื่อซาราธุสทราอยู่ตามลำพังเขาได้พูดกับหัวใจตนเองว่า "เป็นไปได้จริง ๆ หรือ นักบุญชราจากป่าผู้นี้ยังไม่ได้ยินสิ่งใดเกี่ยวกับการตายของพระเจ้า"[49] แน่ละพระเจ้าได้ตายไปแล้ว พระเจ้าทั้งหลายได้ตายไปแล้ว

> ทั้งนี้เพราะเทพเจ้าองค์เก่าทั้งหลายได้มาถึงจุดสิ้นสุด
> นานแล้ว และจริง ๆ แล้วเป็นจุดจบที่ดีและเป็นสุขสำหรับเทพ
> เทพทั้งหลายมิได้ตายโดยอ้อยอิ่งอยู่ในแดนสนธยา–แม้จะ

---

[46] E.H., 97

[47] E.H., 105

[48] Halevy, 251

[49] Z., 4

มีการเล่าเรื่องโภหกเช่นนั้น[50] ในทางตรงกันข้ามเทพเจ้าเหล่านี้กลับหัวเราะจนตัวตาย

สิ่งนั้นถึงกาลผ่านพ้นไปแล้วเมื่อวาจาที่ไม่เหมาะสมสำหรับพระผู้เป็นเจ้าได้ถูกเปล่งออกมาโดยพระองค์เอง วาจาเหล่านั้นคือ "มีเพียงพระเจ้าองค์เดียว ท่านจะมีเทพเจ้าอื่นใดต่อหน้าข้าพเจ้าไม่ได้"

ช่างเป็นพระเจ้าชราผู้เคราน่าสยดสยอง ขี้ริษยาและลืมตัวอะไรเช่นนั้น

และดังนั้นเทพทั้งหลายจึงหัวเราะจนตัวโยนอยู่บนเก้าอี้ และร้องว่า "ความเป็นพระเจ้านั้นอยู่ที่การมีเทพเจ้าหลาย ๆ องค์ แต่ไม่มีพระเจ้ามิใช่หรือ

บุคคลใดที่มีหูจงฟังไว้

นั่นคือวาทะของซาราธุสทรา[51]

ช่างเป็นอเทวนิยมที่สนุกสนานอะไรเช่นนั้น "ก็มิใช่ความเป็นพระเจ้านี่หรือที่ทำให้ *ไม่มี* เทพ-เจ้า "จะสร้างสิ่งใดขึ้นมาได้หากมีพระเจ้าทั้งหลาย... หากมีพระเจ้าทั้งหลาย ข้าพเจ้าจะทนไม่มีพระเจ้าได้อย่างไร ผลที่ตามมาคือไม่มีพระเจ้า"[52] "ใครเล่าที่จะไม่เป็นคนของพระเจ้ายิ่งไปกว่าข้าพเจ้าซึ่งอาจจะสนุกกับคำสอนของพระองค์"[53] "ข้าพเจ้าขออ้อนวอนท่านผู้เป็นพี่ชายของข้าพเจ้า จงชื่อสัตย์ต่อโลกและอย่าเชื่อคนซึ่งเล่าถึงความหวังในสิ่งที่อยู่เหนือโลกให้ท่านฟัง คนเหล่านี้เป็นผู้วางยาพิษไม่ว่าเขาจะรู้หรือไม่ก็ตาม"[54] คนซึ่งขัดขืนแต่ก่อนคนหนึ่งได้หันกลับมาหายาพิษอันหอมหวานนี้ ซึ่งเป็นยาสลบของชีวิตในท้ายที่สุด "มนุษย์ซึ่งสูงส่งกว่า" ได้รวมกันในถ้ำของซาราธุสทราเพื่อเตรียมตัวออกไปสอนทฤษฎีของเขา เขาละทิ้งคนเหล่านั้นซ้ำคราวและกลับมาพบว่าคนเหล่านี้ถวายกำยานแก่ลาซึ่ง "สร้างโลกในฉายาของตน" ตัวอย่างที่โง่ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้"[55] นี่มิใช่การสั่งสอนในทางที่ดีกว่าหนังสือของเราได้กล่าวต่อไปว่า

ผู้ซึ่งจะเป็นผู้สร้างความดีความชั่ว-เขาจะต้องเป็นผู้ทำลายเสียก่อนและทุบค่านิยมทั้งหลายลงเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย

ดังนั้นความชั่วร้ายที่สุดจึงเป็นส่วนหนึ่งของความดีสูงสุด

---

50 การโจมตี "Cotterdammerung" ของวากเนอร์

51 z, 663

52 z, 116-8

53 z, 245

54 z, 5

55 z, 457

ทว่าสิ่งนั้นคือความคิดสร้างสรรค์

ขอให้เรากล่าวต่อไป ท่านผู้จลาดไม่ว่าจะเลวเพียงใด การเยียบเฉยเป็นสิ่งซึ่งเลวร้าย สัจจะซึ่งมิได้เปล่งออกมากลายเป็นสิ่งมีพิษ

และไม่ว่าสิ่งใดที่จะเข้ามาทำลายความจริงของเรา ปล่อยให้มันเข้ามา ยังมีบ้านอีกหลายหลังที่เราจะต้องสร้าง นั่นคือวาทะของซาราธุสทรา[56]

นี่เป็นการขาดความเคารพใช่ไหม แต่ซาราธุสทราบ่นว่า "ไม่มีผู้ใดรู้วิธีการเคารพอีกต่อไป[57] และเขาเรียกตนเองเป็น "ผู้มีศรัทธาแก่กล้าที่สุดในบรรดาคนที่ไม่เชื่อในพระเจ้า"[58] เขาปรารถนาความศรัทธาและสงสาร "คนทั้งหลายที่ทนทุกข์จากความเกลียดชังอันใหญ่หลวงเยี่ยงข้าพเจ้า คนที่พระเจ้าองค์เก่าได้ดับสูญไปแล้วและยังไม่มีพระเจ้าองค์ใหม่ในเปลและผ้าอ้อม"[59] และจากนั้นเขาก็ประกาศนามของพระเจ้าองค์ใหม่

ความตายของพระเจ้าทั้งหลาย บัดนี้เราตั้งเจตจำนงว่า ยอดมนุษย์มีชีวิตอยู่

ข้าพเจ้าสอนเรื่องของยอดมนุษย์ให้ท่าน มนุษย์คือบางสิ่งที่จะต้องเอาชนะ ท่านจะต้องทำสิ่งใดที่จะเอาชนะเขาได้

สิ่งที่ยิ่งใหญ่ในตัวมนุษย์คือเขาเป็นสะพานมิใช่จุดหมาย สิ่งที่เราจะรักได้ในตัวมนุษย์คือเขาเป็น *หัวเลี้ยวหัวต่อ* และ *ความพินาศ*

ข้าพเจ้ารักคนซึ่งไม่รู้จะอยู่อย่างไรเว้นแต่จะต้องย่อยยับทั้งนี้เพราะเขาคือพวกที่ก้าวไปไกลกว่า

ข้าพเจ้ารักคนซึ่งมีความจงซังอย่างรุนแรงทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้เป็นคนซึ่งชื่นชมได้อย่างใหญ่หลวง เขาคือลูกธนูแห่งความปรารถนาที่แสวงหาฝั่งอื่น

ข้าพเจ้ารักคนซึ่งไม่แสวงหาเหตุผลเพื่อความพินาศหรือเพื่อบูชาไกลจากดวงดาวว่าเสียสละตนเองให้กับโลกเพื่อที่ว่าโลกจะได้เป็นอาณาจักรของยอดมนุษย์ในวันหนึ่งข้างหน้า

ถึงเวลาแล้วที่มนุษย์จะกำหนดจุดหมายของตน ถึงเวลาแล้วที่มนุษย์จะหว่านเมล็ดของความหวังอันสูงสุดของเขา

---

56 z. 162

57 z. 354

58 z. 376

59 z. 434

จงบอกข้าพเจ้าเถอะพี่ชายของข้าพเจ้า หากมนุษย์ชาติ
ปราศจากจุดหมาย หมายถึงว่าความเป็นมนุษยชาติขาดหายไปใช่ไหม...
ความรักต่อคนซึ่งอยู่ห่างไกลที่สูงสุดกว่าความรักต่อ
เพื่อนบ้าน[60]

นิทช์ชีตูจะคาดได้ว่าผู้อ่านทุกคนจะคิดว่าตนเองเป็นยอดมนุษย์ และพยายามจะป้องกันสิ่งนี้ด้วยการสารภาพว่ายอดมนุษย์ยังไม่เกิด เราเป็นได้เพียงผู้เบิกทางและเป็นเนื้อดินสำหรับเขา จงอย่าตั้งเจตจำนงเกินกว่าความสามารถของท่าน... อย่าเป็นคนดีเกินกว่าความสามารถของท่าน และอย่าเรียกร้องสิ่งใดจากตัวท่านที่ตรงกันข้ามกับความเป็นไปได้[61] ความสุขมิใช่ของเรามีแต่ยอดมนุษย์เท่านั้นที่รู้จัก จุดหมายที่ดีที่สุดของเราคืองาน "เป็นเวลานานมาแล้วที่ข้าพเจ้าเลิกต่อสู้เพื่อความสุข บัดนี้ข้าพเจ้าต่อสู้เพื่องานของข้าพเจ้า"[62]

นิทช์ชีมิได้พอใจกับการสร้างพระเจ้าในแบบฉบับของเขา เขาจะต้องทำตัวเองให้เป็นอมตะหลังจากยอดมนุษย์ก็คือการกลับมาเกิดอย่างไม่รู้จบ ทุกสิ่งจะต้องกลับมาอีกในรายละเอียดเช่นเดิมและเป็นเวลาเหลือคณานับ แม้กระทั่งนิทช์ชี่ก็จะต้องกลับมารวมทั้งเยอรมนีแห่งการนองเลือดและความเข้มแข็งนี้ ร่างกายนี้ตลอดจนงานจากจิตมนุษย์ตั้งแต่ความโง่เขลาจนถึง**ซาราธุสทรา** เป็นทฤษฎีที่น่าสะพรึงกลัวมาก เป็นรูปแบบที่กล้าหาญที่สุดอันสุดท้ายของการตอบรับชีวิตและยอมรับชีวิต แต่กระนั้นมันจะไม่เป็นเช่นนั้นได้อย่างไร การผสมผสานความจริงที่เป็นไปได้นั้นค่อนข้างจำกัด และกาลเวลาก็ไม่รู้จบ สักวันหนึ่งชีวิตและสสารจะอยู่ในรูปที่มันเคยเป็นครั้งหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจากความซ้ำรอยที่ถูกกำหนดมาแล้วนี้ประวัติศาสตร์จะดำเนินไปตามเส้นทางอันคดเคี้ยวนี้อีกครั้ง เส้นทางนี้เองที่นำเราไปสู่นิยัตินิยม จึงไม่น่าแปลกที่ซาราธุสทรากลัวที่จะกล่าวสิ่งนี้ออกมาเป็นบทเรียนบทสุดท้าย เขากลัว ตัวสั่น และลังเลตราบจนกระทั่งเสียงเสียงหนึ่งได้กล่าวแก่เขาว่า "เกิดสิ่งใดขึ้นกับตัวท่านเล่าซาราธุสทรา กล่าวคำของท่านออกมา และทำลายมันเสีย"[63]

V.ศีลธรรมของวีรบุรุษ

ซาราธุสทรา กลายมาเป็นคำสอนหลักของนิทช์ชี่โดยงานในระยะหลังของเขาเป็นเพียงบทวิจารณ์เท่านั้น หากยุโรปมิได้ชื่นชมบทกวีของเขาบางทียุโรปอาจจะเข้าใจบทร้อย

---

60 Z, 106 (และ 419), 5, 8, 11, 79, 80

61 Z, 423-6

62 Z, 210

63 Z, 210

กรองของเขาบ้าง หลังจากบทเพลงแห่งศาสดา ตรรกวิทยาของนักปรัชญา อะไรเล่าจึงทำให้ตัวนักปรัชญาเองไม่ศรัทธาในตรรกวิทยาซึ่งเป็นเครื่องมือแห่งความกระจ่าง แม้จะมิใช่เครื่องมือแห่งการพิสูจน์

บัดนี้เขายิ่งโดดเดี่ยวมากไปกว่าเดิมทั้งนี้เพราะแม้แต่มิตรของนิทซ์ซี่ก็รู้สึกว่า**ซาราธุสทรา** เป็นเรื่องประหลาด นักวิชาการเช่นโอเวอร์เบคและเบร์คฮาร์ดซึ่งเคยเป็นเพื่อนร่วมงานของเขาที่บาเซิลและยกย่อง**กำเนิดของโศกนาฏกรรม** (The Birthof Tragedy) ก็โศกเศร้ากับการสูญเสียนักนิรุกติศาสตร์ที่ปราดเปรื่อง และไม่สามารถจลองกำเนิดของกวีได้ น้องสาวของเขา (ซึ่งเกือบจะกลายเป็นหลักฐานสนับสนุนทัศนะของเขาที่ว่า สำหรับนักปรัชญาน้องสาวทำหน้าที่แทนภรรยาได้อย่างน่าสรรเสริญ) ได้ทิ้งเขาไปอย่างปัจจุบันทันด่วน และสมรสกับหนึ่งในบรรดาผู้ต่อต้านยิวที่นิทซ์ซี่เหยียดหยาม และอพยพไปปารากวัยเพื่อก่อตั้งชุมชนแบบคอมมิวนิสต์ หล่อนขอให้พี่ชายผู้ชูบซีดบอบบางอพยพไปด้วย เพื่อสุขภาพของเขา ทว่านิทซ์ซี่ให้คุณค่าแก่ชีวิตทางจิตใจมากกว่าสุขภาพทางร่างกาย เขาปรารถนาจะอยู่ ณ ที่ ๆ สงครามได้เกิดขึ้น ยุโรปเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเขาในฐานะของพิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรม"[64] เขาอยู่ไม่เป็นที่เป็นทางและไม่เป็นเวลา เขาลองอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ เวนิซ เจนัว นิซและตูริน เขารักที่จะเขียนหนังสือท่ามกลางนกพิราบซึ่งจับกลุ่มกันอยู่รอบ ๆ สิงห์โตแห่งเซนต์มาร์ค "เพียซซา ซาน มาร์โคแห่งนี้คือห้องทำงานของข้าพเจ้า" แต่เขาต้องทำตามคำแนะนำของแฮมเล็ตในเรื่องแสงแดดซึ่งเป็นอันตรายต่อตาที่เจ็บ เขาขังตนไว้ในห้องใต้หลังคาสกปรกและปราศจากเครื่องทำความร้อน และทำงานอยู่ในห้องที่ปิดม่านตลอด เนื่องจากสุขภาพตาเสื่อมทรามลงเขาจึงไม่ได้เขียนหนังสือใด ๆ ต่อจากนั้น จะเขียนเพียงแต่คำพังเพยเท่านั้น

เขารวบรวมงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันโดยใช้ชื่อ **เหนือความดีความชั่ว** (Beyond Good and Evil) (ค.ศ.1886) และ**กำพืดของศีลธรรม** (The Genealogy of Morals) (ค.ศ.1887) ในหนังสือเหล่านี้เขาหวังจะทำลายศีลธรรมแบบเก่าและเตรียมหนทางให้กับศีลธรรมของยอดมนุษย์ เขากลับมาเป็นนักภาษาศาสตร์อีกครั้งหนึ่งและต้องการจะทำให้จริยศาสตร์ของเขามีน้ำหนักด้วยการใช้นิรุกติศาสตร์ ซึ่งก็ยังไม่พ้นการถูกตำหนิ เขาสังเกตว่าในภาษาเยอรมันมีคำสองคำที่ใช้กับ *ชั่ว* คือเลว (schlicht)และชั่ว (bose) *เลว* จะเป็นคำที่คนชั้นสูงใช้กับคนชั้นต่ำและมีความหมายถึงธรรมดาสามัญ ในภายหลังคำ ๆ นี้กลับมีความหมายถึงความสามานย์ ปราศจากคุณค่า *ชั่ว* (bose) เป็นคำที่คนชั้นต่ำใช้กับคนชั้นสูง และมีความหมายถึงความไม่คุ้นเคย ความอปกติ คำนวณไม่ได้ น่ากลัว อันตราย โหดร้าย นโปเลียนเป็นคนชั่ว คนธรรมดาสามัญหลายคนจะกลัวเกรง ปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะพิเศษในฐานะเป็นพลังแห่งการทำลาย มีภาษิตจีนบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า "บุคคลยิ่งใหญ่เป็นโชคร้ายของมหาชน" เช่นเดียวกับคำว่า *ดี* (gut) มีความหมายสอง

---

[64] In Figgis, **The Will to Freedom**, New York, 1917; p. 29

ลักษณะซึ่งตรงข้ามกับ *เลว* และ *ชั่ว* หากผู้ใช้เป็นชนชั้นสูงคำ ๆ นี้หมายถึงแข็งแกร่ง กล้าหาญ ทรงอำนาจ เยี่ยงนักรบเยี่ยงเทพเจ้า(ดี มาจากพระเจ้า) หากคนสามัญใช้จะหมายถึงคุ้นเคย สงบ ปราศจากภัย เมตตา

นี่คือการให้คุณค่าต่อพฤติกรรมมนุษย์ที่ตรงกันข้ามกัน จุดยืนและมาตราการทางจริยธรรม สองแบบ ศีลธรรมของนาย (Herren-moral) และศีลธรรมของฝูงชน (Heerden moral) แบบแรกเป็นมาตรฐานที่ยอมรับกันในสมัยคลาสสิกโบราณ โดยเฉพาะในหมู่ชาวโรมันแม้กระทั่งคนธรรมดาของโรมัน คุณธรรมคือความเป็นชายชาตรี ความกล้าหาญ ความกล้าได้กล้าเสีย ความอาจหาญจากเอเชียและโดยเฉพาะจากพวกยิว ในระยะที่ขาดความเป็นไททางการเมืองมาตรฐานอีกแบบจึงเกิดขึ้น การตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่นทำให้เกิดความถ่อมตัว ความไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ทำให้เกิดความคิดถึงผู้อื่นมากกว่าตนเอง ซึ่งเป็นการร้องขอความช่วยเหลือภายในศีลธรรมของฝูงชนนี้ความรักในอันตรายและอำนาจจะปราชัยแก่ความรักในความมั่นคงและความสงบ ความเจ้าเล่ห์จะเข้ามาแทนที่พลัง การแก้แค้นลับ ๆ จะเข้ามาแทนที่ความเปิดเผย ความสงสารจะเข้ามาแทนที่ความเข้มงวด การเลียนแบบจะเข้ามาแทนที่ความคิดริเริ่ม แส้ของจิตสำนึกจะเข้ามาแทนที่ความภูมิใจในเกียรติยศ เกียรติยศเป็นเรื่องของพวกนอกศาสนา พวกโรมันพวกขุนนาง พวกคนชั้นสูง จิตสำนึกเป็นเรื่องของพวกยิว ชาวคริสต์ ชนชั้นกลาง และพวกประชาธิปไตย[65] เป็นเพราะวาทะศิลป์ของบรรดาศาสดา ตั้งแต่เอมอสจนถึงพระเยซูที่ทำให้ทัศนะของพวกที่เป็นข้าเกือบจะกลายมาเป็นจริยธรรมสากล "โลก" และ "เนื้อหนังมังสา" กลายมาเป็นคำที่มีความหมายตรงกับความชั่ว ความยากจนกลายมาเป็นข้อพิสูจน์ของคุณธรรม[66]

พระเยซูเป็นผู้ที่ทำให้การประเมินค่าเช่นนี้มาถึงจุดสูงสุด ทรงทำให้มนุษย์ทุกคนมีค่าเท่ากัน มีสิทธิเท่ากัน และจากลัทธิของพระองค์ประชาธิปไตย ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) สังคมนิยมก็เกิดขึ้น บัดนี้ความก้าวหน้าถูกนิยามในลักษณะของปรัชญาที่ต่ำช้า ชีวิตที่เสื่อมทรามและตกต่ำ[67] ขั้นสุดท้ายของความเสื่อมนี้คือการสรรเสริญความเมตตาและการเสียสละตนเองซึ่งเป็นอารมณ์ปลุกปลอบของอาชญากร "เป็นความไร้ประสิทธิภาพของสังคมที่จะกำจัดของเสีย" ความเห็นอกเห็นใจเป็นสิ่งถูกต้องหากมีลักษณะสร้างสรรค์ ทว่าความสงสารจะทำให้จิตที่อิสระเป็นอัมพาต นับเป็นการสูญเปล่าของความรู้สึกต่อความผิดพลาดซึ่งแก้ไขไม่ได้ ความไร้สมรรถภาพ ความบกพร่อง ความชั่วร้ายโรคของผู้ร้ายและอาชญากรที่แก้ไม่ได้ในความสงสารนั้นจะมีความหยาบกระด้าง และความก้าว

---

[65] เปรียบเทียบ Taine, **The French Revolution**, New York, 1885; vol. III, p.94

[66] B.G.E., 117

[67] อ้างแล้ว, 121-3

ร้าวแอบแฝงอยู่ "การเยี่ยมคนเจ็บ" เป็นการสำเร็จความใคร่ของผู้ที่เหนือกว่า เมื่อพิจารณาความอ่อนแอของเพื่อนบ้าน"[68]

เบื้องหลัง "ศีลธรรม" ชนิดนี้คือเจตจำนงเพื่ออำนาจซึ่งแอบแฝงอยู่ความรักเป็นเพียงความปรารถนาที่จะครอบครอง การเกี้ยวพาราสี เป็นการต่อสู้และการสมสู่ คือความมีชัย ดอนโฮเซ่ม่าคาร์เมนเพื่อป้องกันมิให้หล่อนตกไปเป็นสมบัติของผู้อื่น"คนมักจะจินตนาการว่าเมื่อเขามีความรักเขาเป็นผู้ซึ่งปราศจากความเห็นแก่ตัว เนื่องด้วยเขามุ่งประโยชน์ของบุคคลอื่นซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับประโยชน์ของตนเอง ....ในบรรดาความรู้สึกทั้งหลายความรักเป็นความรู้สึกเห็นแก่ตนเองมากที่สุด และผลซึ่งออกมาคือเมื่อถูกขัดขวางจะเป็นความรู้สึกที่มีเมตตาน้อยที่สุด[69] แม้กระทั่งการรักความจริงก็เป็นความปรารถนาที่จะเป็นผู้ครอบครองความจริง บางทีอาจจะเพื่อเป็นคนแรกที่ได้พบว่ายังไม่เคยมีผู้ใดค้นพบมันมาก่อน ความถ่อมตัวเป็นเพียงการระบายสีเพื่อปกป้องเจตจำนงเพื่ออำนาจ

เหตุผลและศีลธรรมจะปราศจากพลังต่อต้านความปรารถนาในอำนาจอันรุนแรงนี้ และจะกลายเป็นอาวุธในมือของอำนาจ เป็นเพียงผู้ถูกหลอกในเกมส์นี้ "ระบบปรัชญาเป็นภาพลวงตาอันจรัสแสง" สิ่งที่เราเห็นหาใช่ความจริงที่แสวงหากันมานานไม่หากเป็นเพียงภาพสะท้อนความปรารถนาของเรา" นักปรัชญาทั้งหลายวางท่าราวกับว่าทัศนะที่แท้จริงของเขานั้นเกิดจากการวิวัฒน์ของวาทวิจารณ์อันชาเย็นบริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้วเป็นข้อความที่เต็มไปด้วยอคติ เป็นความคิดหรือ "การแนะ" ซึ่งเกิดจากความปรารถนาของหัวใจที่ขัดเกลาและสร้างให้เป็นทัศนะแล้ว และนักปรัชญาเหล่านี้จะปกป้องความคิดของตนด้วยการโต้แย้งซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์

ความปรารถนาที่แอบแฝงเหล่านี้ การเต้นของเจตจำนงเพื่ออำนาจเหล่านี้ คือสิ่งซึ่งกำหนดความคิดของเรา "กิจกรรมทางปัญญาส่วนใหญ่ของเราดำเนินไปโดยที่เรา มิได้นึกถึงหรือรู้สึก การคิดอย่างมีสติ...เป็นสิ่งซึ่งมีความสำคัญน้อยที่สุด "ทั้งนี้เพราะสัญชาติญาณเป็นความเข้าใจลึกซึ้งที่สุดในบรรดาความเข้าใจทั้งหลายที่ได้ค้นพบกันมา" บทบาทของความสำนึกได้รับการยกย่องอย่างปราศจากความคิด "อาจถือได้ว่าความสำนึกเป็นสิ่งสำคัญรอง

---

68 D.D., 232

69 C.W. 9 อ้าง Benjamin Constant ในบรรดาความรู้สึกทั้งหลายความรักเป็นความรู้สึกเห็นแก่ตนเองมากที่สุด และผลที่ออกมาคือเมื่อถูกขัดขวางจะเป็นความรู้สึกที่มีเมตตาน้อยที่สุด "แม้นิทเช่ก็สามารถพูดถึงความรักได้อ่อนโยนกว่า" เมื่อบุรุษเกิดความปรารถนาในเสรีขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน...น้อยนักที่จะเกิดจากความรู้สึกทางกามเท่านั้น หว่าเมื่อบุรุษพบความอ่อนแอ ความต้องการความช่วยเหลือและความรู้สึกว่าเขาซึ่งรวมอยู่ในคน ๆ เดียว เขาจะเกิดความรู้สึกเอิบอาบไปทั่วจิตวิญญาณรู้สึกซาบซึ้งและบันเทิงในขณะเดียวกัน และ ณ จุดนี้เองที่ความรักอันยิ่งใหญ่ได้บังเกิดขึ้น" (H.A.H. ii. 287) และเขาได้อ้างจากภาษาฝรั่งเศส "คำพูดที่บริสุทธิ์ที่สุดที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินมา" "ในความรักที่แท้จริงวิญญาณจะหุ้มห่อร่างกาย"

ลงไปจนเกือบจะหมดความหมายและไม่จำเป็น บางทีอาจจะสูญหายไปและถูกแบ่งที่โดยระบบอัตโนมัติที่สมบูรณ์"[70]

คนแข็งแกร่งย่อมใช้ความพยายามน้อยมาก ที่จะปกปิดความปรารถนาของตนไว้ในคราบของเหตุผล ข้อโต้แย้งง่าย ๆ คือ ข้าพเจ้าตั้งเจตจำนงไว้ในวิญญาณใหญ่ที่แข็งขันเต็มที่ ความปรารถนาคือเหตุผลและความสำนึก ความสงสารหรือความเสียใจจะไม่สามารถเข้ามาได้ ทว่าตราบเท่าที่ทัศนะประชาธิปไตยแบบ ยิว-คริสต์...ยังมีบทบาทเด่นอยู่ในปัจจุบัน พวกที่แข็งแกร่งก็ต้องละอายในความแข็งแรงและสุขภาพของตนและเริ่มมองหา "เหตุผล" คุณธรรมและการประเมินค่าแบบผู้ดีกำลังเสื่อม "ยุโรปกำลังถูกรุกรานจากพุทธศาสนาแบบใหม่" แม้กระทั่งโชเปนเฮาเออร์และวากเนอร์ก็กลายมาเป็นพุทธศาสนิกชนที่น่าสมเพช ศีลธรรมของยุโรปทั้งมวลมีรากฐานอยู่บนค่านิยมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อฝูงชน คนแข็งแกร่งมิได้รับอนุญาตให้ใช้กำลังของตนอีกต่อไป เขาต้องเป็นคนที่คล้ายคนอ่อนแอให้มากที่สุด "ความดีคือการไม่ทำอะไรที่เราไม่เข้มแข็งพอ" คานท์ "คนตัวเล็กผู้ยิ่งใหญ่แห่งเคอร์นิกสแบร์ก"มิใช่หรือที่พิสูจน์ว่าจะใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือมิได้ ผลที่ติดตามมาคือสัญชาติญาณของผู้แข็งแกร่ง-ที่จะล่า จะสู้ เอาชนะและปกครอง-ถูกเปลี่ยนเป็นการทำร้ายตนเองเพราะปราศจากทางออก สัญชาตญาณที่ปราศจากที่ระบายจะหันเข้าหาตนเอง-นี่คือสิ่งที่ข้าพเจ้าหมายถึงเมื่อใช้คำว่าการเติบโตของมนุษย์ไปสู่ "การหันเข้าข้างใน" นี่คือสิ่งที่เรามีในฐานะรูปแบบแรกของสิ่งที่ถูกเรียกว่าวิญญาณ"[71]

สูตรของความเสื่อมคือคุณธรรมที่เหมาะสำหรับฝูงชนมีผลถึงผู้นำด้วย และทำลายคนเหล่านี้ลงเป็นดินธรรมดา "ระบบศีลธรรมถูกบังคับให้น้อมตัวให้กับการแบ่งชั้นตามยศศักดิ์ ข้อสันนิษฐานถูกดันไปสู่ความสำนึก จนกระทั่งเป็นที่เข้าใจในท้ายที่สุดว่าการพูดว่า "สิ่งที่ถูกต้องสำหรับบุคคลหนึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับคนอื่น เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม" หน้าที่ที่แตกต่างกันต้องการคุณลักษณะที่แตกต่างกัน และคุณธรรมที่ "เลว" ของพวกที่แข็งแกร่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อสังคมพอกับคุณธรรมที่ "ดี" ของพวกที่อ่อนแอ ความเข้มงวด ความรุนแรง ภยันตรายสงครามมีคุณค่าพอ ๆ กับความเมตตา ความสงบ บุคคลผู้ยิ่งใหญ่จะปรากฏเฉพาะในเวลาของภยันตราย ความรุนแรงและความจำเป็นที่ปราศจากความเมตตา สิ่งดีที่สุดในตัวมนุษย์คือพลังของเจตจำนง อำนาจและความแน่นอนของอารมณ์อันรุนแรงปราศจากอารมณ์อันรุนแรง มนุษย์มักเป็นเพียงสิ่งที่เลื่อนไหลและปราศจากการกระทำความละโมบ ความริษยาแม้กระทั่งความเกลียดชังเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ในกระบวนการของการต่อสู้ การเลือกสรรและการอยู่รอด ความชั่วมีความหมายต่อความดีดุจเดียวกับความผัน

---

[70] H.A.H., II26; B.G.E. 314, J.W., 258; B.G.E. 162, W.P.3., II, 36

[71] B.G.E., 128, 14, 177, W.P. 3., I, 228, G.M., 46, 100 นักศึกษาจิตวิทยาอาจจะสนใจที่จะสืบสาวแหล่งของจิตวิเคราะห์ใน H.A.H. I, 23-27 และ D.D., 125-131 (ทฤษฎีการก่อตัวของโรคประสาทของแอดเลอร์) และ H.A.H., 293 ("ไกลไปจนเกินไป") ผู้ที่สนใจในปฏิบัตินิยมจะพบการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับความคิดนี้ใน B.G.E., 9, 50, 53 และ W.P., II, 20, 24, 25, 50

แปรมีต่อกรรมพันธุ์ การสร้างสรรค์ใหม่และการทดลองกับประเพณี จะไม่มีการพัฒนาโดยปราศจากการเกือบละเมิดลำดับขั้นตอนและ "ระเบียบ" อย่างรุนแรง หากความชั่วเป็นสิ่งที่ไม่ดีแล้วมันคงสูญหายไป เราจะต้องตระหนักว่าในการเป็นคนดีมากเกินไป "มนุษย์จะต้องดีขึ้นและชั่วร้ายมากขึ้น"[72]

นิทซ์ชี่รู้สึกสบายใจขึ้นเมื่อได้พบว่ามีความชั่วร้ายและความโหดร้ายมากมายในโลก เขามีความพึงใจแบบผู้ที่ชอบเห็นความเจ็บปวดในการไตร่ตรองถึงขอบเขตที่ "ความโหดร้ายเป็นองค์ประกอบของความปิติอันยิ่งใหญ่ และความเพลิดเพลินของคนโบราณ" และเขาเชื่อว่าความสนุกจากละครโศกนาฏกรรมหรือในสิ่งที่เป็นเลิศของเราเป็นความโหดร้ายที่ประณีตและเป็นเครื่องทดแทน ซาราธุสทรา กล่าวไว้ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ที่โหดร้ายที่สุดเมื่อจ้องดูโศกนาฏกรรมการต่อสู้กับวัวกระทิงและการตรึงคนกับไม้กางเขน เขาจะรู้สึกเป็นสุขยิ่งกว่าเวลาใดบนพื้นพิภพนี้ และเมื่อเขาสร้างนรกขึ้นมา... นรกก็คือสวรรค์บนดินนั่นเอง" เขาสามารถจะทนความทุกข์ได้ในบัดนี้ด้วยการใคร่ครวญถึงการลงโทษ นับอสงไขยของผู้ที่กดขี่เขาในโลกอื่น"[73]

จริยธรรมสูงสุดคือชีววิทยา เราควรตัดสินสิ่งต่าง ๆ ตามที่มีต่อชีวิตเราต้องการ "เปลี่ยนคุณค่าทั้งหลาย" แบบกายภาพ เครื่องทดสอบมนุษย์หรือกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์ที่แท้จริงคือพลังงานความสามารถและอำนาจ เราอาจประนีประนอมกับศตวรรษที่สิบเก้าในส่วนหนึ่ง มิฉะนั้นจะเป็นอันตรายต่อคุณค่าระดับสูงทั้งหลาย – ด้วยการเน้นสภาพทางกายภาพ วิญญาณคือหน้าที่หนึ่งของอวัยวะ เลือดหยดเดียวในสมองหากมีมากหรือน้อยเกินไปอาจทำให้คนต้องเจ็บปวดยิ่งกว่าที่โพรเมเทียสรับทุกข์จากแรง อาหารต่างชนิดมีผลต่อจิตแตกต่างกันออกไป ข้าวนั้นสร้างศาสนาพุทธ และอภิปรัชญาของเยอรมันเป็นผลมาจากเบียร์ ปรัชญาจะเป็นจริงหรือเท็จขึ้นอยู่กับว่า มันเป็นการแสดงออกและการสดุดีชีวิตที่ก้าวขึ้นมาหรือก้าวลงไป พวกเสื่อมจะกล่าวว่า "ชีวิตปราศจากคุณค่า" เขาน่าจะพูดว่า "ข้าพเจ้าไม่มีคุณค่า" เหตุใดเล่าที่ชีวิตจะต้องมีค่าควรแก่การอยู่ในเมื่อคุณค่าที่เป็นเลิศทั้งหลายถูกทอดทิ้งให้เสื่อม และประชาธิปไตย – คือความปราศจากศรัทธาในบุคคลที่ยิ่งใหญ่ – ได้ทำลายคนอื่นในทุกยุค

> คนยุโรปซึ่งชอบรวมกลุ่มกันในปัจจุบันมีท่าทางราวกับว่าเขาเป็นมนุษย์ประเภทเดียวที่มีอยู่ เราเชิดชูคุณสมบัติของตนเองเช่น ความรู้สึกร่วมในสังคม ความเมตตา ความเคารพ ความมานะ ความพอควร ความอ่อนน้อม การผ่อนผัน ความเห็นอกเห็นใจ–ด้วยคุณธรรมเหล่านี้เขาจึงอ่อนโยน อดทนและเป็นประโยชน์ต่อฝูงชน–คุณธรรม

---

[72] B.G.E., 165 (อ้างแล้ว John Stuart Mill, 59, W.P., I, 308, z, 421

[73] G.M., 73 B.G.E., 177, z, 317

เหล่านี้ถือเป็นคุณธรรมเฉพาะของมนุษย์ อย่างไรก็ตามในกรณีที่เชื่อกันว่าผู้นำและแกะนำฝูงเป็นสิ่งที่จะขาดมิได้ได้มีความพยายามครั้งแล้วครั้งเล่าในปัจจุบันนี้ที่จะแทนที่ผู้บังคับบัญชาด้วยการเรียกคนฉลาดทั้งหลายในฝูงมารวมกัน ตัวแทนของรัฐธรรมนูญเป็นตัวอย่างของกำเนิดประเภทนี้ ช่างเป็นความโชคดีอะไรเช่นนั้น เป็นการช่วยให้รอดพ้นจากน้ำหนักที่เหลือจะทนทานได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นเช่นนั้นก็ยังมีผู้ปกครองผู้มีอำนาจเด็ดขาดปกครองฝูงชนยุโรปเหล่านี้อยู่-ผลการปรากฏตัวของนโปเลียนเป็นข้อพิสูจน์สำคัญสำหรับข้อเท็จจริงประการนี้ ประวัติอิทธิพลของนโปเลียนแทบจะเป็นประวัติศาสตร์ของความสุขระดับสูงที่ศตวรรษทั้งศตวรรษบรรลุผลในบุคคลและยุคที่มีค่าที่สุด[74]

VI. ยอดมนุษย์

เช่นเดียวกับที่ศีลธรรมมิได้อยู่ที่ความเมตตาหากแต่อยู่ที่กำลัง ดังนั้นเป้าหมายความพยายามของมนุษย์จึงไม่ควรจะเป็นการยกระดับคนทั้งหมด หากแต่เป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคลที่แข็งแรงกว่าและมีคุณสมบัติที่ดีกว่า "เป้าหมายมิใช่มนุษยชาติแต่เป็นยอดมนุษย์ สิ่งสุดท้ายที่บุคคลซึ่งมีสติสัมปชัญญะจะทำคือการปรับปรุงมนุษยชาติ มนุษยชาติมิได้ดีขึ้น มันมิได้มีตัวตนอยู่ด้วยซ้ำไป-มันเป็นเพียงนามธรรม สิ่งที่มีอยู่คือปัจเจกบุคคลซึ่งคลาคล่ำไปหมด รูปหนึ่งของส่วนทั้งหมดนั้นคล้ายกับโรงงานทดลองขนาดใหญ่ซึ่งบางสิ่งในทุกยุคสืบต่อกันมาในขณะที่ส่วนใหญ่ล้มเหลว และเป้าหมายของการทดลองทั้งมวลมิใช่ความดีของมวลชน หากแต่เป็นการพัฒนาแบบอย่างของมนุษย์ ให้สังคมสิ้นสุดลงจะดีเสียกว่าการปราศจากคนระดับสูง สังคมเป็นเครื่องมือสำหรับส่งเสริมอำนาจและบุคคลิกภาพของเป้าหมาย ความพยายามของมนุษย์จึงไม่ควรจะเป็นการยกระดับคนทั้งหมด หากแต่เป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคลที่แข็งแรงกว่าและมีคุณสมบัติที่ดีกว่า "เป้าหมายมิใช่มนุษยชาติแต่เป็นยอดมนุษย์ สิ่งสุดท้ายที่บุคคลซึ่งมีสติสัมปชัญญะจะทำคือการปรับปรุงมนุษยชาติ มนุษยชาติมิได้ดีขึ้น มันมิได้มีตัวตนอยู่ด้วยซ้ำไป-มันเป็นเพียงนามธรรม สิ่งที่มีอยู่คือปัจเจกบุคคลซึ่งคลาคล่ำไปหมด รูปหนึ่งของส่วนทั้งหมดนั้นคล้ายกับโรงงานทดลองขนาดใหญ่ซึ่งบางสิ่งในทุกยุคสืบต่อกันมา ในขณะที่ส่วนใหญ่ล้มเหลว และเป้าหมายของการทดลองทั้งมวลมิใช่ความดีของมวลชนหากแต่เป็นการพัฒนาแบบอย่างของมนุษย์ ให้สังคมสิ้นสุดลงจะดีเสียกว่าการปราศจากคนระดับสูง สังคมเป็นเครื่องมือสำหรับส่งเสริมอำนาจและบุคคลิกภาพของปัจเจกบุคคล กลุ่มมิใช่เป้าหมายโดยตัวของมันเอง "เครื่องจักรนั้นมีไว้

---

[74] D.D., 84 Ellis, 50; B.G.E., 121

ทำไมหากปัจเจกบุคคลทำหน้าที่แค่บำรุงรักษาเครื่องจักร" หรือองค์กรทางสังคม–นั่นคือเป้าหมายโดยตัวของมันเอง–นั่นเป็น สุขนาฏกรรมของมนุษย์[75]

ในตอนต้นนิทช์ซี่พูดราวกับว่าความหวังของเขาอยู่ที่การสร้างเผ่าพันธุ์ใหม่[76] ภายหลังเขากลับคิดว่ายอดมนุษย์ของเขาคือ ปัจเจกบุคคลชั้นสูงที่ก้าวขึ้นมาอย่างหมิ่นเหม่จากปลักของฝูงชนสามัญ และชีวิตขึ้นอยู่กับการผสมพันธุ์อย่างจงใจ และการเลี้ยงดูอย่างระมัดระวังมากกว่าการเลี้ยงของการเลือกสรรตามธรรมชาติ เพราะทั้งนี้กระบวนการทางชีววิทยานั้นมีอคติต่อปัจเจกบุคคลแบบพิเศษ ธรรมชาติจะโหดร้ายต่อผลผลิตซึ่งงดงามที่สุดของมันเสมอ ธรรมชาติจะรักและปกป้องคนสามัญซึ่งไม่ดิบดีอะไรนักมากกว่า ในธรรมชาติจะมีการถอนกลับไปสู่ประเภทหรือระดับของฝูงชนตลอดมา การมีชัยเหนือคนดีที่สุดอย่างไม่รู้จบของคนจำนวนมาก[77] ยอดมนุษย์จะรอดอยู่ได้ด้วยการเลือกสรรของมนุษย์ ด้วยสายตาอันยาวไกลเกี่ยวกับการบำรุงพันธุ์ของมนุษย์ และการศึกษาที่ทำให้คนสูงส่งขึ้น

ในท้ายที่สุดช่างเป็นเรื่องตลกอะไรเช่นนั้นที่ปล่อยให้คนสูงส่งสมรสเพราะความรัก วีรบุรุษกับสาวใช้ อัจฉริยะกับช่างเย็บผ้า โซเปนเฮาเออร์ผิดพลาดที่กล่าวว่าความรักมิใช่การบำรุงพันธุ์ ในยามที่มนุษย์มีความรักไม่ควรปล่อยให้เขาตัดสินใจด้วยตนเอง ด้วยการตัดสินใจนั้นมีผลต่อชีวิตทั้งชีวิตของเขา มนุษย์มิได้รับมาทั้งความรักและความฉลาดในเวลาเดียวกัน เราควรจะประกาศว่าคำปฏิญาณของคู่รักนั้นเป็นโมฆะและควรทำให้ความรักเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยวทางกฎหมายสำหรับการสมรส คนที่ดีที่สุดควรจะสมรสกับคนที่ดีที่สุด ความรักควรจะปล่อยให้เป็นเรื่องของฝูงชน จุดประสงค์ของการสมรสมิใช่การสืบเผ่าพันธุ์เท่านั้น หากควรจะเป็นการพัฒนาด้วย

> ท่านยังเยาว์วัยและปรารถนาบุตรและการสมรส
> ทว่าข้าพเจ้าขอถามท่านว่าท่านกล้าที่จะปรารถนาบุตรหรือ
> ท่านเป็นผู้มีชัยเป็นผู้ที่บังคับตนเองเป็นผู้บังคับบัญชาประสาท
> สัมผัสและเป็นนายของคุณธรรมของท่านได้แล้วหรือ หรือว่า
> ในความปรารถนาของท่านมีเสียงของสัตว์หรือความจำเป็น
> อยู่ หรือความโดดเดี่ยวหรือความบาดหมางกับตัวของท่านเอง
> ข้าพเจ้าปรารถนาให้ชัยชนะและเสรีภาพของท่านเป็นผู้ปรารถนา
> บุตร ท่านควรสร้างอนุสาวรีย์ที่มีชีวิตให้กับชัยชนะและความเป็น
> อิสระของท่าน ท่านควรจะสร้างให้สูงส่งกว่าท่าน ทว่าสิ่งแรก

---

[75] W.P., II, 387, 135, H.A.H., I, 375

[76] เปรียบเทียบ Z, 104

[77] W.P., II, 158

ที่ท่านจะต้องทำคือสร้างกายและวิญญาณของท่านให้มั่นคงเสียก่อน ท่านไม่ควรจะแพร่ตัวเองเท่านั้นแต่ควรจะถ่ายทอดลักษณะขึ้นไปในเบื้องสูง ข้าพเจ้าเรียกการสมรสว่าเป็นเจตจำนงของคนสองคนที่จะสร้างสิ่งที่สูงกว่าตัวผู้สร้างเอง ข้าพเจ้าจะเรียกการสมรสว่าเป็นสิ่งที่น่าเคารพเมื่อคู่สมรสมีเจตจำนงเช่นนั้น [78]

ปราศจากกำเนิดที่ดีความสูงส่งย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ "ปัญญาเพียงสิ่งเดียวหาได้สร้างความสูงส่งไม่ ในทางตรงกันข้ามยังมีบางสิ่งบางอย่างซึ่งจำเป็นต่อการทำให้ปัญญาสูงส่ง สิ่งใดเล่าที่เป็นที่ต้องการเลือด (ข้าพเจ้ามิได้อ้างถึงคำที่เติมหน้า 'ท่าน' หรือ 'ปฏิทินบันทึกเหตุการณ์ของเมืองโกธา' นี่คือข้อความที่ใส่ไว้ในวงเล็บสำหรับบรรดาผู้โง่เขลาเบี่ยงลาทั้งหลาย)" แม้จะมีกำเนิดที่ดีและเชื้อสายที่ดี องค์ประกอบต่อไปในสูตรของยอดมนุษย์ คือ การอบรมอย่างเข้มงวดซึ่งความสมบูรณ์แบบจะต้องมีลักษณะแน่นอนตายตัว เช่นเรื่องธรรมดา มิใช่เพียงแต่สรรเสริญคุณความดีซึ่งจะมีความสะดวกสบายน้อยแต่มากด้วยความรับผิดชอบ ร่างกายจะถูกฝึกหัดให้รับความทุกข์อย่างสงบและเจตจำนงจะเรียนรู้ที่จะเชื่อฟังและออกคำสั่ง ไม่มีความไว้สาระของพวกซึ่งเชื่อในเจตจำนงอิสระ–ไม่มีการละเลยความแข็งแกร่งทางร่างกายและศีลธรรมด้วยการปล่อยตัวและการมี "เสรีภาพ" แม้กระนั้นก็จะยังเป็นโรงเรียนที่บุคคลจะเรียนรู้ที่จะหัวเราะได้อย่างเต็มที่ ควรจะให้คะแนนนักปรัชญาตามความสามารถที่จะหัวเราะได้ของเขา "บุคคลผู้ก้าวข้ามยอดเขาสูงสุดมาแล้วจะหัวเราะให้กับโศกนาฏกรรมทั้งหลายได้" และจะไม่มีพิษของศีลธรรมในการศึกษาของยอดมนุษย์ การทรมานเจตจำนงของตน แต่ไม่มีการลงโทษความต้องการทางเนื้อหนังมังสา "จงอย่าหยุดเริงระบำ สาวน้อยผู้อ่อนหวาน ไม่มีผู้ใดจะมาทำลายการเริงระบำของเธอด้วยดวงตาอันชั่วร้าย ...ไม่มีศัตรูของสาวน้อยที่มีข้อเท้าอันงดงาม"[79] แม้กระทั่งยอดมนุษย์ก็อาจชื่นชมข้อเท้าที่งดงามได้

บุคคลที่ถือกำเนิดและได้รับการอบรมมาเช่นนี้จะอยู่เหนือความดีความชั่ว เขาไม่ลังเลที่จะเป็นคนชั่ว หากความมุ่งหวังของเขาต้องอาศัยสิ่งนี้ เขาจะเป็นบุคคลผู้ปราศจากความกลัวมากกว่าเป็นคนดี "ความดีคืออะไร...ความกล้าคือความดี" ความดีคืออะไร ทุกสิ่งที่เพิ่มพูนความรู้สึกของอำนาจ เจตจำนงเพื่ออำนาจ อำนาจโดยตัวของมันเองในตัวมนุษย์ ความเลวคืออะไร (schlecht) คือสิ่งทั้งหลายที่เกิดจากความอ่อนแอ บางทีลักษณะที่เด่นชัดของยอดมนุษย์ คือความรักในอันตรายและการต่อสู้ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องมีจุดมุ่งหมายด้วย เขาจะไม่แสวงหาความปลอดภัยเป็นเบื้องแรกเขาจะปล่อยให้เรื่องของความสุขเป็นเรื่องของคนจำนวนมาก "ซาราธุสทราชอบสิ่งทั้งหลายเช่นการเดินทางไกลและไม่ปรารถนา

---

[78] Z, 94

[79] W.P., II, 353, B.G.E., 260, Z, 49, 149

ที่จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากอันตราย"[80] ดังนั้นสงครามทั้งหลายจึงเป็นสิ่งที่ดี แม้สาเหตุของสงครามสมัยใหม่จะต่ำช้า "สงครามที่ดีย่อมทำให้สาเหตุของมันศักดิ์สิทธิ์" แม้กระทั่งการปฏิวัติก็เป็นสิ่งที่ดีมิใช่ด้วยตัวของมันเอง ทั้งนี้เพราะไม่มีสิ่งใดจะเลวร้ายยิ่งกว่าการที่ฝูงชนมีอำนาจ แต่เพราะกาลเวลาแห่งการต่อสู้ได้ดึงเอาความยิ่งใหญ่ที่แอบแฝงอยู่ในปัจเจกบุคคลออกมา ซึ่งแต่เดิมมิได้มีแรงกระตุ้นหรือมีโอกาสเพียงพอ *จากความวุ่นวายนั้นดวงดาวก็ทอแสงออกมาจากความสับสนและความไร้สาระของการปฏิวัติฝรั่งเศส* นโปเลียนก็ปรากฏออกมา จากความโหดร้ายและปราศจากระเบียบของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ปัจเจกบุคคลผู้ทรงอำนาจจำนวนมหาศาลก็ถือกำเนิดขึ้นมาซึ่ง ยุโรปแทบจะไม่เคยรู้จักมาก่อนและไม่สามารถรับได้อีกต่อไป

พลังปัญญา และความภาคภูมิ-นี่คือสิ่งที่สร้างยอดมนุษย์ ทว่าสิ่งเหล่านี้จะต้องประสานอย่างกลมกลืน ความรู้สึกอันรุนแรงจะกลายเป็นอำนาจได้เมื่อมันถูกเลือกสรรและประสานกันโดยจุดประสงค์ยิ่งใหญ่ที่จะหล่อหลอมความปรารถนาอันสับสนเป็นอำนาจของบุคคล "ความพินาศจึงมีแต่นักคิดที่มิได้เป็นคนทำสวนหากแต่เป็นเพียงดินสำหรับต้นไม้ของเขา" ผู้ใดเล่าที่ทำตามแรงกระตุ้นของตน คนอ่อนแอผู้ปราศจากอำนาจที่จะสะกดใจเขาไม่เข้มแข็งพอที่จะปฏิเสธและประสานกันโดยจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ซึ่งจะหล่อหลอมความปรารถนาอันสับสนเป็นอำนาจของบุคคล "ความพินาศ จงมีแต่นักคิดที่มิได้เป็นคนทำสวนหากแต่เป็นเพียงดินสำหรับต้นไม้ของเขา" ผู้ใดเล่าที่ทำตามแรงกระตุ้นของตน คนอ่อนแอผู้ปราศจากอำนาจที่จะสะกดใจ เขาไม่เข้มแข็งพอที่จะปฏิเสธ เขาเป็นคนซึ่งไม่ปรองดองกับตนเอง เป็นคนเสื่อม การวางระเบียบให้ตนเอง-เป็นสิ่งที่ดีที่สุด "สิ่งซึ่งบุคคลผู้ไม่ปรารถนาจะเป็นเพียงคนหนึ่งในกลุ่มจะต้องทำคือเลิกปล่อยตนเองตามสบาย "การมีจุดมุ่งหมายที่เขาจะเข้มงวดต่อบุคคลอื่นโดยเฉพาะตนเองได้ คือการมีเป้าหมายที่ตนจะทำเกือบทุกสิ่ง ยกเว้นการทรยศต่อมิตร-นั่นคือเครื่องหมายประการสุดท้ายของความเป็นยอดมนุษย์[81]

การเห็นมนุษย์เช่นนั้นเป็นเป้าหมายและรางวัลสำหรับแรงงานของเราเท่านั้นที่จะทำให้เรารักชีวิตและการดำรงชีวิตในลักษณะก้าวขึ้นสู่ที่สูงได้ "เราจะต้องมีเป้าหมายซึ่งเราทั้งหลายมีค่าต่อกันและกัน"[82] ขอให้เราเป็นคนยิ่งใหญ่หรือเป็นคนรับใช้และเครื่องมือให้กับคนยิ่งใหญ่ ช่างเป็นภาพงดงาม อะไรเช่นนั้นเมื่อชาวยุโรปนับล้านมอบตนเองให้เป็นสื่อไปสู่เป้าหมายของโบนาปาร์ต และยอมตายเพื่อเขาด้วยความยินดี เปล่งนามของเขาขณะที่ล้มลง บางทีพวกเราผู้เข้าใจอาจจะเป็นศาสดาพยากรณ์ให้กับคนซึ่งเราไม่สามารถเป็นได้และช่วยเตรียมแผ้วถางทางสำหรับการมาของเขา เราผู้ไม่ใยดีต่อดินแดน ไม่ใยดีต่อกาล

---

[80] Z, 60, 222 Anti Christ 126, W.P. II, 257

[81] D.D., 295, 194-7, T.I., 57 W.P., II, 221-2 369, 400, "Schopenhouer as Eduoator", sect, i

[82] อ้างจากก Salter, 446

เวลา สามารถจะทำงานร่วมกันได้ แม้จะมีเป้าหมายแตกต่างกัน ซาราธุสทราจะร้องเพลง แม้ว่าเขาจะทนทุกข์ทรมาน หากเพียงแต่เขาจะได้ยินเสียงของผู้ช่วยเหลือแอบแฝงอยู่...และรักมนุษย์ชั้นสูง "ท่านผู้โดดเดี่ยวในวันนี้ ท่านผู้ยืนอยู่ห่างกัน สักวันหนึ่งท่านจะเป็นคนที่ท่านได้เลือกด้วยตนเอง คนที่ได้รับการเลือกสรรจะเกิดขึ้นมา และจากคนกลุ่มนี้ ยอดมนุษย์จะเกิดมา"[63]

VII.ความเสื่อม

ผลที่สืบเนื่องมาคือทางสายที่นำไปสู่ยอดมนุษย์จะต้องผ่านระบบอภิชนาธิปไตยประชาธิปไตย "ความบ้าคลั่งของการนับจำนวนคนจะต้องถูกกำจัดออกไปก่อนที่จะสายเกินไป ขั้นตอนแรกคือการทำลายศาสนาคริสต์เท่าที่มนุษย์ชั้นสูงเกี่ยวข้องด้วย ชัยชนะของพระเยซูคือจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตย ในสัญชาติญาณลึกที่สุดของคริสตศาสนิกชนคนแรกมีความเป็นปฏิปักษ์ต่อทุกสิ่งที่เป็นอภิสิทธิ์ เขาดำเนินชีวิตและต่อสู้อย่างไม่หยุดยั้งเพื่อ "สิทธิที่เท่าเทียมกัน" ในยุคใหม่นี้เขาคงถูกส่งไปอยู่ไซบีเรีย "ผู้ที่ยิ่งใหญ่ในหมู่ของท่านขอให้เขาเป็นคนรับใช้ของท่าน คือการพลิกความรอบรู้ทางการเมืองความมีเหตุผลเสียใหม่ อันที่จริงขณะที่อ่านพระวรสาส์น เรารู้สึกถึงบรรยากาศของนวนิยายรุสเซีย คำสอนนั้นดูจะมีลักษณะของการขโมยความคิดมาจากดอสโตเยฟสกี ในหมู่คนชั้นต่ำเท่านั้นที่ความคิดประเภทนั้นจะมีอิทธิพลได้ และเฉพาะในยุคที่ผู้ปกครองเสื่อมลงและมิได้ทำหน้าที่ปกครอง" เมื่อนีโรและคาราคัลลานั่งอยู่บนบัลลังก์ ความผิดปกติได้เกิดขึ้นด้วยว่ามนุษย์ผู้ต่ำทรามมีคุณค่ากว่าคนซึ่งอยู่ในระดับสูง[64]

ดังที่ชัยชนะของศาสนาคริสต์เป็นการสิ้นสุดของระบบอภิชนาธิปไตยแบบโบราณ การปกครองยุโรปโดยขุนนางนักรบติวตัน ก็ได้ฟื้นฟูคุณธรรมของบุรุษเพศกลับมาอีกครั้งและฝังรากลงในระบบอภิชนาธิปไตยแบบใหม่ คนเหล่านี้มิได้เปี่ยมด้วย "ศีลธรรม" เขา "เป็นอิสระจากการเหนี่ยวรั้งของสังคมทุกชนิดในความบริสุทธิ์ของสำนึกแบบสัตว์ป่าของเขา เขากลับจากการฆาตกรรมหมู่ การวางเพลิง การปล้น การทรมานด้วยความยโสความปราโมทย์และความพอใจราวกับว่าเป็นเพียงการกระทำของนักเรียนที่วิตถารเท่านั้น" คนเช่นนี้แหละที่เป็นชนชั้นปกครองของเยอรมัน สแกนดิเนเวีย ฝรั่งเศส-อังกฤษ อิตาลี *และรุสเซีย*

ฝูงของสัตว์ผมทองที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร เผ่าพันธ์ของ
ผู้พิชิต และผู้เป็นนายพร้อมองค์กรทางทหาร อำนาจในการจัดระเบียบ

---

63 Z. 107

64 **Antichrist**, 195; 49-50; W.P., II, 313

> วางอุ้งเท้าอันน่ากลัวของเขาลงบนประชากรซึ่งอาจจะมีจำนวนเหนือกว่าโดยปราศจากธรรมะ..กลุ่มนี้แหละที่สร้างรัฐ ความฝันถูกทำลายลงซึ่งทำให้รัฐเริ่มกำเนิดขึ้นด้วยพันธะสัญญา เขาจะต้องทำอะไรกับพันธะสัญญาเหล่านี้ในเมื่อเขาสามารถออกคำสั่ง เป็นนายโดยธรรมชาติและเข้ามาในเหตุการณ์ด้วยการกระทำและความประพฤติอันรุนแรง[85]

กลุ่มผู้ปกครองนี้ถูกทำให้เสื่อมด้วยการสถาปนาคุณธรรมแบบสตรีของพวกคาทอลิกเป็นข้อแรก อุดมคติแบบพิวริแตนและไพร่ของการปฏิรูปศาสนาเป็นข้อที่สอง และข้อที่สามคือการสมรสกับพวกที่ต่ำกว่า ดังที่ลัทธิคาทอลิกได้เติบโตไปเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นสูงและ*ปราศจากศีลธรรมของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ* *การปฏิรูปศาสนาได้บดขยี้คาทอลิกด้วยการ*ว้อฟื้นความเคร่งครัดและขึงขังของศาสนายูดายขึ้นมาอีกครั้ง มีผู้ใดบ้างไหมที่เข้าใจในท้ายที่สุดมีผู้ใดบ้างไหมที่จะเข้าใจว่ายุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการคืออะไร *การแปลงค่านิยมของชาวคริสต์* ความพยายามทำในทุกวิถีทางด้วยสัญชาตญาณและความสามารถพิเศษทั้งมวลที่จะสร้างคุณค่า*ตรงกันข้าม* คุณค่าอันสูงส่งได้รับชัยชนะ ข้าพเจ้าเป็นตรงเบื้องหน้าของข้าพเจ้าโอกาสอันสมบูรณ์อย่างน่ามหัศจรรย์ในความงามและสีสันอันบรรเจิด...ซีซาร์ บอเจียร์เป็นพระสันตปาปา... ท่านเข้าใจข้าพเจ้าไหม"[86]

นิกายโปรแตสแตนท์และเบียร์ทำให้สติปัญญาของคนเยอรมันทึบ และซ้ำยังเสริมด้วยอุปรากรของวากเนอร์ ผลคือ "ชาวปรัสเซียทุกวันนี้เป็นศัตรูที่เป็นอันตรายที่สุดผู้หนึ่งต่อวัฒนธรรม" "การปรากฏตัวของเยอรมันคนหนึ่งทำให้การย่อยอาหารของข้าพเจ้าไม่ปกติ" "หากเป็นดังที่กิบบอน กล่าวว่าไม่มีสิ่งใดนอกจากกาลเวลา -แม้จะเป็นเวลานาน- ที่จะเป็นเงื่อนไขให้ความคิดจอมปลอมในเยอรมันถูกทำลาย" เมื่อเยอรมันมีชัยเหนือโปเลียน ความพินาศของวัฒนธรรมก็เกิดขึ้น เช่นเดียวกับเมื่อลูเธอร์มีชัยชนะเหนือศาสนจักร ตั้งแต่บัดนั้นเยอรมันก็เก็บเกอเต โชเปนเฮาเออร์และเบโธเฟนของเจ้าหล่อนไว้และเริ่มบูชา "ผู้รักชาติ" "เยอรมนีอยู่เหนือทุกประเทศ"... ข้าพเจ้าเกรงว่านั่นคือจุดจบของปรัชญาเยอรมันเสียแล้ว"[87] กระนั้นก็ตามก็ยังมีความเอาจริงเอาจังและความลึกซึ้งในตัวชาวเยอรมันที่ทำให้หวังได้ว่าพวกนี้อาจกอบกู้ยุโรปได้อีกครั้ง พวกนี้มีคุณธรรมแบบบุรุษมากกว่าชาวฝรั่งเศสและชาวอังกฤษ เขามีความพากเพียรความอดทน ความอุตสาหะ ด้วยเหตุนี้จึงมีทุนการศึกษาวิทยาการและกฎเกณฑ์ของทหารอยู่เป็นสิ่งที่น่ายินดีที่ได้เห็นว่าทั่วทั้งยุโรปวิตกกับกองทัพเยอรมนีเพียงใด หากอำนาจในการรวมกำลังของเยอรมนีสามารถร่วมกับทรัพยากรที่แผ่งเร้นอยู่ของรุสเซียทั้งในด้านวัสดุและกำลังคนได้ ยุคแห่งความยิ่งใหญ่ทางการเมืองจะเกิดขึ้น "เราต้องการการเติบโตร่วมกันของเยอรมันและเผ่า

---

[85] G.M. 40

[86] **Antichrist**, 228

[87] Figgis, 47, บันทึก; T.I., 51

สลาฟ และเรายังต้องการความฉลาดในการจัดระบบการเงินของยิวอีกด้วย เพื่อที่ว่าเราจะได้เป็นเจ้าโลก...เราต้องการการรวมกับรุสเซียโดยปราศจากเงื่อนไข" เป็นทางเลือกที่อยู่ในกรอบและรัดตัวยิ่ง

ความยุ่งยากของเยอรมนีอยู่ที่ความบึกบึนของจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะที่แข็งจนทำให้เยอรมันขาดวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่นที่เกิดในฝรั่งเศสและทำให้ฝรั่งเศสเป็นชาติที่ประณีตและลึกซึ้งกว่าชาติอื่นใดในยุโรป "ข้าพเจ้ามีศรัทธาแต่เจพาะกับวัฒนธรรมฝรั่งเศสและข้าพเจ้าถือว่าสิ่งอื่น ๆ ในยุโรปซึ่งเรียกตนเองว่าวัฒนธรรมเป็นเพียงความเข้าใจผิดเท่านั้น "เมื่อเราอ่านมองแตนญ์ ลาโรชฟูคาล...โวเวนนาเกอร์และซอมฟอต์ เราเข้ามาใกล้คนโบราณมากกว่าการอ่านนักประพันธ์กลุ่มใด ๆ ในชาติอื่น"วอลแตรเป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่แห่งจิต" และแตนเป็น "นักประวัติศาสตร์คนแรกที่มีชีวิต" แม้กระทั่งนักเขียนในระยะหลังของฝรั่งเศสโฟลแบรต์ บอร์เจท์ อนาโตล ฟรองซ์ เป็นต้น-ก็เหนือกว่านักเขียนยุโรปอื่น ๆ ทั้งในด้านความคิดและภาษาอันกระจ่าง "คนฝรั่งเศสพวกนี้ช่างมีความกระจ่างและความกระชับที่สะมุนละไมอะไรเช่นนั้น" ความสูงส่งในด้านรสนิยมความรู้สึก และมารยาทแบบยุโรปเป็นผลงานของคนฝรั่งเศส ทว่าก็เป็นของฝรั่งเศสเก่าในสมัยคริสต์ศตวรรษที่สิบหกและสิบเจ็ด การทำลายชนชั้นสูงของพวกปฏิวัติได้ทำลายสื่อและแหล่งเพาะวัฒนธรรมไปด้วย และบัดนี้วิญญาณของฝรั่งเศสอ่อนแอและซีดจางลงเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เคยเป็น กระนั้นก็ตามฝรั่งเศสยังคงมีคุณสมบัติที่ดีบางประการอยู่ "ในฝรั่งเศสปัญหาทางจิตวิทยาและศิลปะเกือบทุกปัญหาได้รับการพิจารณาด้วยความลึกซึ้งถี่ถ้วนยิ่งกว่าในเยอรมนีมาก..... ในทันทีที่เยอรมนีก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในทางการเมืองของโลก ฝรั่งเศสก็ได้ชัยชนะในด้านความสำคัญในโลกของวัฒนธรรมเช่นกัน"[88]

รุสเซียคือสัตว์ผมทองของยุโรป พลเมืองของรุสเซียมี "การยอมรับและเชื่อมั่นในโชคชะตาอย่างแข็งขัน ซึ่งทำให้คนเหล่านี้ได้เปรียบเราชาวตะวันตกจนกระทั่งทุกวันนี้" รุสเซียมีรัฐบาลที่แข็งแกร่งโดยปราศจาก "ความบ้าบอของรัฐสภา" พลังของเจตจำนงได้สั่งสมไว้ในที่นั้นเป็นเวลานานมาแล้ว และบัดนี้ได้คุกคามที่จะหาทางออก จึงไม่น่าประหลาดใจถ้าจะได้พบว่ารุสเซียกำลังจะกลายเป็นผู้มีอำนาจในยุโรป "นักคิดซึ่งคิดถึงอนาคตของยุโรป ความคิดถึงอนาคตของเขาในทุกแง่ทุกมุมจะคาดคะเนเกี่ยวกับยิวและรุสเซียว่าเป็นองค์ประกอบที่แน่นอนและมีบทบาทในการต่อสู้ทางพละกำลังที่ยิ่งใหญ่" แต่ทั้งหมดนี้พวกอิตาเลียนจะเป็นคนดีที่สุดและแข็งขันที่สุดในหมู่คนทั้งหลาย การสร้างคนจะแข็งแกร่งที่สุดในอิตาลีดังที่อัลเฟียรีอวดอ้างไว้ แม้ในหมู่คนชั้นต่ำที่สุดของอิตาลีก็มีลักษณะของซายซาตรีและความภาคภูมิแบบคนชั้นสูงอยู่ในตัว "คนแจวเรือชาวเวนิซผู้ยากจนก็ยังเป็นคนซึ่งดีกว่า

---

88 Salter, 464-7, E.H., 37, 83, B.G.E. 213-6, T.J., 54 Faquet ,10-11

ผู้ให้คำปรึกษาคณะรัฐมนตรี (Berlin Geheimrath) และในท้ายที่สุดเป็นคนซึ่งดีกว่าจริง ๆ "[89]

ที่แย่ที่สุดคือชาวอังกฤษ พวกนี้แหละที่ทำให้จิตใจของคนฝรั่งเศสเสื่อมด้วยประชาธิปไตย จอมปลอม "เจ้าของร้านชาวคริสต์ วัว สตรี คนอังกฤษและนักประชาธิปไตยเป็นพวกเดียวกัน" ลัทธิประโยชน์นิยมและความป่าเถื่อนของอังกฤษคือความตกต่ำถึงที่สุดของวัฒนธรรมยุโรป ในดินแดนที่มีการแข่งขันกันอย่างปราศจากความปราณีเท่านั้น ที่เราจะมองเห็นได้ว่าชีวิตเป็น*การดิ้นรนเพื่อการดำรงอยู่* *ในดินแดนที่จำนวนของคนขายของ*เจ้าของเรือเพิ่มขึ้นจนถึงปริมาณที่มากกว่าชนชั้นสูงเท่านั้นที่ประชาธิปไตยจะก่อตัวขึ้น นี่คือของขวัญ ของขวัญแบบกรีกซึ่งอังกฤษได้มอบให้แก่โลกปัจจุบัน ใครเล่าจะช่วยยุโรปให้พ้นจากอังกฤษและช่วยอังกฤษให้พ้นจากประชาธิปไตยได้

VIII. อภิชนาธิปไตย

ประชาธิปไตยหมายถึงความเลื่อนลอย การอนุญาตให้แต่ละส่วนทำตามที่มันพอใจ ประชาธิปไตยหมายถึงการละเลยความต่อเนื่องและการขึ้นแก่กันและกัน การบูชาเสรีภาพและความวุ่นวาย มันหมายถึงการบูชาความสามัญและการเกลียดชังความเป็นเลิศ หมายถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะมีบุคคลยิ่งใหญ่ซึ่งยอมอยู่ภายใต้การเลือกตั้งที่ไร้ศักดิ์ศรีและขาดความเรียบร้อย จะมีโอกาสอะไรสำหรับเขาบ้าง "สิ่งที่ประชาชนเกลียดชังราวกับสุนัขที่จงชังหมาป่า คือวิญญาณอันเป็นอิสระซึ่งเป็นศัตรูของโซ่ตรวน เป็นผู้ที่ไม่ยอมบูชาผู้ใด" มนุษย์ที่มิใช่ "สมาชิกประจำของกลุ่ม" ยอดมนุษย์จะกำเนิดขึ้นได้อย่างไรในดินชนิดนั้น และชาติจะยิ่งใหญ่ได้อย่างไรในเมื่อบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ของชาตินั้นยังมิได้ถูกนำมาใช้ มิได้รับการสนับสนุนและบางทีอาจจะยังไม่เป็นที่รู้จัก สังคมชนิดนั้นขาดคุณลักษณะ การเลียนแบบจะดำเนินไปในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง -อุดมคติและแบบอย่างคือคนส่วนใหญ่มิใช่มนุษย์ในระดับสูง ทุก ๆ คนจะเหมือนกันทุก ๆ คนแม้แต่เพศทั้งสองก็จะคล้ายกัน ผู้ชายจะกลายเป็นผู้หญิงและผู้หญิงจะกลายเป็นผู้ชาย[90]

ดังนั้น ความเป็นผู้หญิงจึงเป็นผลที่ตามมาตามธรรมชาติของประชาธิปไตยและศาสนาคริสต์ "นี่เป็นเพียงส่วนน้อยของผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงจึงพยายามทำตัวให้เป็นผู้ชาย จนกว่าจะมีผู้ชายที่เป็นผู้ชายนั่นแหละความเป็นผู้หญิงจึงจะถูกรักษาไว้ในตัวผู้หญิงอิบเซนได้กล่าวไว้ว่า "สาวแก่ตามแบบฉบับ" ได้สร้างลักษณะ "ผู้หญิงที่ถูกปลดปล่อย""ผู้หญิงถูกสร้างขึ้นมาจากซี่โครงของผู้ชาย-ผู้ชายจึงกล่าวว่า "ประเสริฐจริงสำหรับซี่โครงที่น่าสงสารของ

---

89 G.M. 98, B.G.E. 146, 209, Salter, 469

90 W.P., I, 382-4, II, 206, z, 141

ข้าพเจ้า" ผู้หญิงได้สูญเสียอำนาจและศักดิ์ศรีไปด้วยการ "ปลดปล่อย" ของหล่อน บัดนี้ ฐานะที่ผู้หญิงที่เคยมีในสมัยราชวงศ์บูร์บองหายไปไหน ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสงครามระหว่างทั้งสองเพศนี้เป็นสงคราม อมตะ ณ ที่นี้ไม่มีสันติภาพที่ปราศจากชัยชนะ -สันติภาพจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับการยอมรับเป็นนาย นับเป็นอันตรายที่จะทดลองความเสมอภาคกับผู้หญิง หล่อนจะไม่พอใจกับสิ่งนั้น หล่อนพอใจที่จะเป็นรองมากกว่าหากชายเป็นชายเหนืออื่นใดความสมบูรณ์และความสุขของหล่อนอยู่ที่การเป็นมารดา "ทุกสิ่งในตัวผู้หญิงเป็นปริศนาและทุกสิ่งในตัวผู้หญิงมีเพียงคำตอบเดียว นั่นคือ *การตั้งครรภ์* " "ผู้ชายเป็นเพียงวิถีทางสำหรับผู้หญิง เป้าหมายคือบุตรเสมอ แล้วผู้หญิงเป็นอะไรสำหรับผู้ชายเล่า ของเล่นที่มีอันตราย" "ผู้ชายจะถูกอบรมสำหรับสงครามและผู้หญิงสำหรับความบันเทิงของนักรบ สิ่งอื่นนอกจากนั้นเป็นความเขลา" แม้กระนั้น "ผู้หญิงที่สมบูรณ์แบบก็เป็นมนุษย์ระดับสูงกว่าผู้ชายที่สมบูรณ์แบบและเป็นสิ่งที่หาได้ยากกว่าด้วย...บุคคลไม่สามารถจะอ่อนโยนต่อผู้หญิงได้เพียงพอ"[91]

ส่วนหนึ่งของความตึงเครียดในการสมรสอยู่ที่ความสมปรารถนาของผู้หญิง และการจำกัดตลอดจนถ่ายเททุกสิ่งออกจากตัวผู้ชาย เมื่อผู้ชายเกี้ยวผู้หญิงเขาเสนอจะมอบโลกทั้งโลกให้หล่อน และเมื่อหล่อนสมรสกับเขาเขาก็ทำตามนั้น เขาคงจะลืมโลกในทันทีที่มีบุตร ความรักที่ปราศจากความเห็นแก่ประโยชน์ของความรักกลายมาเป็นความเห็นแก่ประโยชน์ของครอบครัว ความซื่อสัตย์และการเปลี่ยนแปลงเป็นความฟุ่มเฟือยของคนโสด "ในที่ ๆ การคิดแบบปรัชญาชั้นสูงเกี่ยวข้องด้วย ผู้ชายที่แต่งงานแล้วทั้งหลายจะเป็นผู้ถูกสงสัย... ดูน่าขันสำหรับข้าพเจ้าที่คนซึ่งเลือกการประเมินค่าชีวิตทั้งชีวิตเป็นโลกของตนจะต้องแบกภาระของการดูแลครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ ความมั่นคงและสถานะในสังคมสำหรับภรรยาและบุตร" นักปรัชญาหลายคนล้มหายตายจากเมื่อมีบุตรเกิดมา "ลมพัดผ่านรูกุญแจเข้ามาพูดกับข้าพเจ้าว่า 'ออกมาสิ' ประตูของฉันเปิดด้วยตัวของมันเองอย่างชาญฉลาด" ไปสิ "ทว่าข้าพเจ้ากลับถูกล่ามไว้ด้วยความรักในบุตรของตน"[92]

สิ่งที่มากับความเป็นผู้หญิงคือสังคมนิยม และอนาธิปไตย ทั้งหมดนี้มีความเป็นประชาธิปไตยเพียงน้อยนิด หากความเสมอภาคในอำนาจทางการเมืองเป็นสิ่งที่ยุติธรรม เหตุใดจึงไม่ให้ความเท่าเทียมกันในอำนาจทางเศรษฐกิจเล่า เหตุใดจึงต้องมีผู้นำในทุกแห่งเล่า มีนักสังคมนิยมบางคนที่จะยกย่องหนังสือของซาราธุสทรา หากแต่ว่าความชื่นชมนั้นมิได้เป็นที่ต้องการ "มีบางคนที่สอนทฤษฎีชีวิตของข้าพเจ้าแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้สอนความเสมอภาคด้วย ในตัวข้าพเจ้าความยุติธรรมได้กล่าวว่า "มนุษย์หาได้เท่าเทียมกันไม่" "เรามิได้ปรารถนาจะเป็นเจ้าของสิ่งใดที่เหมือนกัน" "ท่านผู้สอนเรื่องความเสมอภาคความเผด็จการอันผิดปกติจากความไร้สมรรถภาพ จึงส่งเสียงเรียกร้องความเสมอภาค

---

91 z, 248, 169 Huneker, **Egoists**, 266

92 **Lonely Nietzsch**, 77, 313, z, 232

จากตัวท่าน" ธรรมชาติรังเกียจความเท่าเทียมกัน ธรรมชาติรักความแตกต่างของปัจเจกบุคคล ชนชั้นและเชื้อชาติ สังคมนิยมนั้นต่อต้านชีววิทยา กระบวนการของวิวัฒนาการนั้นเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ชนชั้นหรือปัจเจกบุคคลที่ต่ำกว่าโดยผู้ที่เหนือกว่าชีวิตเป็นเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์และยังชีพด้วยชีวิตของผู้อื่น ปลาใหญ่กินปลาเล็กและนั่นคือเรื่องราวทั้งหมด สังคมนิยมคือความริษยา "พวกเขาต้องการสิ่งที่เรามี"[93] อย่างไรก็ดียังเป็นความเคลื่อนไหวที่จัดการได้ง่าย ๆ สิ่งที่จำเป็นต่อการควบคุม คือ การเปิดประตูกับตักระหว่างนายและบ่าวอย่างเปิดเผยเป็นครั้งคราว และปล่อยให้ผู้อ่าน ที่ไม่พอใจขึ้นมาบนสวรรค์บ้าง ผู้ที่ควรกลัวมิใช่ผู้นำหากแต่เป็นคนที่อยู่เบื้องต่ำที่คิดว่าการปฏิวัติจะทำให้ตนหนีจากการเป็นผู้ถูกบังคับบัญชาซึ่งเป็นผลตามธรรมชาติจากความไร้ประสิทธิภาพและความเฉื่อยชาได้ กระนั้นก็ตามทาสก็สูงส่งได้เมื่อเขาปฏิวัติ

ในกรณีใดๆ ก็ตามทาสก็สูงส่งกว่านายสมัยใหม่-พวกชนชั้นกลางนี้เป็นเครื่องหมายของความด้อยค่าของวัฒนธรรมในศตวรรษที่สิบเก้า ซึ่งคนมีเงินได้กลายเป็นสิ่งที่ได้รับการบูชาและริษยาอย่างมากมาย แต่นักธุรกิจเหล่านี้ก็เป็นทาส เป็นหุ่นกระบอกของงานประจำเหยื่อของความวุ่นวาย คนเหล่านี้ไม่มีเวลาสำหรับความคิดใหม่ การคิดเป็นสิ่งต้องห้ามใน*หมู่คนเหล่านี้และความสุขของปัญญาเป็นสิ่งที่ไกลเกินเอื้อม ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการแสวงหา* "ความสุข" อย่างกระวนกระวายตลอดกาล "บ้านอันมโหฬาร" ซึ่งไม่เคยเป็นบ้าน ความหรูหราอย่างหยาบปราศจากรสนิยม ห้องภาพที่เป็น "ของแท้"โดยมีราคาติดไว้ ความบันเทิงทางโลกีย์ซึ่งทำให้จิตทึบมากกว่าจะทำให้จิตเบิกบานหรือถูกกระตุ้น "ดูสิ่งที่เกินต้องการเหล่านี้ซิ เขาสะสมความมั่งคั่งและกลายมาเป็นคนยากจนด้วยสิ่งเหล่านี้" เขายอมรับการควบคุมตนเองของคนชั้นสูงโดยปราศจากการเข้าถึงอาณาจักรของความคิดเป็นเครื่องทดแทน "ดูวิธีที่เขาไต่เต้าสิ ว่องไว้ราวกับลิง เขาปีนข้ามกันเองและด้วยวิธีนั้นเลยลากตัวเองลงไปในโคลนและหุบเหว...กลิ่นสาบของคนขายของ การเต้นเร่าของความทะเยอทะยาน ลมหายใจแห่งความชั่วร้าย ไม่มีประโยชน์อันใดที่คนเหล่านี้จะมีทรัพย์สมบัติ ทั้งนี้เพราะเขาไม่สามารถจะทำให้มันมีศักดิ์ศรีด้วยการใช้อย่างมีรสนิยมได้ ด้วยการเป็นผู้อุปถัมภ์อักษรศาสตร์ และศิลปะอย่างรู้จักแยกแยะ "คนที่มีปัญญาเท่านั้นที่ควรมีทรัพย์สิน" คนอื่น ๆ คิดว่าทรัพย์สมบัติเป็นจุดหมายปลายทางในตัวของมันเองและแสวงหามันมากขึ้น ๆ โดยไม่ยั้งคิด-มองดู "ความบ้าคลั่งของชาติต่าง ๆ ในปัจจุบันซึ่งต้องการผลิตให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้และมั่งคั่งให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้" ในท้ายที่สุดมนุษย์ก็กลายเป็นสัตว์ที่กินกันเอง "เขาจะดักโจมตีกันเอง เขาได้ของจากกันและกันด้วยการดักคอย เขาเรียกสิ่งนั้นกันว่าความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี...เขาจะแสวงหาผลกำไรเล็ก ๆ น้อยจากขยะมูลฝอยทุกชนิด"

---

93 Z. 137-8, B.G.E., 226, W.P. 3, I. 102 (ซึ่งได้ห้านายถึงการปฏิวัติ เปรียบเทียบกับคอมมูนของปารีส...ซึ่งดูจะเป็นเพียงการไม่ย่อยอย่างเบา ๆ เท่านั้น) II, 208, D.D., 362 เมื่อนิทชี่เขียนข้อความของคนชั้นสูงเหล่านี้ เขาอาศัยอยู่ในห้องใต้หลังคาที่สกปรกด้วยเงิน 1000 ลอลล่าร์ต่อปีซึ่งเงินส่วนใหญ่ใช้สำหรับพิมพ์หนังสือของเขา

"ทุกวันนี้ศีลธรรมของพ่อค้ามิได้เป็นอะไรมากไปกว่าศีลธรรมของโจรสลัดที่ประณีตขึ้น-ซื้อจากตลาดถูกที่สุดและขายในราคาแพงที่สุด" และคนเหล่านี้ที่เรียกร้องระบบการค้าแบบเสรีนิยมคือปล่อยตามลำพัง-คนเหล่านี้แหละที่ต้องควบคุมดูแลให้มากที่สุด บางทีอาจต้องใช้สังคมนิยมบางระดับแม้จะเป็นอันตรายแต่จะสมเหตุสมผล ในกรณีนี้ "เราควรจะยึดการคมนาคม และการค้าทุกชนิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสะสมทรัพย์จำนวนมหาศาล -โดยเฉพาะตลาดการเงิน- จากมือของส่วนบุคคลหรือบริษัทส่วนตัวทั้งหลายและสำรวจคนที่มีมากเกินไปเช่นเดียว กับคนที่ไม่มีอะไรว่าเป็นคนประเภทที่เต็มไปด้วยอันตรายต่อชุมชน"[94]

คนที่สูงไปกว่าพวกชนชั้นกลางและต่ำกว่าชนชั้นสูงคือทหาร นายพลที่ใช้ทหารของตนหมดไปในสนามรบ ซึ่งพวกเขาพอใจที่จะตายด้วยยาสลบของเกียรติศักดิ์ ก็ยังสูงส่งกว่านายจ้างที่ใช้คนหมดไปในเครื่องจักรแห่งผลประโยชน์ ขอให้สังเกตว่าคนจะจากโรงงานไปสู่สนามรบด้วยความโล่งใจอย่างไร นโปเลียนมิใช่คนมีนิสัยโหดร้ายหากแต่เป็นผู้มีบุญคุณ พระองค์ทรงมอบความตายด้วยเกียรติยศแบบทหาร แทนที่จะเป็นความตายด้วยการล้างผลาญทางเศรษฐกิจให้มนุษย์ ประชาชนแห่กันเข้าไปหามาตรฐานของการสังหารของพระองค์ เพราะเขาชอบการเสี่ยงในสงครามมากกว่าความจำเจอันสุดจะทนทานของการทำกระดุมคอเสื้อจำนวนล้าน "สักวันหนึ่งนโปเลียนคงได้รับเกียรติว่าได้สร้างโลกที่มนุษย์ นักรบมีความสำคัญมากกว่าพ่อค้าและคนป่าเถื่อนอยู่ระยะหนึ่ง" สงครามเป็นยารักษาคนซึ่งเริ่มอ่อนแอและสุขสบายรวมทั้งน่าเหยียดหยามอย่างวิเศษที่สุด มันช่วยกระตุ้นสัญชาตญาณที่ ผุพังในยามสงบ สงครามและราชการทหารโดยทั่วไปเป็นยาแก้พิษความอ่อนแอของระบบ ประชาธิปไตย "เมื่อสัญชาตญาณของสังคมทำให้มันละทิ้งสงครามและการพิชิตความเสื่อมก็เกิดขึ้น" เป็นเวลาอันเหมาะสำหรับประชาธิปไตยและการปกครองของคนขายของ "กระนั้นก็ตามสาเหตุของสงครามสมัยใหม่เป็นสิ่งใดก็ได้ยกเว้นแต่ความสูงส่ง สงครามของราชวงศ์และสงครามศาสนาดีกว่าการยุติข้อถกเถียงทางการค้าด้วยปืนเล็กน้อย"[95] "ภายในเวลาห้าสิบปีรัฐบาลนานาชาติเหล่านี้ (ประชาธิปไตยของยุโรป) จะปะทะกันในสงครามครั้งใหญ่เพื่อตลาดในโลก"[96] แต่บางทีจากความบ้าคลั่งนั้นอาจจะเกิดการรวมยุโรปก็ได้ จุดจบซึ่งแม้แต่สงครามการค้าก็มิใช่ราคาที่แพงเกินไป เนื่องจากการรวมกันของยุโรปนี้เองที่ระบบอภิชนาธิปไตยระดับสูงจะเกิดขึ้น ซึ่งยุโรปอาจจะได้รับการกอบกู้อีกครั้ง

ปัญหาทางการเมืองคือการป้องกันมิให้นักธุรกิจมาปกครอง ทั้งนี้เพราะคนประเภทนั้นมีสายตาสั้นและความเข้าใจแคบแบบนักการเมือง เขามิได้มีสายตายาวและกว้างไกลแบบชนชั้นสูงโดยกำเนิดซึ่งได้รับการอบรมให้เป็นรัฐบุรุษ คนที่ดีกว่ามีเทวสิทธิที่จะปกครอง

---

94 T.O.S. I, 142; H.A.H., II, 147, 340; T.I., 100, 2, 54, 305, 355

95 J.W., 77-8; B.G.E., 121; Faquet, 22; H.A.H., II, 288

96 G.M., 255 (คำนำนายนี้เขียนเมื่อ พ.ศ. 1887)

ตัวอย่างเช่นสิทธิของความสามารถที่สูงกว่า คนสามัญมีฐานะของตนแต่มิใช่บนบัลลังก์ คนสามัญจะเป็นสุขในฐานะของตนและคุณธรรมของเขาก็จำเป็นสำหรับสังคมพอ ๆ กับคุณธรรมของผู้นำ "เป็นสิ่งไร้ค่าโดยสิ้นเชิงที่จิตซึ่งลึกซึ้งจะถือเอาความสามัญเป็นเป้าหมาย" ความหมั่นเพียร ความประหยัด ความสม่ำเสมอ ความรู้จักประมาณ ความเชื่ออย่างจริงจัง เป็นคุณสมบัติที่ทำให้คนสามัญสมบูรณ์ทว่าสมบูรณ์ในฐานะเป็นเครื่องมือ "อารยธรรมระดับสูงเป็นปิรามิดซึ่งจะดำรงอยู่ได้บนฐานที่กว้าง เงื่อนไขล่วงหน้าคือความสามัญที่รวมตัวกันอย่างมั่นคงและแข็งแรง" ในทุกหนทุกแห่งคนบางคนจะเป็นผู้นำและบางคนจะเป็นผู้ตามเสมอ คนส่วนใหญ่จะถูกบังคับและจะเป็นสุขที่ได้ทำงานภายใต้การนำของมนุษย์ชั้นสูงที่มีปัญญา[97]

> ที่ใดที่ข้าพเจ้าได้พบสิ่งมีชีวิตข้าพเจ้าจะได้ยินคำว่าการอยู่ในโอวาทด้วย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายคือสิ่งที่รับคำสั่ง และนี่คือครั้งที่สอง คนที่ไม่สามารถเชื่อฟังตนเองได้จะต้องรับคำสั่งนี่คือวิถีทางของสิ่งมีชีวิต ทว่านี่คือครั้งที่สามที่ข้าพเจ้าได้ยินการออกคำสั่งมากกว่าการรับคำสั่ง และมิใช่เพียงเพราะว่าผู้บังคับบัญชาจะต้องแบกภาระของคนที่รับคำสั่งเท่านั้น และภาระอันนี้จะบดขยี้เขาได้อย่างง่ายดาย ข้าพเจ้าได้เห็นว่ามีความพยายามและอันตรายอยู่ในการบังคับบัญชาทั้งหลาย และเมื่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลายออกคำสั่งเขาก็เสี่ยงชีวิตตนเอง[98]

ดังนั้นสังคมในอุดมคติจึงต้องแบ่งออกเป็นสามชนชั้น ผู้ผลิต (ชาวนากรรมกรและนักธุรกิจ) เจ้าหน้าที่ (ทหารและเจ้าหน้าที่) และผู้ปกครอง พวกสุดท้ายจะปกครอง แต่เขาจะไม่ทำหน้าที่ในรัฐบาล งานที่แท้จริงของรัฐบาลคืองานรับใช้ ผู้ปกครองจะเป็นรัฐบุรุษนักปรัชญา มากกว่าผู้มีตำแหน่ง อำนาจของเขาจะอยู่ที่การควบคุมเงินและกองทัพ ทว่าตัวเขาเองจะดำรงชีวิตคล้ายทหารมากกว่านักการเงิน คนเหล่านี้จะเป็นผู้พิทักษ์ตามแบบเพลโตอีกครั้ง เพลโตพูดไว้อย่างถูกต้องว่า-นักปรัชญาคือมนุษย์ชั้นสูงสุด เขาจะเป็นทั้งมนุษย์ที่ดีและกล้าหาญรวมทั้งแข็งแกร่ง เป็นทั้งนักวิชาการและนายพลในบุคคลคนเดียว เขาจะประสานกันด้วยความสุภาพของกายกับวิญญาณ "คนเหล่านี้จะแข็งขันอยู่ตลอดเวลาในขอบเขตที่กำหนดโดยศีลธรรม[99] ความเคารพ ประเพณี ความกตัญญู และโดยความระวังระไวทั้งสองฝ่าย ด้วยความริษยาของผู้ที่เสมอกัน และในอีกด้านหนึ่งทัศนะที่มีต่อกันจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ในการคำนึงถึงผู้อื่น การควบคุมตนเองการพินิจพิเคราะห์ความภาคภูมิและมิตรภาพ"[100]

---

97 **Antichrist**, 219-220

98 z, 159

99 เมื่อใดที่ผู้ถูกเนรเทศที่น่าสมเพชนี้กลับเข้ามา

100 อ้างโดย Nordau, **Degeneration**, New York, 1895; p. 439

ชนชั้นสูงเหล่านี้จะเป็นวรรณะหนึ่งหรือไม่และอำนาจของเขาจะสืบทอดกันหรือไม่ โดยส่วนใหญ่จะเป็นดังนั้น โดยจะมีการเปิดโอกาสให้กับสายเลือดใหม่เข้ามาบ้างเป็นครั้งคราว แต่ไม่มีสิ่งใดที่จะสร้างความเสื่อมและความอ่อนแอให้กับชนชั้นสูงได้มากเท่าการสมรสกับสามัญชนที่มั่งคั่ง ดังเช่นวิสัยชนชั้นสูงของอังกฤษ การสมรสระหว่างกันเช่นนี้เองที่ทำลายองค์กรการปกครองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่โลกเคยพบ-นั่นคือวุฒิสมาชิกของโรมันไม่มี "ความบังเอิญของกำเนิด" การเกิดทุกครั้งเป็นคำตัดสินของธรรมชาติเกี่ยวกับการสมรสและมนุษย์ที่สมบูรณ์จะเกิดมาหลังจากการเลือกสรรและการตระเตรียมหลายยุค "บรรพบุรุษของมนุษย์ต้องสูญเสียบางสิ่งให้กับสิ่งที่เขาเป็นอยู่"

สิ่งนี้สร้างความขุ่นเคืองให้กับผู้ที่คุ้นกับระบบประชาธิปไตยมานานบ้างไหม ทว่า "เชื้อชาติที่ไม่สามารถทนต่อปรัชญานี้ได้ก็สิ้นสุดลง และชาติที่ถือว่าปรัชญานี้เป็นพรอันยิ่งใหญ่ที่สุดก็จะเป็นเจ้าโลก" มีเพียงชนชั้นสูงแบบนั้นเท่านั้นที่จะมีญาณและความกล้าหาญที่จะสร้างยุโรปเป็นประเทศ ยุติชาตินิยมแบบตื้อดึง ยุติลักษณะปิตุภูมิที่น่าสมเพชนี้เสีย ขอให้เราเป็น "ชาวยุโรปที่ดี" ดังที่นโปเลียนและเกอเต เบโธเฟน โชเปนเฮาเออร์ สตองดาล และไฮน์ เราเป็นส่วนขาดวิ่น เศษเล็กเศษน้อยของส่วนรวมมานานแล้ว วัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่จะเจริญเติบโตในบรรยากาศของอดีตจากความรักชาติและความคับแคบเฉพาะภูมิภาคได้อย่างไร กาลเวลาของการเมืองแบบปลีกย่อย ๆ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ความจำเป็นของการเมืองในระดับกว้างมาถึงแล้ว เมื่อใดที่เผ่าพันธุ์ใหม่จะปรากฏและผู้นำใหม่จะปรากฏ เมื่อใดที่ยุโรปจะเกิด

> ท่านไม่ได้ยินสิ่งใดเกี่ยวกับบุตรของข้าพเจ้าดอกหรือ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงสวนของข้าพเจ้า เกาะแห่งความสุขของข้าพเจ้า เผ่าพันธุ์ใหม่ของข้าพเจ้า เพื่อประโยชน์ของเขาข้าพเจ้าจึงมั่งคั่ง เพื่อประโยชน์ของเขาข้าพเจ้ากลายมาเป็นคนยากจน...มีสิ่งใดเล่าที่ข้าพาเจ้ามิได้ยินยอม สิ่งที่ข้าพเจ้าไม่ยอมแพ้คือข้าพเจ้าจะต้องมีสิ่งหนึ่งเด็กเหล่านั้นซึ่งเป็นส่วนที่มีชีวิต ต้นไม้แห่งชีวิตของเจตจำนงสูงสุดและความหวังสูงสุดของข้าพเจ้า[101]

IX.บทวิจารณ์

เป็นบทกวีที่งดงามและบางทีจะเป็นบทกวีมากกว่าปรัชญา เราตระหนักว่ามีความเป็นไปไม่ได้อยู่ในที่นี้ และผู้เขียนพยายามที่จะทำให้ตนเองเชื่อในสิ่งที่เรียนและแก้ไขตนเอง

---

101 W.P., II, 353, 362-4, 371, 422, B.G.E. 239, T.O.S. II, 39, 2, 413

มากเกินไป ทว่าเราสามารถเห็นว่าเขาทุกข์ทรมานในทุกบรรทัด และเราจะต้องรักเขาแม้กระทั่งในที่ๆ เราข้องใจ มีเวลาที่เราเบื่อหน่ายกับการใช้อารมณ์และการหลอกลวง และกระหายต่อความสงสัยและการปฏิเสธ และแล้วนิทซ์ซี่ก็เข้ามาเป็นยาบำรุงของเราราวกับที่ว่างที่มีลมอันสดชื่นพัดผ่านเข้ามาหลังจากพิธีกรรมอันยาวนานในโบสถ์ที่แออัด "บุคคลซึ่งรู้จักวิธีหายใจในบรรยากาศของข้อเขียนของข้าพเจ้าจะตระหนักว่าเป็นอากาศของที่สูง และจะทำให้แข็งแรง มนุษย์จะต้องถูกสร้างสำหรับสิ่งนี้ มิฉะนั้นมันอาจจะฆ่าเขาได้"[102] อย่าให้ใครเข้าใจผิดว่ากรดนี้เป็นน้ำนมสำหรับทารก

และช่างเป็นท่วงทำนองการเขียนอะไรเช่นนั้น "สักวันหนึ่งคนจะพูดกันว่าไฮน์และข้าพเจ้าคือศิลปินที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยเขียนมาในภาษาเยอรมัน และเราจะทิ้งสิ่งที่ดีที่สุดที่คนเยอรมันโดยทั่วไปต้องใช้เวลาต่อจากเราอีกนานมากที่จะทำ" และเกือบจะเป็นเช่นนั้นด้วย[103] "ท่วงทำนองการเขียนของข้าพเจ้านั้นเริงระบำ" ประโยคทุกประโยคแหลมคม ภาษานั้นนุ่มนวล ทรงพลังและกระวนกระวาย-ท่วงทำนองของนักฟันดาบซึ่งรวดเร็วและวิเศษเกินกว่าตาของสามัญชน แต่เมื่อทบทวนอีกครั้งจะพบว่าความสามารถนี้อยู่ที่การกล่าวเกินความจริง ความหลงตัวอย่างน่าสนใจและในท้ายที่สุดถึงขั้นผิดปกติ ตลอดจนการพลิกความคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างง่ายดาย การเยาะเย้ยคุณธรรมทุกชนิด การสรรเสริญความชั่วทุกชนิด เราค้นพบว่าเขามีความสนุกในการสร้างความตระหนกเยี่ยงนักศึกษาในชั้นปีที่สอง เราสรุปได้ว่าเมื่อบุคคลปราศจากอคติในเรื่องศีลธรรม ศีลธรรมจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจ การยืนยันอย่างดันทุรัง การลงความเห็นที่กว้างเกินไปโดยมิได้ขยายความ การย้ำทำนาย ความขัดแย้งเหล่านี้มิใช่ของผู้อื่นหากแต่เป็นตัวเขาเอง -เผยให้เห็นถึงจิตที่สูญเสียความสมดุลและเข้าใกล้ข่ายความวิกลจริต ในท้ายที่สุดความหลักแหลมนี้ก็ทำให้เราเหนื่อย และทำให้ประสาทของเราอ่อนล้า ดุจดังแส้ที่หวดลงบนเนื้อหนังมังสาหรือการพูดย้ำด้วยเสียงอันดังในการสนทนา ในวาทะอันรุนแรงนี้มีบางสิ่งคล้ายการพูดวางโตแบบติวโตนิคแฝงอยู่[104] มิได้มีการควบคุมซึ่งเป็นหลักข้อแรกของศิลปะ มิได้มีความสมดุล ความกลมกลืน และความเป็นผู้ดีที่ถกเถียงกันซึ่งนิทซ์ซี่ชื่นชมมากในตัวของคนฝรั่งเศสอยู่ในนั้น แต่กระนั้นท่วงทำนองการเขียนก็ทรงพลัง เรารู้สึกท่วมทันไปด้วยอารมณ์อันรุนแรงและการกล่าวย้ำของเขา นิทซ์ซี่มิได้พิสูจน์สิ่งใด เขาประกาศและเผยให้เราเห็นความจริง เขาเอาชนะเราด้วยจินตนาการของเขามากกว่าตรรกศาสตร์ของเขา เขามิได้ให้แต่เพียงปรัชญาบทกวีแก่เราเท่านั้นแต่เขายังได้มอบความศรัทธาใหม่ ความหวังใหม่ ศาสนาใหม่ให้แก่เรา

---

[102] E. H: 2

[103] E.H: 39 นิทซ์ซี่คิดว่าตนเองเป็นชาวโปแลนด์

[104] Figgis, 230, 56

ความคิดของเขาเผยให้เราเห็นว่าเขาเป็นผลผลิตของขบวนการจินตนิยมพอ ๆ กับท่วงทำนองการเขียนของเขา เขาถามว่า "สิ่งใดที่นักปรัชญาเรียกร้องจากตนเองเป็นสิ่งแรกและสิ่งสุดท้ายเล่า การเอาชนะยุคสมัยที่อยู่ในตัวเขาเอง การเป็น "อมตะ" "ทว่าสิ่งนี้เป็นคำแนะนำแห่งความสมบูรณ์แบบซึ่งเขายกย่องอยู่ห่าง ๆ มากกว่าจะปฏิบัติ เขารับวิญญาณแห่งสมัยเข้ามาอย่างเต็มเปี่ยม เขาไม่เคยตระหนักว่าลัทธิจิตนิยมของคานท์-"โลกคือความคิดของข้าพเจ้า" ดังที่โชเปนเฮาเออร์สรุปอย่างซื่อสัตย์-นั้นได้นำไปสู่ "อัตตาสูงสุด" ของฟิชเตอะและความเป็นปัจเจกบุคคลอย่างไร้ความสมดุลของสเตอเนอร์ ตลอดจนความปราศจากจริยธรรมของยอดมนุษย์อย่างไร[105]

มิใช่เพียง "อัจฉริยะ" ของโชเปนเฮาเออร์และ "วีรบุรุษ" ของคาไลน์และซิกฟริดของวากเนอร์เท่านั้น เขายังดูคล้ายกับคาร์ลมัวร์ของชิลเลอร์และเกิธซ์ของเกอเตอย่างน่าสงสัย นิทซ์ชี่ได้นำคำ ยอดมนุษย์ (Uebermensh) มาจากหนุ่มเกอเตซึ่งนิทซ์ชี่เหยียดหยามความสงบแบบ*โอลิมเปีย* ในระยะหลังของเขาด้วยความริษยา จดหมายของเขาเต็มไปด้วยความรู้สึกและความอ่อนโยนแบบจินตนิยม "ข้าพเจ้าทนทุกข์" เป็นวลีที่เกิดขึ้นบ่อยพอ ๆ กับวลี "ข้าพเจ้าตาย" ของไฮน์[106] เขาเรียกตนเองเป็น "ผู้ลึกลับและเกือบจะมีวิญญาณที่ผิดปกติ" และกล่าวถึงหนังสือเรื่อง**กำเนิดของโศกนาฏกรรม** (The Birth of Tragedy) ว่าเป็น "คำสารภาพของนักจินตนิยมคนหนึ่ง"[107] เขาเขียนถึงแบรนเดสว่า "ข้าพเจ้าเกรงว่าข้าพเจ้าจะเป็นนักดนตรีมากเกินไปจนไม่เป็นจินตนิยม" [108] "ผู้ประพันธ์จะต้องสงบปากคำเมื่องานของเขาเริ่มพูด"[109] ทว่านิทซ์ชี่ไม่เคยซ่อนตัวเขาเองเลยเขาใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งในทุก ๆ หน้า การยกย่องสัญชาตญาณเหนือความคิด ปัจเจกบุคคลเหนือสังคม "ไดโอนีเซียน" เหนือ "อพอลโลเนียน" (เช่นจินตนิยมเหนือคลาสสิก) ของเขาเป็นการทรยศต่อยุคของเขาอย่างแน่นอนดังเช่นวันเกิดและวันตายของเขา สำหรับปรัชญาในยุคของเานิทซ์ชี่เป็นดังที่วากเนอร์เป็นสำหรับดนตรีในยุคของเขา -คือจุดสูงสุดของขบวนการจินตนิยม กระแสที่ขึ้นถึงที่สุดของจินตนิยม เขาปลดแอกและเชิดชู "เจตจำนง" และ "อัจฉริยะ" ของโชเปนเฮาเออร์จากกฎเกณฑ์ทางสงครามทั้งมวล ดังเช่นที่วากเนอร์ปลดแอกและเชิดชูความรู้สึกอันรุนแรงซึ่งได้ทำลายสายใยของคลาสสิกลงโดยสิ้นเชิงใน *Sonata Pathetique ซิมโฟนีหมายเลขห้าและหมายเลขเก้า* เขาเป็นหน่อเนื้อเชื้อไขคนสุดท้ายในสายของรุซโซ

---

105 เปรียบเทียบกับ Santayana, **Egotism in German Philoosophy.**

106 E.G. เปรียบเทียบ Halevy, 231

107 B.T. 6, XXV

108 อ้างโดย Huneker, **Egoists**, 251

109 อ้างโดย Faquet, 9

ขอให้เราย้อนกลับไปบนถนนที่เราได้เดินทางมากับนิทซ์ชีอีกครั้ง และบอกเขาแม้จะไม่มีผลอันใดก็ตามถึงข้อคัดค้านบางประการซึ่งเราอยากจะขัดเขา เขาฉลาดพอที่จะมองเห็นด้วยตัวเองในระยะหลังว่ามีความน่าขันมากมายในความคิดริเริ่มในหนังสือเรื่อง **กำเนิดของโศกนาฏกรรม**[110] นักวิชาการอย่างไวลาโมวิทซ์-โมเลนดอฟหัวเราะเยาะหนังสือเล่มนี้ในท่ามกลางนักอักษรศาสตร์ ความพยายามที่จะวินิจฉัยวากเนอร์จากเอสคิวลุสเป็นการทรมานตนเองของผู้ศรัทธาที่เยาว์วัยต่อเทพผู้ทรงอำนาจเด็ดขาด ผู้ใดจะคิดบ้างเล่าว่าการ ปฏิรูปศาสนาจะเป็น "ไดโอนีเซียน"-ตัวอย่างความป่าเถื่อน ความไม่รู้บาปบุญคุณโทษ และความเมา ส่งเสียงอึกทึก และยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการนั้นตรงกันข้ามกับสิ่งเหล่านี้ สงบ ยับยั้ง สุภาพ "แบบอพอลโลเนียน" ผู้ใดบ้างเล่าที่ระแวงว่า "ลัทธิของโสกราติสคือวัฒนธรรมของอุปรากร"[111] การโจมตีโสกราติสเป็นการรังเกียจความคิดที่มีเหตุผลของพวกวากเนอร์ การบูชาไดโอนีซุสเป็นการบูชารูปปั้นของการกระทำโดยพวกที่นั่งแต่เก้าอี้ (เนื่องจากเหตุนี้จึงมีการบูชานโปเลียนเป็นเทพเจ้า) และเป็นความลับอันน่ากระดากของหนุ่มโสดผู้ริษยาความสามารถในการดื่มและมีกิจกรรมทางเพศแบบซายซาตรี

บางทีนิทซ์ชีอาจจะถูกต้องที่คิดว่ายุคก่อนโสกราติสเป็นยุคแห่งความสงบสุขของกรีก จริงอยู่ที่สงครามเพโลโพลินีเซียนได้ทำลายรากฐานทางเศรษฐกิจและการเมืองของวัฒนธรรมเพริคลิส ทว่าค่อนข้างจะน่าขันที่จะมองเห็นแต่การวิพากษ์วิจารณ์ที่กระจัดกระจายของโสกราติส (ราวกับว่าหน้าที่สำคัญของนิทซ์ชีเองมิใช่สิ่งนี้) และไม่เห็นภาระการกอบกู้ความพินาศของสังคมซึ่งเกิดจากสงคราม ความฉ้อฉลและความเสื่อมทางศีลธรรมมากกว่าเกิดจากปรัชญา มีแต่ศาสตราจารย์แห่งประติทรรศน์ (paradox) เท่านั้นที่จะจัดข้อความที่คลุมเครือและงมงายของเฮราไคลตุสเหนือความรอบรู้อันสุขุมและศิลปะที่พัฒนาแล้วของเพลโต นิทซ์ชีติเตียนเพลโตเช่นที่ได้ติเตียนเจ้าหนี้ทั้งหลายของเขา ไม่มีใครที่จะเป็นวีรบุรุษสำหรับลูกหนี้ของตน ทว่าปรัชญาของนิทซ์ชีเป็นเพียงจริยธรรมของเทรซีมาคัสและคาลีคลีส และรัฐศาสตร์ของเพลโตที่มีโสกราติสเป็นตัวละครเท่านั้น-ด้วยความรู้ทางภาษาศาสตร์ทั้งหมดของเขา นิทซ์ชีไม่เคยเจาะลึกเข้าไปในวิญญาณของกรีก ไม่เคยเรียนบทเรียนที่ว่าความพอประมาณและความรู้เกี่ยวกับตนเอง (ดังที่สอนไว้ในคำจารึกที่เดลฟีและของนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย) จะเก็บไฟของอารมณ์อันรุนแรงและความปรารถนาโดยมิต้องดับมันได[112] และอพอลโลจะต้องสร้างกรอบให้กับไดโอนีซุส บางคนอธิบายนิทซ์ชีว่าเป็นพวกนอกรีต ทว่าเขามิได้เป็นเช่นนั้น เขามิใช่พวกนอกรีตแบบกรีกเช่นเพริคลีสหรือ

---

110 เปรียบเทียบ B.T. หน้า 1 และ 4 ของบทนำ

111 B.T., 142

112 เปรียบเทียบ Santayana, 141

พวกนอกรีตแบบเยอรมันเยี่ยงเกอเต เขาขาดความสมดุลและการควบคุมซึ่งทำให้บุคคลเหล่านี้แข็งแกร่ง" นั่นคือสิ่งที่เขาเขียนไว้[113] ทว่าอนิจจา บุคคลจะให้สิ่งที่ตนไม่มีได้อย่างไร

ในบรรดางานของนิทซ์ชี่ทั้งหมด **ซาราธุสทรา** เป็นหนังสือที่ปลอดจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะหนังสือนี้คลุมเครือ และอีกส่วนเป็นเพราะส่วนดีที่ทำลายไม่ได้ของหนังสือได้ลดข้อผิดพลาดลงไป มโนคติเกี่ยวกับการย้อนกลับมาชั่วกัลปาวสานนั้นแม้จะเป็นสิ่งสามัญสำหรับสเปนเซอร์ซึ่งเป็น "อพอลโลเนียน" และนิทซ์ชี่ซึ่งเป็นไดโอนีเซียน" ก็ทำให้คิดว่าเป็นจินตนาการซึ่งฟุ้งซ่าน เป็นความพยายามอย่างประหลาดในวินาทีสุดท้ายที่จะรื้อฟื้นความเชื่อในเรื่องอมตภาพ นักวิจารณ์ทุกคนได้เห็นความขัดแย้งระหว่างการสอนถึงความสำคัญของตนเองอย่างอาจหาญ (ซาราธุสทรา "ป่าวร้องว่าอัตตานั้นเป็นส่วนทั้งหมดและศักดิ์สิทธิ์ และเป็นความเห็นแก่ตัวที่ศักดิ์สิทธิ์"...เป็นเสียงสะท้อนของสเตอร์เนอร์อย่างแน่นอน) และการอ้างถึงความเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคลอื่นและการสละตนเองเพื่อเตรียมและรับใช้ยอดมนุษย์ ทว่าผู้ใดเล่าที่อ่านปรัชญานี้แล้วจะจำแนกตนเองเป็นคนรับใช้และมิใช่ยอดมนุษย์

สำหรับระบบจริยธรรมในเรื่อง**เหนือความดีความชั่ว** (Beyond Good and Evil) และกำพืดของศีลธรรม (The Genealogy of Morals) นั้นเป็นการอวดอ้างที่เร้าใจ เรายอมรับถึงความจำเป็นที่จะเรียกร้องให้มนุษย์มีความกล้าหาญมากขึ้นและเข้มงวดกับตนเองมากขึ้น ปรัชญาจริยธรรมทั้งหลายล้วนแต่เรียกร้องสิ่งนั้นทั้งสิ้น ทว่าไม่มีความจำเป็นรีบด่วนอันใดที่จะเรียกร้องให้มนุษย์โหดร้ายมากขึ้นและ "ชั่วร้ายมากขึ้น"[114] แน่นอนว่างานนี้เป็นงานที่ทำเกินหน้าที่ และไม่มีหน้าที่ใดที่จะบ่นว่าศีลธรรมเป็นอาวุธที่พวกอ่อนแอใช้บังคับพวกแข็งแกร่ง พวกแข็งแกร่งไม่ประทับใจกับศีลธรรมนี้สักเท่าใดและยังนำมาใช้อย่างชาญฉลาดด้วยซ้ำไป หลักศีลธรรมส่วนใหญ่ถูกกำหนดมาจากเบื้องบนมากกว่าจากเบื้องล่าง และฝูงชนจะสรรเสริญหรือตำหนิด้วยการเลียนแบบตาม เป็นสิ่งดีที่ความถ่อมตัวจะได้รับการทารุณเป็นครั้งคราว ดังที่กวีผู้มองโลกในแง่ร้ายกล่าวไว้ "เรามีความเกลียดชังและการยอมสยบกันมานานเต็มทีแล้ว" ทว่าเรามิได้เห็นคุณสมบัติประการนี้มากมายนักในลักษณะของคนสมัยใหม่ ในที่นี้นิทซ์ชี่ดูจะขาดความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ซึ่งเขาสรรเสริญ *ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับปรัชญาไป หรือว่าเขาจะเห็นว่าลัทธิของความสงบเสงี่ยมและถ่อมตัว* ของหัวใจ เป็นยาแก้พิษที่จำเป็นสำหรับคุณธรรมของสงครามและความรุนแรงของพวกป่าเถื่อนซึ่งเกือบจะทำลายวัฒนธรรมที่นิทซ์ชี่หวนกลับไปหาเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของตนและหลบภัยเสมอ ๆ ในช่วงพันปีแรกของศาสนาคริสต์ แน่ละว่าการย้ำถึงอำนาจและกระบวนการนี้

---

[113] ใน Halevy, 192

[114] เปรียบเทียบ Nordau, **Degeneration**, 451 การโจมตีนิทซ์ชี่ที่น่าสิ้นเส้นคือ การกล่าวว่าเขาเป็นคนซึ่งมีจินตนาการที่ชอบความหารุณ

อย่างรุนแรงเป็นเสียงสะท้อนของยุคแห่งความรุนแรงและสับสน "เจตจำนงเพื่ออำนาจ" ที่สมมติว่าเป็นสากลนั้นแทบไม่ได้แสดงถึงความสงบภายในแบบฮินดู ความสงบของชาวจีน หรือความพอใจในความจำเจของชาวนาในสมัยกลาง อำนาจเป็นรูปบูชาสำหรับเราบางคน ทว่าพวกเราส่วนใหญ่ปรารถนาความมั่นคงและสันติสุขมากกว่า

ดังที่ผู้อ่านทุกคนได้เห็นโดยทั่ว ๆ ไปนิทซ์ซี่มิได้ตระหนักถึงฐานะและคุณค่าของสัญชาตญาณสังคม เขาคิดว่าแรงกระตุ้นของปัจเจกบุคคลและความเห็นว่าตนเป็นใหญ่นั้นต้องได้รับการเสริมกำลังจากปรัชญา เราต้องประหลาดใจว่านิทซ์ซีเอาตาไปไว้ ณ ที่ใดในขณะที่ยุโรปทั้งมวลซึ่งตกอยู่ท่ามกลางสงครามที่หมดหวังและเห็นแก่ตัว ได้ลืมพฤติกรรมและการแสวงหาทางวัฒนธรรมซึ่งนิทซ์ซียกย่องอย่างมาก และการแสวงหานั้นต้องอาศัยความร่วมมือและความสบอารมณ์ของสังคมและการควบคุมตนเอง หน้าที่อันสำคัญของศาสนาคริสต์คือการบรรเทาความป่าเถื่อนตามธรรมชาติของมนุษย์ลงโดยการอบรมอุดมคติของความอ่อนโยนอย่างเต็มที่ และนักคิดคนใดซึ่งกล้าว่า มนุษย์จะถูกทำให้ไขว้เขวไปจากความเห็นแก่ตัวและรับคุณธรรมศาสนาคริสต์มากเกินไป ก็จำเป็นที่จะต้องมองรอบตัวเพื่อหาข้อปลอบใจและสนับสนุนตน

นิทซ์ซี่อยู่อย่างโดดเดี่ยวเพราะโรคภัยและโรคประสาทของเขา อีกทั้งยังถูกบังคับให้ทำสงครามต่อต้านความเฉื่อยชาและความสามานย์ของมนุษย์ เขาเลยคิดว่าคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายเป็นคุณธรรมของมนุษย์ซึ่งยืนอย่างโดดเดี่ยว เขามีปฏิกิริยาจากการที่โซเปนเฮาเออร์ผลักปัจเจกบุคคลเข้าไปในกลุ่ม โดยปลดปล่อยปัจเจกบุคคลให้เป็นอิสระจากการควบคุมของสังคมอย่างไม่สมดุล ความพ่ายแพ้จากการแสวงหาความรักของเขา ทำให้เขาหันหลังให้กับผู้หญิงด้วยความขมขื่นที่ไม่สมกับเป็นนักปรัชญา และเป็นสิ่งที่ผิดวิสัยของผู้ชาย เขาพลาดจากการเป็นบิดามารดาและสูญเสียมิตรภาพ เขาไม่เคยรู้ว่าช่วงเวลางดงามที่สุดของชีวิตเกิดจากความใกล้ชิดและความเป็นมิตรมากกว่าการมีอำนาจและสงคราม เขามิได้มีชีวิตยืนนานพอหรือเจนจัดพอที่จะทำให้ความจริงเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ ของเขางอกงามเป็นความรอบรู้ บางทีหากเขาจะมีชีวิตยืนนานกว่านี้เขาอาจจะเปลี่ยนความสับสนอันรุนแรงนั้นให้เป็นปรัชญาที่มีเอกภาพ คำพูดของเขาที่ว่า "เขาสิ้นชีวิตเร็วเกินไป ตัวเขาเองคงจะเรียกทฤษฎีของเขากลับคืนมาหากเขามาถึง "ยุคที่เขาเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น" เขามีคุณค่าพอที่จะเรียกลับคืน"[115] ดูจะเป็นจริงสำหรับตัวเขามากกว่าสำหรับพระเยซูที่เขากล่าวถึง ทว่ามัจจุราชก็มีแผนการอื่นอยู่แล้ว

บางทีญาณของเขาในทางการเมืองดูจะมีน้ำหนักมากกว่าในทางศีลธรรม ระบบอภิชนาธิปไตยเป็นรัฐบาลในอุดมคติ ผู้ใดเล่าที่จะปฏิเสธ "สวรรค์ได้โปรดปรานีในทุก ๆ ชาติมี...คนที่เหมาะสมที่สุด ฉลาดที่สุด กล้าหาญที่สุด ดีที่สุดที่เราจะหามาเป็นกษัตริย์

---

115 z, 99-100

ปกครองเรา เป็นความจริงที่ดี...จะใช้ศิลปะใดที่จะค้นหาเขา สวรรค์จะไม่เมตตาสอนศิลปะนั้นให้เราหรือ ด้วยความต้องการคนแบบนี้ของเรานั้นสำคัญนัก"[116] ทว่าผู้ใดเล่าที่เป็นคนดีที่สุด คนดีที่สุดจะเกิดในครอบครัวบางครอบครัวเท่านั้นหรือ และเราจำเป็นต้องมีการสืบเชื้อสายของชนชั้นสูงกระนั้นหรือ ทว่าเรามีสิ่งนั้นและมันนำเราไปสู่การแสวงหากลุ่ม ความไม่รับผิดชอบของกลุ่มและความเฉื่อยชา บางทีระบบอภิชนาธิปไตยอาจได้รับความช่วยเหลือบ่อยเท่ากับที่ถูกทำลายด้วยการแต่งงานระหว่างกันในหมู่ชนชั้นกลาง มีวิธีใดอีกที่ชนชั้นสูงของอังกฤษรักษาตนเอง และบางทีการผสมกันในสายเลือดเดียวกันนำมาซึ่งความเสื่อม เห็นได้อย่างชัดเจนว่า มีวิธีมองปัญหาอันซับซ้อนซึ่งนิทซ์ชี่ได้โยนคำตอบรับและปฏิเสธด้วยอารมณ์ได้หลายด้าน[117] การสืบเชื้อสายของคนชั้นสูงนั้นมิได้เหมือนกับการรวมโลกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มันมีแนวโน้มที่จะเป็นนโยบายเฉพาะของชาติ แม้คนเหล่านี้จะมีความประพฤติดุจเช่นพลเมืองของโลก อย่างไรก็ตาม หากเขาละทิ้งความเป็นชาตินิยมของเขา เขาจะสูญเสียแหล่งอำนาจแหล่งใหญ่ของตน -นั่นคือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และบางทีรัฐของโลกอาจจะไม่เอื้อประโยชน์ต่อวัฒนธรรมดังที่นิทซ์ชี่คิดไว้ คนกลุ่มใหญ่นั้นเคลื่อนไหวช้าและเยอรมันอาจทำอะไรให้กับวัฒนธรรมในเมื่อเป็นเพียง "การแสดงออกทางภูมิศาสตร์" โดยมีราชสำนักอิสระแข่งขันกันเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปได้มากกว่าในระยะที่เยอรมนีรวมกันเป็นอาณาจักรและแผ่อำนาจ มิใช่จักรพรรดิ์ดอกที่จะเชิดชูเกอเตและช่วยวากเนอร์ให้พ้นภัย

เป็นความเข้าใจผิดโดยทั่วไปที่ว่า ยุคแห่งความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมคือยุคของการสืบเชื้อสายของชนชั้นสูง ในทางตรงกันข้ามช่วงของความเบ่งบานในยุคของเพริคริส เมดิชี อลิซาเบธและจินตนิยมนั้นกลับเป็นยุคที่ได้รับการทำนุบำรุงจากความมั่งคั่งของชนชั้นกลาง ซึ่งกำลังเฟื่องฟู และผลงานสร้างสรรค์ในทางวรรณคดีและศิลปะนั้น หาได้เกิดจากน้ำมือของตระกูลศักดินาไม่ หากแต่เกิดจากน้ำมือของบุตรคนชั้นกลาง-โดยคนเช่นโสกราติสซึ่งเป็นบุตรของหมอตำแย และวอลแตร์ซึ่งเป็นบุตรของอัยการและเช็คสเปียร์บุตรคนขายเนื้อ เป็นยุคของความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงที่กระตุ้นการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ยุคที่ชนชั้นใหม่ผู้กระตือรือร้น ก้าวขึ้นมาสู่อำนาจและความภาคภูมิ และในทางการเมืองก็เช่นกัน คงจะเป็นการฆ่าตัวตายหากจะตัดอัจฉริยะที่ขาดเกือกเสาเหล่ากอของ ความเป็นชนชั้นสูงออกไปจากรัฐฐาภิปาลโนบาย สูตรที่ดีกว่าคือ "อาชีพที่เปิดให้กับผู้มีความสามารถ" ไม่ว่าจะเกิด ณ ที่ใด และอัจฉริยะก็เกิดได้ในที่ป่าเถื่อนที่สุด ขอให้คนดีที่สุด *ทั่วหล้า* ปกครองเรา ระบบอภิชนาธิปไตยนั้นดี เมื่อสิทธิในอำนาจของกลุ่มคนมิได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ความสามารถ กล่าวคือชนชั้นสูงที่ได้รับการเลือกสรรและทำนุบำรุงจากประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสอันกว้างและเท่าเทียมกันให้กับทุกคน

---

116 Carlyle, **Past and Present** New York, 1901

117 นิทซ์ชี่ได้กล่าวไว้ในที่บางแห่งว่า "ในวัยหนุ่มข้าพเจ้าได้โยนคำสอบรับและปฏิเสธใส่โลก บัดนี้ในวัยชรา ข้าพเจ้าได้สำนึกผิดแล้ว"

หลังจากการนิรนัยเหล่านี้ (หากจะมีการวินิจฉัย) มีสิ่งใดเหลืออยู่อีกพอ ยังมีพอที่จะทำให้นักวิจารณ์ไม่สบายใจไปตาม ๆ กัน นิทซ์ชี่มิได้รับการยกย่องจากพวกที่ทะเยอทะยาน แต่กระนั้นเขาก็เป็นหลักของความคิดสมัยใหม่และเป็นเลิศในด้านร้อยแก้วของเยอรมัน *แน่ละเขาผิดพลาดที่ทำนายอย่างอวดโอ้ว่า อนาคตจะแยกอดีตออกเป็น "ก่อนนิทซ์ชี่" และ "หลังนิทซ์ชี่" ทว่าเขาก็ประสบความสำเร็จในการก่อให้เกิดผลที่เป็นประโยชน์ต่อการทบทวนการวิจารณ์สถาบันและความคิดเห็นซึ่งถูกละเลยมาเป็นศตวรรษ* เขายังได้เปิดแนวคิดใหม่ไปสู่ละครและปรัชญาของกรีก เขาได้แสดงให้เห็นถึงเชื้อความเสื่อมของจินตนิยมในดนตรีของวากเนอร์แต่เริ่มแรก อีกทั้งยังได้วิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์อย่างละเอียดดุจดังความคมของมีดที่ใช้ในการผ่าตัด และบางทีต้องคารวะเขา ในที่นี้เขาได้เผยรากเหง้าที่แฝงอยู่ในศีลธรรมให้เราเห็น ชนิดที่ไม่มีนักคิดสมัยใหม่คนใดได้ทำมาก่อน[118] นอกจากนี้เขายังได้แนะนำคุณค่าที่ไม่เคยเป็นที่รู้จักในแวดวงของจริยศาสตร์มาก่อนคือ "ความเป็นผู้ดี"[119] และเขายังบังคับให้ไตร่ตรองถึงนัยทางจริยธรรมของลัทธิดาร์วินอย่างซื่อตรง อีกทั้งยังได้เขียนบทกวีร้อยแก้วอันยิ่งใหญ่ในวงวรรณคดีแห่งศตวรรษของเขา และ (เหนืออื่นใด) เขาเห็นมนุษย์เป็นบางสิ่งที่จะต้องก้าวข้ามไป เขาพูดด้วยความขมขื่น ทว่าจริงใจอย่างประมาณค่ามิได้ และความคิดของเขาก็ทะลุผ่านเมฆและใยแมงมุมในจิตมนุษย์ราวกับเป็นสายฟ้าที่ชำระล้างและเป็นสายลมที่กรูเข้ามา บรรยากาศของปรัชญายุโรปสะอาดและบริสุทธิ์ขึ้นแล้ว ณ บัดนี้ด้วยข้อเขียนของนิทซ์ชี่[120]

X.ละครองค์สุดท้าย

ซาราซุสทรากล่าวว่า "ข้าพเจ้ารักผู้ที่มีเจตจำนงจะสร้างบางสิ่งที่เหลือตนเองและพินาศไป"[121]

แน่นอนว่า ความคิดอันรุนแรงของนิทซ์ชี่ได้กัดกร่อนเขาก่อนถึงวัยอันสมควร สงครามที่เขาทำกับยุคของเขาทำให้จิตของเขาไม่สมดุล "มักจะพบเสมอว่าการทำสงครามกับระบบศีลธรรมของยุคของตนนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัวด้วยมันจะแก้แค้น... ทั้งจากภายในและภายนอก"[122] เมื่อย่างเข้าวาระสุดท้ายงานของนิทซ์ชี่ขมขื่นยิ่งขึ้น เขาโจมตีทั้งบุคคลและ

---

118 จริยธรรมที่สำคัญ ๆ ของนิทซ์ชี่นั้นจะพบได้ในผลงานของเพลโล เวลลี ฮอบส์ ลาโรชโฟคาลเลและแม้กระทั่งในตัวโอแสรงในเรื่อง**ดอโกริโอส์**ของบาลซัค

119 Simmel

120 ไม่จำเป็นที่จะต้องชี้ให้เป็นอิทธิพลอันมากมายของนิทซ์ชี่ที่มีต่อวรรณกรรมร่วมสมัยแก่ผู้คุ้นเคยกับข้อเขียนของ Artzibashef, Strindberg, Przybyszewski, Hauptmann Dehmel, Hamsun และ d'Annunzio.

121 Z, 86

122 Ellis, 39

ความคิด ทั้งวากเนอร์และพระเยซู ฯลฯ เขาได้บันทึกไว้ว่า "ความรอบรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นอาจจะวัดได้จากการลดความขมขื่นลง"[123] ทว่าเขาไม่สามารถจะทำให้ปากกาเชื่อเขาได้แม้กระทั่งการหัวเราะของเขาก็เจือด้วยอาการทางประสาท ขณะที่จิตของเขาสูญเสียสัมปชัญญะ ไม่มีสิ่งใดที่จะเผยให้เห็นยาพิษที่กัดกร่อนเขาได้ดีไปกว่าการรำพึงนี้ "บางทีข้าพเจ้ารู้ดีว่าเหตุใดมนุษย์จึงเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่หัวเราะ เขาเท่านั้นที่ทนทุกข์จากความทรมานอย่างแสนสาหัสจนกระทั่งต้องประดิษฐ์การหัวเราะขึ้นมา"[124] โรคภัยและตาที่มืดมากขึ้นทุกทีเป็นการล้มเจ็บทางด้านร่างกายของเขา[125] เขาเริ่มยอมแพ้แก่อาการจิตหลอนเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่และการประหัตประหาร เขาส่งหนังสือเล่มหนึ่งของเขาไปให้แตนพร้อมกับข้อความยืนยันแก่นักวิจารณ์ผู้มีชื่อเสียงนั้นว่า เป็นหนังสือที่วิเศษที่สุดที่เคยเขียนกันมา[126] และเขาบรรจุคำสรรเสริญตนเองอย่างบ้าคลั่งที่สุดที่เราได้เคยเห็นใน **Ecco Homo**[127] อนิจจา **Ecce Homo** เราเห็นเขา ณ ที่นี้ได้ดีเกินไป

บางทีความชื่นชอบสักเล็กน้อยจากผู้อื่นอาจจะช่วยลดความหลงตัว เพื่อเป็นการชดเชยและทำให้นิทซ์ซี่มีทัศนะที่มั่นคงและเป็นปกติ ทว่าความชื่นชมนั้นกลับมาช้าเกินไป แตนได้ส่งคำสรรเสริญอย่างมากมายกลับมาในขณะที่คนอื่น ๆ เกือบทั้งหมดละเลยหรือโจมตีเขา แบรนเดสได้เขียนมาบอกเขาว่ากำลังสอนวิชาว่าด้วย "ความรุนแรงของระบบอภิชนาธิปไตย" ของนิทซ์ซี่ ณ มหาวิทยาลัยแห่งโคเปนเฮเกน สไตรน์เบอร์กเขียนมาเล่าว่าตนกำลังนำความคิดของนิทซ์ซี่มาใช้ในละคร บางทีที่ดีที่สุดคือผู้ชื่นชมที่ไม่ปรากฏชื่อได้ส่งเช็คจำนวน 400 ดอลลาร์มาให้ ทว่าเมื่อแสงจำนวนน้อยเหล่านี้ส่องเข้ามา ทั้งสายตาและวิญญาณของนิทซ์ซี่ก็มืดมัวเกือบสนิทแล้ว และเขาก็ได้ทอดทิ้งความหวังทั้งมวลแล้ว เขาได้บันทึกไว้ว่า "ยังไม่ถึงเวลาของข้าพเจ้า มีเพียงวันมะรืนนี้เท่านั้นที่เป็นของข้าพเจ้า"[128]

ความกระทบกระเทือนครั้งสุดท้ายมาถึงที่ตูรินในเดือนมกราคม ค.ศ.1889 ในรูปการจู่โจมของโรคลมชักเนื่องจากเส้นโลหิตในสมองแตก เขาเดินคลำทางกลับมายังห้องใต้หลังคาและรีบเขียนจดหมายที่ว้าวุ่นถึงโคซิมา วากเนอร์ด้วยถ้อยคำสี่คำคือ "อะรีอาดเนอ ข้าพเจ้ารักท่าน" ส่งจดหมายที่ยืดยาวถึงแบรนเดสและลงชื่อว่า "ผู้ถูกตรึงบนไม้กางเขน" และถึงเบอร์กฮาร์ทและโอเวอร์เบค จดหมายที่ฟุ้งซ่านเช่นนี้ทำให้ผู้ซึ่งได้รับต้องรีบเข้ามาช่วย เขาพบนิทซ์ซี่กำลังกระหน่ำเปียโนด้วยข้อศอก ร้องเพลงและร้องไห้ด้วยความปลาบปลื้มแบบไดโอนีเซียน

---

123 อ้างโดย Ellis, 80

124 W.P., I, 24

125 เปรียบเทียบความเรียงว่าด้วยนิทซ์ซี่ใน **Biographical Clinic** ของ Gould

126 Figgis, 43

127 E.H., 20; เปรียบเทียบ Nordau, 465

128 E.H., 55

ในครั้งแรกคนเหล่านี้ส่งเขาเข้าโรงพยาบาลโรคจิต[129] ทว่าในไม่ช้ามารดาผู้ชราของเขาก็มารับและนำเขากลับไปอยู่ในความดูแลอย่างปรานีของหล่อน ช่างเป็นภาพที่น่าสะเทือนใจอะไรเช่น นั้น เมื่อหญิงผู้เคร่งศาสนาซึ่งได้รับความตระหนกจากอาการของบุตรชายสุดที่รักโอบลูกชายไว้ในอ้อมแขนราวกับเธอเป็นเพียตต้า ด้วยความสะเทือนใจที่กลั้นไว้ เธอมิได้รักเขายิ่งหย่อนไปกว่าเดิมเลย .เธอสิ้นชีวิตลงใน ค.ศ.1897 และนิทซ์ชี่ก็ถูกรับไปอยู่กับน้องสาวที่ไวร์มา ณ ที่นี้รูปปั้นของเขาถูกรื้อฟื้นขึ้นมาโดยแครเมอร์ เป็นสิ่งที่น่าสงสารแสดงให้เห็นถึงจิตซึ่งเคยทรงพลังที่แตกสลาย ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และท้อแท้แล้ว กระนั้นก็ตามเขาก็เป็นสุข บัดนี้ความสงบสุขและความเงียบซึ่งเขาไม่เคยได้รับ ในยามปกติก็เป็นของเขาแล้ว ธรรมชาติมีเมตตาต่อเขาเมื่อทำให้เขาเป็นบ้า เขาเห็นน้องสาวร้องไห้ครั้งหนึ่งขณะที่เธอแลดูเขา และเขาไม่สามารถเข้าใจน้ำตาของเธอ

บันทึกผู้แปล

คาร์เมน อุปรากรของ George Bizet เป็นเรื่องจริงที่เล่าสืบกันมาของรักสามเส้าซึ่งจบลงด้วยความตาย

เพียตตา. รูปปั้นแม่พระประคองพระเยซูลงมาจากไม้กางเขน แกะสลักโดยไมเคลแอนเจโล ประติมากรเอกของโลก

เบอร์ลิน เกไฮม์ราท (Berlin Geheimrath) คณะหรือบุคคลที่ให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี

ลีด (Lied) เพลงพื้นเมืองทุกประเภทของเยอรมัน ตั้งแต่เพลงทางศาสนา เพลงรัก เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน ลำนำสาธก ฯลฯ

Tanhauser อุปรากรเรื่องหนึ่งของวากเนอร์

---

129 "คนที่เหมาะสมในสถานที่อันเหมาะสม" คำกล่าวของนอร์โดยผู้โหดร้าย

บทที่ 10

นักปรัชญายุโรปร่วมสมัย
แบร์กซอง โครเช และ เบอทรันด์รัชเชล

I. ออองรี แบร์กซอง

1. การกบฏต่อสสารนิยม

อาจบันทึกประวัติศาสตร์ของปรัชญาสมัยใหม่ไต้ในลักษณะของสงครามระหว่างฟิสิกส์และจิตวิทยา ความคิดอาจเริ่มต้นด้วยเป้าหมายของมัน และพยายามจะนำความจริงอันลึกลับของมันเข้ามาในวงจรของปรากฏการณ์ทางสสารและกฎจักรกล ในท้ายที่สุดเพื่อความสอดคล้อง หรือความคิดอาจจะเริ่มต้นกับตัวของมันและด้วยหลักของตรรกศาสตร์ มันจำต้องมองทุกสิ่งในฐานะเป็นแบบและสิ่งที่จิตประดิษฐ์ขึ้น ความสำคัญของคณิตศาสตร์และกลศาสตร์ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ยุคใหม่ การกระตุ้นซึ่งกันและกันระหว่างอุตสาหกรรมและฟิสิกส์ภายใต้แรงกดดันของความต้องการที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดแรงกระตุ้นแบบสสารนิยมในวงการความคิด และวิทยาศาสตร์แขนงซึ่งประสบความสำเร็จมากที่สุดกลายมาเป็นแบบ

อย่างของปรัชญา แม้เดคาร์ตส์จะยืนยันว่าปรัชญาควรเริ่มต้นจากตัวตนและก้าวออกไปสู่โลกภายนอก ระบบอุตสาหกรรมของยุโรปกลับผลักดันความคิดให้ออกห่างจากความคิดและดำเนินไปในทิศทางของวัตถุ

ระบบของสเปนเซอร์เป็นระบบซึ่งแสดงถึงทัศนะจักรกลที่เจริญถึงจุดสูงสุด แม้เขาจะได้รับการสรรเสริญว่าเป็น "นักปรัชญาแห่งลัทธิดาร์วิน" แต่ดูเขาจะเป็นแสงสะท้อนของระบบอุตสาหกรรมและผู้สนับสนุนในระบบนั้นมากกว่า เขาทุ่มเทความมหัศจรรย์และความดีให้กับอุตสาหกรรมซึ่งเมื่อเราเหลียวกลับไปดูจะเห็นเป็นสิ่งน่าขัน และทัศนะของเขาเป็นทัศนะของนักกลศาสตร์กับวิศวกร ซึ่งตื้นตันในเรื่องการเคลื่อนไหวของสสาร มากกว่าที่จะเป็นนักชีววิทยาซึ่งตระหนักถึงพลังแห่งชีวิต การที่ปรัชญาของเขาล้าสมัยอย่างรวดเร็วนั้นขึ้นอยู่กับการที่ทัศนะแบบชีววิทยาเข้ามาแทนที่ทัศนะแบบกายภาพในความคิดแบบใหม่ ตลอดจนแนวโน้มที่จะมองเห็นสารัตถะ และความลับของโลกอยู่ในกระบวนการของชีวิตมากกว่าในความเฉื่อยของวัตถุซึ่งกำลังเพื่องฟูขึ้น และเป็นความจริงที่ตัวสสารเองเกือบจะเป็นสิ่งมีชีวิตในยุคของเรา การศึกษาเกี่ยวกับไฟฟ้า แม่เหล็ก และอีเลคตรอนได้ทำให้วิชาฟิสิกส์มีชีวิตขึ้นมาจนกระทั่งแทนที่จะสรุปจิตวิทยาลงเป็นฟิสิกส์ซึ่งเป็นความทะเยอทะยานที่ฝังอยู่ในสำนึกของนักคิดอังกฤษไม่มากก็น้อย เรากลับก้าวเข้าไปหาฟิสิกส์ซึ่งมีชีวิตและสสารซึ่งมีวิญญาณ โชเปนเฮาเออร์นั่นเองที่เป็นนักคิดคนแรกในสมัยใหม่ที่เน้นถึงโอกาสซึ่งจะทำให้ความคิดเกี่ยวกับชีวิตเป็นรากฐานและเป็นทุกสิ่งยิ่งกว่าพลัง แบร์กซองคือผู้ที่รับความคิดนี้ในรุ่นของเรา และเกือบจะแปลงโลกซึ่งช่างระแวงนี้ให้เข้ากับความคิดด้วยอานุภาพของความจริงใจ และวาทศิลป์ของเขา

แบร์กซองถือกำเนิดในปารีสเมื่อ ค.ศ. 1859 จากบิดามารดาผู้มีเชื้อสายฝรั่งเศสและยิว เขาเป็นนักศึกษาผู้กระตือรือร้นและดูจะได้รางวัลทุกรางวัลประดามี *เขาแสดงความจงรักภักดีต่อจารีตวิทยาศาสตร์สมัยใหม่* ด้วยการเลือกศึกษาคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ก่อนทว่าความสามารถในการวิเคราะห์ได้ทำให้เขาต้องเผชิญกับปัญหาอภิปรัชญา ซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังวิทยาศาสตร์ทุกสาขาในเวลาไม่นานนัก และเขาก็หันมาหาปรัชญาทันที ใน ค.ศ. 1878 เขาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนฝึกหัดครู นอมาลซุปบีเรีย และเมื่อสำเร็จก็ได้รับแต่งตั้งให้สอนปรัชญาที่โรงเรียนมัธยมแห่ง *แกลร์มงต์-แฟรองต* ณ ที่นั้นเองใน ค.ศ. 1888 เขาได้เขียนงานสำคัญชิ้นแรกขึ้นมา - **Essai sur les donnees immediates de la conscience** ซึ่งแปลออกมาเป็น**กาละและเจตจำนงอิสระ** (Time and Free-will) เขาเงียบหายไป 8 ปีก่อนที่จะผลิตผลงานเล่มต่อมา (และเป็นเล่มซึ่งยากที่สุด)- *Matiere et memoire* ค.ศ. 1898 เขาได้เป็นศาสตราจารย์ที่เอคอลนอมาล และ ค.ศ. 1900 ก็เป็นศาสตราจารย์ที่วิทยาลัยแห่งฝรั่งเศส ซึ่งเขาอยู่ ณ ที่นั้นตลอดมา ใน ค.ศ.1907 **งานวิวัฒนาการสร้างสรรค์** (Creative Evolution) ได้สร้างชื่อเสียงระดับนานาชาติให้แก่เขา เขากลายเป็นบุคคลผู้เป็นที่นิยมที่สุดในโลกของปรัชญาเกือบจะในชั่วคืบเดียว และสิ่งซึ่งจำ

เป็นสำหรับความสำเร็จของเขาคือการใส่ชื่อหนังสือของเขาลงไปใน **Index Expurgatorius** ใน ค.ศ. 1914 ในปีเดียวกันนี้เองที่เขาได้รับเลือกเข้าสู่บัณฑิตยสมาคมของฝรั่งเศส

เป็นที่สังเกตว่า แบร์กซองผู้เป็นเดวิดซึ่งถูกกำหนดให้ล้มโกไลแอธของสสารนิยมนั้น ในวัยหนุ่มเคยเป็นผู้ซึ่งชื่นชมสเปนเซอร์ ทว่าความรู้มากเกินไปนำไปสู่ความสงสัย สาวกหนุ่มมีแนวโน้มที่จะละทิ้งความเชื่อของตนดุจเดียวกับคนบาปในวัยหนุ่มที่กลายเป็นนักบุญที่แก่หง่อม ยิ่งเขาศึกษาสเปนเซอร์ มากเพียงใดเขาก็ยิ่งตระหนักถึงข้อต่อที่อักเสบสามข้อในจักรกลนิยมแบบสสารนิยม กล่าวคือ ระหว่างสสารและชีวิตระหว่างกายและจิต และระหว่างนิยัตินิยมและการเลือก ความอดทนของปาสเตอร์ได้ทำลายความเชื่อในการให้กำเนิดชีวิตโดยสสารที่ไร้ชีวิต (abiogenesis) และหลังจากร้อยปีแห่งทฤษฎีและการทดลองที่ไร้ผลนับพันพวกสสารนิยมก็หาได้เข้าใกล้คำตอบที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับกำเนิดของชีวิตไปกว่าแต่ก่อนไม่ แม้ความคิดและสมองจะเชื่อมโยงกันอย่างเห็นได้ชัด แบบการเชื่อมโยงของมันก็ยังไกลจากความชัดเจนดังเหมือนที่เคย หากจิตเป็นสสารและการแสดงออกของจิตเป็นผลจากกลไกของสภาวะทางประสาท จิตสำนึกมีไว้เพื่ออะไรเล่า เหตุใดกลไกทางสสารของสมองจึงไม่สามารถทิ้งการ*พลอยเกิด* ("epiphenomenon") ที่ฮักซเลย์ผู้ซื่อสัตย์และมีเหตุผลเรียกมันทิ้งเจ้าประกายไฟอันไร้ประโยชน์อย่างเห็นได้ชัดซึ่งถ่ายจากความร้อนของความตระหนกในสมองนี้ ในท้ายที่สุดลัทธินิยัตินิยมมีสาระกว่าเรื่องเจตจำนงอิสระกระนั้นหรือ หากช่วงเวลาในขณะนี้ปราศจากการเลือกอย่างมีพลังสร้างสรรค์ และเป็นผลจากกลไกของสสารและการเคลื่อนไหวของช่วงเวลาก่อนทั้งหมด ช่วงเวลาของผลทางกลไกก่อนหน้าช่วงนี้ก็ต้องเป็นดังนั้นและช่วงเวลาก่อนหน้านี้ก็ต้องเป็นเช่นกัน... เป็นเช่นนี้โดยไม่รู้จบ จนกว่าเราจะมาถึงสภาพกลุ่มก๊าซในอวกาศแรกเริ่มซึ่งเป็นสาเหตุทั้งมวลของเหตุการณ์ต่อมา ของทุกบรรทัดในละครของเช็คสเปียร์ ของความทุกข์ทุกประการในวิญญาณของเขา ดังนั้นวาทะศิลป์ทุกประโยคและทุกวลีอันสลดหดหู่ของแฮมเล็ตและออเธลโล แมคเบ็ธและเลียรจึงประพันธ์ขึ้นมาในท้องฟ้าที่ห่างไกลในเวลาที่ไกลโพ้นโดยโครงสร้างและสาระของเมฆตามตำนาน ช่างเป็นการร่างภาพที่งมงายอะไรเช่นนั้น ช่างเป็นศรัทธาอะไรเช่นนั้นที่ทฤษฎีเช่นนี้จะเรียกร้องจากคนรุ่นที่ปราศจากความเชื่อ ความลึกลับหรือความมหัศจรรย์ใด ในพระคัมภีร์เก่าหรือใหม่ดูจะน่าเชื่อมากกว่าตำนานแบบซะตานิยมอันน่าประหลาดนี้ กลุ่มก๊าซที่สร้างโศกนาฏกรรมนี้มีสาระพอเพียงสำหรับการต่อต้านในที่นี้และหาก แบร์กซองก้าวขึ้นสู่ความมีชื่อเสียงอย่างรวดเร็วก็เป็นเพราะเขามีความอาจหาญพอที่จะสงสัย ในขณะที่พวกช่างสงสัยทั้งหลายเชื่อกันอย่างเคร่งครัด

2. จิตและสมอง

แบร์กซองโต้แย้งว่าเรามักจะมีแนวโน้มที่จะเป็นสสารนิยมโดยธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะเรามีแนวโน้มที่จะคิดในรูปของเทศะ เร่าทั้งหลายเป็นนักเรขาคณิตทว่ากาละก็เป็นหลัก

พอ ๆ กับเทศะและกาละนั่นเองที่ยึดสารัตถะของชีวิตและบางทีความจริงทั้งมวลไว้ สิ่งที่เราจะต้องเข้าใจคือกาละเป็นการสะสม การเติบโต *ระยะเวลา*"ระยะเวลาคือการก้าวไปข้างหน้าของอดีตซึ่งกัดกร่อนเข้าไปในอนาคตและใหญ่ขึ้นขณะที่มันรุกไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง" มันหมายถึง "อดีตทั้งหมดที่ถูกทอดให้ยาวเข้าไปในปัจจุบัน และคอยอยู่ ณ ที่นั้นอย่างเป็นจริงและแข็งขัน" ระยะเวลามีความหมายถึงว่าอดีตยังดำรงอยู่ ไม่มีสิ่งใดในอดีตสูญหายโดยสิ้นเชิง "จริงอยู่ที่เราคิดโดยใช้เพียงส่วนเล็ก ๆ ของอดีตของเรา ทว่าอดีตทั้งหมดของเรา... คือสิ่งที่เราตั้งความปรารถนา ตั้งเจตจำนง และกระทำ" และเนื่องจากกาละเป็นการสะสม อนาคตจะไม่มีวันเหมือนอดีตเพราะการสะสมใหม่จะเกิดขึ้นในทุกระยะ "แต่ละขณะมิใช่เพียงสิ่งใหม่เท่านั้น หากยังเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นอีกด้วย... การเปลี่ยนแปลงนั้นรุนแรงกว่าที่เราคาดไว้มาก" และการทำนายแบบเรขาคณิตเกี่ยวกับสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายของวิทยาศาสตร์จักรกลก็เป็นเพียงการหลงละเมอทางวิชาการ อย่างน้อยที่สุด "สำหรับสิ่งที่มีจิตสำนึกการดำรงอยู่หมายถึงการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงคือการเติบโต การเติบโตคือการสร้างตนเองอย่างไม่รู้จบ" จะเกิดอะไรขึ้นหากสิ่งนี้เป็นความจริงสำหรับสรรพสิ่ง บางทีความจริงทั้งมวลคือกาละและระยะเวลา การกลายเป็นและการเปลี่ยนแปลง[1]

ในตัวของเราเองความทรงจำคือพาหนะของระยะเวลา สาวใช้ของ *กาละ* และโดยอาศัยความทรงจำนี่เองที่อดีตส่วนใหญ่ของเราถูกรักษาไว้อย่างแข็งขันจนการเลือกมากมายเสนอตัวเข้ามาในทุกสถานการณ์ ขณะที่สายตา สิ่งที่ได้รับ และความทรงจำของชีวิตงอกงามขึ้น ขอบเขตของการเลือกก็ขยายกว้างขึ้นและในท้ายที่สุดการตอบสนองที่หลายหลากและเป็นไปได้ก็ก่อให้เกิดสัมปชัญญะซึ่งเป็นการระบุถึงการตอบสนอง"สติสัมปชัญญะดูจะได้สัดส่วนกับอำนาจในการเลือกสรรของสิ่งมีชีวิต ช่วยให้แสงสว่างแก่ขอบเขตของความสามารถที่แฝงเร้นและล้อมรอบ ช่วยบรรจุช่องว่างระหว่างสิ่งที่ทำไปแล้วกับสิ่งที่ต้องทำ" มันมิใช่ส่วนที่เพิ่มเข้ามาอย่างไร้ประโยชน์ สติสัมปชัญญะเป็นเวทีของจินตนาการที่กระจ่างซึ่งการตอบสนองที่แตกต่างกันจะถูกวาดขึ้นมาและทดสอบ ก่อนที่การเลือกที่เรียกคืนไม่ได้จะเกิดขึ้น ดังนั้น "ในความเป็นจริงสิ่งมีชีวิตคือศูนย์กลางของการกระทำ มันแสดงถึงความไม่แน่นอนที่เข้ามาในโลกจำนวนหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือปริมาณจำนวนหนึ่งของการกระทำที่เกิดขึ้นได้" มนุษย์มิใช่เครื่องจักรที่เฉื่อยชาอีกสืบไป เขาเป็นศูนย์กลางของแรงซึ่งถูกนำกลับมา ศูนย์กลางของวิวัฒนาการสร้างสรรค์[2]

เจตจำนงเสรีเป็นผลตามมาจากสติสัมปชัญญะ การกล่าวว่าเราเป็นอิสระเป็นเพียงการกล่าว ว่าเรารู้ว่าเรากำลังทำสิ่งใด

---

[1] Creative Evolution New York, 1991; pp.7, 15, 5, 6, 1

[2] อ้างแล้ว, 179, 268

> หน้าที่แรกของความทรงจำคือการปลุกการรับรู้ในอดีตทั้งหลาย ซึ่งคล้ายคลึงกับการรับรู้ในปัจจุบัน การรำลึกถึงสิ่งที่เกิดก่อนและสิ่งที่ตามมา และเพื่อแนะเราถึงการตัดสินใจซึ่งมีประโยชน์ที่สุด แต่นี่ยังมิใช่ทั้งหมด การที่มันปล่อยให้เราเข้าใจระยะเวลาทับทวีคูณในการรู้เองเพียงครั้งเดียวนั้นช่วยทำให้เราเป็นอิสระจากกระบวนการการเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือเป็นอิสระจากจังหวะของความจำเป็น ยิ่งความทรงจำสามารถขมวดช่วงเวลาเหล่านี้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เราก็จะสามารถเข้าใจสสารได้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นความทรงจำของสิ่งมีชีวิตจึงเป็นเครื่องวัดอำนาจของการกระทำที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ[3]

หากพวกนิยัตินิยมถูกต้องและการกระทำทุกชนิดเป็นผลทางกลไกอย่างอัตโนมัติของ *แรงที่มีอยู่ก่อน แรงจูงใจคงจะไหลเข้าสู่การกระทำอย่างง่ายดาย แต่ในทางตรงกันข้ามการ* เลือกกลับเป็นภาระและต้องใช้ความพยายาม ต้องตั้งใจ ต้องดึงพลังของบุคลิกภาพขึ้นมาจากความตึงดูดภายในของแรงกระตุ้น นิสัยหรือความเฉื่อยชา การเลือกคือการสร้างสรรค์และการสร้างสรรค์คือแรงงาน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีความกังวลและค่อนข้างริษยาการดำเนินชีวิตซ้ำซากโดยมิต้องเลือกของสัตว์ซึ่ง "สงบและบริบูรณ์ในตัวเองอย่างมาก" ทว่าความสงบสุขแบบขงจื้อของสุนัขของท่านมิใช่ความสงบแบบปรัชญา มิใช่ความสงบผิวเผินที่หยั่งความลึกไม่ได้ หากแต่เป็นความแน่นอนของสัญชาตญาณความเป็นระเบียบของสัตว์ซึ่งไม่ต้องการเลือกและไม่สามารถเลือกได้ "ในสัตว์การประดิษฐ์มิได้เป็นสิ่งใดมากไปกว่าการผันแปรหลักของสิ่งซึ่งมันทำเป็นประจำ ด้วยเหตุที่ถูกติดอยู่ในนิสัยของเผ่าพันธุ์ มันจึงประสบความสำเร็จในการแพร่เผ่าพันธุ์โดยการริเริ่มเป็นราย ๆ ทว่ามันสามารถหนีความเป็นเครื่องจักรได้ชั่วขณะเพียงเพื่อจะสร้างความเป็นเครื่องจักรใหม่อีก ประตูที่คุมขังของมันเปิดในทันทีที่ถูกเปิดโดยการดึงโซ่ มันประสบความสำเร็จแค่ยืดโซ่นั้นออกไป แต่สำหรับมนุษย์สัมปชัญญะจะหักตรวนนั้น ในตัวมนุษย์ และมนุษย์เท่านั้นที่สัมปชัญญะจะปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระได้[4]

ดังนั้น จิตจึงแตกต่างจากสมอง สัมปชัญญะขึ้นกับสมองและตายไปพร้อมกับสมอง ทำนองเดียวกับเสื้อคลุมที่หล่นพร้อมกับตะปูที่แขวนมัน-ซึ่งมิได้พิสูจน์ว่าเสื้อเป็น "สิ่งพลอยเกิด" เปลือกนอกที่ประดับตะปู สมองเป็นระบบของภาพในใจและแบบของปฏิกิริยา สัมป-

---

[3] Matter and Memory, London, 1919, p.303

[4] Creative Evolution หน้า 264 นี่คือตัวอย่างความง่ายของแบร์กซองซึ่งแทนที่ข้อโต้แย้งด้วยการเปรียบเทียบ และแนวโน้มของเขาที่จะขยายช่องว่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์จนเกินความจริง ปรัชญาไม่ควรจะภูมิใจ เจโรม กวนญา (Jerome Coignard) ฉลาดกว่าและ "คงจะปฏิเสธที่จะลงนามในคำประกาศสิทธิของมนุษย์ เพราะความแตกต่างอย่างเด่นชัดและประกาศจากเหตุผลอันสมควรระหว่างมนุษย์และสิ่งที่มันระบุไว้

ซัญญะเป็นการรื้อฟื้นภาพในใจและการเลือกปฏิกิริยา "ทิศทางของกระแสน้ำต่างจากลำน้ำ มันจะมีเส้นทางที่คดเคี้ยว สัมปชัญญะต่างจากอวัยวะซึ่งทำให้มีชีวิตแม้มันจะต้องผ่านการเปลี่ยนแปลง"[5]

> ในบางครั้งกล่าวกันว่าในตัวของเรา สัมปชัญญะเชื่อมโยงกับสมองโดยตรงและดังนั้นเราจึงต้องเชื่อว่าสัมปชัญญะเป็นคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งมีชีวิตซึ่งมีสมองและปฏิเสธคุณสมบัตินี้ต่อสิ่งซึ่งปราศจากสมอง ทว่าออกจะเป็นการง่ายที่จะเห็นการอ้างเหตุผลอย่างผิดหลักของการโต้แย้งนี้ มันเหมือนกับที่เราจะพูดว่า เพราะในตัวของเราระบบการย่อยอาหารเกี่ยวข้องโดยตรงกับท้อง ดังนั้นสิ่งมีชีวิตที่มีท้องเท่านั้นที่จะย่อยอาหารได้ เราคงจะผิดอย่างเต็มที่เพราะไม่จำเป็นที่จะต้องมีท้องหรือมีอวัยวะพิเศษเพื่อที่จะย่อยอาหาร ตัวอมีบาย่อยอาหารแม้มันจะเป็นกลุ่มของมูลรากชีวิตสัตว์และพืชซึ่งยังแบ่งแยกไม่ได้ สิ่งที่เป็นจริงคือจะมีการแบ่งงานตามสัดส่วนของความซับซ้อนและความสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิต อวัยวะเฉพาะจะถูกกำหนดให้ทำหน้าที่พิเศษและอวัยวะย่อยอาหารตั้งอยู่ที่ท้องคือเครื่องย่อยอาหารโดยทั่วไปซึ่งทำงานได้ดีกว่าเพราะถูกจำกัดให้ทำหน้าที่อย่างเดียว โดยลักษณะเดียวกันสัมปชัญญะในตัวมนุษย์เชื่อมโยงกับสมองอย่างแน่นอน แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องสรุปว่าสมองเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสัมปชัญญะ ยิ่งเราศึกษาสัตว์ชั้นต่ำลงไปมากเท่าใด ศูนย์ประสาทของมันจะยิ่งซับซ้อนน้อยลงและแยกจากกันและในท้ายที่สุดจะหายไปพร้อม ๆ กันโดยการรวมไปกับกลุ่มอวัยวะที่ยากแก่การแยกแยะ ดังนั้นหากในขั้นสูงสุดของการลำดับชั้นสิ่งมีชีวิต สัมปชัญญะจะติดอยู่กับศูนย์ประสาทที่สลับซับซ้อนแล้ว เราจำต้องเลิกคิดว่าสัมปชัญญะเป็นสิ่งซึ่งควบคู่ไปกับระบบประสาทที่สืบต่อกันมาและในท้ายที่สุดเมื่อระบบประสาทประสานเข้าไปในสิ่งมีชีวิตที่ยังไม่แยกตัวเองอย่างเด่นชัด สัมปชัญญะยังคงอยู่ ณ ที่นั้น แพร่กระจายอย่างอลหม่านทว่าไม่ถูกทอนลงเป็นบางสิ่งแล้วกระนั้นหรือ ดังนั้นโดยทฤษฎีแล้วทุกสิ่งที่มีชีวิตจะต้องมีสัมปชัญญะ โดยหลักการสัมปชัญญะจะอยู่ร่วมกับชีวิต[6]

กระนั้นก็ตามเหตุใดเล่าเราจึงดูจะคิดถึงจิตและความคิดในรูปของสสารและสมอง ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งของจิตของเราซึ่งเราเรียกว่า "ปัญญา" นั้นเป็นการจัดของพวกสสารนิยมซึ่งได้รับการพัฒนาในขบวนการของวิวัฒนาการเพื่อที่จะเข้าใจและจัดการกับวัตถุที่เป็นสสาร

---

[5] อ้างแล้ว, หน้า 270

[6] **Mind-Energy**. New York, 1920; p.11

และกินที่ ความคิดและ "กฎ" ตลอดจนทัศนะของความสม่ำเสมอที่แน่นอน และทำนายได้ ทั่วทุกแห่งของมันเป็นผลสรุปมาจากสาขานี้ "โดยความหมายแคบ ๆ ของคำ ปัญญาของเรามุ่งที่จะรักษาความสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อม เป็นตัวแทนของความสัมพันธ์ของสิ่งภายนอกในหมู่ของมัน โดยสรุปคือการคิดแบบสสาร[7] มันเข้ากับสิ่งที่แข็งและเฉื่อยชาได้ มันเห็นสิ่งที่กำลังเป็นว่าเป็นสิ่งที่เป็น[8] เห็นเป็นกระบวนของสภาวะ มันมิได้เห็นสายใยที่เชื่อมโยงสรรพสิ่ง กระแสของระยะเวลาซึ่งประกอบเป็นแก่นของชีวิต

ในสายตาที่เมื่อยล้าของเรา ภาพยนต์ซึ่งกำลังเคลื่อนไหวดูมีชีวิตชีวา ณ ที่นี้ แน่นอนว่าวิทยาศาสตร์และจักรกลนิยมได้จับความต่อเนื่องของชีวิต ในทางตรงกันข้าม ณ ที่นี้เองที่วิทยาศาสตร์และปัญญาเผยให้เห็นถึงขีดจำกัดของตัวมันเอง ภาพยนต์มิได้เคลื่อนไหว มิได้เป็นภาพของการเคลื่อนไหว มันเป็นเพียงลำดับของภาพถ่ายที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว "รูปถ่าย" ที่ถ่ายด้วยความต่อเนื่องอย่างรวดเร็วจนกระทั่งเมื่อมันฉายไปบนจอด้วยความต่อเนื่องอย่างรวดเร็ว ผู้ชมอย่างตั้งใจก็สนุกกับภาพลวงตาของความต่อเนื่องนั้น เช่นเดียวกับที่เขาสนุกกับวีรบุรุษนักมวยของเขาในกล้องฉายหนังในวัยเด็ก ทว่ามันก็ยังคงเป็นภาพลวงตาอยู่ดี และภาพยนต์ก็เป็นลำดับของภาพที่ทุกสิ่งหยุดนิ่งราวกับแข็งตลอดกาลอย่างเห็นได้ชัด

และเช่นเดียวกับกล้องถ่ายภาพที่ "เคลื่อนไหว" แบ่งออกเป็นกระแสความจริงอันแจ่มชัดที่หยุดนิ่ง สมองของมนุษย์ก็เช่นกัน จับลำดับของภาวะแต่สูญเสียความต่อเนื่องซึ่งสานภาวะเหล่านี้เข้าเป็นชีวิต เราเห็นสสารเราก็ไม่เห็นพลังงาน เราคิดว่าเรารู้ว่าสสารคืออะไร ทว่าในใจกลางของอะตอมเรากลับพบพลังงาน เรางุนงงและการแยกประเภทของเราก็มลายไป "เพื่อความเคร่งครัดอย่างจริงจัง การพิจารณาเรื่องการเคลื่อนไหวทุกประการจะต้องถูกตัดออกไปจากกระบวนการของคณิตศาสตร์ ทว่าการแนะนำความเคลื่อนไหวเข้ามาในระยะของตัวเลขนั้น ก็เป็นกำเนิดของคณิตศาสตร์สมัยใหม่"[9] – ความก้าวหน้าของคณิตศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่สิบเก้าเกือบทั้งหมด ขึ้นอยู่กับการใช้ความคิดเรื่องกาละและความเคลื่อนไหวที่นอกเหนือไปจากเรขาคณิตแห่งรูปทรงแบบจารีตนิยม และตลอดระยะของวิทยาศาสตร์ร่วมสมัยดังที่เราเห็นจากมัคและเพียร์สัน รวมทั้ง อองรี ปวงคาเร ว่ามีความระแวงว่าวิทยาศาสตร์ที่ "แม่นยำ" นั้น เป็นเพียงการคาดคะเนซึ่งจับความเฉื่อยของความจริงได้ดีกว่าชีวิตจริงของมัน

---

[7] Creative Evolution, p.IX

[8] เปรียบเทียบพิทช์ชี่ "สัต (เป็นนิยายที่หวกที่หนหุกข์หรมานจากการเปลี่ยนแปลงสร้างขึ้นมา" – **Birth of Tragedy,** P. xxvii

[9] **Creative Evolution,** p. 32

ทว่าก็เป็นความผิดของเรา หากเรายืนยันที่จะใช้ความคิดแบบกายภาพในแขนงของความคิดและจบลงด้วยความจนตรอกแบบนิยัตินิยม จักรกลนิยม และสสารนิยม เพียงการไตร่ตรองสักชั่วขณะ เราจะเห็นถึงความไม่เหมาะสมของความคิดทางฟิสิกส์ในโลกของจิต เราคิดถึงทางหนึ่งไมล์หรือครึ่งไมล์ได้ทันทีและด้วยความคิดเพียงแวบเดียว เราสามารถแล่นเรือไปรอบโลกได้ ความคิดของเราจะหลบหลีกความพยายามทุกครั้งที่จะวาดภาพมันเป็นอนุภาคซึ่งมีตัวตนเคลื่อนไหวในเทศะหรือถูกจำกัดโดยเทศะในขณะที่มันหนี และทำงาน ชีวิตหลบหนีจากความคิดซึ่งเป็นรูปร่างที่แน่นอน ชีวิตเป็นเรื่องของกาละมากกว่าเรื่องของเทศะ ชีวิตมิใช่เรื่องของตำแหน่งหากแต่เป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลง เป็นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ชีวิตมิใช่เรื่องของการกระจายสสารหรือการเคลื่อนไหว หากแต่เป็นสิ่งที่เลื่อนไหลและเป็นการสร้างสรรค์โดยไม่หยุด

> ส่วนเล็กของเส้นโค้งซึ่งเกือบจะเป็นเส้นตรง ยิ่งส่วนนั้นเล็กเพียงใดก็ใกล้ความเป็นเส้นตรงมากเท่านั้น ในวงจำกัดอาจกล่าวได้ว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของเส้นตรงหากท่านพอใจเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะแต่ละจุดของเส้นโค้งจะตรงกับเส้นสัมผัสวงกลมของมัน ดังนั้น "พลัง" จึงเป็นเส้นสัมผัสวงกลมเช่นเดียวกัน ในจุดใดหรือทุก ๆ จุดมันจะสัมผัสกับแรงทางร่างกายหรือทางเคมี ทว่าจุดเหล่านี้โดยแท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงทัศนะของจิตที่จินตนาการหยุดลงในขณะต่าง ๆ ของการเคลื่อนไหวซึ่งก่อให้เกิดเส้นโค้ง ในความเป็นจริง ชีวิตมิได้ประกอบด้วยองค์ประกอบทางกายภาพ-เคมีมากไปกว่าเส้นโค้งซึ่งประกอบด้วยเส้นตรงหลายเส้น[10]

แล้วเราจะจับกระแสและสารัตถะของชีวิตนี้ได้อย่างไรหากมิใช่ด้วยความคิดและปัญญา ทว่าปัญญาเป็นทุกสิ่งกระนั้นหรือ ขอให้เราหยุดคิดสักชั่วขณะและเพ่งดูความจริงภายในนั้น-อันได้แก่ตัวของเราเอง-ซึ่งเรารู้จักดียิ่งกว่าสรรพสิ่งทั้งหลายเราเห็นอะไรบ้างเล่า จิตมิใช่สสารกาละมิใช่เทศะ การกระทำมิใช่ความเฉื่อย การเลือกมิใช่การทำโดยอัตโนมัติ เราได้เห็นชีวิตในกระแสอันซับซ้อนและหยั่งลึก มิใช่ใน "สภาวะของจิต" มิใช่ในส่วนที่ปราศจากพลังและถูกแบ่งแยก ดังเช่นที่นักสัตวศาสตร์ตรวจซากบที่ตายไปแล้วหรือศึกษาการเตรียมตัวภายใต้กล้องจุลทรรศน์ และคิดว่าเขาเป็น *นักชีววิทยา* ที่ศึกษา *ชีวิต* สัญชานรู้โดยตรง การมองดูวัตถุโดยตรงอย่างง่าย ๆ นี้เป็นการรู้เอง อันมิใช่กระบวนการของพวกที่เชื่อในเรื่องลึกลับหากแต่เป็นการตรวจสอบโดยตรงที่สุดเท่าที่จิตมนุษย์จะทำได้ สปิโนซาถูกต้องที่คิดว่า ความคิดจากการไตร่ตรองมิใช่แบบของความรู้สูงสุด มันดีกว่าคำเล่าลือ ทว่าน้ำหนักของมันยังเป็นรองจากการรับรู้จากวัตถุโดยตรง "ประสบการณ์นิยมที่แท้จริงจะมุ่งเข้าใกล้สิ่งที่เป็นต้นตอของ

---

[10] อ้างแล้ว, หน้า 31

การหยั่งถึงความลึกของชีวิต การรู้สึกถึงจังหวะของวิญญาณแห่งชีวิต โดยอาศัยปัญญารับฟังความเคลื่อนไหวของมันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้"[11] เรา "เข้าไปได้ยิน" กระแสของชีวิต จากสัญชานโดยตรง เราจะรู้สึกถึงความมีอยู่ของ *จิต* ด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาโดยทางอ้อม เราได้ข้อสรุปว่าความคิดเป็นการเต้นของโมเลกุลในสมอง มีข้อสงสัยใดไหมว่าการรู้เองในที่นี้จะเห็นแก่นของชีวิตได้ดีกว่า

การกล่าวเช่นนี้มิได้หมายความว่าการคิดเป็นเชื้อโรคตัวที่รุชโชเชื่อ หรือว่าปัญญาเป็นสิ่งลวงตาซึ่งคนดีทุกคนจะต้องปฏิเสธ ปัญญายังคงรักษาบทบาทปกติของมันในการจัดการกับโลกของสสารและเทศะ และด้านที่เป็นสสารและการแสดงออกของเทศะของชีวิตและจิตอยู่ การรู้เองจะถูกจำกัดลงสู่การรู้สึกถึงชีวิตและจิตภายในโดยตรง มันจะไม่ยุ่งกับการแสดงออกภายนอกของมัน "ข้าพเจ้าไม่เคยยืนยันว่าเป็นสิ่งจำเป็น" ที่จะทดแทนปัญญาด้วยบางสิ่งที่แตกต่างออกไป หรือวางสัญชาตญาณไว้เหนือปัญญา ข้าพเจ้าเพียงแต่พยายามที่จะแสดงว่า เมื่อเราละจากวงของคณิตศาสตร์และฟิสิกส์เพื่อไปสู่วงของชีวิตและสัมปชัญญะ เราจะต้องอาศัย *แง่ของชีวิต* บางแง่ซึ่งตัดผ่านความเข้าใจอันบริสุทธิ์และมีจุดกำเนิดอยู่ในแรงกระตุ้นอันทรงพลังเช่นเดียวกับสัญชาตญาณ –แม้สิ่งที่เราเรียกอย่างเหมาะสมว่าสัญชาตญาณจะเป็นสิ่งที่ต่างออกไป" เราไม่พยายามที่จะ "ปฏิเสธปัญญาด้วยปัญญา" เราเพียง "ใช้ภาษาของความเข้าใจเพราะความเข้าใจเท่านั้นที่มีภาษา" เป็นเรื่องช่วยไม่ได้หากคำที่เราใช้จะเป็นจิตวิทยาเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น และยังคงมีกลุ่มของความพยายามแบบสสารซึ่งติดตัวมันมาโดยกำเนิด *จิตใจ* หมายถึง *สมหายใจ* และ *จิต* หมายถึง *การวัด* และความคิดชี้ไปที่ *วัตถุ*

กระนั้นก็ตามนี่เป็นสื่ออย่างหยาบ ๆ ซึ่งวิญญาณจะต้องแสดงตัวของมันออกมา "อาจจะกล่าวกันว่าเรามิได้หลุดพ้นจากปัญญาของเรา เพราะมันยังคงอยู่กับปัญญาและโดยอาศัยปัญญาของเรา เราจึงจะเห็นรูปอื่นของสัมปชัญญะ แม้กระทั่งการใคร่ครวญและการรู้เองก็เป็นอุปมาอุปมัยของพวกสสารนิยม และนี่เป็นข้อคัดค้านที่ชอบธรรม "หากมิได้มีสิ่งที่คล้ายกลุ่มก๊าซจาง ๆ ซึ่งมาจากสารอันก่อให้เกิดนิวเคลียสที่เรียกว่าปัญญามาหุ้มห่ออยู่รอบ ๆ มโนคติและความคิดที่มีเหตุผล" จิตวิทยาแบบใหม่ได้เผยให้เห็นอาณาเขตของจิตซึ่งกว้างขวางกว่าปัญญาในตัวเรา "การสำรวจความลึกซึ้งอันต้องห้ามของจิตไร้สำนึก การลงแรงในดินแดนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสัมปชัญญะ สิ่งเหล่านี้คือหน้าที่หลักของจิตวิทยาในศตวรรษที่กำลังมาถึง ข้าพเจ้าเชื่อว่าการค้นพบอันมหัศจรรย์กำลังรอเราอยู่ที่นั่น"[12]

---

[11] In Ruhe, **The Philosophy of Bergson,** p. 37; **Creative Evolution,** pp. 258

[12] อ้างแล้ว, หน้า 11 และ 33

3. วิวัฒนาการสร้างสรรค์

จากการเริ่มต้นใหม่นี้ วิวัฒนการดูจะเป็นเรื่องซึ่งแตกต่างไปจากกลไกอัตโนมัติที่น่าเบื่อของการดิ้นรนและการทำลาย ซึ่งดาร์วินและสเปนเซอร์ได้บรรยายไว้เราตระหนักถึงระยะเวลาในวิวัฒนาการ การสะสมของพลังอันมีชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ของชีวิตและจิต "การประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่สุดตลอดเวลา" เราพร้อมที่จะเข้าใจว่า เหตุใดการค้นคว้าเฉพาะด้านล่าสุดเช่นของเจนนิงส์และโมปาส์ จึงปฏิเสธทฤษฎีพฤติกรรมแบบจักรกลของสัตว์เซลเดียว และเหตุใดศาสตราจารย์ อี.บี.วิลสัน หัวหน้ากลุ่มนักเซลวิทยาร่วมสมัย จึงสรุปหนังสือว่าด้วยเซลล์ของเขาด้วยข้อความว่า "โดยส่วนรวมการศึกษาเรื่องเซลดูจะขยายช่องว่างที่แยกชีวิตขั้นต่ำสุดจากโลกของสิ่งไร้ชีวิตให้มากขึ้นแทนที่จะทำให้ช่องว่างนั้นแคบเข้า" และทุกแห่งในโลกของชีววิทยาเราได้ยินการปฏิวัติต่อดาร์วิน[13]

เข้าใจกันว่าลัทธิดาร์วินหมายถึงกำเนิดของอวัยวะและหน้าที่ใหม่ สิ่งมีชีวิตและตระกูลใหม่ด้วยการเลือกสรรตามธรรมชาติของการแปรผันที่เหมาะสม ทว่าความคิดนี้ซึ่งมีอายุยังไม่ถึงครึ่งศตวรรษได้ถูกกัดกร่อนด้วยความยุ่งยากนานับปการ ตามทฤษฎีนี้สัญชาตญาณเป็นการสร้างสมนิสัยที่ได้รับสืบทอดกันมา ทว่าทัศนะของผู้เชี่ยวชาญได้ปิดประตูนั้นใส่หน้าเรา แม้ว่าประตูนั้นอาจจะเปิดในสักวันหนึ่ง หากเพียงแต่พลังและคุณสมบัติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดจะถ่ายทอดกันได้ สัญชาติญาณทุกสัญชาตญาณเมื่อปรากฏตัวขึ้นครั้งแรกจะแข็งแกร่งดังที่มันเป็นอยู่ขณะนี้ อาจกล่าวได้ว่ามันเกิดมาเป็นผู้ใหญ่ทันทีและเป็นเกราะป้องกันการกระทำมิฉะนั้นมันจะไม่สามารถเข้าข้างเจ้าของในการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตได้เลย หากมันอ่อนแอตั้งแต่แรกเกิดมันจะสามารถอยู่รอดได้เฉพาะจากพลังที่สร้างขึ้นมิใช่พลังที่ได้รับถ่ายทอดมา (โดยสมมติฐานในขณะนี้) ในที่นี้ต้นกำเนิดทุกชนิดเป็นสิ่งมหัศจรรย์

การผันแปรทุกชนิดก็เป็นเช่นเดียวกับสัญชาตญาณแรก เราพิศวงว่าการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบแรกเป็นเครื่องมือของการเลือกสรรได้อย่างไร ในกรณีของอวัยวะที่ซับซ้อนเช่น ตาความยุ่งยากนั้นชวนให้ท้อแท้ กล่าวคือตาปรากฏในรูปที่สมบูรณ์และมีความสามารถ (ซึ่งน่าเชื่อถือพอ ๆ กับการใคร่ครวญเกี่ยวกับปลาวาฬของโจนาห์) หรือมิฉะนั้นก็เริ่มต้นด้วยขบวนของการแปรผัน "โดยบังเอิญ" ซึ่งจากการอยู่รอดอย่างบังเอิญได้สร้างตาขึ้นมา ทฤษฎีการผลิตโครงสร้างซับซ้อนอย่างอัตโนมัติในทุกขั้นตอน ด้วยกระบวนการแปรผันและเลือกสรรโดยไร้ทิศทางนั้น ดูราวกับเป็นเทพนิยายซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องเหลือเชื่อแบบเด็ก ๆ และมีความงามน้อยนิดเต็มทีสำหรับเรา

อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญที่สุดคือ การปรากฏของผลซึ่งคล้ายกันโดยวิธีการที่แตกต่างกันของวิวัฒนาการ ลองยกการสร้างเพศเป็นวิธีสืบเผ่าพันธุ์แบบหนึ่งทั้งในพืชและสัตว์

---

[13] อ้างแล้ว, หน้า 11 และ 13

เป็นตัวอย่าง นี่คือแนวของวิวัฒนาการที่ผิดแผกกันออกไปมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ กระนั้นก็ตาม "ความบังเอิญ" อันซับซ้อนแบบเดียวกันก็เกิดขึ้นต่อทั้งสองฝ่าย หรือลองดูอวัยวะของการเห็นในสัตว์สองประเภทซึ่งแตกต่างกันอย่างเด่นชัด –คือสัตว์จำพวกหอยและสัตว์จำพวกมีกระดูกสันหลัง "การผันแปรเล็กน้อยแบบเดียวกันในจำนวนนับไม่ได้ เกิดขึ้นกับลำดับของวิวัฒนาการสองสายที่เป็นอิสระจากกันได้อย่างไร หากมันเป็นเพียงความบังเอิญ ที่น่าสังเกตอย่างยิ่งคือ

> บางครั้งในตระกูลที่ใกล้เคียงกันธรรมชาติก็ดำเนินมาสู่ผลที่คล้ายคลึงกันด้วยกระบวนการการฟักตัวซึ่งแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเยื่อภายในตาของสัตว์มีกระดูกสันหลังถูกสร้างขึ้นด้วยการขยายสมองในระยะแรกของตัวอ่อน... ในทางตรงกันข้ามในสัตว์จำพวกหอย เยื่อภายในตากลับเกิดจากผิวเนื้อชั้นนอก[14] โดยตรง... หากนำแก้วตาของหอยออกไปม่านตาจะงอกขึ้นมาแทน บัดนี้ เล็นส์ดั้งเดิมถูกสร้างขึ้นมาจากผิวเนื้อชั้นนอก ในขณะที่ม่านตามีกำเนิดมาจากผิวเนื้อชั้นกลาง ในจิ้งจกตุ๊กแก หากเล็นส์ถูกย้ายออกไปเหลือแต่ม่านตา เล็นส์จะงอกขึ้นมาตรงส่วนบนของม่านตา ทว่าหากดึงส่วนบนของม่านตานี้ออกไป การงอกจะเกิดขึ้นในส่วนในหรือเยื่อในตาของส่วนที่เหลือ ดังนั้นส่วนที่ตั้งอยู่ตามที่ต่างกัน มีองค์ประกอบต่างกัน ย่อมมีความหมายตามปกติว่ามีหน้าที่ต่างกันย่อมสามารถทำหน้าที่เดียวกันและเมื่อจำเป็นก็ผลิตชิ้นส่วนเดียวกันของเครื่องจักรได้[15]

ดังนั้นในอาการหลงลืมหรือความไม่สามารถควบคุมการพูดได้การ "สูญเสียความทรงจำและหน้าที่ปรากฏอีกครั้งในการก่อตัวขึ้นใหม่หรือการแทนที่ของเนื้อเยื่อ[16] เรามีหลักฐานมากมายที่ชี้ว่ามีบางสิ่งบางอย่างมากไปกว่ากลไกที่ไร้สมรรถภาพของส่วนต่าง ๆ ของสสารในการวิวัฒน์ ชีวิตมีอะไรมากกว่ากลไกของมัน มันเป็นพลังซึ่งเติบโตได้ทำให้ตัวมันเองสมบูรณ์ดังเดิมได้สามารถหลอมสภาพแวดล้อมในบางระดับตามเจตจำนงของมัน ทั้งนี้มิใช่เพราะว่ามีการวางแผนจากภายนอกที่คอยกำหนดความน่าพิศวงเหล่านี้ นั่นจะเป็นเพียงกลไกที่กลับกันเท่านั้น อีกทั้งจะเป็นซะตานิยมซึ่งทำลายการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ และวิวัฒนาการสร้างสรรค์เจกเช่นเดียวกับการยอมพ่ายแพ้อย่างเศร้าสลดของความคิดแบบชาวฮินดูที่มีต่อความร้อนในประเทศอินเดีย "เราจะต้องก้าวไปให้พ้นจากทัศนะทั้งสองจักรกลนิยมและปัจฉิมนิยม ในส่วนลึกแล้วเป็นเพียงจุดยืนที่จิตมนุษย์ถูกชักจูงโดย พิจารณา

---

[14] อวัยวะของตัวอ่อนที่เติบโตขึ้นถูกสร้างจากเนื้อเยื่อชั้นใดชั้นหนึ่งในสามชั้น เนื้อเยื่อชั้นนอกหรือเอ็กโตเดิม เนื้อเยื่อชั้นกลางหรือเมโสเดิมและเนื้อเยื่อชั้นในหรือเอ็นโดเดิม

[15] **Creative Evolution**, p.64 และ 75

[16] **Matter and Memory**, ch.ii

ผลงานของมนุษย์ ในครั้งแรกเราคิดว่าสรรพสิ่งเคลื่อนไหวเพราะบางสิ่งที่เป็นกึ่งเจตจำนงของมนุษย์ใช้มันเป็นเครื่องมือในเกมส์ของจักรวาล และเราก็คิดต่อว่าจักรวาลเป็นเครื่องจักร เพราะทั้งลักษณะนิสัยและปรัชญาของเราถูกครอบงำด้วยยุคแห่งจักรกล มีแบบแผนในสรรพสิ่งแต่ทว่าแบบนั้นอยู่ในตัวมันมิใช่อยู่นอกตัวมันเป็น *พลสารัตถ์* (entelechy) ซึ่งเป็นการกำหนดส่วนต่าง ๆ จากภายในด้วยหน้าที่และเป้าหมายของส่วนรวม[17]

ชีวิตคือสิ่งที่สร้างความพยายาม เป็นสิ่งที่ผลักดันขึ้นไปและผลักดันออกไปตลอด "เป็นแรงกระตุ้นที่ก่อกำเนิดของโลกเสมอไป" เป็นสิ่งซึ่งตรงข้ามกับความเฉื่อยและตรงข้ามกับความบังเอิญ มีทิศทางในการเติบโตซึ่งมันกระตุ้นตัวเอง สิ่งซึ่งต่อต้านมันคือการทวนกระแสของสสารที่แฝงอยู่ ความล้าหลังและความเฉื่อยของสรรพสิ่งที่กลายเป็นความหละหลวม การพักและความตาย ชีวิตต้องต่อสู้กับความเฉื่อยของพาหะของมันทุกขั้นตอนและหากมันเอาชนะความตายด้วยการสืบพันธุ์ มันก็ต้องยอมแพ้แก่ที่มั่นต่าง ๆ เป็นการตอบแทนและทิ้งร่างทุกร่างให้กับความเฉื่อยและความเสื่อมในท้ายที่สุด แม้กระทั่งการยืนก็เป็นการขัดขืนสสาร และ "กฎ" ในขณะที่การเคลื่อนไหวการก้าวออกไปและแสวงหา การไม่เป็นเหมือนพืช การรอ ล้วนเป็นชัยชนะที่ต้องใช้ความพยายามและความเหน็ดเหนื่อยซื้อมาทั้งสิ้น นอกจากนั้นทันทีที่สติสัมปชัญญะสามารถหลบได้ มันจะหลบเข้าในการพักของสัญชาตญาณ นิสัยและการหลับโดยอัตโนมัติ

เริ่มแรกชีวิตจะเฉื่อยพอ ๆ กับสสาร มันจะมีรูปร่างตายตัวราวกับว่าแรงกระตุ้นอันทรงพลัง อ่อนแอเกินกว่าจะเสี่ยงกับการผจญภัยในการเคลื่อนไหว และบนเส้นทางอันกว้างใหญ่ของการพัฒนา ความมั่นคงที่ปราศจากการเคลื่อนไหวนี้คือเป้าหมายของชีวิตดอกบัวซึ่งอ่อนไหวและต้นโอ๊คซึ่งงามสง่าคือแท่นบูชาของเทพแห่ง*ความมั่นคง* ทว่าชีวิตหาได้พอใจกับการดำรงอยู่กับที่แบบพืชไม่ มันจะก้าวจากความมั่นคงไปสู่เสรีภาพ จากกระดอง จากคราบและที่ซ่อนตลอดจนเครื่องป้องกันอันเป็นภาระทั้งหลายไปสู่ความสะดวกและอิสรภาพอันเต็มไปด้วยอันตรายแบบนก "ดังนั้นพวกทหารราบติดอาวุธจึงเข้าแทนที่ทหารต่างด้าว ทหารราบซึ่งเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและอิสระเข้ามาแทนที่อัศวินในเสื้อเกราะ และโดยทั่ว ๆ ไปวิวัฒนาการของชีวิตก็เป็นเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และชะตากรรมของปัจเจกบุคคล ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่นั้นเป็นของผู้ที่ยอมรับการเผชิญภัยหนักที่สุด"[18] ดังนั้นเมื่อมนุษย์หยุดจะสร้างอวัยวะใหม่ในร่างกาย เขาก็ประดิษฐ์เครื่องมือและอาวุธแทนและเก็บมันไว้เมื่อไม่ต้องการใช้ แทนที่จะพกอาวุธนี้ติดตัวไปทุกครั้งราวกับป้อมมโหฬาร ความปลอดภัยอย่างสูงทำให้สัตว์โบราณและพันธุ์ไม้ที่กินสัตว์เป็นอาหารสูญเสียความเป็นเจ้าโลก เครื่องมืออาจจะหน่วงเหนี่ยวและช่วยเหลือชีวิตพอ ๆ กัน

---

17 **Creative Evolution**, p. 89

18 อ้างแล้ว, หน้า 132

สัญชาตญาณนั้นก็เช่นเดียวกับอวัยวะคือเป็นเครื่องมือของจิต และเช่นเดียวกับอวัยวะทั้งหลาย ที่ติดมาและมีลักษณะถาวร สัญชาตญาณกลายเป็นภาระเมื่อสภาพแวดล้อมที่ต้องการมันหายไป สัญชาตญาณเป็นสิ่งซึ่งมีมาพร้อมสรรพและจะให้การตอบสนองต่อสถานการณ์เก่า ๆ แบบเดียวกันอย่างแน่นอนและมักประสบความสำเร็จเสมอ ทว่ามันมิได้ปรับอวัยวะให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง มันไม่สามารถช่วยให้มนุษย์เผชิญกับความสับสนที่ไม่แน่นอนและยืดหยุ่นของชีวิตสมัยใหม่ได้ มันเป็นพาหะของความปลอดภัยในขณะที่ปัญญาเป็นอวัยวะของการผจญภัยอย่างอิสระ สัญชาตญาณคือชีวิตซึ่งมีลักษณะเชื่อฟังอย่างงมงายแบบเครื่องจักร

การหัวเราะมีความสำคัญเพียงใด โดยปกติเมื่อสิ่งมีชีวิตประพฤติเยี่ยงวัตถุ เยี่ยงเครื่องจักร เมื่อตัวตลกหกคะเมนไปมาอย่างปราศจากจุดหมายและอิงเสาที่ไม่มีตัวตน หรือในยามที่คนซึ่งเรารักมากที่สุดลื่นหกล้มบนถนนซึ่งเป็นน้ำแข็งและเราอยากหัวเราะก่อนถามในภายหลัง ชีวิตที่มีความสมดุลซึ่งสปิโนซาเกือบจะนำไปปะปนกับพระเจ้า แท้ที่จริงแล้วเป็นเหตุผลสำหรับการหัวเราะและร้องไห้ของเรา เป็นสิ่งน่าขันและน่าละอายที่มนุษย์จะเป็นเครื่องจักร และเป็นสิ่งน่าขันและน่าละอายที่ปรัชญาของเขาจะอธิบายมนุษย์เช่นนั้น

วิวัฒนาการของชีวิตมีสามแนวทางด้วยกัน ในแนวแรกชีวิตจะย้อนกลับไปสู่ความเฉื่อยชาแบบวัตถุของพืชและพบความปลอดภัยอย่างเกียจคร้าน ตลอดจนการครอบครองอย่างขลาดของเวลานับพันปี ณ ที่นั้นเป็นครั้งคราว ในเส้นทางอีกสายหนึ่งวิญญาณและความมานะของชีวิตจะรวมตัวกันเป็นสัญชาตญาณเช่นในมดและผึ้ง แต่ในสัตว์มีกระดูกสันหลังชีวิตจะรวมเป็นความท้าทายของเสรีภาพ สลัดสัญชาตญาณที่สำเร็จรูปของมันทิ้ง และก้าวอย่างอาจหาญเข้าไปสู่การเสี่ยงทางความคิดนับครั้งไม่ถ้วน สัญชาตญาณยังคงเป็นแบบของการมองความจริงและจับสารัตถุของโลกอย่างลึกซึ้งอยู่ ทว่าปัญญาก็เจริญขึ้นมาอย่างแข็งแกร่งและกล้าหาญอีกทั้งมีสายตาที่กว้างขวางขึ้น ในท้ายที่สุดชีวิตก็ได้มอบผลประโยชน์และความหวังของมันไว้กับปัญญา

ชีวิตสร้างสรรค์ที่ดำเนินไปโดยมีปัจเจกบุคคลและตระกูลของชีวิตต่าง ๆ เป็นเครื่องทดลองนี้คือสิ่งที่เราหมายถึงเมื่อเรากล่าวถึงพระเจ้า พระเจ้าและชีวิตคือสิ่งเดียวกัน ทว่าพระเจ้าองค์นี้มีขอบเขตจำกัด มิได้ทรงมหิธานุภาพเต็มที่–ทรงถูกจำกัดด้วยสสารและเอาชนะความเฉื่อยทีละขั้น ๆ อย่างยากเข็ญ มิได้รอบรู้สรรพสิ่งทว่าคลำทางไปสู่ความรู้และจิตสำนึกและ "แสงสว่างมากขึ้น" อย่างช้า ๆ พระเจ้าดังคำนิยามนี้มิได้มีลักษณะของสิ่งซึ่งสำเร็จบริบูรณ์ ทรงเป็นชีวิต การกระทำและเสรีภาพที่ไม่เคยหยุดนิ่ง การสร้างสรรค์ในลักษณะนี้จึงมิใช่สิ่งลึกลับ เรามีประสบการณ์กับมันในตัวของเราเมื่อเราทำอย่างอิสระ" เมื่อเราเลือกกระทำและวางแผนชีวิตอย่างมีสัมปชัญญะ[19] การดิ้นรนและความทุกข์ของเรา

---

[19] อ้างแล้ว, หน้า 248

ความทะเยอทะยานและความพ่ายแพ้ของเรา ความปรารถนาที่จะดีและแข็งแกร่งกว่าที่เราเป็นอยู่ เป็นเสียงและกระแสของ*พลังแห่งชีวิต* ในตัวเรา แรงกระตุ้นอันทรงพลังที่ทำให้เรา*เติบโตและแปลงดาวเคราะห์ที่ไร้จุดหมายนี้ให้เป็น เวทีของการสร้างสรรค์ที่ไม่รู้จบ*

และผู้ใดจะรู้เล่าว่า ในท้ายที่สุดชีวิตอาจได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดเหนือสสารซึ่งเป็นศัตรูแต่โบราณของมันและเรียนรู้ที่จะหลบหลีกแม้กระทั่งความตาย ขอให้เรามีใจกว้างยอมรับแม้กระทั่งความหวังของเรา[20] ทุกสิ่งเป็นไปได้สำหรับชีวิตหากกาลเวลาจะมีเมตตา ลองพิจารณาดูสิ่งที่มีชีวิตและจิตได้ทำลงไปภายในรอบพันปีในป่าของยุโรปและอเมริกา และดูความโฉดเขลาที่มีการสร้างเครื่องกีดขวางความสำเร็จของชีวิต"สัตว์มีพิษเป็นจุดยืนของมัน มนุษย์ก้าวข้ามความเป็นสัตว์ และมนุษย์ชาติทั้งมวลในกาละและเทศะเป็นกองทัพอันมโหฬารซึ่งควบไปข้าง ๆ ข้างหน้าและข้างหลังเราแต่ละคนโดยมีภาระที่จะกำจัดการต่อต้านและอุปสรรคที่น่าสะพรึงกลัวทุกชนิดและบางทีอาจรวมทั้งความตายด้วย[21]

4. คำวิจารณ์

แบร์กซองกล่าวว่า "ข้าพเจ้าเชื่อว่าเวลาที่หมดไปกับการปฏิเสธในปรัชญามักจะเป็นเวลาที่สูญเสียไป ในบรรดาการโจมตีซึ่งนักคิดกระทำต่อกันบัดนี้มีสิ่งใดหลงเหลืออยู่ไม่มีสิ่งใดเลยหรือจะยืนยันได้ก็เล็กน้อยเต็มที สิ่งซึ่งมีคุณค่าและดำรงอยู่คือความจริงในเชิงปฏิภาคเล็กน้อยที่แต่ละคนทิ้งไว้ ข้อความที่แท้จริงนั้นสามารถจะเข้าแทนที่ความคิดซึ่งผิดพลาดได้ และโดยที่เราไม่ต้องยุ่งยากกับการปฏิเสธผู้ใดข้อความนั้นจะเป็นการปฏิเสธที่ดีที่สุด[22] นี่คือเสียงของความรอบรู้เองเมื่อเรา "พิสูจน์" หรือ "หักล้างข้อพิสูจน์"ของปรัชญา เราเพียงแต่เสนอข้อพิสูจน์อีกข้อหนึ่ง ซึ่งคล้ายคลึงกับข้อแรกที่เป็นการผสมประสบการณ์และความหวังที่ผิดพลาดได้เข้าด้วยกัน ในขณะที่ประสบการณ์ขยายกว้างขึ้นและความหวังแปรเปลี่ยนไปเราพบ "ความจริง" แฝงอยู่ใน "ความผิด" ที่เราปฏิเสธ และบางทีอาจจะมีความผิดพลาดแฝงอยู่ในสัจธรรมอันเป็นอมตะในวัยหนุ่มของเรามากกว่าด้วยซ้ำไป เมื่อเราถูกดึงขึ้นไปอยู่บนปีกของการขัดขืน เราชื่นชมนิยัตินิยมและจักรกลนิยมเนื่องด้วยมันแสนจะเสียดสีและร้ายกาจ ทว่าเมื่อความตายปรากฏตัวขึ้นที่เชิงเขาอย่างกระทันหัน เราพยายามจะมองข้ามมันออกไปสู่ความหวังอื่น ปรัชญาคือภาระของยุคแต่กระนั้น...

---

[20] แบร์กซองคิดว่าหลักฐานเรื่องโทรจิตมีมากมาย เขาเป็นหนึ่งในบรรดาผู้ซึ่งสรวจสอบ Eusapia Palladino และรายงานสนับสนุนความจริงใจของหล่อน ใน ค.ศ. 1913 เขารับเป็นนายกสมาคมสำหรับการค้นคว้าทางกายภาพ, เปรียบเทียบ Mind-Energy, p. 81

[21] Creative Evolution, p. 271

[22] In Rune, p.47

สิ่งซึ่งดึงดูดใจเราครั้งแรกในการอ่านงานของแบร์กซองคือท่วงทำนองการเขียนปราดเปรื่อง แต่มิใช่ด้วยข้อความที่ขัดแย้งกันเยี่ยงประหัดแบบนิทซ์ชีหากแต่ด้วยความหลักแหลมอย่างสม่ำเสมอ เฉกเช่นบุคคลซึ่งตกลงใจที่จะดำเนินรอยตามประเพณีร้อยแก้วอันกระจ่างงดงามของฝรั่งเศส เมื่อเทียบกับภาษาอื่นการที่จะใช้ภาษาฝรั่งเศสผิดนั้นออกจะเป็นการยาก ทั้งนี้เพราะภาษาฝรั่งเศสทนความคลุมเครือไม่ได้และความจริงนั้นกระจ่างกว่านวนิยายมากมายนัก หากแบร์กซองจะไม่กระจ่างเป็นครั้งคราวก็เนื่องจากความร่ำรวยในจินตนาการคำอุปมาอุปมัยและการอธิบายของเขา เขาเกือบจะมีความปรารถนาอันแรงกล้าในการใช้คำอุปมาแบบยิว และบางครั้งเขามีแนวโน้มที่จะใช้การเปรียบเทียบอย่างฉลาดเข้าแทนที่การพิสูจน์อย่างอดทน เราจะต้องระมัดระวังต่อการสร้างภาพพจน์นี้ทำนองเดียวกับที่เราต้อง ระมัดระวังคนขายเพ็ชรพลอยหรือกวีผู้มีทรัพย์ ในขณะที่ตระหนักด้วยความสำนึกในบุญคุณว่างานปรัชญาชั้นครูเล่มแรกแห่งศตวรรษอยู่ในวิวัฒนาการสร้างสรรค์นี้[23]

บางที แบร์กซองอาจฉลาดกว่าที่วางการวิจารณ์ปัญญาอยู่บนฐานของปัญญาที่กว้างกว่าแทนที่จะวางอยู่บนทฤษฎีเด็ดขาดของการรู้เอง การรู้เองแบบใคร่ครวญผิดพลาดได้ดังเช่นประสาทสัมผัสภายนอก แต่ละฝ่ายจะต้องถูกทดสอบและแก้ไขโดยประสบการณ์แท้ ๆ และจะเชื่อในแต่ละฝ่ายได้ เมื่อการค้นพบของมันให้ความกระจ่างและส่งเสริมการกระทำของเรา แบร์กซองทึกทักมากเกินไปที่นึกว่าปัญญาจะจับได้แต่สภาวะความจริงและชีวิตแต่ไม่สามารถจับการเปลี่ยนแปลงได้ ความคิดคือกระแสของมโนคติที่ *ไม่ถาวร* ดังที่เจมส์ได้แสดงไว้ก่อนการเขียนของแบร์กซอง[24] "มโนคติ" เป็นเพียงจุดที่ความทรงจำเลือกจากกระแสความคิดและกระแสของความคิดจะสะท้อนความต่อเนื่องของสัญชาตและการเคลื่อนไหวของชีวิตอย่างเหมาะสม

เป็นสิ่งดีที่การท้าทายอันสละสลวยนี้จะช่วยยับยั้งความมากเกินพอดีของปัญญานิยม (intellectualism) ทว่าเป็นความไม่ฉลาดพอ ๆ กันที่เสนอการรู้เองเข้าไปแทนความคิดเฉกเช่นการแก้ความฟุ้งซ่านของวัยหนุ่มด้วยเทพนิยายของเด็ก ขอให้เราแก้ข้อผิดพลาดโดยการก้าวไปข้างหน้ามิใช่ถอยหลัง การจะกล่าวว่าโลกทนทุกข์จากการใช้ปัญญามากเกินไปนั้นต้องอาศัยความบ้าบิ่นของคนวิกลจริต การประท้วงของพวกจินตนิยมต่อความคิดตั้งแต่รุซโซและซาโตบริออองจนถึงแบรก์ซอง นิทซ์ชีละเจมส์ได้ทำหน้าที่ของมันแล้ว เราจะเห็นด้วยกับการขับเทพธิดาแห่งเหตุผลลงจากบัลลังก์ หากเราไม่ถูกขอให้จุดเทียนไขอีกครั้งต่อหน้ารูปปูชาของการรู้เอง มนุษย์มีชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณแต่เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

---

[23] ทำนองเดียวกับโซเปนเฮาเออร์ ผู้อ่านจะเข้าใจแบร์กซองได้ดีหากละเลยการย่อความทั้งหลายและตรงเข้าไปหางานชิ้นเองของนักปรัชญา การอธิบายของ Wildon Ca Cara นั้นน่าบูชาจนเกินควร ของ Huge Elliott ก็ดูถูกจนเกินควร ทั้งคู่ลบล้างกันและกันจนสับสน **Introduction to Metaphysics** นั้นง่ายเท่า ๆ ที่เราจะคาดหวังได้จากอภิปรัชญา และความเรียงว่าด้วย LAUGHTER แม้จะเป็นพิจารณาด้านเดียวก็สนุกและมีประโยชน์

[24] เปรียบเทียบหน้าที่มีชื่อเสียงว่าด้วย *"The Stream of Thought"* in *James's* **Principles of Psychology**, New York, 1890; vol. i. ch9

สิ่งที่ดีที่สุดในแบร์กซองคือการโจมตีสสารนิยมแบบจักรกล บรรดาบัณฑิตแห่งห้องทดลองทั้งหลาย ได้กลายมาเป็นผู้ซึ่งเชื่อมั่นในการแบ่งแยกประเภทของตนมากเกินไป และคิดจะบีบจักรวาลให้ลงมาอยู่ในหลอดทดลอง สสารนิยมเป็นเสมือนไวยากรณ์ซึ่งยอมรับแต่คำนาม ทว่าความจริงนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับภาษาที่ประกอบด้วยการกระทำและกรรม กริยาและคำที่ใช้แทนนาม ชีวิตและการเคลื่อนไหวรวมทั้งสสาร บางทีเราอาจจะมีเพียงอณูของความทรงจำเกี่ยวกับ "ความล้า" ของเหล็กที่รับน้ำหนักมากเกินไป ทว่าอณูของสายตาอันยาวไกล อณูของการวางแผน อณูของจิตนิยมเล่า-หากแบร์กซองเผชิญข้อยืดถือใหม่ ๆ เหล่านี้ด้วยความช่างสงสัยอย่างถ่องแท้ เขายาจจะมีความคิดสร้างสรรน้อยกว่านี้ ทว่าเขาก็คงจะเปิดตัวเองให้กับคำตอบน้อยกว่านี้ ความสงสัยของเขาสลายตัวเมื่อระบบของเขาเริ่มก่อตัวขึ้น เขาไม่เคยหยุดถามว่า "สสาร" คืออะไร ว่ามันอาจจะไม่เฉื่อยชาอย่างที่เราเคยคิดก็ได้ว่ามันจะมิได้เป็นศัตรูของชีวิต หากแต่เป็นผู้รับใช้เจตจำนงของชีวิต หากชีวิตเพียงแต่รู้จักจิตของมัน เขาคิดถึงโลกและจิตใจ ร่างกายและวิญญาณและ "โลก" เป็นเพียงสสารที่รอให้ปัญญาและเจตจำนงจัดรูปให้มัน และผู้ใดเล่าจะรู้ว่าสิ่งเหล่านี้ อาจจะมิใช่รูปของชีวิตและเครื่องหมายของจิต บางที ณ ที่นี้เช่นกันอาจมีเทพเจ้าดังที่เฮราไคลตุสกล่าวไว้

คำวิจารณ์ลัทธิดาร์วินของแบร์กซองนั้นเกิดมาจากลัทธิชีวิตนทรียนิยม (Vitalism) ของเขา เขารับจารีตของฝรั่งเศสซึ่งลามาร์คได้วางรากฐานไว้ และเห็นแรงกระตุ้นกับความปรารถนาเป็นพลังอันแข็งขันในวิวัฒนาการ อารมณ์สนุกสนานของเขาปฏิเสธทัศนะของสเปนเซอร์เกี่ยวกับวิวัฒนาการที่ดำเนินไปโดยการรวมตัวอย่างเป็นกลไกของสสาร และการกระจายของความเคลื่อนไหวชีวิต เป็นพลังปฏิภาค เป็นความพยายามที่สร้างอวัยวะโดยอาศัยความดิ้งดันของความปรารถนา เราจะต้องชื่นชมกับการตระเตรียมทางชีววิทยาอันละเอียดของแบร์กซอง ความคุ้นเคยในวรรณคดีแม้แต่วารสารซึ่งเป็นที่ซุกซ่อนอยู่ตลอดทศวรรษแห่งการโต้แย้ง เขาเสนอความคงแก่เรียนของเขาอย่างถ่อมตนโดยไม่เคยอวดภูมิแบบซึ่งทำให้คุณค่างานของสเปนเซอร์ด้อยลง ข้อที่เขาวิจารณ์ดาร์วินได้รับการพิสูจน์ว่าได้ผล บัดนี้โดยทั่วไปลักษณะเจพาะของความคิดดาร์วินเกี่ยวกับ วิวัฒนการก็ถูกยกเลิกไปแล้ว[25]

ความสัมพันธ์ของแบร์กซองกับยุคของดาร์วินนั้น เป็นการถอดแบบความสัมพันธ์ระหว่างคานท์กับวอลแตร์ คานท์พยายามที่จะขับไล่กระแสทางโลกที่ยิ่งใหญ่ซึ่งในส่วนหนึ่ง

---

[25] อย่างไรก็ตามมิใช่ว่าข้อโต้แย้งทั้งหมดของแบร์กซองจะเป็นที่เข้าใจได้ผลลอด การปรากฏของผลที่คล้ายกัน (เช่นเพศและการเห็น) ในสายซึ่งต่างกันอาจจะเป็นผลทางกลไกของความฉุกเฉินของสภาพแวดล้อมและความยุ่งยากของลัทธิดาร์วินหลายประการ อาจจะหาข้อยุติได้หากการสืบค้าภายหลังจะสามารถ หาเหตุผลสนับสนุนความเชื่อของดาร์วินเกี่ยวกับการถ่ายลักษณะบางส่วนซึ่งได้รับต่อกันมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าจากแต่ละรุ่น

เป็นอเทวนิยม ปัญญานิยม ซึ่งเริ่มต้นจากเบคอนและเดคาร์ตส์และจบลงที่วิมัติวาทของ ดิเดโรห์และฮิวม์ และความพยายามของเขาดำเนินไปในด้านการปฏิเสธว่าปัญญาเป็นข้อยุติสุดท้ายในปัญหาแบบอุตรภาพ แต่โดยที่ตาร์วินไม่รู้ตัวในขณะที่สเปนเซอร์ตั้งใจ ทั้งสองได้รื้อฟื้นการโจมตี ซึ่งวอลแตร์และสาวกผู้เคร่งครัดกว่าวอลแตร์ได้โจมตีศรัทธาโบราณเรียบร้อยแล้ว และสสารนิยมแบบจักรกลซึ่งได้พ่ายแพ้แก่คานท์และโชเปนเฮาเออร์ก็ได้รับอำนาจดั้งเดิมตั้งแต่ต้นศตวรรษของเรากลับคืนมา แบร์กซองโจมตีแต่มิใช่ด้วยการวิจารณ์ความรู้แบบคานท์หรือด้วยการยืนยันแบบจิตนิยมว่าสสารนั้นรับรู้ได้โดยผ่านจิตเท่านั้น หากแต่เขาเดินตามรอยของโชเปนเฮาเออร์ และแสวงหาหลักที่กระตุ้นพลสารัตถะที่แข็งขันซึ่งอาจจะทำให้ความมหัศจรรย์และความซับซ้อนของชีวิตเป็นที่เข้าใจได้มากขึ้นทั้งในโลกที่เป็นวัตถุวิสัยและจิตวิสัย ไม่เคยมีครั้งใดที่ชีวิตินทรียนิยมจะได้รับการโต้แย้งอย่างแข็งขันและประดับประดาอย่างมีเสน่ห์เช่นนี้มาก่อน

แบร์กซองทะยานขึ้นสู่ความนิยมแต่เริ่มต้น เพราะเขามาถึงจุดของการปกป้องความหวังซึ่งเกิดขึ้นในใจของมนุษย์ตลอดมา เมื่อคนเราพบว่าตนสามารถที่จะเชื่อในอมตภาพและพระเจ้าได้โดยมิต้องสูญเสียความนับถือในปรัชญา เขาย่อมพึงพอใจและลำนึกในบุญคุณ และห้องบรรยายของแบร์กซองก็กลายมาเป็นห้องชุมนุมของสตรีงดงามทั้งหลายซึ่งเป็นสุขที่ความปรารถนาจากหัวใจของตนได้รับการสนับสนุนด้วยโวหารอันคงแก่เรียนเช่นนั้น บุคคลซึ่งปะปนมาอย่างน่าประหลาดกับกลุ่มสตรีนี้คือพวกสนับสนุนอย่างแรงกล้าในลัทธิการควบคุมกิจการค้าโดยสหพันธ์กรรมกร บุคคลกลุ่มนี้พบว่าคำวิจารณ์ลัทธิปัญญานิยมของแบร์กซองนั้นมีเหตุผลสนับสนุนคำสอนของพวกตนเกี่ยวกับ "คิดให้น้อยและกระทำให้มาก" ทว่าความเป็นที่นิยมอย่างกระทันหันนี้ก็ได้เรียกร้องเอารางวัลตอบแทนด้วย การสนับสนุนแบร์กซองจากกลุ่มที่มีลักษณะขัดแย้งกัน ทำให้เกิดการแตกแยกในหมู่พรรคพวกของเขา และแบร์กซองอาจจะต้องร่วมชะตากรรมกับสเปนเซอร์ในการมีชีวิตอยู่เพื่อเป็นประจักษ์พยานการขุดหลุมฝังชื่อเสียงของตนเอง

กระนั้นก็ตามในบรรดาผู้สร้างบางสิ่งให้กับปรัชญาร่วมสมัยทั้งหลาย แบร์กซองเป็นผู้มีค่าที่สุด เราต้องการการเน้นของเขาถึงความไม่แน่นอนอันอาจเกิดขึ้นได้ของวัตถุและการสร้างของจิตใหม่อีกครั้ง เราเกือบจะคิดกันว่าโลกเป็นการแสดงสำเร็จรูปและถูกกำหนดมาแต่ต้น การสร้างสรรค์ของเราเป็นเพียงการหลอกตัวเอง และความพยายามของเราก็เป็นเพียงอารมณ์ขันอันร้ายกาจของเทพเจ้า หลังจากแบร์กซอง เรามองเห็นโลกเป็นเวทีและวัสดุของพลังการริเริ่มของเรา ก่อนหน้าเขานั้นเราเป็นเพียงลูกล้อและเฟืองจักรในเครื่องจักรใหญ่ที่ไร้ชีวิต บัดนี้หากเราปรารถนาเราสามารถจะบันทึกบทบาทส่วนของเราลงไปในละครของการสร้างสรรค์ได้

II. เบเนเด็ทโต โครเช

1. ตัวบุคคล

จากแบร์กซองถึงโครเชดูจะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่ไม่น่าเป็นไปได้ แทบจะไม่มีสิ่งใดคล้ายคลึงกันในงานของบุคคลทั้งสอง แบร์กซองมีลักษณะเป็นพวกรหัสยลัทธิที่แปลนิมิตของตนออกเป็นสิ่งที่ดูเหมือนกระจ่าง โครเชเป็นพวกวิมัติวาทที่เกือบจะมีพรสวรรค์แบบเยอรมันในการสร้างความคลุมเครือ แบร์กซองเป็นคนใฝ่ใจในศาสนาทว่าพูดราวกับเป็นนักวิวัฒนาการที่แท้จริง โครเชเป็นพวกต่อต้านพระซึ่งเขียนหนังสือราวกับเป็นชาวอเมริกันซึ่งนิยมเฮเกลในอเมริกา แบร์กซองเป็นฝรั่งเศสยิวซึ่งรับมรดกของสปิโนซาและลามาร์ค โครเชเป็นอิตาเลียน นิกายคอทอลิกซึ่งไม่รักษาสิ่งใดในศาสนาของตนยกเว้นลัทธิอัสมาจารย์และความเทิดทูนในความงาม

บางทีความแห้งแล้งด้านปรัชญาของอิตาลีในรอบร้อยปีที่ผ่านมานี้ เหตุผลบางอย่างอาจเป็นเพราะการรักษาทัศนะและวิธีการแบบอัสมาจารย์โดยนักคิดผู้ละจากเทววิทยา (ที่แน่นอนคือ เหตุผลส่วนใหญ่ขึ้นกับการเคลื่อนไหวทางอุตสาหกรรมและความมั่งคั่งของทางฝ่ายเหนือ) อาจพรรณนาได้ว่าอิตาลีคือดินแดนของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ทว่ามิใช่ดินแดนของการปฏิรูป มันจะยอมทำลายตัวของมันเองเพื่อความงาม ทว่ามันจะขี้ระแวงพอ ๆ กับไพเลทเมื่อมาถึงเรื่องของความจริง บางทีคนอิตาเลียนอาจจะฉลาดกว่าเราทั้งหมดก็ได้ และได้พบว่าความจริงเป็นภาพลวงตา ในขณะที่ความงาม–แม้จะเป็นจิตวิสัยอย่างไร–ก็ยังเป็นสมบัติและเป็นความจริง ศิลปินแห่งยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (เว้นแต่ไมเคิลแอนเจโลซึ่งเศร้าสลดและเกือบจะเป็นโปรเตสแตนท์และมีฝีแปรงราวกับเสียงสะท้อนของซาโวนาโรลา) ไม่เคยเสียหัวโดยกังวลเกี่ยวกับศีลธรรมหรือเทววิทยา สำหรับศิลปินเหล่านี้ การที่ศาสนจักรตระหนักถึงอัจฉริยภาพของเขาและเสียค่าใช้จ่ายให้เขาก็เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้ว เลยกลายมาเป็นกฎโดยไม่เป็นลายลักษณ์อักษรในอิตาลีว่า บุคคลที่มีวัฒนาธรรมจะไม่สร้างความยุ่งยากให้กับศาสนจักร คนอิตาเลียนจะใจร้ายกับศาสนจักรที่ได้นำโลกทั้งโลกมาไว้ที่คาโนซซาและได้เกณฑ์บรรณาการจากจักรพรรดิ์ทั่วแผ่นดิน เพื่อสร้างให้อิตาลีเป็นห้องแสดงศิลปะแห่งโลกได้อย่างไร

ดังนั้นอิตาลีจึงยังคงจงรักภักดีต่อศรัทธาดั้งเดิม และพอใจอยู่กับการถือหนังสือของอไควนัสเป็นปรัชญาอยู่ จิอุมแบททิสทา วีโค ได้ปรากฏขึ้นมาและปลุกจิตของคนอิตาเลียนอีกครั้งทว่าวีโคท์ผ่านไปและปรัชญาก็ดูจะตายไปพร้อมกับเขาด้วย รอสมินีคิดอยู่ครั้งหนึ่งว่าเขาจะปฏิวัติทว่าเขาก็ยอมแพ้ ทั่วทั้งอิตาลีผู้คนเริ่มละทิ้งศาสนามากขึ้นทุกที ๆ และที่หันไปจงรักภักดีต่อศาสนจักรก็มีมากขึ้นทุกทีเช่นกัน

เบเนเด็ทโท โครเชเป็นข้อยกเว้น เขาถือกำเนิดใน ค.ศ. 1866 ณ เมืองเล็ก ๆ ในมลฑลอคิลา และเป็นบุตรคนเดียวของตระกูลคาทอลิกที่มั่งคั่งและเป็นจารีตนิยม เขาได้รับการศึกษาด้านเทววิทยาคาทอลิกเป็นอย่างดี จนกระทั่งในท้ายที่สุดเพื่อรื้อฟื้นความสมดุลกลับคืนมาเขาเลยกลายเป็นพวกอเทวนิยม ในประเทศที่ปราศจากการปฏิรูปศาสนานั้นย่อมปราศจากทางสายกลางระหว่าง ลัทธิศาสนาที่ถูกต้องกับการปราศจากความศรัทธาโดยสิ้นเชิง ในตอนเริ่มแรกเบเนเด็ทโตมีศรัทธาแก่กล้าเสียจนเขายืนยันที่จะศึกษาวลีทุกวลีในศาสนา จนกระทั่งในท้ายที่สุดเขามาถึงปรัชญาและมานุษยวิทยาของศาสนา และการศึกษาเป็นเครื่องทดแทนความศรัทธาของเขาโดยไม่รู้ตัว

ใน ค.ศ. 1883 ชีวิตได้กระหน่ำเขาอย่างปราศจากความปรานี ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักจะทำให้จิตของมนุษย์หันกลับไปสู่ความเชื่อ เกิดแผ่นดินไหวขึ้น ณ เมืองเล็ก ๆ แห่งคาซามิคซิโอลา ซึ่งตระกูลโครเชพำนักอยู่ เบเนเด็ทโตสูญเสียทั้งบิดามารดาและน้องสาวคนเดียวของเขา ตัวเขาเองถูกทับอยู่ภายใต้ทรากปรักหักพังหลายชั่วโมงจนกระดูกหักไปหลายแห่ง เป็นเวลาหลายปีที่เดียวกว่าที่สุขภาพของเขาจะกลับดีดังเดิม ทว่าชีวิตและงานในระยะหลังของเขามิได้แสดงให้เห็นถึงความกระทบกระเทือนนี้ ความจำเจของการพักฟื้นกลับทำให้หรือส่งเสริมเขาให้มีความสนใจในการศึกษา เขาใช้ทรัพย์สินจำนวนน้อยที่เหลือรอดมาจากความหายนะครั้งนั้นสร้างห้องสมุดดีที่สุดแห่งหนึ่งในอิตาลีขึ้น เขากลายเป็นนักปรัชญาโดยมิต้องถูกลงโทษด้วยความยากจนหรือเป็นศาสตราจารย์ เขาตระหนักถึงคำแนะนำอย่างรอบคอบในปัญญาจารย์ที่ว่า "ความรอบรู้เป็นสิ่งดีเมื่อมีทรัพย์มรดก"

เขายังคงดำรงตนเป็นนักศึกษาผู้รักในอักษรศาสตร์และเวลาว่างตลอดชีวิต การที่เขาถูกดึงเข้าไปสู่การเมืองและถูกแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบางทีเพื่อเป็นการสร้างศักดิ์ศรีความเป็นปราชญ์ให้กับคณะรัฐมนตรีของนักการเมืองก็เป็นได้ นั้นเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับคำคัดค้านของเขา เขาถูกเลือกเข้าไปสู่วุฒิสภาของอิตาลี และตามกฎของอิตาลีเมื่อเป็นวุฒิสมาชิกครั้งหนึ่งแล้วก็จะเป็นตลอดไป (ด้วยตำแหน่งนั้นเป็นตำแหน่งตลอดชีพ) โครเชได้สร้างภาพของคนที่เป็นได้ทั้งวุฒิสมาชิกและนักปรัชญาในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นปกติวิสัยในโรมันโบราณ ทว่าค่อนข้างจะเป็นสิ่งพิเศษในยุคของเรา เขาคงเป็นที่สนใจของอิอาโก ทว่าเขามิได้ใส่ใจในเรื่องของการเมืองมากมายนัก เวลาส่วนใหญ่ของเขาหมดไปกับการจัดทำวารสารนานาชาติอันมีชื่อว่า **La Critica** ซึ่งเขากับจิโอวานนีเจนทิลช่ำแหละโลกแห่งความคิดและโลกแห่งอักษรศาสตร์

เมื่อเกิดสงครามขึ้นใน ค.ศ. 1914 โครเชติเตียนสงครามครั้งนี้ด้วยความโกรธเคืองว่าเป็นการฆ่าตัวตายอย่างบ้าคลั่ง เพราะเพียงความขัดแย้งทางเศรษฐกิจก็สามารถยับยั้งความเติบโตแห่งจิตของยุโรปได้ และเมื่ออิตาลีถูกผลักให้เข้าร่วมชะตากรรมกับฝ่ายอักษะด้วยความจำเป็น โครเชยังคงดำรงตนอย่างห่างเหินและกลายมาเป็นคนซึ่งไม่ได้รับความนิยมนักในอิตาลีดังที่ เบอร์ทรันด์ รัสเซลเผชิญในอังกฤษหรือโรมอง โรฮองเผชิญในฝรั่งเศส

ทว่าบัดนี้อิตาลีได้ยกโทษให้เขาแล้วและคนหนุ่มในดินแดนแห่งนั้นก็เทิดทูนเขาว่าเป็นผู้นำซึ่งปราศจากอคติ เป็นนักปรัชญาและสหาย เขากลายมาเป็นสถาบันสำคัญพอกับมหาวิทยาลัย สำหรับบุคคลเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดาแล้วในบัดนี้ที่เราจะได้ยินคำวิจารณ์เกี่ยวกับเขาเช่นจากจิเซฟเปนาโทสิว่า "ระบบของเบเนเด็กโต โครเชยังคงเป็นชัยชนะสูงสุดของความคิดร่วมสมัย" ขอให้เราลองสืบสวนดูความลับของอิทธิพลนี้กันเถอะ

2. ปรัชญาแห่งจิตใจ

ตามต้นฉบับเดิมหนังสือเล่มแรกของเขาเป็นบทความที่เขียนเป็นลำดับตามสบายว่าด้วย**วัตถุนิยมเชิงประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจของคาร์ล มาร์กซ์** (Historical Materialism and the Economics of Karl Marx) เขาได้รับแรงกระตุ้นจากแอนโตนีโอ ลาบริโอลา ครูของเขาที่มหาวิทยาลัยแห่งโรมเป็นอย่างมาก จากการแนะนำของลาบริโอล โครเชได้กระโดดเข้าสู่เขาวงกตแห่งงานของมาร์กซ์ชื่อ **ทุน** (Kapital) "การเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของมาร์กซ์ และความกระตือรือร้นซึ่งข้าพเจ้าได้ติดตามหนังสือพิมพ์สังคมนิยมของเยอรมันและอิตาลีอยู่ระยะหนึ่งนั้นได้กระตุ้นชีวิตของข้าพเจ้า และนับเป็นครั้งแรกที่ความรู้สึกกระตือรือร้นทางการเมืองในตัวข้าพเจ้าถูกปลุกให้ตื่นขึ้น ก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกใหม่แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคล้ายคนซึ่งตกอยู่ในความรักครั้งแรกเมื่อพ้นวัยหนุ่มไปแล้ว จึงต้องสังเกตกระบวนการอันลึกลับของความรู้สึกอันรุนแรงชนิดใหม่นี้ในตัวเอง"[26] ทว่าเหล่าองุ่นแห่งการปฏิรูปสังคมมิได้ขึ้นไปถึงสมองของเขา ดังนั้นเขาจึงหันมาทำไมตรีกับการเมืองอันน่าขันของมนุษย์ชาติและหันไปบูชาปรัชญาอีกครั้ง

ผลประการหนึ่งจากการผจญภัยนี้คือ การยกฐานะของความคิดเรื่องประโยชน์ให้เท่าเทียมกับความดี ความงามและความจริง มิใช่ว่าเขาจะยอมรับความสำคัญสูงสุดของเศรษฐกิจดังที่ปรากฏในระบบของมาร์กซ์และเองเกลส์ เขาสรรเสริญบุคคลเหล่านี้ที่สร้างทฤษฎีซึ่งได้ชักจูงให้มนุษย์หันไปใส่ใจในโลกของข้อมูลซึ่งถูกดูแคลนและละเลยมาก่อน แม้ทฤษฎีนี้จะไม่สมบูรณ์ ทว่าเขาไม่ยอมรับความสัมบูรณ์ของการตีความประวัติศาสตร์จากเศรษฐกิจ ด้วยถือว่าเป็นการจำนนต่อข้อแนะนำของสภาพแวดล้อมทางอุตสาหกรรมที่ไม่สมดุล เขาปฏิเสธที่จะยอมรับสสารนิยมเป็นปรัชญาสำหรับผู้ใหญ่ หรือแม้แต่จะเป็นวิธีการของวิทยาศาสตร์ เขาถือว่าจิตเป็นความจริงเบื้องต้นและเป็นความจริงสูงสุด และเมื่อเขาเขียนระบบความคิดของเขา เขาเรียกระบบนั้นในลักษณะเกือบโอ้อวดว่า "ปรัชญาแห่งจิตใจ"

---

[26] In Piccoli : **Benedetto Croce,** New York, 1922 : p. 73

ทั้งนี้เพราะโครเชเป็นจิตนิยม และไม่ยอมรับปรัชญาตั้งแต่สมัยของปรัชญาเฮเกลเป็นต้นมา ความจริงทั้งมวลคือมโนคติ เราไม่รู้จักสิ่งใด เว้นแต่แบบของมันที่ก่อตัวในความรู้สึกและความคิดของเรา ดังนั้นปรัชญาทั้งหลายจึงทอนลงเป็นตรรกวิทยาได้และความจริงคือความสัมพันธ์อันสมบูรณ์ในมโนคติของเรา บางทีโครเชคงจะชอบข้อสรุปนี้มากเกินไป เขาจะเป็นอะไรอื่นไม่ได้ถ้าไม่ใช้เหตุผล แม้กระทั่งในหนังสือว่าด้วย**สุนทรียศาสตร์** (Esthetics) เขาก็ไม่สามารถจะยับยั้งใจที่จะไม่แทรกบทที่ว่าด้วยตรรกวิทยาเข้าไปได้ เป็นความจริงที่เขาขนานนามปรัชญาเป็นการศึกษาสิ่งสากลที่เป็นรูปธรรม และวิทยาศาสตร์คือการศึกษาสิ่งสากลที่เป็นนามธรรม ทว่าเป็นความโชคร้ายของผู้อ่านที่สิ่งสากลซึ่งเป็นรูปธรรมของโครเชนั้นเป็นนามธรรมสากลโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะเขาเป็นผลผลิตของลัทธิอัสมาจารย์ เขาชื่นชมลักษณะพิเศษ และการแยกประเภทอันเคลือบคลุมซึ่งทำให้ทั้งเนื้อหาและผู้อ่านต่างหมดกำลัง เขาไถลไปสู่การเล่นโวหารตามหลักเหตุผลอย่างง่ายดาย และปฏิเสธได้รวดเร็วกว่าที่เขาสามารถจะสรุปได้ เขาเป็นชาวอิตาเลียนที่มีนิสัยเป็นชาวเยอรมัน ดังที่นิทช์ชี่เป็นชาวเยอรมันที่มีนิสัยเป็นชาวอิตาเลียน

ไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นเยอรมัน และเป็นแบบเฮเกลได้มากไปกว่าชื่อของส่วนที่หนึ่งในหนังสือสามตอนจบที่ชื่อ **ตรรกวิทยาในฐานะศาสตร์แห่งมโนภาพบริสุทธิ์** (Logic as the Science of the Pure Concept) (ค.ศ. 1905) โครเชต้องการให้มโนภาพทุกประการบริสุทธิ์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งดูจะหมายถึงว่าเป็นอุดมการณ์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เป็นนามธรรมและเป็นอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในที่นี้มิได้มีความปรารถนาในความกระจ่างและเนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตอย่างรุนแรง แบบที่ทำให้เจมส์เป็นดวงประทีปท่ามกลางหมอกของปรัชญา โครเชไม่สนใจจะนิยามความคิดโดยการทอนความคิดลงเป็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เขาพึงใจจะสรุปการปฏิบัติเป็นความคิด ความสัมพันธ์และการแยกประเภทจากคำนามธรรมหรือคำเฉพาะถูกดึงออกไปจากหนังสือของเขา หนังสือนั้นก็จะยังคงรักษาความหมายของมันไว้ได้

เมื่อกล่าวถึง "มโนภาพบริสุทธิ์" โครเชหมายถึงมโนภาพสากล เช่น ปริมาณคุณภาพวิวัฒนาการหรือความคิดใดก็ตามที่เรานึกภาพได้ว่าใช้ได้กับความจริงทั้งมวล เขาดำเนินการเล่นกลกับมโนภาพเหล่านี้ต่อไปราวกับว่าวิญญาณของเฮเกลได้อวตารกลับมาอีกและราวกับว่าเขาตกลงใจที่จะเข้าชิงชื่อเสียงในความเป็นเจ้าแห่งความคลุมเครือ ด้วยการเรียกทั้งหมดนี้ว่า "ตรรกวิทยา" โครเชยืนยันกับตนเองว่า เขาเหยียดหยามอภิปรัชญาและเขาได้รักษาตัวมิให้อภิปรัชญาสร้างความแปดเปื้อนให้เขาได้ เขาคิดว่าอภิปรัชญาเป็นเสียงสะท้อนของเทววิทยา และศาสตราจารย์ปรัชญาในมหาวิทยาลัยสมัยใหม่เป็นเพียงนักเทววิทยาสมัยกลางในรูปแบบล่าสุด เขาเจือจิตนิยมของเขาด้วยทัศนะที่เข้มงวดต่อความเชื่อซึ่งไม่รุนแรง เขาปฏิเสธศาสนา เขาเชื่อในเสรีภาพของเจตจำนงแต่หาได้เชื่อในความเป็นอมตะแห่งวิญญาณไม่ สำหรับเขาการบูชาความงามและชีวิตวัฒนธรรมเป็นสิ่งทดแทนศาสนาได้

"ศาสนาของคนเหล่านี้เป็นมรดกทางปัญญาของคนบรรพกาล มรดกทางปัญญาของเราคือศาสนา เราไม่รู้ว่าพวกซึ่งต้องการจะรักษาศาสนาไว้เคียงข้างกับกิจกรรมทางสติปัญญากับศิลปะ กับการวิจารณ์และกับปรัชญาของมนุษย์จะใช้ประโยชน์อันใดจากศาสนาได้บ้าง... ปรัชญาได้ลบเหตุผลในการดำรงอยู่ของมนุษย์ออกไปจากศาสนาจนหมดสิ้น... ในกรณีของศาสตร์แห่งจิตใจ ศาสตร์นี้จะพิจารณาศาสนาเป็นปรากฏการณ์ ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ถาวร เป็นสภาวะทางจิตที่จะเอาชนะได้"[27] เราอดพิศวงไม่ได้ว่าเมื่อได้อ่านข้อความนี้รอยยิ้มของโมนาลิซาจะไม่ฉวัดเฉวียนอยู่หน้าอาณาจักรโรมันตอกหรือ

ณ ที่นี้ เรามีเหตุการณ์ของปรัชญาที่ผิดธรรมดา ซึ่งเป็นทั้งธรรมชาตินิยมและมนัสนิยม(Spiritualism) เป็นอไญยนิยม (agnostic) และอนิยัตินิยม (indeter ministic) ปฏิบัติได้และเป็นอุดมคติ กระชับและงดงามในขณะเดียวกัน เป็นความจริงที่ความสนใจของโครเชอยู่ด้านที่เป็นทฤษฎีมากกว่าด้านที่เป็นภาคปฏิบัติของชีวิต ทว่าปัญหาที่เขาเขียนนั้นเป็นประจักษ์พยานถึงความพยายามอันสูงส่งของเขาที่จะเอาชนะความโอนเอียงไปทางลัทธิอัสมาจารย์ของเขา เขาได้เขียนงานเล่มใหญ่ว่าด้วย **ปรัชญาที่ปฏิบัติได้** (The Philosophy of the Practical) ซึ่งปรากฏว่าในส่วนหนึ่ง หนังสือเล่มนี้เป็นตรรกวิทยาในอีกชื่อหนึ่ง และในอีกส่วนเป็นการอภิปรายทางอภิปรัชญาถึงปัญหาเจตจำนงอิสระซึ่งเป็นปัญหาเก่า และในหนังสือขนาดพอสันฐานประมาณอีกเล่มว่าด้วย**ประวัติศาสตร์** (On History) นั้นเขาประสบความสำเร็จในการสร้างความคิดว่าประวัติศาสตร์คือปรัชญาที่เคลื่อนไหว และนักประวัติศาสตร์คือผู้ที่แสดงให้เห็นธรรมชาติและมนุษย์ในกระแสและการทำงานของสาเหตุ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ มิใช่ในทางทฤษฎีและนามธรรม โครเชชื่นชมวีโคของเขาและสนับสนุนคำโต้แย้งของวีโคอย่างอบอุ่นว่านักปรัชญาควรเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์ เขาเชื่อว่าเคล็ดลับของประวัติศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้นำไปสู่ความรู้ที่ละเอียดจนนักประวัติศาสตร์ลืมความจริงเพราะเขารู้มากเกินไป ดังเช่นที่ซไลมานท์ไม่เพียงแต่ค้นพบกรุงทรอยเท่านั้น หากยังได้พบเมืองอีกเจ็ดเมือง หลังจากที่นักประวัติศาสตร์แบบวิทยาศาตร์ได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีกรุงทรอยอยู่เลย ดังนั้นโครเชจึงคิดว่านักประวัติศาสตร์ที่ช่างตำหนิติเตียนเกินไปนั้นได้ทำให้ความด้อยในความรู้เกี่ยวกับอดีตของเราดูใหญ่โตเกินความเป็นจริง

> ข้าพเจ้าระลึกถึงคำพูดซึ่งเพื่อนผู้มีความรู้น้อยซึ่งข้าพเจ้าได้ให้เขายืมประวัติศาสตร์โรมันโบราณที่หนักไปด้วยคำวิพากษ์วิจารณ์ พูดแก่ข้าพเจ้าในวัยหนุ่มที่ข้าพเจ้ากำลังหมกมุ่นอยู่กับการค้นคว้า เมื่อเขาอ่านจบ เขานำหนังสือมาคืนแก่ข้าพเจ้าและกล่าวว่าเขาบังเกิดความเชื่อมั่นอย่างภาคภูมิว่าเขาเป็น "นักนิรุกติศาสตร์ที่คงแก่เรียนที่สุด"เนื่องด้วยพวกนักนิรุติศาสตร์ทั้งหลายสรุปว่าตนไม่รู้อะไรเลยจาก

---

[27] **Esthetic**, Engl. Tr. p. 63

ผลของการทำงานหนัก ในขณะที่ตัวเขาไม่รู้อะไรโดยมิต้องเหน็ดเหนื่อยด้วย นี่คือของขวัญจากความกรุณาของธรรมชาติ[28]

โครเชตระหนักถึงความลำบากของการค้นหาอดีตที่แท้จริง และคัดค้านคำนิยามของรุซโซว่าด้วยประวัติศาสตร์ว่าเป็น "ศิลปะแห่งการเลือกสรรสิ่งที่คล้ายคลึงกับความจริงมากที่สุดจากความเท็จหลาย ๆ ข้อ"[29] เช่นเดียวกับเฮเกลหรือมาร์กซ์หรือบัคเคิล เขาไม่เห็นด้วยกับนักทฤษฎีซึ่งบิดเบือนอดีตให้เข้าอยู่ในรูปของการอ้างเหตุผลที่จะเป็นข้อสรุปอคติของเขา ในประวัติศาสตร์นั้นไม่มีแผนการที่กำหนดไว้ก่อนล่วงหน้า และนักปรัชญาผู้บันทึกประวัติศาสตร์จะต้องอุทิศตนเองให้กับการเผยสาเหตุ ผลลัพธ์ตลอดจนความเกี่ยวพันกัน มิใช่การสืบหาร่องรอยของแผนการของจักรวาล และเขาจะต้องระลึกไว้ด้วยว่าส่วนของอดีตจะมีคุณค่าได้จะต้องมีความสำคัญและให้ความกระจ่างควบคู่กันไป ในท้ายที่สุดประวัติ-ศาสตร์อาจเป็นดังที่นโปเลียนเรียกว่า –"ปรัชญาที่แท้จริงและจิตวิทยาที่แท้จริงเพียงแบบเดียว" –หากนักประวัติศาสตร์จะบันทึกประวัติศาสตร์ราวกับเป็นการเปิดเผยธรรมชาติและกระจกส่องมนุษย์ล่วงหน้า

3. ความงามคืออะไร

โครเชเข้ามาสู่ปรัชญาจากการศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรม ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่ความสนใจทางปรัชญาของเขา จะต้องระบายไปด้วยปัญหาของการวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์งานยิ่งใหญ่ที่สุดของเขาคือสุนทรียศาสตร์(ค.ศ. 1902 เขาชอบศิลปะมากกว่าอภิปรัชญาและวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ให้ประโยชน์แก่เราว่าศิลปะให้ความงาม วิทยาศาสตร์นำเราไปจากสิ่งเฉพาะและสิ่งที่เกิดขึ้นสู่โลกแห่งความซับซ้อนและเป็นนามธรรมของคณิตศาสตร์ จนกระทั่ง (ดังในไอน์สไตน์) มันได้ออกข้อสรุปอันสำคัญออกมา ซึ่งไม่มีความหมายต่อการปฏิบัติเลย แต่ศิลปะจะนำเราไปสู่ปัจเจกบุคคลและข้อเท็จจริงเฉพาะสิ่งสากลทางปรัชญาที่ปรากฏในรูปของสิ่งที่มีตัวตนเฉพาะโดยตรง "ความรู้มีสองรูปแบบคือ อาจเป็นความรู้ที่ได้จากการรู้เองหรือความรู้จากหลัก*ตรรกศาสตร์* ความรู้ที่ได้จากจินตนาการหรือความรู้ที่ได้จาก*ปัญญา* ความรู้ของสิ่งเฉพาะหรือความรู้ของสิ่งสากลของวัตถุเฉพาะอย่างหรือความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ ทั้งหมดนี้เป็นผลผลิตจากจินตภาพหรือไม่ก็ความคิด"[30] เพราะฉะนั้นกำเนิดของศิลปะจึงอยู่ที่อำนาจในการสร้างจินตภาพ "ศิลปะนั้นถูกครอบงำโดยจินตนาการโดยแท้จริง จินตภาพคือขุมทรัพย์เพียงประการเดียวของศิลปะ ศิลปะมิได้

---

[28] **On History,** Engl. Tr. p. 54

[29] อ้างแล้ว, หน้า 32

[30] **Esthetic,** p. 1

แยกแยะวัตถุ มิได้ประกาศว่าวัตถุเป็นของจริงหรือเป็นเพียงภาพลวง มิได้แสดงคุณสมบัติของวัตถุหรือให้คำนิยามมัน ศิลปะจะสัมผัสและเสนอวัตถุนั้น-ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น"[31] ด้วยเหตุที่จินตนาการมาก่อนความคิดและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความคิด กิจกรรมของจิตในด้านศิลปะและการสร้างจินตนภาพจึงเกิดก่อนกิจกรรมการสร้างความคิดตามหลักเหตุผล มนุษย์เป็นศิลปินในทันทีที่เขามีจินตนาการ และเป็นมานานก่อนที่เขาจะรู้จักใช้เหตุผล

ศิลปินผู้ยิ่งใหญ่เข้าใจสภาพดังนั้น ไมเคิลแอนเจโลได้กล่าวไว้ว่า "คนวาดภาพมิใช่ด้วยมือหากแต่ด้วยสมอง" และลีโอนาร์โดได้บันทึกไว้ว่า "จิตของมนุษย์ที่เป็นอัจฉริยะชั้นเลิศจะกระปรี้กระเปร่าในการประดิษฐ์เมื่อเขาทำงานภายนอกน้อยที่สุด" ทุกคนรู้เรื่องที่เล่าเกี่ยวกับดาร์วินชีว่า เมื่อเขาวาดภาพ "พระกระยาหารมื้อสุดท้าย" เขาได้สร้างความขุ่นใจและขัดเคืองให้กับเจ้าอาวาสซึ่งมอบงานให้เขาทำด้วยการนั่งนิ่งไม่ไหวติงอยู่หน้าผืนผ้าใบที่เขามิได้แตะต้องเป็นวัน ๆ และแก้แค้นตัวเองที่ถูกรบเร้าด้วยคำถามอันพร่ำเพรื่อจากเจ้าอาวาสว่าเมื่อใดเขาจะเริ่มทำงาน ด้วยการใช้สุภาพบุรุษท่านนั้นเป็นแบบของจูดัสโดยไม่ตั้งใจ

สารัตถุของกิจกรรมทางสุนทรียะอยู่ที่ความพยายาม ซึ่งปราศจากการเคลื่อนไหวของศิลปินที่จะสร้างภาพอันสมบูรณ์ซึ่งจะแสดงออกถึงเรื่องที่เขามีในจิตออกมา สารัตถะนี้อยู่ในรูปของการรู้เองซึ่งมิได้เกี่ยวข้องกับจินตนภาพภายในอันลึกลับ หากแต่เป็นการมองเห็นอย่างสมบูรณ์ การรับรู้ที่สมบูรณ์และจินตนาการอย่างเหมาะสม ความมหัศจรรย์ของศิลปะอยู่ที่การสร้างความคิดมิใช่การแสดงความคิด การแสดงความคิดให้ปรากฏอาศัยเทคนิคและความชำนาญของมือ

> "เมื่อเราบังคับบัญชาคำพูดภายในใจได้ เมื่อเราสามารถนึกภาพของรูปร่างหรือรูปปั้นได้อย่างกระจ่างแจ่มชัด เมื่อเราพบแนวของดนตรีการแสดงออกก็เกิดขึ้นและสมบูรณ์ ไม่มีสิ่งใดที่เป็นที่ต้องการอีกแล้ว หากต่อจากนั้นเราเปิดปากและพูดหรือร้องเพลง... สิ่งที่เราทำคือการกล่าวสิ่งที่เราพูดในใจออกมาดัง ๆ ร้องสิ่งที่เราได้ร้องในใจแล้วออกมาดัง ๆ หากมือของเรากระทบผังที่ตีดเปียโน หากเราจับดินสอหรือสิ่ง การกระทำนั้นเป็นการกระทำจากเจตจำนง" (การกระทำนี้อยู่ในฝ่ายของการปฏิบัติมิใช่อยู่ในฝ่ายของสุนทรียะหรือกิจกรรม) "และสิ่งที่เราทำอยู่คือการปฏิบัติสิ่งที่เราได้ปฏิบัติอย่างรวบรัด และรวดเร็วอยู่ภายในด้วยการเคลื่อนไหวเท่านั้น"[32]

---

31 In Carr, **The Philosophy of Benedtto Croce**, London, 1917 : p. 35

32 **Esthetic**, p. 50

สิ่งนี้ช่วยเราในการตอบปัญหาอันน่าสับสนนั้นหรือไม่ ความงามคืออะไร แน่นอนว่าในที่นี้ต้องมีความเห็นมากมายพอ ๆ กับที่มีหัวสมองมากมายและในกรณีนี้ผู้ที่รักศิลปะทุกคนมักคิดว่าตนเป็นผู้รู้ที่จะโต้แย้งไม่ได้ โครเชตอบว่าความงามคือการสร้างจินตนภาพ (หรือลำดับของจินตนภาพ) ซึ่งจับสารัตถะของสิ่งที่มันรับรู้ได้ในใจ ความงามอยู่ที่จินตนภาพภายในมากกว่าในรูปแบบภายนอกที่มันปรากฏ เรามักจะคิดว่าความแตกต่างระหว่างเรากับเซ็คสเปียร์นั้น ส่วนใหญ่อยู่ที่ความแตกต่างในเทคนิคของการแสดงออกภายนอก อีกทั้งความคิดของเรานั้นอยู่ลึกเกินกว่าที่จะใช้คำพูดบรรยายได้ ทว่านี่คือความเข้าใจผิดที่ชอบอ้างกัน ความแตกต่างมิได้อยู่ที่อำนาจในการบรรยายจินตนภาพออกมา ทว่าอยู่ที่อำนาจในการสร้างจินตนภาพภายในที่แสดงออกถึงวัตถุนั้น

แม้กระทั่งความรู้สึกทางสุนทรียะซึ่งอยู่ที่การไตร่ตรองมากกว่าการสร้างสรรค์นั้น ก็เป็นการแสดงออกจากภายใน ระดับที่เราเข้าใจหรือชื่นชมงานศิลปะขึ้นอยู่กับความสามารถของเราที่จะเห็นโดยตรงด้วยการรู้เองถึงความจริงที่ถูกถ่ายทอดออกมา อำนาจของเราที่จะสร้างจินตนภาพที่บรรยายได้ในตัวเรา "สิ่งที่เราบรรยายออกมาเมื่อเราดื่มด่ำกับงานศิลปะอันงดงามนั้นมักเป็นการรู้เองของเราเสมอ การรู้เองของเราเท่านั้นที่ทำให้เราสร้างจินตนภาพของแฮมเล็ตหรือออเธลโล เมื่อเราอ่านงานของเซ็คสเปียร์"[33] ทั้งในการสร้างสรรค์ของศิลปินและผู้ที่พิจารณาความงาม ความลับทางสุนทรียะคือจินตนภาพที่แสดงออกมา ความงามเป็นการแสดงออกที่เหมาะสม และเพราะหากไม่มีการแสดงออกที่เหมาะสมก็จะไม่มีการแสดงออกที่แท้จริง เราจึงอาจตอบคำถามอันเก่าแก่นี้อย่างง่ายดายและกล่าวว่าความงามคือการแสดงออก[34]

4. คำวิจารณ์

ทั้งหมดนี้กระจ่างชัดพอ ๆ กับคืนที่ปราศจากดวงดาวและมิได้ปราดเปรื่องไปกว่าที่มันควรเป็น *ปรัชญาแห่งจิตใจ* ขาดจิตใจและบั่นทอนการตีแผ่อย่างเห็นอกเห็นใจด้วย *"ปรัชญาของสิ่งที่ปฏิบัติได้"* นั้นกลับปฏิบัติไม่ได้และขาดการอ้างอิงถึงสิ่งที่มีชีวิตจิตใจความเรียง**ว่าด้วยประวัติศาสตร์** ก็จับความจริงได้เพียงส่วนเดียวด้วยการเสนอการรวมประวัติศาสตร์และปรัชญาเข้าด้วยกัน ทว่าก็ได้พลาดในอีกส่วนด้วยการไม่เห็นว่า ประวัติศาสตร์สามารถจะเป็นปรัชญาได้หากใช้วิธีสังเคราะห์แทนการวิเคราะห์ ประวัติศาสตร์จะต้องไม่ถูกหั่นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย (โดยแยกเรื่องราวที่ดูเหมือนจะห่างไกลจากตัวมนุษย์ เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา วรรณกรรมและศิลปะ ออกเป็นเมือง ๆ และกระจายในหนังสือเล่มต่าง ๆ) หากแต่จะต้องเป็นสิ่งที่เราอาจเรียกอย่างไม่สู้จริงจังจนเกินไป

---

[33] **Esthetic,** p. 79

[34] **Esthetic,** p. 79

นักว่า ประวัติศาสตร์ที่นำมาประสานกันแล้ว-ประวัติศาสตร์ที่วลีทุกวลีของชีวิตมนุษย์ในแต่ละยุค-ถูกทำให้สั้นพอกับความอ่อนแอของมนุษย์จะถูกนำมาศึกษาในด้านความเกี่ยวพันการตอบสนองร่วมกันต่อสภาพที่คล้ายคลึงกันและในอิทธิพลหลายหลาก ซึ่งมีต่อกันนั่นจะ*เป็นภาพของสมัยจินตภาพของความซับซ้อนของมนุษย์* ประวัติศาสตร์เช่นนี้แหละที่นักปรัชญายอมเชียนให้

ในกรณีของ *สุนทรียศาสตร์* ปล่อยให้ผู้อื่นตัดสิน อย่างน้อยที่สุดนักศึกษาผู้หนึ่งก็ไม่สามารถเข้าใจหนังสือนี้ได้ มนุษย์เป็นศิลปินในทันทีที่เขาสร้างจินตนภาพกระนั้นหรือสารัตถะของศิลปะอยู่ที่การก่อรูปของมันในมโนภาพ แต่มิใช่ที่การแสดงมันออกมากระนั้นหรือ เราไม่เคยมีความคิดและความรู้สึกที่งดงามกว่าวาทะของเราเลยหรือ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าจินตนภาพภายในจิตของศิลปินคืออะไร หรือรู้ได้ว่างานที่เรายกย่องนั้นตรงกับความคิดของศิลปินหรือห่างไกลจากความคิดของเขา เราจะเรียก "ฮาลอต" ของโรแดงว่างดงามได้อย่างไรเว้นแต่ว่ามันจะเป็น *รูปที่แสดงออก* ถึงมโนคติที่เหมาะสม-แม้จะเป็นมโนคติของสิ่งที่น่าเกลียดและน่าเศร้า อริสโตเติลตั้งข้อสังเกตว่าเรายินดีที่ได้เห็นภาพที่ซื่อตรงของสิ่งที่เรารังเกียจในความเป็นจริง เหตุใดเล่า เว้นแต่จะเป็นเพราะเรานับถือศิลปะที่แสดงออกถึงความคิดได้เป็นอย่างดีนั่นเอง

เป็นสิ่งซึ่งน่าสนใจและแน่นอนว่า อาจจะผิดหวังที่จะรู้ว่าศิลปินคิดถึงนักปรัชญาผู้บอกพวกเขาว่าความงามคืออะไร อย่างไร ศิลปินที่ยิ่งใหญ่และยังมีชีวิตอยู่ได้ละทิ้งความหวังที่จะตอบคำถามแล้ว เขาได้บันทึกไว้ว่า "ข้าพเจ้าเชื่อว่าเราจะไม่มีวันรู้แน่ว่าเหตุใดสิ่งนี้จึงงดงาม" ทว่าความรอบรู้ที่สุขุมเสนอบทเรียนซึ่งเรามักจะเรียนรู้เมื่อสายเกินไปเสมอ "ไม่มีผู้ใดสามารถชี้ทางที่ถูกต้องให้แก่ข้าพเจ้าได้เลย... สำหรับข้าพเจ้านั้นข้าพเจ้าเชื่อตามความรู้สึกเกี่ยวกับความงามของข้าพเจ้า ผู้ใดจะแน่ใจว่าได้พบผู้นำทางที่ดีไปกว่านี้... หากข้าพเจ้าจะต้องเลือกระหว่างความงามและความจริง ข้าพเจ้าจะไม่รีรอเลย ความงามคือสิ่งที่ข้าพเจ้าจะรักษาไว้... ไม่มีสิ่งใดในโลกที่เป็นจริงนอกจากความงาม"[35] ขอให้เราหวังว่าเราไม่จำเป็นต้องเลือก บางทีในวันหนึ่งข้างหน้าเราจะมีวิญญาณที่แข็งแกร่งและกระจ่างพอเพียง ที่จะเห็นแสงแห่งความงามแม้กระทั่งความจริงที่มืดที่สุด

III. เบอร์ทรันด์ รัสเซล

1. นักตรรกศาสตร์

เราได้เก็บนักคิดยุโรปผู้หนุ่มที่สุดและอุดมด้วยความคิดที่สุดในยุคของเราไว้เป็นคนสุดท้าย

---

[35] Anatole France, On Life and Letters, Engl. tr., vol. ii, pp. 113 and 176

เมื่อเบอร์ทรันด์ รัสเซลบรรยายที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียนใน ค.ศ. 1914 เขาดูคล้ายเรื่องที่เขาบรรยายซึ่งเป็นทฤษฎีความรู้ กล่าวคือผอมบางซีดเซียวและอ่อนระโหยจนเราคิดว่าเขาอาจจะตายได้ทุกขณะ สงครามโลกเพิ่งระเบิดขึ้นและนักปรัชญาผู้มีจิตใจอ่อนโยนและรักสันติภาพผู้นี้ต้องทุกข์ระทมกับความตระหนกอย่างรุนแรง ที่ได้เห็นทวีปที่มีอารยธรรมสูงสุดแตกสลายและกลับไปสู่ความป่าเถื่อน เราคิดว่าเขาพูดถึงปัญหาที่ไกลตัว เช่น "ความรู้ของเราเกี่ยวกับโลกภายนอก" (Our Knowledge of The External World) เพราะเขารู้ว่ามันห่างไกล และปรารถนาจะอยู่ให้ห่างไกลจากความเป็นจริงซึ่งแสนเศร้าและอีกสิบปีต่อมาเมื่อได้เห็นเขาอีกครั้ง เราก็เป็นสุขที่ได้พบเขาซึ่งแม้จะมีอายุได้ห้าสิบสองปีแล้วก็ตามยังกระปรี้กระเปร่าและร่าเริง อีกทั้งยังเต็มไปด้วยพลังแห่งการขัดขืนอยู่ดังเดิม ทั้ง ๆ ที่สิบปีที่เข้ามาแทรกนั้นได้ทำลายความหวังแทบทั้งมวลของเขาลง ทำลายมิตรภาพทั้งมวลของเขาและทำลายสายใยแห่งชีวิตชนชั้นสูงที่ถูกปกปักเป็นอย่างดีของเขาในครั้งหนึ่งลงโดยสิ้นเชิง

ทั้งนี้เพราะเขาเกิดมาเป็นพวกรัสเซล หนึ่งในตระกูลที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงที่สุดของอังกฤษหรือของโลก ตระกูลที่ได้สร้างรัฐบุรุษให้กับอังกฤษมาหลายชั่วอายุคน ปู่ของเขาลอร์ดจอห์น รัสเซล เป็นนายกรัฐมนตรีเสรีนิยมที่ต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อเพื่อการค้าเสรี การศึกษาเสรีสำหรับประชาชนทั้งมวล การปลดปล่อยพวกยิวและอิสรภาพในทุกแขนง บิดาของเขาไวส์เคาท์ แอมเบอลีย์เป็นนักคิดอิสระซึ่งไม่ยอมให้บุตรชายรับภาระมรดกทางเทววิทยาของตะวันตกมากเกินไป บัดนี้เขาเป็นทายาทผู้มีสิทธิต่อจากเอิร์ลรัสเซลที่สอง ทว่าเขาปฏิเสธสถาบันการสืบมรดกและหาเลี้ยงตนเองอย่างภาคภูมิ เมื่อเคมบริดจ์ไล่เขาออกเนื่องจากเขานิยมในลัทธิรักสันติภาพ เขาก็ทำให้โลกเป็นมหาวิทยาลัยของเขาและกลายมาเป็นโสฟิสต์สัญจร (ในความหมายดั้งเดิมที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นคำที่สูงส่ง) ซึ่งโลกสนับสนุนด้วยความชื่นชม

มีเบอร์ทรันด์ รัสเซลอยู่สองคนด้วยกัน คนหนึ่งตายในระหว่างสงครามและอีกคนหนึ่งได้ลุกออกมาจากผ้าห่อศพ เขาเกือบจะเป็นคอมมิวนิสต์ลึกลับผู้กำเนิดมาจากกองเถ้าของตรรกวิทยาคณิตศาสตร์ บางทีในตัวเขาอาจจะมีความลึกลับอันอ่อนละมุนแฝงอยู่เสมอมาก็ได้ โดยมีสูตรเรขาคณิตกองมหึมาเป็นตัวแทนในตอนแรก และต่อมาก็ได้พบทางออกในแนวคิดที่บิดเบือนของสังคมนิยมซึ่งมีความโน้มเอียงทางศาสนามากกว่าทางปรัชญา ซึ่งหนังสือที่แสดงลักษณะของเขาได้ดีที่สุดในบรรดาหนังสือทั้งหลายคือ**รหัสลัทธิและตรรก-ศาสตร์** (Mysticism and Logic) ซึ่งเป็นการโจมตีความปราศจากเหตุผลของรหัสยลัทธิอย่างรุนแรง ติดตามด้วยการสรรเสริญวิธีการของวิทยาศาสตร์จนทำให้เราคิดถึงความลึกลับของตรรกศาสตร์ รัสเซลได้รับจารีตปฏิฐานนิยมของอังกฤษมาและตกลงใจที่จะเป็นพวกหัวแข็งด้วยเขารู้ว่าเขาไม่สามารถเป็นได้

บางทีอาจเป็นเพราะการแก้ไขมากเกินไปเขาเลยย้ำถึงคุณค่าของตรรกศาสตร์และทำ*ให้คณิตศาสตร์เป็นเทพเจ้า ใน ค.ศ. 1914* เขาทำให้เราเกิดความรู้สึกว่าเป็นคนเลือดเย็น นามธรรมที่มีชีวิตชั่วขณะ สูตรที่เดินได้ เขาเล่าให้เราฟังว่าเขาไม่เคยดูภาพยนต์ จนกระทั่งเขาได้อ่านการเปรียบเทียบปัญญากับภาพยนต์ของแบร์กซอง เขาจึงได้ยอมไปดูหนังหนึ่งเรื่องเพื่องานของปรัชญา ความสำนึกอันกระจ่างชัดของแบร์กซองในเรื่องกาละและการเคลื่อนไหว ความรู้สึกเกี่ยวกับสรรพสิ่งว่ามีชีวิตและมีแรงกระตุ้นอันทรงพลังนั้นหาได้สร้างความประทับใจใด ๆ ให้กับรัสเซลไม่ สำหรับรัสเซลงานนี้เป็นเพียงกวีนิพนธ์ที่ไพเราะและไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ในส่วนของเขา เขาจะไม่ยอมมีเทพเจ้าอื่นใดนอกจากคณิตศาสตร์ เขาไม่มีความนิยมในกรีกและโรมัน เขาโต้แย้งอย่างแข็งขันราวกับเป็นสเปนเซอร์อีกคนหนึ่งว่าควรจะเพิ่มวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้นในการศึกษา เขารู้สึกว่าความวิบัติของโลกนั้นขึ้นอยู่กับรหัสยลัทธิ ความคลุมเครือของความคิดอันน่าตำหนิเป็นส่วนใหญ่ กฎข้อแรกของศีลธรรมจึงควรเป็นการคิดให้ตรงทาง "ให้โลกพินาศไปดีกว่าที่ข้าพเจ้าหรือมนุษย์คนอื่นจะเชื่อในความเท็จ... นั่นคือศาสนาของความคิดซึ่งประกายไฟของมันกำลังแผดเผาขยะของโลกให้หมดสิ้นไป"[36]

ความปรารถนาในความกระจ่างอย่างรุนแรงของเขา ได้นำเขาไปสู่คณิตศาสตร์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เขาตื่นใจจนแทบจะเนื้อเต้นเมื่อได้พบความแน่นอนอย่างสม่ำเสมอของศาสตร์แห่งชนชั้นสูงนี้ "เมื่อพิจารณาให้ถูกต้องแล้ว คณิตศาสตร์มิได้ให้เพียงความจริงเท่านั้น หากแต่ยังได้ให้ความงามอีกด้วย ความงามอันเยือกเย็นและหนักแน่น เฉกเช่นความงามของประติมากรรมโดยมิได้ตอบสนองต่อธรรมชาติที่อ่อนแอของเรา ปราศจากกับดักอันงดงามของจิตรกรรมหรือดนตรี กระนั้นก็ยังบริสุทธิ์สูงส่งและมีความสมบูรณ์เต็มที่ชนิดที่ศิลปะยิ่งใหญ่เท่านั้นที่จะแสดงให้เห็นได้"[37] เขาเชื่อว่าความก้าวหน้าของคณิตศาสตร์เป็นลักษณะที่งดงามที่สุดของศตวรรษที่สิบเก้า โดยเฉพาะจงที่คำตอบปัญหาซึ่งเคยรุมล้อมอนันตภาพทางคณิตศาสตร์ ที่ดูจะเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่สุดซึ่งยุคของเราสามารถจะโอ้อวดได้[38] ภายในเวลาเพียงศตวรรษเดียว เรขาคณิตซึ่งเคยยึดป้อมปราการของคณิตศาสตร์มาเป็นเวลาสองพันปีเกือบจะถูกทำลายโดยสิ้นเชิง และตำราของยูคลิดซึ่งเป็นตำราเรียนเก่าแก่ที่สุดในโลกก็ถูกแทนที่ในท้ายที่สุด "สิ่งนี้เป็นเรื่องน่าอับอายไม่น้อยที่เด็กในอังกฤษยังต้องศึกษางานของเขาอยู่"[39]

---

[36] **Mysticism and Logic,** London, 1919 ; p. 241

[37] อ้างแล้ว, หน้า 60

[38] p. 64

[39] p. 95

บางทีแหล่งของการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในคณิตศาสตร์สมัยใหม่คือ การสลัดหลักทิ้ง และรัสเซลพอใจกับคนที่ท้าทาย "ความจริงที่แจ่มชัดโดยตัวของมันเอง" และยืนยันที่จะพิสูจน์สิ่งที่แจ่มชัดนี้ เขายินดีที่ได้ยินว่าเส้นขนานอาจจะพบกัน ณ ที่บางแห่งและส่วนทั้งหมดอาจจะมิได้ใหญ่ไปกว่าส่วนหนึ่งของมัน เขาชอบที่จะสร้างความงุนงงให้แก่ผู้อ่านที่แสนซื่อด้วยปัญหาเช่น เลขคู่เป็นเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหลาย แต่กระนั้นก็มีเลขคู่มากพอ ๆ กับจำนวนทั้งหลาย-ในเมื่อจำนวนทุกจำนวนจะมีเลขคู่เป็นคู่ของมัน นี่คือจุดสำคัญเกี่ยวกับสิ่งที่นิยามไม่ได้อันได้แก่อนันตภาพของคณิตศาสตร์ มันเป็นส่วนทั้งหมดที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่มีศัพท์หรือหัวข้อในลักษณะรวม -ผู้อ่านจะติดตามเส้นสัมผัสวงกลมนี้ได้หากจิตใจจะกระตุ้นเขาได้[40]

สิ่งที่ดึงดูดรัสเซลไปสู่คณิตศาสตร์คือความปราศจากอารมณ์และความเป็นวัตถุวิสัยของมัน ณ ที่นี้และ ณ ที่นี้เท่านั้น ที่เป็นความจริงอันเป็นอมตะ ความรู้สูงสุด ทฤษฎีบทที่เป็นอิสระจากประสบการณ์เหล่านี้คือ "มโนคติ" ของเพลโต "ระเบียบชั่วนิรันดร" ของสปิโนซา สารัตถะของโลก เป้าหมายของปรัชญาควรเป็นความทัดเทียมกับความสมบูรณ์ของคณิตศาสตร์ ด้วยการจำกัดตัวเองอยู่กับข้อความที่แน่นอนและเป็นความจริงที่เป็นอิสระจากประสบการณ์แบบเดียวกับคณิตศาสตร์ "ข้อความปรัชญา จะต้องมีลักษณะ *อาพริออริ* นี่คือวาทะของนักปฏิฐานนิยมประหลาดผู้นี้ ข้อความประเภทนี้มิได้เอ่ยถึงวัตถุหากแต่เอ่ยถึงความสัมพันธ์และความสัมพันธ์สากล มันจะเป็นอิสระจาก "ข้อเท็จจริง" และเหตุการณ์เฉพาะ หากสิ่งเฉพาะทุกสิ่งในโลกถูกเปลี่ยน สัตส่วนเหล่านี้จะยังคงเป็นจริงอยู่ ยกตัวอย่างเช่น "หาก ก.ทั้งหมดเป็น ข.ทั้งหมด และ ค. คือ ก. ฉะนั้น ค.ก็เป็น ข. ด้วย" สิ่งนี้เป็นความจริง ไม่ว่า ก. จะเป็นอะไรก็ตาม มันถูกสรุปลงในรูปของสิ่งสากลและอาพริออริซึ่งเป็นการอ้างเหตุผลแบบเก่าเกี่ยวกับการตายของโสกราติส และมันจะยังเป็นจริงแม้จะไม่มีโสกราติส หรือผู้ใดเคยมีชีวิตอยู่มาก่อนเลยก็ตาม เพลโตและสปิโนซาพูดถูกที่ว่า "โลกของสิ่งสากลอาจจะอธิบายได้ว่าเป็นโลกของสัต โลกของสัตนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ตายตัวแน่นอน

---

40 มิใช่ว่าจะแนะนำหนังสือคณิตศาสตร์ของรัสเซลให้กับผู้อ่านโดยทั่วไป **Introduction to Mathematical Philosophy** เริ่มด้วยความกระจ่างอย่างน่าฟังหว่าในไม่ช้าก็สร้างเงื่อนไขซึ่งผู้ที่เชี่ยวชาญในคณิตศาสตร์เท่านั้นจึงจะสอบสนองได้ แม้กระทั่งหนังสือเล่มเล็ก ๆ ที่ชื่อว่า **The Problems of Philosophy** ซึ่งเจตนาให้เป็นที่นิยมโดยทั่วไปก็ยังเป็นหนังสือที่ยากและเป็นทฤษฎีความรู้มากเกินไปโดยไม่จำเป็น เล่มที่ใหญ่กว่าคือ **Mysticism and Logic** นั้นชัดเจนกว่าและไม่ห่างไกลจากโลกสักเท่าใด **The Philosophy of Leibnitz** เป็นการอธิบายนักคิดผู้ยิ่งใหญ่นี้ได้อย่างดี หากละเว้นบางหน้าไป เล่มที่เป็นคู่แฝดคือ **The Analysis of Mind** และ **The Analysis of Matter** จะทำหน้าที่นำผู้อ่านให้รู้จักกับบางส่วนของจิตวิทยาและฟิสิกส์ในปัจจุบัน หนังสือหลังสงครามเป็นหนังสือที่เข้าใจง่าย และแม้ว่าหนังสือเหล่านี้จะสับสนซึ่งเป็นปกติของคนที่ความเป็นอิสนิยมได้แปรไปเป็นความเข้าใจ หนังสือเหล่านี้ก็น่าสนใจและมีคุณค่าพอเพียง **Why Men Fight** ยังคงเป็นหนังสือที่ฉลาดจากความเห็นที่ดีที่สุดสำหรับขณะนี้ **Roads to Freedom** เป็นการสำรวจด้วยปรัชญาสังคมที่เก่าพอ ๆ กับไลโอจีเนสซึ่งรัสเซลได้ค้นพบใหม่อีกครั้งด้วย ความกระตือรือร้นพอกับโคลัมบัส

เป็นสิ่งที่น่ายินดีสำหรับนักคณิตศาสตร์นักตรรกศาสตร์ผู้สร้างระบบอภิปรัชญาและบุคคลทั้งหลายที่รักความสมบูรณ์แบบยิ่งกว่าชีวิต"[41] การสรุปปรัชญาทั้งมวลลงเป็นรูปแบบของคณิตศาสตร์ ตึงเนื้อหาเฉพาะออกจากมันให้หมด ย่อ (เป็นเล่มหนา) มันลงเป็นคณิต-ศาสตร์ นี่คือความทะเยอทะยานของไพธากอรัสคนใหม่

> "มนุษย์เราค้นพบวิธีที่แสดงเหตุผลโดยสัญลักษณ์เช่นใน พีชคณิตเพื่อที่กฎคณิตศาสตร์จะได้มีผลต่อการพิจารณาหาเหตุผล... คณิตศาสตร์บริสุทธิ์มาจากข้อยืนยันทั้งหมดจนถึงขนาดที่ว่าหากข้อความเช่นนี้เป็นความจริงของสิ่งใดก็ตาม ข้อความอีกประโยคซึ่งอยู่ในประเภทเดียวกันก็เป็นความจริงของสิ่งนั้นด้วย ไม่จำเป็นจะต้องมาอภิปรายกันว่าข้อความประโยคแรกเป็นจริงหรือไม่ และไม่จำเป็นต้องเอ่ยว่าสิ่งที่ถือว่าเป็นจริงนั้นคืออะไร... โดยเหตุนี้อาจนิยามคณิตศาสตร์ได้ว่าเป็นวิชาที่เราไม่เคยรู้ว่าเรากำลังพูดถึงอะไร หรือว่าสิ่งที่เราพูดนั้นเป็นความจริงหรือไม่[42]

และบางที (ถ้าเราจะหยาบคายโดยเสนอความเห็นแย้งต่อคำอธิบายนี้) การอธิบายนี้อาจจะเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ปรัชญาคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นกีฬาที่วิเศษสำหรับผู้ซึ่งโปรดปรานเป็นประกันได้ว่าเป็นสิ่งที่ "ฆ่าเวลาได้เร็วพอกับการเล่นหมากรุก เป็นรูปแบบใหม่ของการถอดไพ่และควรจะเล่นให้ห่างจากการแตะต้องวัตถุที่เปรอะเปื้อน เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากที่ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับความเหลวไหลทางวิชาการเหล่านี้มาหลายเล่ม เบอร์ทรันด์ รัสเซลก็ลงมาสู่ผิวโลกอย่างฉับพลัน และเริ่มคิดอย่างจริงจังเกี่ยวกับสงคราม รัฐบาลสังคมนิยมและการปฏิวัติ-และไม่เคยใช้ประโยชน์จากสูตรที่ไม่บกพร่องซึ่งกองสุมกันไว้ราวกับการต่อยอดเขาเพเลียนขึ้นไปบนเขาโอซซาในหนังสือ**หลักคณิตศาสตร์** (Principia Mathematica) ของเขา และดูจะไม่มีผู้ใดสังเกตจะใช้ประโยชน์จากหนังสือนั้นเพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ การหาเหตุผลจะต้องเป็นการหาเหตุผลเกี่ยวกับสรรพสิ่งและจะต้องติดต่อกับมันทุกระยะ นามธรรมมีประโยชน์ในฐานะเป็นการย่อ ทว่าในฐานะที่เป็นเครื่องสนับสนุนการโต้แย้ง นามธรรมเหล่านี้จะต้องได้รับการพิสูจน์และวิจารณ์จากประสบการณ์ เราตกอยู่ในอันตรายของลัทธิอัสมาจารย์ซึ่งเคียงข้างด้วยหนังสือ **Summa** ยักษ์ใหญ่แห่งปรัชญายุคกลางซึ่งจะเป็นแบบอย่างของความคิดที่ปฏิบัติได้

จากจุดเริ่มต้นเช่นนั้นเบอร์ทรันด์ รัสเซลเกือบจะตกอยู่ในชะตากรรมของการไปสู่ความเป็นอจินไตยนิยม เขาได้พบอะไรมากมายในศาสนาคริสต์ที่ไม่สามารถถอดความออกเป็นคณิตศาสตร์ได้ จนเขาต้องทิ้งศาสนาคริสต์เกือบหมดยกเว้นหลักศีลธรรม เขาเย้นหยันอารยธรรมที่ประหัตประหาร มนุษย์ผู้ปฏิเสธศาสนาคริสต์และกักขังผู้ที่ยึดถือศาสนาอย่าง

---

[41] **Mysticism and Logic,** p. iii; **The Problems of Philosophy,** p. 156

[42] **Mysticism and Logic,** p. 76 and 75

จริงจัง[43] เขาไม่สามารถแสวงหาพระเจ้าในโลกที่ขัดแย้งกันนี้ได้ มีแต่เมฟิสโตฟิลิส ผู้มีอารมณ์ขันเท่านั้นที่จะสร้างโลกเช่นนี้ได้และในอารมณ์ของความคะนองเป็นพิเศษ[44] เขาดำเนินรอยตามสเปนเซอร์ในเรื่องของทัศนะเกี่ยวกับจุดจบของโลกและใช้โวหารในการพรรณนาถึงการยอมรับความพ่ายแพ้โดยสิ้นเชิงของปัจเจกบุคคลและเผ่าพันธุ์ทุกเผ่าพันธุ์แบบสโตอิค เรากล่าวถึงวิวัฒนาการและความก้าวหน้า ทว่าความก้าวหน้าเป็นวลีที่อวดโอ้และวิวัฒนาการเป็นเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ของวงจรเหตุการณ์ที่ไร้จริยธรรม และยุติลงด้วยการแตกแยกและความตาย "เราได้รับการบอกเล่าว่าชีวิตของอินทรีย์ได้พัฒนาอย่างช้า ๆ มาจากสัตว์เซลเดียวจนเป็นนักปรัชญา และเราได้รับการยืนยันว่าการพัฒนานี้เป็นความก้าวหน้าอย่างไม่มีปัญหา โชคไม่ดีที่มิใช่สัตว์เซลเดียวหากแต่เป็นนักปรัชญาที่ยืนยันสิ่งนี้แก่เรา"[45] "มนุษย์ผู้เป็นอิสระ" ไม่สามารถปลอบตนเองด้วยความหวังแบบทารกและเทพเจ้าที่มีลักษณะของมนุษย์ได้ เขาจำต้องกล้าหาญแม้จะรู้ว่าในท้ายที่สุดเขาก็ต้องตายเช่นกันและทุกสิ่งก็ต้องตาย กระนั้นก็ตามเขาหายอมแพ้ไม่ หากเขาไม่สามารถชนะได้อย่างน้อยที่สุดเขายังสนุกกับการต่อสู้ และเพราะรู้ล่วงหน้าว่าจะพ่ายแพ้ของเขาจึงโดดเด่นอยู่เหนือพลังมืดบอดที่จะทำลายเขา การบูชาของเขาจะไม่ใช่การบูชาอำนาจป่าเถื่อนภายนอกซึ่งความดึงดันอย่างปราศจากจุดหมายของมันสามารถเอาชนะเขา ทำลายบ้านทุกหลังอารยธรรมทุกอารยธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา หากแต่เขาจะบูชาอำนาจการสร้างสรรค์ภายในตัวเขาที่ต่อสู้ท่ามกลางความพ่ายแพ้ และได้เชิดชูความงามอันบอบบางของสิ่งซึ่งถูกสลักและวาดไว้ในบางศตวรรษ ตลอดจนทรากปรักหักพังอันยิ่งใหญ่ของวิหารพาธีนอน

นั่นคือปรัชญาของเบอร์ทรันด์ รัสเซล-ในช่วงก่อนสงคราม

2. นักปฏิรูป

และแล้วความบ้าคลั่งครั้งใหญ่ก็อุบัติขึ้นและเบอร์ทรันด์ รัสเซลซึ่งฝังตัวและสงบเงียบอยู่ภายใต้น้ำหนักของตรรกวิทยา คณิตศาสตร์และทฤษฎีความรู้ก็ประทุออกมาราวกับเปลวไฟอิสระและโลกก็ตลึงงันที่ได้พบว่า ศาสตราจารย์ร่างผอมบางซีดเซียวผู้นี้มีความกล้าหาญอย่างปราศจากขอบเขตและรักมนุษย์ชาติอย่างรุนแรง จากซอกมุมแห่งกฎหลักของเขาท่านนักปราชญ์ได้ก้าวออกมาจู่โจมรัฐบุรุษผู้เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของประเทศ โดยไม่หยุดยั้งแม้จะถูกไล่ออกจากตำแหน่งในมหาวิทยาลัย และถูกกันออกไปอยู่ยังย่านแออัดของลอนดอนราวกับเป็นกาลิเลโออีกคนหนึ่ง คนซึ่งเคยไม่แน่ใจในความรอบรู้ของเขาก็ยอมรับความจริงใจของเขา ทว่ายังสับสนอย่างมากกับการเปลี่ยนแปลงอันน่าอัศจรรย์นี้กระทั่งขาดขันติธรรมแบบอังกฤษไปชั่วขณะหนึ่ง ผู้รักสันติภาพอย่างมั่นคงของเราแม้จะมีกำเนิดสูง

---

[43] **Why Men Fight**, New York, 1917; p. 45

[44] **Mysticism and Logic**, pp. 76 and 75

[45] อ้างแล้ว, หน้า 106

ส่งกว่า ก็ถูกสังคมคว่ำบาตรและประณามว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติซึ่งเลี้ยงดูเขามาและกำลังถูกคุกคามด้วยภัยแห่งสงคราม

เบื้องหลังการกบฏนี้คือ ความสะพรึงกลัวต่อการขัดแย้งอย่างนองเลือด แม้เบอร์-ทรันด์ รัสเซลจะพยายามใช้แต่ปัญญา ทว่าแท้จริงแล้วเขาเป็นที่รวมของความรู้สึกและผลประโยชน์ของราชอาณาจักร ในสายตาของเขาหาได้มีค่าควรแก่ชีวิตของเหล่าคนหนุ่มผู้ซึ่งเขาเห็นเดินแถวอย่างภาคภูมิออกไปฆ่าและถูกฆ่าไม่ เขาเริ่มค้นหาสาเหตุของการฆ่ากันนี้ และคิดว่าเขาได้พบการวิเคราะห์เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งได้เผยให้เห็นแหล่งของโรคและชี้ให้เห็นวิธีการรักษาโรคนี้ทางเดียวในลัทธิสังคมนิยม สาเหตุนั้นอยู่ที่ทรัพย์สินส่วนตัวและยารักษาคือลัทธิคอมมิวนิสต์

เขาได้ชี้ให้เห็นอย่างอารมณ์ดีว่า สมบัติทั้งหลายมีกำเนิดมาจากความรุนแรงและการฉ้อฉล การเปลี่ยนรูปการลักขโมยมาเป็นสมบัติ ได้เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตาของชาวโลกในเหมืองเพชรที่คิมเบอร์ลีย์และเหมืองทองที่แรนด์ "การให้บุคคลเป็นเจ้าของที่ดินหาได้ทำให้เกิดผลดีอันใดแก่ชุมชนไม่ หากมนุษย์มีเหตุผล เขาจะสั่งให้ยุติสิ่งนี้ในวันพรุ่งนี้โดยไม่มีสิ่งตอบแทนอันใดนอกเหนือไปจากรายได้พอประมาณสำหรับผู้ครอบครองในปัจจุบัน"[46]

ในเรื่องรัฐเป็นผู้พิทักษ์ทรัพย์สินส่วนตัว และการปล้นซึ่งนำทรัพย์สินมาก็ได้รับการอนุญาตจากกฎหมายและบังคับใช้โดยอาวุธ และสงครามรัฐจึงเป็นสิ่งชั่วร้ายที่สุดและจะเป็นการดีหากสหกรณ์และสมาคมผู้ผลิตจะเข้าทำหน้าที่ส่วนใหญ่แทนรัฐ บุคลิกภาพและความเป็นปัจเจกบุคคลถูกบดขยี้ลงเป็นการทำตามกันโดยสังคม มีแต่ความปลอดภัยและระเบียบของชีวิตสมัยใหม่เท่านั้นที่จะประนีประนอมเรากับรัฐ

เสรีภาพเป็นความดีสูงสุด เพราะหากปราศจากเสรีภาพบุคลิกภาพจะบังเกิดขึ้นไม่ได้ ชีวิตและความรู้ในปัจจุบันสลับซับซ้อนเสียจนกระทั่งการอภิปรายอย่างอิสระเท่านั้นจึงจะทำให้เราเลือกทางไปสู่ทัศนียภาพกว้าง ๆ ซึ่งเป็นสัจจะได้ท่ามกลางความผิดพลาดและอคตินานาประการ ขอให้มนุษย์หรือแม้กระทั่งครูแตกต่างกันและถกเถียงกัน จากทัศนะที่แตกต่างกันเหล่านี้แหละที่จะทำให้เกิดความเชื่อที่สัมพัทธ์อย่างฉลาดซึ่งจะทำให้มนุษย์ไม่รีบร้อนเข้าสู่สงคราม ความเกลียดชังและสงครามเกิดขึ้นเนื่องจากความคิดที่ฝังแน่นหรือความศรัทธาอย่างหัวชนฝา เสรีภาพแห่งความคิดและการพูดจะเป็นเสมือนลมที่ผ่านเข้าไปเพื่อชำระล้างโรคประสาทและการเชื่อโชคลางของคน "สมัยใหม่"

เรามิได้มีการศึกษามากดังที่เราคิด เราเพียงแต่เริ่มการทดลองการศึกษาแบบสากลเท่านั้น และการศึกษานั้นยังมิได้มีเวลาเพียงพอที่จะมีผลอย่างลึกซึ้งต่อวิธีการคิดและชีวิตใน

---

[46] **Why Men Fight**, p. 134

ชุมชนของเรา เรากำลังสร้างเครื่องมือแต่วิธีการและเทคนิคของเรายังล้าสมัยอยู่ เราคิดเพียงว่าการศึกษาเป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้ที่แน่นอนจำนวนหนึ่งทั้งที่การศึกษาควรเป็นการพัฒนาวิสัยความเป็นวิทยาศาสตร์ในจิตมนุษย์ ลักษณะเด่นชัดของมนุษย์ผู้ปราศจากความรู้คือการรีบสรุปความเห็นและถือความเห็นของตนว่าเป็นปรมัตถ์ นักวิทยาศาสตร์จะเป็นพวกซึ่งเชื่ออะไรช้ามากและไม่เคยพูดสิ่งใดโดยมิได้มีการขยายความ การใช้วิทยาศาสตร์อย่างแพร่หลาย และการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาจะสร้างความสำนึกทางปัญญาที่จะทำให้เชื่อเฉพาะหลักฐานที่มียู่ในมือ และพร้อมเสมอที่จะยอมรับว่าอาจจะผิดด้วยวิธีการเช่นนั้น การศึกษาอาจเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ความชั่วร้ายของเราได้ การศึกษายังอาจจะทำให้ลูกหลานของเราเป็นผู้ชายและผู้หญิงแบบใหม่ ซึ่งเกิดก่อนที่สังคมแบบใหม่จะอุบัติขึ้น "ส่วนที่เป็นสัญชาตญาณของเรานั้นเป็นส่วนที่ดัดแปลงได้ง่าย มันอาจเปลี่ยนด้วยความเชื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุ สภาพแวดล้อมทางสังคมและโดยสถาบัน" เป็นสิ่งที่พอมองเห็นได้ ยกตัวอย่าง เช่น การศึกษาสามารถหล่อหลอมความคิดเห็นให้ชื่นชมศิลปะมากกว่าความมั่งคั่งดังเช่นที่เกิดขึ้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ และสามารถลงมติที่จะ "สนับสนุนทุกสิ่งที่เป็นการสร้างสรรค์ และลดแรงกระตุ้นและความปรารถนาซึ่งหมกมุ่นอยู่กับสมบัติได้" นี่คือหลักของความเจริญเติบโต ซึ่งจะถูกตามมาลงเป็นข้อบัญญัติของศีลธรรมใหม่ที่เป็นธรรมชาติ กล่าวคือข้อแรก *หลักแห่งการเคารพ* ซึ่ง "ความเจริญเติบโตของปัจเจกบุคคลหรือชุมชนจะขึ้นอยู่กับความเสียหายของบุคคลอื่นน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้"[47]

ไม่มีสิ่งใดที่มนุษย์จะไม่ทำ หากระบบการจัดการโรงเรียนและมหาวิทยาลัยอันเลอเลิศของเราจะได้รับการพัฒนาและจัดการอย่างเหมาะสม และนำไปสู่การสร้างลักษณะใหม่ของมนุษย์อย่างฉลาด นี่คือสิ่งที่เป็นทางออกสำหรับความละโมบทางเศรษฐกิจและความโหดร้ายของนานาชาติและมิใช่การปฏิวัติอย่างรุนแรงหรือการร่างกฎหมายบนแผ่นกระดาษ มนุษย์ได้เข้าควบคุมชีวิตในรูปอื่น ๆ ได้หมดเพราะเขาใช้เวลาในการเติบโตมากกว่า และเมื่อเขาใช้เวลามากขึ้นและใช้เวลานั้นอย่างฉลาดขึ้น เขาอาจจะเรียนรู้ที่จะควบคุมและสร้างตัวเองใหม่ โรงเรียนจะเป็นคาถาที่จะเปิดไปสู่ยูโทเปีย

3. ปัจฉิมกถา

ทั้งหมดนี้ดูค่อนข้างจะเป็นการมองโลกในแง่ดี – แม้ว่าความหวังระผิดพลาดยังดีกว่าการสิ้นหวัง รัสเซลได้ถ่ายทอดความลึกลับและความรู้สึกของเขาไว้ในทัศนะที่มีต่ออภิปรัชญาและศาสนาซึ่งเขาได้สะกดกลั้นไว้ลงในปรัชญาการเมืองของเขาเขา มิได้ใช้การพิจารณาสมมติฐานอย่างเคร่งครัด ความชาญสงัดในหลักต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพึงใจในคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์แก่เขาให้เข้ากับทฤษฎีทางเศรษฐกิจและการเมือง ความปรารถนาอย่างรุน

---

47 อ้างแล้ว, หน้า 101, 248, 456

แรงต่อ*อาฟริออริ* ความรักใน "ความสมบูรณ์แบบยิ่งกว่าชีวิต" ได้ชักนำเขาไปสู่ภาพอันมหัศจรรย์ซึ่งทำหน้าที่เป็นกวีนิพนธ์ ช่วยผ่อนคลายอารมณ์จากร้อยแก้วของโลกมากกว่าที่จะเป็นการมองปัญหาของชีวิตอย่างจริงจัง ยกตัวอย่างเช่นเป็นความบันเทิงที่จะได้พิจารณาสังคมซึ่งยกย่องศิลปะมากกว่าความมั่งคั่ง ทว่าตราบใดที่ประเทศยังขึ้น ๆ ลง ๆ ตามกระแสของการเลือกสรรค์กลุ่มตามธรรมชาติ ตามอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจทางศิลปะ อำนาจทางเศรษฐกิจจึงเป็นอำนาจที่มีคุณค่าต่อการอยู่รอดมากกว่าอำนาจทางศิลปะและจะได้รับการแซ่ซ้องสรรเสริญ และรางวัลที่ใหญ่กว่าศิลปะจะเป็นได้เพียงดอกไม้ที่งอกงามขึ้นมาจากความมั่งคั่ง มันไม่สามารถจะแทนที่ความมั่งคั่งได้ ตระกูลเมดิซีมาก่อนไมเคิลแอนเจโล

ทว่า ไม่มีความจำเป็นอันใดที่เราจะมองหาข้อบกพร่องในสายตาอันยาวไกลที่มหัศจรรย์ของรัสเซล ประสบการณ์ของเขาเองเป็นนักวิจารณ์ที่เข้มงวดที่สุดอยู่แล้ว ในประเทศรุสเซีย เขาได้พบตัวเองเผชิญหน้ากับความพยายามที่จะสร้างสังคมที่เป็นสังคมนิยม และความยุ่งยากที่ได้เผชิญจากการทดลองนั้นแทบจะทำลายศรัทธาในคำสอนของเขาเองโดยสิ้นเชิง เขาผิดหวังที่ได้พบว่ารัฐบาลรุสเซียไม่สามารถเสี่ยงกับความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งสำหรับเขาดูจะเป็นหลักของปรัชญาเสรีนิยม และเขาโกรธต่อการปิดกั้นเสรีภาพในการพูดและการเขียน ตลอดจนการผูกขาดระบบการโฆษณาชวนเชื่อทุกทาง จนเขาต้องยินดีกับความไม่รู้หนังสือของพลเมืองชาวรุสเซีย- ความสามารถในการอ่านในยุคที่มีการสนับสนุนหนังสือพิมพ์ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ขัดขวางการแสวงหาความจริง เขาตะหนกอย่างรุนแรงที่ได้พบว่าการจัดที่ดินที่ถูกจัดสรรให้เป็นของสาธารณะนั้น (เว้นแต่ในกระดาษ) ตกเป็นของเอกชน และเขาเพิ่งเข้าใจว่ามนุษย์ดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้จะไม่เพาะปลูกและดูแลที่ดินที่ตนครอบครองเว้นแต่เขาจะสามารถมอบที่ดินที่เขาลงแรงปรับปรุงให้กับลูกหลานได้ "ดูเหมือนรุสเซียกำลังเตรียมที่จะเป็นฝรั่งเศสที่ใหญ่กว่า เป็นประเทศยิ่งใหญ่ของชาวนา ชาวไร่ ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ได้หายไป" เขาเริ่มที่จะเข้าใจว่าการทำลายล้างอย่างรุนแรงซึ่งเต็มไปด้วยการเสียสละ และความกล้าหาญเหล่านี้เป็นเพียงรุสเซียใน ค.ศ. 1789 เท่านั้น

บางทีเขาอาจรู้สึกสบายใจมากกว่า เมื่อเขาไปสอนหนังสือในประเทศจีนเป็นเวลาหนึ่งปี ณ ที่นั้นมีความเป็นกลไกนิยมน้อยและก้าวไปช้ากว่า เราสามารถจะลงนั่งและคิดหาเหตุผลได้ และชีวิตก็จะหยุดนิ่งในขณะที่เราจำแนกแยกแยะมัน ในมหาสมุทรแห่งมนุษยชาติอันไพศาลแห่งนั้น ทัศนะในการมองแบบใหม่ได้บังเกิดขึ้นกับนักปรัชญาของเรา เขาตระหนักว่ายุโรปเป็นเพียงฐานเทียมแห่งการทดลองของทวีปที่ใหญ่กว่าและเก่ากว่าและบางทีมีวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งกว่า ทฤษฎีและการอ้างเหตุผลทั้งหลายของเขาละลายลงไป เป็นความสัมพันธ์อย่างถ่อมตนต่อหน้าสัตว์โบราณแห่งชาติต่าง ๆ เราได้เห็นระบบของเขาผ่อนคลายลงเมื่อเขาเขียนว่า

> ข้าพเจ้าได้ตระหนักว่าชนชาติผิวขาวหาได้สลักสำคัญดังที่ข้าพเจ้าเคยคิดไม่ หากยุโรปและอเมริกาจะฆ่าตัวเองในสงคราม

> ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องหมายถึงว่าเผ่าพันธ์ของมนุษย์จะสูญไปหรือเป็นจุดจบของอารยธรรม จะยังคงมีคนจีนหลงเหลืออยู่พอสมควรและประเทศจีนก็เป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในหลาย ๆ ด้านที่ข้าพเจ้าเคยเห็นมา มันมิได้ยิ่งใหญ่เฉพาะในด้านตัวเลขและวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่ดูจะยิ่งใหญ่ที่สุดในทางปัญญาด้วย ในสายตาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่รู้จักอารยธรรมอื่นใดที่มีความใจกว้างเช่นนั้น ความเป็นสัจนิยม ความเต็มใจที่จะเผชิญกับข้อเท็จจริงเช่นที่เป็นอยู่เช่นนั้น แทนที่จะบิดเบือนความจริงให้เข้ากับแบบแผนเฉพาะ[48]

ออกจะเป็นการยากที่จะผ่านจากอังกฤษไปสู่อเมริกาและรุสเซีย และต่อจากนั้นก็อินเดียและจีน และจะยังสามารถรักษาปรัชญาสังคมไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลง โลกได้ทำให้เบอร์ทรันด์ รัสเซลเชื่อว่ามันใหญ่เกินกว่าสูตรของเขา และบางทีอาจจะใหญ่และหนักเกินกว่าที่จะหมุนมันอย่างรวดเร็วไปตามความปรารถนาของเขา และช่างมีหัวใจและความปรารถนาที่แตกต่างกันมากมายเหลือเกิน บัดนี้เราได้พบว่าเขาเป็น "บุคคลที่มีอายุมากขึ้นและรอบรู้มากขึ้น" กล่อมเกลาด้วยกาลเวลาและแบบชีวิตที่หลายหลาก ยังคงตื่นตัวต่อความชั่วร้ายของเนื้อหนังมังสาเช่นเคย ทว่าก็เป็นผู้ใหญ่พอเพียงที่จะรู้ประมาณและรู้ถึงความลำบากในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยรวม ๆ แล้วเขาเป็นคนที่น่ารัก มีความสามารถในอภิปรัชญาที่ลึกซึ้งที่สุดและคณิตศาสตร์อันซับซ้อน แต่กระนั้นก็ยังคงพูดอย่างง่าย ๆ ด้วยความกระจ่าง ซึ่งจะมีเฉพาะผู้ที่มีความจริงใจเท่านั้น บุคคลซึ่งอุทิศตนเองให้กับความคิดซึ่งโดยปกติมักจะขาดความรู้สึก แต่กระนั้นเขาก็เป็นผู้ที่อบอุ่นและเต็มไปด้วยเมตตา เต็มไปด้วยความอ่อนโยนที่เกือบลึกลับต่อมนุษยชาติ เขามิใช่ข้าราชสำนักหากแต่เป็นนักปราชญ์และสุภาพบุรุษและเป็นคริสตศาสนิกชนที่ดียิ่งกว่าคนที่อ้างว่าตนเป็น เขายังคงอายุน้อยและกระปรี้กระเปร่าอย่างเป็นสุข ประกายไฟแห่งชีวิตยังคงลุกโชนอยู่ในตัวเขา แต่กระนั้นผู้ใดจะรู้เล่าว่าในอีกสิบปีข้างหน้า เราอาจเห็นเขาขยายจากความเข้าใจถูกสู่ความรอบรู้และจารึกชื่อของเขาไว้ในหมู่ "ภราดรภาพอันสงบของนักปรัชญา" ที่สูงสุด

---

[48] บทสัมภาษณ์ใน New York World, 4 พฤษภาคม 1924

บทที่ 11

นักปรัชญาอเมริกันร่วมสมัย
ซันตายานา เจมส์ และดิวอี้

บทนำ

ดังเป็นที่รู้กันทั่วทุกคนว่ามีอเมริกาสองกลุ่มและกลุ่มหนึ่งคือ ยุโรป อเมริกาที่เป็นยุโรปนั้นส่วนใหญ่คือรัฐทางตะวันออกซึ่งคนเก่า ๆ จะมองชนชั้นสูงจากต่างประเทศด้วยความเคารพนับถือและคนซึ่งเพิ่งอพยพมาจะมองย้อนกลับไปหาวัฒนธรรมและประเพณีของบ้านเกิดเมืองนอนด้วยความอาวรณ์ อเมริกาในส่วนที่เป็นยุโรปนี้มีความขัดแย้งอย่างจริงจังระหว่างวิญญาณแบบแองโกล-แซกซอนซึ่งสุขุมเป็นผู้ดีและวิญญาณที่กระวนกระวายและชอบเปลี่ยนแปลงของผู้ซึ่งเพิ่งมาใหม่ หลักเกณฑ์ความคิดและมารยาทของอังกฤษต้องพ่ายแพ้แก่วัฒนธรรมของยุโรปซึ่งตีวงและไหลบ่าเข้ามา ณ ที่นี้ในท้ายที่สุด ทว่าในขณะนี้แม้ศีลธรรมจะไม่มีบทบาทอีกต่อไปแล้วอารมณ์แบบอังกฤษยังคงครอบงำวรรณคดีในแถบตะวันออกของอเมริกาอยู่ มาตรฐานของศิลปะและรสนิยมของเราในรัฐแถบมหาสมุทรแอตแลนติกก็เป็นแบบอังกฤษ มรดกทางวรรณกรรมของเราเป็นแบบอังกฤษ และปรัชญาของเรา หากเรายังมีเวลาอยู่บ้าง อยู่ในสายความคิดของอังกฤษเช่นกัน อังกฤษแห่งใหม่นี้เองที่ผลิตวอชิงตัน เออร์วิงและอีเมอร์สันและแม้กระทั่งโพ อังกฤษแห่งใหม่นี้เองที่โจนาธาน เอ็ดเวิร์ดนักปรัชญาอเมริกันคนแรกได้เขียนหนังสือขึ้นมา และอังกฤษแห่งใหม่นี้อีกเช่นกันที่เข้าครอบงำและ

สร้างนักคิดผู้แปลกประหลาดคนล่าสุดคือ ยอร์ช ซันตายานา ซันตายานาเป็นนักปรัชญาอเมริกันเฉพาะในทางภูมิศาสตร์เท่านั้น เขาเป็นชาวยุโรปที่เกิดในสเปนและถูกพามาอเมริกาตั้งแต่เขายังเป็นทารกซึ่งไม่รู้เดียงสา และบัดนี้ในวัยที่เติบใหญ่เต็มที่เขาก็หันกลับไปสู่ยุโรปราวกับกลับไปสู่สวรรค์ซึ่งระยะเวลาที่เขาอยู่กับเราเป็นเพียงระยะของการพิสูจน์ตนเองเท่านั้น ซันตายานาเป็นผู้ที่ถูกอบรมมาใน "จารีตของผู้ดี" ของอเมริกาสมัยเก่า[1]

อเมริกาอีกด้านหนึ่งคือชาวอเมริกันซึ่งประกอบด้วยคนเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นพวกแยงกี้หรือพวกฮูซิเออร์หรือพวกโคบาลก็ตาม คนเหล่านี้มีรากฐานอยู่ในแผ่นดินนี้มิใช่ยุโรป กิริยามารยาท ความคิดและอุดมคติของคนเหล่านี้เพิ่งก่อกำเนิดขึ้นมา วิญญาณของเขาเหล่านี้มิได้สัมผัสกับความเป็นผู้ดีของครอบครัวซึ่งประดับประดาบอสตัน นิวยอร์ก ฟิลลาเดลเฟีย หรือ ริชมอนด์ และมิได้สัมผัสกับอารมณ์รุนแรงซึ่งแปรเปลี่ยนได้ง่ายของชาวยุโรปทางใต้หรือทางตะวันออก ผู้ชายและผู้หญิงถูกสภาพแวดล้อมและภาระที่ป่าเถื่อนหล่อหลอมให้มีร่างกายแข็งแรงและจิตใจเรียบง่ายตรงไปตรงมา นี่คืออเมริกาที่สร้างลินคอร์น ธอโร วิทแมน และ มาร์ค ทเวน นี่คืออเมริกาที่มี "สามัญสำนึก" ของ "นักปฏิบัติ" ของ "นักธุรกิจหัวเห็ด" นี่คืออเมริกาที่สร้างความประทับใจให้กับวิลเลี่ยมเจมส์เสียจนกระทั่งเขากลายมาเป็นตัวแทนของมันในทางปรัชญา ในขณะที่น้องชายของเขามีลักษณะเป็นคนอังกฤษมากกว่าชาวอังกฤษเองเสียอีก และนี่คืออเมริกาที่สร้างจอห์น ดิวอี้

เราจะศึกษาซันตายานาเสียก่อนแม้จะขัดกับลำดับเวลาก็ตาม ทั้งนี้เพราะแม้เขาจะเป็นผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดในบรรดานักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของเรา เขาก็เป็นตัวแทนของสำนักต่างชาติที่เก่าแก่กว่าและความคิดอันซับซ้อนตลอดจนกลิ่นไอของท่วงทำนองการเขียนของเขาเป็นเสมือนน้ำหอมที่ยังคงอบอวลอยู่ในห้องหลังจากที่นำดอกไม้ออกไป บางทีเราอาจจะไม่มีซันตายานาคนต่อไป เพราะต่อจากนี้ไปอเมริกาจะเป็นผู้จารึกปรัชญาของอเมริกามิใช่ยุโรป

---

1 เปรียบเทียบการวิเคราะห์อเมริกาทั้งสองแบบของเขาเอง"อเมริกามิใช่เพียงประเทศใหม่ที่มีจิตใจแบบเก่าเท่านั้น หากแต่เป็นประเทศที่มีจิตใจสองแบบ แบบหนึ่งคือความเชื่อและมาตรฐานที่รับสืบมาจากบรรพบุรุษ อีกแบบหนึ่งเป็นการแสดงออกของสัญชาติญาณการปฏิบัติและการค้นพบของคนรุ่นใหม่ ในบรรดาสิ่งที่เป็นความสูงส่งของจิตในสาสนา วรรณคดี ความรู้สึกทางศีลธรรม-เป็นเรื่องทางวิญญาณที่โลดเล่นเสียจนกระทั่งมิสเตอร์เบอร์ลนาร์ด ชอว์ พบว่า อเมริกาล้าหลังเพียงร้อยปีเท่านั้นความจริงคือครึ่งหนึ่งของจิตอเมริกันยังคงอยู่ ข้าพเจ้าจะไม่เรียกว่าค้างเติ่งหากแต่ค่อนข้างจะเพียบสงบ จิตนั้นยังคงล่องลอยอย่างสงบอยู่ในคลองเคียงข้างไปกับการประดิษฐ์ อุตสาหกรรมและองค์การทางสังคม ซึ่งจิตอีกครึ่งหนึ่งกระโจนลงไปหาราวกับกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากของน้ำตกไนแองการา สัญลักษณ์ของสิ่งนี้จะปรากฏในสถาปัตยกรรมของอเมริกา เจดีย์จำนวนของอเมริกาสิงสู่อยู่ในศึกระฟ้า ปัญญาของอเมริกาสิงสู่อยู่ในคณิตศาสน์แบบโลโลเนียล
- **Winds of Doctrine**, New York, 1913, p. 188

I. ยอร์ช ซันตายานา

1. เกี่ยวกับประวัติ

ซันตายานาเกิดในกรุงแมดริด เมื่อ ค.ศ. 1863 เขาถูกพามาอเมริกาใน ค.ศ. 1872 และอยู่ที่นี่จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1912 เขาได้รับปริญญาจากฮาร์วาร์ด และสอนอยู่ที่นั่นตั้งแต่เขามีอายุได้ยี่สิบเจ็ดปีจนกระทั่งถึงอายุห้าสิบปี นักเรียนคนหนึ่งของเขาได้พรรณนาถึงเขาอย่างแจ่มชัดว่า

> บรรดาผู้ที่ยังจำเขาในห้องเรียนได้ จะระลึกถึงเขาในลักษณะของบุคคลที่น่าเกรงขาม อ่อนหวานและสันโดษ ใบหน้าแบบโยฮันน์ ตามภาพวาดของศิลปินยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการนั้นมีดวงตาอันเลื่อนลอยและรอยยิ้มแบบพระกึ่งซุกซนและกึ่งเป็นสุข เสียงอันไพเราะของเขากังวานไปอย่างสม่ำเสมอ ด้วยจังหวะอันราบเรียบและสมดุลราวกับการสวดมนต์ ซึ่งช่วงเวลานั้นได้กลายเป็นช่วงเวลาแห่งกวีนิพนธ์ที่ประณีตสมบูรณ์แบบและคงความศักดิ์สิทธิ์ของคำทำนายไว้ ดูเหมือนเขาจะบรรยายแทนผู้ฟังและมิได้พูดกับผู้ฟัง ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นธรรมชาติส่วนลึกของผู้ฟังราวกับเป็นเทพพยากรณ์ เป็นบุคคลที่มีทั้งความลึกลับและน่าเคารพ เขาเป็นคนที่เต็มไปด้วยความห่างเหินและมีเสน่ห์ เต็มไปด้วยพลังกระตุ้นและไม่หวั่นไหวในสิ่งใด[2]

เขามิได้พอใจกับประเทศที่เขาเลือกสักเท่าใด วิญญาณของเขาละมุนละไมไปด้วยการเรียนรู้มากมายและอ่อนไหวดังวิญญาณของกวี (ด้วยเขาเป็นกวีก่อนและเป็นนักปรัชญาในลำดับต่อมา)เขาทุกข์ทรมานจากความอึกทึกและความเร่งรีบของชีวิตในเมืองแบบอเมริกัน โดยสัญชาตญาณเขาจึงหลบกลับไปสู่บอสตันราวกับว่าจะเข้าใกล้ยุโรปให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และจากบอสตันเขาก็ไปเคมบริดจ์และฮาร์วาร์ด เขาชอบความสันโดษแบบเพลโตและอริสโตเติลมากกว่าแบบของเจมส์และรอยซ์ เขายิ้มอย่างขมขื่นเล็กน้อยกับความเป็นที่นิยมของเพื่อนร่วมงานของเขาและเขาปลีกตัวออกจากฝูงชนและนักข่าว ทว่าเขาก็รู้ว่าเขาโชคดีที่ได้อยู่ในสำนักปรัชญาดีที่สุดเท่าที่มหาวิทยาลัยอเมริกันเคยรู้จัก "เป็นเช้าอันสดใสของชีวิตแห่งเหตุผล แม้จะมีเมฆว่าก็ยังสว่าง"[3]

ความเรียงเรื่องแรกทางปรัชญาของเขาคือ **ความรู้สึกเกี่ยวกับความงาม** (The Sense of Beauty) (ค.ศ. 1896) ซึ่งแม้แต่มืนสเตอร์แบร์ก ผู้เคร่งครัดยังต้องประเมินค่าว่าเป็นการสนับสนุนสุนทรียศาสตร์ของอเมริกันที่ดีที่สุด อีกห้าปีต่อมาหนังสือเรื่อง **การตีความของกวีนิพนธ์และศาสนา** (Interpretations of Poety and Religion) ซึ่งเป็นงานชิ้นย่อย ๆ และอ่านได้ง่ายก็ปรากฏออก

---

[2] Horace Kallen ใน **The Journal of Philosophy**, Sept, 29, 1921; vol. 18, p. 534

[3] **Characcter and Opinion in the United States**, New York, 1921; ตอนจบของบทแรก

มา หลังจากนั้นเขาใช้เวลาถึงเจ็ดปี ทำงานอย่างสงบตระเตรียมงานชิ้นใหญ่ **ชีวิตแห่งเหตุผล** (The Life of Reason) ราวกับเจคอบรับใช้สิ่งที่เขารักโดยพิมพ์กลอนออกมาเป็นครั้งคราว หนังสือห้าเล่ม (**เหตุผลในสามัญสำนึก**) (Reason in Common Sense) **เหตุผลในสังคม** (Reason in Society) **เหตุผลในศาสนา** (Reason in Religion) **เหตุผลในศิลปะ** (Reason in Art) และ **เหตุผลในวิทยาศาสตร์** (Reason in Science) สร้างชื่อเสียงให้กับเขาในทันทีเพราะคุณภาพของมันชดเชยสิ่งที่มันขาดในการแพร่งานออกไป นี่คือวิญญาณแห่งผู้ดีชั้นสูงของสเปนซึ่งบวกเข้ากับความอ่อนโยนของอีเมอร์สัน การผสมอันประณีตระหว่างความเป็นผู้ดีแบบเมดิเตอร์เรเนียนกับลัทธิปัจเจกบุคคลของนิวอิงแลนด์ และเหนือสิ่งอื่นใดคือ วิญญาณที่เป็นอิสระ อย่างถ่องแท้ซึ่งเกือบจะพ้นอันตรายจากวิญญาณแห่งยุคของเขา เขากล่าวออกมาราวกับใช้สำเนียงของนักปราชญ์นอกศาสนาจากอเล็กซานเดรียโบราณเพื่อพิจารณาระบบเล็ก ๆ ของเราด้วยตวงตาที่อยู่เหนือกว่าและปราศจากความพิศวงและฟาดฟันความฝันใหม่-เก่าของเราด้วยการหาเหตุผลอย่างสงบและด้วยร้อยแก้วที่สมบูรณ์ที่สุดหลังจากเพลโตเป็นต้นมา ยากนักที่จะพบปรัชญาที่ใช้ถ้อยคำที่ไพเราะงดงามเท่านี้ นี่คือถ้อยคำที่เปี่ยมไปด้วยรสแปลกใหม่ วลีที่ละเอียดอ่อนประณีตจรุงไปด้วยความลึกซึ้งและทิ่งแทงด้วยเชาวน์แห่งการเย้ยหยัน ความเป็นกวีได้ปรากฏออกมาในอุปมาอุปมัยที่หรูหราเหล่านี้ และความเป็นศิลปินก็ปรากฏในย่อหน้าที่สละสลวยเหล่านี้ เป็นการดีที่ได้พบคนซึ่งสามารถรู้สึกถึงมนต์ขลังของความงามและตระหนักถึงเสียงเรียกร้องของความจริง

หลังจากความพยายามนี้แล้วซันตายานาก็หยุดอยู่กับชื่อเสียงนี้โดยสร้างความพึงใจให้กับตนเองด้วยกวีนิพนธ์และหนังสือเล่มเล็ก ๆ[4] จากนั้นออกจะเป็นการแปลกที่จะกล่าวว่าหลังจากที่เขาออกจากฮาร์วาร์ด ไปอยู่ในอังกฤษและโลกก็ทึกทักเอาว่าเขาคงเห็นว่างานของเขาสมบูรณ์แล้ว เขาก็ได้พิมพ์หนังสือขนาดใหญ่พอสมควรออกมาใน ค.ศ. 1923 ชื่อว่า **รหัสลัทธิและความศรัทธาแบบสัตว์** (Scepticism and Animal Faith) พร้อมกับคำประกาศอย่างร่าเริงว่านี่เป็นเพียงบทนำ สำหรับระบบปรัชญาแบบใหม่ที่ชื่อว่า "อาณาจักรแห่งสัตว์" เป็นเรื่องที่น่าชื่นใจที่ได้เห็นคนในวัยหกสิบเริ่มต้นออกเดินทางไกลใหม่อีกครั้งและผลิตหนังสือที่ประกอบด้วยความคิดอันกระปรี้กระเปร่า สำนวนอันผ่านการขัดเกลาเฉกเช่นที่เขาเคยเขียนมาแล้ว เราควรจะเริ่มกับผลงานล่าสุดนี้ ด้วยเหตุว่าแท้จริงแล้วงานนี้เป็นการเปิดประตูไปสู่ความคิดทั้งมวลของซันตายานา

---

[4] หนังสือเหล่านี้ส่วนใหญ่ คือ **Three Philosophical Poets** (1910) เป็นบทบรรยายชั้นครูเกี่ยวกับลูคลีเชียส ดังเตและเกอเธ : **Wind of Doctrine** (1903), **Egotism in German Philosophy** (1916), **Character and Opinion in the United States**(1921) **Soliloquies in England** (1922) งานทั้งหมดนี้มีคุณค่าควรแก่การอ่านและง่ายกว่า **Life of Reason** ในบรรดางานเหล่านี้งานเล่มที่ดีที่สุดคือ ***Reason in Religion, Little Essays from the Writings of George Santayana,*** *edited by L.P. Smith* และจัดโดยตัวซันตายานาเองงานนี้เป็นการเลือกสรรที่น่าชื่นชมมาก

2. วิมัติวาทและความศรัทธาแบบสัตว์

คำนำของหนังสือกล่าวว่า "หนังสือนี้เป็นระบบปรัชญาซึ่งเพิ่มขึ้นมาอีกระบบหนึ่ง หากผู้อ่านอยากจะยิ้ม ข้าพเจ้ารับรองได้ว่าข้าพเจ้ายิ้มกับเขาด้วย... ข้าพเจ้าเพียงแต่พยายามจะอธิบายแทนผู้อ่านถึงหลักที่เขาใช้เมื่อเขายิ้ม" ซันตายานาถ่อมตัวเพียงพอ (และนี่เป็นสิ่งที่ออกจะแปลกอยู่สำหรับนักปรัชญา) ที่จะเชื่อว่าระบบอื่นนอกจากระบบของเขาเป็นระบบที่เป็นไปได้ "ข้าพเจ้ามิได้ขอให้ผู้ใดคิดแบบข้าพเจ้าหากเขาชอบความคิดแบบอื่น หากเขาทำได้ขอให้เขาทำความสะอาดหน้าต่างวิญญาณของเขาให้สะอาดยิ่งขึ้นเพื่อที่ว่าโอกาสอันหลายหลากและงดงามจะได้ปรากฏอย่างแจ่มชัดต่อเขา"[5]

ในหนังสือแนะนำเล่มสุดท้ายนี้เขาเสนอที่จะทำความสะอาดใยแมงมุมของทฤษฎีความรู้ที่เข้าไปพัวพันและยับยั้งความเจริญของปรัชญาสมัยใหม่เป็นประการแรกก่อนที่เขาจะวิเคราะห์ชีวิตแห่งเหตุผล เขาเต็มใจที่จะอภิปรายถึงกำเนิดความสมเหตุสมผลและขอบเขตของเหตุผลของมนุษย์ด้วยเครื่องมือเฉพาะอันเป็นที่รักยิ่งของนักทฤษฎีความรู้มืออาชีพ เขาตระหนักว่าหลุมพรางของความคิดที่สำคัญคือการยอมรับสมมติฐานตามประเพณีโดยปราศจากการไตร่ตรอง เขากล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่า "การวิจารณ์สร้างความพิศวงให้กับวิญญาณที่อยู่ในอ้อมแขนของขนบธรรมเนียม" เขาเต็มใจที่จะสงสัยเกือบทุกสิ่ง โลกปรากฏแก่เราในลักษณะที่โชกไปด้วยคุณสมบัติแห่งประสาทสัมผัส และอดีตถ่ายทอดมาสู่เราโดยความทรงจำที่เคลือบไว้ด้วยความปรารถนา มีเพียงสิ่งเดียวที่ดูจะเป็นสิ่งแน่นอนสำหรับเขา นั่นคือประสบการณ์ในขณะนั้น-สีสีนี้ รูปแบบรูปนี้ รสนี้ กลิ่นนี้ คุณสมบัตินี้สิ่งเหล่านี้คือโลก "ที่แท้จริง"และการรับรู้สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของ" การค้นพบสารัตถะ"[6]

จิตนิยมเป็นสิ่งถูกต้อง ทว่ามิได้มีผลสำคัญอันใด เป็นความจริงที่เรารู้จักโลกผ่านมโนคติของเรา ทว่าเมื่อโลกได้ประพฤติราวกับว่าการรับรู้ที่ปะปนกันของเรานี้เป็นจริงมาเป็นพัน ๆ ปี แล้วเราอาจยอมรับการอนุญาตในภาคปฏิบัตินี้โดยปราศจากความกังวลถึงอนาคต "ความศรัทธาแบบสัตว์" อาจเป็นความศรัทธาต่อปกรณัม ทว่าปกรณัมนั้นเป็นปกรณัมที่ดี ด้วยชีวิตนั้นดีกว่าการอ้างเหตุผลใด ๆ การอ้างเหตุผลผิดหลักของฮิวม์อยู่ที่การทึกทักว่าเขาได้ทำลายความสมเหตุสมผลของความคิดด้วยการค้นพบกำเนิดของมัน "สำหรับเขาเด็กตามธรรมชาติหมายถึงลูกนอกกฎหมายปรัชญาของเขายังไม่ถึงขั้นแห่งความรอบรู้ของสตรีฝรั่งเศสผู้ถามว่าเด็กทั้งหลายมิใช่เด็กตามธรรมชาติหรือ"[7] ความพยายามที่จะสงสัยในความจริงของประสบการณ์อย่างเคร่งครัดของพวกเยอรมันจนเกือบจะเป็นโรคชนิดหนึ่งนั้น ก็ทำนองเดียวกับคนบ้าซึ่งล้างมือของตนเองตลอดเวลาเพื่อขจัดความสกปรกซึ่งไม่มีอยู่ในที่นั้น ทว่าแม้กระทั่งนักปรัชญาเหล่านี้ "ซึ่งมองหารากฐานของจักรวาลในจิตของตนเอง" ก็มิได้ดำรงชีวิตอยู่ราวกับว่าตนเชื่อจริง ๆ ว่า สรรพสิ่งมิได้มีตัวตนอยู่เมื่อไม่มีผู้รับรู้

---

[5] **Skepticism and Animal Faith.** pp. v. and vi.

[6] อ้างแล้ว, หน้า 11

[7] **Reason in Common Sense,** New York, 1091; p. 93

> เรามิได้ถูกขอร้องให้เลิกล้มความคิดเกี่ยวกับโลกธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งเลิกที่จะเชื่อในโลกธรรมชาติในชีวิตประจำวันของเรา เราเป็นจิตนิยมที่มีความคิดเฉโฉเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อลมพัดเปลี่ยนทางเราจะต้องเป็นสัจนิยม... ข้าพเจ้าควรละอายที่จะสนับสนุนความเห็นที่ข้าพเจ้ามิได้เชื่อถือเมื่อมิได้มีการอภิปราย ดูจะเป็นความหลอกลวงและความขลาดที่จะต่อสู้อยู่ภายใต้สีอื่นแทนที่จะต่อสู้อยู่ภายใต้สีที่ข้าพเจ้าดำรงชีวิตอยู่... ดังนั้นในสายตาของข้าพเจ้าไม่มีนักเขียนคนใดเป็นนักปรัชญาจริง ๆ ยกเว้นสปิโนซา... ข้าพเจ้ายอมรับธรรมชาติอย่างตรงไปตรงมา ยอมรับศรัทธาแบบสัตว์ที่ข้าพเจ้าดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวันเป็นกฎในสิ่งที่ห่างไกลการไตร่ตรอง[8]

และซันตายานาก็วางมือจากทฤษฎีความรู้ และเราก็หายใจสะดวกขึ้นเมื่อเราเคียงข้างเขาไปสู่การสร้างเพลโตและอริสโตเติลซึ่งเขาเรียกว่า "ชีวิตแห่งเหตุผล" ใหม่อีกครั้ง การแนะนำทฤษฎีความรู้ครั้งนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นการรับศีลจุ่มสำหรับปรัชญาแบบใหม่ สิ่งนี้คือการยอมรับหัวเลี้ยวหัวต่อปรัชญายังคงปรากฏตัวในเสื้อผ้าของทฤษฎีความรู้ ทำนองเดียวกับผู้นำกรรมกรที่ใส่กางเกงผ้าไหมเข้าไปในราชสำนักเป็นครั้งคราวนั่นเอง สักวันหนึ่งเมื่อสมัยกลางสิ้นสุดลงแล้วอย่างจริงจังปรัชญาคงจะลงมาจากกันเมมเสียทีและจัดการกับกิจการของมนุษย์

3. เหตุผลในวิทยาศาสตร์

ชีวิตแห่งเหตุผลเป็น "ชื่อสำหรับความคิดและการกระทำในภาคปฏิบัติทั้งหลายซึ่งได้รับการพิสูจน์จากผลของมันในจิตสำนึก" เหตุผลมิใช่ศัตรูของสัญชาตญาณหากแต่สามารถเข้าร่วมกับมันได้เป็นอย่างดี เหตุผลคือธรรมชาติที่กลายมาเป็นสติในตัวเราซึ่งคอยเป็นแสงสว่างส่องทางและเป้าหมาย เหตุผล "เป็นการรวมกันเป็นอย่างดีขององค์ประกอบสองชนิด-แรงกระตุ้นและความคิด-ซึ่งหากแยกจากกันโดยสมบูรณ์จะทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ป่าหรือคนบ้า สัตว์ที่มีเหตุผลนั้นเกิดจากการรวมกันของสัตว์ป่าสองตัวนี้ มนุษย์ประกอบด้วยความคิดที่มิได้เป็นเพียงความฝันและการกระทำซึ่งมิได้เป็นเพียงสิ่งไร้สาระ" เหตุผลคือ "การเลียนแบบเทพเจ้าของมนุษย์"[9]

---

[8] ***Skepticism and Animal Faith***, *p. 192, 298, 305, 308*

[9] **R. in C.S.**, pp. 3, 6 และ 17

ชีวิตแห่งเหตุผลสร้างรากฐานของมันจากวิทยาศาสตร์โดยตรง ทั้งนี้เพราะ "วิทยาศาสตร์เต็มไปด้วยความรู้ที่วางใจได้" ซันตายานารู้ถึงอันตรายของเหตุผลและความผิดพลาดของวิทยาศาสตร์ เขายอมรับการวิเคราะห์วิธีการของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ว่าเป็นการอธิบายความสม่ำเสมอที่เราสังเกตได้จากประสบการณ์ของเราอย่างหยาบ ๆ มากกว่าเป็น "กฎ" ที่ครอบงำโลกและเป็นหลักประกันความไม่เปลี่ยนแปลง ทว่าแม้จะแก้ไขดังนั้นแล้วก็ตาม วิทยาศาสตร์ยังคงเป็นสิ่งที่เราเชื่อได้เพียงสิ่งเดียว "ศรัทธาในปัญญา... เป็นศรัทธาเพียงแบบเดียวที่ได้รับอำนาจจากผลของมัน"[10] ซันตายานาจึงตกลงใจที่จะทำความเข้าใจชีวิตและความรู้สึกแบบเดียวกับโสกราติสว่าชีวิตที่ปราศจากการสนทนาเป็นชีวิตที่ปราศจากคุณค่าสำหรับมนุษย์ เขายินยอมที่จะให้ "แง่ความก้าวหน้าของมนุษย์" การแสดงถึงผลประโยชน์และประวัติศาสตร์ของมนุษย์ขึ้นกับการพิจารณาของเหตุผล

แม้กระนั้นเขาก็มีความถ่อมตัวเพียงพอ เขามิได้เสนอปรัชญาแบบใหม่ เพียงแต่เสนอการประยุกต์ปรัชญาเก่าๆ เข้ากับชีวิตปัจจุบันของเรา เขาคิดว่านักปรัชญาในระยะแรกๆ เป็นนักปรัชญาดีที่สุด และในบรรดานักปรัชญาทั้งหลายเขายกย่องดีโมครีตุส[11] และอริสโตเติลอย่างสูง เขาชอบสสารนิยมแบบตรงไปตรงมาและเรียบง่ายของนักปราชญ์คนแรก และชอบความมีเหตุผลโดยไม่สะทกสะท้านของนักปราชญ์คนที่สอง "ทัศนคติเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของอริสโตเติลนั้นมีเหตุผลโดยสมบูรณ์ ทุกสิ่งที่เป็นอุดมคตินั้นมีรากฐานจากธรรมชาติ และทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติก็เป็นการพัฒนาตามอุดมคติ จริยศาสตร์ของเขาเมื่อแยกแยะและชั่งดูอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเป็นจุดยุติที่สมบูรณ์ ณ ที่นั้นชีวิตแห่งเหตุผลได้พบคำอธิบายหลักของมัน" และด้วยอาวุธจากอะตอมของดีโมคริตุสและทางสายกลางของอริสโตเติล ซันตายานาก็เผชิญหน้ากับปัญหาของชีวิตร่วมสมัย

> ในกรณีของปรัชญาธรรมชาติข้าพเจ้าเป็นสสารนิยม - ดูเหมือนจะเป็นสิ่งมีชีวิตเพียงสิ่งเดียว... ทว่าข้าพเจ้าไม่อ้างตัวว่ารู้ว่าสสารโดยตัวของมันเองคืออะไร... ข้าพเจ้ารอให้นักวิทยาศาสตร์บอกแก่ข้าพเจ้า... ทว่าไม่ว่าสสารจะเป็นอะไรก็ตาม ข้าพเจ้าเรียกมันว่าสสารอย่างอาจหาญดังที่ข้าพเจ้าเรียกคนที่ข้าพเจ้ารู้จักว่าสมิธและโจนส์โดยมิได้รู้ความลับของเขา[12]

เขาไม่ยอมปล่อยตัวเองให้ฟุ้งเฟ้อกับพหุเทวนิยม ซึ่งเป็นคำพูดหลีกเลี่ยงสำหรับอเทวนิยม เรามิได้เพิ่มเติมสิ่งใดให้กับธรรมชาติด้วยการเรียกมันว่าพระเจ้า คำว่า *ธรรมชาติ* เป็นคำที่มีลักษณะเป็นกวีนิพนธ์เพียงพอแล้ว ด้วยมันให้นับของหน้าที่การผลิตและการควบคุมอย่างเพียงพอ ตลอดจนพลังอันไม่สิ้นสุดและระเบียบที่แปรเปลี่ยนของโลกที่ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ "การเกาะติดตลอดกาลอยู่กับความเชื่อเก่า ๆ ในรูปแบบที่ประณีตและไม่เป็นธรรมชาติเหล่านี้นั้น ก็เป็นเหมือน ดอนกิโฮเตซึ่ง

---

10 **R. in Science**, New York, 1906, p. 318, R. in C.S., p. 96

11 เขาทำให้ดีโมครีตุสเป็นวีรบุรุษของเขาในหนังสือเล่มล่าสุด **Dialogues in Limbo**

12 **S. and R.F.**, pp. viii and vii.

วุ่นวายกับเกราะพันสมัย กระนั้นก็ตามซันตายานามีความเป็นกวีเพียงพอที่จะรู้ว่าโลกที่ปลดเปลื้องตนเองจากเทพเจ้านั้น จะเป็นบ้านที่เยียบเย็นและไม่น่าสบาย "ในท้ายที่สุดเหตุใกล้สำนึกของมนุษย์จึงต่อต้านธรรมชาตินิยมเป็นนิจสินและหันกลับไปสู่ลัทธิของสิ่งซึ่งมองไม่เห็นในรูปแบบหนึ่ง" บางที "เพราะว่าวิญญาณนั้นคล้ายกับสิ่งที่เป็นอมตะและเป็นอุดมคติ" วิญญาณหาได้พอใจกับสิ่งที่เป็นไม่และปรารถนาชีวิตที่ดีกว่าและโศกเศร้าด้วยความคิดเกี่ยวกับความตาย อีกทั้งยังยึดถืออยู่กับความหวังว่ามีอำนาจบางอย่างที่จะทำให้มันเป็นอมตะท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทว่าซันตายานาได้สรุปอย่างตรงไปตรงมาว่า "ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีสิ่งใดเป็นอมตะ... จิตและพลังของโลกก็คือสิ่งที่ดำเนินอยู่ในตัวเรา ทำนองเดียวกับที่ท้องทะเลคือสิ่งที่มากับคลื่นเล็ก ๆ มันผ่านเข้ามาในตัวเราและแม้เราจะร่ำร้องเพียงใดมันก็จะผ่านไป อภิสิทธิ์ของเราคือการได้เห็นมันขณะที่มันผ่านไป"[13]

จักรกลนิยมอาจเป็นความคิดสากลและแม้ว่า "ฟิสิกส์ไม่สามารถอธิบายรายละเอียดปลีกย่อยของการเคลื่อนไหวและการแตกออกของเปลือกโลกซึ่งกิจกรรมของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งก็ตาม" วิธีการดีที่สุดของจิตวิทยาคือการสมมติว่าจักรกลนิยมมีชัยนมักระทั่งในชอกชั้นในสุดของวิญญาณ จิตวิทยาก้าวจากวรรณคดีไปสู่วิทยาศาสตร์ได้เมื่อมันแสวงหารากฐานทางจักรกลและสสารให้แก่เหตุการณ์ทางจิต แม้กระทั่งงานอันวิเศษของสปิโนซาเกี่ยวกับความรู้สึกอันรุนแรงก็เป็นเพียง "วรรณกรรมจิตวิทยา" เป็นประติการของนิรนัย ทั้งนี้เพราะหนังสือนั้นมิได้แสวงหารากฐานทางสรีรศาสตร์และสสารให้กับแรงกระตุ้นและอารมณ์ "นักพฤติกรรมนิยม" ในสมัยนี้ได้พบทางที่ถูกต้องและควรเดินทางนั้นโดยปราศจากความเกรงกลัว[14]

ชีวิตเป็นจักรกลและสสารอย่างถ่องแท้เสียจนกระทั่งสัมปชัญญะซึ่งมิใช่วัตถุ หากแต่เป็นสภาวะและกระบวนการ ปราศจากคุณสมบัติของสาเหตุ คุณสมบัติของมันอยู่ที่ความร้อนซึ่งแรงกระตุ้นและแรงปรารถนากระตุ้นสมองและร่างกายมิใช่อยู่ที่แสงที่วาบขึ้นมาเป็นความคิด "คุณค่าของความคิดคืออุดมคติมิใช่สาเหตุ" กล่าวคือ ความคิดมิใช่เครื่องมือของการกระทำ ทว่าเป็นเวทีของภาพประสบการณ์และผู้รับความเบิกบานจากศีลธรรมและสุนทรียศาสตร์

> จิตหรือที่ควบคุมร่างซึ่งงงงวยและชี้ทางไปสู่นิสัยทางกายที่ไม่แน่ใจในความสัมพันธ์ของมัน หรือว่าเป็นกลไกภายในที่ทำงานอันมหัศจรรย์นี้โดยอัตโนมัติขณะที่จิตจับการทำงานที่นี่ได้ชั่วขณะ บัดเดี๋ยวก็ด้วยความสนุกและยึดมั่น บัดเดี๋ยวก็ด้วยการต่อต้านที่ปราศจากผล... ลาแลนด์หรือผู้ใดก็ตามที่มองหาสวรรค์ด้วยกล้องโทรทรรศน์และไม่สามารถหาพระเจ้าได้ก็จะหาจิตมนุษย์ไม่พบเช่นกันหากเขาจะใช้กล้องจุทรรศน์ส่องดูสมอง... ความเชื่อในลักษณะเช่นนั้นเป็นเพียงความ

---

[13] อ้างแล้ว, หน้า 237 และ 271. R. in C.S. หน้า 189, Winds of Doctrine หน้า 193

[14] R. in S., pp. 75, 131, 136

> เชื่อในเวทย์มนต์คาถา... ข้อเท็จจริงประการเดียวที่นัก
> จิตวิทยาสังเกตเห็นคือข้อเท็จจริงทางกายภาพ... วิญญาณ
> เป็นเพียงการจัดระเบียบอันงดงามอย่างรวดเร็วภายในส่วน
> ที่เป็นสสารของสัตว์ เป็นตัวอย่างอันมหัศจรรย์ของตาข่าย
> แห่งเส้นประสาทและเนื้อเยื่อซึ่งเจริญจากเมล็ดในแต่ละรุ่น[15]

เราควรจะยอมรับสสารนิยมที่ว่าเริงนี้ภระนั้นหรือ เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่นักคิดผู้ลึกซึ้งและกวีซึ่งเท้าไม่ติดดินเยี่ยงซันตายานาจะให้ปรัชญาซึ่งไร้ประสิทธิภาพที่จะอธิบายการเติบโตของดอกไม้หรือการหัวเราะของเด็กมานานนับศตวรรษมาเป็นเครื่องถ่วงตนเอง อาจเป็นความจริงที่ความคิดเกี่ยวกับโลกเป็น "ส่วนผสมที่ตัดออกเป็นสองส่วน" กึ่งสสารและกึ่งจิต นับเป็น "การร่วมกันอย่างงุ่มง่ามระหว่างหุ่นยนต์กับปีศาจ"[16] ทว่าความคิดนี้ก็คือตรรกศาสตร์และความกระจ่างที่ปรากฏเป็นรูปร่างควบคู่ไปกับทัศนะของซันตายานาเกี่ยวกับตัวของเขาว่า เป็นมนุษย์หุ่นยนต์ที่พิจารณาระบบกลไกของตัวเองโดยอัตโนมัติ และหากสัมปชัญญะมีผล เหตุใดมันจึงต้องวิวัฒน์อย่างเชื่องช้าและเจ็บปวดเช่นนั้น และเหตุใดมันจึงอยู่รอดได้ในโลกที่สิ่งอันไร้ประโยชน์ทั้งหลายพ่ายแพ้โดยเร็ว สัมปชัญญะคืออวัยวะแห่งการตัดสินพอ ๆ กับที่เป็นพาหะแห่งความเบิกบาน หน้าที่สำคัญของมันคือ การระบุความรู้สึกตอบสนองและการประสานปฏิกิริยาเข้าด้วยกัน และด้วยสัมปชัญญะนี่เองที่เรายังคงเป็นมนุษย์อยู่ บางทีดอกไม้และเมล็ดของมัน เด็กและเสียงหัวเราะของเขา อาจจะมีความลึกลับของจักรวาลแฝงอยู่มากกว่าเครื่องจักรใดๆ บนโลกหรือในทะเล และบางทีอาจจะเป็นการฉลาดกว่าที่จะอธิบายธรรมชาติในลักษณะของชีวิตมากกว่าที่พยายามจะเข้าใจธรรมชาติในลักษณะของความตาย

แต่ซันตายานาได้อ่านงานของแบร์กซ์ซองด้วยเช่นกัน และหันหนีจากแบร์กซ์ซองด้วยความรู้สึกเหยียดหยาม

> แบร์กซ์ซองได้พูดมากมายเกี่ยวกับชีวิต เขารู้สึกว่า
> เขาได้เจาะลึกเข้าไปในธรรมชาติของมัน แม้กระนั้นก็ตามความ
> ตายควบคู่กับการเกิดคือการวิเคราะห์ตามธรรมชาติว่า ชีวิตคือ
> อะไร อะไรคือจุดหมายอย่างสร้างสรรค์นี้ที่จะต้องรอคอยดวง
> อาทิตย์และฝนให้ทำงาน อะไรคือชีวิตชนิดนี้ในตัวบุคคลที่ตับสูญ
> โดยกระทันหันด้วยลูกกระสุน อะไรคือ *พลังแห่งชีวิต* นี้ที่เพียง
> อุณหภูมิตกลงเพียงเล็กน้อยก็สามารถกำจัดมันไปจากจักรวาลนี้ได้[17]

---

[15] **R. in C.S.**, pp. 219; 214; **Winds**, p. 150; **S. and A.F**, pp. 287, 257, 218-9

[16] **R. in C.S.**, p. 211

[17] **Winds**, p. 107

4. เหตุผลในศาสนา

แซงเตอะเบิฟได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคนชาติเดียวกับเขาว่า คนเหล่านี้จะยังคงเป็นคาทอลิกต่อไปอีกนานหลังจากที่เลิกเป็นชาวคริสต์ นี่เป็นการวิเคราะห์ของเรนานและอนาโตลฟรองซ์และของซันตายานาด้วย เขารักคาทอลิกแบบเดียวกับคนที่หวนหาสตรีผู้หลอกลวงเขา - "ข้าพเจ้ายังคงเชื่อหล่อนแม้หล่อนจะโกหก" เขายังอาลัยความศรัทธาที่เขาสูญเสียไป "ความบกพร่องอันมหัศจรรย์ซึ่งเข้ากับแรงกระตุ้นของวิญญาณ" ได้ดีกว่าชีวิต เขาพรรณนาถึงตนเองที่ออกซ์ฟอร์ดท่ามกลางพิธีกรรมโบราณบางอย่าง

ถูกเนรเทศคือข้าพเจ้า
ถูกเนรเทศไม่เพียงแต่จากทุ่งที่ถูกลมกระหน่ำ
ที่ที่เขากัวดารานนา ชูยอดเขาสีม่วงของมัน
ทว่าจากอาณาจักรของวิญญาณ สวรรค์ แน่นอน
เป้าหมายของความหวังทั้งมวลและภาพของสิ่งที่ดีที่สุด

ด้วยความรักอันแอบแฝงนี้ ด้วยความศรัทธาของคนที่ปราศจากความเชื่อนี้เองที่ซันตายานาประสบความสำเร็จขั้นสุดยอดในหนังสือ**เหตุผลในศาสนา** (Reason in Religion) ซึ่งบรรจุความสงสัยของเขาไว้ด้วยความเศร้าอันอ่อนโยน และได้พบสาเหตุมากมายที่จะทำให้รักความงามของคาทอลิกต่อไป เป็นความจริงที่เขายิ้มให้กับ "ศาสนาแบบจารีตนิยม ความเชื่อว่าจักรวาลดำรงอยู่และเป็นสิ่งดีสำหรับมนุษย์หรือวิญญาณของมนุษย์" ทว่าเขาเหยียดหยาม "ความรู้แจ้งซึ่งเป็นสิ่งสามัญสำหรับหนุ่มที่ฉลาดและพวกชอบล้อเลียนเก่า ๆ ที่เป็นไม้ใกล้ฝั่งแล้วซึ่งสร้างความภูมิใจให้กับตนเองด้วยการสืบหาความบกพร่องของศาสนาตามหลักวิทยาศาสตร์บางสิ่งบางอย่างที่คนที่ตาบอดที่สุดเห็นครึ่ง ๆ กลาง ๆ - ทว่ามิได้สำรวจลักษณะความคิดซึ่งคำพูดเหล่านี้กำเนิดขึ้นมาทั้งความหมายดั้งเดิมและหน้าที่ที่แท้จริงของมัน" ในท้ายที่สุดนี่คือปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ - กล่าวคือในทุกหนทุกแห่งมนุษย์มีศาสนา เราจะเข้าใจมนุษย์ได้อย่างไรหากเราไม่เข้าใจศาสนา "การศึกษาเช่นนี้จะนำพวกวิมัติวาทมาเผชิญหน้ากับความลึกลับและความน่าสงสารของมนุษย์ การศึกษาจะทำให้เขาเข้าใจว่าเหตุใดการไร้ศาสนาจึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งและในอีกแง่หนึ่งมีเหตุผลอย่างลึกซึ้ง"[18]

ซันตายานาคิดเช่นเดียวกับลูครีเชียสว่าความกลัวนั่นเองที่เป็นสิ่งแรกที่สร้างเทพเจ้า

ศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นการเสี่ยงอย่างสิ้นหวัง
ของมนุษย์ที่โชคชะตาตกต่ำอย่างที่สุดศรัทธาเป็นสิ่งที่ห่างไกลจาก
แหล่งของพลังโดยปกติซึ่งในภายหลังหากโชคชะตาของเขา

---

[18] **R. in Religion,** New York, 1913; p. 4

> ดีขึ้นเขาอาจฟื้นตัวได้อย่างช้า ๆ ... หากทุกสิ่งดำเนินไปด้วยดีเราควรจะถือว่าเป็นเพราะตัวเราเอง... สิ่งแรกที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะแยกและย้ำคือสิ่งที่มีเจตจำนงของตนเอง สิ่งที่ขัดขืนการเรียกร้องตามสาเหตุของเขา และดังนั้นความรู้สึกประการแรกที่เขาเผชิญกับความจริงคือความเป็นปรปักษ์ ซึ่งกลายมาเป็นความโหดร้ายต่อผู้อ่อนแอและความกลับกันความประจบประแจงต่อหน้าผู้มีอำนาจ... เป็นเรื่องน่าสังเวชที่ได้เห็นว่ามูลเหตุจูงใจที่ศาสนาแม้กระทั่งศาสนาสูงส่งที่สุดมอบให้กับเทพเจ้านั้นเป็นมูลเหตุที่ต่ำและศาสนาเหล่านี้ก็ชักจูงได้แต่คนที่ถูกบีบคั้นและขมขื่น การได้รับอาหารอันโอชะที่สุด การได้รับการรำลึกถึง ได้รับการสรรเสริญ การได้รับการเชื่อฟังอย่างงมงายและมีมารยาท สิ่งเหล่านี้เป็นคะแนนแสดงถึงเกียรติยศที่เทพเจ้าประทานอภิสิทธิและลงโทษในระดับที่รุนแรงที่สุด[19]

นอกจากความกลัว จินตนาการ มนุษย์ยังเป็นพวกที่เชื่อในวิญญาณอย่างแก้ไขไม่ได้และตีความทุกอย่างออกมาในลักษณะของเทพเจ้าซึ่งมีคุณสมบัติของมนุษย์ เขาจะทำให้ธรรมชาติมีชีวิตชีวาและสีสัน อีกทั้งยังบรรจุเทพเจ้าจำนวนมากมายเข้าไปด้วย "สายรุ้งก็คือร่องรอยบนฟากฟ้าที่เทพธิดาผู้งดงามแต่เลื่อนลอยเหลือทิ้งไว้" มิใช่ว่าผู้คนจะเชื่อในตำนานอันมหัศจรรย์นี้ตามตัวหนังสือก็หาไม่ ทว่าบทกวีจากปกรณัมเหล่านี้ต่างหากที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทนต่ออ้อยแก้วแห่งชีวิตได้ แนวโน้มของบทกวีแห่งปกรณัมในทุกวันนี้เสื่อมลง และวิทยาศาสตร์ได้ชักนำมนุษย์ไปสู่ปฏิกิริยาอันรุนแรง และหวาดระแวงต่อจินตนาการ ทว่าในกลุ่มมนุษย์บรรพกาลโดยเฉพาะในแถบตะวันออกใกล้ สิ่งเหล่านี้ยังมิได้ถูกยับยั้ง พระคัมภีร์เก่านั้นอุดมไปด้วยบทกวีและการเปรียบเทียบ ชาวยิวผู้ประพันธ์คัมภีร์นี้ขึ้นมามิได้ยึดตัวละครของตนตามตัวอักษร ทว่าเมื่อคนยุโรปซึ่งมีการศึกษามากกว่าและมีจินตนาการน้อยกว่ากลับไปยึดถือผิด ๆ ว่าบทกวีเหล่านี้เป็นศาสตร์ และเทววิทยาแบบตะวันตกของเราก็เกิดขึ้นมา ศาสนาคริสต์ในตอนแรกเป็นการผสมระหว่างเทววิทยาของกรีกและศีลธรรมของยิว นับเป็นการผสมกันที่ปราศจากเสถียรภาพ ด้วยองค์ประกอบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องพ่ายแพ้ในท้ายที่สุด ในคาทอลิกองค์ประกอบของกรีกและพวกนอกศาสนามีชัย ในโปรแตสแตนท์หลักศีลธรรมฮิบรูอันเคร่งครัดมีชัย ฝ่ายหนึ่งมียุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ อีกฝ่ายมียุคปฏิรูปศาสนา[20]

ชาวเยอรมัน – "คนป่าทางเหนือ" ดังที่ซันตายานาเรียก – ไม่เคยยอมรับศาสนาคริสต์แบบโรมันอย่างจริงจัง "จริยศาสตร์เกี่ยวกับความกล้าหาญและเกียรติยศที่ไม่ใช่แบบชาวคริสต์ ความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่ใช่แบบชาวคริสต์ ตำนานและความรู้สึกยังคงเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในหมู่ผู้

---

[19] **R. in S.**, p. 297; **R. in R.**, pp. 28, 34

[20] **S. and A.F.**, p. 6; **R. in C.S.**, p. 128 **R. in R.**, pp. 27f เหตุผลในศาสนาม หน้า 27

คนในยุคกลาง" โบสถ์โกธิคเป็นของคนป่าเถื่อนมิใช่ของโรมัน อารมณ์แบบนักรบของพวกติวตันมีอำนาจมากกว่าความสงบแบบชะวันออกและเปลี่ยนศาสนาคริสต์จากศาสนาแห่งความรักกันฉันพี่น้องมาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมแบบธุรกิจอันเข้มงวด จากศาสนาแห่งความยากจนมาเป็นศาสนาแห่งความมั่งคั่งและอำนาจ "ศาสนาใหม่ที่ลึกซึ้งป่าเถื่อนและเป็นกวีนิพนธ์นี้เองที่ซนชาติติวตันสอดแทรกเข้าไปในศาสนาคริสต์และเข้าไปแทนที่ลมหายใจสุดท้ายของโลกที่กำลังดับสูญสองโลก"[21]

ซันตายานาคิดว่าไม่มีสิ่งใดที่งดงามยิ่งไปกว่าศาสนาคริสต์หากจะไม่ถือตามตัวอักษร ทว่าพวกเยอรมันกลับยืนยันที่จะยึดถือตามตัวอักษร การสลายตัวของศาสนาคริสต์แบบยึดมั่นในเยอรมันที่เกิดขึ้นในภายหลังนั้นเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อถือโบราณเมื่อถือตามตัวอักษรจะเป็นสิ่งที่น่าขบขันหัว เช่น การลงโทษผู้บริสุทธิ์หรือการคำรงอยู่ของความชั่วในโลกที่สร้างโดยพระเจ้าผู้ทรงอำนาจสูงสุด และมีเมตตา หลักของการตีความโดยปัจเจกบุคคลได้นำไปสู่การเติบโตของนิกายแปลก ๆ มากมายในหมู่ผู้คนและความเชื่อแบบพหุเทวนิยมอย่างอ่อน ๆ ในหมู่ปัญญาชน - ลัทธิพหุเทวนิยมมิได้เป็นอะไรมากไปกว่า "ธรรมชาตินิยมที่บรรยายออกมาอย่างไพเราะ" เลสซิงและเกอเต คาร์ไลและอีเมอร์สันเป็นเครื่องหมายของความเปลี่ยนแปลงนี้ โดยสรุประบบศีลธรรมของพระเยซูได้ทำลายพระยาห์เวห์แบบทหาร ซึ่งพลัดเข้ามาอยู่ในศาสนาคริสต์ร่วมกับความรักสงบของศาสดาพยากรณ์และพระเยซูด้วยความบังเอิญอย่างซุกซนของประวัติศาสตร์[22]

โดยรากฐานและกรรมพันธ์ซันตายานาไม่สามารถที่จะเห็นใจโปรแตสแตนท์ที่ละทิ้งตำนานอันงดงามของอาณาจักรแม่ยกลาง และที่สำคัญที่สุดคือการละทิ้งพระแม่มารีซึ่งเขาเห็นแบบเดียวกับไฮน์ว่าเป็น "ดอกไม้ที่งดงามที่สุดแห่งกวีนิพนธ์" ดังที่คนเจ้าสำบัดสำนวนคนหนึ่งกล่าวไว้ว่าซันตายานาเชื่อว่าไม่มีพระเจ้าและพระแม่มารีคือมารดาของพระเจ้า เขาตกแต่งห้องของเขาด้วยรูปของแม่พระและนักบุญ[23] เขาชื่นชมกับความงามของคาทอลิกมากกว่าความจริงในศรัทธาอื่น ๆ ด้วยเหตุผลเดียวกับที่เขาชอบศิลปะมากกว่าบุตสาหกรรม

> มีขั้นตอนสองขั้นในการวิจารณ์ตำนาน... ขั้นแรก
> จะมองตำนานด้วยความโกรธเคืองว่าเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือ
> ธรรมชาติ ขั้นที่สองจะมองตำนานด้วยรอยยิ้มว่าเป็นบทกวี...
> ศาสนาคือประสบการณ์ของมนุษย์ที่ตีความโดยจินตนาการของ
> มนุษย์... ความคิดที่ว่าศาสนาบรรจุไว้แต่คำพรรณนาความจริง
> และชีวิต ตามตัวอักษรมิใช่ตามสัญลักษณ์นั้นเป็นความคิดที่เหลือเชื่อ
> ผู้ใดยึดความคิดนี้ยังมิได้ก้าวเข้ามาในแวดวงการไตร่ตรอง
> อย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้นซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก - เรื่องของ

---

[21] **R. in R.**, p. 103, 125

[22] **R. in R.**, pp. 137, 130, 170

[23] Margaret Munsterberg in *The Canadian Magazine*, Jan. 1924, p. 74

> ศาสนาไม่ควรจะเป็นเรื่องของการโต้แย้ง... เราควรจะยกย่องความเคร่งครัดในศาสนาและเข้าใจถึงบทกวีที่แฝงอยู่ในนิทานเหล่านี้[24]

บุคคลผู้มีวัฒนาจึงควรปล่อยตำนานเหล่านี้ซึ่งให้ความอบอุ่นและเป็นแรงบันดาลใจกับมนุษย์ไว้ และบางทีอาจจะริษยาความหวังของคนเหล่านี้บ้าง ทว่าเขาจะไม่มีศรัทธาในชีวิตหลังความตาย "ข้อเท็จจริงที่ได้เกิดมาก็เป็นลางร้ายเพียงพอสำหรับอมตภาพ"[25] อมตภาพเพียงประการเดียวที่จะทำให้เขาสนใจได้คืออมตภาพแบบที่สปิโนซาพรรณนาไว้

ซันตายานากล่าวว่า "ผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ในอุดมคติและแสดงอุดมคตินั้น ออกในสังคมและในศิลปะจึงเป็นผู้ที่พบอมตภาพเป็นทวีคูณ ความเป็นนิรันดรได้กลืนเขาไว้ในขณะที่เขายังมีชีวิตและเมื่อเขาตายอิทธิพลของเขาจะชักจูงผู้อื่นมาสู่ความหมกมุ่นนั้น ทำให้คนเหล่านั้นสามารถสร้างความหวังอย่างสมเหตุสมผลที่จะกู้การกลับมาเกิด และความยุ่งยากในตัวให้พ้นจากหายนะโดยการที่อุดมคติเข้ารวมกับสิ่งดีที่สุดในตัวเขา เขาสามารถจะกล่าวโดยปราศจากเล่ห์หรือความปรารถนาที่จะหลอกตนเองว่าเขาจะไม่ดับสูญโดยสิ้นเชิง ด้วยเขายังมีความคิดที่ดีกว่าคนสามัญว่าองค์ประกอบของสัตของเขาคืออะไร จากการเป็นผู้เฝ้าดูและผู้สารภาพถึงความตายของเขาเองและการเปลี่ยนรูปอันเป็นสากล เขาจะถือตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งที่เป็นโลกุตระในวิญญาณทั้งหลาย และจะเข้าใจสรรพสิ่งอย่างถ่องแท้ และจากการมองตนเองเช่นนั้นเขาอาจจะรู้สึกและรู้อย่างถ่องแท้ว่า เขานั้นเป็นนิรันดรภาพ"[26]

5. เหตุผลในสังคม

ปัญหาใหญ่ของปรัชญาคือ การหาวิธีที่จะชักจูงมนุษย์ให้หันมาหาคุณธรรมโดยมิต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากความหวังและความกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยทางทฤษฎีปรัชญาได้แก้ปัญหานี้ถึงสองครั้งแล้วทั้งในงานของโสกราติสและสปิโนซา ปรัชญาได้มอบระบบที่มีประสิทธิภาพอันสมบูรณ์ของจริยศาสตร์ธรรมชาติหรือจริยศาสตร์แห่งเหตุผลให้กับโลกแล้ว หากมนุษย์จะถูกหล่อหลอมให้เข้ากับปรัชญาแบบใดแบบหนึ่งทุกสิ่งคงจะดีขึ้น ทว่า "ศีลธรรมแห่งเหตุผลที่แท้จริงหรือกฎเกณฑ์ของสังคมไม่เคยมีตัวตนอยู่ในโลกและหาได้ยาก" ศีลธรรมยังคงเป็นความฟุ้งเฟ้อของนักปรัชญา "นักปรัชญามีที่พักอาศัยอยู่ในตัวของเขาเอง ซึ่งข้าพเจ้าสงสัยว่าความสำราญที่เล่าลือกันว่ามีในชีวิตหลังความตายนั้น... จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกวี เขาหาความสุขจากความจริงและความพร้อมที่จะสนุกหรือละจากเหตุการณ์นั้น" (แม้ว่าเราจะสังเกตเห็นความมีอายุยืนนานอย่างทนทานในตัวเขา) "สำหรับเราทั้งหลายเส้นทางของการพัฒนาศีลธรรม จะต้องอยู่ในอนาคตและในอดีต ในความเติบโตของอารมณ์ทาง

---

[24] **The Sense of Beauty,** New York, 1896, p. 189; **R. and R.F.**, p. 247; **Winds,** p. 46. **R. in R.,** pp. 98, 97

[25] **R. in R.,** p. 240

[26] อ้างแล้ว, หน้า 273

สังคมซึ่งเบ่งบานในบรรยากาศของความโอบอ้อมอารีแห่งความรักและบ้าน"[27]

เป็นความจริงดังที่โซเปนเฮาเออร์ได้โต้แย้งไว้ว่า ความรักเป็นสิ่งที่เผ่าพันธุ์หลอกลวงปัจเจก-บุคคล เก้าในสิบส่วนของสาเหตุแห่งความรักอยู่ในตัวคู่รัก อีกเศษหนึ่งส่วนสิบอาจจะอยู่ในวัตถุ" และความรักหลอมวิญญาณให้เป็นกระแสที่ปราศจากทิศทางและไร้ความรู้สึก" กระนั้นก็ตามความรักก็มีสิ่งชดเชย และในการเสียสละอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เขาก็ได้พบความสมหวังที่เป็นสุขที่สุด "กล่าวกันว่าลาปลาซได้พูดไว้เมื่อใกล้สิ้นชีวิตว่าวิทยาศาสตร์เป็นเพียงเรื่องเล่น ๆ และไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นจริงเว้นแต่ ความรัก" เหนือสิ่งอื่นใดความรักตามอารมณ์แม้จะเป็นความหลงละเมอของกวีมักจะยุติลงที่ความสัมพันธ์ -ระหว่างบิดามารดากับบุตร- อันน่าพอใจสำหรับสัญชาตญาณมากกว่าความปลอดภัยของพรหมจรรย์ เด็ก ๆ เป็นอมตภาพของเรา และ "เราเต็มใจที่จะยอมให้ต้นฉบับของชีวิตซึ่งมีรอยเปื้อนของเราถูกไฟเผาเมื่อเราพบว่าต้นฉบับอันเป็นอมตะนั้นครึ่งหนึ่งเต็มไปด้วยสำเนา ที่งดงามกว่า"[28]

ครอบครัวคือถนนไปสู่ความต่อเนื่องของมนุษย์ และดังนั้นจึงยังคงเป็นสถาบันรากฐานในหมู่มนุษย์ มันสามารถจะรักษาเผ่าพันธุ์มนุษย์ให้อยู่ต่อไปแม้ว่าสถาบันอื่นประสบความล้มเหลว ทว่ามันสามารถจะนำอารยธรรมได้แค่ระดับง่าย ๆ การพัฒนาในขั้นต่อไปต้องอาศัยระบบที่ใหญ่กว่าและซับซ้อนกว่าซึ่งครอบครัวจะมิใช่หน่วยผลิตอีกต่อไป อีกทั้งยังสูญเสียอำนาจในการควบคุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกและพบว่ารัฐใช้อำนาจและพลังของมันได้ดีกว่า รัฐอาจจะเป็นสัตว์ประหลาดดังที่นิทซ์ชีเรียก คือเป็นสัตว์ประหลาดที่มีขนาดใหญ่เกินจำเป็น ทว่าการเผด็จการแบบรวมอำนาจมาอยู่ที่ศูนย์กลางนี้ก็มีข้อดีในแง่ที่ช่วยกำจัดการเผด็จการเล็กๆ น้อยๆ จำนวนมากมายซึ่งเคยรบกวนและจำกัดชีวิตแต่เดิมให้หมดไป โจรสลัดผู้เป็นนายใหญ่หนึ่งคนที่รับบรรณาการอย่างสงบย่อมดีกว่าโจรสลัดร้อยคน ที่เรียกเก็บส่วยโดยปราศจากการเตือนหรือการจำกัด[29]

เนื่องจากเหตุนี้ความรักชาติของพลเมืองในส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขารู้ว่าราคาที่เขาจ่ายให้กับรัฐบาลนั้นถูกกว่าราคาของความวุ่นวาย ซันตายานาสงสัยว่าความรักชาตินั้นจะเป็นอันตรายมากกว่าจะเป็นสิ่งที่ดี ด้วยว่ามันมีแนวโน้มที่จะติดคำประณามให้กับผู้ซึ่งสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงว่าขาดความจงรักภักดี "การรักประเทศของตนนั้นหากไม่งมงายและเฉื่อยชา ความรักนั้นย่อมต้องเกี่ยวข้องกับการแยกแยะได้ถึงสภาพที่แท้จริงของประเทศและอุดมคติที่แฝงอยู่ในนั้น และการแยกแยะนี้ในทางกลับกันก็เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงและมีความพยายาม" ในอีกด้านหนึ่งความรักเผ่าพันธุ์นั้นเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ "เห็นได้ชัดว่าบางเชื้อชาติเหนือกว่าเชื้อชาติอื่นการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะของการดำรงชีวิตทำให้วิญญาณแห่งเชื้อชาติมีชัยชนะ มีโอกาสและความมั่นคงพอสมควร" ด้วยเหตุนี้การแต่งงานระหว่างเชื้อชาติจึงเป็นอันตราย เว้นแต่ว่าเชื้อชาตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าเท่าเทียมกันและมั่นคงพอกัน "ชาวยิว ชาวกรีก ชาวโรมันและชาวอังกฤษ ไม่เคยยิ่งใหญ่เท่ากับเมื่อต้องเผชิญ

---

[27] **R. in S.**, p. 239; **S. and R.F.**, p. 54

[28] **R. in Society**, New York, 1915, pp. 22, 6, 195 41; **R. in C.S.**, p. 57; **R. in S.**, p. 258

[29] **R. in Society**; pp. 45, 77, 79

กับชาติอื่น เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่นและในขณะเดียวกันก็รับวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ มาด้วย ทว่าความยิ่งใหญ่นี้ประสบความล้มเหลวในทันทีการติดต่อนี้นำไปสู่การผสมกัน"[30]

ความชั่วร้ายที่สำคัญของรัฐคือแนวโน้มของมันที่จะเป็นเครื่องจักรของสงคราม กำปั้นแห่งความเป็นศัตรูจะฉวัดเฉวียนอยู่ตรงหน้าของสิ่งที่เชื่อว่าเป็นโลกที่ด้อยกว่าซันตายานาคิดว่าไม่เคยมีชาติใดที่ชนะสงคราม

> ในที่ ๆ พรรคการเมืองและรัฐบาลชั่วร้ายดังที่เป็นอยู่ในยุคและประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ ยกเว้นการทำลายล้างระดับท้องถิ่นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นชัยชนะของกองทัพแห่งชาติหรือชัยชนะของกองทัพศัตรูในสงครามก็ตามหาได้ก่อให้เกิดความแตกต่างอันใดกับชุมชนไม่... ในเหตุการณ์ใดก็ตามประชาชนสามัญในประเทศเหล่านั้นก็ยังคงต้องเสียภาษีจำนวนมากและต้องทนกับความรำคาญและการถูกทอดทิ้งอย่างมากในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว อย่างไรก็ตาม... ประชาชนผู้ถูกกดขี่นี้ก็ยังเต็มไปด้วยความรักชาติอย่างรุนแรงเช่นเดียวกับประชาชนที่เหลือ และจะประณามผู้ใดก็ตามที่ชี้ให้เห็นถึงความวิปลาสของความจงรักภักดีต่อรัฐบาลซึ่งมิได้เป็นตัวแทนของผลประโยชน์มหาชนนี้ว่าเป็นผู้ที่ไม่รับรู้หน้าที่และเกียรติยศ[31]

นี่เป็นภาษาที่รุนแรงสำหรับนักปรัชญา แต่ขอให้เรารักษาคำพูดของเขาไว้โดยไม่ตัดทอน เขาคิดว่าบ่อยครั้งที่เดียวที่ชัยชนะและการกลืนโดยรัฐที่ใหญ่กว่านั้น เป็นการก้าวไปสู่การรวมกันและสันติภาพของมนุษยชาติอีกก้าวหน้า คงจะเป็นคุณประโยชน์ต่อโลกทั้งมวลหากโลกทั้งโลกถูกปกครองโดยอำนาจที่ยิ่งใหญ่ หรือกลุ่มของอำนาจดังเช่นที่โลกทั้งโลกเคยถูกโรมปกครองครั้งแรกด้วยดาบและต่อมาด้วยคำพูด

> ระเบียบสากลซึ่งเคยฝันกันไว้ในครั้งหนึ่งและเกือบจะตั้งขึ้นมาในนามอาณาจักรแห่งสันติภาพอันถาวรแผ่ซ่านไปด้วยศิลปะแห่งเหตุผล และการบูชาความคิดอันมีเหตุผลกลับไม่ได้รับการเอ่ยถึงอีกต่อไป... ยุคอันมืดมิดเหล่านั้นซึ่งวิธีการทางการเมืองของเราก่อกำเนิดขึ้นมา มีทฤษฎีทางการเมืองซึ่งเราควรจะศึกษาทั้งนี้เพราะทฤษฎีอาณาจักรสากลและศาสนจักรเหล่านี้เป็นเสียงสะท้อนของยุคแห่งเหตุผล แต่ก่อนเมื่อคนจำนวนน้อยที่มีสำนึกถึงการ

---

[30] อ้างแล้ว, หน้า 164-167

[31] อ้างแล้ว, หน้า 171

> ปกครองโลกได้มองหาทางที่จะสำรวจโลกในลักษณะรวม ๆ และ
> ปกครองมันอย่างยุติธรรม[32]

บางที การพัฒนากีฬาระหว่างประเทศอาจจะเป็นทางออกสำหรับความรู้สึกชิงดีชิงเด่นกันในกลุ่ม และทำหน้าที่ในบางระดับเป็น "ศีลธรรมที่มีค่าเทียบเท่ากับสงคราม" และบางทีการลงทุนทางการเงินข้ามประเทศอาจจะมีชัยเหนือแนวโน้มของการค้าที่จะกระหน่ำตลาดของโลกซันตายานาไม่สู้จะหลงไหลกับอุตสาหกรรมดังเช่นสเปนเซอร์เขารู้จักลักษณะที่รุนแรงพอๆ กับลักษณะที่เป็นสันติของมัน และทั้งหมดก็คือเขารู้สึกเป็นกันเองกับบรรยากาศของผู้ดีสมัยเก่ามากกว่าเสียงเครื่องจักรในนครหลวงสมัยใหม่ เราผลิตมากเกินไปและถูกท่วมทับด้วยสิ่งที่เราสร้าง "วัตถุอยู่บนอานและขี่บังคับมนุษยชาติ" ดังที่อีเมอร์สันกล่าวไว้ "ในโลกที่เต็มไปด้วยนักปรัชญาการทำงานที่ใช้กำลังวันละหนึ่งถึงสองชั่วโมงก็เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการทางวัตถุแล้ว - เป็นคุณลักษณะที่น่าชื่นชม" ประเทศอังกฤษนั้นฉลาดกว่าสหรัฐอเมริกาด้วยแม้ว่าอังกฤษจะถูกครอบงำด้วยความคลั่งในการผลิตเหมือนกัน แต่อย่างน้อยที่สุดอังกฤษก็ยังทำให้พลเรือนส่วนหนึ่งตระหนักถึงคุณค่าและศิลปะของเวลาว่าง[33]

เขาคิดว่าวัฒนธรรมเช่นนั้นดังที่โลกได้รู้จักเป็นผลมาจากระบบชนชั้นสูง

> อารยธรรมนั้นประกอบด้วยการแพร่และการทำให้นิสัยที่เกิดจากแหล่งอภิสิทธิเจือจางลง อารยธรรมมิได้เกิดจากพลเมืองหากแต่เกิดท่ามกลางพลเมืองด้วยการเปลี่ยนแปลงจากพวกเขาและภายหลังจะมาบังคับใช้กับพวกเขาโดยคนที่เหนือกว่า ... รัฐที่ประกอบด้วยคนงานและชาวชนบทเช่นนี้ตามลำพังดังเช่นที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นประเทศใหม่ ๆ จำนวนมากนั้นเป็นรัฐที่ป่าเถื่อนโดยแท้ จารีตแบบเสรีนิยมจะสูญหายไปจากระบบนี้ตลอดจนสารัตถะแห่งเหตุผลและประวัติศาสตร์ของความรักชาติก็จะสูญหายไป เป็นการแน่นอนว่าอารมณ์ของมันจะยังคงอยู่ ทั้งนี้เพราะประชาชนยังคงมีใจคอกว้างขวาง เขายังคงมีแรงกระตุ้นทุกประการอยู่ หากแต่เขาไม่สามารถรวบรวมประสบการณ์ได้ ทั้งนี้เพราะในการรวบรวมประสบการณ์นั้นเขาจะต้องมีเครื่องมือระดับสูงที่ประกอบกับขึ้นเป็นสังคมของชนชั้นสูง[34]

---

[32] *อ้างแล้ว, หน้า 81; R. in S., หน้า 255 , อ้างถึงยุคของแอนโทนี โดยไม่มีข้อสงสัยและยอมรับการตัดสินของ* กิบบอนและเรนานอย่างแน่ชัดว่า นี่คือยุคที่ดีที่สุดในด้านประวัติศาสตร์ของรัฐบาล

[33] **R. in Society**, pp. 87, 66, 69

[34] อ้างแล้ว, หน้า 125, 124, **R. in Science** หน้า 255

เขาไม่ชอบอุดมคติของความเสมอภาคและสนับสนุนเพลโตว่า ความเสมอภาคของคนที่ไม่เท่าเทียมกันก็คือความไม่เสมอภาค กระนั้นก็ตามเขาก็หาได้ขายตัวให้กับระบบอภิชนาธิปไตยไม่ เขาตระหนักว่าประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์ระบบนี้และพบว่าคุณค่านั้นสมดุลกับข้อบกพร่องของมัน ระบบนี้ยังได้ปิดกั้นอาชีพจากพวกมีพรสวรรค์ที่ปราศจากเชื้อสาย มันปิดกั้นความเติบโตในลักษณะคับแคบของความเหนือกว่าและคุณค่าของชนชั้นสูงซึ่งจะพัฒนาและถูกใช้ในทางทฤษฎี สิ่งนี้เกิดขึ้นมาเพื่อวัฒนธรรมและเพื่อเผด็จการด้วย เสรีภาพของคนจำนวนน้อยได้มาจากการเป็นทาสของคนจำนวนล้านหลักข้อแรกของการเมืองควรจะเป็นว่า สังคมจะถูกตัดสินด้วยเกณฑ์ของการส่งเสริมชีวิตและความสามารถของปัจเจกบุคคลที่เป็นองค์ประกอบของมัน "ทว่าสำหรับความเป็นเลิศของชีวิตแบบเดียวนั้นไม่มีชาติใดสมควรจะได้รับการระลึกถึงมากไปกว่าทรายในทะเล[35] จากทัศนะเช่นนี้ประชาธิปไตยจึงเป็นการพัฒนาระบบอภิชนาธิปไตย ทว่าประชาธิปไตยก็มีข้อบกพร่องเช่นกันมิใช่เพียงเพราะว่ามันฉ้อฉลและไร้ประสิทธิภาพเท่านั้น หากร้ายไปกว่านั้นคือลักษณะเฉพาะของความเป็นเผด็จการนั้นคือการนับถือความเป็นแบบเดียวกันอย่างไร้เหตุผล "ไม่มีเผด็จการอันใดที่น่ารังเกียจยิ่งไปกว่าทรราชย์ที่ต่ำช้าและไม่แสดงตัว มันแผ่ซ่านไปทั่วและขัดขวางทุกสิ่ง มันทำลายความแปลกใหม่และอัจฉริยะที่เพิ่งเกิดขึ้นมาด้วยความโฉดเขลาที่ตุ้ร้ายและทรงอำนาจในทุกหนทุกแห่ง"[36]

สิ่งที่ซันตายานาเหยียดหยามที่สุดคือ ความวุ่นวายและความรีบเร่งอย่างหยาบ ๆ ของชีวิตสมัยใหม่ เขาพิศวงว่าชีวิตของคนในระบบอภิชนาธิปไตยแบบเก่าที่ความดีมิใช่เสรีภาพ หากแต่เป็นความรอบรู้และความพอใจกับข้อบังคับตามธรรมชาติของตนนั้น น่าจะทำให้คนมีความสุขมากกว่าจารีตแบบกรีกและโรมันตระหนักว่ามีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะมีชัยชนะ ทว่าในบัดนี้เมื่อประชาธิป-ไตย ได้ให้อิสระภาพกับทุกคน ให้ระบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาเป็นคู่ปรับของระบบอุตสาหกรรมแบบเศรษฐกิจเสรี จิตใจของทุกคนถูกจิกทึ้งด้วยการไต่เต้าและไม่มีผู้ใดรู้จักพอ สงครามชนชั้นที่ต่อต้านกันโดยปราศจากการยับยั้งและ "ผู้ใดที่ได้ชัยชนะในการต่อสู้ครั้งนี้ (ซึ่งเสรีนิยมได้เปิดทางไว้) จะทำให้เสรีนิยมยุติลง"[37] นี่คือชะตากรรมของการปฏิวัติที่ถือว่าจะต้องรื้อฟื้นระบบทรราชย์ซึ่งมันได้ทำลายไปกลับคืนมาเพื่อการอยู่รอด

> การปฏิวัติเป็นสิ่งกำกวม ความสำเร็จของมันมักจะเป็นสัดส่วนกับอำนาจในการปรับตัวและการรับสิ่งที่มันต่อต้านไว้ในตัวของมัน การปฏิรูปนับพันที่เกิดขึ้นก็ยังทอดทิ้งโลกให้ฉ้อฉลเฉกเช่นที่เคยเป็นมา ทั้งนี้เพราะการปฏิรูปที่ประสบความสำเร็จในแต่ละครั้งได้สร้างสถาบันใหม่และสถาบันนี้ก็ให้กำเนิดแก่ความผิดที่เหมาะสมชนิดใหม่[38]

---

[35] **R. in Society,** p. 52

[36] อ้างแล้ว, หน้า 217, **Sense of Beauty,** หน้า 110

[37] Herbert W. Smith in **American Review,** March, 1923; p. 195

[38] **Rin R.** หน้า 83 หว่าเปรียบเทียบ **R. in Science,** หน้า 233

ดังนั้นสังคมแบบใดเล่าที่เราควรจะแสวงหา บางทีอาจจะไม่ใช่แบบใดเลยด้วยไม่มีข้อแตกต่างมากมายนักในสังคมเหล่านี้ แต่ถ้าต้องเลือกแบบใดโดยเฉพาะก็ขอเลือกเกียรติยาธิปไตย(Timocracy) ระบบนี้จะเป็นระบบของรัฐบาลโดยคนที่มีคุณสมบัติและเกียรติยศ ซึ่งจะเป็นระบบอภิชนาธิปไตย แต่มิใช่โดยการสืบเชื้อสาย เส้นทางไปสู่ตำแหน่งสูงสุดในรัฐจะเปิดกว้างให้กับชายหญิงทุกคนที่มีความสามารถ ทว่าถนนนั้นจะปิดตายสำหรับคนที่ไร้ความสามารถไม่ว่าเขาเหล่านี้จะได้รับคะแนนเสียงท่วมท้นเพียงใดก็ตาม "ความเสมอภาคที่มีอยู่เพียงประการเดียวคือความเสมอภาคของโอกาส"[39] ภายใต้รัฐบาลเช่นนั้นการฉ้อฉลจะมีน้อยที่สุดและวิทยาศาสตร์และศิลปะจะเฟื่องฟูโดยการสนับสนุนซึ่งปราศจากการกีดกัน การสังเคราะห์ประชาธิปไตยและอภิชนาธิปไตยเข้าด้วยกันนี้เองที่โลกโหยหาท่ามกลางความวุ่นวายทางการเมืองในทุกวันนี้ คนดีที่สุดเท่านั้นที่สมควรจะปกครอง แต่ทุกคนจะต้องมีโอกาสเท่าเทียมกันในการให้ตนเองมีคุณค่าเพียงพอจะถูกจัดเข้าเป็นผู้ซึ่งดีที่สุด แน่นอนว่านี่คือการกลับไปสู่แบบของเพลโตอีกครั้งนั่นเอง ราชาปราชญ์แห่ง**อุดมรัฐ** ปรากฏอยู่ตรงขอบฟ้าของปรัชญาการเมืองที่มองการณ์ไกลอย่างช่วยไม่ได้ ยิ่งเราคิดถึงปัญหาเหล่านี้นานเท่าใดเราก็ยิ่งต้องหันกลับไปหาเพลโตด้วยความมั่นใจมากยิ่งขึ้น เราไม่ต้องการปรัชญาใหม่ เราต้องการเพียงความกล้าหาญที่จะดำเนินชีวิตตามสิ่งที่เก่าที่สุดและดีที่สุดเท่านั้น

6. ข้อสังเกต

ในหน้าหนังสือเหล่านี้มีบางสิ่งในลักษณะของความเศร้าของคนซึ่งถูกพรากจากทุกสิ่งที่ตนรักและคุ้นเคย คนซึ่งปราศจากราก ผู้ดีชาวสเปนซึ่งถูกเนรเทศมาเป็นชนชั้นกลางของอเมริกาความเศร้าที่แฝงอยู่นี้จะระเบิดออกมาในบางครั้ง เขากล่าวว่า "ชีวิตมีคุณค่าควรแก่การดำรงอยู่ เป็นสมมติฐานที่จำเป็นที่สุดและหากไม่สมมติเช่นนี้ ข้อสรุปที่เป็นไปไม่ได้ก็จะเกิดขึ้น"[40] ในหนังสือเล่มแรกของ "ชีวิตแห่งเหตุผล" เขาพูดถึงเค้าโครงและความหมายของชีวิตมนุษย์ตลอดจนประวัติศาสตร์ว่าเป็นเนื้อหาของปรัชญา ในเล่มสุดท้ายเขาไม่แน่ใจว่าจะมีความหมายหรือเค้าโครงจริง ๆ[41] เขาได้พรรณนาถึงโศกนาฏกรรมของตนเองโดยไม่รู้ตัว "มีโศกนาฏกรรมในความสมบูรณ์แบบทั้งนี้เพราะจักรวาลที่ความสมบูรณ์แบบกำเนิดขึ้นมานั้นหาได้สมบูรณ์แบบไม่"[42] เช่นเดียวกับเซลลี ซันตายานาไม่เคยรู้สึกคุ้นเคยกับโลกปานกลางนี้เลย ความรู้สึกทางสุนทรียะอันแจ่มชัดของเขานั้นนำความทุกข์จากความน่าเกลียดของสิ่งต่าง ๆ มาสู่เขามากกว่าความเบิกบาน จากความน่ารักที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปของโลก บางครั้งเขาก็ขมขื่นและช่างเสียดสี เขาไม่เคยได้ยินเสียงหัวเราะเต็มที่ซึ่งช่วยชำระล้างจิตใจของพวกนอกศาสนาหรือความเมตตาและให้อภัยมนุษยชาติของเรนาน หรือ อนา โตล ฟรองซ์

---

[39] **R. in Society**, p. 123 f.

[40] **R. in C.S.**, p. 252

[41] อ้างแล้ว , หน้า 9

[42] **R. in Science**, p. 237

เขาอยู่อย่างเหินห่างและเหนือกว่า ดังนั้นจึงอยู่ตามลำพัง เขาตั้งคำถามขึ้นว่า "ส่วนใดของความรอบรู้เล่า และตอบว่าเราฝันด้วยการลืมตาอยู่ข้างหนึ่งซึ่งทำให้เราเหินห่างจากโลกโดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อมัน ซึ่งทำให้เราต้อนรับความงามเป็นครั้งคราวและเวทนาความทุกข์ทรมานที่ผ่านเข้ามา โดยไม่ลืมแม้แต่ขณะเดียวว่ามันเข้ามาเพียงชั่วคราว"[43]

แต่บางทีการรำลึกถึงความตายโดยสม่ำเสมอนี้ อาจจะเป็นสัญญาณของความปิติของชีวิต บุคคลควรระลึกถึงชีวิตมากกว่าความตาย บุคคลควรอ้าแขนรับสิ่งที่มีตัวตนและปัจจุบันเท่า ๆ กับความหวังอันห่างไกลและสมบูรณ์แบบ "เป้าหมายของการคิดไตร่ตรองมิใช่สิ่งอื่นใดนอกจากการดำรงชีวิตให้เต็มที่ที่สุด เฉกเช่นกับที่เราอยู่ในอมตภาพตลอดจนซึมซับและกลมกลืนไปกับความจริง"[44] ทว่านี่ก็เป็นการยึดถือปรัชญาจริงจังเกินกว่าที่ปรัชญาสมควรจะได้รับ และปรัชญาที่ดึงเราจากชีวิตก็เป็นปรัชญาที่ผิดทาง พอ ๆ กับความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์อย่างไร้เหตุผลซึ่งทำให้ตาของเราหลงไหลไปกับภาพของโลกอื่นจนเราสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตไป ซันตายานากล่าวว่า "ความรอบรู้มาจากความเข้าใจอันถูกต้อง"[45] ทว่านั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของความรอบรู้เฉกเช่นที่ความสงสัยเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญา มันมิได้เป็นจุดจบและความสำเร็จในขณะเดียวกัน จุดหมายปลายทางคือความสุขและปรัชญาเป็นเพียงวิถีทาง หากเราถือมันเป็นจุดหมายปลายทางเราจะเป็นดังพวกรหัสยลัทธิชาวฮินดูที่เป้าหมายของชีวิตคือการตั้งสมาธิที่สะดือของตนเอง

บางทีความคิดของซันตายานาเกี่ยวกับจักรวาลว่าเป็นเพียงสสารนิยมแบบจักรกล อาจจะเกี่ยวข้องกับการหลบเข้ามาในตัวเองอย่างโศกเศร้าของเขาก็ได้ เมื่อเขานำชีวิตออกจากโลกเขาก็แสวงหาชีวิตจากอกของตนเอง เขาประท้วงว่ามิใช่เช่นนั้น และแม้ว่าเราจะไม่เชื่อเขาการประท้วงอย่างรุนแรงของเขามีชัยชนะเหนือเราโดยอาศัยความงามของมัน

> ทฤษฎีมิใช่สิ่งที่ปราศจากความรู้สึก หากดนตรีเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยความรู้สึกอันรุนแรงได้ด้วยการสร้างรูปแบบให้กับความรู้สึกชนิดเดียว ทัศนะนั้นจะมิเต็มไปด้วยความงามและความน่ากลัวมากมายที่จะนำระเบียบและวิธีการมาสู่ทุกสิ่งที่เรารู้จัก... หากท่านมีวิสัยที่จะเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิพิเศษหรือหวังจะดำเนินการผจญภัยอันตื่นเต้นในชีวิตที่สอง สสารนิยมจะทำลายความหวังของท่านอย่างไม่ปรานี และท่านอาจใช้เวลาคิดหนึ่งถึงสองปีว่าท่านไม่เหลือสิ่งใดในชีวิตที่จะอยู่ต่อไป ทว่านักสสารนิยมที่แท้จริงคือคนที่มีศรัทธาตั้งแต่เกิด มิใช่ถลาเข้าไปรับพิธีศีลจุ่มโดยไม่รู้ตัวนั้นจะเป็นเช่นเดียวกับนักปราชญ์ช่างหัวเราะ ดีโมครีตุสผู้เป็นเลิศ ความ

---

[43] Herbert W. Smith in **American Review**, March, 1925; p. 191

[44] **R. in C.S.**, p. 28

[45] อ้างแล้ว, หน้า 202

> ชื่นชมในจักรกลนิยมของเขาซึ่งสามารถกลายเป็นรูปร่างที่งดงาม อย่างมหัศจรรย์หลาย ๆ แบบได้ และสามารถก่อให้เกิดความรู้สึก อันรุนแรงอย่างน่าตื่นเต้นต่าง ๆ คงจะเป็นคุณสมบัติทำนองเดียวกับ ที่ผู้ไปเยี่ยมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติรู้สึก เมื่อมองผีเสื้อจำนวน หนึ่งในกล่องของมัน นกฟลามิงโกและหอยกุ้งปู ช้างตึกดำบรรพ์และ ลิงกอริลลา เป็นการแน่นอนว่าย่อมมีความเจ็บปวดแฝงอยู่ในชีวิต ที่คาดคะเนไม่ได้นั้น แต่ในไม่ช้าความรู้สึกเช่นนั้นก็จะผ่านพ้นไป และการแสดงในระหว่างนั้นก็ช่างหรูหราอะไรเช่นนั้น ความเกี่ยว เนื่องของจักรวาลก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างไม่รู้จบ และอารมณ์อัน รุนแรงเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่โฉดเขลาและหลีกเลี่ยง ไม่ได้อะไรเช่นนั้น[46]

แต่บางทีผีเสื้อเหล่านั้นหากมันพูดได้คงจะเตือนเราว่าพิพิธภัณฑ์นั้น (ทำนองเดียวกับปรัชญาสสารนิยม) เป็นเพียงที่แสดงสิ่งไร้ชีวิต ความจริงของโลกมักจะหลบเลี่ยงไปจากการรักษาอันน่าเศร้านี้เสมอ และจะไปอยู่ในความเจ็บปวดของความรู้สึกอันรุนแรง และในกระแสของชีวิตที่แปรเปลี่ยนและไม่เคยเหือดแห้งอีกครั้ง

> "ซันตายานา" นั้น เพื่อนที่ช่างสังเกตคนหนึ่งกล่าวว่า โดยธรรมเป็นคนชอบความสันโดษ... ข้าพเจ้าจำได้ว่าเคยเอน ตัวพิงราวของเรือเดินสมุทรซึ่งทอดสมออยู่ที่เซาท์แธมป์ตันและ มองดูผู้โดยสารจากเรืออังกฤษลำเล็กรวมกลุ่มกันที่ประตูสำหรับ ขึ้นลงเรือเพื่อไปขึ้นเรือลำใหญ่ เขายืนห่างออกมาตรงกราบเรือ ด้วยความสงบและขบขันโดยไม่เอาตัวเข้าไปยุ่งด้วย สังเกต ความรีบเร่งและการดิ้นรนของเพื่อนผู้โดยสาร ตราบจนกระทั่ง ดาดฟ้าเรือปราศจากผู้คนแล้วจึงตามลงมา เสียงเสียงหนึ่งข้าง ตัวข้าพเจ้ากล่าวว่า "จะเป็นใครเสียอีกเล่าถ้าไม่ใช่ซันตายานา" และเราทั้งหมดก็รู้สึกพอใจที่ได้ค้นพบลักษณะที่ตรงกับตัวเขา[47]

ในที่สุดเราก็จะต้องพูดเช่นนั้นเหมือนกันกับปรัชญาของเขา ซึ่งเป็นการแสดงออกส่วนตัวที่ซื่อสัตย์และกล้าหาญ นี่คือวิญญาณที่เจริญวัยเต็มที่และลึกซึ้งแม้จะโศกเศร้าก็ตามที ซึ่งได้จารึกตัวของมันเองอย่างสงบในบทร้อยแก้วอันงดงามและสูงส่ง และแม้ว่าเราอาจจะไม่ชอบเสียงรองลงไปเสียงแผ่ว ๆ อันอ่อนหวานของความหวนหาโลกที่สาปสูญไปแล้วก็ตาม เรายังเห็นการบรรยายอันสมบูรณ์ของยุคที่เพิ่งเริ่มต้นและกำลังตายจากไป ซึ่งเป็นยุคที่มนุษย์ไม่สามารถรอบรู้และเป็นอิสระได้

---

[46] **R. in Science,** p. 89-90

[47] Margaret Munsterberg in The American Mercury, Jan., 1924, p. 69

ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ละทิ้งความคิดแบบเก่าและยังไม่สามารถหาความคิดแบบใหม่ที่จะล่อเขาให้เข้าใกล้ความสมบูรณ์แบบได้

II. วิลเลียม เจมส์

1. ส่วนตัว

ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเตือนผู้อ่านว่าปรัชญาซึ่งเราเพิ่งสรุปลงไปนั้นเป็นปรัชญายุโรปในทุกด้านยกเว้นแต่สถานที่ที่ประพันธ์มันขึ้นมา มันมีสีสันและความสละสลวยตลอดจนการยอมรับอย่างสุขุมอันเป็นลักษณะของวัฒนธรรมเก่า เราสามารถบอกได้จากย่อหน้าใดก็ตามของหนังสือ**ชีวิตแห่งเหตุผล** (Life of Reason) ว่านี่มิใช่เสียงของคนอเมริกัน

วิลเลี่ยม เจมส์ ได้นำเสียง วาทะ และโดยเฉพาะวลีที่เป็นอเมริกันมาใช้ในงานของเขา เขาหยิบสำนวนที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น "ค่าของเงินสด" และ "ผล" ตลอดจน "กำไร" มาใช้อย่างกระตือรือร้น เพื่อจะดึงความคิดของเขาเข้ามาในขอบเขตความรู้ของ "คนเดินถนน" เขามิได้พูดด้วยความไว้ตัวของผู้ดีแบบซันตายานาหรือเฮนรี่ เจมส์ ทว่าเขาพูดด้วยภาษาพื้นเมืองของชาติด้วยพลังอย่างตรงไปตรงมาซึ่งทำให้ปรัชญา "ปฏิบัตินิยม" (Pragmatism) และ "พลังสำรอง" เป็นสภาพทางจิตที่คู่เคียงไปกับ "การมุ่งในทางปฏิบัติ" และ "ความอุตสาหะ" ของประธานาธิบดีรูสเวลท์ และในขณะเดียวกันเขาได้พูดแทนชาวบ้านเกี่ยวกับความวางใจของพวกที่มี"จิตใจอ่อนโยน" ต่อสาระสำคัญของเทววิทยาแบบเก่าซึ่งอยู่เคียงข้างไปกับวิญญาณแบบสัจนิยมในเรื่องการค้าและการเงิน ตลอดจนความกล้าหาญอย่างเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวที่บุกเบิกป่าให้กลายเป็นดินแดนแห่งพันธะสัญญาในวิญญาณของคนอเมริกัน

วิลเลียม เจมส์ เกิดในนิวยอร์กซิตี้ ใน ค.ศ. 1842 บิดาของเขาเป็นพวกถือลัทธิอันลึกลับของสวีเดนบอร์ก ทว่าความลึกลับนี้หาได้ทำลายเชาวน์และอารมณ์ขันของเขาไม่และบุตรชายก็มีคุณลักษณะทั้งสามประการนี้อย่างครบครัน หลังจากได้เรียนในโรงเรียนราษฎร์หลายฤดูกาล วิลเลียมและเฮนรี่ (อายุอ่อนกว่าเขาหนึ่งปี) น้องชายของเขาก็ถูกส่งไปเข้าโรงเรียนราษฎร์ในฝรั่งเศส ณ ที่นั้นทั้งคู่เกิดความสนใจในงานของชาร์โคต์และกลุ่มผู้ศึกษาพยาธิวิทยาทางจิต (Psychopa thology) คนอื่น ๆ และทั้งคู่ก็หันไปศึกษาจิตวิทยา ถ้าจะกล่าวตามวลีเดิม คนหนึ่งก้าวไปสู่การเขียนนวนิยายเหมือนจิตวิทยา ในขณะที่อีกคนหนึ่งเขียนจิตวิทยาเหมือนนวนิยาย เฮนรี่ ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ต่างประเทศ และในท้ายที่สุดก็โอนสัญชาติเป็นพลเมืองอังกฤษ จากการติดต่อกับวัฒนธรรมยุโรปอย่างสม่ำเสมอ ความคิดของเขาก็เติบโตเต็มที่ซึ่งเป็นสิ่งที่พี่ชายของเขาขาดไป แต่วิลเลี่ยมกลับมาใช้ชีวิตในอเมริกา ตระหนักถึงแรงกระตุ้นของชาติที่ยังกระฉับกระเฉงและร่ำรวยด้วยโอกาสและความหวังเขาจับวิญญาณแห่งยุคและสถานที่ของมันได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งเขาถูกยกขึ้นสู่สุดยอดของความนิยมชนิดที่ไม่มีนักปรัชญาอเมริกันคนใดเคยรู้จักมาก่อน

เขาได้ปริญญาแพทย์ศาสตร์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดใน ค.ศ. 1870 และสอนอยู่ที่นั่นตั้งแต่ ค.ศ. 1872 จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของเขาใน ค.ศ. 1910 ในตอนแรกเขาสอนวิชากายวิภาคและสรีรศาสตร์ ต่อมาก็สอนวิชาจิตวิทยาและในท้ายที่สุดก็สอนวิชาปรัชญา ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่สุดของเขาคือหนังสือเล่มเกือบจะแรกที่ชื่อ**หลักจิตวิทยา** (The Principles of Psychology) (ค.ศ. 1890) ซึ่งเป็นการผสมกายวิภาค ปรัชญา และการวิเคราะห์อย่างน่าสนใจสำหรับเจมส์ จิตวิทยายังคงเป็นสิ่งที่ก่อกำเนิดมาจากอภิปรัชญา กระนั้นก็ตามหนังสือนั้นยังคงเป็นหนังสือที่ให้ความรู้มากที่สุดและเป็นการสรุปเนื้อหาของวิชานี้ที่ง่ายและน่าสนใจที่สุด บางสิ่งที่ลึกซึ้งซึ่งเฮนรี่บรรจุไว้ในอนุประโยคของเขา ช่วยให้วิลเลียม เจมส์ เกิดการไตร่ตรองอย่างจริงจังที่สุดเท่าที่จิตวิทยาเคยพบเห็นมานับตั้งแต่ความกระจ่างอย่างประหลาดของเดวิท ฮิวม์

ความปรารถนาอันรุนแรงในการวิเคราะห์อย่างกระจ่างนี้ เป็นสิ่งชักจูงเจมส์จากจิตวิทยาไปสู่ปรัชญาและในท้ายที่สุดก็กลับมาสู่อภิปรัชญา เขาได้แย้ง (ซึ่งขัดกับแนวโน้มแบบปฏิฐานนิยมของเขา) ว่า อภิปรัชญาเป็นเพียงความพยายามที่จะคิดให้กระจ่าง และเขาให้คำนิยามแก่ปรัชญาตามแบบฉบับอันง่ายและกระจ่างของเขาว่าเป็น "เพียงการคิดเกี่ยวกับสรรพสิ่งในลักษณะที่เข้าใจได้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้"[48] ดังนั้นหลังจาก ค.ศ. 1900 งานของเขาที่พิมพ์ออกมาเกือบทั้งหมดอยู่ในแขนงของปรัชญา เขาเริ่มด้วย **เจตจำนงที่จะเชื่อ** (The Will to Believe) ค.ศ. 1897 ต่อจากนั้นหลังจากงานชิ้นเอกในด้านการตีความจิตวิทยาคือ **ประสบการณ์ทางศาสนาอันหลายหลาก** (Varieties of Religious Experience) ค.ศ. 1902 เขาก็หันไปหางานอันมีชื่อเสียงของเขาเกี่ยวกับ**ลัทธิปฏิบัตินิยม** (Pragmatism) ค.ศ. 1907 **เอกภพที่มีความหลายหลาก** (A Pluralistic Universe) ค.ศ. 1909 และ **ความหมายแห่งความจริง**(The Meaning of Truth) ค.ศ. 1909 หนึ่งปีหลังจากที่เขาสิ้นชีวิตลง **ปัญหาบางปัญหาของปรัชญา** (Some Problems of Philosophy) ค.ศ. 1911 ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมา และหลังสุดงานสำคัญอีกชิ้นคือ **ความเรียงเกี่ยวกับประสบการณ์นิยมแบบรุนแรง** (Essays in Radical Empiricism) ค.ศ. 1912 ก็ออกมา เราจะต้องเริ่มการศึกษาของเราด้วยหนังสือเล่มสุดท้ายนี้ ทั้งนี้เพราะในความเรียงเหล่านี้เองที่เจมส์กำหนดรากฐานปรัชญาของเขาอย่างแจ่มชัดที่สุด[49]

2. ลัทธิปฏิบัตินิยม

ทิศทางความคิดของเขามักจะมุ่งไปสู่วัตถุและหากเขาเริ่มด้วยจิตวิทยา ก็มิใช่ด้วยลักษณะของนักอภิปรัชญาผู้รักที่จะถูกกลืนเข้าไปในความคลุมเครือซึ่งปราศจากตัวตน หากแต่ในลักษณะของ

---

[48] **Some Problems of Philosophy,** p. 25

[49] ผู้อ่านที่มีเวลาเพียงพอที่จะอ่านงานของเจมส์เพียงเล่มเดียวควรจะอ่าน **Pragmatism** ซึ่งเขาจะได้พบกับความกระจ่างอย่างแจ่มชัดที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับนักปราชญ์ส่วนใหญ่ หากผู้อ่านมีเวลามากพอเขาจะได้รับประโยชน์มหาศาลจากจิตวิทยา (ฉบับที่มิได้ย่อ) อันปราดเปรื่องอย่างมหาศาล Henry James ได้เขียนอัตชีวประวัติไว้สองเล่มซึ่งในนั้นมีเรื่องชุบชีวิตอันสนุกสนานเกี่ยวกับวิลเลียม หนังสือของ Flournoy เป็นคำอธิบายที่ดีเล่มหนึ่ง **Anti-Pragmatism** ของ Schiller ก็เป็นบทวิจารณ์ที่แข็งขันบทหนึ่ง

นักสัจนิยมซึ่งถือว่าความคิดแม้จะแตกต่างจากสสารเพียงใดก็ตาม ก็เป็นกระจกของความจริงของโลกภายนอกและโลกทางกายภาพ และเป็นกระจกซึ่งดีกว่าที่คนบางคนเคยเชื่อ มันรับรู้และสะท้อนไม่เพียงแต่วัตถุที่กระจัดกระจายดังที่ฮิวม์คิด หากแต่ยังสะท้อนความสัมพันธ์ของมันด้วยมันมองทุกอย่างในสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ในสัญชานทันทีในรูปของรูปร่างและการสัมผัส ตลอดจนกลิ่นของสิ่งของเนื่องจากเหตุนี้ "ปัญหาความรู้" ของคานท์ จึงไร้ความหมาย (เรานำประสาทสัมผัสและระเบียบเข้ามาในอินทรีย์สัมผัสได้อย่างไร) - ประสาทสัมผัสและระเบียบนั้นอย่างน้อยที่สุดตามเค้าโครงเป็นสิ่งที่อยู่ ณ ที่นั้นแล้ว จิตวิทยาอะตอมแบบเก่าของสำนักอังกฤษซึ่งคิดว่าความคิดเป็นลำดับของมโนคติที่แยกจากกันเข้ามาเชื่อมโยงกันโดยอัตโนมัตินั้น เป็นการเลียนแบบฟิสิกส์และเคมีอย่างผิดพลาด ความคิดมิได้เป็นลำดับหากแต่เป็นกระแส เป็นความต่อเนื่องของสัญชานและความรู้สึกซึ่งมโนคติเป็นก้อนกลม ๆ เฉกเช่นเม็ดโลหิตที่ผ่านเข้ามา เรามี "สภาวะ"ทางจิต (แม้ว่านี่จะเป็นศัพท์ตายตัวที่ชวนให้เข้าใจผิด) ที่ตรงกับคำบุพบท คำกริยา คำกริยาวิเศษณ์และสันธาน พอ ๆ กับ "สภาวะ" ที่สะท้อนถึงคำนามและคำสรรพนามในคำพูดของเรา เรามีความรู้สึกเกี่ยวกับการ *สนับสนุน* ความรู้สึก*ต่อ* และความรู้สึก*ต้าน* ตลอดจนความรู้สึก*เพราะ* และ*ข้างหลังภายหลัง* ตลอดจนความรู้สึกเกี่ยวกับสสารและมนุษย์ในองค์ประกอบของ "ความไม่ถาวร" ใน*กระแส* ความคิดนี้เองที่ประกอบกันเข้าเป็นสายใยของชีวิตทางจิตของเราและทำให้เราสามารถเก็งความต่อเนื่องของสรรพสิ่งได้

สัมปชัญญะมิใช่สัตภาวะ มิใช่วัตถุหากแต่เป็นกระแสและระบบของความสัมพันธ์ มันเป็นจุดซึ่งความต่อเนื่องและความสัมพันธ์ของความคิดมาตรงกับลำดับของเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของวัตถุอย่างกระจ่างชัด ในช่วงนั้นเองคือตัวความจริงและมิใช่เพียง "ปรากฏการณ์" ที่สว่างวาบขึ้นในความคิด ทั้งนี้เพราะนอกไปจากปรากฏการณ์และ "สิ่งปรากฏ" แล้วก็ไม่มีสิ่งใดอีก และไม่มีความจำเป็นที่จะต้องก้าวไปไกลกว่ากระบวนของประสบการณ์เพื่อเข้าถึงวิญญาณ วิญญาณเป็นเพียงผลรวมของชีวิตทางจิตของเราดังเช่นที่ "ปรมัตถ์" เป็นเพียงผลรวมของปรากฏการณ์ทั้งหมดและ "สิ่งสัมบูรณ์" เป็นใยของความสัมพันธ์ของโลก

ความปรารถนาในสิ่งที่เป็นปัจจุบันเป็นจริงอย่างรุนแรงนี้เอง ที่ชักนำเจมส์ไปสู่ลัทธิปฏิบัตินิยม จากการเติบโตขึ้นมาในสำนักของฝรั่งเศสที่มุ่งความกระจ่าง เขาจึงรังเกียจศัพท์อันคลุมเครือและอวดภูมิรู้ของอภิปรัชญาแบบเยอรมัน และเมื่อแฮริสและคนอื่น ๆ เริ่มนำลัทธิเฮเกลที่มีอาการใกล้ตายเข้ามาในอเมริกา เจมส์ก็มีปฏิกิริยาราวกับเจ้าหน้าที่ด่านตรวจโรคติดต่อที่ได้พบเชื้อโรคติดต่อในคนอพยพ เขาเชื่อมั่นว่าทั้งศัพท์และปัญหาของอภิปรัชญาเยอรมันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนและเขาได้คิดหาวิธีทดสอบความหมายที่จะแสดงให้ผู้คนที่ปราศจากอคติเห็นถึงความว่างเปล่าของนามธรรมเหล่านี้

เขาได้พบอาวุธที่เขาแสวงหาเมื่อเขาได้พบความเรียงของชาร์ล เพอร์ส ในวารสาร**วิทยาศาสตร์รายเดือนสำหรับคนทั่วไป** (Popular Science Monthly) เรื่อง "จะทำให้ความคิดของเรากระจ่างได้อย่างไร" (How to Make Our Ideas Clear) ใน ค.ศ. 1878 เพอร์สได้กล่าวไว้ว่าในการหา

ความหมายของความคิดเราจะต้องตรวจสอบผลซึ่งนำไปสู่การกระทำ มิฉะนั้นการถกเถียงเกี่ยวกับมันอาจจะไม่มีข้อยุติ และเป็นการแน่นอนว่าจะปราศจากผล นี่คือการนำที่เจมส์ยินดีจะเดินตาม เขาทดสอบปัญหาและมโนคติของอภิปรัชญาเก่า ๆ โดยการพิสูจน์นี้ และมันก็แตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเมื่อถูกทดสอบด้วยวิธีการนี้ราวกับสารประกอบทางเคมีที่ถูกกระแสไฟฟ้าวิ่งผ่านและปัญหาเช่นนั้นที่มีความหมายก็กระจ่างขึ้นมาและเป็นความจริงราวกับตัวละครอันมีชื่อของเพลโตที่ก้าวออกมาจากเงามืดของถ้ำไปสู่แสงสว่างของดวงอาทิตย์ยามเที่ยงวัน

วิธีการทดสอบง่าย ๆ แบบดั้งเดิมนี้ได้ชักจูงเจมส์ไปสู่คำนิยามใหม่ของความจริง ความจริงเคยถูกมองเป็นความสัมพันธ์แบบวัตถุวิสัยดังเช่นที่ความดีและความงามเคยถูกมองมาแล้วบัดนี้จะเกิดอะไรขึ้นหากความจริงเช่นสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สัมพัทธ์กับการตัดสินใจ และความต้องการของมนุษย์ "กฎธรรมชาติ" เคยได้รับการยึดถือเป็นความจริงที่เป็น "วัตถุวิสัย" เป็นอมตะและไม่เปลี่ยนแปลง สปิโนซาใช้ความจริงเช่นนี้เป็นสารัตถะของปรัชญา แต่กระนั้นความจริงเหล่านี้คืออะไรเล่าหากไม่ใช่การกำหนดประสบการณ์ที่สะดวกและเป็นผลต่อการปฏิวัติ ความจริงมิใช่สำเนาของวัตถุหากแต่เป็นการคำนวณอย่างถูกต้องของผลที่แน่นอน ความจริงคือความคิดที่มี "ค่าของเงินสด"

> สิ่งที่เป็นจริง... เป็นเพียงความฉลาดในการคิดของเรา ดังเช่น "ความถูกต้อง" เป็นความเหมาะสมในวิธีประพฤติของเรา ความเหมาะสมเกือบทุกรูปแบบและความเหมาะสมในระยะยาวและโดยส่วนรวม แน่นอนว่าสิ่งที่เหมาะสมกับประสบการณ์ทั้งหลายที่เราเห็น ไม่จำเป็นจะต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ต่อไปด้วยความน่าพอใจ พอ ๆ กัน... ความจริงเป็นความดี *ชนิดหนึ่ง*และมิได้เป็นดังที่นึกกันเสมอว่าเป็นประเภทที่แตกต่างจากความดีและร่วมมือกับความดี ความจริงเป็นชื่อของสิ่งใดก็ตามที่พิสูจน์ตนเองว่าดีในแนวทางของความเชื่อ[50]

ความจริงเป็นกระบวนการและ "เกิดขึ้นกับมโนคติ" ความจริงคือการพิสูจน์แทนที่จะถามว่ามโนคติได้มาจากที่ใดหรือว่าข้อฐานของมันคืออะไร ลัทธิปฏิบัตินิยมจะตรวจสอบผลของมันลัทธิปฏิบัตินิยม "เปลี่ยนการเน้นและมองไปข้างหน้า" มันเป็น "ทัศนคติของการไม่สนใจในสิ่งแรกหลัก" ประเภท "ความจำเป็นที่คาดหมายกัน หากแต่จะสนใจกับสิ่งสุดท้าย ผล ผลลัพธ์ ข้อเท็จจริง"[51] ลัทธิอัสมาจารย์ถามว่า *สิ่ง* คืออะไร - และ หลงทางไปในการพูดหลบเลี่ยง ลัทธิดาร์วินถามว่ากำเนิดของ *สิ่ง* คืออะไร - และหลงหายไปในกลุ่มก๊าซ ลัทธิปฏิบัตินิยมจะถามว่า ผลลัพธ์ของมัน คืออะไร - และหันเหความคิดไปสู่การกระทำและอนาคต

---

50 **Pragmatism**, pp. 222, 75, 53, 45

51 อ้างแล้ว, หน้า 54

3. พหุนิยม

ขอให้เราประยุกต์วิธีการนี้กับปัญหาเก่าแก่ที่สุดของปรัชญา-สัตและธรรมชาติของพระเจ้า นักปรัชญาในสำนักอัสมาจารย์บรรยายถึงพระเจ้าว่าเป็น "สัตที่อยู่เหนือสัตอื่น ๆ อยู่เหนืออัจฉริยะทั้งหลาย เป็นสัตที่จำเป็น เป็นอนันตภาพ สมบูรณ์ที่สุด เรียบที่สุด ไม่เปลี่ยนแปลง ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นนิรันดร์ และเป็นปัญญา"[52] นี่เป็นความคิดที่วิเศษ พระเจ้าองค์ใดเล่าที่จะไม่ภาคภูมิใจกับคำจำกัดความเช่นนี้ ทว่ามันหมายถึงสิ่งใดเล่า - อะไรคือผลลัพธ์ของมันสำหรับมนุษย์เล่า หากพระเจ้ารอบรู้ทุกสิ่งและทรงอำนาจเต็มที่เราก็เป็นหุ่นกระบอก ไม่มีสิ่งใดที่เราจะทำได้ในการเปลี่ยนวิถีทางของโชคชะตา ซึ่งเจตจำนงของพระองค์ได้กำหนดและตัดสินมาแล้วตั้งแต่ต้น ลัทธิคาล แวงและลัทธิชะตานิยม เป็นผลตามมาโดยหลักของเหตุผลจากคำนิยามนั้น การพิสูจน์แบบเดียวกันนี้ใช้ได้กับนิยัตินิยมแบบจักรกลซึ่งให้ผลเช่นเดียวกัน หากเราเชื่อในนิยัตินิยมจริง ๆ เราจะกลายเป็นพวกรหัสยลัทธิแบบฮินดูและทอดตัวเราให้กับชะตากรรมอันยิ่งใหญ่ซึ่งใช้เราเป็นหุ่นกระบอก แน่ละว่าเราไม่ยอมรับปรัชญาอันน่ากลัวนี้ ปัญญาของมนุษย์เสนอความคิดแบบนี้ครั้งแล้วครั้งเล่าเพราะเหตุผลอันเรียบง่ายและความมีส่วนสัตของมัน ทว่าชีวิตจะไม่ยอมรับรู้และจะไหลข้ามความคิดเหล่านี้และผ่านเลยไป

> ปรัชญาแบบหนึ่งอาจจะปราศจากข้อตำหนิในหลาย ๆ ด้าน ทว่าข้อบกพร่องเพียงหนึ่งถึงสองประการย่อมเป็นอันตรายต่อการนำมาใช้ในระดับสากล ประการแรกหลักสูงสุดของมันจะต้องมิใช่สิ่งที่สร้างความงุนงงและความผิดหวังให้กับความปรารถนาและความหวังที่เราถนอมยิ่งและรักมากที่สุด...ข้อบกพร่องประการที่สองในปรัชญาที่ร้ายแรงยิ่งกว่าขัดแย้งกับนิสัยอันกระฉับกระเฉงของเรา คือ การมิได้ให้เป้าหมายใด ๆ แก่การรุกเร้าของเรา ปรัชญาที่มีหลักซึ่งไม่ได้ส่วนสัมพันธ์กับพลังที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุด จนปฏิเสธความสอดคล้องของมันกับเหตุการณ์สากลทำลายมูลเหตุจูงใจของมัน ในพริบตาจะไม่เป็นที่นิยมเสียยิ่งกว่าทุนิยมเสียอีก... นั่นคือคำอธิบายว่าเหตุใดสสารนิยมจึงมิได้รับการยอมรับในระดับสากลตลอดมา[53]

มนุษย์รับหรือปฏิเสธปรัชญาตามความต้องการและอารมณ์มิใช่ตาม "ความจริงแบบวัตถุวิสัย" เขามิได้ถามว่าสิ่งนี้สมเหตุสมผลหรือไม่ - เขาจะถามว่าการปฏิบัติจริง ๆ ตามปรัชญานี้มีความหมายอย่างไรต่อชีวิตและผลประโยชน์ของเรา การโต้แย้งทั้งในแง่บวกและแง่ลบอาจช่วยให้ความกระจ่าง ทว่ามันไม่เคยช่วยในการพิสูจน์

---

[52] อ้างแล้ว, หน้า 54

[53] **Principles of Psychology**, New York, 1890, vol. ii, p. 312

> ตรรกศาสตร์และคำเทศน์ไม่เคยทำให้เกิดความเชื่อ
> ความชื้นแห่งราตรีกาลตอกย้ำลึกเข้าไปในวิญญาณของข้าพเจ้า
> บัดนี้ข้าพเจ้าตรวจสอบปรัชญาและศาสนาต่าง ๆ อีกครั้ง
> สิ่งเหล่านี้อาจดูดีในห้องบรรยายทว่ามิได้พิสูจน์สิ่งใดภายใต้ก้อนเมฆ
> อันไพศาลที่คู่เคียงไปกับภูมิประเทศและกระแสน้ำไหล[54]

เราตระหนักว่าข้อโต้แย้งของเราถูกกำหนดจากความต้องการของเราและความต้องการของเราหาได้ยอมรับคำสั่งจากข้อโต้แย้งไม่

> ประวัติของปรัชญาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการปะทะกันของ
> อารมณ์... ไม่ว่าอารมณ์ของนักปรัชญาอาชีพจะเป็นอย่างไร
> เมื่อเขาคิดเขาพยายามจะฝังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอารมณ์ของเขาไว้
> อารมณ์มิใช่เหตุผลที่ตระหนักกันตามประเพณี ดังนั้นเขาจึงเรียกร้อง
> เหตุผลที่เป็นวัตถุวิสัยเพื่อข้อสรุปของเขา กระนั้นก็ตามอารมณ์ก็
> สร้างอคติอย่างรุนแรงกว่าข้อฐานที่เป็นกลางอย่างเคร่งครัดของเขา[55]

อารมณ์ที่เลือกสรรและบงการปรัชญาเหล่านี้ อาจแบ่งได้เป็นประเภทหัวอ่อนและหัวแข็ง อารมณ์แบบหัวอ่อนเป็นอารมณ์ของศาสนา ซึ่งชอบความเชื่อที่แน่นอนและไม่เปลี่ยนแปลงรวมทั้งความจริงอาพริออริ มันหันไปหาเจตจำนงอิสระ จิตนิยม เอกนิยมและการมองโลกในแง่ดีโดยธรรมชาติ อารมณ์แบบหัวแข็งมักจะเป็นสสารนิยม ไม่อิงศาสนาประสบการณ์นิยม (ถือแต่ "ข้อเท็จจริง") ผัสสนิยม (สืบหาความรู้ทั้งมวลไปถึงอินทรีย์สัมผัส) ชะตานิยม ทุนนิยม และทุนนิยมตลอดจนวิมัติวาทในแต่ละกลุ่มจะมีช่องว่างของความขัดแย้งและไม่มีข้อสงสัยอันใดว่าคงมีอารมณ์ที่เลือกทฤษฎีของตน ส่วนหนึ่งจากกลุ่มนี้และอีกส่วนจากอีกกลุ่มมีคน (วิลเลียม เจมส์ เป็นตัวอย่าง) ซึ่ง "หัวแข็ง" ในเรื่องของการยึดติดในข้อเท็จจริงและเชื่อมั่นในประสาทสัมผัส ทว่า "หัวอ่อน" ในเรื่องของความกลัวต่ออนิยัตินิยมและมีความต้องการในเรื่องของความเชื่อทางศาสนา เป็นไปได้หรือไม่ที่จะสร้างปรัชญาซึ่งประสานความต้องการที่ดูเหมือนจะขัดกันอย่างเห็นได้ชัดนี้

เจมส์เชื่อว่าเทวนิยมแบบพหุนิยมจะช่วยให้บรรลุถึงการสังเคราะห์นั้น เขาเสนอพระเจ้าผู้ทรงมีขอบเขตจำกัด มิใช่เทพเจ้าผู้ทำให้ฟ้าร้องบนเขาโอลิมปัสประทับอย่างห่างเหินบนก้อนเมฆ "ทว่าเป็นผู้ช่วยท่ามกลางบรรดาผู้สร้างชะตากรรมของโลก[56] จักรวาลมิใช่ระบบอัน กลมกลืนที่ปิดตาย มันเป็นสนามรบของกระแสที่สวนทางกันตลอดจนเป้าหมายที่ขัดแย้งกัน มันปรากฏตัวด้วยการเร้าความรู้สึกอย่างเห็นได้ชัด มันมิใช่กลอนหนึ่งบทหากแต่เป็นหลาย ๆ บท เป็นการไร้ประโยชน์ที่จะ

---

54 Whitman, **Leaves of Grass**, Philadelphia, 1900, pp. 61, 172

55 **Pragmatism**, p. 6

56 อ้างแล้ว, หน้า 298

กล่าวว่าความสับสนที่เราดำรงชีวิตและเคลื่อนไหวนี้ เป็นผลลัพธ์จากเจตจำนงที่สม่ำเสมออันหนึ่ง มันแสดงร่องรอยของความขัดแย้งและการแบ่งแยกภายในตัวของมันเอง บางทีคนโบราณอาจจะฉลาดกว่าเรา และลัทธิพหุเทวนิยมอาจจะเป็นจริงสำหรับโลกที่หลายหลากอย่างน่ามหัศจรรย์ยิ่งกว่าลัทธิเอกเทวนิยม ลัทธิพหุเทวนิยมเช่นนี้ "มักเป็นศาสนาที่แท้จริงของคนสามัญมาตลอดและยังคงเป็นอยู่ในทุกวันนี้"[57] ประชาชนเป็นฝ่ายถูกและนักปรัชญาเป็นฝ่ายผิด เอกนิยมเป็นโรคตามธรรมชาติของนักปรัชญาผู้หิวและกระหายต่อเอกภาพมิใช่ความจริง (ดังที่เขาคิดกัน) "โลกเป็นหนึ่งเดียว" - สูตรนี้อาจกลายมาเป็นการบูชาตัวเลข เป็นความจริงที่เคยถือกันว่า "สาม" และ"เจ็ด" เป็นตัวเลขอันศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อพิจารณาแบบนามธรรม เหตุใด "หนึ่ง" จึงวิเศษกว่า "สี่ สิบสาม" หรือ "สองล้านสิบ"[58]

คุณค่าของพหุภาพเมื่อเปรียบเทียบกับเอกภาพอยู่ที่ว่า เมื่อมีกระแสที่สวนทางกันและพลังที่ปะทะกันเกิดขึ้น กำลังและเจตจำนงของเราอาจช่วยตัดสินปัญหาได้ มันเป็นโลกที่ไม่มีอะไรยุติโดยการเรียกคืนได้และการกระทำทุกชนิดมีความหมายทั้งสิ้น โลกแบบเอกนิยมเป็นโลกที่ตายไปแล้วสำหรับเรา ในเอกภาพเช่นนั้นเราจำใจปฏิบัติส่วนที่ได้รับมอบหมายจากเทพผู้มีอำนาจล้นฟ้าหรือกลุ่มก๊าซเริ่มแรก และน้ำตาทั้งหมดของเราก็หาสามารถลบคำในคัมภีร์อันเป็นอมตะแม้แต่คำเดียวได้ไม่ ในจักรวาลที่สำเร็จรูปนี้ความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นภาพลวงตา "ในความเป็นจริง" พวกเอกนิยมยืนยันเราว่าเราทั้งหมดเป็นส่วนของสารัตถะที่กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ทว่าในโลกที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอยเราสามารถเขียนบางบรรทัดของส่วนที่เราจะเล่นได้และการเลือกของเราก็มีส่วนช่วยหล่อหลอมอนาคตที่เราจะต้องใช้ชีวิตต่อไปในระดับหนึ่ง ในโลกเช่นนี้เราสามารถเป็นอิสระได้ มันเป็นโลกของความบังเอิญมิใช่โลกของโชคชะตา ทุกสิ่งยัง "ไม่สมบูรณ์ทีเดียว" และสิ่งที่เราเป็นหรือทำอาจเปลี่ยนทุกสิ่ง ปาสกาลกล่าวว่าหากจมูกของคลีโอพัตรายาวหรือสั้นไปเพียงนิ้วเดียว ประวัติศาสตร์ทั้งหมดจะต้องเปลี่ยนไป

หลักฐานทางทฤษฎีสำหรับเจตจำนงเสรีหรือพหุภาพ หรือพระเจ้าที่มีขอบเขตจำกัดนั้นขาดแคลนพอ ๆ กับปรัชญาสำนักตรงกันข้าม แม้กระทั่งหลักฐานในภาคปฏิบัติก็ผันแปรจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลหนึ่ง เป็นสิ่งที่พอมองเห็นได้ว่าการเป็นนิยตินิยม สำหรับบางคนนั้นเป็นผลดีแก่ชีวิตของเขายิ่งกว่าการเป็นพวกที่เชื่อในปรัชญาแบบเจตจำนงเสรี ทว่าในกรณีที่หลักฐานไม่แน่นอน เราจะต้องเลือกผลประโยชน์ทางศีลธรรมที่สำคัญ

> หากจะมีชีวิตแบบใดซึ่งจะเป็นสิ่งที่ดีกว่าเมื่อเราจะดำเนินตามและหากจะมีความคิดใดซึ่งถ้าเราเชื่อแล้วจะช่วยให้เราดำเนินชีวิตแบบนั้น คงจะเป็นการ *ดีกว่าสำหรับเรา*ที่จะ

---

[57] **Varieties of Religions Experience,** New York, 1902, p. 526

[58] **Pragmatism,** p. 312 แน่นอนว่าคำตอบคือเอกภาพนั้นหรือระบบของกฎใช้ได้หั่วทั้งเอกภาพ ช่วยให้ความสะดวกแก่การอธิบาย การทำนายและการควบคุม

> เชื่อความคิดนั้นเว้นเสียแต่ความเชื่อนั้นจะขัดกับผลประโยชน์อื่น ที่ยิ่งใหญ่กว่า[59]

ความฝังแน่นของความเชื่อในพระเจ้าเป็นข้อพิสูจน์ถึงความสำคัญ ตลอดจนคุณค่าทางศีลธรรมในระดับเกือบสากลของมันได้เป็นอย่างดี เจมส์รู้สึกอัศจรรย์ใจและถูกดึงดูดโดยประสบการณ์และความเชื่อทางศาสนาอันหลายหลาก เขาพรรณนาถึงสิ่งเหล่านี้ด้วยความเห็นอกเห็นใจแบบศิลปิน แม้ในที่ที่เขาไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งก็ตาม เขามองเห็นความจริงบางประการในทุกศาสนาและเรียกร้องให้ใจกว้างต่อความหวังแบบใหม่ทุกชนิด เขาไม่รีรอที่จะนำตัวเข้าร่วมกับสมาคมเพื่อการค้นคว้าทางวิญญาณ เหตุใดเล่าที่ปรากฏการณ์เช่นนี้จะเป็นเป้าหมายของการตรวจสอบด้วยความอดทนเช่นเดียวกับปรากฏการณ์อื่น ๆ ไม่ได้ ในท้ายที่สุดเจมส์ก็เชื่อมั่นในความจริงเกี่ยวกับโลกอื่นนั่นคือโลกทางจิต

> ข้าพเจ้าไม่เชื่อจริง ๆ ว่าประสบการณ์ของมนุษย์เป็นประสบการณ์แบบที่สูงส่งที่สุดเท่าที่มีอยู่ในเอกภพ ข้าพเจ้าเชื่อมากกว่าว่าเรามีความสัมพันธ์กับเอกภพทั้งมวล ทำนองเดียวกับสุนัขและแมวมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ มันอาศัยอยู่ในห้องนั่งเล่นและห้องสมุดของเรา มันมีส่วนร่วมในจากที่มันไม่รู้ความสำคัญของตัวมัน มันเป็นเพียงเส้นสัมผัสกับเส้นโค้งของประวัติศาสตร์ จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดตลอดจนรูปร่างที่อยู่เหนือขอบเขตความรู้ของมัน ดังนั้นเราจึงเป็นเพียงเส้นสัมผัสของสรรพชีวิตที่กว้างออกไป[60]

แต่กระนั้นเขาไม่เคยคิดว่าปรัชญาเป็นการไตร่ตรองถึงความตาย ไม่มีปัญหาใดมีคุณค่าต่อเขาหากไม่สามารถชี้นำและกระตุ้นการงานของเราบนโลกได้ "ความยอดเยี่ยมของธรรมชาติของเราคือสิ่งที่เขาหมกมุ่นอยู่มิใช่ระยะเวลา"[61] เขามิได้อยู่กับการศึกษามากเท่ากับอยู่กับกระแสของชีวิต เขาเป็นคนทำงานอย่างแข็งขันด้วยความพยายามต่าง ๆ มากมายเพื่อทำให้มนุษย์ดีขึ้น เขาจะช่วยผู้คนอยู่ตลอดเวลา ผลักดันคนขึ้นมาด้วยความกล้าหาญอันเป็นโรคประจำตัวของเขา เขาเชื่อว่าในตัวคนทุกคนมี "พลังสำรอง" ซึ่งเหตุการณ์ในบางครั้งบางคราวจะทำหน้าที่ดุจหมอตำแยที่จะนำมันออกมา และคำสอนที่เขาสอนปัจเจกบุคคลและสังคมเสมอคือ คำร้องขอว่าพลังเหล่านี้จะต้องถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ เขาตระหนกกับการสูญเสียพลังงานของมนุษย์ในสงคราม และแนะนำว่าแรงกระตุ้นอันทรงพลังของการต่อสู้และการเป็นนายนี้มีทางออกที่ดีกว่าใน "การทำสงครามกับธรรมชาติ" ทำไมมนุษย์ทุกคนร่ำรวยและยากจนจึงไม่มอบชีวิตในช่วงสองปีของตนให้รัฐ มิใช่เพื่อฆ่าผู้อื่นแต่เพื่อปราบโรคระบาดเพื่อสูบน้ำให้หมดจากหนองบึงและเพื่อทดน้ำเข้าทะเลทรายขุดคูคลองตลอดจนจัดการอย่างเป็น

---

59 อ้างแล้ว, หน้า 78

60 อ้างแล้ว, หน้า 299

61 Kallen, **William James and Henri Bergson**, p. 240

ประชาธิปไตยกับสภาพและสังคมซึ่งสร้างมาอย่างเชื่องช้าและเจ็บปวด ในขณะที่สงครามได้ทำลายไปอย่างรวดเร็ว

เขาเห็นพ้องกับลัทธิสังคมนิยม ทว่าไม่ชอบการที่มันเดียดฉันท์ปัจเจกบุคคลและอัจฉริยะ สูตรของแตนซึ่งทอนการแสดงออกทางวัฒนธรรมทั้งหลายลงเป็น "เชื้อชาติ สภาพแวดล้อมและกาลเวลา" นั้น ไม่เหมาะสมด้วยเหตุที่ว่าสูตรนั้นทอดทิ้งปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลเท่านั้นที่มีคุณค่า สิ่งอื่นทั้งมวลเป็นวิถีทาง-แม้กระทั่งปรัชญา ดังนั้นในฝ่ายหนึ่งเราต้องการรัฐที่จะเข้ามาว่ารัฐเป็นผู้พิทักษ์ทรัพย์สินและเป็นผู้รับใช้เพื่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลทั้งชายหญิง และในอีกฝ่ายหนึ่งปรัชญาและศรัทธาที่จะ "เสนอเอกภพในฐานะเป็นการผจญภัยมากกว่าเป็นแผนการ"[62] และจะกระตุ้นพลังงานทั้งหลายโดยการยกโลกให้เป็นที่ที่ยังมีชัยชนะรอคอยอยู่แม้จะมีข้อบกพร่องหลายประการ

กลาสีเรือแตก ฝังอยู่บนฝั่งนี้
สั่งให้ท่านออกเรือ
เรือที่สง่างามเต็มที่ เมื่อเราหลงทาง
ฝ่าลมพาย[63]

4. ข้อสังเกต

ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องมีคำแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบทั้งใหม่และเก่าในปรัชญานี้ มันเป็นส่วนหนึ่งของสงครามสมัยใหม่ระหว่างวิทยาศาสตร์และศาสนา เป็นความพยายามอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับคานท์และแบร์กซองที่จะกอบกู้ศรัทธาจากกลไกอันครอบจักรวาลของสสารนิยม ลัทธิปฏิบัตินิยมมีรากฐานมาจาก "เหตุผลปฏิบัติ" ของคานท์ จากการยกย่องเจตจำนงของโชเปนเฮาเออร์ จากความคิดของดาร์วินที่ว่าสิ่งที่เหมาะสมที่สุด (และเพราะฉะนั้นความคิดที่เหมาะสมที่สุดและจริงที่สุด) คือสิ่งที่มีชีวิตอยู่รอด จากลัทธิประโยชน์นิยมซึ่งวัดความดีทั้งปวงโดยประโยชน์ จากจารีตของประสบการณ์และอุปนัยของปรัชญาอังกฤษ และในท้ายที่สุดจากการชี้แนะจากสภาพแวดล้อมของอเมริกา

เป็นการแน่นอนดังที่ทุกคนชี้ให้เห็นว่าวิธีคิดของเจมส์นั้นมีลักษณะเฉพาะของอเมริกันอยู่ แม้สาระสำคัญของความคิดของเขาจะไม่เป็นดังนั้น ความปรารถนาในการเคลื่อนไหวและการได้สิทธิมาอย่างรุนแรงปรากฏอยู่ในท่วงทำนองการเขียน และความคิดของเขาและทำให้มันมีลักษณะร่าเริงและเกือบจะลอยประดุจปุยนุ่น ฮูเนเคอร์ เรียกมันว่า "ปรัชญาสำหรับคนป่าเถื่อน" และเป็นความจริงที่มีบางสิ่งกระเดียดไปในทางศิลปะแห่งการเสนอสินค้าอยู่ในนั้น เจมส์กล่าวถึงพระเจ้าราวกับกล่าวถึงสินค้าที่จะขายให้กับผู้บริโภคที่มีจิตใจแบบวัตถุนิยมด้วยวิธีการโฆษณาในลักษณะมองโลกในแง่ดี และ

---

62 Chesterton

63 Quoted by James (**Pragmatism**, p. 297) from the **Greek Antholog**

เขาแนะนำเราให้เชื่อราวกับเขากำลังแนะนำการลงทุนในระยะยาวที่ให้เงินปันผลสูง และไม่มีอะไรที่จะสูญเสีย และมีโลก (อื่น ๆ) ทั้งหมดที่เราจะพิชิตได้ มันเป็นปฏิกิริยาป้องกันตนเองของอเมริกาในยุคแรกต่ออภิปรัชญาและวิทยาศาสตร์ของยุโรป

ข้อพิสูจน์ความจริงแบบใหม่นี้แท้ที่จริงเป็นของเก่า และนักปรัชญาผู้ซื่อสัตย์ได้บรรยายถึงลัทธิปฏิบัตินิยมอย่างถ่อมตนว่าเป็น "ชื่อใหม่สำหรับวิธีการคิดแบบเก่า" หากวิธีการพิสูจน์แบบใหม่นี้หมายถึงว่าความจริงคือสิ่งที่ได้รับการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์และการทดลอง คำตอบก็อแน่นอน หากจะหมายถึงว่าประโยชน์ส่วนตนเป็นสิ่งที่พิสูจน์ความจริง คำตอบคือไม่ใช่อย่างแน่นอน ประโยชน์ส่วนตนคือประโยชน์ส่วนตน ประโยชน์อย่างถาวรและเป็นสากลต่างหากที่จะเป็นองค์ประกอบของความจริง เมื่อนักปฏิบัตินิยมบางคนกล่าวถึงความเชื่อว่าเคยเป็นความจริงครั้งหนึ่งเพราะมันมีประโยชน์ในตอนนั้น (แม้บัดนี้จะไม่เป็นที่ยอมรับ) เขากล่าวถึงสิ่งที่ไร้สาระในทางความรู้ มันเป็นข้อผิดพลาดที่มีประโยชน์แต่มิใช่ความจริง ลัทธิปฏิบัตินิยมเป็นสิ่งที่ถูกต้องหากมันเกิดขึ้นซ้ำ ๆ

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เจมส์ตั้งใจจะทำคือ ขจัดใยแมงมุมที่สร้างความยุ่งเหยิงให้กับปรัชญา เขาปรารถนาจะย้ำทัศนคติแบบเก่าของอังกฤษต่อทฤษฎีและอุดมการณ์ในลักษณะของการกระตุ้นแบบใหม่ เขาเพียงแต่ดำเนินงานต่อจากเบคอนในการหันเหปรัชญามาสู่โลกของวัตถุที่หลีกหนีไม่ได้อีกครั้ง เขาจะได้รับการระลึกถึง ในฐานะผู้ที่ให้ความสำคัญกับการสังเกตจากประสบการณ์และสัจนิยมแบบใหม่นี้มากกว่าทฤษฎีเกี่ยวกับความจริงของเขา และบางทีเขาจะได้รับการยกย่องในฐานะนักจิตวิทยามากกว่านักปรัชญา เขาตระหนักว่าเขามิได้พบทางแก้ปัญหาเก่า ๆ แต่อย่างใด เขายอมรับอย่างตรงไปตรงมาว่า เขาเพียงแต่แสดงการเดาและความศรัทธาอีกแบบหนึ่งเท่านั้น เมื่อเขาสิ้นชีวิตลงมีกระดาษวางอยู่บนโต๊ะของเขาและในนั้นเขาได้เขียนประโยคสุดท้ายและบางทีอาจจะเป็นประโยคที่แสดงลักษณะของเขามากที่สุดว่า "ไม่มีข้อสรุป อะไรคือสิ่งที่ได้สรุปไปแล้วซึ่งเราอาจสรุปตามมัน ไม่มีการทำนายโชคชะตาแต่อย่างใดและไม่มีคำแนะนำประการใดที่จะมอบให้ สาก่อน"

III. จอห์น ดิวอี้

1. การศึกษา

แท้ที่จริงแล้วลัทธิปฏิบัตินิยม "มิใช่" ปรัชญาอเมริกันเสียทีเดียว มันมิได้เข้าถึงวิญญาณของอเมริกาที่ใหญ่กว่าซึ่งอยู่ไปทางตอนใต้และทางตะวันตกของรัฐในแถบนิวอิงแลนด์ ปรัชญานี้มีลักษณะทางศีลธรรมอย่างสูงและทรยศต่อกำเนิดแบบพิวริตันของผู้ประพันธ์ ในจังหวะหนึ่งมันพูดถึงผลในทางปฏิบัติและข้อเท็จจริง ในจังหวะต่อมากลับกระโดดด้วยความเร็วแห่งความหวังจากพื้นดินไปสู่สวรรค์ มันเริ่มจากปฏิกิริยาอันแข็งขันต่ออภิปรัชญาและทฤษฎีความรู้และผู้คนกาดหวังว่าจะได้ปรัชญา เกี่ยวกับธรรมชาติและสังคมจากมัน ทว่ามันกลับยุติลงในลักษณะของคำแก้ตัวอย่างขออภัยต่อความน่ายกย่องในทางวิชาการของความเชื่ออันมีค่าทุกแบบ เมื่อใดเล่าที่ปรัชญาจะเรียนรู้ที่จะทิ้ง

ปัญหาอันน่างงงวยของชีวิตหลังความตายให้กับศาสนา ทั้งความยุ่งยากอันซับซ้อนของกระบวนการแห่งความรู้ให้กับจิตวิทยา และทุ่มเทพลังทั้งหมดของมันเพื่อหาความกระจ่างเกี่ยวกับเป้าหมายของมนุษย์และการประสานตลอดจนยกระดับชีวิตของมนุษย์

สภาพแวดล้อมได้ทิ้งสิ่งต่าง ๆ ไว้สำหรับการเตรียม จอห์น ดิวอี้ ให้ตอบสนองความต้องการนี้ และสร้างเค้าโครงของปรัชญาที่จะแสดงถึงวิญญาณของอเมริกาที่มีความรู้และความสำนึกเขาเกิดใน "ตะวันออกที่ล้าสมัย" (ในเบอร์ลิงตัน รัฐเวอร์มอนท์ ค.ศ. 1859 และได้รับการศึกษาที่นั่นราวกับจะซึมซับวัฒนธรรมอันเก่าแก่ก่อนที่จะผจญภัยกับสิ่งใหม่ ทว่าในไม่ช้าเขาก็ปฏิบัติตามคำแนะนำของกรีเลย์และย้ายไปตะวันตกโดยสอนปรัชญาที่มหาวิทยาลัยแห่งมินเนโซตา (ค.ศ. 1888-1904) มิชิแกน (ค.ศ. 1899-94) และชิคาโก (ค.ศ. 1894-1904) หลังจากนั้นเขาจึงกลับมาทางตะวันออกอีกครั้งเพื่อเข้าร่วม-และภายหลังเป็นหัวหน้า-แผนกปรัชญาที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ในระยะยี่สิบปีแรกแห่งชีวิตสภาพแวดล้อมของเวอร์มอนท์ได้ให้ความเรียบง่ายแบบบ้านนอก ซึ่งเป็นลักษณะประจำตัวของเขา แม้กระทั่งในขณะนี้ที่โลกยกย่องเขาและต่อจากนั้นอีกยี่สิบปีในตะวันตกตอนกลางทำให้เขาได้เห็นอเมริกาอันกว้างใหญ่ซึ่งจิตของตะวันออกไม่ยอมรับรู้อย่างภาคภูมิ เขาได้เรียนรู้ถึงข้อจำกัดและพลังของมันและเมื่อถึงเวลาที่เขาเขียนปรัชญาของเขาเอง เขาได้มอบการตีความแบบธรรมชาตินิยมอันเรียบง่ายและมีเหตุผลซึ่งแฝงอยู่ในความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติอันฉาบฉวยของ "บ้านนอก" ของอเมริกาให้แก่นักศึกษาและผู้อ่านของเขา เขาเขียนปรัชญาแบบเดียวกับที่วิทแมนเขียนกวีนิพนธ์คือมิใช่เพื่อรัฐอังกฤษใหม่รัฐเดียวหากแต่เพื่อทั้งทวีป[64]

ดิวอี้ก้าวเข้ามาสู่สายตาของโลกเป็นครั้งแรกด้วยงานของเขาในแผนกการศึกษาที่ชิคาโก ในช่วงเวลาเหล่านั้นเองที่เขาเผยให้เห็นถึงแนวโน้มทางความคิดของเขาในเรื่องของการทดลอง และบัดนี้สามสิบปีต่อมาจิตของเขายังคงเปิดกว้างรับความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ทางการศึกษาอยู่ และความสนใจใน "โรงเรียนสำหรับอนาคต" ไม่เคยลดลงเลย บางทีหนังสือเล่มสำคัญที่ง่ายที่สุดที่สุดของเขาคือ **ประชาธิปไตยและการศึกษา** (Democracy and Education) ณ ที่นี้ เขาดึงปรัชญาหลายแนวของเขาเข้ามาสู่จุดหนึ่งและใช้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชนรุ่นที่ดีกว่า ครูหัวก้าวหน้าทั้งหลายยอมรับความเป็นผู้นำของเขาและแทบจะไม่มีโรงเรียนใดในอเมริกาที่มิได้ตระหนักถึงอิทธิพลของเขา เราพบว่าเขาแข็งขันในการสร้างโรงเรียนใหม่อีกครั้งในทุกหนทุกแห่ง เขาใช้เวลาอยู่ในประเทศจีนสองปีเพื่อบรรยายถึงเรื่องการปฏิรูปการศึกษาให้แก่ครูทั้งหลายฟังและทำรายงานเสนอรัฐบาลตุรกีเกี่ยวกับการจัดการโรงเรียนของรัฐบาลใหม่อีกครั้ง

---

64 หนังสือที่สำคัญที่สุดของดิวอี้คือ : **The School and Society** (ค.ศ. 1900) **Studies in Logical Theory** (ค.ศ. 1903) **Ethics** (ร่วมกับ Tufts, ค.ศ. 1908) **How We Think** (ค.ศ. 1909) **The Influence of Darwin on Philosophy** (ค.ศ. 1910) **Democracy and Education** (ค.ศ. 1913) **Schools of Tomorow** (ร่วมกับ Evelyn บุตรสาวของเขา, ค.ศ. 1915) **Essays in Experimental Logic** (ค.ศ. 1916) **Creative Intelligence** (ค.ศ. 1917) **Reconstruction in Philosophy** (ค.ศ. 1920) **Human Nature and Conduct** (ค.ศ. 1922) สองเล่มสุดท้ายนี้เป็นการเข้าถึงความคิดของเขาที่ง่ายที่สุด

ดิวอี้ได้เจริญรอยตามคำเรียกร้องของสเปนเซอร์ ที่ให้บรรจุวิทยาศาสตร์เข้าไปในการศึกษาให้มากขึ้นและลดวรรณคดีให้น้อยลง ดิวอี้ได้เสริมอีกว่าวิทยาศาสตร์นั้นจะต้องมิใช่การเรียนตามหนังสือ หากแต่ควรจะมาสู่นักเรียนด้วยการฝึกหัดอาชีพที่มีประโยชน์อย่างจริงจัง เราไม่สู้จะนิยมการศึกษา "ศิลปศาสตร์" เท่าใดนัก คำ ๆ นี้ใช้ในความหมายดั้งเดิมเมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรม "ผู้ที่เป็นอิสระ" ตัวอย่างเช่น คนที่ไม่เคยทำงานและเป็นธรรมดาที่การศึกษาเช่นนั้นเหมาะสมสำหรับชนชั้นที่มีเวลาว่างในกลุ่มของอภิชนาธิปไตยมากกว่าชีวิตแบบอุตสาหกรรมและประชาธิปไตย บัดนี้พวกเราเกือบทั้งหมดเราคิดอยู่ในระบบอุตสาหกรรมของยุโรปและอเมริกา บทเรียนที่เราจะต้องเรียนคือ บทเรียนที่มาจากงานอาชีพมากกว่าจากตำรา วัฒนธรรมของลัทธิอัสมาจารย์นั้นเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้คนหัวสูงทว่ามิตรภาพในงานอาชีพทำให้เกิดประชาธิปไตย ในสังคมอุตสาหกรรมโรงเรียนจะต้องเป็นโรงงานจำลองและประชาคมจำลอง ซึ่งจะสอนโดยผ่านการปฏิบัติการทดลองและความผิดพลาดตลอดจนศิลปะและวินัยที่จำเป็นต่อระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคม และในท้ายที่สุดจะต้องมองการศึกษาใหม่อีกครั้งว่ามิใช่เป็นเพียงการเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น (ซึ่งเป็นที่มาของความคิดอันน่าขันของเราว่าการศึกษาควรยุติหลังจากเข้าวัยหนุ่มสาว)หากแต่เป็นการเติบโตของจิตอย่างต่อเนื่องและเป็นการให้ความสว่างแก่ชีวิต ในแง่หนึ่งโรงเรียนสามารถให้เราได้เพียงเครื่องมือของการเติบโตทางจิต ส่วนที่เหลือทั้งหมดขึ้นอยู่กับการซึมซับและตีความประสบการณ์ของเรา การศึกษาที่แท้จริงเกิดขึ้นหลังจากที่เราออกจากโรงเรียนแล้วและไม่มีเหตุผลว่าทำไมการศึกษาจะต้องยุติก่อนที่เราจะตาย

2. ลัทธิอุปกรณ์นิยม

สิ่งที่ทำให้ดิวอี้โดดเด่นคือการยอมรับทฤษฎีวิวัฒนาการอย่างสมบูรณ์โดยไม่ปิดบัง ทั้งจิตและกายเป็นอวัยวะที่วิวัฒน์มาจากรูปแบบขั้นต่ำในการต่อสู้เพื่อชีวิต จุดเริ่มต้นในทุกสาขาของเขาคือลัทธิดาร์วิน

> เมื่อเดคาร์ตส์กล่าวว่า "ธรรมชาติของเทห์วัตถุนั้นเมื่อมันค่อย ๆ เป็นรูปร่างขึ้นมาเป็นที่มองเห็นได้ง่ายกว่าเมื่อถูกสร้างขึ้นมาในลักษณะสำเร็จรูปและสมบูรณ์ทันที" โลกสมัยใหม่เริ่มมีสำนึกของเหตุผลซึ่งจะควบคุมมันต่อจากนี้เป็นต้นไป เหตุผลซึ่งหนังสือของดาร์วินเรื่อง **กำเนิดของเผ่าพันธุ์**เป็นความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ครั้งล่าสุด... เมื่อดาร์วินกล่าวถึงเผ่าพันธุ์กาลิเลโอกล่าวถึงโลกว่า *แม้อย่างนี้โลกก็ยังหมุน*เขาได้ปลดแอกความคิดเกี่ยวกับกำเนิดและการทดลองในฐานะเป็นเครื่องมือแห่งการถามคำถามและมองหาคำตอบโดยสิ้นเชิง[65]

---

[65] **The Influence of Darwin on Philosophy,** New York, 1910, p. 8

ดังนั้นการอธิบายสิ่งต่าง ๆ จะต้องมิใช่การอธิบายด้วยสาเหตุจากสิ่งเหนือธรรมชาติทว่าจากตำแหน่งและหน้าที่ของมันในสภาพแวดล้อม ดิวอี้เป็นพวกธรรมชาตินิยมอย่างเห็นได้ชัด เขาปะทังว่า "การวาดภาพอย่างเลอเลศและหาเหตุผลเกี่ยวกับเอกภพอย่างกว้างๆ นั้น เป็นการสารภาพถึงความล้มเหลวในการเอาชนะวิถีทางของสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเราโดยเฉพาะ[66] เขาไม่วางใจในเจตจำนงของโชเปนเฮาเออร์และพลังแห่งชีวิตของแบร์กซอง สิ่งเหล่านี้อาจมีอยู่ทว่าไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องบูชามัน ทั้งนี้เพราะพลังของโลกเหล่านี้มิได้ทำลายทุกสิ่งที่มนุษย์สร้างและบูชาเลย[67] ความศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่ภายในตัวเรา มิได้อยู่ในพลังแห่งจักรวาลที่เป็นกลางนั้นเลย "ปัญญานั้นมาจากความโดยเดี่ยวที่ตรงขอบไกลที่สุดของสิ่งต่างๆ ซึ่งทำงานในลักษณะของผู้ผลักดันที่มิได้เคลื่อนไหวและเป็นความดีสูงสุดที่จะมีบทบาทในกิจการของมนุษย์"[68] เราจะต้องซื่อตรงต่อโลก

เฉกเช่นปฏิฐานนิยมที่ดี เชื้อสายของเบคอนและฮอบส์ สเปนเซอร์และมิลล์ ดิวอี้ไม่ยอมรับว่าอภิปรัชญาเป็นเสียงสะท้อนและการบิดเบือนของเทววิทยา ความยุ่งยากของปรัชญาตลอดเวลาที่ผ่านมานั้นคือปัญหาของมันถูกปนเปกับปัญหาของศาสนา "ขณะที่ข้าพเจ้าอ่านเพลโต ปรัชญา เริ่มด้วยลักษณะของรากฐานและภารกิจทางการเมือง - ความตระหนักว่าปัญหาของมันคือปัญหาเรื่องการจัดระเบียบสังคมที่ยุติธรรม ทว่าในไม่ช้ามันกลับหลงทางไปในความฝันของโลกอื่น"[69] ในปรัชญาเยอรมันความสนใจในปัญหาศาสนาได้ทำให้วิถีทางแห่งพัฒนาการของปรัชญาหักเหไป ในปรัชญาอังกฤษความสนใจในสังคมมีน้ำหนักมากกว่าความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นเวลาสองศตวรรษที่สงครามคุกกรุ่นระหว่างจิตนิยมซึ่งสะท้อนในศาสนาที่ทรงอำนาจเด็ดขาดและระบบศักดินาสวามิภักดิ์กับลัทธิผัสสนิยม ซึ่งสะท้อนอยู่ในศรัทธาแบบเสรีนิยมของระบบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้า

สงครามนี้ยังไม่ยุติและด้วยเหตุนี้เรายังมิได้โผล่พ้นยุคกลาง ศักราชใหม่จะเริ่มต้นได้เมื่อทัศนคติแบบธรรมชาตินิยมได้รับการยอมรับในทุกแขนง การกล่าวเช่นนี้มิได้หมายความว่าจิตจะถูกทอนลงเป็นสสาร เพียงแต่ว่าจะต้องเข้าใจจิตและชีวิตในลักษณะทางชีววิทยาว่าเป็นอวัยวะหรืออินทรีย์ในสภาพแวดล้อมที่ถูกกระทำและมีปฏิกิริยา ถูกหล่อหลอม และหล่อหลอมสิ่งอื่นมิใช่ในลักษณะทางเทววิทยา เราจะต้องไม่ศึกษา "สภาพของสัมปชัญญะ" แต่ศึกษาแบบของความรู้สึกตอบสนอง "ดั้งเดิมนั้นสมองเป็นอวัยวะของพฤติกรรมบางแบบมิใช่อวัยวะที่ทำให้รู้จักโลก"[70] ความคิดเป็นเครื่องมือของการปรับตัวอีกครั้ง มันเป็นอวัยวะชนิดหนึ่งเหมือน ๆ กับแขนขาและฟันมโนคติคือการติดต่อที่เกิดจากจินตนาการในการปรับปรุง ทว่านี่มิใช่การปรับปรุงอย่างเฉื่อยชามิใช่การดัดแปลงแบบสเปนเซอร์" การดัดแปลงโดยสมบูรณ์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหมายถึงความตาย

---

66 อ้างแล้ว, หน้า 17

67 **Human Nature and Conduct**, New York, 1922, p. 74

68 **I. of D. on P.**, p. 55

69 อ้างแล้ว , หน้า 21

70 **Creative Intelligence;** New York, 1917, p. 36

ประเด็นสำคัญในการตอบสนองทั้งหลายคือความปรารถนาที่จะควบคุมสภาพแวดล้อม[71] ปัญหาของปรัชญามิใช่อยู่ที่ว่าเราจะรู้จักโลกภายนอกได้อย่างไร ทว่าอยู่ที่ว่าเราจะเรียนรู้อย่างไรจึงจะควบคุมมันและสร้างมันขึ้นมาใหม่ได้และเพื่อเป้าหมายใด ปรัชญามิใช่การวิเคราะห์ความรู้สึกและความรู้ (ด้วยนั่นคือจิตวิทยา) ทว่าเป็นการสังเคราะห์และประสานความรู้และความปรารถนา

เราจะเข้าใจความคิดได้ต้องดูมันเกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะ เราสังเกตได้ว่าการหาเหตุผลมิได้เริ่มจากข้อฐานหากแต่เริ่มมาจากความยุ่งยาก ต่อจากนั้นจึงคิดสมมติฐานซึ่งจะกลายเป็นข้อสรุปที่แสวงหาข้อฐาน ในท้ายที่สุดมันจะนำสมมติฐานมาสู่การทดสอบด้วยการสังเกตและการทดลอง "ลักษณะเด่นชัดประการแรกของความคิดคือการเผชิญกับข้อเท็จจริง – การสืบสวน การพิจารณาอย่างละเอียดและกว้างขวาง การสังเกต"[72] มีข้อปลอบใจสำหรับรหัสยลัทธิน้อยเต็มทีในที่นี้

และอีกครั้งที่การคิดเป็นเรื่องของการสังคม มันมิได้เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะเท่านั้น หากแต่ยังเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมบางแบบด้วย ปัจเจกบุคคลเป็นผลผลิตของสังคมมากพอ ๆ กับที่สังคมเป็นผลผลิตของปัจเจกบุคคล สายใยอันกว้างขวางของขนบธรรมเนียมมารยาทระเบียบแบบแผน ภาษาและความคิดตามจารีตมีอยู่พร้อมที่จะครอบคลุมเด็กเกิดใหม่ทุกคนหล่อหลอมเขาให้เป็นรูปจำลองของหมู่มนุษย์ที่เขาถือกำเนิดขึ้นมา การทำงานของมรดกทางสังคมนี้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและดื่ดื่นเสียจนพากันเข้าใจว่า เป็นการทำงานของมรดกทางกายภาพหรือชีววิทยา แม้กระทั่งสเปนเซอร์ก็เชื่อว่าประเภทของคานท์ หรือพฤติกรรมและแบบของความคิดเป็นสิ่งที่มีติดตัวปัจเจกบุคคลมาในขณะที่โดยความน่าจะเป็นแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงผลผลิตของการส่งทอดพฤติกรรมสังคมทางจิตของผู้ใหญ่ไปสู่เด็ก[73] โดยทั่วไปแล้วบทบาทของสัญชาตญาณมักจะถูกขยายเกินความจริงและการฝึกหัดในวัยเริ่มต้นนั้นมักจะถูกดูแคลน สัญชาตญาณอันรุนแรงที่สุด เช่นเพศและการต่อสู้ถูกเปลี่ยนแปลงและควบคุมโดยการฝึกจากสังคมและไม่มีเหตุผลอันใดว่าทำไมสัญชาตญาณอื่น เช่น สัญชาตญาณของความอยากได้และการเป็นนาย จึงจะถูกเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลของสังคมและการศึกษาเช่นเดียวกันไม่ได้ เราจะต้องสลัดความคิดของเราเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และสภาพแวดล้อมอันทรงอำนาจสูงสุดทิ้งไปให้หมด ไม่มีขอบเขตอันจำกัดในการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตและบางทีไม่มีสิ่งใดที่เป็นไปไม่ได้เว้นแต่ความคิดจะทำให้มันเป็นเช่นนั้น

3. วิทยาศาสตร์และการเมือง

สิ่งที่ดิวอี้เห็นและยกย่องว่าเป็นสิ่งงดงามที่สุดในบรรดาสิ่งทั้งหลายคือการเจริญเติบโตเขายก

---

71 บทบรรยายในห้องเรียนว่าด้วย "Psychological Ethics" 29 กันยายน ค.ศ. 1924

72 **Reconstruction in Philosophy** , New York, 1920, p. 140

73 อ้างแล้ว, หน้า 92

ย่องมากเสียจนกระทั่งเขาถือความคิดที่สัมพัทธ์ ทว่าเฉพาะเจาะจงนี้รวมทั้งความคิดที่ว่าไม่มี"ความดี" สูงสุดเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมของเขา

> มิใช่ความสมบูรณ์แบบที่เป็นเป้าหมายสุดท้าย หากแต่เป็นจุดมุ่งหมายในการมีชีวิตอยู่ซึ่งเป็นกระบวนการของการทำให้เกิดความสมบูรณ์แบบ ความเติบโต และการแก้ไขตลอดเวลา... คนเลวคือคนที่ไม่ว่าเขาจะเคยเป็นคนดีอย่างไรก็ตาม เขาเริ่มเสื่อมลงและเริ่มดีน้อยลง คนดีคือคนที่ไม่ว่าเขาจะเคยเป็นคนที่ปราศจากคุณค่าทางศีลธรรมมาก่อนอย่างไรก็ตามกำลังก้าวไปสู่การเป็นคนที่ดีกว่า ความคิดเช่นนี้ทำให้เราเข้มงวดในการตัดสินตนเองและตัดสินผู้อื่นอย่างมีเมตตา[74]

และการเป็นคนดีมิได้มีความหมายเพียงการอยู่ในโอวาทและไม่มีอันตราย ความดีที่ปราศจากความสามารถนั้นเป็นความพิการ และคุณธรรมทั้งหลายในโลกหาได้ช่วยเราไม่หากเราขาดสติปัญญา ความโง่เขลามิใช่ความสุขหากแต่เป็นความขาดสัมปชัญญะและการเป็นทาส ปัญญาเท่านั้นที่จะทำให้เราเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างโชคชะตาของเรา เสรีภาพแห่งเจตจำนงมิได้ละเมิดลำดับของสาเหตุ หากแต่เป็นความรู้ที่ส่องทางให้กับความประพฤติ "แพทย์หรือวิศวกรมีอิสระในการคิดหรือการกระทำในระดับที่เขารู้ว่าเขากำลังทำอะไร บางทีเราพบกุญแจไขไปสู่อิสรภาพต่าง ๆ ในที่นี้"[75] ในท้ายที่สุดเราต้องเชื่อในความคิดมิใช่ในสัญชาติญาณ... สัญชาตญาณจะปรับเราอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นธรรมชาติซึ่งอุตสาหกรรมได้สร้างขึ้นมาล้อมเรายิ่งขึ้นทุกที ตลอดจนเขาวงกตแห่งปัญหาอันสลับซับซ้อนที่เราเข้าไปพัวพันด้วยได้

> ในระยะหนึ่งวิทยาศาสตร์ภายภาพไปไกลกว่าวิทยาศาสตร์ทางจิต เราเอาชนะกลไกทางกายภาพได้เพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลดี เรายังไม่มีความรู้เกี่ยวกับสภาพที่คุณค่าที่เป็นไปได้กลายมาเป็นความจริงในชีวิตซึ่งยังคงอยู่ภายใต้ความเมตตาของพฤติกรรม ความบังเอิญและพลัง... ด้วยความสามารถในการควบคุมธรรมชาติ ความสามารถของเราในการนำธรรมชาติมาใช้เพื่อประโยชน์และความพอใจของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล เราพบการตระหนักถึงเป้าหมายที่แท้จริง ความชื่นชมในคุณค่าเติบโตขึ้นอย่างไม่แน่นอนและล่อแหลม บางคราวดูราวกับว่าเราจะติดอยู่ในสิ่งที่ตรงกันข้าม ยิ่งเราเพิ่มวิถีทางมากเท่าใดประโยชน์ที่เราจะได้รับจากมันก็ยิ่งแน่นอนและกว้างขวางน้อยลง

---

[74] **Reconstruction in Philosophy,** pp. 177, 176

[75] **Human Nature and Conduct,** p. 303

> เท่านั้น ไม่น่าแปลกใจว่าคาร์ไลล์หรือรัสกินคนใดคนหนึ่งจะประกาศห้ามอารยธรรมอุตสาหกรรมทั้งมวล ในขณะที่ตอลสตอยคนหนึ่งกลับป่าวร้องให้กลับไปสู่ทะเลทราย ทว่าวิธีเดียวที่จะมองเห็นสถานการณ์อย่างเที่ยงตรงและในลักษณะรวมได้คือการระลึกเสมอว่าปัญหาทั้งหมดเป็นปัญหาในพัฒนาการของวิทยาศาสตร์และการประยุกต์กับชีวิต... ศีลธรรม ปรัชญาจะกลับไปหาความรักครั้งแรกของมัน ความรักในความรอบรู้ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงความดี ทว่ามันจะกลับไปสู่หลักของโสกราติสซึ่งประกอบด้วยวิธีการสืบสวนและพิสูจน์ในลักษณะเฉพาะหลายแบบ ตลอดจนความรู้ที่เป็นระเบียบจำนวนมหาศาลและด้วยการควบคุมการจัดการซึ่งอุตสาหกรรม กฎหมาย และการศึกษาอาจมุ่งสนใจกับปัญหาของการเข้าร่วมจนถึงขั้นที่ทั้งชายและหญิงสามารถซึมซับคุณค่าที่บรรลุได้ทั้งมวล[76]

ดิวอี้ต่างจากนักปรัชญาส่วนใหญ่ตรงที่ยอมรับประชาธิปไตย แม้เขาจะตระหนักถึงข้อบกพร่องของมันจุดมุ่งหมายของระเบียบทางการเมืองคือ การช่วยปัจเจกบุคคลให้พัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ และสิ่งนี้จะเกิดขึ้น เมื่อแต่ละคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและชะตากรรมของตนตามความสามารถของเขา ชนชั้นที่ตายตัวเป็นของเผ่าพันธุ์ที่ตายตัว การเปลี่ยนแปลงของชนชั้นเกิดขึ้นในเวลาเดียวกับทฤษฎีการเปลี่ยนรูปของชนิดของสัตว์[77] อภิชนาธิปไตยและ ราชาธิปไตยมีประสิทธิภาพกว่าประชาธิปไตย ทว่าก็มีอันตรายมากกว่าดิวอี้ไม่วางใจในรัฐและปรารถนาระบบพหุนิยม ซึ่งงานของสังคมจำนวนมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ทำโดยการเข้าร่วมกันอย่างสมัครใจ เขาเห็นการปรองดองระหว่างการกระทำของปัจเจกบุคคลกับการกระทำของส่วนรวมในความหลากหลายขององค์การ คณะ สหกรณ์ สหพันธ์การค้า เป็นต้น ด้วยว่าสิ่งเหล่านี้

> พัฒนามาในความสำคัญ รัฐมีแนวโน้มที่จะกลายมาเป็นผู้กำหนดและผู้ปรับปรุงในหมู่พวกเขามากขึ้นทุกที ๆ นิยามและจำกัดการกระทำของเขา ป้องกันและระงับความขัดแย้ง... ยิ่งไปกว่านั้นการร่วมกันอย่างสมัครใจนี้... มิได้สอดคล้องกับเขตแดนทางการเมือง สมาคมของนักคณิตศาสตร์ นักเคมี นักดาราศาสตร์ สหกรณ์ของนักธุรกิจ องค์การกรรมการและวัดมีลักษณะข้ามชาติ ทั้งนี้เพราะความสนใจที่สมาคมเหล่านี้เป็นตัวแทนมีลักษณะแผ่ไปทั่วโลกในวิถีทางเช่นนี้ความเป็นนานาชาติมิใช่ความทะเยอทะยานหากแต่เป็นข้อเท็จจริงมิใช่อุดมคติอันเกิดจากอารมณ์หากแต่เป็นพลัง กระนั้นก็ตามความในใจเหล่านี้ถูกทำลายและทำให้ยุ่งเหยิงโดยลัทธิตามจารีตเกี่ยวกับ

---

[76] "Psychology and Social Science", **I. of D. on P.**, p. 71

[77] **Reconstruction**, p. 75

> ความยิ่งใหญ่ของชาติ ความนิยมในลัทธิหรือความเชื่อนี้ก่อให้เกิดเรื่องกีดขวางอันแข็งแรงต่อการสร้างจิตที่เปิดกว้าง ซึ่งจะเป็นเพียงสิ่งเดียวที่เห็นด้วยกับพลังเคลื่อนไหวของกรรมกร การค้า วิทยาศาสตร์ ศิลปะ และศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ[78]

ทว่าการสร้างการเมืองขึ้นมาใหม่นั้นจะเกิดขึ้นได้เมื่อเราประยุกต์วิธีการทดลองและทัศนคติซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากมายในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเข้ากับปัญหาสังคม ปรัชญาการเมืองของเรายังคงอยู่ในระยะที่เลื่อนลอย เราขว้างนามธรรมใส่หัวซึ่งกันและกัน และเมื่อการต่อสู้สิ้นสุดลงก็ไม่มีชัยชนะอันใดเกิดขึ้น เราไม่สามารถจะเยียวยาความผิดปกติของสังคมด้วยความคิดกว้าง ๆ การกล่าวอย่างกว้างๆ อันแสนวิเศษในเรื่อง เช่น ปัจเจกบุคคลนิยมหรือระเบียบ ประชาธิปไตยหรือราชาธิปไตยหรืออภิชนาธิปไตย หรือสิ่งที่ไม่ใช่สิ่งเหล่านี้ เราจะต้องเผชิญกับปัญหาแต่ละปัญหาด้วยสมมติฐานที่เฉพาะเจาะจงมิใช่ทฤษฎีครอบจักรวาล ทฤษฎีทั้งหลายมีอำนาจและการดำรงชีวิตที่ก้าวหน้าอย่างได้ผลจะขึ้นอยู่กับการทดลองและความผิดพลาด

> ทัศนคติแบบทดลอง... ได้ทดแทนการยืนยันทั่ว ๆ ไปด้วยการวิเคราะห์อย่างละเอียด ทดแทนความเชื่อตามอารมณ์ด้วยการสืบสวนอย่างเฉพาะเจาะจงทดแทนความเห็นซึ่งมีอัตราส่วนพอดีกับความเลื่อนลอยของมันด้วยข้อเท็จจริงปลีกย่อย ในสังคมวิทยาศีลธรรม การเมือง และการศึกษา ความคิดยังดำเนินไปในลักษณะของความขัดแย้งเป็นส่วนใหญ่ ความขัดแย้งกันทางทฤษฎีของระเบียบและเสรีภาพ ปัจเจกชนนิยมและสังคมนิยม วัฒนธรรม และประโยชน์ ความเป็นธรรมชาติและวินัย ความเป็นจริงและจารีตประเพณี ครั้งหนึ่งแขนงของวิทยาศาสตร์กายภาพถูกครอบงำด้วยทัศะ "รวมยอด" ทำนองเดียวกันนี้ซึ่งความยวนใจทางอารมณ์ของมันกลับกันกับความกระจ่างในทางปัญญา ทว่าด้วยความก้าวหน้าของวิธีการทดลอง คำถามนั้น มิได้เป็นคำถามที่ว่าในระหว่างผู้อ้างสิทธิคู่ปรับทั้งสองนี้ผู้ใดมีสิทธิในสาขานี้ ปัญหากลับกลายเป็นปัญหาของการขจัดเนื้อหาที่สับสนด้วยการโจมตีมันทีละเล็กละน้อย ข้าพเจ้าไม่รู้จักกรณีที่ผลขั้นสุดท้ายเป็นชัยชนะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในบรรดาความคิดก่อนการทดลองทั้งหลาย กรณีเหล่านี้มลายไปหมดเพราะมันไม่สัมพันธ์กับสถานการณ์ที่ค้นพบมากขึ้นทุกที ๆ และจากความไม่สัมพันธ์ที่พบนี้ มันเลยปราศจากความหมายและขาดความน่าสนใจ[79]

---

[78] อ้างแล้ว, หน้า 203, 205

[79] **New Republic**, Feb., 3,, 1917

งานของปรัชญาควรจะอยู่ในแขนงนี้ ในการนำความรู้ของมนุษย์มาใช้กับความเป็นศัตรูกันในสังคม ปรัชญายึดอยู่กับปัญหาและความคิดเก่า ๆ ราวกับสาวทึนทึกที่ขี้อาย "การหมกมุ่นกับปัญหาร่วมสมัยโดยตรงกลับถูกปล่อยไว้กับวรรณคดีและการเมือง[80] ปรัชญาในปัจจุบันอยู่ในสภาพของการถูกตีจากจากศาสตร์ต่าง ๆ ศาสตร์สาขาแล้วสาขาเล่าที่วิ่งหนีจากปรัชญาไปสู่โลกที่มีการสร้างสรรค์จนกระทั่งมันถูกทอดทิ้งไว้ให้หนาวเย็นและโดดเดี่ยวราวกับมารดาที่ถูกละทิ้ง โดยบรรดาผู้ที่อยู่ในวัยฉกรรจ์ได้ตีจากเธอไปและตุ้ถ้วยชามของเธอเกือบว่างเปล่า ปรัชญาได้ล่าถอยออกมาจากภาระที่แท้จริงของตน - จากมนุษย์และชีวิตของเขาในโลก - เข้าไปสู่มุมซึ่งสั่นคลอนที่เรียกว่าทฤษฎีความรู้และตกอยู่ในอันตรายของการถูกขับไล่ ด้วยกฎห้ามอาศัยในโครงสร้างที่บอบบางและง่อนแง่นอยู่ทุกขณะ ทว่าปัญหาเก่าแก่นี้หมดความหมายสำหรับเราไปแล้ว "เรามิได้แก้ปัญหา เราลืมมัน"[81] มันระเหยไปกับความร้อนของความแตกร้าวทางสังคมและความเปลี่ยน แปลงที่มีพลังเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ปรัชญาจะต้องหันมาสนใจโลก จะต้องยืนเท้าติดดิน และหาเลี้ยงตัวเองด้วยการให้ความสว่างกับชีวิต

> สิ่งที่คนเอาจริงเอาจังผู้มิได้มีอาชีพในทางปรัชญาอยากรู้มากที่สุดคือ กระบวนการของอุตสาหกรรม การเมือง และวิทยาศาสตร์ที่ใหม่กว่าต้องการการแก้ไขและการละทิ้งมรดกทางปัญญาชนิดใดบ้าง ...ภาระของปรัชญาในอนาคตคือการสร้างความกระจ่างให้กับความคิดมนุษย์เกี่ยวกับการต่อสู้ทางสังคมและศีลธรรมในยุคของเขา เป้าหมายของปรัชญาคือการเป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งเหล่านี้เท่าที่จะเป็นไปได้ในขอบเขตของมนุษย์ คาทอลิกและทฤษฎีซึ่งมองการณ์ไกลเกี่ยวกับการปรับองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันของชีวิตคือปรัชญา[82]

ความเข้าใจปรัชญาในลักษณะเช่นนี้อาจจะสร้างนักปรัชญาที่มีค่าพอที่จะราชาในท้ายที่สุด

บทสรุป

ในบัดนี้หากผู้อ่านจะสรุปปรัชญาสามแบบด้วยตนเอง บางทีเขาอาจจะเป็นความเหมาะสมของการไม่นำพาต่อการลำดับซึ่งกล่าวถึงซันตายานาก่อนเจมส์และดิวอี้ในตอนแรก เมื่อมองย้อนกลับไปจะเห็นได้ชัดเจนทีเดียวว่านักคิดที่ยังมีชีวิตอยู่ของเรา คนที่มีวาทะอันโน้มน้าวใจและลึกซึ้งที่สุดนั้นในฝ่ายของจารีตทางวัฒนธรรมแบบยุโรปเกือบหมด ส่วนวิลเลี่ยม เจมส์ แม้จะเกี่ยวพันกับจารีตนั้น

---

[80] **Creative Intelligence**, p. 4

[81] **I. of D. on P.**, p. 19

[82] **Creative Intelligence**, p. 5 ; **Reconstruction**, p. 26 ; **I. of D. on p.**, p. 45

ในหลาย ๆ ทาง แต่อย่างน้อยที่สุดกลับจับวิญญาณของอเมริกันตะวันออกได้ในการคิดของเขา อีกทั้งยังได้ถ่ายทอดความเป็นอเมริกันอย่างแท้จริงไว้ในท่วงทำนองการเขียนของเขา และ จอห์น ดิวอี้ ซึ่งเป็นผลผลิตทั้งของตะวันออกและตะวันตกก็ได้มอบรูปแบบของปรัชญาให้แก่การมองโลกตามที่เป็นจริงและความเป็นประชาธิปไตยของคนในชาติของเขา เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าการติดอยู่กับความคิดแบบยุโรปในสมัยเก่านั้นได้ลดน้อยลง เรากำลังเริ่มทำงานในปรัชญา วรรณคดี และวิทยาศาสตร์ในแบบของเราเอง แน่ละเพิ่งเริ่มต้นเพราะเรายังเยาว์อยู่และเรายังมิได้เรียนรู้ที่จะเดินโดยปราศจากความช่วยเหลือจากบรรพบุรุษชาวยุโรป แต่หากเราพบว่าการเอาชนะตนเองเป็นการยากและบางครั้งท้อใจกับความฉาบฉวย ความใจแคบ ความคับแคบ และความดันทุรังของเรา ความหุนหันพลันแล่นและความรุนแรงอย่างขลาดกลัวต่อความเปลี่ยนแปลงและการทดลอง – ขอให้เราระลึกไว้ว่าตั้งแต่การสร้างประเทศจนถึงเช็คสเปียร์นั้น อังกฤษต้องใช้เวลาถึงแปดร้อยปี และฝรั่งเศสก็ต้องใช้เวลาถึงแปดร้อยปี ตั้งแต่เริ่มสร้างประเทศจนกระทั่งถึงมองแตนญ์ เราได้ถึงเลือกเพื่อความอยู่รอดตลอดจนเลียนแบบจากปัจเจกชนผู้มีความคิดสร้างสรรค์ และนักบุกเบิกผู้กระหายจากยุโรปมากกว่าจากวิญญาณที่ช่างไตร่ตรองและวิญญาณศิลปิน เราจำเป็นต้องใช้พลังงานของเราในการหักร้างถางป่าอันไพศาลและเสาะหาความมั่งคั่งจากแผ่นดินของเรา เรายังไม่มีเวลาที่จะสร้างวรรณคดีพื้นบ้านและปรัชญาที่เจริญเต็มที่

ทว่าเราได้กลายมาเป็นชาติที่มั่งคั่ง และความมั่งคั่งคืออารัมภกถาไปสู่ศิลปะในทุกประเทศที่ความมานะทางกายได้สั่งสมวิถีทางสำหรับความอุดมสมบูรณ์และเวลาว่างมาเป็นศตวรรษ วัฒนธรรมจะตามมาโดยธรรมชาติเฉกเช่นพืชผักซึ่งงอกงามในดินที่อุดมสมบูรณ์และมีน้ำ ความมั่งคั่งจึงเป็นความจำเป็นประการแรก คนก็เช่นกันจะต้องมีกินมีใช้เสียก่อนจึงจะมีเวลาคิดแบบปรัชญา ไม่มีข้อสงสัยอันใดว่าเราเติบโตเร็วกว่าที่ชาติอื่น ๆ เติบโตตามปกติและความสับสนแห่งวิญญาณของเรานั้นเป็นเพราะความรวดเร็วของการพัฒนา เราเป็นเช่นคนหนุ่มคนสาวที่อึกทึกครึกโครมและปราศจากความสมดุลเพราะการเติบโตอย่างกระทันหันและประสบการณ์ของตรุณยภาพในระยะหนึ่ง ทว่าในไม่ช้าความเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่จะมาถึง จิตใจของเราจะเจริญทันร่างกาย วัฒนธรรมของเราจะเติบโตทันทรัพย์สมบัติของเรา บางทีอาจจะมีวิญญาณที่ยิ่งใหญ่กว่าเช็คสเปียร์และจิตที่ยิ่งใหญ่กว่าเพลโตรอคอยที่จะมาเกิด เมื่อเราเรียนรู้ที่จะเคารพเสรีภาพพอ ๆ กับความมั่งคั่งเราก็จะมียศฟื้นฟูศิลปวิทยาการด้วยเช่นกัน

ภาคผนวก

ข้อสังเกต : บันทึกอธิบายคำนี้เป็นบันทึกเพื่ออธิบายคำที่สำคัญและยากซึ่งปรากฏบ่อยครั้ง
มานุษย์สัณฐานนิยม : การอธิบายพระเจ้าในรูปแบบของมนุษย์
อพอลโลเนียน : ความงามสงบแบบอพอลโลตามแบบฉบับ "คลาสสิก" เปรียบเทียบกับคุณสมบัติเร้าอารมณ์และจินตนาการแบบไดโอนีซุส
อาโพสเตริออริ : การอ้างเหตุผลจากข้อมูลที่สังเกตได้ไปสู่ข้อสรุปทั่ว ๆ ไป
อาฟริออริ : การอ้างเหตุผลจากประพจน์ (proposition) กว้าง ๆ ไปสู่ข้อสรุปเฉพาะ
คุณลักษณะ : ในทัศนะของสปิโนซาคือแง่หนึ่งของลักษณะอนันตภาพของสาระ หรือความเป็นจริง เช่นเดียวกับการขยายตัว (สสาร) หรือความคิด
พฤติกรรมนิยม : ผู้ที่กำหนดขอบเขตของจิตวิทยาให้อยู่ในกรอบของการสังเกตอย่างเป็นวัตถุวิสัย และไม่รับรู้เรื่องของการใคร่ครวญหรือสัมปชัญญะ
ลัทธิคาลแวง : รูปแบบหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งเน้นเรื่องของการกำหนดล่วงหน้าอันเป็นนิรันดร์ของปัจเจกบุคคลว่าทุกคนต้องตกนรกหรือไม่ก็ได้รับการช่วยให้รอด
เหตุภาวะ : การดำเนินการของสาเหตุและผล
มโนคติ : มโนคติมักใช้ในความหมายเฉพาะความคิดทางปรัชญา
สัมปชัญญะ : ความสำนึก
จักรวาลวิทยา : การศึกษาถึงกำเนิดและธรรมชาติของโลก
นิยัตินิยม : ลัทธิที่ถือว่าเหตุการณ์ทั้งมวลเป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของเงื่อนไขที่มีมาก่อน และในการเลือกของมนุษย์ การเลือกก็เป็นเพียงการแสดงออกโดยอัตโนมัติของกรรมพันธ์และสภาพแวดล้อมในอดีต
ประดิการ: ในทัศนะของเฮเกลคือกระบวนการตามหลักตรรกศาสตร์ของพัฒนาการของความคิดหรือเงื่อนไขหนึ่งไปสู่ความคิดหรือเงื่อนไขอีกอันหนึ่งโดยกระบวนการของข้อเสนอ ข้อแย้ง และข้อสรุป
พลสารัตถะ : ธรรมชาติด้านในของสรรพสิ่งที่เป็นตัวกำหนดพัฒนาการของมัน
เอพิคิวเรียน : ผู้ที่เชื่อว่าความพึงพอใจเป็นความดีสูงสุด
ทฤษฎีความรู้: การศึกษาถึงกำเนิด กระบวนการและความสมเหตุสมผลของความรู้
สารัตถะ: ลักษณะที่สำคัญที่สุด
สุนทรียศาสตร์: การศึกษาถึงธรรมชาติของความงาม ในทัศนะของคานท์คือการศึกษาถึง
จริยศาสตร์: การศึกษาถึงความถูกผิดของความประพฤติ
ชะตานิยม : ลัทธิที่ถือว่าสิ่งที่ปัจเจกบุคคลทำได้นั้นจะไม่มีผลใด ๆ ต่อชะตากรรมที่บุคคลผู้นั้นถูกกำหนดมาแล้ว
ปัจจนิมนิยม : ลัทธิที่ถือว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดจากเป้าหมายที่มันจะต้องดำเนินไปให้สุดล่วง
ปฐมกร : จุดเริ่มต้นของสาเหตุทั้งมวล มักจะถือว่าคือพระเจ้า

ตามแบบ : เป็นไปตามรูปแบบหรือโครงสร้าง
เจตจำนงเสรี : เสรีภาพส่วนหนึ่งของมนุษย์เมื่อเขาเลือกด้วยสัมปชัญญะจากการบังคับของกรรมพันธ์ สภาวะแวดล้อมและเหตุการณ์ที่กำหนดมาล่วงหน้า
สุขนิยม : ลัทธิที่ถือว่าความสุขคือแรงจูงใจอันเหมาะสมและเป็นจริงสำหรับการเลือกทุกชนิด
ฮิวริสติค (heuristic) : วิธีการค้นคว้าแบบหนึ่ง
จิตนิยม : ในทางอภิปรัชญาคือลัทธิที่ถือว่ามโนคติหรือความคิดคือความเป็นจริงพื้นฐานในทางจริยศาสตร์คือการอุทิศชีวิตให้กับอุดมคติทางศีลธรรม
กระบวนการแห่งมโนคติ (ideation) : กระบวนการของความคิด
ลัทธิอุปกรณ์นิยม : ลัทธิที่ถือว่ามโนคติเป็นอุปกรณ์ของการตอบสนองและการปรับตัวและความจริงของมโนคตินั้นจะพิจารณาจากความสัมฤทธิ์ผลของมัน
สหัชญาณนิยม : ในทางอภิปรัชญาคือลัทธิที่ถือว่าความรู้เองจะเผยให้เห็นถึงความเป็นจริงของสิ่งมิใช่เหตุผล ในทางจริยศาสตร์คือลัทธิที่ถือว่ามนุษย์มีสำนึกรู้ผิดชอบชั่วดี
ลัทธิลามาร์ค : ความเชื่อในการถ่ายทอดลักษณะนิสัยใจคอ
ตรรกวิทยา : การศึกษาถึงวิธีการหาเหตุผล สำหรับเฮเกล ตรรกวิทยาคือการศึกษาถึงต้นกำเนิดและลำดับตามธรรมชาติของมโนคติพื้นฐาน
สสารนิยม : ลัทธิที่ถือว่าสสารคือความเป็นจริงเพียงประการเดียว
จักรกลนิยม : ลัทธิที่ถือว่าเหตุการณ์และความคิดทั้งมวลเกิดขึ้นตามกฎของจักรกล
อภิปรัชญา : การสืบอันเข้าไปในความเป็นจริงพื้นฐานหรือความเป็นจริงสูงสุด
อัญรูป : ในทัศนะของสปิโนซาคือสิ่งเฉพาะ รูปแบบ เหตุการณ์หรือมโนคติเฉพาะ
ธรรมชาตินิยม : ลัทธิที่ถือว่าความเป็นจริงทั้งมวลอยู่ภายใต้ "กฎธรรมชาติ"
โรคประสาท : ความอปกติทางจิตหรือโรค
นิรวาน : ตามทฤษฎีฮินดูคือสภาวะแห่งความสุขที่เกิดจากการสิ้นตัณหาทั้งมวล
นูเมนอน : ในทัศนะของคานท์คือความเป็นจริงสูงสุดหรือสิ่งในตัวของมันเองซึ่งเข้าใจได้โดยความคิดแต่ประสบการณ์ไม่สามารถรู้ได้
วัตถุวิสัย : เป็นอิสระจากการรับรู้ของปัจเจกบุคคล ในทัศนะของสปิโนซาคือสิ่งที่ดำรงอยู่ใน ความคิด
ภววิทยา : การศึกษาถึงธรรมชาติสูงสุดของสรรพสิ่ง
สรรพเทวนิยม : ลัทธิที่ถือว่าพระเจ้าสถิตย์อยู่ในสรรพสิ่ง
พหุนิยม : ลัทธิที่ถือว่าโลกมิใช่สิ่งที่มีกฎและโครงสร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากแต่เป็นฉากของพลังและกระบวนการที่ตรงกันข้ามกัน
พหุเทวนิยม : การบูชาเทพเจ้าหลาย ๆ องค์
ปฏิฐานนิยม : การจำกัดการค้นคว้าทางปรัชญาให้อยู่แต่เฉพาะปัญหาที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาตัดสินได้
ปฏิบัตินิยม : ลัทธิที่ถือว่าความจริงคือความคิดที่ปฏิบัติได้และให้ผลดี
Prolegomena : การศึกษาในเบื้องต้น

สัจนิยม : ในทฤษฎีความรู้หมายถึงลัทธิที่ถือว่า โลกภายนอกดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากการรับรู้และเป็นดังที่เราเห็น ในทางตรรกวิทยาคือลัทธิที่ถือว่ามโนคติสากลนั้นมีความเป็นจริงที่เป็นวัตถุวิสัยรองรับ

ลัทธิอัสมาจารย์ : ปรัชญาของนักเทววิทยาในสมัยกลาง โดยทั่ว ๆ ไป หมายถึงการแยกการใคร่ครวญออกจากการสังเกตและการปฏิบัติ

สังคมวิทยา : การศึกษาสถาบันและกระบวนการทางสังคม

จิตวิสัย : ดำรงอยู่ในความคิด ในทัศนะของสปิโนซาคือวัตถุแห่งความคิด

สาระ : ในทัศนะของสปิโนซาคือความเป็นจริงอันเป็นนิรันดร์และเป็นพื้นฐาน เป็นโครงสร้างและกฎของโลก

อุตรวิสัย : อยู่เหนือขอบเขตและการเข้าถึงของอินทรีย์

เทวนิยม : ผู้ที่เชื่อในพระเจ้าส่วนตน

อันตวิทยา : ทฤษฎีหรือการศึกษาถึงพัฒนาการที่เกิดจากเป้าหมายที่สรรพสิ่งจะต้องสนองตอบการตอบสนองที่ไม่เปลี่ยนแปลง

ประโยชน์นิยม : ลัทธิที่ถือว่าจะตัดสินการกระทำทุกชนิดได้จากประโยชน์ที่มันให้ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

ชีวิตนทรียนิยม : ลัทธิที่ถือว่ามีชีวิตคือความเป็นจริง พื้นฐานซึ่งทุกสิ่งเป็นเพียงรูปแบบหรือการแสดงออกของมัน

เจตนนิยม : ลัทธิที่ถือว่าเจตจำนงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของจักรวาลและการประพฤติของมนุษย์

ในที่นี้เราจะไม่กล่าวถึงปรัชญาในลักษณะของนามธรรมที่แห้งแล้งและมีแบบแผน ทว่าเราจะทำให้ปรัชญามีชีวิตขึ้นมาอีก ในลักษณะของการเสนอความคิดของอัจฉริยะ เราจะไม่ศึกษาแต่เพียงปรัชญาเท่านั้น หากแต่จะศึกษาเกี่ยวกับนัก-ปรัชญาด้วย เราจะให้เวลากับนักบุญและผู้ที่พลีชีพเพื่อความคิดเหล่านี้ โดยจะปล่อยให้ดวงวิญญาณอันโชติช่วงของท่านเหล่านี้กระตุ้นเราจนเราเกิดสิ่งที่ลีโอนาโด ดา วินชิ เรียกว่า "ความพึงใจอันสูงส่งและความปิติจากความเข้าใจ" นักปรัชญาแต่ละท่านล้วนมีบทเรียนให้แก่เราหากเราเข้าไปหาท่านอย่างถูกต้อง เอเมอร์สันเคยถามว่า "ท่านรู้ความลับของนักปราชญ์ที่แท้จริงไหม ในตัวของมนุษย์ทุกคนมีบางสิ่งบางอย่างที่ข้าพเจ้าอาจเรียนรู้จากเขาได้ และโดยนัยนี้เองที่ข้าพเจ้าเป็นศิษย์ของเขา" เราจะถือทัศนคตินี้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาความคิดของท่านผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้โดยไม่รู้สึกว่าเราเสียศักดิ์ศรี เราอาจปลอบใจตัวเราด้วยความคิดของเอเมอร์สันที่ว่า เมื่อท่านผู้เป็นอัจฉริยะพูดกับเรา เราจะบังเกิดความรู้สึกหวนนึกไปถึงในวัยเยาว์ ที่เราก็เคยมีความคิดเป็นเลา ๆ ในทำนองเดียวกับที่ท่านผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้กล่าวออกมา เพียงแต่ว่าเราไม่มีศิลปะหรือความกล้าพอที่จะถ่ายทอดความคิดหรือบรรยายออกมาในรูปแบบที่ถูกต้อง เป็นความจริงอย่างหนึ่งที่ว่า นักปราชญ์จะพูดกับเราต่อเมื่อเรามีหูมีวิญญาณสำหรับสิ่งนั้น ถ้าเราไม่มีรากฐานของสิ่งนั้นอยู่ในตัวเราเอง สิ่งนั้นก็จะงอกงามต่อไปไม่ได้ เราต้องมีประสบการณ์เช่นเดียวกับท่านเหล่านั้น เพียงแต่เรามิได้คั้นเอาความลับและความหมายอันซับซ้อนนั้นจากประสบการณ์ที่มี เราไม่อ่อนไหวพอที่จะรู้ถึงเสียงของความจริงที่กระหึ่มอยู่รอบตัวเรา ท่านเหล่านั้นได้ยินเสียงของความจริงและดนตรีแห่งสวรรค์นั้นอย่างชัดเจน ท่านตระหนักได้ว่าไพธากอรัสหมายถึงสิ่งใดเมื่อกล่าวว่าปรัชญาเป็นดนตรีอันวิเศษสุด